

วารสาร มหาจุฬาราชการ Mahachula Academic Journal

ISSN : 3088-2001 (Print)

ISSN : 3088-2044 (Online)

ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๘ Vol.12 No.2 May – August 2025

● วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬาราชการ เป็นวารสารวิชาการ ราย ๔ เดือน (ปีละ ๓ ฉบับ) คือ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-เมษายน, ฉบับที่ ๒ เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม, ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในขอบข่ายเนื้อหา สาขาวิชาสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิง ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย ๒ ท่านต่อ ๑ บทความ
- ทรัพย์สินและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทรัพย์สินของความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒)

● **เจ้าของ**

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้อง ๓๐๕ เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ถ.พหลโยธิน ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘๐๑๓

● **ที่ปรึกษาวารสารมหาจุฬารวิชาการ**

พระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
พระพรหมวัชรธีรอาจารย์, ศาสตราจารย์ ดร.	อธิการบดี
พระเมธีวราญาณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์
พระศรีวัชรสารบัณฑิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะครุศาสตร์
พระครูภัทรธรรมบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
พระอุดมสิทธิธนายก, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์

● **บรรณาธิการ**

รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **หัวหน้ากองบรรณาธิการ**

นายสุญา ศิริธัญญ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **กองบรรณาธิการ :**

พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ดำเนิน	สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณอง ปาลิภัทรางกูร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นายสุภูฐาน สุตาจันทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Peer Review)**

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

■ **ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

พระพรหมวัชรธีรจารย์, ศาสตราจารย์ ดร.

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤต ศรียะอาจ

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง

รองศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุธะใจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเศ

พระธรรมวชิรปัญญาจารย์, รองศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี

รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมั่นชนะ

■ **ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย**

ศาสตราจารย์ พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

ศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส

รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนธิ

รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา จันทรแก้ว

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หนูวิไล

รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวิ อุดมธรรมานุภาพ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

รองศาสตราจารย์ ดร.สนธิ สัตโยภาส

รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมศรี ไชยศรี

รองศาสตราจารย์ สยาม คำปรีดา

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนา

รองศาสตราจารย์ ดร.นลินี ณ นคร

ราชบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

(๔)

รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ดำเนิน
ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ

มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ประสานงานจัดการและพิสูจน์อักษร

พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิโสโส
พระมหาทรงชัย วิชยเกรี
นายสุกษาน สุดาจันทร์
นางสาวสังเวียน พู่เฟื่อง
นายณัฐวุฒิ วงษ์ภา

พระมหาธิติ อนุภทโท
นายศิลป์ชัย วงษ์จำนงค์
นางสาวสุจิตรา ชวดรัมย์
นางสาวภักนิช พิมพา

งานสมาชิก

พระมหาทรงชัย วิชยเกรี

บันทึกข้อมูล

นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจำง

งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

นายณพนดล เพ็ญประชุม

● นิติกร

นายธวัช แยมปัว

● ภาพ/ศิลปะ

พระมหาสุระศักดิ์ ธีรวโส

นายสมบุญณ์ เพ่งพิศ

● ออกแบบปก

พระพลวัฒน์ พวงปากกา

- จัดรูปเล่ม

นายสมบุรณ์ เฟ่งพิศ

- พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดสุรินทร์ ๓๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๐๐๑ ๑๒๔ (ต่อ ๐) โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๕๕

มือถือ ๐๖๖-๐๖๐-๔๑๙๒

Email : mcupress@mcu.ac.th

- จำนวนที่ตีพิมพ์ ๑๐๐ เล่ม

วารสารมหาจุฬาราชการ
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

บทบรรณาธิการ

วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๘ ได้รวบรวมบทความวิชาการของผู้บริหาร คณาจารย์ของมหาวิทยาลัย รวมถึงคณาจารย์ต่างสถาบัน ที่ได้ส่งบทความทางวิชาการมาร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ทำให้มีคณาจารย์ได้มีโอกาสศึกษาพุทธธรรมและการนำไปประยุกต์ บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามหลักคำสอนทางพระศาสนาอันเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม ในฉบับนี้ กองบรรณาธิการและคณะทำงานฝ่ายประสานงานได้รับเกียรติจากผู้เขียนทั้งภายในและภายนอก จำนวน ๑๒ มหาวิทยาลัย และอีก ๒ ส่วนงานภายนอก ได้ส่งบทความทางวิชาการ เพื่อลงตีพิมพ์เผยแพร่ จำนวน ๓๓ บทความ ในบทความทั้งหมดเป็นภาษาไทยล้วน แบ่งเป็นบทความวิชาการ ๖ บทความ บทความวิจัย ๒๗ บทความ และมีบทวิพากษ์ ๑ เรื่อง ซึ่งรายละเอียดบทความต่าง ๆ กองบรรณาธิการ ได้กล่าวถึงเนื้อหาของแต่ละบทความโดยสรุปดังนี้

บทความวิชาการที่ ๑ เรื่อง “ความรักกับพรหมวิหาร ๔ : จิตวิทยาแห่งความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน” โดย นางสาวจิรกิตติยา บุญครองทรัพย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สรุปบทความวิชาการไว้ว่า การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา มาเป็นแนวทางสร้างความรักและความสัมพันธ์ที่มั่นคงในชีวิตประจำวัน โดยชี้ให้เห็นว่าความรักที่แท้จริงควรปราศจากความเห็นแก่ตัวและการครอบครอง แต่เน้นความปรารถนาดีต่อกัน พรหมวิหาร ๔ ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร ความเข้าใจ และการจัดการอารมณ์ในความสัมพันธ์ ลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความไว้วางใจ บทความนี้ยังเสนอแนะมุมทางจิตวิทยาที่สนับสนุนว่าการปฏิบัติตามพรหมวิหาร ๔ ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม โดยเน้นความรักที่บริสุทธิ์และปราศจากการยึดติด สรุปได้ว่าพรหมวิหาร ๔ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสุขและความสงบในความสัมพันธ์ทุกรูปแบบ

บทความวิชาการที่ ๒ เรื่อง “การดูแลเด็กวัยประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และความบกพร่องทางอารมณ์” โดย รศ.ดร.ศิริโรจน์ ผลพันธิน ผศ.ดร.อมลวรรณ วีระธรรมโม นางสาวภัทรสุดา สุกปลั่ง นางสาวกันยมาศ ช่วยสมบูรณ์ ดร.มลิวลิย์ ธรรมแสง และ ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ได้สรุปบทความวิชาการไว้ว่า บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลเด็กวัยประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และความบกพร่องทางอารมณ์ โรคสมาธิสั้นเป็นความผิดปกติของพัฒนาการทางระบบประสาทที่พบได้บ่อยในเด็กวัยประถมศึกษา โดยในประเทศไทยพบความชุกร้อยละ ๘.๑ หรือประมาณ ๑ ล้านคน มีลักษณะสำคัญคือ การขาดสมาธิที่ต่อเนื่อง ภาวะซนหรือไม่อยู่นิ่ง และการขาดการยั้งคิด ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียน พฤติกรรม อารมณ์ และการเข้า

สังคม บทความนี้นำเสนอแนวทางการดูแลเด็กวัยประถมศึกษาแบบองค์รวม ประกอบด้วย การดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูที่บ้าน การดูแลด้านโภชนาการและการนอนหลับ การดูแลในโรงเรียน และการส่งเสริมการเรียนรู้ และการคัดกรองและการช่วยเหลือเบื้องต้น โดยเน้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบ การสร้างกิจวัตรประจำวันที่ชัดเจน การจำกัดการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และการส่งเสริมกิจกรรมออกกำลังกาย การดูแลที่เหมาะสมสามารถช่วยป้องกันหรือลดความรุนแรงของอาการและผลกระทบของโรคสมาธิสั้นและความบกพร่องที่เกี่ยวข้องได้ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ปกครอง ครู และบุคลากรทางการแพทย์

บทความวิจัยที่ ๓ เรื่อง “แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑” โดย นายจิรพันธ์ ประดิษฐ์ขวัญ และ ดร.วีรภัทร ภัทรกุล สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$) (๒) แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา มีดังนี้ (๑) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนอัตรากำลัง ครูต้องการมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางปฏิบัติในการวางแผนอัตรากำลังของสถานศึกษา (๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ครูต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกเทคนิควิธีค้นหาหรือแสวงหาบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาปฏิบัติงาน (๓) ด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ครูต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกรูปแบบให้บุคลากรเข้ารับการอบรม สัมมนา หรือศึกษาดูงานตามความเหมาะสม (๔) ด้านการมีส่วนร่วมในวินัยและการรักษาวินัย ครูต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการควบคุมในการรักษาระเบียบวินัยของสถานศึกษา (๕) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ครูต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดแนวทางปฏิบัติ ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนอย่างเป็นธรรมและชัดเจน

บทความวิจัยที่ ๔ เรื่อง “การศึกษาระดับน้ำตาลก่อนและหลังการถือศีลอดเดือนรอมฎอนในชาวไทยมุสลิม ที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” โดย แพทย์หญิง ศุภรณี ขาววิจิตร และ ดร.รัตนา บรรณาธรรม ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา กองสาธารณสุข ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ของระดับน้ำตาลในเลือดก่อนและหลังการถือศีลอด ($p > 0.05$) (๒) ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ระหว่างระยะเวลาการถือศีลอด กับน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย และระดับน้ำตาลในเลือด การใช้ยารักษาโรคเบาหวานพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ยาไกลิไซด์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๔๗.๑) ใช้วันละ ๑ ครั้ง ยาเมทฟอร์มิน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๖๒.๓) ใช้วันละ ๒ ครั้ง ยาโพลีไกลิตาโซน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๔.๑) ไม่ใช่น้ำนี้ กลุ่มตัวอย่างทุกคนในช่วงถือศีลอดไม่ได้ปรับขนาดยา ปรับการใช้ตามเวลาช่วงถือศีลอด เวลา

(๘)

การใช้ยาเม็ด ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๑.๘) ที่ใช้วันละ ๒ ครั้ง ระบุใช้ยาเช้าช่วงมือก่อนแสงอรุณ และยาเย็นช่วงมือหลังพระอาทิตย์ตก ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๐.๖) มีการปรับเวลาในการใช้ยาไม่ถูกต้อง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๔๘.๘) ไม่มีภาวะแทรกซ้อนระหว่างถือศีลอด

บทความวิจัยที่ ๕ เรื่อง “ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยคของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม” โดย พระมหาวิรุทธ วรวิโร (บุตรราช) พระมหาทวี มหาปณโณ ผศ.ดร. และ รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ หลักสูตรพุทธศาสนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า สภาพการจัดการการเรียนการสอนของวัดโมลีโลกยารามคือการบริหารแนวดิ่ง นโยบายการบริหารอยู่ที่เจ้าสำนักเรียน มีการวางแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ออกปฏิทินการศึกษา จัดอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพในการสอน อุปกรณ์การสอนเพียบพร้อม จัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายตลอดทั้งปี ทำแบบฝึกหัดวันเว้นวัน จัดที่พักอาศัยห้องส่วนตัวอำนวยความสะดวกในการอ่านหนังสือแก่นักเรียนบาลีเปรียญธรรม ๙ ประโยค มอบทุนการศึกษาประจำเดือนและประจำปี แรงจูงใจในการเรียนภาษาบาลีมาจากแรงจูงใจต้องการให้บิดามารดาเห็นความสำเร็จของตน ต้องการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ภาษาบาลี ต้องการรางวัลความสำเร็จจากเจ้าสำนักเรียน การต่อยอดการศึกษาระดับอุดมศึกษา สำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค ต้องการได้รับพระราชทานปริญญาบัตรพัดยศจากพระมหากษัตริย์อันเป็นที่ยอมรับเป็นที่ยกย่องของคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชน เป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค คือ (๑) เจ้าสำนักเรียนเป็นทั้งผู้บริหารและอาจารย์ เน้นการเรียนเป็นหลักไม่เน้นกิจกรรม เจ้าสำนักเรียนเอาใจใส่ (๒) อาจารย์ประจำชั้นชำนาญในวิชาที่สอนและเข้าถึงง่าย (๓) เพื่อนในห้องเรียนมีความเป็นกัลยาณมิตรเอื้อเฟื้อ (๔) ได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชน (๕) อาคารสถานที่ ห้องเรียน ที่พักอาศัยมีความสัปปายะ (๖) บรรยากาศในห้องเรียนดี มีวัฒนธรรมการเคารพกันตามลำดับพรราชา

บทความวิจัยที่ ๖ เรื่อง “แนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา” โดย ผศ.ดร. สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) แนวทางการลดความเครียด มีดังนี้ การจัดการสภาพการทำงานที่ก่อให้เกิดความเครียด ความก้าวหน้าและความมั่นคงในอาชีพ ความสัมพันธ์และแรงจูงใจ นโยบายองค์กรและการสื่อสาร และปริมาณงานและการประเมินคุณภาพ การเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การเรียนการสอน การบริการวิชาการ การวิจัย คุณภาพหลักสูตร การบริหารหลักสูตร และการพัฒนาผู้เรียน และการจัดการความรู้สู่การแก้เครียด ด้านจิตใจและสมอง ด้านร่างกาย ด้านครอบครัว และด้านความสำเร็จตามเป้าหมาย (๒) แนวทางการแก้ปัญหาความเครียด มีดังนี้ ระดับมหาวิทยาลัย ได้แก่ การบริหารบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงาน การสนับสนุนการปฏิบัติงาน การวิจัย การบริการวิชาการ และการประกันคุณภาพ

การศึกษา ระดับอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร ได้แก่ การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม และการจัดการความเครียด และระดับองค์กรนโยบายประเทศ ได้แก่ การพัฒนาเกณฑ์มาตรฐาน การพัฒนาระบบสารสนเทศ และการพัฒนาบุคลากร

บทความวิจัยที่ ๗ เรื่อง “การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย” โดย นายณรงค์ เจนใจ ผศ.ดร.รณิดา ปิงเมือง ผศ.ดร.เลหล่า ตรีเอกานุกูล และอาจารย์ ดร.จันจิรา วิชัย สาขาวิชาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า สภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่ที่มีความสวยงาม มีความพร้อมสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวและยังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ และผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ๕ ด้าน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาน้อยสุดดังนี้ (๑) ด้านสถานที่ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$) (๒) ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) (๓) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) (๔) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$) และ (๕) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยสุด ($\bar{X} = 2.66$)

บทความวิชาการที่ ๘ เรื่อง “อรรถปริวรรตศาสตร์ของกัตตาเมอร์ในกฎหมายสิทธิในการตายสำหรับผู้ป่วยทางจิต” โดย นางสาวฉัตรทอง มีเมศกุล ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้สรุปบทความวิชาการไว้ว่า บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตีความกฎหมายสิทธิการตาย (Medical Assistance in Dying: MAiD) สำหรับผู้ป่วยทางจิตในประเทศแคนาดาผ่านกรอบแนวคิดของอรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กัตตาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer) โดยเน้นการวิเคราะห์ “อคติ” (Prejudice) และ “การหลอมรวมขอบฟ้า” (Fusion of Horizon) ของกลุ่มผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อการขยายขอบเขตกฎหมาย MAiD ให้ครอบคลุมผู้ป่วยทางจิต โดยการตีความที่แตกต่างกันนั้นมิได้เกิดจากข้อเท็จจริงทางการแพทย์หรือจิตเวชเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นผลของบริบททางวัฒนธรรม จริยธรรม ความเชื่อเรื่องศักดิ์ศรีของชีวิต และความกลัวต่อการถูกใช้สิทธิการตายในทางที่ไม่เหมาะสม

บทความวิจัยที่ ๙ เรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร” โดย นายบุญชัย ปลื้มสืบกุล รศ.ดร. สุขุม เฉลยทรัพย์ รศ.ดร.ศิริโรจน์ ผลพันธิน และ ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร ได้แก่ “WISDOM” คือ การใช้ปัญญา ความรอบรู้ ความเป็นมืออาชีพ และจริยธรรม เพื่อพัฒนาองค์กร มี ๖ องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ W - Workplace Excellence ความเป็นเลิศในการทำงาน ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมหรือภาคเศรษฐกิจ

(๑๐)

และสังคม I - Innovation Creation การสร้างนวัตกรรม การวิเคราะห์ตลาด การจัดการการเปลี่ยนแปลง และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ S - Strategic Thinking การคิดเชิงกลยุทธ์ และการบริหารจัดการ D - Development Mastery ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนา การพัฒนาวิชาชีพทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ O - Organizational Leadership ภาวะผู้นำองค์กร มนุษยสัมพันธ์ และการปรับตัว และ M - Management Skills ทักษะการจัดการ มาตรฐานจริยธรรมและวิชาชีพ ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ โดยทุกองค์ประกอบต้องดำเนินไปอย่างสอดคล้องและส่งเสริมกันและกัน

บทความวิจัยที่ ๑๐ เรื่อง “พุทธาวตารในทศาวตารจริต ของเกษเมนทระ: การศึกษาเปรียบเทียบกับพุทธาวตารในปุราณะ” โดย นางสาวบุษยามาน วัชานาค และ ผศ.ชานบัววิทย์ ทัดแก้ว คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า พุทธาวตารที่ปรากฏในวรรณคดีปุราณะมีบทบาทที่ต่างกับอวตารภาคอื่น ๆ ของพระวิษณุซึ่งมีลักษณะเป็นวีรบุรุษผู้กอบกู้ เป็นผลมาจากความพยายามที่จะลดทอนความน่าเชื่อถือของคำสอนในพุทธศาสนาและความพยายามในการควบรวบศาสนาท้องถิ่นเข้ามาในจักรวาลศาสนาฮินดู เนื่องจากพระพุทธรูปเจ้าทรงสอนขัดแย้งกับจารีตของพระเวท นำเชื่อว่าปางนี้จะเกิดขึ้นเพราะพุทธศาสนากำลังได้รับความนิยมอย่างสูง คัมภีร์ปุราณะเป็นวรรณคดียุคแรกที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองพลวัตของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากการนับถือศาสนาพระเวทสู่ศาสนาฮินดู และเพื่อตอบโต้ศาสนาทางเลือกอื่น พุทธาวตารที่ปรากฏในคัมภีร์ปุราณะจึงมีลักษณะในเชิงลบ มุ่งต่อต้านพระพุทธรูปเจ้า ในขณะที่พุทธาวตารที่ปรากฏในทศาวตารจริตของเกษเมนทระมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับพุทธประวัติ ไม่มีลักษณะในเชิงโจมตีดังที่ปรากฏในวรรณคดีปุราณะเป็นไปได้ว่าในแคว้นกัษมีระหรือแคชเมียร์ สถานที่ประพันธ์ทศาวตารจริตนั้น เป็นสถานที่ที่มีสภาพสังคมพหุวัฒนธรรม พุทธศาสนาและศาสนาฮินดูได้รับความนิยมควบคู่กันไป

บทความวิจัยที่ ๑๑ เรื่อง “การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนา ศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดย รศ.ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโหม ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร ดร.กรรณิการ์ ขาวเงิน พระมหาวิญญูธรรม ศรีชัย พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น ตุนิน, ผศ.ดร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขาก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ ๑) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ ๒) การขาดแคลนทุนการผลิต ๓) การขาดช่องทางการตลาด (๒) ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม มี ๔ ประเด็นหลัก ได้แก่ ๑) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรม ลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ ๒) ความต้องการช่องทางการตลาด ๓) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ ๔) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

บทความวิจัยที่ ๑๒ เรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัดอุทยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี” โดย นางสาวพิชญากร ดีพา และ ผศ.พ.ต.อ.ดร.สฤณี สืบพงษ์ศิริ คณะอาชีววิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจเห็นว่าการรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัดอุทยานมีความสำคัญต่อการสืบสวน แต่ยังคงประสบปัญหาหลัก ๕ ประการ ได้แก่ ขาดแคลนอุปกรณ์และยานพาหนะ, กำลังพลไม่เพียงพอ, การฝึกอบรมไม่ครอบคลุมและไม่ทันสมัย, กฎหมายและระเบียบปฏิบัติไม่ชัดเจน และขาดความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับมากต่อข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ซึ่งรวมถึงการจัดหาอุปกรณ์, เพิ่มกำลังพล, จัดฝึกอบรมที่ทันสมัย, ปรับปรุงกฎหมาย, เสริมสร้างความร่วมมือ และนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการปฏิบัติงาน ข้อจำกัดของการวิจัยนี้คือขนาดกลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ศึกษา จึงเสนอแนะให้มีการขยายผลการศึกษาไปยังพื้นที่อื่น และศึกษาปัจจัยด้านจิตวิทยาและความคิดเห็นของประชาชนเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น

บทความวิจัยที่ ๑๓ เรื่อง “แนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑” โดย นางสาวลลิตา ปุญญะประสิทธิ์ และ ผศ.ดร.จุลดิศ คัญทัพ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพที่ปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นในการพัฒนา พบว่า ๕ อันดับแรก ได้แก่ ด้านเงินเดือนและสวัสดิการ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้า ด้านสถานภาพทางอาชีพ และด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (๒) แนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ประกอบด้วย ๕ ด้าน ได้แก่ การยอมรับและยกย่อง ความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน การมีส่วนร่วมและการสื่อสาร และการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ในวิชาชีพ

บทความวิจัยที่ ๑๔ เรื่อง “การวิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา” โดย ศ.ธำนิษฐ์ สิทธิวัชรธรรม รศ. ดร.สุชุม เฉลยทรัพย์ ผศ.ดร.พิทักษ์ จันทร์เจริญ และ ผศ. ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, $SD = 0.351$) โดยปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ ($\bar{X} = 4.55$, $SD = 0.612$) ซึ่งประกอบด้วยการมีผลงานที่มีคุณภาพตามเกณฑ์และการปฏิบัติตามจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการ รองลงมาคือวิถีชีวิต ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.447$) โดยเฉพาะด้านการบริหารเวลาในการทำงานวิชาการ

(๑๒)

การสอน และภารกิจอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และความสำเร็จในชีวิต ($\bar{X} = ๔.๓๗$, $SD = ๐.๔๔๖$) ที่เน้นการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จและความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเอง (๒) ผลการวิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการได้ร้อยละ ๘๕.๓ ($R^2 = ๐.๘๕๓$) และความสำเร็จของผลงานทางวิชาการได้ร้อยละ ๕๘.๔ ($R^2 = ๐.๕๘๔$) ปัจจัยที่มีอิทธิพลรวมสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ ($TE = ๑.๔๖๓$) ความสำเร็จในชีวิต ($TE = ๑.๓๕๐$) และบทบาทการทำงาน ($TE = ๑.๒๖๐$)

บทความวิจัยที่ ๑๕ เรื่อง “ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องแก่นไม้หอมของกิ่งฉัตร” โดย นางสาวอภิญญา พงษ์สระพัง ผศ.ดร.สุรวิชญ์กุล นุ่นภูบาล และ ผศ.ดร.ศาริศา สุขคง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ได้สรุปบทความวิชาการไว้ว่า นวนิยายเรื่องแก่นไม้หอมได้สะท้อนภาพทางสังคม มี ๗ ด้าน ได้แก่ (๑) ภาพสะท้อนด้านชีวิตความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป เช่น วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพ หรือการทำมาหากิน วิถีชีวิตด้านสภาพแวดล้อมบ้านเมือง วิถีชีวิตด้านการคมนาคม (๒) ภาพสะท้อนด้านครอบครัว เช่น ลักษณะภาพสะท้อนครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว (๓) ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับความตาย ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด (๔) ภาพสะท้อนด้านค่านิยม เช่น ค่านิยมเรื่องการศึกษา ค่านิยมเรื่องการลำดับความสำคัญของบุตรและเลือกเพศบุตร ค่านิยมเรื่องการทำงาน ค่านิยมการตั้งชื่อร้าน ค่านิยมการดำเนินชีวิต (๕) ภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลวันสำคัญทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมการจัดงานศพ วัฒนธรรมการทำงาน วัฒนธรรมการจัดเลี้ยงโต๊ะจีน วัฒนธรรมการให้เงิน วัฒนธรรมการเรียกชื่อลำดับญาติ และวัฒนธรรมการนับถือเครือญาติ (๖) ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง เช่น ภาพสะท้อนเศรษฐกิจช่วงต้มยำกุ้ง ภาพสะท้อนเหตุการณ์สงครามโลก ครั้งที่ ๒ ภาพสะท้อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ (๗) ภาพสะท้อนทางสังคมด้านการศึกษา เช่น กลุ่มมีการศึกษา กลุ่มด้อยการศึกษา และการเปรียบเทียบการศึกษารัฐบาลและเอกชน ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่องแก่นไม้หอม ของกิ่งฉัตร ดังกล่าวนั้น สะท้อนผ่านเรื่องราวชีวิตของชิวเฮียง ตั้งแต่เด็กจนจบจนสิ้นอายุขัย ดังคำกล่าวที่ว่า “วรรณกรรมเปรียบเหมือน กระจกเงา ที่สะท้อนสภาพความเป็นไปของสังคมและมนุษย์”

บทความวิชาการที่ ๑๖ เรื่อง “การประยุกต์สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตรเพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์กรรวม” โดย นางสาวสมศรี รุ่งแสงทอง พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาพระไตรปิฎกศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สรุปบทความวิชาการไว้ว่า การประยุกต์สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตรเพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์กรรวม ได้แก่ (๑) สุขภาวะทางกาย กล่าวคือ ๑) อสุภสัญญา

ช่วยลดความยึดมั่นในรูปลักษณ์ภายนอก มองเห็นร่างกายตามความเป็นจริงว่าไม่ใช่สิ่งน่าปรารถนา จึงลดความหลงใหลในกาม ช่วยส่งเสริมการดูแลสุขภาพแบบมีสติ ไม่ยึดติดภาพลักษณ์ ๒) อาทินวสัญญา ช่วยเห็นโทษของกายที่เป็นเหตุแห่งทุกข์ เช่น ความเจ็บป่วย ความเหนื่อยหน่าย นำไปสู่การดูแลร่างกาย ด้วยความไม่ประมาท ส่งเสริมการรักษาสุขภาพเชิงป้องกัน ๓) อานาปานสติ การฝึกหายใจอย่างมีสติ ช่วยให้ร่างกายผ่อนคลาย ลดความเครียด ควบคุมระบบประสาทอัตโนมัติ เพิ่มความแข็งแรงให้ระบบหายใจและหัวใจ (๒) สุขภาวะทางจิตใจ กล่าวคือ ๑) อนิจจสัญญา การเห็นว่าขันธ์ ๕ ไม่เที่ยง ช่วยลดความยึดมั่น ลดความวิตกกังวลเมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ๒) วิราจสัญญา การเสริมสร้างจิตใจที่ปล่อยวาง ลดการยึดติดในกิเลส ทำให้เกิดความสงบภายใน ๓) นิโรธสัญญา การเห็นถึงความเป็นไปได้ในการดับทุกข์ทั้งหมด ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสงบอย่างแท้จริง ๔) อานาปานสติ การเจริญสติผ่านการกำหนดลมหายใจ ช่วยควบคุมอารมณ์ ความเครียดและความโกรธ ช่วยให้จิตสงบ สมดุล มีสมาธิและเจริญปัญญาได้ง่าย (๓) สุขภาวะทางสังคม กล่าวคือ ๑) สัพพโลเก อนภิตตสัญญา การไม่หลงใหลในโลก ทำให้ไม่อิงยึดตา ลดการเปรียบเทียบแข่งขันกับผู้อื่น เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีเมตตา ๒) ปหานสัญญา การละอกุศลธรรม เช่น พยาบาท หรือความคิดร้าย ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ลดความขัดแย้ง ๓) อานาปานสติ การเจริญสติผ่านการกำหนดลมหายใจ ช่วยพัฒนาความเอาใจใส่และการฟังอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจำเป็นในการสื่อสารและสร้างสัมพันธภาพที่ดี (๔) สุขภาวะทางปัญญา กล่าวคือ ๑) อนัตตสัญญา การเข้าใจว่าอายตนะทั้งหลายไม่ใช่ตน ช่วยเปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับชีวิตและการปล่อยวางอัตตา ๒) สัพพสังขารสุ อนิจจสัญญา การส่งเสริมการเจริญปัญญา โดยตระหนักว่าทุกสิ่งเกิดขึ้น ดำรงอยู่และดับไป เป็นกระบวนการของธรรมชาติ ๓) อานาปานสติ เมื่อฝึกจนชำนาญ จะช่วยพัฒนาโยนิโสมนสิการ คือการใคร่ครวญอย่างมีปัญญา และนำไปสู่ญาณทัสสนะ

บทความวิจัยที่ ๑๗ เรื่อง “ปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา” โดย นางสาวอมรรัตน์ ม่วงกลั่น ผศ.ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ และ ดร.วรพจน์ ฅนอมกุล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๙ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการใช้ดุลยพินิจเมื่อพระภิกษุต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาร้ายแรงถึงขั้นอาบัติปาราชิก โดยให้ขาดจากความเป็นพระภิกษุ และมาตรา ๓๐ กำหนดให้ พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ส่งผลให้พระภิกษุขาดโอกาสในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์จากพยานหลักฐานที่ชัดเจนเสียก่อน ซึ่งหากภายหลังพระภิกษุผู้นั้นไม่มีความผิด ก็จะก่อให้เกิดความเสียหาย อีกทั้งกลับไปบวชใหม่ไม่ได้ สมณศักดิ์ที่ถูกถอดไปแล้วก็ไม่สามารถกลับคืนได้ด้วย เป็นการบั่นทอนการสืบทอดพระพุทธศาสนาและความศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนอย่างยิ่ง จึงเห็นควร

(๑๔)

แก้ไขเพิ่มเติมให้มีการปล่อยชั่วคราว เป็นการเน้นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย ภายใต้เจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมายให้คุ้มครองพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

บทความวิจัยที่ ๑๘ เรื่อง “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของพระภิกษุตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๐” โดย นางสาวกุลวดี ณ นคร ผศ.ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ และ ดร.วรพจน์ ถนอมกุล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า ความรับผิดชอบทางคอมพิวเตอร์ของบุคคลทั่วไปกับพระภิกษุมีความแตกต่างกันในการปฏิบัติ เนื่องจากหากเป็นบุคคลทั่วไป การดำเนินการของเจ้าหน้าที่สามารถกระทำการตามขั้นตอนที่บัญญัติตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ได้ทันที แต่หากเป็นพระภิกษุ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการให้เป็นไปตามพระวินัย รวมทั้ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ ตามมาตรา ๒๙ ซึ่งบัญญัติว่า “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้” และมาตรา ๓๐ ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อจะต้องจำคุก กักขัง หรือ ชัง พระภิกษุตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น

บทความวิจัยที่ ๑๙ เรื่อง “ผลการใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓” โดย นางสาวสุภาวดี อินทร์พรม และ ผศ.ดร.กิตติศักดิ์ ลักษณะนาม มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๒) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกมอยู่ในระดับมาก

บทความวิจัยที่ ๒๐ เรื่อง “รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓” โดย นางอรพัทธ ศิริแสง พระครูสังฆรักษ์เทิดศักดิ์ สดติธโร และ ดร.วีระพงษ์ แพงคำอึก คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สรุปได้ว่า สภาพปัญหาสภาพปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด

($\bar{X} = ๔.๕๒$, S.D. = ๐.๓๔) สภาพที่ต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๗๑$, S.D. = ๐.๓๓)

(๒) ผลการพัฒนาแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สรุปได้ว่า รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ประกอบด้วย (๑) แนวคิดพื้นฐาน (๒) องค์ประกอบของรูปแบบการสอน (๓) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการสอน (๔) ขั้นตอนของรูปแบบการสอน และ (๕) การวัดและประเมินผลของรูปแบบการสอน ผลการประเมินรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่พัฒนาขึ้นในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๗๒$, S.D. = ๐.๓๓) ๓. ผลการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สรุปได้ว่า หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

บทความวิจัยที่ ๒๑ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี” โดย นายสมเกียรติ หนองกลาง และ ผศ.ดร.วรวิทย์ นพแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า จากผลการศึกษา บริบทเชิงพื้นที่ และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี พบว่า ชุมชนกะเหรี่ยงโผล่ว บ้านภูเหม็น มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ สภาพแวดล้อมยังมีความอุดมสมบูรณ์ สภาพทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีภูเขารายล้อม มีลำห้วยไหลผ่านกลางชุมชน ชุมชนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น การแต่งกาย ภาษา อาหาร มีวิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติตามความเชื่อชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว

บทความวิจัยที่ ๒๒ เรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนกลุ่มอำเภอแม่เปิน-กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔” โดย นายชินทร์ บุญราชแสง ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรฉัตร และ ดร.ดิเรก ดั่งวงลอย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เปิน -กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$, S.D.=๐.๔๕) และพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\bar{X} = ๔.๒๙$, S.D.=๐.๔๐) รองลงมา คือ ด้านโครงสร้าง

(๑๖)

การบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\bar{X} = 4.04$, S.D.=0.33) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการส่งต่อ ($\bar{X} = 3.23$, S.D.=0.65) (๒) แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เป็น – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ได้นำการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ มาเป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการจัดการเรียนรู้ใน ๕ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านยุทธศาสตร์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน มี ๕ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๑ ด้านกรุณามี ๒ แนวทาง ด้านมุทิตา มี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขามี ๑ แนวทาง (๒) ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มี ๕ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๒ แนวทาง ด้านกรุณา มี ๑ แนวทาง ด้านมุทิตามี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขา มี ๑ แนวทาง (๓) ด้านการดำเนินงาน การดูแลช่วยเหลือนักเรียน มี ๖ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๒ แนวทาง ด้านกรุณา มี ๒ ด้านมุทิตา มี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขา มี ๑ แนวทาง (๔) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา มี ๕ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๒ แนวทาง ด้านกรุณามี ๑ แนวทาง ด้านมุทิตา มี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขามี ๑ แนวทาง (๕) ด้านการส่งต่อ มี ๔ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๑ แนวทาง ด้านกรุณามี ๑ แนวทาง ด้านมุทิตา มี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขา มี ๑ แนวทาง

บทความวิจัยที่ ๒๓ เรื่อง “พัฒนาการและรูปแบบการรำหน้าแตง” โดย นางสาวณัฐธิดา บุญมาทัน ผศ.ดร.สุรัตน์ จงดา และ ผศ.ดร.สุขสันติ แวงวรรณ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า บริบททางสังคมและวัฒนธรรมการแสดงนางรำหน้าแตง ของจังหวัดปทุมธานี แตงเป็นวงดนตรีที่มีตั้งแต่สมัยโบราณ นอกจากบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงดนตรีในงานทั่วไปและยังให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมแล้ว แตงยังมีบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์และการสืบทอดที่สำคัญที่สุดคือการสืบทอดของนางรำ นอกจากนี้ทั้งคณะแตงและนางร่ายังช่วยอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงรูปแบบต่าง ๆ ที่นำมาแทรกไว้ในการรำหน้าแตง ได้แก่ เพลงลูกทุ่ง ตามยุคสมัยนิยมเพลงร้องเล่น รวมถึงการช่วยอนุรักษ์และสืบทอดวงดนตรีแตง ซึ่งเป็นวงดนตรีที่มีการรำประกอบหน้าแตงอีกด้วย นอกจากนี้นางรำหน้าแตงยังมีบทบาทในการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมในฐานะมหรสพพื้นบ้าน มอบความบันเทิงของผู้ชมเกิดจากการบรรเลงแตงและการรำประการสุดท้าย คือ บทบาทในการอนุรักษ์สืบทอดมหรสพพื้นบ้านและวรรณกรรมประกอบการแสดงการร้อง เล่น เต้น รำ รวมถึงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลูกทุ่ง ลิเก การแหล่ เพลงร้องเล่น ซึ่งแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องที่แสดงนับได้ว่านางรำหน้าแตง จังหวัดปทุมธานี มีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อสังคมไทย ให้ความบันเทิง และยังสามารถอนุรักษ์และสืบทอด มหรสพพื้นบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้

บทความวิชาการที่ ๒๔ เรื่อง “บทบาทของสื่อในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๕” โดย นายอภิเชษฐ์ เกตุมณี และ ศ.ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้สรุปบทความวิชาการไว้ว่า สื่อทั้ง ๑๑ สำนักมีอคติทางการเมือง (Political Bias) เป็นของตนเอง โดยมักนำเสนอข่าวสารไปในทิศทางที่ตอบสนองจุดยืนทางการเมืองของตน ประกอบกับการเติบโตขึ้นของเทคโนโลยี ทำให้ภูมิทัศน์ของสื่อส่วนใหญ่ในปัจจุบันอาศัยแพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นช่องทางหลักในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีโอกาสก่อให้เกิดปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) อันเป็นผลมาจากระบบอัลกอริทึมของแพลตฟอร์มดิจิทัล ส่งผลให้ผู้รับข้อมูลข่าวสารอาจได้รับข้อมูลเพียงแง่มุมเดียวและอาจเป็นหนึ่งในปัจจุบันที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบัน

บทความวิจัยที่ ๒๕ เรื่อง “การพัฒนาแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สังกัดการจัดการเรียนรู้ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดย อาจารย์เอกลักษณ์ เทพวิจิตร ดร.พิธิบูลย์ ทองเกลี้ยง และพระมหาสันทัศน์ โสตุวิโส, ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่าสภาพปัจจุบันการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สังกัดการจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย โดยภาพรวม นิสิตมีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.96) (๒) ออกแบบการพัฒนาครูผู้จัดการเรียนรู้ของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สังกัดการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนรูปแบบ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สังกัดการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$ S.D. = 0.56) และมีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$ S.D. = 0.54) (๓) ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สังกัดการจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย พบว่า คะแนนหลังการทดลองรูปแบบ ($\bar{X} = 4.42$) สูงกว่า ก่อนการทดลองใช้รูปแบบ ($\bar{X} = 3.40$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ผลการประเมินสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$ S.D. = 0.57) ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สังกัดการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่า นิสิตมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$ S.D. = 0.50) (๔) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สังกัดการจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.57) องค์ความรู้ที่ได้ หรือความรู้ใหม่ ประกอบด้วย (๑) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสมรรถนะ (๒) การเรียนรู้ร่วมกันในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (๓) การฝึกปฏิบัติจริงให้นิสิตออกแบบและจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning และ

(๑๘)

(๔) การประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Evaluation & Professional Growth) ประเมินสมรรถนะก่อน-หลัง

บทความวิจัยที่ ๒๖ เรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล” โดย นายนันทพงษ์ ระวังภัย ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรฉัตร และดร.วินัย ทองมัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครสวรรค์ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวมในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง ส่วนด้านการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (๒) แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล มาเป็นกรอบแนวทางในการบริหารการจัดการเรียนรู้ ใน ๗ ด้านได้แก่ ๑) ด้านการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง พบว่า สหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ใช้บริการ ถือว่าเป็นความสำเร็จของโรงเรียน ๒) ด้านการควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย พบว่า สหกรณ์โรงเรียนมีการประชุมเพื่อให้สมาชิกได้ใช้สิทธิออกเสียงตามหลักประชาธิปไตยในการคัดเลือกกรรมการ ๓) ด้านการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก พบว่า สหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดูแลการใช้เงินทุนของสหกรณ์โรงเรียน ๔) ด้านการปกครองตนเองและการเป็นอิสระ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนหากได้รับความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากบุคคลภายนอก ต้องไม่ขัดต่อความเป็นอิสระของสหกรณ์โรงเรียน ๕) ด้านการฝึกอบรมและสารสนเทศ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนมีสมาชิกที่มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน ๖) ด้านการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ๗) ด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชน พบว่า สหกรณ์โรงเรียนพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

บทความวิจัยที่ ๒๗ เรื่อง “ตรวจการศึกษาความคิดเห็นและแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียกับโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร” โดย นางสาวเจนจิรา อินทรสมบัติ และ ดร.พิบูลย์ ตัญญบุตร หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอนวิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (Mean = ๔.๒๑, SD = ๐.๔๐) โดยมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านการเลี้ยงดู รองลงมาคือด้านการสื่อสาร การอาสาสมัคร การเรียนรู้ที่บ้าน การตัดสินใจ และการร่วมมือกับชุมชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเผยให้เห็นถึงแรงบันดาลใจและวัตถุประสงค์ของผู้บริหารในการนำแนวคิดมาใช้ ความรู้ความเข้าใจและการสนับสนุนบุคลากรและผู้ปกครอง สมรรถนะของผู้บริหาร ข้อเสนอแนะในการปรับใช้ และความสำคัญของบทบาทผู้ปกครองและชุมชน แนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียในบริบทโรงเรียนอนุบาล

เอกชนเน้น ๖ องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย ความรู้ความเข้าใจในหลักการ การปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การพัฒนา ปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการ วิจัยนี้มีประโยชน์ต่อโรงเรียนอนุบาลเอกชนในการปรับปรุงการจัดการศึกษาตามแนวทางเรกจิโอ เอมิเลีย และเป็นข้อมูลสำหรับผู้ปกครองในการสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลาน

บทความวิชาการที่ ๒๘ เรื่อง “คติชนสร้างสรรค์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” โดย ผศ.ดร.พยุภร ศรีจันทวงศ์ และ ดร.นภัทร ภัทรารณณ์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ได้จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมาตั้งแต่ ปี ๒๕๓๙ ชุมชนได้นำแนวคิดคติชนเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ๕ รูปแบบดังนี้ (๑) การผลิตซ้ำเรื่องเล่า โดยการนำเรื่องเล่าที่เป็น ตำนานมาผลิตซ้ำ เพื่อบอกบอกความเป็นตัวตนของชาวไทดำผ่านเรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เรื่องเล่าเจ้าบ้าน เป็นต้น (๒) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญา โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผ้าฝ้าย และเครื่องรางในพิธีกรรม มาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โดยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ดังกล่าวนั้น ได้นำเรื่องเล่ามาสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม เพื่อสร้างความหมายใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยว (๓) การนำเสนออาหารอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ได้แก่ แจ่วอด จูบผัก เพื่อสื่อสารถึง วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปรับตัวต่อธรรมชาติของบรรพบุรุษชาวไทดำ (๔) นำเสนอการละเล่น และการแสดง เช่น มะกอนลอดบ่วง การแสดง “แซปาง” และฟ้อนแคน เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างสีสัน และสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้วัฒนธรรมไทดำอีกแนวทางหนึ่ง และ (๕) การสร้างสรรค์ประเพณี “ตุ้มโฮมพี่น้องไต” เพื่อหลอมรวมชาติพันธุ์ไทดำ การสร้างเครือข่าย ทางสังคมและวัฒนธรรม และ การท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน ไทดำบ้านนาป่าหนาดดังกล่าวนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการนำคติชนเชิงสร้างสรรค์มาสร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่ม ซึ่งนำไปสู่การสร้างงาน และรายได้ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ไทดำในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมให้ยั่งยืนสืบไป

บทความวิจัยที่ ๒๙ เรื่อง “การวิเคราะห์ภาษาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา ปริจเฉทเทศนาธรรมในเพลงเพชบุรี “พระศกดา สุนทร” โดย อาจารย์บัณฑิตกา จารุมา คณะ มนุษยศาสตร์ วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการ วิจัยไว้ว่า พระศกดา สุนทร ใช้กลวิธีทางภาษาในการเผยแผ่ธรรมะ จำนวน ๕ กลวิธี ได้แก่ (๑) กลวิธี ทางศัพท์ (๒) กลวิธีขยายความ (๓) กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (๔) กลวิธีทางวาทศิลป์ และ (๕) กลวิธีอื่น ๆ พระศกดา สุนทร มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว กล่าวคือ การเล่นเสียง การใช้คำซ้ำ การใช้สำนวน และการใช้คำคล้องจอง

(๒๐)

บทความวิจัยที่ ๓๐ เรื่อง “การส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี” โดย ท.พญ.โสภา ชื่นชูจิตต์ ผศ.ดร.สมคิด เศษวงค์ และ พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ.ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอบทความวิจัยไว้ว่า สภาพปัญหาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี มีความสำคัญและต้องการการจัดการอย่างเร่งด่วน ซึ่งจำนวนผู้สูงอายุในพื้นที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้านสุขภาพและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะ ยังคงมีข้อจำกัดในหลายด้านซึ่งสุขภาพร่างกายที่เสื่อมโทรม ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และการขาดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุ ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุในพื้นที่นี้รวมถึงปัญหาสุขภาพโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน ความดันเป็นปัญหาที่พบได้บ่อยในกลุ่มผู้สูงอายุ การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลในชีวิตของผู้สูงอายุผ่านการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา หลักภavana ๔ ประกอบด้วย กายภavana (การพัฒนาร่างกาย), ศีลภavana (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภavana (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภavana (การพัฒนาปัญญา) เป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะในทุกมิติ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า แนวทางนี้ส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภavana ๔ ของผู้สูงอายุเขตเทศบาลเมืองหนองปรือจังหวัดชลบุรี เป็นการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ ๔ สอดคล้องกับกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างสมดุลในชีวิตและเสริมสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืนในชุมชน เป็นการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ช่วยให้การส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภavana ๔ ประสบความสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคม อย่างยั่งยืน ควรระบุโมเดล (PMSS Model.) P = กายภavana กิจกรรมที่เน้นการพัฒนาร่างกาย ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงและลดความเสี่ยงของโรคเรื้อรังในผู้สูงอายุ M = ศีลภavana การส่งเสริมความประพฤติที่ดีผ่านกิจกรรมทางศาสนา ช่วยสร้างความสงบสุขในจิตใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน S = จิตภavana กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ S = ปัญญาภavana การเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาผ่านการอบรมหรือกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า

บทความวิจัยที่ ๓๑ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบการนิเทศภายในของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง” โดย นางสาวเกณจิรา ศรีชุม และ รศ.ดร. อัจฉรา นิยมภา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เสนอบทความวิจัยไว้ว่า ผลการวิจัย พบว่า (๑) สภาพปัจจุบัน ของระบบการนิเทศภายในของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสภาพที่พึงประสงค์ ของระบบการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปจนถึงน้อยสุด ได้ดังนี้ ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ ด้านปฏิบัติการนิเทศ ด้านประเมินผล ด้านวางแผนการนิเทศ ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน และด้านสร้างขวัญและกำลังใจ (๒) แนวทางการพัฒนาระบบการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ประกอบด้วย ๖ ด้าน พบว่าในแต่ละด้านมีประเด็นที่ควรพัฒนาเป็นลำดับแรก ดังนี้ (๑) ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ โรงเรียนรายงานผลประเมินการนิเทศภายใน เสนอข้อมูลต่อหน่วยงานต้นสังกัด (๒) ด้านปฏิบัติการนิเทศ ผู้บริหารโรงเรียนมีการนิเทศ ติดตามด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ (๓) ด้านประเมินผล ผู้รับการนิเทศรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานหลังจากการนิเทศ ภายในโรงเรียน (๔) ด้านวางแผนการนิเทศ โรงเรียนแต่งตั้งคณะดำเนินงานนิเทศภายใน โดยหน้าที่การดำเนินงานอย่างชัดเจน (๕) ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน โรงเรียนจัดลำดับความสำคัญของปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการ (๖) ด้านสร้างขวัญและกำลังใจ ผู้บริหารหรือผู้นิเทศ ยกย่องชมเชย โดยการมอบรางวัล ให้กับผู้ผ่านการนิเทศ หรือผู้ที่มีคะแนนการนิเทศสูง

บทความวิชาการที่ ๓๒ เรื่อง “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมปัจจุบันตามหลักไตรสิกขา” โดย พระครูธรรมธรรวเดชา อคฺคเตโช (วรเดชา พรหมเสนา) วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอบทความวิชาการ กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาสังคมอันจะนำไปสู่ประโยชน์ความสำเร็จและความสุข ศึกษาแนวทางการวางแผนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยวิธีการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อนำไปสังเคราะห์ บริหารจัดการ ปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางเอาไว้ โดยไม่ขัดต่อตามความต้องการของผู้คนในสังคม พระพุทธศาสนามีหลักการที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคม เป็นมิตรกับสังคม อยู่กับสังคมมาโดยตลอด เมื่อสังคมเกิดวิกฤตการณ์ปัญหาหลักด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นประจำ เช่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม พระพุทธศาสนา นอกจากจะมีบทบาทที่สำคัญ ต่อการแก้ไขปัญหและพัฒนาสังคมนั้น ๆ เป็นอย่างยิ่งแล้ว อีกทั้งยังมีความสามารถในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น ด้วยการประสานเชื่อมโยงระหว่างสังคม ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ถูกต้องดีงามแบบบูรณาการ ซึ่งจะส่งผลให้สังคมมีคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องด้วยดี และมีคุณภาพที่ยั่งยืน

บทความวิจัยที่ ๓๓ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดย พระมหาโกศล ธีรบุญโณ พระมหาสันทัศน์ โสถิวิโส และพิธิบูลย์ ทองเกลี้ยง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า นิสิตชาวต่างชาติมีปัญหาในการเรียนภาษาไทย โดยเฉพาะด้านการฟังและการพูดในสถานการณ์จริง รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยแผนการจัดการ

(๒๒)

เรียนรู้ ๕ หน่วย มีลักษณะเด่น คือ การใช้กิจกรรมที่หลากหลาย การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการบูรณาการวัฒนธรรมไทย ผลการทดลองใช้พบว่า นิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนในระดับมาก องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้คือ การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติควรคำนึงถึงความหลากหลายของผู้เรียน และต้องเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรม ศาสนา และการใช้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษาอย่างมีประสิทธิภาพ

บทวิพากษ์บทความวารสาร เรื่อง “บทบาทของเศรษฐกิจในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท” โดย นางสาวจิรกิตติยา บุญครองทรัพย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เสนอบทวิพากษ์หนังสือเล่มนี้ไว้ อันประกอบด้วยบทคัดย่อภาษาไทย บทคัดย่อภาษาอังกฤษ คำสำคัญทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาประวัติของเศรษฐกิจที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท (๒) เพื่อศึกษาบทบาทของเศรษฐกิจที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท (๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของเศรษฐกิจที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยได้ตอบวัตถุประสงค์ ๓ ประการ อภิปรายผลการวิจัย ผลการวิจัยที่ได้ค้นพบสอดคล้องกับงานของบุคคลอื่นที่ทำมาแล้ว องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ความรู้ว่าเศรษฐกิจทั้ง ๕ คนมีความเชื่อมโยงในพระพุทธศาสนาการบริจาคทรัพย์สร้างถาวรให้กับพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้วายชนม์ บทสรุปเป็นการสรุปภาพรวมของวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เนื้อหาของบทความเหล่านี้ เป็นบทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับจากคณาจารย์รวมทั้งนิสิตและนักศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาทั้งภายในและภายนอก จำนวน ๑๒ มหาวิทยาลัยและอีก ๒ ส่วนงานนอกภายใน ล้วนให้มุมมองในมิติทางศาสนาและปรัชญา รวมทั้งพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในสาขาวิชาสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้อย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง

สำหรับรายละเอียดบทความทั้งหมดเหล่านี้ ผู้ใคร่ต่อการศึกษาเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้จากบทความดังกล่าว ในวารสารฉบับนี้ ซึ่งได้เปลี่ยนมาใช้ เลข ISSN ใหม่ เลข ISSN (เดิม) : 2408-1078 (Print) เปลี่ยนเป็น ISSN : 3088-2001 (Print) และ เลข ISSN (เดิม) : 2651-2440 (Online) เปลี่ยนเป็น ISSN : 3088-2044 (Online) ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๘ เป็นต้นไป และพบกันอีกครั้งในวารสารมหาจุฬาวិชาการ ปี ๑๒ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๘

(รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง)

บรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาวิชาการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(๖)
ความรักกับพรหมวิหาร ๔ : จิตวิทยาแห่งความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน	๑
นางสาวจิรกิตติยา บุญครองทรัพย์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
การดูแลเด็กวัยประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคสมาธิสั้น	
ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และความบกพร่องทางอารมณ์	๑๗
รศ.ดร.ศิริโรจน์ ผลพันธิน ผศ.ดร.อมลวรรณ วีระธรรมโม นางสาวภัทรสุดา สุขปลั่ง นางสาวกัญยามาศ ช่วยสมบูรณ์ ดร.มลิวลีย์ ธรรมแสง ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต	
แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา	
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑	๔๐
นายจิรพันธ์ ประดิษฐ์ขวัญ ดร.วีรภัทร ภัทรกุล สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	
การศึกษาระดับน้ำตาลก่อนและหลังการถือศีลอดเดือนรอมฎอนในชาวไทยมุสลิม	
ที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร	๕๙
แพทย์หญิงศุภรณี ขาววิจิตร ดร.รัตนา บรรณาธรรม ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา กองสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร	

(๒๔)

ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค

ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม

๗๔

พระมหาวิริยฤทธิ์ วรวิโร (บุตรราช)

พระมหาทวี มหาปัญโญ ผศ.ดร.

รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์

ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

๙๐

ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย

๑๑๔

นายณรงค์ เจนใจ

ผศ.ดร.รณิดา ปิงเมือง

ผศ.ดร.เลหล่า ตรีเอกานุกูล

อาจารย์ ดร.จันจิรา วิชัย

สาขาวิชาพุทธศาสน์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อรรถปริวรรตศาสตร์ของกัณฑ์เมอริในกฎหมายสิทธิในการตายสำหรับผู้ป่วยทางจิต

๑๓๑

นางสาวฉัตรทอง มีเมศกุล

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ

ของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร

๑๔๕

นายบุญชัย ปลื้มสืบกุล

รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์

รศ.ดร.ศิโรจน์ ผลพันธิน

ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

พุทธาวตารในทศาวตารจิตของเกษมณพระ:

การศึกษาเปรียบเทียบกับพุทธาวตารในปุราณะ

๑๖๒

นางสาวบุษยมา นวชนาค

ผศ.ชานบีวิชัย ทัดแก้ว

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

ในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑๘๑

รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร์

ดร.กรรณิการ์ ขาวเงิน

พระมหาวิญญูธรรม ศรีชัย

พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.

พระมหาดวงเด่น ตุนิน, ผศ.ดร.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน

ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

๒๐๐

นางสาวพิชญากร ดีพา

ผศ.พ.ต.อ.ดร.สฤณี สืบพงษ์ศิริ

คณะอาชีววิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

แนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑

๒๑๔

นางสาวลลิตา ปุญญะประสิทธิ์

ผศ.ดร.จุลดิศ คัญทัพ

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต

การวิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ

ของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

๒๓๒

ศ.ธำนิษฐ์ สิทธิวิรัชธรรม

รศ.ดร.สุชุม เฉลยทรัพย์

(๒๖)

ผศ.ดร.พิทักษ์ จันทร์เจริญ
ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม ของกิ่งฉัตร ๒๕๓

นางสาวอภิญญา พงษ์สระพัง
ผศ.ดร.สุรัชชฌกุล นุ่นภูบาล
ผศ.ดร.ศาริศา สุขคง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

การประยุกต์สัญญา ๑๐ ในคิริมานันตสูตรเพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์กรรวม ๒๗๐

นางสาวสมศรี รุ่งแสงทอง
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาพระไตรปิฎกศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา
ที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ๒๘๕

นางสาวอมรรรัตน์ ม่วงกลิน
ผศ.ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ
ดร.วรพจน์ ฌนอมกุล
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดของพระภิกษุตามพระราชบัญญัติ
ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ ๒๘๘

นางสาวกุลวดี ฌ นคร
ผศ.ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ
ดร.วรพจน์ ฌนอมกุล
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒๗)

ผลการใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม
ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ๓๑๖
นางสาวสุภาวดี อินทร์พรม
ผศ.ดร.กิตติศักดิ์ ลักษณะ
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ
เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ๓๒๙
นางอรพัทธ์ ศิริแสง
พระครูสังฆรักษ์เทิดศักดิ์ สดุดินธโร, ดร.
ดร.วีระพงษ์ แพงคำฮัก
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล้อ
บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ๓๔๘
นายสมเกียรติ หนองกลาง
ผศ.ดร.วรวิทย์ นพแก้ว
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน
กลุ่มอำเภอแม่เปิน-กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ๓๗๓
นายชรินทร์ บุญราชแสง
ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรฉัตร
ดร.ดิเรก ด้วงลอย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พัฒนาการและรูปแบบการรำน้าแตรง ๓๙๗
นางสาวณัฐธิดา บุญมาทัน
ผศ.ดร.สุรัตน์ จงดา
ผศ.ดร.สุขสันติ แวงวรรณ
ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

(๒๘)

- บทบาทของสื่อในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๕ ๔๒๐
นายอภิเชษฐ์ เกตุมณี
ศ.ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์
หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- การพัฒนารูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้
สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ๔๓๔
อาจารย์เอกลักษณ์ เทพวิจิตร
ดร.พิชญ์บุลย์ ทองเกลี้ยง
พระมหาสันทัศน์ โสตุถิวิโส,ดร.
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา
ประณมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล ๔๕๐
นายณัฏพพงษ์ ระวังภัย
ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรฉัตร
ดร.วินัย ทองมัน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
- การศึกษาความคิดเห็นและแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย
กับโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร ๔๗๖
นางสาวเจนจิรา อินทรสมบัติ
ดร.พิชญ์บุลย์ ตัญญบุตร
หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา หลักสูตรและการสอน
วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต
- คติชนสร้างสรรค์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ๔๙๒
ผศ.ดร.พยุพพร ศรีจันทวงศ์
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ดร.นภัทร ภัทรารัตน์
สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

(๒๙)

การวิเคราะห์ภาษาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา:

กรณีศึกษาปริเฉทเทศนาธรรมในเพจเฟซบุ๊ก “พระศักดิ์ดา สุนทรโร”

๕๐๗

อาจารย์บัณฑิตา จารุมา

คณะมนุษยศาสตร์ วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภวนา ๔ ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ

อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

๕๒๓

ท.พญ.โสภณ ชื่นชูจิตต์

ผศ.ดร.สมคิด เศษวงค์

พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง

๕๔๓

นางสาวเจนจิรา ศรีชุม

รศ.ดร.อัจฉรา นิยมภา

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมปัจจุบันแบบบูรณาการที่ยั่งยืน

๕๕๙

พระครูธรรมธรรวโรดม อคฺคเตโช (วรเดชา พรหมเสนา)

วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติ

ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕๗๗

พระมหาโกศล อธิปญฺโญ

พระมหาสันทัศน์ โสคติวิโส

ดร.พิธิบูลย์ ทองเกลี้ยง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๓๐)

บทวิพากษ์ เรื่อง บทบาทของเศรษฐกิจในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พระมหาสิทธิชัย เตชวณฺโณ และ อุเทน ลาพิงค์

๕๙๕

นางสาวจิรกิตติยา บุญครองทรัพย์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก

- คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๖๐๓
- แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณาลงในวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๖๑๖
- กระบวนการจัดทำวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๖๑๗
- หลักเกณฑ์ในการตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๖๑๘
- ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๖๑๙

ความรักกับพรหมวิหาร ๔ : จิตวิทยาแห่งความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน

Love and Brahma Vihara 4 :

The Psychology of Sustainable Relationships

จิริกิตติยา บุญครองทรัพย์

Jirakitiya Boonkrongsupaya

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Doctor of Philosophy (Buddhist Studies), The Graduate School,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: mingmoonoi@gmail.com

Received: February 21, 2025

Revised: June 30, 2025

Accepted: July 02, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “ความรักกับพรหมวิหาร ๔ : จิตวิทยาแห่งความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน” เป็นการนำหลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา มาเป็นแนวทางสร้างความรักและความสัมพันธ์ที่มั่นคงในชีวิตประจำวัน โดยชี้ให้เห็นว่าความรักที่แท้จริงควรปราศจากความเห็นแก่ตัวและการครอบครอง แต่เน้นความปรารถนาดีต่อกัน พรหมวิหาร ๔ ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร ความเข้าใจ และการจัดการอารมณ์ในความสัมพันธ์ ลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความไว้วางใจ บทความนี้ยังเสนอแง่มุมทางจิตวิทยาที่สนับสนุนว่าการปฏิบัติตามพรหมวิหาร ๔ ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม โดยเน้นความรักที่บริสุทธิ์และปราศจากการยึดติด สรุปได้ว่าพรหมวิหาร ๔ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสุขและความสงบในความสัมพันธ์ทุกรูปแบบ

คำสำคัญ: ความรัก; พรหมวิหาร ๔; ความสัมพันธ์; จิตวิทยา

* นางสาวจิริกิตติยา บุญครองทรัพย์ Miss Jirakitiya boonkrongsupaya นิสิตปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies, The Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The “Love and the Brahma Vihāra 4: The Psychology of Sustainable Relationships” discusses the application of the 4th principles of the Brahma Vihāra of Compassion, Kindness, Mutita, and Ubekkhā as a way to build love and stable relationships in daily life. It helps to develop communication skills, understanding, and emotional management in relationships. It also, reduce conflict and strengthen trust. This article also offers psychological aspects that support the practice of the Four Commandments helps to create lasting relationships, both on a personal and social level, with an emphasis on pure and unattached love. In conclusion, Brahma Vihara 4 is an important tool for creating happiness and peace in all forms of relationships.

Keywords: Love; Brahma Vihara 4; Relationship; Psychology

บทนำ

ความรักเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงมนุษย์เข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะในฐานะคู่รัก เพื่อน ครอบครัว ผู้คนในสังคม แต่ในความสัมพันธ์เหล่านี้ มักจะมาพร้อมกับความสุขและความทุกข์ที่ปะปนกัน หากเป็นความรักที่เกิดขึ้นด้วยการช่วยเหลือกันในปัจจุบัน และเคยช่วยเหลือกันดูแลกันในอดีตก็เป็นเหตุความสุขเหมือนดอกอุบลเกิดในน้ำ^๑ หากเป็นความรักที่อาศัยความหลุ่มหลง ความต้องการ หรือความกำหนดเป็นแรงขับ ก็จะทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว หากวิธีครอบครองฝ่ายตรงข้ามโดยปราศจากความจริงใจก็เป็นเหตุของความทุกข์เป็นความรักที่มุ่งไปในกามที่มีความยินดีน้อย ความทุกข์มาก^๒ พุทธศาสนาได้เสนอแนวทางในการเข้าใจและจัดการความรักผ่านหลักธรรมที่เรียกว่า “พรหมวิหาร ๔”^๓ ได้แก่ เมตตา ความรัก ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข^๔ ประกอบด้วยเมตตาจิต^๕ กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์^๖ มุทิตา

^๑ ขุ.ชา. (บาลี) ๑๙/๑๗๔/๖๘.

^๒ ม.มู. (บาลี) ๑๒/๑๗๗/๑๓๖.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

^๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป. อ. ปยุตโต, **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๖๔), หน้า ๓๕๑.

^๕ จิตประกอบด้วยเมตตา, ใจมีเมตตา ที.สี. (ไทย) ๙/๓๙๗/๑๖๖.

^๖ จิตที่มีกรุณา, จิตที่เกิดเพราะความกรุณา ที.สี. (ไทย) ๙/๕๕๖/๒๔๕

ความยินดีในความสุขของผู้อื่น” และอุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง” ในโลกปัจจุบัน ความรักและความสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ความรักไม่เพียงแต่เชื่อมโยงบุคคลสองคนเข้าด้วยกัน แต่ยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวมแบบที่อยากให้เขาเป็นสุข” อย่างไรก็ตาม ความรักในโลกสมัยใหม่มักเผชิญกับความซับซ้อน เช่น ความขัดแย้ง ความคาดหวังที่ไม่สมมูล และการยึดติดในตัวตน สิ่งเหล่านี้ทำให้ความรักที่ควรจะเป็นแหล่งพลังงานบวก กลับกลายเป็นต้นเหตุของความทุกข์ใจในหลายกรณี

พระพุทธศาสนาได้ให้คำสอนเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ที่สมมูลและยั่งยืนผ่านหลักธรรมที่เรียกว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในการสัมพันธ์ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัว มิตรภาพ หรือความรักในความหมายเชิงคู่รัก ความโดดเด่นของพรหมวิหาร ๔ คือการเน้นความปรารถนาดีและความเข้าใจที่ปราศจากความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนและความคาดหวัง การปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงทั้งในระดับบุคคลและสังคม

ในเชิงจิตวิทยา หลักพรหมวิหาร ๔ ยังสามารถมองได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และสังคม การแสดงเมตตาและกรุณาช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและการเชื่อมโยงทางอารมณ์ ในขณะที่มุทิตาและอุเบกขาช่วยปรับสมดุลทางจิตใจ ลดความอิจฉาริษยาและความยึดติดในความสัมพันธ์ หลักธรรมเหล่านี้จึงไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความสุขส่วนบุคคล แต่ยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างพรหมวิหาร ๔ กับการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน โดยวิเคราะห์ผ่านมุมมองของพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาสมัยใหม่ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ปัญหาความสัมพันธ์ที่พบในสังคมปัจจุบัน ผู้เขียนหวังว่าบทความนี้จะเป็ประโยชน์แก่ผู้อ่านในการนำหลักธรรมไปปรับใช้เพื่อพัฒนาความรักและความสัมพันธ์ให้มีความสุขและมั่นคงมากยิ่งขึ้น ไม่เพียงช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน แต่ยังช่วยเยียวยาความสัมพันธ์ที่เปราะบาง ทำให้เราเรียนรู้ที่จะรักอย่างมีปัญญา เข้าใจ และปล่อยวาง ความรักเช่นนี้ไม่ใช่เพียงการมอบความสุขให้ผู้อื่น แต่ยังเป็นการพัฒนาตัวเองสู่การมีจิตใจที่อิสระจากความทุกข์ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่งดงามทั้งต่อตนเองและคนรอบข้าง

^๑ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี, เห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็แช่มชื่นเบิกบานใจด้วย ดังคำในวิภังคกัถติบายไว้ว่า ความพลอยยินดี กิริยาที่พลอยยินดี ภาวะที่พลอยยินดี นี้เรียกว่า มุทิตา ที.สี. (ไทย) ๙/๕๕๖/๒๔๕.

^๒ ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง, ความวางใจเฉยไม่ได้ยินดียินร้าย เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุและรู้วาพึงปฏิบัติตามสมควรแก่เหตุ นั้น, ความรู้จักวางใจเฉยดู ที.สี. (ไทย) ๙/๙๗/๓๘.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **ครองเรือน-ครองรัก จักเลิศแท้ด้วยครองธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔-๖.

ความรักในมุมมองพระพุทธศาสนา

ประเภทความรักที่แท้จริงในพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีประเภทของความรักมีทั้งในแง่ลบ (อกุศล) และในแง่บวก (กุศล) ซึ่งสะท้อนให้เห็นพลังและอำนาจของความรักว่ามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของสรรพสัตว์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพียงไร ประเภทของ “ความรัก” มีหลายแง่มุม เป็นการบ่งบอกถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติของความรักนั้นเป็นอย่างไร ประเภทของคำว่า “ความรัก” ได้แก่

๑) **ความรักของพ่อแม่** เป็นความรักเริ่มแรกที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคล เป็นปฐมความรัก เพราะเป็นรักที่เริ่มแรกมาจากครอบครัวหรือบุคคลที่คอยเลี้ยงดูบุคคลนั้นให้เติบโตในสังคมต่อไป ซึ่งไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่ามนุษย์เราเติบโตมาได้ยังงมงายปราศจากบิดามารดา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า “พ่อแม่ทำทุกอย่างเพื่อลูกนั้น ก็ด้วยความรัก เราจึงควรรู้จักความรักของพ่อแม่ให้ดีที่สุดหน่อย ความรัก ถ้าแยกตามหลักพระพุทธศาสนา ก็แบ่งง่าย ๆ ก่อนว่ามี ๒ แบบความรักแบบที่ ๑ คือ ความชอบใจในบุคคลหรือสิ่งที่จะเอามาบำรุงบำเรอความสุขของเรา ชอบใจคนนั้นเพราะว่า จะมาสนองความต้องการ ช่วยบำรุงบำเรอ ทำให้เรามีความสุขได้ อะไรที่จะทำให้เรามีความสุข เราชอบใจ เราต้องการมัน นี่คือการรักแบบหนึ่ง ซึ่งมีมากทีเดียว ความรักแบบที่ ๒ คือ ความต้องการให้คนอื่นมีความสุข หรือความปรารถนาให้คนอื่นมีความสุข ความรักของพ่อแม่เป็นแบบที่ ๒ นี้ คือ อยากให้ลูกมีความสุข”^{๑๐} จะเห็นได้ว่า ความรักแรกที่ได้รับ คือความจากจากบิดามารดานั่นเอง

๒) **ความรักวัยหนุ่มสาว** เป็นความรักหรือความประสงค์อีกแบบหนึ่ง เมื่อเราได้ความรักจากครอบครัวแล้ว การที่เราได้อยู่ในสังคมพบปะผู้คนจำนวนมากทำให้เกิดความประทับใจระหว่างกัน ในแรกพบหรือความตรึงตรึงใจในการที่บุคคลสองบุคคลได้มาเจอกันนั่นเอง เป็นความลุ่มหลงที่ปราศจากการกรองมาจากสติปัญญาหรือการใคร่ครวญให้ดีเสียก่อน เป็นความรักที่เติบโตหลังจากการอยู่กับบิดามารดามาพบปะผู้คนในสังคม อีกมุมหนึ่งสินะหากก็เป็นคำหนึ่งที่เป็นไวพจน์ของคำว่า ตัณหา^{๑๑} อีกด้วย แต่ก็เป็นไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ตามปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามาปรุงแต่งให้เกิดความรักครั้งใหม่ ซึ่งสามารถเกิดได้ทั้งความเกื้อหนุนกันในปัจจุบัน หรือเคยเกื้อหนุนกันมาก่อนในอดีต พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความรักเกิดด้วยเหตุ ๒ ประการคือ (๑) ด้วยการอยู่ร่วมกันในชาติปางก่อน (๒) ด้วยการเกื้อกูลกันและกันในปัจจุบันเหมือนดอกอุบลเกิดในน้ำ”^{๑๒} ความรักวัยหนุ่มสาวเกิดจากเคยอยู่ร่วมกันในอดีตหรือเคยเกื้อกูลกันและกันในปัจจุบัน

^{๑๐} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **คุณบิดามารดา สุตพรรณนามหาศาล**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธรรม, ๒๕๖๓), หน้า ๖.

^{๑๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๔๗๙.

^{๑๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๗๒.

๓) **ความรักของสามภรรยา** เป็นความรักที่เกิดขึ้นหลังจากมีปฏิสัมพันธ์กัน เป็นความพึงพอใจในการอยู่ด้วยกันในระยะยาว หากไม่มีความพอใจที่จะอยู่ในสถานะต่าง ๆ ก็เกิดการแตกแยกและเลิกการติดต่อความสัมพันธ์ไปในที่สุด มนุษย์เราหรือสรรพสัตว์จึงต้องมีวิธีการที่จะรักษาน้ำใจอันดีต่อกันในการรักษาส่งที่ดีต่อกันนั้นให้คงอยู่ไม่ใช่พบเพียงเพื่อจากเป็นความรักแบบฉันทะ ๆ นั้นหมายถึงความพอใจ ความชอบใจ, ความยินดี, ความต้องการ, ความรักใคร่ไฝ่ปรารถนาในสิ่งนั้น ๆ^{๑๓} ซึ่งเป็นได้ทั้ง ตัณหาฉันทะ^{๑๔} ไปในทางกำหนดเพลิดเพลีน ทะยานอยากยึดมั่น ไปในทางกามตัณหา กัดตุกัถมยตาฉันทะ เป็นไปในอิทธิบาท ๔ และกุศลธรรมฉันทะ^{๑๕}

๔) **ความรัก ความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน** เป็นความรักที่ต้องการให้ผู้ที่เรารักนั้นมีความสุข^{๑๖} เป็นความรักที่เป็นไปในสรรพสัตว์ไม่ได้แบ่งแยก^{๑๗} เป็นความรักความเอื้อโยความเอ็นดูไม่ตรีจิตความรู้สึกที่เมตตาเอื้อเพื่อและมีความสงสารต้องการช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ให้มีความสุขในการดำเนินชีวิต ในมุมมองของพระพุทธศาสนา ความรักไม่ได้ถูกมองเพียงแค่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคนหรือความผูกพันทางกายและอารมณ์ แต่เป็นสิ่งที่ลึกซึ้งและละเอียดอ่อนกว่านั้น โดยความรักที่แท้จริงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของเมตตา (ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น) และ กรุณา (ความตั้งใจช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นประสบทุกข์) ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขของอีกฝ่ายโดยปราศจากความยึดมั่นถือมั่นหรือการครอบครอง มุทิตาส่งเสริมเมื่อบุคคลนั้นได้ดีหรือได้เลื่อนยศ ตำแหน่ง ประสบความสำเร็จในชีวิต อุเบกขา วางใจเป็นกลางเมื่อบุคคลนั้นตั้งตัวได้แล้วประสบความสำเร็จในชีวิต มีความยุติธรรมต่อทุกคน

ความรักที่ยั่งยืนในมุมมองพระพุทธศาสนา

๑) ความรักที่ปราศจากความเห็นแก่ตัว

ในทางพระพุทธศาสนา ความรักที่แท้จริงเป็นความรักที่ให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่มีเงื่อนไขหรือข้อเรียกร้อง เป็นความรักที่แสดงถึงความปรารถนาดีและความเมตตา เป็นเมตตาที่ส่งต่อแผ่ไปยังผู้อื่น สรรพสัตว์เหมือนกับความรักที่ส่งต่อให้คนรักคนชอบใจ^{๑๘} เช่น การรักด้วยความปรารถนาให้อีกฝ่ายมีความสุข แม้ตนเองจะไม่ได้อยู่ร่วมกับเขาก็ตาม ความรักเช่นนี้ต่างจากความรักที่มักพบในสังคมทั่วไปซึ่งเต็มไปด้วยความยึดมั่นและการครอบครอง

^{๑๓} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๕๒/๓๒๙.

^{๑๔} ขุ.ป.อ. (ไทย) ๖๘/๓๔๒.

^{๑๕} อจ.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๙๖/๖๒๐.

^{๑๖} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), มอธรรม ถูทาง มีสุขทุกที่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๖๒), หน้า ๘.

^{๑๗} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๔๓/๔๒๗.

^{๑๘} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๖๔๓/๓๓๒.

๒) ความรักที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจ

พระพุทธศาสนานับว่า ความเข้าใจ (ปัญญา) เป็นหัวใจสำคัญของความรัก การรักผู้อื่นอย่างแท้จริงต้องมาจากการเข้าใจในตัวเขา ทั้งความต้องการ ความทุกข์ และข้อจำกัดของเขา ความรักที่ขาดความเข้าใจอาจนำไปสู่การคาดหวังที่เกินจริงหรือความขัดแย้ง เป็นการเข้าใจปัญหาคือทุกข์ เหตุเกิดการดับและข้อปฏิบัติให้ถึงการดับทุกข์^{๑๙} อันเป็นความต้องการ ข้อจำกัดและความเข้าใจของความรัก การฝึกจิตให้อยู่กับความจริงและเข้าใจธรรมชาติของชีวิตจะช่วยให้เรารักได้อย่างบริสุทธิ์และสงบ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “บุคคลอยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธามีธรรม ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรม อดิ จาคะ”^{๒๐} อรรถกถาปรากฏคำอธิบายว่า “สัจจะบุคคลย่อมถึงชื่อเสียงด้วยสัจจะ ธรรม คือ ปัญญา อดิ คือ ความหมั่น จาคะ คือการให้ ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้”^{๒๑} เป็นความสุขที่เกิดจากทั้งสองฝ่ายสุขด้วยกัน คือผู้ให้ก็สุขเมื่อเห็นเขามีความสุข ส่วนผู้ได้รับก็มีความสุขจากการได้รับ สองฝ่ายสุขด้วยกันจึงเป็นความสุขแบบ ประสาน^{๒๒} เป็นความรักที่มีความสุขบนพื้นฐานของความเข้าใจ

๓) ความรักที่ตั้งอยู่บนพรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา (ยินดีในความสุขของผู้อื่น) และอุเบกขา (การวางใจเป็นกลาง) คือกรอบแนวคิดสำคัญที่ช่วยกำกับความรักให้อยู่ในทางที่สร้างสรรค์และไม่ก่อทุกข์ ตัวอย่างเช่น การมีอุเบกขาช่วยให้เรายอมรับการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์โดยไม่ยึดติดหรือโสกเศร้าเกินไป

๔) ความรักที่ไม่ยึดติดในอัตตา

ความรักที่แท้จริงในพระพุทธศาสนาต้องพ้นจากการยึดมั่นใน “ตัวกู-ของกู” หรือความรู้สึกเป็นเจ้าของในตัวผู้อื่น เพราะความยึดติดในอัตตาเป็นต้นเหตุของความทุกข์ในความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นความ หึงหวง การควบคุม หรือการคาดหวัง ความรักที่ปราศจากอัตตาจึงเป็นความรักที่สงบเย็นและบริสุทธิ์ เป็นการบรรเทาความยึดมั่นในตัวกูให้น้อยลง^{๒๓} ซึ่งเกิดจากความไม่รู้ไม่เข้าใจกัน เข้าไปยึดถือ จนเป็นเหตุให้เกิดความหึงหวงซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ในการครองคู่ครองชีวิต

^{๑๙} ขุ.ม. (บาลี) ๒๙/๑๐/๓๒.

^{๒๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

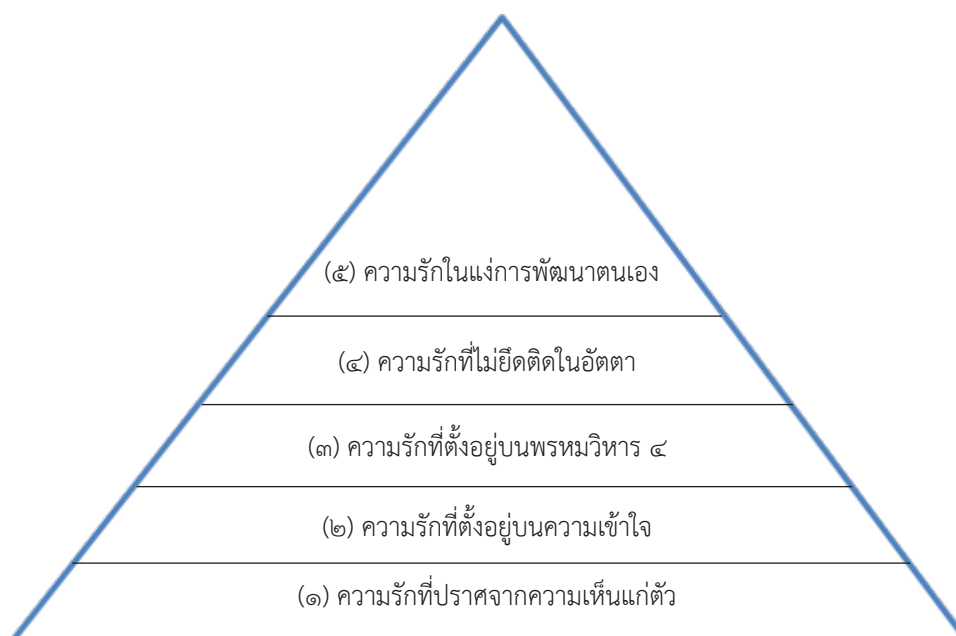
^{๒๑} สรุปจาก ขุ.ส. (ไทย) ๑/๑๙๐/๓๒๓.

^{๒๒} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), มอญธรรม ถูทาง มีสุขทุกที, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๖๒), หน้า ๙.

^{๒๓} พุทธทาสภิกขุ, ตัวกู-ของกู, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๗.

๕) ความรักในแง่การพัฒนาตนเอง

ในพระพุทธศาสนา ความรักที่แท้จริงเริ่มต้นจากการรักและเมตตาต่อตนเอง (self-love) ในความหมายของการดูแลตนเองทั้งกายและใจอย่างเหมาะสม ไม่เบียดเบียนตัวเองหรือผู้อื่น เมื่อเรามีจิตใจที่สมดุลและสุขสงบจากภายใน เราจะสามารถมอบความรักให้ผู้อื่นได้อย่างบริสุทธิ์ ซึ่งมองได้ว่าเป็นความรักความเมตตาต่อตนเองก่อนที่จะส่งความรักความปรารถนาดีนั้นไปให้แก่ผู้อื่น

แผนภาพที่ ๑.๑ มุมมองของความรักที่ยั่งยืน

โดยสรุป ความรักในมุมมองพระพุทธศาสนาเน้นการให้มากกว่าการรับ การปรารถนาดีมากกว่าการครอบครอง และการเข้าใจธรรมชาติของชีวิตมากกว่าการยึดติดในความสัมพันธ์ ความรักเช่นนี้ไม่เพียงช่วยลดความทุกข์ แต่ยังสร้างความสุขที่ยั่งยืนทั้งต่อตนเองและผู้อื่นในสังคม

พรหมวิหาร ๔ : หัวใจแห่งความสัมพันธ์ที่สมดุล

ความหมายและความสำคัญของพรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ คือหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่ช่วยขัดเกลาจิตใจมนุษย์ให้อ่อนโยนและเปี่ยมด้วยความเมตตา หลักธรรมนี้ยังถือเป็นรากฐานของการสร้างความสัมพันธ์ที่สมดุล ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม โดย “สมดุล” ในที่นี้หมายถึงความสัมพันธ์ที่มีความปรารถนาดี ความเข้าใจ และความสงบเย็น ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย ๔ คุณธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในความสัมพันธ์ดังนี้

๑) เมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เมตตาคือการมีความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข โดยปราศจากเงื่อนไขหรือข้อแม้ ความปรารถนาเกื้อกูลกัน ความอนุเคราะห์^{๒๔} การนำเมตตามาใช้ในการสัมพันธ์ช่วยให้เกิดการมองอีกฝ่ายด้วยความเข้าใจและความจริงใจ เมตตาทำให้สามารถให้อภัยและยอมรับความผิดพลาดของอีกฝ่ายได้ง่ายขึ้น เช่น ในความสัมพันธ์คู่รัก การมีเมตตาช่วยลดความคาดหวังที่เกินจริง และสร้างบรรยากาศของการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในพจนานุกรมบาลี-ไทย อังกฤษ-สันสกฤต (Pali – Thai – English – Sanskrit Dictionary) ได้ให้ความหมายว่า เมตตา (Metta) หมายถึง ไมตรีจิต (friendliness), ความรู้สึกที่เป็นมิตร (มิตรภาพ) (friendly feeling), ความปรารถนาดี (good will), ความกรุณา (kindness), ความรัก (love), ความมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (charity), ความเมตตากรุณา (loving kindness)^{๒๕}

๒) กรุณา ความตั้งใจช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นทุกข์ กรุณาคือการไม่เพิกเฉยต่อความทุกข์ของผู้อื่น แต่พร้อมจะช่วยเหลือหรือบรรเทาความทุกข์นั้น การมีกรุณาในความสัมพันธ์ทำให้เกิดการเกื้อกูลและความเข้าใจที่ลึกซึ้ง เช่น การช่วยเหลือคนในครอบครัวเมื่อเผชิญปัญหา หรือการสนับสนุนเพื่อนเมื่อเขาประสบความยากลำบาก กรุณายังช่วยลดความเ็นชาในความสัมพันธ์ และเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่เผชิญปัญหาให้กลับมาแน่นแฟ้นขึ้น เหมือนบุคคลเห็นคนผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นที่รักชอบใจ แล้วยินดีด้วยหลังจากที่ได้ช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน^{๒๖} เป็นสิ่งสำคัญเมื่อความรักถูกทดสอบในช่วงเวลาที่ยากลำบากที่จะนำมาใช้เพื่อไม่ให้ความรักนั้นหลุดมือเกิดความสัมพันธ์ที่สมดุล

๓) มุทิตา ความยินดีในความสุขของผู้อื่น มุทิตาคือการแสดงความยินดีอย่างจริงใจเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จหรือมีความสุข มุทิตาช่วยลดความอิจฉาริษยาและเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เช่น การยินดีในความสำเร็จของคู่ชีวิต เพื่อน หรือเพื่อนร่วมงาน โดยไม่เปรียบเทียบหรือแข่งขันกัน มุทิตาทำให้เกิดความรู้สึกชื่นชมและเคารพในตัวอีกฝ่าย

๔) อุเบกขา การวางใจเป็นกลาง อุเบกขาคือการวางใจเป็นกลาง ไม่ยึดติดกับอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ อุเบกขาไม่ได้หมายถึงการละเลย แต่คือการมีสติและเข้าใจธรรมชาติของความเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติอุเบกขาในความสัมพันธ์ช่วยให้เรารับมือกับปัญหาหรือความสูญเสียได้ดีขึ้น เช่น การยอมรับว่าความสัมพันธ์มีทั้งช่วงเวลาที่ดีและไม่ดี หรือการไม่ยึดติดกับอารมณ์โกรธหรือผิดหวังในตัวอีกฝ่าย อีกทั้งยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในความสัมพันธ์ เช่น เมตตา การเริ่มต้นด้วยความปรารถนาดี ด้วยการการมอบความรักที่ไม่มีเงื่อนไข ผ่านวิธีแสดงความเมตตาในชีวิตประจำวัน กรุณา เข้าใจ

^{๒๔} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๐๒/๕๙๐.

^{๒๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พจนานุกรมบาลี-ไทย อังกฤษ-สันสกฤต (Pali – Thai – English – Sanskrit Dictionary) ฉบับพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระชินรัตนวิลาส, หน้า ๖๒๖.

^{๒๖} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๔๓/๔๒๘.

และช่วยแบ่งเบาความทุกข์ด้วยการเห็นอกเห็นใจ การช่วยเหลือโดยไม่แบกรับปัญหาของผู้อื่นจนเกินไป มุทิตา ยินดีกับความสำเร็จของคนที่เรารัก ด้วยวิธีสร้างความสุขจากความสำเร็จของผู้อื่นและการหลีกเลี่ยงความอิจฉาในความสัมพันธ์ อุเบกขา การวางใจอย่างมีปัญญา ด้วยการเรียนรู้ที่จะปล่อยวางในความสัมพันธ์ที่ไม่ดี และรู้จักเป็นกลางในสถานการณ์ที่ยากลำบาก

แผนภาพที่ ๑.๑ ห้องหัวใจแห่งความสัมพันธ์

โดยสรุปแล้ว พรหมวิหาร ๔ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างสมดุลในความสัมพันธ์ โดยเน้นความเข้าใจและความเมตตาต่อกัน มากกว่าการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน หลักธรรมนี้ช่วยให้มีรักโดยไม่ครอบครอง ยอมรับความเปลี่ยนแปลง ช่วยเหลือกันโดยไม่หวังผลตอบแทน เข้าใจและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในมิติของความสัมพันธ์ พรหมวิหาร ๔ ช่วยเสริมสร้างทั้งความสุข ความสงบ และความมั่นคง ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือคู่รัก แต่ยังช่วยสร้างความสามัคคีในระดับสังคม เมื่อแต่ละคนมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาเป็นรากฐานในจิตใจ ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับพระหรือผู้ปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็น “หัวใจของความสัมพันธ์” ที่ทุกคนสามารถนำไปใช้เพื่อสร้างสมดุลในชีวิตและความสัมพันธ์ทุกรูปแบบได้อย่างแท้จริง

พรหมวิหาร ๔ กับจิตวิทยาความรักในชีวิตจริง

พรหมวิหาร ๔ กับจิตวิทยาแห่งความรัก

ความหมายของคำว่าจิตวิทยา คำว่าจิตวิทยา (Psychology) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก ๒ คำ คือ Phyché = วิญญาณ (Soul) Logos = วิชาศึกษา (Study)^{๒๗} ดังนั้น เมื่อมารวมกัน จิตวิทยา จึงหมายถึง การศึกษาเรื่องของวิญญาณ หรือจิต จิตของมนุษย์นั้นเกิดมาจากการทำงานของสมองที่เรียกว่า “การรู้คิด และปัญญา” พฤติกรรมเป็นเพียงผลผลิตของการทำงานของสมองหรือจิต เมื่อแนวคิดของจิตวิทยา มนุษยนิยมและจิตวิทยาการรู้คิดและปัญญาได้รับการนิยมเผยแพร่ทำให้ “จิตวิทยา” มีความหมาย ในปัจจุบันว่า เป็นศาสตร์ที่ศึกษาถึงพฤติกรรมและกระบวนการทำงานทางจิตด้วยระเบียบวิธีทาง วิทยาศาสตร์^{๒๘} ความรักนั้นเป็นความผูกพันทางอารมณ์ ที่แสดงออกใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้สึก ความคิด และการกระทำ ด้านความรู้สึก เป็นความรู้สึกรักใคร่ รู้สึกชอบ รู้สึกเป็นสุขที่ได้อยู่ใกล้ ด้านความคิด เป็นการมองผู้ที่ตนรักในแง่ดี มองเห็นเป็นคุณค่าและความหมายของผู้ที่เรารัก ประการนี้ จะให้คนที่เรารักมีแต่ความสุข ด้านการกระทำ เป็นการปฏิบัติต่อกันอย่างอ่อนโยน มีการดูแลเอาใจใส่ซึ่ง กันและกัน^{๒๙}

ความรักเป็นหนึ่งในอารมณ์พื้นฐานที่มีผลต่อชีวิตมนุษย์ ทั้งในแง่บวกและลบ แต่ในบางครั้ง ความรักที่ปราศจากการขึ้นนำที่ถูกต้องอาจกลายเป็นต้นเหตุของความทุกข์ เช่น ความหึงหวง การครอบครอง หรือความคาดหวังที่เกินจริง ในมุมมองของพระพุทธศาสนา การผสมผสาน พรหมวิหาร ๔ เข้ากับ ความรักสามารถช่วยปรับสมดุลให้ความรักกลายเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ ส่งเสริมความสุข และพัฒนาอารมณ์ และจิตใจในเชิงบวก ผ่านการเข้าใจจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์^{๓๐} เพื่อนำ มาใช้ในชีวิตจริงได้อย่างลงตัว

พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วยคุณธรรม ๔ ประการ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับจิตวิทยาแห่งความรัก ดังนี้

๑) เมตตา การปรารถนาดีโดยไม่หวังผลตอบแทน เมตตาคือการแสดงออกถึงความรักที่แท้จริง ในเชิงจิตวิทยา โดยการปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขโดยไม่มีเงื่อนไข การรักด้วยเมตตาทำให้เรามองอีกฝ่าย ด้วยความจริงใจ ไม่พยายามเปลี่ยนแปลงเขาเพื่อตอบสนองความต้องการของเรา เช่น การสนับสนุนคนรัก

^{๒๗} ผศ.สุชา จันทร์อม, *จิตวิทยาทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด) ๒๕๓๑, หน้า ๒๓.

^{๒๘} ดร.อุบลวรรณ ภวานันท์ และคณะผู้เขียน, *จิตวิทยาทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อมรินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๔.

^{๒๙} รองศาสตราจารย์ ดร.อุสา สุทธิสาคร, *จิตวิทยาในวัยรุ่น*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: หจก.สามลดา, ๒๕๖๐), หน้า ๗๑.

^{๓๐} Clifford T” Morgan and Richard A King, *Introduction of Psychology*, (New York: Mc Graw-Hill Book Co. Inc., 1971), p. 4.

ในสิ่งที่เขาฝัน แม้ว่าอาจไม่ตรงกับสิ่งที่เราคาดหวัง เมตตาช่วยลดความเห็นแก่ตัวและเสริมสร้างการยอมรับในตัวตนของกันและกัน เป็นความรักที่ต้องการที่จะอยู่กับบุคคลผู้หนึ่งมากกว่าใครอื่นใด ต้องการที่จะสนับสนุนบุคคลผู้นั้นให้มากที่สุดเท่าที่ความสามารถของตนพึงมี^{๑๑}

๒) กรุณา คนอื่นเขาตกต่ำเดือดร้อน พอเขาหลุดต่ำตกลงไปจากสถานะเดิม คือประสบความเดือดร้อน เราก็นำไปสู่คุณธรรมข้อที่ ๒ คือ กรุณา ซึ่งได้แก่ความมีใจพลอยห่วงใยเมื่อผู้อื่นประสบความทุกข์แล้วก็อยากจะช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์หรือแก้ไขปัญหามาหา ทำให้เขาขึ้นมาสู่ภาวะปกติหายทุกข์หายร้อน พูดสั้นๆว่าเราอยู่ดีเป็นปกติ เราเมตตาแต่ถ้าเขาทุกข์เดือดร้อน เราก็กรุณา คนไทยพูดถึงเมตตากรุณากันบ่อย แสดงว่าคนไทยคงมีเมตตากรุณา^{๑๒}

๓) มุทิตา ความยินดีในความสำเร็จและความสุขของผู้อื่น ในเชิงจิตวิทยา มุทิตาคือการสร้างความรักที่ไม่มีการแข่งขันหรือเปรียบเทียบ มุทิตาช่วยให้เรายินดีเมื่ออีกฝ่ายประสบความสำเร็จ และลดความอิจฉาริษยาในความสัมพันธ์ เช่น เมื่อคนรักของเราประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือมีโอกาสเติบโตในชีวิต เราควรยินดีไปกับเขาโดยไม่มองว่าความสำเร็จนั้นเป็นภัยต่อความสัมพันธ์ มุทิตาทำให้ความรักกลายเป็นพื้นที่แห่งความชื่นชมและสนับสนุน ไม่ใช่เพียงแรงดึงดูดของความรักถูกกระตุ้นด้วยพลังงานแรงขับจากจิตไร้สำนึก^{๑๓}

๔) อุเบกขา การวางใจเป็นกลางในความสัมพันธ์ อุเบกขาในความรักไม่ใช่การเพิกเฉยหรือไม่สนใจ แต่คือการเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ เช่น การยอมรับว่าความรักมีทั้งช่วงเวลาที่ดีและทุกข์ การวางใจเป็นกลางช่วยให้เราสามารถจัดการกับอารมณ์ด้านลบ เช่น ความโกรธหรือความเสียใจ ได้อย่างมีสติ อุเบกขายังช่วยให้เรารักโดยไม่ยึดติดและไม่คาดหวังจนเกินไป ทำให้ความรักเป็นสิ่งที่สงบและยั่งยืน ผ่าน “การรู้คิดและปัญญา” อันเป็นพฤติกรรมผลผลิตของการทำงานของสมองหรือจิต^{๑๔}

โดยสรุปจิตวิทยาแห่งความรักกับพรหมวิหาร ๔ ในจิตวิทยาสมัยใหม่ คือ การสร้างความรักที่มั่นคงและยั่งยืนมักเกี่ยวข้องกับแนวคิดของ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ซึ่งประกอบด้วย การเข้าใจตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการจัดการอารมณ์อย่างเหมาะสม แนวคิดนี้สอดคล้องกับ

^{๑๑} โรเจอร์ส แอนโทนี, *วิธีสร้างความเชื่อมั่น*, แปลโดย บุญย์ รัตนปัญญา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ยูโรปา เพรส จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑๐๙.

^{๑๒} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ.ปยุตโต), *คุณบิดามารดาสุดพรรณนามหาศาล*, www.watnyanaves.net, เข้าถึงวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๘.

^{๑๓} นพ.ปราโมทย์ เชาวศิลา, *คู่มือทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์*, (กรุงเทพมหานคร: สหประชาพาณิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๙.

^{๑๔} ดร.อุบลวรรณ ภาวนานันท์ และคณะผู้เขียน, *จิตวิทยาทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อมรินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๔.

พรหมวิหาร ๔ ที่ช่วยให้ผู้คนสามารถพัฒนาความรักในรูปแบบที่บริสุทธิ์และสมดุลง เช่น เมตตา ช่วยสร้างความรักที่เปี่ยมด้วยความจริงใจกรุณา เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งผ่านการช่วยเหลือ มุทิตา ช่วยลดความขัดแย้งในความสัมพันธ์ด้วยความยินดีในความสุขของผู้อื่น อุเบกขา ทำให้สามารถรักษาความสงบในความสัมพันธ์ แม้เผชิญปัญหา โดยสรุป พรหมวิหารไม่เพียงแต่เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่ยังเป็นเครื่องมือทางจิตวิทยาที่ช่วยพัฒนาความรักให้มีความสมดุลและมั่นคง

ความรักที่ยั่งยืน : การพัฒนาความสัมพันธ์ด้วยธรรมะ

ความรักที่ยั่งยืนไม่ใช่เพียงการรักษาความสัมพันธ์ให้อยู่ได้นาน แต่หมายถึงความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความสุข ความเข้าใจ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมความรักให้ยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาจิตใจและการประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อกัน ซึ่งหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาความรัก ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ และ อริยสัจ ๔ สติ ปัญญาและฆราวาสธรรม ๔ ซึ่งการจะพัฒนาความรักความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนนั้น ใช้พรหมวิหารเป็นหลัก และอริยสัจ เป็นฐานความสัมพันธ์ ใช้สติ ปัญญา ฆราวาสธรรม ในการดำเนินชีวิตคู่มาเกื้อหนุนในการยึดโยงความสัมพันธ์นั้นให้ยั่งยืนถักทอเป็นเส้นความรักที่เหนียวแน่นมั่นคง

๑) พรหมวิหาร ๔ หัวใจแห่งความสัมพันธ์ที่สมดุล ซึ่งประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน เมตตา ช่วยสร้างความรักที่ปราศจากเงื่อนไขและความคาดหวังแสดงออกถึงความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ความรักที่ตั้งอยู่บนเมตตาเป็นความรักที่บริสุทธิ์ ไม่เห็นแก่ตัว และไม่พยายามครอบครองอีกฝ่าย ในชีวิตคู่ เมตตาช่วยให้คนรักปฏิบัติต่อกันด้วยความอ่อนโยนและเข้าใจ แม้ในยามที่มีความขัดแย้ง การแสดงเมตตาด้วยคำพูดหรือการกระทำที่แสดงถึงความใส่ใจ ทำให้ความสัมพันธ์แข็งแกร่งขึ้น ในครอบครัวและสังคม การมีเมตตาทำให้เราปฏิบัติต่อคนรอบตัวด้วยความจริงใจ ลดความขัดแย้ง และเพิ่มพลังบวกในความสัมพันธ์ กรุณา ทำให้เราพร้อมช่วยเหลือคู่รักหรือคนใกล้ชิดเมื่อเขาประสบความทุกข์ เป็นการแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจและความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ในความสัมพันธ์ การมีกรุณาคือการพร้อมที่จะสนับสนุนและยื่นเคียงข้างกันในยามที่อีกฝ่ายประสบปัญหา ในชีวิตคู่ กรุณาช่วยให้คนรักมีความเห็นอกเห็นใจต่อกัน เช่น การรับฟังปัญหาของอีกฝ่ายโดยไม่ตัดสิน หรือการให้กำลังใจเมื่ออีกฝ่ายเจออุปสรรค ในมิตรภาพและสังคม การมีกรุณาทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง เพราะความช่วยเหลือที่จริงใจสามารถสร้างความไว้วางใจและความเคารพซึ่งกันและกัน มุทิตา ช่วยให้เรายินดีในความสุขหรือความสำเร็จของผู้อื่น คือความสามารถในการยินดีต่อความสุขและความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่มีอคติ ความรักที่ตั้งอยู่บนมุทิตาทำให้เกิดความชื่นชมและความเคารพซึ่งกันและกัน ในชีวิตคู่ มุทิตาส่งเสริมให้คู่รักสนับสนุนกันและกัน เช่น การแสดงความยินดีเมื่ออีกฝ่ายประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือ

การเรียนรู้ การยินดียอย่างจริงใจสร้างความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยกำลังใจและการสนับสนุน ในสังคม มุทิตา ช่วยลดการแข่งขันและความขัดแย้ง ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างราบรื่น อุเบกขา ทำให้เราวางใจ เป็นกลาง ไม่ยึดติดหรือควบคุมอีกฝ่าย คือการวางใจเป็นกลางในความสัมพันธ์ ไม่ยึดติดหรือครอบครอง และสามารถปล่อยวางเมื่อเผชิญความเปลี่ยนแปลง อุเบกขาทำให้เรารับมือกับปัญหาได้อย่างมีสติและไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์ ในชีวิตคู่ การมีอุเบกขาช่วยให้คู่รักยอมรับในธรรมชาติของกันและกัน รวมถึงการให้อิสระในความคิดและการตัดสินใจ อุเบกขายังช่วยลดความคาดหวังและความกดดันในความสัมพันธ์ ในมิตรภาพและสังคม อุเบกขาช่วยให้เรามองปัญหาอย่างรอบคอบและแก้ไขด้วยเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ ในการตัดสินใจ

๒) อริยสัจ ๔ การเข้าใจธรรมชาติของความรัก อริยสัจ ๔^{๑๕} สอนให้เรามองความรักอย่างเป็นจริง ดังนี้ ทุกข์ สอนให้เข้าใจว่าความสัมพันธ์มีทั้งสุขและทุกข์ ที่สามารถเกิดได้จากทั้งตัวเองและผู้อื่น สมุทัย ชี้ให้เห็นว่าความทุกข์ในความรักมักเกิดจากการยึดมั่นถือมั่นและความคาดหวังที่เกินจริงหรือเกิดจาก motion^{๑๖} อารมณ์ ภาวะความรู้สึกทางจิตใจที่เราสัมผัสได้ค่อนข้างชัดและสามารถหาสาเหตุที่มาของอารมณ์แต่ละอย่างได้ อารมณ์เกิดจากการถูกละเมิดทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก และการตีความของเราว่าเราเข้าใจสถานการณ์นั้นอย่างไร มีทั้งอารมณ์ด้านบวกหรือที่ทำให้เกิดความสุข เช่น รัก ชอบ ปิติ ยินดี และอารมณ์ด้านลบหรืออารมณ์ที่ทำให้เกิดความทุกข์ เช่น โกรธ ริษยาเสียใจ เศร้า อารมณ์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เช่นการหายใจ การเต้นของชีพจร การปล่อยฮอร์โมนของต่อมไร้ท่อต่าง ๆ และมีผลในการกระตุ้นให้เกิด พฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด นิโรธ แสดงให้เห็นว่าความสุขในความสัมพันธ์เกิดขึ้นได้เมื่อเราลดละความยึดติด มรรค คือการปฏิบัติตามหนทางที่ถูกต้อง เช่น การสื่อสารอย่างเปิดใจ การให้เกียรติ และการปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา

๓) สถิติปัญญาวราวธรรมเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ การนำธรรมะมาปรับใช้ในความสัมพันธ์ ไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความมั่นคง แต่ยังช่วยลดความขัดแย้ง เช่น การใช้สติ (mindfulness) ในการรับฟัง อีกฝ่ายด้วยความเข้าใจ หรือการเจริญเมตตาภาวนาเพื่อปลูกฝังความปรารถนาดีต่อกัน เอาปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวตัดสินใจ ซึ่งปัญญาจะกลายมาเป็นตัวแก้ปัญหาทางด้านจิตใจและนำจิตใจมนุษย์ไปสู่อิสรภาพ หรืออาจจะพูดว่า นำมนุษย์นั่นเองไปสู่อิสรภาพ^{๑๗} อีกทั้งแก้ปัญหาในทางจิตจิตใจเช่น stress คือ ความเครียด คำนี้ เป็นศัพท์ที่เด่นมากในสังคมปัจจุบัน anxiety ความวิตก กังวล alienation ความรู้สึกแปลกแยก boredom ความเบื่อหน่าย loneliness ความว้าเหว่เดียวดาย หรือ ความเปล่าเปลี่ยว

^{๑๕} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑๘๙/๑๑๗.

^{๑๖} วิทยากร เชียงกุล, อธิบายศัพท์จิตวิทยาและการพัฒนาตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๕๒), หน้า ๘๑.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖.

เดียวดาย และอีกอย่างหนึ่งก็คือ Empiness ความรู้สึกว่างเปล่า ไร้ความหมาย เป็น inner emptiness คือ ความรู้สึกว่างเปล่าในภายใน^{๓๘} เช่น การใช้ปัญญาที่รู้จักความว่างเปล่าจากตัวตน คือรู้แจ้งอนัตตา โดยรู้เข้าใจโลกและชีวิตนี้ตามความเป็นจริง ว่าเป็นเรื่องขององค์ประกอบทั้งหลายที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย เมื่อรู้เข้าใจด้วยปัญญา มองเห็นความว่างแล้ว ก็จะเกิดภาวะทางจิต คือความว่างของจิตใจจากกิเลส และความทุกข์^{๓๙} ทั้งนี้ก็อยู่ที่ว่าจะมีสภาพจิตใจและปัญญาอย่างไร จิตใจและปัญญาอย่างไร^{๔๐} นอกจากนี้ยังมีการครองเรือนด้วยหลักธรรม ๔ คือพรവാสธรรม ๔^{๔๑} ประการ คือ ประการที่หนึ่ง สัจจะ แปลว่า ความจริง สอง ทมะ แปลว่าการฝึกฝนปรับปรุงตน สาม ขันติ ความอดทน สี่ จาคะ ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อความมีน้ำใจ^{๔๒} ด้วยการนำหลักธรรมนี้มาพัฒนาความรักให้ยั่งยืนคือ สัจจะ ความจริง เป็นรากฐานที่มั่นคงของความสัมพันธ์ที่ดีงาม โดยแบ่งความจริงได้สามระดับ คือ ความซื่อสัตย์ต่อการพูดจริง และการทำจริง ประการที่สอง ทมะ ความฝึกฝนปรับปรุงตน เป็นข้อสำคัญที่จะทำให้เจริญก้าวหน้า เป็นประการแรกสุดที่จะเห็นได้ง่ายในการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เนื่องด้วยมีอุปนิสัยใจคอ พื้นเพที่สั่งสมมาต่างกันจึงจำเป็นต้องปรับตัวเข้าหากัน นอกจากนี้การอยู่ร่วมกันกับบุคคลในภายนอกหรือในกิจกรรมและสิ่งแวดล้อม ต้องรู้จักปรับตัวเข้ากับบุคคล การงาน และสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ประการที่ ๓ ขันติ ความอดทน คนเราเมื่ออยู่ร่วมกัน ท่านว่าเหมือนลิ้นกับฟัน มีโอกาสที่จะกระทบกระทั่งกัน จึงต้องมีความหนักแน่นเข้มแข็งในใจที่จะอดทนไว้ก่อน นอกจากนี้ยังมีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำในการทำงานเป็นต้น ถึงจะผ่านไปได้ในชีวิตคู่และความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ประการที่ ๔ จาคะ แปลว่าความเสียสละ เริ่มแต่ความมีน้ำใจ ความพร้อมที่จะสละความสุขส่วนตัวให้แก่ผู้อื่น โดยเฉพาะผู้อยู่ร่วมกันจะต้องมีความเสียสละต่อกัน เช่น เมื่อฝ่ายหนึ่งไม่สบาย อีกฝ่ายต้องสละความสุขส่วนตัวในการมาช่วยดูแลรักษา เป็นต้น จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนได้ อย่างน้อยก็มีน้ำใจที่จะระลึกถึง เมื่อจะทำอะไรก็ตามก็คำนึงถึงความสุขของอีกฝ่ายหนึ่ง

โดยสรุป ความรักที่ยั่งยืนในมุมมองของพระพุทธศาสนาเกิดจากการพัฒนาจิตใจให้มีความเมตตา ความเข้าใจ และความไม่ยึดติด การนำธรรมะมาปรับใช้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ความสัมพันธ์มั่นคง แต่ยังสร้างความสุขที่แท้จริงและยั่งยืนให้กับทุกฝ่ายในความสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความสุข ความเข้าใจ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมความรักให้ยั่งยืน

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

^{๔๑} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๔๖/๒๕๙.

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **คู่มือชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญติ่มนังการพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๔๓-๔๗.

โดยเน้นการพัฒนาจิตใจและการประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อกัน ซึ่งหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาความรัก ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ และ อริยสัจ ๔ สติ ปัญญา และหลักฆราวาสธรรม ๔

บทสรุป

พระพุทธศาสนาได้ให้คำสอนเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ที่สมดุลและยั่งยืนผ่านหลักธรรมที่เรียกว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในการความสัมพันธ์ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัว มิตรภาพ หรือความรักในความหมายเชิงคู่รัก ความโดดเด่นของพรหมวิหาร ๔ คือการเน้นความปรารถนาดีและความเข้าใจที่ปราศจากความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนและความคาดหวัง การปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงทั้งในระดับบุคคลและสังคม เพื่อพัฒนาความรักและความสัมพันธ์ให้มีความสุขและมั่นคงมากยิ่งขึ้น ไม่เพียงช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน แต่ยังช่วยเยียวยาความสัมพันธ์ที่เปราะบางด้วยการใช้อริยสัจ ๔ เพิ่มความเข้าใจในธรรมชาติของความรัก และนำหลักฆราวาสธรรม ๔ มาช่วยพัฒนาความรักให้ยั่งยืน ทำให้เราเรียนรู้ที่จะรักอย่างมีปัญญา เข้าใจ และปล่อยวาง ความรักเช่นนี้ไม่ใช่เพียงการมอบความสุขให้ผู้อื่น แต่ยังเป็นการพัฒนาตัวเองสู่การมีจิตใจที่อิสระจากความทุกข์ด้วยสติ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีงามทั้งต่อตนเองและคนรอบข้าง ในมุมมองของพุทธศาสนา ความรักไม่ได้ถูกมองเพียงแค่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคนหรือความผูกพันทางกายและอารมณ์ แต่เป็นสิ่งที่ลึกซึ้งและละเอียดอ่อนกว่านั้น โดยความรักที่แท้จริงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของ เมตตา (ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น) และ กรุณา (ความตั้งใจช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นประสบทุกข์) ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขของอีกฝ่ายโดยปราศจากความยึดมั่นถือมั่นหรือการครอบครอง

บรรณานุกรม

- ปราโมทย์ เชาวศิลา, นพ. **คู่มือทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์**. กรุงเทพมหานคร: สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **ครองเรือน-ครองรัก จักเลิศแท้ด้วยครองธรรม**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙.
- _____. **คู่มือชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญดีมั่นคงการพิมพ์, ๒๕๕๙.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖.
- พุทธทาสภิกขุ. **ตัวกู-ของกู**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๘.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต (Pali – Thai – English – Sanskrit
Dictionary) ฉบับพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมพระชินธุวิธาน.

โรเบิร์ต แอนโทนี. วิธีสร้างความเชื่อมั่น. แปลโดย บุญย รัตนปัญญา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท
ยูโรปา เพรส จำกัด, ๒๕๕๙.

วิทยากร เชียงกุล. อธิบายศัพท์จิตวิทยาและการพัฒนาตนเอง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร,
๒๕๕๒.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๖๔.

_____ . คุณบิดามารดา สดุดพระณนามหาศาล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๖๓.

_____ . มองธรรม ถูกทาง มีสุขทุกที. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๖๒.

สุชา จันทรเฒ. จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด,
๒๕๓๑.

อุบลวรรณ ภวากานันท์,ดร. และคณะ. จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
อมรินทร์, ๒๕๕๑.

อุสา สุทธิสาคร, รองศาสตราจารย์ ดร. จิตวิทยาในวัยรุ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: หจก.
สามลดา, ๒๕๖๐.

Clifford T. Morgan and Richard A King. Introduction of Psychology. New York: Mc Graw-
Hill Book Co. Inc. 1971

การดูแลเด็กวัยประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคสมาธิสั้น
ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และความบกพร่องทางอารมณ์
Elementary School Children's Care to Prevent Attention Deficit
Hyperactivity Disorder, Learning Disorder, Emotional Disorder

ศิริโรจน์ ผลพันธิน* อมลวรรณ วีระธรรมโม**

Sirote Pholpuntin, Amonwan Werathummo

ภัทรสุดา สุกปลั่ง*** กัญยามาศ ช่วยสมบุญ****

Pattarasuda Sookplang, Kanyamas Choysoomboon

มลิวลย์ ธรรมแสง***** สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์*****

Maliwan Tammaaeng, Supaporn Tungdamnarnsawad

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Suan Dusit University

Email: supapornpolitical@gmail.com

Received: 08 April 2025

Revised: 26 April 2025

Accepted: 22 May 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลเด็กวัยประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และความบกพร่องทางอารมณ์ โรคสมาธิสั้นเป็นความผิดปกติของพัฒนาการทางระบบประสาทที่พบได้บ่อยในเด็กวัยประถมศึกษา โดยในประเทศไทยพบความชุกร้อยละ ๘.๑ หรือประมาณ ๑ ล้านคน มีลักษณะสำคัญคือ การขาดสมาธิที่ต่อเนื่อง ภาวะซนหรือไม่อยู่นิ่ง และการขาดการยั้งคิด ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียน พฤติกรรม อารมณ์ และการเข้าสังคม บทความนี้นำเสนอแนวทางการดูแลเด็กวัยประถมศึกษาแบบองค์รวม ประกอบด้วย การดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูที่บ้าน การดูแลด้านโภชนาการและการนอนหลับ การดูแลในโรงเรียนและ

* รศ.ดร.ศิริโรจน์ ผลพันธิน Assoc.Prof.Dr.Sirote Pholpuntin มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, Suan Dusit University.

** ผศ.ดร.อมลวรรณ วีระธรรมโม Asst.Prof.Dr.Amolwan Weeratammo เลขาธิการคุรุสภา, The Teachers' Council of Thailand.

*** ภัทรสุดา สุกปลั่ง Miss Pattarasuda Sookplang มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, Suan Dusit University.

**** กัญยามาศ ช่วยสมบุญ Miss Kanyamas Choysoomboon มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, Suan Dusit University.

***** ดร.มลิวลย์ ธรรมแสง Dr.Maliwan Tammaaeng มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, Suan Dusit University.

***** ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ Asst.Prof.Dr.Supaporn Tungdamnarnsawad มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, Suan Dusit University.

การส่งเสริมการเรียนรู้ และการคัดกรองและการช่วยเหลือเบื้องต้น โดยเน้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบ การสร้างกิจวัตรประจำวันที่ชัดเจน การจำกัดการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และการส่งเสริมกิจกรรมออกกำลังกาย การดูแลที่เหมาะสมสามารถช่วยป้องกันหรือลดความรุนแรงของอาการและผลกระทบของโรคสมาธิสั้นและความบกพร่องที่เกี่ยวข้องได้ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ปกครอง ครู และบุคลากรทางการแพทย์

คำสำคัญ: โรคสมาธิสั้น, เด็กวัยประถมศึกษา, ความบกพร่องทางการเรียนรู้, ความบกพร่องทางอารมณ์

Abstract

This academic article aims to provide knowledge and understanding about caring for elementary school children to prevent Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD), Learning Disorder, and Emotional Disorder. ADHD is a neurodevelopmental disorder commonly found in elementary school children, with a prevalence of 8.1% or approximately 1 million cases in Thailand. Key characteristics include continuous lack of attention, hyperactivity or restlessness, and impulsivity, which affect learning, behavior, emotions, and socialization. This article presents a holistic approach to caring for elementary school children, consisting of four areas: (1) environmental management and home care, (2) nutrition and sleep care, (3) school support and learning promotion, and (4) screening and initial assistance. The approach emphasizes organizing structured environments, establishing clear daily routines, limiting electronic device usage, and promoting physical activities. Appropriate care can help prevent or reduce the severity of symptoms and impacts of ADHD and related impairments. This requires collaboration among all relevant parties, including parents, teachers, and medical professionals.

Keywords: Attention Deficit Hyperactivity Disorder, Elementary School Children, Learning Disorder, Emotional Disorder

บทนำ

วัยประถมศึกษาเป็นช่วงวัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็ก เนื่องจากเป็นระยะที่เด็กอายุ ๖-๑๒ ปี กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสำคัญทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งส่งผลต่อการสร้างบุคลิกภาพและศักยภาพในการเรียนรู้ของเด็กในระยะยาว การเข้าใจพัฒนาการของเด็กวัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ปกครองและครู เพื่อให้สามารถส่งเสริมศักยภาพและดูแลปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม^๑

ในช่วงวัยประถมศึกษา เด็กเริ่มเปลี่ยนสภาพแวดล้อมจากบ้านสู่โรงเรียน ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ กฎระเบียบ และความคาดหวังทางสังคมที่เพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้อาจส่งผลให้เด็กบางคนเผชิญกับความท้าทายทางด้านการเรียนรู้และพฤติกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาโรคสมาธิสั้น ซึ่งเป็นภาวะทางจิตเวชเด็กที่พบได้บ่อยที่สุด จากข้อมูลในประเทศไทยพบว่า เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๕ มีความชุกของโรคสมาธิสั้นร้อยละ ๘.๑ หรือประมาณ ๑ ล้านคน นั่นหมายความว่าในห้องเรียนที่มีเด็กนักเรียน ๔๐-๕๐ คน จะมีเด็กสมาธิสั้นอยู่ประมาณ ๒-๓ คน^๒

โรคสมาธิสั้นเป็นความผิดปกติของพัฒนาการทางระบบประสาทที่มีผลต่อเด็กและส่งผลกระทบไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ ลักษณะสำคัญของโรคคือ การขาดสมาธิที่ต่อเนื่อง ภาวะซนมากกว่าปกติหรือไม่อยู่นิ่ง และการขาดการยั้งคิดหรือหุนหันพลันแล่น ซึ่งเกิดจากความผิดปกติในการทำงานของสมองส่วนหน้าที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมสมาธิและพฤติกรรม โดยมีระดับการทำงานที่ลดลงกว่าปกติ ความผิดปกตินี้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม อารมณ์ การเรียนรู้ และการเข้าสังคมของเด็ก ทำให้มีความยากลำบากในการใช้ชีวิตประจำวัน^๓ นอกจากนี้ความผิดปกติในการทำงานของสมองบางส่วนยังส่งผลให้เด็กมีความบกพร่องในกระบวนการเรียนรู้ด้านการอ่าน การเขียน การพูดและภาษา หรือการคิดคำนวณ แม้จะมีระดับสติปัญญาปกติ โดยพบได้ถึงร้อยละ ๒๐-๓๐ ในเด็กสมาธิสั้น รวมถึงความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ เช่น โรคต่อต้าน พฤติกรรมก้าวร้าว โรควิตกกังวล และโรคซึมเศร้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเด็กและครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญ^๔

^๑ Code Genius Academy, พัฒนาการของเด็กประถมศึกษากับการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุดในปี ๒๕๖๗ (๒๕๖๗), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://codegeniusacademy.com/child-development/> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^๒ ชลภัฏ จาตุรงค์กุล, สมาธิสั้นใกล้ตัวเด็กกว่าที่คิด, (๒๕๖๗), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.bangkokhospital.com/content/adhd-disorder> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^๓ โรงพยาบาลมนารมย์, โรคสมาธิสั้น, (๒๕๖๘), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.manarom.com/blog/adhd_disorder.html [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^๔ วิฐารณ บุญสิทธิ, “โรคสมาธิสั้น: การวินิจฉัยและรักษา”, วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (๒๕๕๕), ๓๗๓-๓๘๖.

ผลกระทบของโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และอารมณ์ ส่งผลให้เด็กที่มีปัญหาเหล่านี้มีผลการเรียนตกต่ำ ไม่สามารถเรียนได้ตามศักยภาพที่แท้จริง มีความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำ ควบคุมอารมณ์ได้ไม่ดี และมีปัญหาในการเข้าสังคม ในระยะยาวหากไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม อาจนำไปสู่ความล้มเหลวในการศึกษา ปัญหาด้านอาชีพการงาน ความเสี่ยงต่อการติดสารเสพติด และการกระทำผิดกฎหมาย สำหรับครอบครัว ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดความเครียด ภาวะซึมเศร้า ความขัดแย้ง และภาระทางเศรษฐกิจจากค่าใช้จ่ายในการรักษาและการสูญเสียโอกาสในการทำงาน^๕

แม้ว่าโรคสมาธิสั้นและความบกพร่องที่เกี่ยวข้องจะมีสาเหตุหลักมาจากปัจจัยทางพันธุกรรมและความผิดปกติของสมอง แต่การดูแลที่เหมาะสมสามารถช่วยป้องกันหรือลดความรุนแรงของอาการและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ การป้องกันและดูแลช่วยเหลือเด็กวัยประถมศึกษาควรเป็นแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และการเรียนรู้ และอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครอง ครู และบุคลากรทางการแพทย์^๖

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลเด็กวัยประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และปัญหาทางอารมณ์ โดยจะนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษา ความรู้เกี่ยวกับโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และปัญหาทางอารมณ์ที่พบบ่อยในเด็กวัยนี้ รวมถึงแนวทางการป้องกันและดูแลช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูที่บ้าน การดูแลด้านโภชนาการและการนอนหลับ การดูแลในโรงเรียนและการส่งเสริมการเรียนรู้ และการคัดกรองและการช่วยเหลือเบื้องต้น

การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองและครูมีความสำคัญอย่างยิ่งในการป้องกันและแก้ไขปัญหา เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่ใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาของเด็กมากที่สุด การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับธรรมชาติของปัญหา การตระหนักถึงความสำคัญของการคัดกรองและการช่วยเหลือตั้งแต่ระยะแรก และการเรียนรู้ทักษะในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างเหมาะสม จะช่วยให้สามารถป้องกันและลดความรุนแรงของปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้

^๕ Hongkittayanon, T., & Thumthong, B., "Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Students: The Role of Teachers and Guidelines for Helping in School", *The Journal of Psychiatric Nursing and Mental Health*, Vol.35 No.2, 2021, 154-170.

^๖ ธนิดา ทีปะปาล, ปภาสินี แซ่ตั่ว, ศราวุธ เรืองสวัสดิ์, ธัญวดี นาคมิตร, และณัฏฐ์นรี คำอุไร, "โรคสมาธิสั้นและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาพฤติกรรมสมาธิสั้นในเด็กวัยเรียน: การทบทวนวรรณกรรม", *วารสารวิจัยและนวัตกรรมทางสุขภาพ*, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๕), ๒๘-๔๑.

แนวคิดการพัฒนาเด็กวัยประถมศึกษา

เด็กวัยประถมศึกษา อายุระหว่าง ๖-๑๒ ปี เป็นช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและการเรียนรู้ในอนาคต การเข้าใจพัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษาจะช่วยให้ผู้ปกครองและครูสามารถส่งเสริมศักยภาพและดูแล ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เด็กวัยประถมศึกษา มีพัฒนาการตามแบบแผนที่เป็นขั้นตอน โดยพัฒนาการจะเริ่มจากส่วนใหญ่ไปหาส่วนย่อย เช่น การใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ก่อนกล้ามเนื้อมัดเล็ก อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันตามความพร้อมภายในของแต่ละบุคคลดังนี้^๓

ด้านพัฒนาการทางร่างกาย โดยทั่วไปในช่วงอายุ ๖-๑๐ ปี เด็กชายจะสูงกว่าเด็กหญิงเล็กน้อย แต่เมื่ออายุ ๑๐-๑๕ ปี เด็กหญิงจะเจริญเร็วกว่า ช่วงอายุ ๖ ปี เป็นช่วงที่ฟันน้ำนมเริ่มหลุดและฟันแท้ เริ่มขึ้น จึงควรดูแลสุขอนามัยช่องปากอย่างดี เด็กวัยนี้มีพลังงานมาก ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบทำกิจกรรม และเปลี่ยนกิจกรรมบ่อย ๆ จึงควรส่งเสริมการออกกำลังกายที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาการควบคุมการใช้ กล้ามเนื้อและการทรงตัว ในช่วงปลายของวัยประถม (๑๑-๑๓ ปี) เด็กเริ่มเข้าสู่วัยแรกรุ่น โดยเด็กหญิง จะเข้าสู่วัยแรกรุ่นเร็วกว่าเด็กชายประมาณ ๑-๒ ปี มีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งอาจ ทำให้เด็กมีความกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนในวัย เดียวกัน

ด้านพัฒนาการทางอารมณ์ เด็กวัยประถมศึกษาเริ่มเรียนรู้การควบคุมอารมณ์และแสดงออก ในรูปแบบที่สังคมยอมรับมากขึ้น เมื่อเด็กเปลี่ยนสภาพแวดล้อมจากบ้านสู่โรงเรียน ต้องปรับตัวให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมใหม่ เด็กที่มาจากครอบครัวอบอุ่นมักมีอารมณ์มั่นคง ปรับตัวได้ง่าย ขณะที่เด็กจากครอบครัว ที่มีปัญหาอาจมีความยากลำบากในการปรับตัว พัฒนาการทางอารมณ์ตามช่วงอายุมีความแตกต่างกัน เด็กอายุ ๖ ปี ต้องการความรักจากผู้ใหญ่ ไวต่อความรู้สึก ชอบคำชม ขณะที่อายุ ๗ ปี อารมณ์ ยังเปลี่ยนแปลงง่าย โกรธง่ายแต่หายเร็ว มีความกังวลเกี่ยวกับโรงเรียน เมื่ออายุ ๘ ปี เริ่มแยกเพศ ในการเล่น ต้องการการยอมรับและคำชื่นชม ช่วงอายุ ๙-๑๒ ปี เริ่มมีความกังวลเกี่ยวกับสิ่งรอบตัวมากขึ้น เช่น สุขภาพของคนในครอบครัว และยังอาจมีความกลัวสิ่งลึกลับ โดยเด็กหญิงมักแสดงออกทางอารมณ์ มากกว่าเด็กชาย

ด้านพัฒนาการทางสังคม เด็กประถมศึกษาเริ่มเปลี่ยนจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางมาสู่การ ยอมรับความสำคัญของผู้อื่น เรียนรู้การฟังและปฏิบัติตามกฎกติกา โรงเรียนกลายเป็นศูนย์กลางทางสังคม ที่เด็กเรียนรู้บทบาทและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เด็กเริ่มแสวงหาความเชื่อมั่นและรูปแบบของตนเอง ชอบเลียนแบบ

^๓ March March, พัฒนาการของเด็กประถมศึกษา, (๒๕๖๓), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://prezi.com/p/8emwa4r3 eksx/presentation/> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

บุคคลที่ชื่นชอบ ต้องการอิสระและชอบคำแนะนำมากกว่าคำสั่ง ช่วงวัยประถมศึกษา อิทธิพลของพ่อแม่เริ่มลดลง ขณะที่อิทธิพลของครูและเพื่อนเพิ่มขึ้น โดยในช่วงแรก (๖-๙ ปี) ครูมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้เด็กปรับตัว แต่เมื่อเด็กอายุมากขึ้น เพื่อนจะมีอิทธิพลมากที่สุด ซึ่งบางครั้งอาจขัดแย้งกับค่านิยมของครอบครัว พฤติกรรมทางสังคมเปลี่ยนไปตามช่วงอายุ จากเด็กวัย ๖-๗ ปีที่ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง สู่วัย ๘-๙ ปีที่เริ่มเลือกคบเพื่อนตามลักษณะความใกล้ชิด และวัย ๑๐-๑๓ ปีที่เพื่อนมีอิทธิพลมาก เด็กเริ่มมีพฤติกรรมเป็นของตัวเอง ชอบอิสระ และเริ่มสนใจเพื่อนต่างเพศในช่วงปลายวัยประถม

พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัยประถมศึกษามีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางภาษา ซึ่งดีขึ้นตามอายุ เด็กอายุ ๖ ปีเริ่มเข้าใจสัญลักษณ์ ตัวเลข และตัวหนังสือ แม้จะมีช่วงความสนใจสั้น เด็กอายุ ๗ ปี มีพัฒนาการทางภาษาเด่นชัด เริ่มสนใจสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลมากขึ้น เด็กอายุ ๘ ปีมีช่วงความสนใจนานขึ้น เข้าใจคำชี้แจงและทำตามขั้นตอนได้ เด็กอายุ ๙-๑๐ ปีทำงานเป็นระบบขั้นตอนมากขึ้น คิดอย่างมีเหตุผล และเมื่ออายุ ๑๑-๑๓ ปี เริ่มอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ และมีความสามารถทางสมองที่พัฒนาขึ้น

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยประถมศึกษาอย่างเหมาะสมต้องคำนึงถึงความสมดุลในทุกด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เนื่องจากพัฒนาการทุกด้านมีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบถึงกัน ผู้ปกครองและครูควรเข้าใจธรรมชาติของเด็กวัยนี้ที่ต้องการความรัก การยอมรับ และโอกาสในการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง พร้อมทั้งสนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและกระตุ้นการเรียนรู้ การสร้างวินัยอย่างสม่ำเสมอแต่ไม่เข้มงวดเกินไป และการสนับสนุนให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การพัฒนาเด็กวัยประถมศึกษาในยุคดิจิทัลต้องคำนึงถึงการส่งเสริมทักษะที่จำเป็นสำหรับอนาคต เช่น ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการคิดวิเคราะห์ และทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถส่งเสริมได้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายที่ช่วยฝึกกระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลและการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน

โรคสมาธิสั้น: ความหมาย สาเหตุและปัจจัย อาการ การรักษา และผลกระทบ

ความหมายของโรคสมาธิสั้น

โรคสมาธิสั้น (Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder หรือ ADHD) เป็นความผิดปกติของพัฒนาการทางระบบประสาท (Neurodevelopmental Disorder) ที่มีผลต่อเด็กและสามารถส่งผลกระทบต่อจนถึงวัยผู้ใหญ่ โดยมีลักษณะสำคัญคือ การขาดสมาธิที่ต่อเนื่อง (Inattention) ภาวะซนมากกว่าปกติหรือไม่อยู่นิ่ง (Hyperactivity) และการขาดการยั้งคิดหรือหุนหันพลันแล่น (Impulsivity) โดยเกิดจากความผิดปกติในการทำงานของสมองส่วนหน้า ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมสมาธิและ

พฤติกรรม มีระดับการทำงานที่ลดลงกว่าปกติ ความผิดปกตินี้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม อารมณ์การเรียนรู้ และการเข้าสังคมของเด็ก ทำให้มีความยากลำบากในการใช้ชีวิตประจำวัน^๙

จากการศึกษาพบว่า โรคสมาธิสั้นเป็นภาวะทางจิตเวชเด็กที่พบได้บ่อยที่สุด ในประเทศไทยพบเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๕ มีความชุกของโรคสมาธิสั้นร้อยละ ๘.๑ หรือประมาณ ๑ ล้านคน^๙ โดยพบในเด็กชายมากกว่าเด็กหญิงในอัตราส่วน ๓:๑ ถึง ๔-๖:๑^{๑๐} ทั้งนี้ในห้องเรียนที่มีเด็กนักเรียน ๔๐-๕๐ คน จะมีเด็กสมาธิสั้นอยู่ประมาณ ๒-๓ คน^{๑๑}

สาเหตุและปัจจัยของโรคสมาธิสั้น

โรคสมาธิสั้นมีสาเหตุและปัจจัยหลักดังนี้

๑) ปัจจัยทางพันธุกรรม เป็นสาเหตุหลักของโรคสมาธิสั้น การศึกษาวิจัยพบว่า พันธุกรรมมีส่วนสำคัญในการเกิดโรคสมาธิสั้น โดยมีการค้นพบยีน (Gene) ที่เกี่ยวข้องหลายชนิด อาทิ Dopamine 4 และ 5 Receptor Gene, Dopamine Transporter Gene, Dopamine Beta-Hydroxylase Gene และ Serotonin Transporter Gene การศึกษาวิจัยยังพบว่า หากมีพ่อหรือแม่ ๑ คนเป็นโรคสมาธิสั้น ลูกจะมีโอกาสเป็นโรคนี้ร้อยละ ๕๗ และพี่น้องของเด็กโรคสมาธิสั้นมีโอกาสเป็นสูงกว่าปกติ ๕ เท่า^{๑๒}

๒) ปัจจัยทางประสาทวิทยาและสารสื่อประสาท เด็กที่เป็นโรคสมาธิสั้นมีความผิดปกติในโครงสร้างและการทำงานของสมองหลายส่วน โดยเฉพาะบริเวณสมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ปมประสาทฐาน (Basal Ganglia) และสมองน้อย (Cerebellum) โดยปริมาตรสมองผู้ป่วยสมาธิสั้นน้อยกว่าผู้ป่วยปกติร้อยละ ๓-๔ และร้อยละ ๕๐ มีปริมาตรของสมองส่วนหน้า ซึ่งเป็นส่วนที่ควบคุมสมาธิ และการยับยั้งชั่งใจลดลง ความผิดปกตินี้ส่งผลให้เกิดความบกพร่องด้านความสามารถที่เกิดจากการทำงานของสมองส่วนหน้าที่ช่วยให้ควบคุม ความคิด อารมณ์ พฤติกรรม เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ตนต้องการสำเร็จ

^๙ Hongkittayanon, T., & Thumthong, B., “Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Students: The Role of Teachers and Guidelines for Helping in School”, **The Journal of Psychiatric Nursing and Mental Health**, Vol.35 No.2, 2021, 154-170.

^๙ ฌกุล วิจักขณา, โรคสมาธิสั้นใกล้ตัวลูกกว่าที่คิด, (๒๕๖๖), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.siphospital.com/th/news/article/share/adhd> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^{๑๐} Weerakul, J., & Patigburt, P., “Factors Associated with Attention Deficit Hyperactive Disorder in School-Age Thai Children”, **Journal of The Medical Association of Thailand**, Vol.106 No.12, 2023, 1095-1100.

^{๑๑} ชลภักดิ์ จาตุรงค์กุล, สมาธิสั้นใกล้ตัวเด็กกว่าที่คิด, (๒๕๖๗), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.bangkokhospital.com/content/adhd-disorder> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^{๑๒} Rama Channel, โรคสมาธิสั้น, (๒๕58), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.facebook.com/ramachannel/posts/โรคสมาธิสั้น> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

(Executive Function) และแรงจูงใจเกิดการเคลื่อนไหวหรือเกิดพฤติกรรม (Motivation) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำงานของสารสื่อประสาทของสารควบคุมอารมณ์และความรู้สึก (Dopamine) สารเคมีธรรมชาติในร่างกายที่ตอบสนองต่อภาวะเครียด (Norepinephrine) และสารเคมีแห่งความสุข ความเศร้า และสุขภาพ(Serotonin)^{๑๓} สารสื่อประสาท เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการควบคุมความตั้งใจ การจดจ่อ และการยับยั้งพฤติกรรม

๓) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมก่อนและระหว่างตั้งครรภ์ ที่มีผลต่อการเกิดโรคสมาธิสั้น เช่น ภาวะพิษจากสารตะกั่ว และการสูบบุหรี่ของมารดาขณะตั้งครรภ์ เป็นต้น เพิ่มความเสี่ยงร้อยละ ๒๗.๓-๒.๖๔ เท่า การดื่มแอลกอฮอล์ระหว่างตั้งครรภ์ เพิ่มความเสี่ยง ๑.๕๕ เท่า การใช้สารเสพติดของมารดา ความเครียด และภาวะซึมเศร้าขณะตั้งครรภ์ การคลอดก่อนกำหนด น้ำหนักแรกเกิดน้อย อายุของมารดา โดยมารดาที่อายุน้อยกว่า ๒๐ ปี (วัยรุ่น) มีความเสี่ยงสูงขึ้นร้อยละ ๗๘ ในการมีบุตรที่เป็นโรคสมาธิสั้น^{๑๔}

๔) ปัจจัยทางสังคมและการเลี้ยงดู การศึกษาพบว่า การเลี้ยงดูที่ขาดระเบียบวินัย ปล่อยให้เด็กดูโทรทัศน์มากเกินไป หรือใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเวลานาน ไม่ได้เป็นสาเหตุโดยตรงของโรคสมาธิสั้น แต่อาจมีส่วนทำให้อาการของโรคสมาธิสั้นรุนแรงขึ้นได้ จากการศึกษาวิจัยพบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างโรคสมาธิสั้นกับการใช้หน้าจออิเล็กทรอนิกส์เป็นเวลานานมากกว่า ๒ ชั่วโมงต่อวัน นอกจากนี้รูปแบบการเลี้ยงดู และสภาพแวดล้อมในครอบครัวยังมีผลต่อเด็กสมาธิสั้น โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ การทะเลาะกันบ่อย ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี และระดับการศึกษาของผู้ปกครองที่ต่ำ^{๑๕}

โรคสมาธิสั้นเกิดจากหลายสาเหตุและปัจจัยร่วมกัน โดยพันธุกรรมเป็นสาเหตุหลัก มีการค้นพบยีนที่เกี่ยวข้องหลายชนิด และพบว่าหากพ่อหรือแม่เป็นโรคนี้ ลูกมีโอกาสเป็นร้อยละ ๕๗ ปัจจัยทางประสาทวิทยาแสดงให้เห็นว่าผู้ป่วยมีความผิดปกติของสมองโดยเฉพาะบริเวณสมองส่วนหน้าส่งผลให้เกิดความบกพร่องของสารสื่อประสาทที่ควบคุมความตั้งใจ การจดจ่อ และการยับยั้งพฤติกรรม ปัจจัยก่อนและระหว่างตั้งครรภ์ อาทิ การสูบบุหรี่ การดื่มแอลกอฮอล์ และการคลอดก่อนกำหนด เพิ่มความเสี่ยงอย่างมีนัยสำคัญ รวมถึงปัจจัยทางสังคมและการเลี้ยงดู และการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเวลามากเกินไป

^{๑๓} นิดา ลิ้มสุวรรณ, โรคสมาธิสั้น, (๒๕๖๗), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.rama.mahidol.ac.th/Ramamental/generalknowledge/child/09042014-1854> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^{๑๔} Ulfah, M., Yusuf, M., Mulyani, S., & Widiyanto, W., “A Critical Examination of Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) Disability Risk in Adolescent Mothers: A Systematic Review”, **Journal of Health Research**, Vol.38 No.5, 2024, 459-466.

^{๑๕} Growing Smart Clinic, โรคสมาธิสั้นในเด็ก อาการ สาเหตุ และการรักษา, (๒๕๖8), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.growingsmart-ot.com/content/6758/adhd-dx> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

อาการของโรคสมาธิสั้น

อาการของโรคสมาธิสั้นประกอบด้วย ๓ กลุ่มอาการหลักดังนี้^{๑๖}

๑) อาการขาดสมาธิ (Inattention) มีลักษณะดังนี้ วอกแวกง่าย ไม่สามารถจดจ่อกับรายละเอียด หรือไม่รอบคอบเวลาทำงาน ดูเหมือนไม่ตั้งใจฟังเมื่อมีคนพูดด้วย ไม่สามารถดำเนินการตามคำสั่งให้ครบถ้วน ทำงานไม่เสร็จ มีปัญหาในการจัดระเบียบงานหรือกิจกรรม ทำงานไม่เป็นระเบียบ พยายามหลีกเลี่ยงงานที่ต้องใช้ความคิดหรือสมาธิ ทำของใช้ส่วนตัวหรือของใช้ที่จำเป็นหายบ่อย ๆ เหม่อลอย เสียสมาธิได้ง่ายจากสิ่งแวดล้อมรอบข้าง และขี้ลืม โดยลืมกิจวัตรประจำวันที่ต้องทำ^{๑๗}

๒) อาการซนอยู่ไม่นิ่ง (Hyperactivity) มีลักษณะดังนี้ ยุกยิก ขยับมือเท้าไปมา นิ่งนิ่ง ๆ ไม่ได้ลุกออกจากที่นั่งในห้องเรียนหรือในสถานการณ์ที่จำเป็นต้องนั่งอยู่กับที่ วิ่งหรือปีนป่ายในสถานการณ์ที่ไม่เหมาะสม เล่นเสียงดัง ไม่สามารถทำกิจกรรมอย่างเงียบ ๆ ได้ พร้อมที่จะเคลื่อนไหวตลอดเวลาและพูดมาก^{๑๘}

๓) อาการหุนหันพลันแล่น (Impulsivity) มีลักษณะดังนี้ พูดโพล่งตอบคำถามก่อนที่จะฟังคำถามจบ รอคอยไม่เป็น ไม่สามารถต่อคิวหรือรอให้ถึงลำดับของตนได้ ขัดจังหวะหรือสอดแทรกในระหว่างที่ผู้อื่นพูดหรือทำกิจกรรม และตัดสินใจแบบไม่ยั้งคิด ไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา^{๑๙}

อาการดังกล่าวอาจแตกต่างกันตามช่วงวัย โดยในเด็กวัยอนุบาลมักมีประวัติเป็นเด็กเลี้ยงยาก กินยาก นอนยาก ร้องกวน และซนมาก วิ่งปีนป่ายไม่หยุด ส่วนในเด็กวัยประถมศึกษาจะพบปัญหาด้านการเรียนชัดเจนขึ้น มีสมาธิสั้น วอกแวกง่าย ไม่สามารถทำงานหรือการบ้านให้เสร็จ ควบคุมตนเองไม่ดี มีพฤติกรรมรบกวนชั้นเรียน ในวัยมัธยมศึกษา อาการซนอาจลดลงแต่ความไม่มีสมาธิและขาดความยับยั้งชั่งใจยังคงอยู่ ส่งผลให้เกิดปัญหาการเรียนที่หนักขึ้น

^{๑๖} Vierhile, A., Robb, A., & Ryan-Krause, P., “Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder in Children and Adolescents: Closing Diagnostic, Communication, and Treatment Gaps”, **Journal of Pediatric Health Care**, Vol.23 No.15, 2009, S5-S21.

^{๑๗} Joy of Minds, 10 สัญญาณโรคสมาธิสั้น, (๒๕๖8), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.joyofminds.com/10-สัญญาณโรคสมาธิสั้น> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^{๑๘} สุวรรณ พุทธิศรี, แบบไหนกันที่เรียกว่าภาวะสมาธิสั้นของเด็ก, (2559), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article/แบบไหนกันที่เรียกว่าภา/> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^{๑๙} อัจฉรา ตราชู, โรคสมาธิสั้น, (2560) , [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.samitivejhospitals.com/th/article/detail/โรคสมาธิสั้น> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

ผลกระทบของโรคสมาธิสั้น

โรคสมาธิสั้นส่งผลกระทบต่อเด็กในหลายด้าน ซึ่งหากไม่ได้รับการรักษาที่เหมาะสม อาจก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาว ดังนี้

๑) ผลกระทบต่อตัวเด็ก มีดังนี้

๑.๑) ด้านการเรียน เด็กสมาธิสั้นมักมีผลการเรียนตกต่ำและไม่สามารถเรียนได้ตามศักยภาพที่แท้จริง (Under Achievement) ร้อยละ ๓๐-๔๐ ของเด็กสมาธิสั้นมีปัญหาด้านการเรียนบกพร่อง (Learning Disabilities) ร่วมด้วย การศึกษาวิจัยพบว่าเด็กสมาธิสั้นมักมีประวัติสอบตก เรียนซ้ำชั้น และขาดความรับผิดชอบในการเรียน โดยปัญหาจะเด่นชัดขึ้นเมื่อเข้าสู่ชั้นเรียนที่สูงขึ้นในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา^{๒๐}

๑.๒) ด้านร่างกาย เด็กสมาธิสั้นมีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดอุบัติเหตุ เนื่องจากชอบกิจกรรมที่ทำหาย เสี่ยงอันตราย หรือผาดโผน ส่งผลให้ได้รับบาดเจ็บบ่อยครั้ง นอกจากนี้ ยังอาจมีปัญหาด้านการประสานงานของกล้ามเนื้อมัดใหญ่และมัดเล็ก ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน^{๒๑}

๑.๓) ด้านจิตใจและอารมณ์ เด็กสมาธิสั้นมักมีความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำ (Low Self-Esteem) เนื่องจากมักถูกตำหนิ จับผิด หรือลงโทษอยู่เสมอ ควบคุมอารมณ์ได้ไม่ดี หงุดหงิดง่าย อารมณ์แปรปรวน และมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาทางจิตเวช เช่น โรคซึมเศร้า โรควิตกกังวล

๑.๔) ด้านสังคม เด็กสมาธิสั้นมักประสบปัญหาในการเข้าสังคม ไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อนและคนรอบข้าง เนื่องจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น เล่นแรง พูดแทรก ไม่รู้จักรอคอย ซึ่งทำให้เด็กถูกปฏิเสธจากเพื่อน แยกตัว และขาดความมั่นใจในการเข้าสังคม

ผลกระทบในระยะยาว หากไม่ได้รับการรักษาที่เหมาะสม ผู้ป่วยสมาธิสั้นมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาในระยะยาว เช่น ความล้มเหลวในการศึกษา ไม่จบการศึกษาในระดับที่ควรจะเป็น ปัญหาด้านอาชีพการงาน ประสบความสำเร็จน้อยกว่าที่ควร ความเสี่ยงต่อการติดสารเสพติด โดยพบว่าร้อยละ ๕๕ ของผู้ติดสารเสพติดในสหรัฐอเมริกาเป็นโรคสมาธิสั้น และความเสี่ยงต่อการทำผิดกฎหมาย เช่น ลักขโมย ก่อคดีอาชญากรรม เป็นต้น การศึกษาติดตามเด็กชายที่เป็นโรคสมาธิสั้นพบว่า มีอัตราความชุกของโรคทางจิตเวช เช่น โรคซึมเศร้า โรคอารมณ์สองขั้ว โรควิตกกังวล โรคดื้อต่อต้าน เป็นต้น

^{๒๐} Vierhile, A., Robb, A., & Ryan-Krause, P., "Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder in Children and Adolescents: Closing Diagnostic, Communication, and Treatment Gaps", *Journal of Pediatric Health Care*, Vol.23 No.15, 2009, S5-S21.

^{๒๑} ธนิดา ทิปะปาล, ปภาสินี แซ่ติ้ว, ศราวุธ เรืองสวัสดิ์, ธัญวดี นาคมิตร, และณัฏฐ์นรี คำอุไร, "โรคสมาธิสั้นและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาพฤติกรรมสมาธิสั้นในเด็กวัยเรียน: การทบทวนวรรณกรรม", *วารสารวิจัยและนวัตกรรมทางสุขภาพ*, ปีที่ 5 ฉบับที่ ๒ (2565), 28-41.

บุคลิกภาพผิดปกติชนิดต่อต้านสังคม และการติดยาเสพติดสูงกว่าเด็กชายปกติ ส่วนในเด็กหญิงพบว่า ผู้ป่วยหญิงมีปัญหาตั้งครกโดยไม่ได้วางแผน มีความสำเร็จด้านการศึกษาต่ำกว่า มีโรควิตกกังวลและ โรคซึมเศร้าสูงกว่า และมีพฤติกรรมทำร้ายตัวเอง^{๒๒}

๒) ผลกระทบต่อครอบครัว

โรคสมาธิสั้นไม่เพียงส่งผลกระทบต่อตัวเด็กเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อครอบครัวในหลายด้าน ดังนี้ เพิ่มระดับความเครียดในครอบครัว โดยพบว่าผู้ปกครองมีระดับความเครียด ภาวะซึมเศร้า และความขัดแย้งในครอบครัวสูงขึ้น ปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัว เกิดความขัดแย้ง การโยนความผิดระหว่างกัน ทะเลาะ และอาจนำไปสู่ปัญหาหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก และปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการรักษาและการเดินทาง หรือเสียโอกาสในอาชีพการงาน นอกจากนี้ยังต้องใช้เวลาในการดูแลเด็กมาก โดยเฉพาะในช่วงเช้าที่สร้างความเครียดให้กับผู้ปกครองมากที่สุด เนื่องจากเด็กสมาธิสั้นมักโอ้อวด ทำอะไรช้า แต่งตัวช้า รับประทานอาหารเช้า และเตรียมอุปกรณ์การเรียนไม่เรียบร้อย ทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความหงุดหงิดโมโหได้บ่อย^{๒๓}

โรคสมาธิสั้นส่งผลกระทบต่อเด็กในหลายด้าน ได้แก่ ด้านการเรียน (ผลการเรียนตกต่ำ มีปัญหาการเรียนบกพร่อง) ด้านร่างกาย (เสี่ยงต่ออุบัติเหตุสูง) ด้านจิตใจ (รู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำ ควบคุมอารมณ์ไม่ดี) และด้านสังคม (ถูกปฏิเสธจากเพื่อน) ในระยะยาว หากไม่ได้รับการรักษา อาจเกิดความล้มเหลวในการศึกษา ปัญหาอาชีพ ติดยาเสพติด และเสี่ยงต่อการทำผิดกฎหมาย ผลกระทบต่อครอบครัวทำให้เกิดความเครียด ภาวะซึมเศร้า ความขัดแย้ง และปัญหาด้านเศรษฐกิจ

การรักษาโรคสมาธิสั้น

การรักษาโรคสมาธิสั้นจำเป็นต้องใช้การรักษาแบบผสมผสานโดยมีการประสานงานระหว่างแพทย์ ครู และผู้ปกครอง เพื่อให้การรักษามีประสิทธิภาพสูงสุด แนวทางการรักษามีดังนี้

๑) การให้ความรู้และคำแนะนำ แก่ผู้ปกครอง ครู และตัวเด็กเกี่ยวกับธรรมชาติของโรค เพื่อให้เข้าใจว่าอาการเป็นจากความบกพร่องของสมอง ไม่ใช่ความตั้งใจของเด็ก รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของโรคและการพยากรณ์โรค การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องจะช่วยลดการตำหนิเด็กและเพิ่มความร่วมมือในการรักษา

^{๒๒} Hongkittiyanon, T., & Thumthong, B., “Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Students: The Role of Teachers and Guidelines for Helping in School”, *The Journal of Psychiatric Nursing and Mental Health*, Vol.35 No.2, 2021, 154-170.

^{๒๓} Vierhile, A., Robb, A., & Ryan-Krause, P., “Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder in Children and Adolescents: Closing Diagnostic, Communication, and Treatment Gaps”, *Journal of Pediatric Health Care*, Vol.23 No.15, 2009, S5-S21.

๒) การรักษาด้วยยา ยาที่ใช้รักษาโรคสมาธิสั้นแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ได้แก่

๒.๑) ยากระตุ้นการทำงานของสมองเป็นทางเลือกแรกในการรักษา ได้ผลในผู้ป่วยประมาณร้อยละ ๘๐ ยาในกลุ่มนี้ที่ใช้ในประเทศไทย ได้แก่ Methylphenidate ทั้งชนิดออกฤทธิ์สั้น (๓-๕ ชั่วโมง) และชนิดออกฤทธิ์ยาว (๑๒ ชั่วโมง) ยานี้จะช่วยกระตุ้นการทำงานของสมองให้หลังสารสื่อประสาทเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้สามารถลดอาการทั้ง ๓ ด้านได้ ผลข้างเคียงที่พบบ่อย ได้แก่ เบื่ออาหาร น้ำหนักตัวลด ปวดศีรษะ และนอนไม่หลับ

๒.๒) ยาที่ไม่กระตุ้นการทำงานของสมอง (Non-stimulants) เช่น Atomoxetine ซึ่งมีประสิทธิภาพต่ำกว่า Methylphenidate เล็กน้อย แต่มีข้อดีคือไม่มีผลทำให้อาการกระตุกของกล้ามเนื้อ และสามารถให้ตอนเย็นได้ ผลข้างเคียง ได้แก่ ปวดท้อง อาเจียน และง่วงนอน ทั้งนี้แพทย์จะพิจารณาข้อดีข้อเสียและความเหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละราย โดยอาจพิจารณาหยุดยาเมื่อเด็กสามารถควบคุมตนเองได้ดี^{๒๔}

๓) การปรับพฤติกรรม การปรับพฤติกรรมเป็นส่วนสำคัญในการรักษาโรคสมาธิสั้น โดยเฉพาะในรายที่มีอาการไม่มาก หรือเป็น “สมาธิสั้นเทียม” แนวทางการปรับพฤติกรรมมีหลายวิธี ได้แก่

๓.๑) การจัดสิ่งแวดล้อมที่บ้าน จัดสิ่งแวดล้อมในบ้านและกำหนดกิจวัตรประจำวันให้เป็นระเบียบชัดเจน จัดบริเวณที่สงบสำหรับทำการบ้าน ปิดโทรทัศน์หรืออินเทอร์เน็ตเพื่อให้เด็กมีสมาธิ ลดสิ่งรบกวนและสิ่งกระตุ้นในบ้าน เช่น ของเล่นที่วางเกื่อนเกลื่อนกลาด และจัดตารางเวลากิจกรรมที่ชัดเจน ให้เด็กรู้ว่าเวลาไหนต้องทำอะไร

๓.๒) การช่วยเหลือด้านการเรียน แบ่งงานให้ทำทีละน้อยและกำกับให้ทำงานเสร็จ ใช้บัตรรายงานจากโรงเรียนประจำวันเพื่อติดตามพฤติกรรมและการเรียน ช่วยจัดทำกำหนดเวลาหรือปฏิทินงาน ติดไว้ที่โต๊ะเรียน และใช้นาฬิกาเตือน หรือตั้งเวลาเพื่อช่วยให้เด็กรู้จักบริหารเวลา

๓.๓) การให้แรงเสริมทางบวก ให้คำชมเชยหรือรางวัล เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ดี หรือทำงานเสร็จ และการช่วยให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

๓.๔) การจัดการพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ใช้เวลานอก (Time-Out) อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเด็กมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม และให้เหตุผลอย่างสมเหตุสมผล และหลีกเลี่ยงการใช้วาจาตำหนิที่รุนแรง หรือการลงโทษทางร่างกาย ซึ่งไม่ช่วยให้อาการดีขึ้นในระยะยาว

๔) การช่วยเหลือในโรงเรียน ครูมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือเด็กสมาธิสั้นในโรงเรียน แนวทางที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่

^{๒๔} โรงพยาบาลมนารมย์, โรคสมาธิสั้น, (๒๕๖๘), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.manarom.com/blog/adhd_disorder.html [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

๔.๑) การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน จัดให้เด็กนั่งหน้าชั้นหรือใกล้ครู ไม่อยู่ใกล้ประตูหรือหน้าต่าง จัดวางสิ่งของในห้องเรียนให้อยู่ที่ตำแหน่งเดิม เพื่อให้เด็กจำง่าย และหลีกเลี่ยงการตกแต่งด้วยสีสันสวยหรูที่จะทำให้เด็กวอกแวก

๔.๒) การจัดการเรียนการสอน ใช้คำพูดสั้น กระชับ ชัดเจน เมื่อให้คำสั่ง แบ่งงานเป็นขั้นตอนย่อย ๆ ให้เหมาะสมกับช่วงสมาธิของเด็ก จัดกิจกรรมให้มีช่วงเวลาเปลี่ยนอิริยาบถ มอบหมายหน้าที่ให้ช่วยครู เช่น แจกสมุด ลบกระดาน และเขียนงานที่เด็กต้องทำในชั้นเรียนให้ชัดเจนบนกระดาน

๔.๓) การสร้างกฎระเบียบในห้องเรียน วางกฎที่ชัดเจนและใช้กับทุกคน ไม่เฉพาะเด็กสมาธิสั้น กฎต้องเข้าใจง่ายและเป็นรูปธรรม เช่น “ยกมือก่อนตอบคำถาม” “ฟังขณะในถึงขณะ” และแสดงตารางประจำวันและกฎห้องเรียนให้เห็นชัดเจน และ

๔.๔) การส่งเสริมทักษะทางสังคม ส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมกลุ่มเล็ก ๆ (๒-๓ คน) แทนกลุ่มใหญ่ สอนทักษะการตอบสนองอย่างเหมาะสมเมื่อถูกยั่วเย้า และช่วยให้เด็กมีเพื่อน โดยจัดโอกาสและฝึกทักษะทางสังคม

๕) การประสานงานระหว่างบ้านและโรงเรียน การสื่อสารและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครูเป็นสิ่งสำคัญในการดูแลเด็กสมาธิสั้น แนวทางที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ใช้สมุดสื่อสารประจำวันระหว่างโรงเรียนและบ้าน การพูดคุยร่วมกันระหว่างครูและผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอการตกลงเป้าหมายและวิธีการพัฒนาเด็กร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลทั้งพฤติกรรมเชิงบวกและเชิงลบของเด็ก และการจัดทำพัฒนาแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP) สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

การรักษาโรคสมาธิสั้นต้องใช้วิธีแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง การรักษาด้วยยา การปรับพฤติกรรม ได้แก่ จัดสิ่งแวดล้อมที่บ้าน ช่วยเหลือด้านการเรียน ให้แรงเสริมทางบวก จัดการพฤติกรรมไม่เหมาะสม การช่วยเหลือในโรงเรียน ได้แก่ จัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ปรับการเรียนการสอน สร้างกฎระเบียบชัดเจน ส่งเสริมทักษะทางสังคม และการประสานงานระหว่างบ้านกับโรงเรียน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างแพทย์ ครู และผู้ปกครอง

ความบกพร่องทางการเรียนรู้และความบกพร่องทางอารมณ์ที่พบร่วมกับโรคสมาธิสั้น

โรคสมาธิสั้นมักพบร่วมกับความบกพร่องอื่น ๆ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคนพิการทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้จำแนกประเภทของความบกพร่องที่เกี่ยวข้องกับเด็กสมาธิสั้นไว้หลายประเภท ความบกพร่องเหล่านี้ทำให้การรักษาและการดูแลเด็กสมาธิสั้นซับซ้อนมากขึ้น ประเภทความบกพร่องที่พบร่วมกับโรคสมาธิสั้นมีดังนี้

๑) ความบกพร่องทางการเรียนรู้ (Learning Disorders) คือบุคคลที่มีความผิดปกติในการทำงานของสมองบางส่วนที่แสดงถึงความบกพร่องในกระบวนการเรียนรู้ที่อาจเกิดขึ้นเฉพาะความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน คือ การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ซึ่งไม่สามารถเรียนรู้ในด้านที่บกพร่องได้ทั้งที่มีระดับสติปัญญาปกติ พบได้ร้อยละ ๒๐-๓๐ ในเด็กสมาธิสั้น โดยมีลักษณะดังนี้

๑.๑) ความบกพร่องด้านการอ่านเขียน สับสนตัวอักษรที่คล้ายกัน เช่น w/ผ, b/d มีความยากลำบากในการจดจำชื่อหรือแยกแยะเสียงตัวอักษร อ่านเขียนได้ช้ากว่าเพื่อนในชั้นเรียน มีการสะกดคำผิด และมีปัญหาในการอ่านจับใจความ

๑.๒) ความบกพร่องด้านคณิตศาสตร์ คิดคำนวณได้ช้า ไม่คล่อง สับสนเครื่องหมายสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ และมีความยากลำบากในการคิดคำนวณตามขั้นตอน และ

๑.๓) การทำงานของสมองส่วนหน้าที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการทำงานขั้นสูง เช่น ความจำขณะทำงาน การวางแผน และการจัดระบบข้อมูล นอกจากนี้ยังพบความผิดปกติของวงจรประสาทที่เชื่อมโยงระหว่างสมองส่วนหน้ากับสมองส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะสมองส่วนขมับและสมองส่วนข้าง การดูแลต้องใช้แนวทางหลายด้าน ทั้งการใช้ยา การฝึกทักษะเฉพาะทาง และการปรับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เช่น การให้เวลาเพิ่มในการทำข้อสอบ การเรียนในห้องที่มีสิ่งรบกวนน้อย และการแบ่งงานเป็นขั้นตอนย่อยเพื่อช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ^{๒๕}

๒) ความบกพร่องทางการพูดและภาษา คือบุคคลที่มีความบกพร่องในการเปล่งเสียงพูด เช่น เสียงผิดปกติ อัตราความเร็วและจังหวะการพูดผิดปกติ หรือบุคคลที่มีความบกพร่อง ในเรื่องความเข้าใจหรือการใช้ภาษาพูด การเขียนหรือระบบสัญลักษณ์อื่นที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งอาจเกี่ยวกับรูปแบบเนื้อหาและหน้าที่ของภาษา โดยเด็กสมาธิสั้นอาจประสบปัญหาด้านการพูดและภาษาดังนี้ มักมีประวัติพูดช้าในวัยเด็ก เมื่อโตขึ้นจะพูดมากและพูดเร็ว แต่มีความเข้าใจในสิ่งที่คนอื่นพูดต่ำกว่าคนอื่น มีปัญหาในการเรียบเรียงความคิดก่อนพูด จึงอาจพูดวกวน สับสน และมีความยากลำบากในการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับบริบททางสังคม ความบกพร่องทางการพูดและภาษาในเด็กสมาธิสั้นต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการ ประกอบด้วยการบำบัดทางภาษาและการพูดโดยนักแก้ไขการพูด การสอนทักษะทางสังคมและการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีช่วยเหลือ เช่น โปรแกรมช่วยอ่านและเขียน^{๒๖}

^{๒๕} ปัญญาธิ จงไพสุณย์พัฒนะ, ปัญหาสุขภาพสมาธิในการเรียน เช็กให้ชัดว่าเกิดจากสาเหตุใดกันแน่, (๒๕๖๗), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.phyathai.com/th/article/inattention-hyperactivity-impulsivitypt2> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^{๒๖} Hongkittiyanon, T., & Thumthong, B., “Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Students: The Role of Teachers and Guidelines for Helping in School”, *The Journal of Psychiatric Nursing and Mental Health*, Vol.35 No.2, 2021, 154-170.

๓) ความบกพร่องทางอารมณ์ (Emotional Disorder) คือบุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติเป็นอย่างมาก และปัญหาทางพฤติกรรมนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของการรับรู้ อารมณ์หรือความคิด เช่น โรคจิตเภท โรคซึมเศร้า โรคสมองเสื่อม เป็นต้น โดยเด็กสมาธิสั้นมักมีปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรมร่วมด้วย ได้แก่

๓.๑) โรคดื้อต่อต้าน ไม่เชื่อฟัง ชอบเถียง โกรธง่าย หงุดหงิด และมักโต้เถียงกับผู้ใหญ่ ไม่ทำตามกฎระเบียบ

๓.๒) ปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าว มีพฤติกรรมละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทำลายข้าวของ โทก ขโมย ก้าวร้าว และรังแกผู้อื่น

๓.๓) โรควิตกกังวล กลัวการแยกจาก และมีอาการทางกายที่เกิดจากความวิตกกังวล เช่น ปวดท้อง ปวดศีรษะ

๓.๔) โรคซึมเศร้า มีอารมณ์เศร้า หรือหดหู่เป็นเวลานาน ขาดความสนใจในกิจกรรมที่เคยชอบ มีความรู้สึกไร้ค่า และมีความคิดทำร้ายตนเอง ความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ในเด็กสมาธิสั้นมักเป็นผลมาจากความผิดปกติของสมองในส่วนของการควบคุมอารมณ์และการยับยั้งชั่งใจ ร่วมกับปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดู และ

๓.๕) ความบกพร่องทางอารมณ์ในเด็กสมาธิสั้นมีความสัมพันธ์กับความผิดปกติในระบบสารสื่อประสาท โดยเฉพาะโดปามีน Norepinephrine และ Serotonin ซึ่งควบคุมทั้งความตั้งใจและการควบคุมอารมณ์ ส่งผลให้เด็กมีปัญหาในการจัดการกับความผิดหวัง ความคับข้องใจ และภาวะเครียดนำไปสู่การระเบิดอารมณ์และพฤติกรรมก้าวร้าวที่ไม่สมเหตุสมผลกับสถานการณ์^{๒๗}

โรคสมาธิสั้นจำเป็นต้องได้รับการประเมินและรักษาอย่างครอบคลุม โดยทีมสหวิชาชีพ ซึ่งอาจประกอบด้วยจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่น กุมารแพทย์ นักจิตวิทยา นักกิจกรรมบำบัด ครู และผู้ปกครอง เพื่อให้การช่วยเหลือเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

วิธีการดูแลเด็กประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และความบกพร่องทางอารมณ์

การดูแลเด็กประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และความบกพร่องทางอารมณ์ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ แม้ว่าโรคสมาธิสั้นจะมีสาเหตุหลักมาจากปัจจัยทางพันธุกรรมและความผิดปกติของสมอง แต่การดูแลที่เหมาะสมสามารถช่วยป้องกันหรือลดความรุนแรงของอาการและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ การดูแลควรเป็นแบบ

^{๒๗} Growing Smart Clinic, โรคสมาธิสั้นในเด็ก อาการ สาเหตุ และการรักษา, (๒๕๖8), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.growingsmart-ot.com/content/6758/adhd-dx> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

องค์กรวมและมีการประสานงานระหว่างครอบครัว โรงเรียน และบุคลากรทางการแพทย์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้

๑) การดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูที่บ้าน ได้แก่

๑.๑) การจัดสิ่งแวดล้อมที่บ้านให้เอื้อต่อการพัฒนาและเรียนรู้ของเด็กเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ผู้ปกครองควรจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมภายในบ้านให้เรียบร้อย ไม่รกรุงรัง เพื่อลดสิ่งกระตุ้นที่อาจทำให้เด็กวอกแวกหรือเสียสมาธิ ควรเก็บของเล่นและสิ่งของต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบ และจัดพื้นที่สำหรับทำการบ้านหรือกิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิโดยเฉพาะ ห่างจากเสียงรบกวน โทรทัศน์ หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

๑.๒) การสร้างกิจวัตรประจำวันที่มีสม่ำเสมอและมีโครงสร้างชัดเจนมีความสำคัญอย่างมากสำหรับเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่มีแนวโน้มเป็นโรคสมาธิสั้น ผู้ปกครองควรกำหนดเวลาตื่นนอน รับประทานอาหาร ทำการบ้าน เล่น และเข้านอนให้เป็นเวลาเดียวกันทุกวัน และติดตามกิจกรรมประจำวันไว้วันที่ที่เด็กเห็นได้ชัดเจน เพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคยและสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะต้องทำอะไรในแต่ละช่วงเวลา

๑.๓) การจำกัดการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นมาตรการสำคัญในการป้องกันโรคสมาธิสั้น ผู้ปกครองควรจำกัดเวลาในการดูโทรทัศน์ เล่นเกม หรือใช้คอมพิวเตอร์พกพา (Tablet) ให้ไม่เกิน ๑-๒ ชั่วโมงต่อวัน และไม่ควรให้เด็กอายุต่ำกว่า ๒ ปีใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เลย^{๒๔} นอกจากนี้ ควรกำหนดช่วงเวลาที่ยอนุญาตให้ใช้อุปกรณ์เหล่านี้อย่างชัดเจน เช่น หลังจากทำการบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว และไม่ควรใช้ก่อนเข้านอน

๑.๔) การส่งเสริมกิจกรรมทางกายและการออกกำลังกายเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยป้องกันหรือลดอาการของโรคสมาธิสั้น การออกกำลังกายช่วยให้เด็กได้ระบายพลังงาน ลดความกระวนกระวาย และยังส่งเสริมการทำงานของสมองและสมาธิ ผู้ปกครองควรส่งเสริมให้เด็กได้เล่นกีฬาหรือทำกิจกรรมกลางแจ้งเป็นประจำ เช่น วิ่ง ว่ายน้ำ ปั่นจักรยาน หรือเล่นฟุตบอล โดยเลือกกิจกรรมที่เด็กชอบและสนใจ เพื่อให้เด็กมีแรงจูงใจในการทำอย่างต่อเนื่อง

๑.๕) การฝึกวินัยและการควบคุมตนเองเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยป้องกันปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ในเด็ก ผู้ปกครองควรสอนให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง โดยใช้วิธีการเชิงบวก เช่น การให้รางวัลเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ดี การชมเชยเมื่อเด็กพยายามควบคุมตนเอง และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดการอารมณ์ ควรหลีกเลี่ยงการใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรง เช่น การตีหรือการตะคอก ซึ่งอาจทำให้เด็กเกิดความเครียดและวิตกกังวลมากขึ้น

^{๒๔} HealthSmile, เด็กสมาธิสั้น Vs เด็กออทิสติกเทียม แตกต่างอย่างไร, (๒๕๖8), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://healthsmile.co.th/blog-th/child-development/adhd-attention-deficit-hyperactivitydisorder-and-virtual-autism-how-are-they-different/> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

๒) การดูแลด้านโภชนาการและการนอนหลับ

๒.๑) โภชนาการที่ดีมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสมองและระบบประสาทของเด็ก ผู้ปกครองควรให้เด็กได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วน โดยเฉพาะอาหารที่มีโอเมก้า ๓ (Omega ๓) กรดไขมันชนิดไม่อิ่มตัวเชิงซ้อนที่อุดมไปด้วยคุณประโยชน์ต่อสุขภาพ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการพัฒนาสมอง ควรหลีกเลี่ยงอาหารที่มีน้ำตาล สารปรุงแต่ง หรือสารกันบูดในปริมาณมาก เนื่องจากอาจมีผลต่อพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็ก และ

๒.๒) การนอนหลับที่เพียงพอและมีคุณภาพมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาสมองและการเรียนรู้ของเด็ก การนอนไม่เพียงพอหรือคุณภาพการนอนไม่ดีอาจทำให้เด็กมีอาการคล้ายโรคสมาธิสั้น เช่น หงุดหงิดง่าย สมาธิสั้น และควบคุมอารมณ์ได้ยาก^{๒๙} ผู้ปกครองควรสร้างสุขนิสัยการนอนที่ดีให้กับเด็ก เช่น กำหนดเวลาเข้านอนและตื่นนอนที่แน่นอน จัดสภาพแวดล้อมในห้องนอนให้เหมาะสม (มืด เย็น และอุณหภูมิพอเหมาะ) และจัดกิจกรรมก่อนนอนที่ช่วยให้เด็กผ่อนคลาย เช่น การอ่านนิทาน

๓) การดูแลในโรงเรียนและการส่งเสริมการเรียนรู้^{๓๐} การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมสมาธิและการเรียนรู้ของเด็ก ครูควรจัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบ ลดสิ่งกระตุ้นที่ไม่จำเป็น และจัดที่นั่งให้เด็กที่มีแนวโน้มสมาธิสั้นนั่งหน้าชั้นหรือใกล้ครู ห่างจากประตู หน้าต่าง หรือแหล่งที่อาจทำให้วอกแวก ครูอาจพิจารณาจัดให้เด็กที่เรียวร้อยนั่งข้าง ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี และควรจัดที่นั่งแยกเด็กที่อาจชวนกันคุยหรือเล่นในห้องเรียน

๓.๑) การปรับวิธีการสอนและการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนช่วยป้องกันปัญหาการเรียนรู้และพฤติกรรม ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย น่าสนใจ และมีการเคลื่อนไหว (Active Learning) เพื่อดึงดูดความสนใจของเด็ก ควรแบ่งงานเป็นส่วนย่อย ที่เด็กสามารถทำเสร็จได้ในเวลาสั้นๆ และให้ข้อมูลย้อนกลับทันทีเมื่อเด็กทำงานเสร็จ นอกจากนี้ ครูควรใช้คำสั่งที่ชัดเจน กระชับ และให้เด็กทวนคำสั่งเพื่อให้แน่ใจว่าเด็กเข้าใจ

๓.๒) การส่งเสริมทักษะทางสังคมและอารมณ์เป็นส่วนสำคัญในการป้องกันปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ในเด็ก ครูและผู้ปกครองควรสอนให้เด็กรู้จักเข้าใจและจัดการกับอารมณ์ของตนเอง รู้จักรอคอย ผลิตเปลี่ยน และแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ อาจใช้กิจกรรมกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อฝึกทักษะทางสังคม และให้การชื่นชมเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม

^{๒๙} กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, ทำไมเด็กสมัยนี้ถึงเป็น “สมาธิสั้นเทียม” กันมากขึ้น, (๒๕๖๓), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30174> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^{๓๐} กุลนิตา เต็มขวลา, 12 คำแนะนำสำหรับครูผู้สอน ในการดูแลเด็กสมาธิสั้น, (๒๕๖๘), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.nakornthon.com/article/detail/12-คำแนะนำสำหรับครูผู้สอนในการดูแลเด็กสมาธิสั้น> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

๓.๓) การประสานงานระหว่างบ้านและโรงเรียนเป็นกุญแจสำคัญในการดูแลและป้องกันปัญหาให้กับเด็ก ผู้ปกครองและครูควรมีการสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับพัฒนาการ พฤติกรรม และการเรียนรู้ของเด็ก อาจใช้สมุดสื่อสารประจำวัน หรือการประชุมผู้ปกครองเป็นประจำ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและวางแผนการช่วยเหลือร่วมกัน ทั้งนี้ ครูและผู้ปกครองควรให้ความสำคัญกับจุดแข็งและความสำเร็จของเด็ก ไม่ใช่เพียงแค่ปัญหาหรือข้อบกพร่อง และ

๓.๔) มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา กำหนดให้ครูต้องมีความรอบรู้และเข้าใจใน ธรรมชาติ การเรียนรู้ของสมองเด็ก การเจริญเติบโต พัฒนาการด้านตัวตนและพัฒนาการ และการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม สำหรับครูการศึกษาพิเศษต้องมีความรอบรู้และเข้าใจในจิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาการศึกษา และจิตวิทยาการให้คำปรึกษา เป็นต้น^{๑๑}

๔) การคัดกรองและการช่วยเหลือเบื้องต้น

๔.๑) การคัดกรองปัญหาพัฒนาการและพฤติกรรมตั้งแต่ระยะแรกเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันและลดความรุนแรงของปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ผู้ปกครองและครูควรสังเกตพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็กอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในด้านความสนใจ การเคลื่อนไหว การควบคุมตนเอง และการเรียนรู้ หากพบว่าเด็กมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากเด็กวัยเดียวกันอย่างชัดเจน เช่น ชนมากผิดปกติ ไม่สามารถจดจ่อกับงานได้นาน หรือควบคุมอารมณ์ได้ยาก ควรปรึกษาแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินและให้การช่วยเหลือที่เหมาะสม

๔.๒) การใช้แบบคัดกรองมาตรฐานช่วยให้การคัดกรองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีแบบคัดกรองหลายชนิดที่ใช้ในการประเมินอาการสมาธิสั้นและปัญหาที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบสอบถาม SNAP-IV, Connors Rating Scale หรือ Thai ADHD Screening Scales (THASS) เป็นต้น^{๑๒} ผู้ปกครองและครูสามารถใช้แบบคัดกรองเหล่านี้เพื่อประเมินเบื้องต้นและพิจารณาส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญหากผลการคัดกรองบ่งชี้ว่ามีความเสี่ยง

^{๑๑} สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ร่างข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพครูการศึกษาพิเศษ และร่างข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพครูปฐมวัย, (๒๕๖7), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.ksp.or.th/2024/11/13/53105/> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

^{๑๒} Hongkittiyanon, T., & Thumthong, B., "Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Students: The Role of Teachers and Guidelines for Helping in School", *The Journal of Psychiatric Nursing and Mental Health*, Vol.35 No.2, 2021, 154-170.

๔.๓) การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองและครูเกี่ยวกับโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และปัญหาทางอารมณ์มีความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญห ผู้ปกครองและครูควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะอาการ สาเหตุ และแนวทางการช่วยเหลือเด็ก เพื่อให้สามารถสังเกต คัดกรอง และให้การช่วยเหลือเบื้องต้นได้อย่างเหมาะสม^{๓๓}

การดูแลเด็กวัยประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และความบกพร่องทางอารมณ์ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ปกครอง ครู และบุคลากรทางการแพทย์ การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การสร้างกิจวัตรที่มีโครงสร้างชัดเจน การจำกัดการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ การส่งเสริมกิจกรรมทางกาย การดูแลด้านโภชนาการและการนอนหลับ การปรับวิธีการสอนและการมอบหมายงาน การส่งเสริมทักษะทางสังคมและอารมณ์ และการคัดกรองปัญหาตั้งแต่ระยะแรก ล้วนเป็นแนวทางสำคัญในการป้องกันและลดความรุนแรงของปัญหา นอกจากนี้การดูแลเด็กควรเป็นแบบองค์รวม คำนึงถึงความต้องการเฉพาะของเด็กแต่ละคน และมุ่งเน้นการพัฒนาจุดแข็งและศักยภาพของเด็ก ไม่ใช่เพียงแค่แก้ไขข้อบกพร่อง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสม มีทักษะในการเรียนรู้ มีสุขภาพจิตที่ดี และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

บทสรุป

เด็กวัยประถมศึกษาอยู่ในช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและการเรียนรู้ในอนาคต ในช่วงนี้เด็กมักเผชิญกับความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาโรคสมาธิสั้น ซึ่งเป็นภาวะทางจิตเวชเด็กที่พบได้บ่อยที่สุด มีความชุกในเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๕ ร้อยละ ๘.๑ หรือประมาณ ๑ ล้านคนในประเทศไทย

โรคสมาธิสั้นเป็นความผิดปกติของพัฒนาการทางระบบประสาทในการทำงานของสมองส่วนหน้า ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมสมาธิและพฤติกรรม โดยมีสาเหตุและปัจจัยหลักจากพันธุกรรม ประสาทวิทยา สารสื่อประสาท สิ่งแวดล้อมก่อนและระหว่างตั้งครรภ์ รวมถึงปัจจัยทางสังคมและการเลี้ยงดู

อาการของโรคสมาธิสั้นประกอบด้วย ๓ กลุ่มอาการหลัก ได้แก่ ๑) อาการขาดสมาธิ เช่น วอกแวกง่าย ไม่สามารถจดจ่อกับรายละเอียด ทำงานไม่เสร็จ เหม่อลอย ๒) อาการนอนอยู่ไม่นิ่ง เช่น ยุกยิก นิ่งนิ่งๆ ไม่ได้ วิ่งหรือปั่นป่วนในสถานการณ์ที่ไม่เหมาะสม และ ๓) อาการหุนหันพลันแล่น เช่น พุดโพล่งตอบคำถาม รอคอยไม่เป็น ขัดจังหวะผู้อื่น

^{๓๓} ปัญญาธิ จงไพบูลย์พัฒนา, ปัญหาลูกขาดสมาธิในการเรียน เช็กให้ชัดว่าเกิดจากสาเหตุใดกันแน่, (๒๕๖๗), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.phyathai.com/th/article/inattention-hyperactivity-impulsivitypt2> [๔ เมษายน ๒๕๖๘].

ผลกระทบของโรคสมาธิสั้นมีทั้งต่อตัวเด็กและครอบครัว เด็กสมาธิสั้นมักมีผลการเรียนตกต่ำ มีปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์ เช่น รู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่ำ ควบคุมอารมณ์ได้ไม่ดี และมีปัญหาในการเข้าสังคม ในระยะยาวอาจเกิดความล้มเหลวในการศึกษาและอาชีพ เสี่ยงต่อการติดสารเสพติดและทำผิดกฎหมาย ส่วนผลกระทบต่อครอบครัวทำให้เกิดความเครียด ความขัดแย้ง และปัญหาด้านเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ โรคสมาธิสั้นมักพบร่วมกับความบกพร่องอื่น ๆ เช่น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ ด้านการอ่านเขียนและคณิตศาสตร์ ความบกพร่องทางการพูดและภาษา และความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ เช่น โรคติดต่อต้าน พฤติกรรมก้าวร้าว โรควิตกกังวล และโรคซึมเศร้า

การรักษาโรคสมาธิสั้นจำเป็นต้องใช้การรักษาแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การให้ความรู้และคำแนะนำแก่ผู้เกี่ยวข้อง การรักษาด้วยยา การปรับพฤติกรรม การช่วยเหลือในโรงเรียน และการประสานงานระหว่างบ้านและโรงเรียน โดยความร่วมมือระหว่างแพทย์ ครู และผู้ปกครอง

การดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและการเลี้ยงดูที่บ้าน จะการดูแลด้านโภชนาการและการนอนหลับ จำกัดการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ส่งเสริมกิจกรรมทางกายและการออกกำลังกาย สำหรับการดูแลในโรงเรียน เริ่มจากการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เป็นระเบียบ ลดสิ่งกระตุ้นที่ไม่จำเป็น ปรับวิธีการสอนและการมอบหมายงาน ส่งเสริมทักษะทางสังคมและอารมณ์ และประสานงานระหว่างบ้านและโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีการคัดกรองปัญหาพัฒนาการและพฤติกรรมตั้งแต่วัยแรก หากพบความผิดปกติควรใช้แบบคัดกรองมาตรฐานและให้ความรู้แก่ผู้ปกครองและครู

เป้าหมายสำคัญของการดูแลเด็กวัยประถมศึกษาคือการช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย มีทักษะในการเรียนรู้ มีสุขภาพจิตที่ดี และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การเข้าใจธรรมชาติของเด็กวัยนี้และให้การดูแลที่เหมาะสมจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และความบกพร่องทางอารมณ์ได้

ข้อเสนอแนะ

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มีดังนี้

๑.๑) การพัฒนาระบบคัดกรองและติดตามพัฒนาการเด็กวัยประถมศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขควรกำหนดให้โรงเรียนทุกแห่งมีการคัดกรองนักเรียนด้านพัฒนาการการเรียนรู้ และพฤติกรรมอย่างเป็นระบบอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง และมีระบบการส่งต่อที่มีประสิทธิภาพสำหรับเด็กที่มีความเสี่ยง รวมถึงการติดตามช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

๑.๒) การสนับสนุนการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล การพัฒนาหลักสูตรที่ยืดหยุ่น สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย และการวัดประเมินผลที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละกลุ่ม

๑.๓) การพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรกำหนดนโยบายการพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคสมาธิสั้น ความบกพร่องทางการเรียนรู้ และปัญหาทางอารมณ์ในเด็ก โดยบรรจุเนื้อหาเหล่านี้ในหลักสูตรการผลิตครูและกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนให้มีครูการศึกษาพิเศษหรือนักจิตวิทยาโรงเรียนประจำในทุกโรงเรียนหรืออย่างน้อยในระดับเขตพื้นที่การศึกษา

๑.๔) การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรมีนโยบายส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร ในการดูแลเด็กวัยประถมศึกษาแบบองค์รวม โดยเฉพาะความร่วมมือระหว่างโรงเรียน โรงพยาบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลเด็กร่วมกับโรงเรียนและหน่วยงานอื่น

๒) ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ มีดังนี้

๒.๑) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งที่บ้านและโรงเรียน โดยจัดพื้นที่ที่เป็นระเบียบลดสิ่งกระตุ้นที่ไม่จำเป็น จัดตารางกิจกรรมที่ชัดเจนและสม่ำเสมอ และสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ปลอดภัย และส่งเสริมการเรียนรู้

๒.๒) การส่งเสริมพัฒนาการด้านการควบคุมตนเองและทักษะบริหารจัดการชีวิตในเด็กวัยประถมศึกษา ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การเล่นที่มีกฎกติกา กีฬา ดนตรี และศิลปะ โดยเน้นการฝึกทักษะการวางแผน การจัดลำดับความสำคัญ และการปรับเปลี่ยนความคิดอย่างยืดหยุ่น

๒.๓) การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ การจำกัดการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ โดยกำหนดกติกาการใช้ที่ชัดเจน เลือกแอปพลิเคชันและเกมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ และใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเสริมการเรียนรู้ และควรสร้างความตระหนักให้เด็กเกี่ยวกับการใช้สื่อดิจิทัลอย่างปลอดภัย

บรรณานุกรม

ธนิดา ทีปะपाल, ปภาสินี แซ่ตีว, ศราวุธ เรืองสวัสดิ์, ธัญวดี นาคมิตร, และณัฏฐ์นรี คำอุไร. (๒๕๖๕).

โรคสมาธิสั้นและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อปัญหาพฤติกรรมสมาธิสั้นในเด็กวัยเรียน:

การทบทวนวรรณกรรม. วารสารวิจัยและนวัตกรรมทางสุขภาพ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒, ๒๘-๔๑.

วิฐารณ บุญสิทธิ. (๒๕๕๕). โรคสมาธิสั้น: การวินิจฉัยและรักษา. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย,

ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔, ๓๗๓-๓๘๖.

- Ulfah, M., Yusuf, M., Mulyani, S., & Widiyanto, W. (2024). A Critical Examination of Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) Disability Risk in Adolescent Mothers: A Systematic Review. **Journal of Health Research**, Vol.38 No.5, 459-466.
- Vierhile, A., Robb, A., & Ryan-Krause, P. (2009). Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder in Children and Adolescents: Closing Diagnostic, Communication, and Treatment Gaps. **Journal of Pediatric Health Care**, 23(1S), S5-S21.
- Weerakul, J., & Patigburt, P. (2023). Factors Associated with Attention Deficit Hyperactive Disorder in School-Age Thai Children. **Journal of The Medical Association of Thailand**, Vol.106 No.12, 1095-1100.
- Hongkittiyanon, T., & Thumthong, B. (2021). Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Students: The Role of Teachers and Guidelines for Helping in School. **The Journal of Psychiatric Nursing and Mental Health**, Vol.35 No.2, 154-170.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. ทำไมเด็กสมัยนี้ถึงเป็น “สมาธิสั้นเทียม” กันมากขึ้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30174> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๘.
- กุลนิดา เต็มขวลา. ๑๒ คำแนะนำสำหรับครูผู้สอน ในการดูแลเด็กสมาธิสั้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.nakornthon.com/article/detail/12-คำแนะนำสำหรับครูผู้สอนในการดูแลเด็กสมาธิสั้น> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๘.
- ชลภัฏ จาตุรงค์กุล. สมาธิสั้นใกล้ตัวเด็กกว่าที่คิด. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.bangkokhospital.com/content/adhd-disorder> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๗.
- ณกุล วิจักขณา. โรคสมาธิสั้นใกล้ตัวลูกกว่าที่คิด. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.siphphospital.com/th/news/article/share/adhd> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๖.
- นิตา ลิ้มสุวรรณ. โรคสมาธิสั้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.rama.mahidol.ac.th/rama-mental/generalknowledge/child/09042014-1854> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๗.
- ปัญญาชลี จงไพบูลย์พัฒนะ. ปัญหาลูกขาดสมาธิในการเรียน เช็กให้ชัดว่าเกิดจากสาเหตุใดกันแน่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.phyathai.com/th/article/inattention-hyperactivity-impulsivitypt2> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๗.
- โรงพยาบาลมนารมย์. โรคสมาธิสั้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.manarom.com/blog/adhd_disorder.html [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๘.

สุวรรณณี พุทธิศรี. แบบไหนกันที่เรียกว่าภาวะสมาธิสั้นของเด็ก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article/แบบไหนกันที่เรียกว่าภาวะสมาธิสั้น> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๕๙.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ร่างข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพครูการศึกษาพิเศษ และร่างข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพครูปฐมวัย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.ksp.or.th/2024/11/13/53105/> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๗.

อัจฉรา ตราชู. โรคสมาธิสั้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.samitivejhospitals.com/th/article/detail/โรคสมาธิสั้น> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๐.

Code Genius Academy. พัฒนาการของเด็กประถมศึกษากับการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุดในปี ๒๕๖๗. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://codegeniusacademy.com/child-development/> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๗.

Growing Smart Clinic. โรคสมาธิสั้นในเด็ก อาการ สาเหตุ และการรักษา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.growingsmart-ot.com/content/6758/adhd-dx> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๘.

HealthSmile. เด็กสมาธิสั้น Vs เด็กออทิสติกเทียม แตกต่างอย่างไร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://healthsmile.co.th/blog-th/child-development/adhd-attention-deficit-hyperactivitydisorder-and-virtual-autism-how-are-they-different/> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๘.

Joy of Minds. 10 สัญญาณโรคสมาธิสั้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.joyofminds.com/10-สัญญาณโรคสมาธิสั้น> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๘.

March March. พัฒนาการของเด็กประถมศึกษา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://prezi.com/p/8emwa4r3eksx/presentation/> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๓.

Rama Channel. โรคสมาธิสั้น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.facebook.com/ramachannel/posts/โรคสมาธิสั้น> [๔ เมษายน ๒๕๖๘], ๒๕๖๘.

The Royal Children’s Hospital Melbourne. (2024, April 4). **ADHD – Ways to Help Children at School and Home.** [Online], Available : https://www.rch.org.au/kidsinfo/fact_sheets/ADHD_ways_to_help_children_at_school_and_home/

แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑
Guidelines for Participatory Personnel Administration
by Teachers in Schools under the Office of
Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1

จิรพันธ์ ประดิษฐ์ขวัญ*

Jirapan Pradidkwan

ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Master of Education Program in Educational Administration

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

วีรภัทร ภัทรกุล**

Weearphat Phattharakul

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

Educational Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Email: jirapun252628@gmail.com; P_Weearphat@hotmail.com

Received: April 17, 2025

Revised: May 30, 2025

Accepted: June 05, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาความต้องการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ (๒) เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ วิธีดำเนินการวิจัยมี ๒ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ทั้งหมด ๑,๗๒๐ คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Mogan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๑๔ คน โดยผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

* นายจิรพันธ์ ประดิษฐ์ขวัญ Mr.Jirapan Pradidkwan นักศึกษาปริญญาโท ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Master student of Education Program in Educational Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

** ดร.วีรภัทร ภัทรกุล Dr.Weearphat Phattharakul ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

พระนครศรีอยุธยา เขต ๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ ๒ นำเสนอแนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญ ๗ ท่าน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) ความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$) (๒) แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา มีดังนี้ ๑) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนอัตรากำลัง ครูต้องการมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางปฏิบัติในการวางแผนอัตรากำลังของสถานศึกษา ๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ครูต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกเทคนิควิธีค้นหาหรือแสวงหาบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาปฏิบัติงาน ๓) ด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ครูต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกรูปแบบให้บุคลากรเข้ารับการอบรม สัมมนา หรือศึกษาดูงานตามความเหมาะสม ๔) ด้านการมีส่วนร่วมในวินัยและการรักษา วินัย ครูต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการควบคุมในการรักษาระเบียบวินัยของสถานศึกษา ๕) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ครูต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดแนวทางปฏิบัติในการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อเลื่อนขึ้นเงินเดือนอย่างเป็นธรรมและชัดเจน

คำสำคัญ : แนวทาง; การบริหารงานบุคคล; การมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the needs for participatory personnel administration among teachers in schools under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1, and (2) to propose guidelines for participatory personnel administration among teachers in schools under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1. The research was conducted in two phases. In the first phase, the study investigated the needs for participatory personnel administration. The sample consisted of 1,720 teachers under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's table, resulting in 314 participants. Informants included teachers from schools under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1. A questionnaire was used as a research instrument. Data were analyzed using statistics to determine mean and standard deviation. In the second phase, the study proposed guidelines for participatory personnel administration. The sample

consisted of seven experts selected by purposive sampling. The research instrument was an interview form, and the data were analyzed using content analysis.

The research findings revealed that (1) The overall needs for participatory personnel administration among teachers in schools under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1 were at a high level ($\bar{X} = 3.90$). (2) The proposed guidelines for participatory personnel administration among teachers in schools included the following aspects: 1) In terms of participation in manpower planning, teachers expressed a desire to be involved in establishing operational guidelines for manpower planning in schools, 2) In terms of participation in recruitment and appointment, teachers desire to be part of the decision-making process in selecting methods for identifying potential candidates for positions, 3) In terms of participation in enhancing work performance, teachers desired to be involved in choosing appropriate forms of professional development, such as training, seminars, or study visits, 4) In terms of participation in discipline and disciplinary enforcement, teachers wanted to take part in setting criteria and methods for maintaining discipline in schools, and 5) In terms of participation in performance evaluation, teachers expressed a need to be involved in determining procedures for performance evaluation, aiming for fairness and clarity in salary increments.

Keywords: Guidelines; Personnel Administration; Teacher Participation in Schools

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า การที่จะบริหารงานที่ดีได้นั้นหลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษานั้นต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา ๖ และเพื่อการศึกษาที่มีคุณภาพ ระบบจัดการศึกษาก็เป็นส่วนที่สำคัญที่จะต้องให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการจัดระบบการศึกษาที่มีคุณภาพมากขึ้น มาตรา ๘ (๒) และยังต้องให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และสถาบันสังคมอื่น เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด มาตรา ๘ (๖) โดยมีการกระจายอำนาจในการบริหารการศึกษา ให้ลู่ลงตามเป้าหมายไว้ ๔ ด้าน คือ งานด้านบริหารวิชาการ งานด้านบริหารบุคคล งานด้านบริหารงบประมาณ และงานด้านบริหารทั่วไป

ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญมากสำหรับการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา มาตรา ๓๙^๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ให้แนวทางในการเข้ามามีส่วนร่วมได้ในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ทั้งนี้การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในการจัดการศึกษา ตามกรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๔ ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสังคมที่มีศักยภาพและความพร้อมเข้ามาในการจัดการศึกษา อีกทั้งการวางแนวทางการบริหารและการจัดการโดยการกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษาภายใต้การกำกับและการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ^๒ ซึ่งวินัย ดิสสงค์ กล่าวไว้ว่า การที่ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้มีโอกาส มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานร่วมรับผิดชอบ เพื่อการพัฒนางานจะทำให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพสูงขึ้น^๓

การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษานั้น กระทรวงศึกษาธิการนั้น ให้มีการกระจายอำนาจในการบริหารงานด้านบุคคลแก่สถานศึกษาในการบริหารงาน โดยให้ ผู้ปกครอง ชุมชน วิทยาลัย นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคล เพื่อให้ดำเนินงานตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้กฎหมายระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดไว้ใน กระทรวงศึกษาธิการ^๔ ซึ่งประกอบด้วยขอบข่ายภาระงาน จำนวน ๒๐ งาน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องจัดบริหารงานบุคคลที่มีอยู่หลายด้าน และถือเป็นงานที่เกี่ยวกับตัวคน ซึ่งต่างความคิด อารมณ์ บุคลิก ที่มีความแตกต่างกัน ทำให้ผู้บริหารต้องพบปัญหาด้านต่าง ๆ ในการบริหารงานบุคคล มักจะประสบปัญหาในด้านการบริหารทำให้สถานศึกษาบางที่มีผู้บริหารสถานศึกษาดูแลและดำเนินการเพียงคนเดียว ซึ่งขอบข่ายภาระงานบริหารงานบุคคลมีจำนวนงานหลายงาน ทำให้การบริหารงานบุคคล เกิดการล่าช้า การปฏิบัติงานไม่คล่องตัว ทำให้งานบริหารบุคคลไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรเพื่อให้การบริหารงานบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของครู จะเข้ามาช่วยในการวางแผน ดำเนินการต่าง ๆ ในการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น^๕

^๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, (มาตรา ๖,๘), (กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, ๒๕๔๒).

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, ฉบับที่ ๒ (มาตรา ๓๙), (กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๗-๘.

^๓ วินัย ดิสสงค์, การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ธารอักษร จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๔๙.

^๔ กระทรวงศึกษาธิการ, ขอบข่ายงานบริหารงานบุคคล, (ดุสิต: กรุงเทพมหานคร ๒๕๕๑).

^๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎหมายกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐).

ความสำคัญและปัญหาในการบริหารงานบุคคลจึงจำเป็นต้องให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคล เนื่องจากครูเป็นบุคลากรหลักในระบบการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษา เข้าใจและมีประสบการณ์ที่ดีเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการบริหารงานบุคคลให้เกิดการพัฒนา มีความเชี่ยวชาญสามารถช่วยในการเลือกสรรบุคลากรที่มีความสามารถในการทำงาน ซึ่งส่งผลดีต่อคุณภาพการศึกษาในระยะยาวเพื่อให้ครูสามารถทำงานได้อย่างมีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษา และส่งผลให้เกิดความร่วมมือและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นสิ่งที่ต้องการให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมของการบริหารงานบุคคล เพื่อส่งเสริมให้ระบบการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และครูจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ดูแลให้การสนับสนุน ส่งเสริมและให้บริการทางการศึกษา ในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ความสำเร็จอย่างมีคุณภาพกับนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล โดยมีเป้าหมาย พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้รับสิทธิ โอกาส คุณภาพ ประสิทธิภาพ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ ในการจัดการศึกษา ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีเทคนิค วิธีการบริหารงานหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงสุด และเกิดผลสำเร็จของสถานศึกษา เพื่อให้ได้ผู้บริหารการศึกษามีอาชีพ โดยอาศัยกระบวนการบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมในการเข้ามา ดำเนินงาน วางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผิดชอบ เพื่อการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งมีแนวคิดที่สอดคล้องกับ สมยศ นาวิการ ที่ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการของการให้ผู้ได้บังคับบัญชา มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการบริหารวางแผน การตัดสินใจ ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาต่างๆ ของการบริหารที่สำคัญซึ่งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่หรือเข้ามามีส่วนร่วม ที่ถือว่าผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่ เพื่อต้องการให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในกระบวนการบริหาร การวางแผนเสนอความคิด การตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน^๖

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ มีการดำเนินการตามกรอบแผนปฏิบัติการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา จากการดำเนินการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา ด้วยรูปแบบการนิเทศแบบกลุ่มเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบบันทึกการนิเทศติดตามตรวจสอบ และประเมินผล แบ่งเป็น ๔ ตอน คือข้อมูลพื้นฐานการรับนโยบาย

^๖ สมยศ นาวิการ, การบริหารแบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๖๒).

การขับเคลื่อนนโยบายสู่การพัฒนาคุณภาพที่ยั่งยืน และความคิดเห็นข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ เก็บรวบรวมข้อมูลการขับเคลื่อนนโยบายจุดเน้นการบริหารจัดการงาน ๔ ด้าน ค้นหาจุดเด่นเพื่อเป็น แบบอย่างในแนวทางการปฏิบัติและค้นหาจุดที่ควรพัฒนาเพื่อให้การช่วยเหลือ ตามแผนปฏิบัติการนิเทศ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑^๓

จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยเป็นบุคลากรทางการศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑ เพื่อผลการศึกษาวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์สำหรับครู ผู้บริหารสถานศึกษาและ ผู้ที่เกี่ยวข้องในงานบริหารงานบุคคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาความต้องการการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมด้านงานบริหารบุคคลของครู ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ในปีแผนปฏิบัติการ ๒๕๖๗ จำนวน ๑,๗๒๐ คน

๑.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ จำนวน ๓๑๔ คน จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตาราง ของ (Krejcie and Morgan) และเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการ แบบแบ่งชั้นภูมิ ตามสัดส่วนของจำนวนครู

^๓ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ ๒๕๖๗, กลุ่มนโยบายและแผน, แผนปฏิบัติราชการ ระยะ ๕ ปี, (กลุ่มนโยบายและแผน: เอกสารส่วนที่ ๔, ๒๕๖๖- ๒๕๗๐).

ในสถานศึกษาแต่ละอำเภอ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ จำนวน ๙ อำเภอ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา ประกอบด้วย ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) จำนวน ๔ ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ ๒ สอบถามเกี่ยวกับความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

ระดับ ๕ หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ ๔ หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับมาก

ระดับ ๓ หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ ๒ หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับน้อย

ระดับ ๑ หมายถึง ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม จากแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม เป็นประเด็นคำถามในแบบสอบถามดังนี้

๓.๑ นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจนของสำนวนภาษาและความเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยพิจารณาคัดชั้นความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ ในการตรวจสอบ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีวุฒิทางการศึกษา ไม่ต่ำกว่าปริญญาโททางการศึกษา ที่มีประสบการณ์การบริหารสถานศึกษา ไม่ต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๓ ท่าน และนักวิชาการทางการศึกษา ในระดับอุดมศึกษาที่มีวุฒิทางการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโททางการศึกษา จำนวน ๒ ท่าน

๓.๒ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว มาทดลองใช้ที่ไม่ใช่ กลุ่มตัวอย่าง (Try Out) จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นความเที่ยงตรงแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) พบว่า มีค่าเท่ากับ ๐.๙๖ ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จึงสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

๓.๓ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๑๔ คน

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง

๔.๒ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๓๑๔ ฉบับ นำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาตรวจนับจำนวน ๓๑๔ ฉบับ ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลทั้งหมดแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยหาค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ ๒ การนำเสนอแนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

๑.๑ การศึกษาครั้งนี้ผู้ที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความเชี่ยวชาญในการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๗ ท่าน ได้แก่ ผู้บริหารระดับเขตพื้นที่การศึกษา จากสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ จำนวน ๒ ท่าน, ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา วุฒิกการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท ทางการศึกษา ที่มีประสบการณ์การบริหารสถานศึกษา ไม่ต่ำกว่า ๕ ปี ประสบความสำเร็จในการพัฒนาสถานศึกษา โดยได้รับรางวัลยกย่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและได้รับการยอมรับเป็นที่ประจักษ์แก่ชุมชน และสังคม จำนวน ๓ ท่าน (แบ่งขนาดโรงเรียน ขนาดเล็ก,ขนาดกลาง,ขนาดใหญ่, อย่างละ ๑ ท่าน), นักวิชาการด้านการศึกษา ที่มีวุฒิกการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางการศึกษาหรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ขึ้นไป จำนวน ๒ ท่าน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยเลือกหัวข้อประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละด้านมาสร้างแบบสัมภาษณ์ตามขอบข่ายเนื้อหาที่กำหนดไว้โดยให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดและขอบเขตการวิจัย เพื่อหาแนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๓. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

๓.๑ ผู้วิจัยได้นำประเด็นความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละด้านจากขั้นตอนที่ ๑ มาตั้งเป็นประเด็นคำถามเพื่อหาแนวทางการพัฒนาต่อไป

๓.๒ จัดทำแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดโดยพิจารณาถึงรายละเอียดให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดและขอบเขตการวิจัย

๓.๓ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

๓.๔ แบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงให้เรียบร้อย ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นผู้วิจัยจึงนำไปใช้จริงต่อไป

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ขออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ถึงผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง ๗ ท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์พิจารณาอนุญาตให้สัมภาษณ์

๔.๒ ผู้วิจัยประสานงานโดยการนัดหมายวันเวลาสถานที่ที่แน่นอนกับผู้ให้สัมภาษณ์และออกไปสัมภาษณ์

๔.๓ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำไปวิเคราะห์และเขียนรายงาน

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ ท่านมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง จำแนกและสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่รวบรวมได้

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

๑. ผลการวิจัยในขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

ตารางที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวม ๕ ด้าน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินการ
๑. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนอัตรากำลัง	๓.๙๖	๑.๐๑	มาก
๒. ด้านการมีส่วนร่วมในการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง	๓.๘๘	๑.๐๑	มาก
๓. ด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ	๓.๘๙	๑.๐๒	มาก
๔. ด้านการมีส่วนร่วมในวินัยและการรักษาวินัย	๓.๘๔	๑.๐๔	มาก
๕. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน	๓.๙๓	๑.๐๓	มาก
โดยรวม			มาก

จากตารางที่ ๑ พบว่า ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ มีความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๐$, S.D. = ๑.๐๒) วิเคราะห์รายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนอัตรากำลัง ($\bar{X} = ๓.๙๖$, S.D. = ๑.๐๑) รองลงมาได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = ๓.๙๓$, S.D. = ๑.๐๓) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในวินัยและการรักษาวินัย ($\bar{X} = ๓.๘๔$, S.D. = ๑.๐๔)

ตารางที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของแต่ละด้าน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.
๑. ต้องการมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางปฏิบัติในการวางแผนอัตรากำลังของสถานศึกษา	๔.๒๕	๐.๙๖
๒. ต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกเทคนิควิธีค้นหาหรือแสวงหาบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาปฏิบัติงาน	๔.๑๑	๐.๙๘
๓. ต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกรูปแบบให้บุคลากรเข้ารับการอบรม สัมมนา หรือศึกษาดูงานตามความเหมาะสม	๔.๑๑	๑.๐๐
๔. ต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการควบคุมในการรักษาระเบียบวินัยของสถานศึกษา	๓.๙๙	๐.๙๙
๕. ต้องการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดแนวทางปฏิบัติ ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนอย่างเป็นธรรมและชัดเจน	๔.๙๑	๐.๙๕
โดยรวม	๔.๒๗	๐.๙๗

จากตารางที่ ๒ พบว่า ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ มีความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละด้าน พบว่าประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานทั่วไปแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา จำนวน ๕ รายการ

๒. ผลการวิจัยในขั้นตอนที่ ๒ นำเสนอแนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๒.๑ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนอัตรากำลัง แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางปฏิบัติในการวางแผนอัตรากำลังของสถานศึกษา คือ การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนอัตรากำลัง โดยมีการเน้นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในสถานศึกษา เช่น ครูผู้บริหาร ผู้ปกครอง และภาคีเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้การวางแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับนโยบายและความจำเป็นในการพัฒนาการเรียนการสอน รวมถึงการส่งเสริมความโปร่งใสในกาดำเนินการฝึกอบรมและการจัดตั้งคณะทำงานที่หลากหลาย เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจและร่วมมือในการวางแผนอัตรากำลังอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ ด้านการมีส่วนร่วมในการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง แนวทางการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกเทคนิควิธีค้นหาหรือแสวงหาบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาปฏิบัติงาน คือ ครูต้องมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการสรรหาที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยพิจารณาจากงบประมาณ ความจำเป็น และ

ข้อกำหนดทางระเบียบของครูรวมถึงการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ความต้องการของสถานศึกษา เพื่อให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์และมาตรฐานการคัดเลือกบุคลากร โดยเน้นความสามารถและทักษะที่ตรงกับความต้องการครู ร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกลยุทธ์การค้นหาคูคลากรและคุณสมบัติที่ต้องการโดยใช้ข้อมูลจากทุกฝ่ายและเทคโนโลยีในการตัดสินใจสรรหาคูบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพครูเพื่อหลีกเลี่ยงความลำเอียงในการเลือกบุคคลจากความสัมพันธ์ส่วนตัว

๒.๓ ด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการแนวทางการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกรูปแบบให้บุคลากรเข้ารับการอบรม สัมมนาหรือศึกษาดูงานตามความเหมาะสม คือ ครูมีส่วนร่วมในการพิจารณาภาระงานที่ได้รับมอบหมายและภารกิจที่สอดคล้องกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลประโยชน์สูงสุดในการทำงาน ร่วมกันวิเคราะห์เป้าหมายของสถานศึกษาและสมรรถนะของบุคลากรเพื่อหาจุดที่ต้องพัฒนาและเชื่อมโยงกับการพัฒนาตนเองเพื่อในการเลือกรูปแบบการอบรมและการพัฒนา เช่น สัมมนา หรือศึกษาดูงาน เพื่อเสริมศักยภาพและประโยชน์สูงสุด เป็นกระบวนการพัฒนาที่โปร่งใสเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรมก่อนการพัฒนาควรสำรวจความต้องการและความสนใจของบุคลากรเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษา ครูมีส่วนร่วมในการบริหารและปรับปรุงกระบวนการทำงาน รวมถึงการประเมินผลการพัฒนาบุคลากรที่เข้าอบรมครูอาวุโสและครูที่มีประสบการณ์มีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงานในสถานศึกษา

๒.๔ ด้านการมีส่วนร่วมในวินัยและการรักษาวินัย แนวทางการมีส่วนร่วมตัดสินใจ กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการควบคุมในการรักษาระเบียบวินัยของสถานศึกษา คือ ครูมีส่วนร่วมในการระดมสมองและแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดทำหลักเกณฑ์การควบคุมระเบียบวินัยและเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของสถานศึกษาร่วมกันศึกษาวินัยและจรรยาบรรณที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มีการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การควบคุมวินัยและวิธีการควบคุมระเบียบวินัยเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี เน้นการปรับพฤติกรรมมากกว่าการลงโทษรุนแรง โดยให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์ในการดูแลวินัยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อเปิดโอกาสให้ครูร่วมกำหนดวิธีการประชุมหรือสัมมนาในการให้ความรู้รวมถึงให้ครูมีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแลและประเมินผลการรักษาวินัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความเป็นธรรมในสถานศึกษา

๒.๕ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน แนวทางการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดแนวทางปฏิบัติ ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนอย่างเป็นธรรมและชัดเจน คือ ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนางาน การสร้างผลงาน และการ

ประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยให้ครูร่วมกำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจน ยึดหยุ่น เป็นธรรม และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล รวมถึงการมีระบบติดตามผลและการเปิดเผยผลการประเมินอย่างโปร่งใส เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ความเสมอภาค และความเข้าใจร่วมในกระบวนการประเมิน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ผู้วิจัยมีประเด็นจะมาอภิปรายผลดังนี้

๑. ความต้องการการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ จากผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวม ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคล โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก วิเคราะห์รายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยขั้นตอนที่ครูต้องการมีส่วนร่วมดำเนินงานอยู่ในอันดับสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนอัตรากำลัง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชาติ คำพิรุณ^๕ ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต ๓ แล้วสรุปผลการวิจัยไว้ว่า การวางแผนอัตรากำลัง ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดวงกมล บัวแจ่ม^๖ ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ แล้วสรุปผลการวิจัยไว้ว่า การวางแผนอัตรากำลัง ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การวางแผนอัตรากำลัง คือกระบวนการที่ทุกฝ่ายในสถานศึกษาต้องร่วมกันพิจารณาและวางแผนการใช้บุคลากรให้เหมาะสมกับความต้องการและเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างแท้จริง จึงจำเป็นที่จะต้องให้ครูในสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์ในการวางแผนอัตรากำลัง มีการประเมินทักษะ และการคาดการณ์ความต้องการในอนาคต ควรมีการประเมินผลและติดตามการวางแผนอัตรากำลังอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้เพื่อให้สถานศึกษาสามารถวางแผนทรัพยากรบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพและยืดหยุ่นตามความต้องการของสถานศึกษา

^๕ สุชาติ คำพิรุณ, “การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต ๓”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๕), หน้า ๘๑.

^๖ ดวงกมล บัวแจ่ม, “แนวทางการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนินทร์, ๒๕๖๖), หน้า ๑๓๔.

๒. แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ จากการวิจัยพบว่า

๒.๑ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนอัตรากำลัง แนวทางการบริหารงานบุคคลแบบมีส่วนร่วม กำหนดแนวทางปฏิบัติในการวางแผนอัตรากำลังของสถานศึกษา คือ การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผนอัตรากำลัง โดยมีการเน้นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในสถานศึกษา เช่น ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และภาคีเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้การวางแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับนโยบายและความจำเป็นในการพัฒนาการเรียนการสอน รวมถึงการส่งเสริมความโปร่งใสในการดำเนินการ การฝึกอบรมและการจัดตั้งคณะทำงานที่หลากหลาย เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจและร่วมมือในการวางแผนอัตรากำลังอย่าง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มาคอเซาะ สาแล^{๑๐} ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอบันนังสตา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต ๒ แล้วสรุปผลการวิจัยไว้ว่า การวางแผนอัตรากำลัง เป็นกระบวนการแรกที่คุณบริหารโรงเรียนต้องมีการสำรวจ กำหนดความต้องการด้านกำลังคนไว้ล่วงหน้า โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบายและมาตรฐานของการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้สถานศึกษาจัดหาทรัพยากรบุคคลให้เพียงพอกับความต้องการในการใช้คนซึ่งจะทำให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การวางแผนอัตรากำลังต้องเปิดโอกาสให้ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนอัตรากำลังรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบุคลากร เช่น จำนวนครู ความสามารถ ทักษะ และความต้องการในแต่ละสาขาวิชา เพื่อวางแผนให้เหมาะสมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาบุคลากรและการวางแผนอัตรากำลังที่ตอบสนองต่อความต้องการของสถานศึกษา

๒.๒ ด้านการมีส่วนร่วมในการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง แนวทางการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกเทคนิควิธีค้นหาหรือแสวงหาบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาปฏิบัติงาน คือ ครูต้องมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการสรรหาที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยพิจารณาจากงบประมาณ ความจำเป็น และข้อกำหนดทางระเบียบของครูรวมถึงการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ความต้องการของสถานศึกษา เพื่อให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์และมาตรฐานการคัดเลือกบุคลากร โดยเน้นความสามารถและทักษะที่ตรงกับความต้องการครู ร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกลยุทธ์การค้นหาคัดเลือกบุคลากรและคุณสมบัติที่ต้องการโดยใช้ข้อมูลจากทุกฝ่ายและเทคโนโลยีในการ

^{๑๐} มาคอเซาะ สาแล, “การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอบันนังสตาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, (มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๖๕), หน้า ๑๐๔.

ตัดสินใจสรรหาบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพครูเพื่อหลีกเลี่ยงความล่าช้าในการเลือกบุคคลจากความสัมพันธ์ส่วนตัว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปทุมพร กาญจนอรรถ^{๑๑} ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วสรุปผลการวิจัยไว้ว่า ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ซึ่งสถานศึกษาควรมีบทบาทในการกำหนดวิเคราะห์ ค้นหาวิธีสำรวจ ในการสรรหาและบรรจุแต่งตั้งบุคลากรที่สถานศึกษามีความต้องการ เพื่อสรรหาและบรรจุแต่งตั้งบุคลากรที่มีคุณสมบัติทักษะ เข้ามาปฏิบัติงานในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้บริหารต้องร่วมกันกำหนดเกณฑ์และคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้ามาปฏิบัติงาน เพื่อให้มั่นใจว่าเลือกบุคคลที่มีทักษะและศักยภาพตรงกับความต้องการ มีการประชุมเพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการสรรหาที่เหมาะสม

๒.๓ ด้านการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ แนวทางการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกรูปแบบให้บุคลากรเข้ารับการอบรม สัมมนาหรือศึกษาดูงานตามความเหมาะสม คือ ครูมีส่วนร่วมในการพิจารณาภาระงานที่ได้รับมอบหมายและภารกิจที่สอดคล้องกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลประโยชน์สูงสุดในการทำงาน ร่วมกันวิเคราะห์เป้าหมายของสถานศึกษาและสมรรถนะของบุคลากร เพื่อหาจุดที่ต้องพัฒนาและเชื่อมโยงกับการพัฒนาตนเองเพื่อในการเลือกรูปแบบการอบรมและการพัฒนา เช่น สัมมนา หรือศึกษาดูงาน เพื่อเสริมศักยภาพและประโยชน์สูงสุด เป็นกระบวนการพัฒนาที่โปร่งใส เปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรมก่อนการพัฒนา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุภาภรณ์ หาญณรงค์ชัยกิจ^{๑๒} ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต ๑ แล้วสรุปผลการวิจัยไว้ว่า ควรมีแผนการปฏิบัติการอย่างชัดเจนในการเข้าอบรม สัมมนา ของบุคลากรในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สูงสุด มีการวิเคราะห์ความรู้ความสามารถของครูเพื่อในการพัฒนาบุคลากร ให้ได้รับการพัฒนาด้าน ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เลือกรูปแบบการอบรม เพิ่มทักษะใหม่ ๆ ในการอบรม สัมมนา ส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้กระบวนการในการทำงานมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึงสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การสร้างเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ก่อนตัดสินใจเลือกรูปแบบการอบรมหรือสัมมนาควรสำรวจความต้องการและความสนใจของบุคลากรผ่านแบบสอบถามหรือการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อการพิจารณาตามเป้าหมายของสถานศึกษาเพื่อเลือก

^{๑๑} ปทุมพร กาญจนอรรถ, “แนวทางการบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *การศึกษามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๑), หน้า ๑๒๕.

^{๑๒} สุภาภรณ์ หาญณรงค์ชัยกิจ, “การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต ๑”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๖๑), หน้า ๑๔๕.

รูปแบบการอบรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายและภารกิจของสถานศึกษาในการพัฒนาบุคลากรเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับความต้องการของสถานศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการและทักษะที่ต้องการพัฒนา

๒.๔ ด้านการมีส่วนร่วมในวินัยและการรักษาวินัย แนวทางการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการควบคุมในการรักษาระเบียบวินัยของสถานศึกษา คือ ครูมีส่วนร่วมในการระดมสมองและแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดทำหลักเกณฑ์การควบคุมระเบียบวินัยและเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของสถานศึกษาร่วมกันศึกษาวินัยและจรรยาบรรณที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มีการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การควบคุมวินัยและวิธีการควบคุมระเบียบวินัยเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี เน้นการปรับพฤติกรรมมากกว่าการลงโทษรุนแรง โดยให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์ในการดูแลวินัยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อเปิดโอกาสให้ครูร่วมกำหนดวิธีการประชุมหรือสัมมนาในการให้ความรู้รวมถึงให้ครูมีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแลและประเมินผลการรักษาวินัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความเป็นธรรมในสถานศึกษา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุกัญญา วังทอง^{๑๓} ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของครูต่อการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในอำเภอธัญบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒ แล้วสรุปผลการวิจัยไว้ว่า บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการควบคุมในการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน ดำเนินการทางวินัยต่อข้าราชการครูอย่างเป็นธรรมมีการศึกษาวินัยและการรักษาวินัย โดยผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินควบคุมเกี่ยวกับวินัยและการรักษาวินัยความผิด กรณีมีความผิดวินัยอย่างร้ายแรงและกรณีไม่ร้ายแรง มีการเปิดโอกาสให้ครูกำหนดหลักเกณฑ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ วินัยและการรักษาวินัย ต้องเปิดโอกาสให้ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทุกฝ่ายร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการควบคุมระเบียบวินัย ใช้แบบสอบถามหรือการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับข้อกำหนดและวิธีการที่ควรใช้ ในการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและยุติธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการรักษาวินัยเพื่อส่งเสริมการปรับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

๒.๕ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน แนวทางการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดแนวทางปฏิบัติ ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนอย่างเป็นธรรมและชัดเจน คือ ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนางานการสร้างผลงานและการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยให้ครูร่วมกำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจน ยึดหยุ่น เป็นธรรม และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล รวมถึงการมีระบบติดตามผลและการเปิดเผยผลการประเมินอย่างโปร่งใส เพื่อสร้าง

^{๑๓} สุกัญญา วังทอง, “ความพึงพอใจของครูต่อการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในอำเภอธัญบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐), หน้า ๙๐.

ขวัญกำลังใจ ความเสมอภาค และความเข้าใจร่วมในกระบวนการประเมิน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิภาดา สารมัย^{๑๔} ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี แล้วสรุปผลการวิจัยไว้ว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการปฏิบัติงาน มีการกำหนดเกณฑ์การปฏิบัติงานในการเลื่อนเงินเดือนการให้บำเหน็จความชอบ รางวัล ค่ายยกย่องชมเชย เครื่องหมายเชิดชูเกียรติ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ รวมไปถึงการกำหนดกฎเกณฑ์บทลงโทษที่มีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน อย่างชัดเจนและเป็นธรรม มีการประเมินผลงานระบบและต่อเนื่องในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้บุคลากรเสนอแนวทางการประเมินการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจใช้วิธีการต่างๆและมีการติดตามผลและเปิดเผยผลการประเมินผลที่โปร่งใส เช่น การสังเกต การจดบันทึก และบันทึกข้อมูลเพื่อประเมินผลและการเลื่อนเงินเดือนให้เป็นธรรมและยุติธรรม และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรในส่วนที่ยังบกพร่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการประเมินผลการปฏิบัติงาน ครูและผู้บริหารต้องร่วมกันเสนอความคิดเห็นและกำหนดแนวทางการประเมินร่วมกันเพื่อให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม วัดผลได้ และยืดหยุ่นตามบริบทของสถานศึกษา ยึดหลักความโปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ในการกำหนดแนวทางตามตัวชี้วัดที่เหมาะสม เช่น ผลงาน ความรับผิดชอบ และการพัฒนาตนเองและควรมีระบบติดตามและเปิดเผยผลการประเมินอย่างโปร่งใส เพื่อสร้างความเข้าใจและพัฒนาต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ทำศึกษานั้นพบว่า ครูต้องการมีส่วนร่วมดำเนินงานบริหารงานบุคคลในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ครูควรศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๑. จากผลการวิจัยพบว่า ครูต้องการมีส่วนร่วมดำเนินงานด้านการวางแผนอัตรากำลังในอันดับสูงสุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมกำหนดแนวทางปฏิบัติในการวางแผนอัตรากำลังของสถานศึกษา เพื่อดำเนินงานด้านบริหารงานบุคคลให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น
๒. จากผลการวิจัยพบว่า ครูต้องการมีส่วนร่วมดำเนินงานในด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางเลือกเทคนิควิธีค้นหาหรือแสวงหาบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

^{๑๔} วิภาดา สารมัย, “การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๙๕.

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. **ขอบข่ายงานบริหารงานบุคคล**. ดุสิต: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.

ดวงกมล บัวแจ่ม. “แนวทางการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. คณะครุศาสตร์:
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๖๖.

ปทุมพร กาญจนอรรถ. “แนวทางการบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”.
การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๑.

มาคอเซาะ สาแล. “การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอบ้านนงสงสังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**.
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๖๕.

วิภาดา สารมัย. “การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี,
๒๕๖๒.

วินัย ดิสงส์. **การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
สำนักพิมพ์ธารอักษร จำกัด, ๒๕๕๙.

สมยศ นาวิการ. **การบริหารแบบมีส่วนร่วม**. สำนักพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๖๒.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑. **แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ
พ.ศ ๒๖๖๗**. กลุ่มนโยบายและแผน. แผนปฏิบัติราชการ ระยะ ๕ ปี พ.ศ. ๒๕๖๖- ๒๕๗๐.
กลุ่มนโยบายและแผน: เอกสารส่วนที่ ๔, ๒๕๖๗.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒**. (มาตร ๖, ๘).
กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา, ๒๕๔๒.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒**. ฉบับที่ ๒
(มาตร ๓๙). กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา, ๒๕๔๕.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัด
การศึกษาให้คณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎหมายกระทรวง
กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา**. กรุงเทพฯ-
มหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

สุกัญญา วังทอง. “ความพึงพอใจของครูต่อการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในอำเภอธัญบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐.

สุชาดา คำพิรุณ. “การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๕.

สุภาภรณ์ หาญณรงค์. “การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๖๑.

การศึกษาระดับน้ำตาลก่อนและหลังการถือศีลอดเดือนรอมฎอน
ในชาวไทยมุสลิม ที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร
A study of Plasma Glucose Level before and after
Fasting during Ramadan in Thai Muslims with Type 2 Diabetes
in Khlong Sam Wa District, Bangkok

ศุภรณี ขาววิจิตร*

Suphoranee Kawvijitr

รัตนา บรรณาธรรม**

Rattana Bannatham

ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา กองสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย

Public Health Center 64Khlong Samwa, Health Department, BMA, Thailand

Email: suphoranee.kaw@gmail.com

Received: May 21, 2025

Revised: June 12, 2025

Accepted: June 16, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาระดับน้ำตาลก่อนและหลังการถือศีลอด เดือนรอมฎอน ในชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร (๒) ศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างระยะเวลาการถือศีลอด กับน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย และระดับน้ำตาลในเลือด รวมทั้งศึกษา การใช้ยารักษาโรคเบาหวานและภาวะแทรกซ้อน ระหว่างถือศีลอด เดือนรอมฎอน ในกลุ่มประชากรนี้ กลุ่มตัวอย่างเป็นชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานประเภทที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ซึ่งมาตรวจรักษาโรคเบาหวานที่ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา จำนวน ๘๕ คน คัดเลือกโดย วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ เชิงพรรณนา Paired t-test และ Fisher's Exact test

ผลการวิจัยพบว่า (๑) ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ของระดับน้ำตาล ในเลือดก่อนและหลังการถือศีลอด ($p > ๐.๐๕$) (๒) ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ระหว่างระยะเวลาการถือศีลอด กับน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย และระดับน้ำตาลในเลือด การใช้ยารักษา

* พญ.ศุภรณี ขาววิจิตร Dr.Suphoranee Kawvijitr ผู้อำนวยการศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา กองสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร Director of Public Health Center 64Khlong Samwa, Health Department, BMA

** ดร.รัตนา บรรณาธรรม Dr.Rattana Bannatham นักวิชาการอิสระ Independent academic

โรคเบาหวานพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ยาไกลิไซด์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๔๗.๑) ใช้วันละ ๑ ครั้ง ยาเมทฟอร์มินส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๖๒.๓) ใช้วันละ ๒ ครั้ง ยาไพโอกลิตาโซน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๔.๑) ไม่ใช้ยานี้ กลุ่มตัวอย่างทุกคนในช่วงถือศีลอดไม่ได้ปรับขนาดยา ปรับการใช้ตามเวลาช่วงถือศีลอด เวลาการใช้ยาเม็ดส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๑.๘) ที่ใช้ยาวันละ ๒ ครั้ง ระบุใช้ยาในช่วงมูก่อนแสงอรุณ และยาเย็นช่วงมูก่อนหลังพระอาทิตย์ตก ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๐.๖) มีการปรับเวลาในการใช้ยาไม่ถูกต้อง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๘๘.๘) ไม่มีภาวะแทรกซ้อนระหว่างถือศีลอด

คำสำคัญ: ถือศีลอดเดือนรอมฎอน; ระดับน้ำตาล; ชาวไทยมุสลิม; โรคเบาหวานชนิดที่ ๒

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study of Plasma Glucose Level before and after fasting during Ramadan in Thai Muslims with Type 2 diabetes in Khlong Sam Wa District, Bangkok, (2) to study the relationship between fasting duration, weight, body mass index and Plasma Glucose level, including the study of complications and medication usage during Ramadan fasting within this demographic. The sample comprised 85 Thai Muslims with type 2 diabetes from Khlong Sam Wa, who were receiving treatment at Public Health Center 64, selected through simple random sampling. Data collection utilized a questionnaire, and the analysis incorporated descriptive statistics, Paired t-test, and Fisher's Exact test.

The result of the study were as follows: (1) There was no statistical significance difference at .05 between pre and post-Ramadan fasting plasma glucose, (2) there was no statistically significant relationship at the .05 between the fasting duration and weight, body mass index and fasting plasma glucose level, additionally most of the sample (98.8%) had no complications during fasting. The use of antidiabetic medications found that the majority (47.1%) of the sample who used glipizide took it once daily. The majority (62.3%) of those using metformin took it twice daily. The majority (74.1%) did not use pioglitazone. All subjects did not adjust their dosage during the fasting period based on the fasting time or the time of taking the tablets. Most (71.8%) who took the drug twice a day stated that they took the morning dose before dawn and the evening dose after sunset. It was found that the most of the subjects (70.6%) did not take the drug at the correct times.

Keywords: Ramadan fasting; Plasma Glucose level; Thai Muslims;
Type 2 diabetes

บทนำ

โรคเบาหวานเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของโลก โดยสถานการณ์ของโรคเบาหวานนั้น ทางสมาคมโรคเบาหวานนานาชาติ ระบุว่า จำนวนผู้ป่วยโรคเบาหวานทั่วโลกในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ มีจำนวนมากถึง ๕๓๗ ล้านคน (โดยมากกว่าร้อยละ ๙๐ เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒) คาดการณ์ว่าภายในปี ๒๕๗๓ จะเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น ๖๔๓ ล้านคน และภายในปี พ.ศ. ๒๕๘๘ จะเพิ่มมากถึง ๗๘๓ ล้านคน ประเทศไทยนั้น มีผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ คิดเป็นร้อยละ ๙๕ ของผู้ป่วยโรคเบาหวานทั้งหมด เมื่อเทียบกับภาพรวมของประเทศ กรุงเทพมหานครมีจำนวนผู้ป่วยโรคเบาหวานร้อยละ ๑๒.๕^๑ จากข้อมูลตามทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๗ กรุงเทพมหานครมีประชากรสัญชาติไทยและไม่ใช้สัญชาติไทย รวมทั้งหมดจำนวน ๕,๔๕๕,๐๒๐ คน^๒ ในจำนวนนี้มีผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากรองจากศาสนาพุทธ โดยมีจำนวน ๒๓๑,๘๓๔ คน พักอาศัยกระจายทุกเขต ส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในเขตด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เขตคลองสามวาซึ่งอยู่ในกลุ่มเขตตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีชาวไทยมุสลิมจำนวนทั้งสิ้น ๒๓,๙๗๗ คน^๓ (รองจากเขตหนองจอกที่มีชาวไทยมุสลิมมากที่สุด) จากสถิติผู้รับบริการตรวจรักษาที่ศูนย์บริการสาธารณสุขทั้ง ๖๙ แห่งของกรุงเทพมหานครพบว่าปัญหาสุขภาพที่มีผู้มารับบริการตรวจรักษามากที่สุดระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๖ คือ กลุ่มโรคเกี่ยวกับต่อมไร้ท่อ โภชนาการ และเมตาบอลิซึม โดยในกลุ่มโรคนี้นั้น โรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เป็นโรคที่มารับบริการมากเป็นอันดับแรก^๔ สำหรับข้อมูลของผู้มารับบริการของศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา พบว่า มีจำนวนผู้ป่วยเบาหวานที่เข้ามารับบริการเพิ่มมากขึ้นทุกปีเช่นกัน โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ มีจำนวนผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ ๒ ทั้งหมด รวม ๗๒๙ คน เป็นชาวไทยมุสลิม จำนวน ๑๐๗ คน (ร้อยละ ๑๔.๖๘)^๕

สาเหตุของโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เกิดจากการมีภาวะดื้อต่ออินซูลิน ร่วมกับการบกพร่องในการผลิตอินซูลินที่เหมาะสม ทำให้ความสามารถที่จะเปลี่ยนน้ำตาลในเลือดของร่างกายให้เป็นพลังงานได้ลดลง ส่งผลให้มีระดับน้ำตาลในกระแสเลือดสูงกว่าปกติ อาจไม่มีอาการผิดปกติ หรืออาจมีอาการของโรค

^๑ Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ, “พบ! คนไทยเป็นโรคเบาหวาน ๕.๒ ล้านคน มีผู้ป่วยด้วยโรคอ้วนกว่า ๒๐ ล้านคน” , [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.hfocus.org/content/2023/11/28893> [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗].

^๒ กรมการปกครอง, สำนักบริหารการทะเบียน, ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๗, (อัสสเนา), หน้า ๑.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร, รายงานสรุปข้อมูลสัปดาห์ของมัสยิด ข้อมูล ณ วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๗, (อัสสเนา), หน้า ๓.

^๔ สำนักอนามัย, รายงานประจำปี ๒๕๖๖ สำนักอนามัย, บริษัท เอช อาร์ พรินซ์ แอนด์ เทรนนิง จำกัด, (๒๕๖๗), หน้า ๖๐.

^๕ ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา, รายงานประจำปี ๒๕๖๗ ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา, (อัสสเนา), หน้า ๖.

เบาหวานได้ อาการมักไม่รุนแรงและค่อยเป็นค่อยไป โดยโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ นั้น มักพบในคนอายุ ๓๐ ปีขึ้นไป รูปร่างท้วมหรืออ้วน ส่วนใหญ่มีประวัติโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ ในพ่อ แม่ หรือพี่น้อง โดยความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ พบมากในผู้สูงอายุที่น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น ขาดการออกกำลังกาย ซึ่งหากปล่อยให้เกิดภาวะระดับน้ำตาลในเลือดสูงกว่าระดับที่เหมาะสมเป็นระยะเวลานาน ทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนต่อหลอดเลือด หัวใจ ตา ไต สมอ และระบบประสาทส่วนปลายได้^๖

การรักษาโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ นอกจากการใช้ยาเพื่อลดระดับน้ำตาลในเลือดแล้ว การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย และการลดน้ำหนัก ก็ส่งผลต่อการควบคุมระดับน้ำตาลให้ไม่ต่ำหรือ สูงไป ดังนั้นจึงต้องมีการให้ความรู้ สร้างทักษะและความมั่นใจที่จะยอมรับว่าตนเองมีความรับผิดชอบในการดูแลโรคเบาหวานด้วยตนเอง ร่วมกับแพทย์ผู้ให้การรักษาโรคเบาหวาน โดยคาดหวังผลลัพธ์ให้ผู้ป่วยโรคเบาหวานทุกชนิดสามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ดีขึ้น ลดภาวะแทรกซ้อนรวมทั้งลดความเสี่ยงของการเสียชีวิตจากทุกสาเหตุและเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ผู้ป่วย^๗

สำหรับชาวไทยมุสลิมที่ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ จะมีวิถีและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด ซึ่งอาจจะมีผลต่อสภาวะสุขภาพและความเจ็บป่วยโดยมีความเชื่อว่า “โรคความเจ็บป่วยเกิดขึ้นเนื่องจากพระประสงค์ของอัลลอฮ์ จะหายหรือไม่หายก็อยู่ที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า” ชาวมุสลิมมีหน้าที่ต้องดูแลตนเองให้ดีที่สุดเพื่อผ่านบททดสอบความศรัทธาจากอัลลอฮ์ การถือศีลอดเป็นส่วนหนึ่งที่ชาวมุสลิมถือเป็นหลักปฏิบัติทุกปีในเดือนรอมฎอนซึ่งเป็นเดือนที่ ๙ ตามปฏิทินทางจันทรคติของอิสลาม การถือศีลอดมีการงดเว้นจากการกิน การดื่ม การเสพ และการมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้นจนถึงดวงอาทิตย์ตกตลอดเดือนรอมฎอน เป็นเวลา ๒๙ - ๓๐ วัน เวลารับประทานอาหารจึงเหลือ ๒ มื้อ คือ มื้อหลังและมื้อก่อนพระอาทิตย์ขึ้น โดยมีเยนมักเป็นอาหารมื้อใหญ่ จะเริ่มมื้ออาหารด้วยการรับประทานผลไม้ขนาดเล็ก ซึ่งมีปริมาณน้ำตาลฟรุคโตสและกลูโคสสูง ตามด้วยอาหารหนัก นอกจากนี้หลังพระอาทิตย์ตกจะมีการละหมาดตะรอเวียห์ เป็นเวลาประมาณ ๑-๒ ชั่วโมง ซึ่งมีการขยับร่างกายและใช้กำลังพอสมควร ด้วยเหตุนี้หากผู้ป่วยได้รับยาลดน้ำตาลในเลือดและมีการปรับเวลาใช้ยาจึงมีความเสี่ยงทั้งการเกิดภาวะน้ำตาลต่ำหรือภาวะน้ำตาลในเลือดสูง หรือภาวะเลือดเป็นกรดจากเบาหวานหรือภาวะขาดน้ำเพิ่มขึ้น^๘

^๖ ญัฐพงศ์ เล่าห์ทวีรุ่งเรือง, “เบาหวานรู้ทันป้องกันได้”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.siphhospital.com/th/news/article/share/diabetes-2> [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗].

^๗ ราวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และคณะ, “แนวทางเวชปฏิบัติสำหรับโรคเบาหวาน ๒๕๖๖”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๖), หน้า ๓๙.

^๘ พีพีทีวี ออนไลน์ (PPTV Online), “ความเข้าใจการถือศีลอด ในช่วงเดือนรอมฎอน มีข้อควรปฏิบัติ-ข้อห้ามในช่วงรอมฎอน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd36.com/news/ไลฟ์สไตล์/243609> [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗].

จากการศึกษาผลการถือศีลอดเดือนรอมฎอนของชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ ในประเทศไทยมีการศึกษาหลายพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภาคใต้ มีการศึกษาว่าการอดอาหารเดือนรอมฎอนส่งผลต่อการลดลงของดัชนีมวลกาย และระดับน้ำตาลในเลือด หรือศึกษาระยะเวลาการถือศีลอดมีความสัมพันธ์กับการเกิดอาการน้ำตาลในเลือดต่ำหรือเกิดอาการน้ำตาลในเลือดสูง ทั้งนี้การศึกษาผลการถือศีลอดเดือนรอมฎอน ในกรุงเทพมหานครยังมีน้อยมาก ซึ่งกรุงเทพมหานครมีผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากเป็นอันดับสองรองจากศาสนาพุทธ ประกอบกับเวชปฏิบัติสำหรับโรคเบาหวาน ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ การรักษาลำดับแรก เน้นการกระตุ้นผู้ป่วยให้ดูแลตนเอง โดยการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อให้การถือศีลอดของผู้ป่วยเบาหวานมีความปลอดภัย ส่วนลำดับถัดมาเป็นการให้ยารักษาการถือศีลอด ในช่วงเดือนรอมฎอนนั้น ชาวมุสลิมจะอดอาหารและน้ำตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงหลังพระอาทิตย์ตกดิน ซึ่งอาจส่งผลต่อการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดในผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ ๒ ด้วยกรุงเทพมหานครเป็นมหานครที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกตลอดวันตลอดคืนในการเดินทาง และร้านอาหารซึ่งเปิดบริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง วิธีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมผู้ที่อาศัยในกรุงเทพมหานครจึงอาจแตกต่างกับจังหวัดอื่น ทั้งนี้จากสถิติประชากร ปี ๒๕๖๗ เขตคลองสามวาซึ่งอยู่ในกลุ่มเขตตะวันออกเป็นเขตที่ประชากรมากที่สุด และมีชาวไทยมุสลิมจำนวนมากอันดับสองรองจากเขตหนองจอก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาระดับน้ำตาลในเลือดก่อนและหลังการถือศีลอดเดือนรอมฎอน ในชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร จะเป็นอย่างไร แตกต่างกับผลการศึกษาที่ผ่านมาหรือไม่ โดยหวังว่า ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาจะนำไปใช้ในการวางแผน ให้คำแนะนำ สร้างความเข้าใจในการดูแลตนเอง และการใช้ยาควบคุมโรคเบาหวาน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและป้องกันภาวะแทรกซ้อนให้กับผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ ในช่วงถือศีลอดเดือนรอมฎอน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับน้ำตาลในเลือดก่อนและหลังการถือศีลอดเดือนรอมฎอน ในชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาการถือศีลอด กับน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย และระดับน้ำตาลในเลือด ภาวะแทรกซ้อน รวมทั้งการใช้ยาช่วงถือศีลอด เดือนรอมฎอน ในชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างเป็นชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานประเภทที่ ๒ ที่อาศัยในเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ซึ่งมาตรวจรักษาโรคเบาหวานที่ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา กำหนดขนาดตัวอย่าง ใช้การคำนวณขนาดตัวอย่างตามตารางกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan)^๙ ได้จำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่าง ๘๕ คน ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากผู้สมัครใจให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์คัดเข้า คือ อายุ ๒๐ ปีขึ้นไป เป็นชาวไทยมุสลิม ที่ถือศีลอดล่าสุดในเดือนรอมฎอน ปี ๒๕๖๘ (ระหว่างวันที่ ๒-๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘) ได้รับการวินิจฉัยเป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ อย่างน้อย ๒ ปี สามารถสื่อสารภาษาไทยได้เข้าใจ ทั้งนี้มีเกณฑ์การคัดออก คือ ไม่สามารถตอบคำถามหรือให้ข้อมูลตามนัดหมาย

๒. การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบไปด้วยคำถามปลายเปิดและแบบที่มีตัวเลือก แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ เป็นคำถามข้อมูลส่วนบุคคล จำนวน ๕ ข้อ และข้อมูลด้านสุขภาพและการถือศีลอด จำนวน ๑๒ ข้อ ส่วนที่ ๒ การใช้ยารักษาโรคเบาหวาน จำนวน ๖ ข้อ ได้ทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ปรับปรุงข้อคำถามตามคำแนะนำให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาอีกครั้ง เลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง ๐.๘-๑ ภายหลังจากได้รับรองโครงร่างการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กรุงเทพมหานคร

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเสนอขออนุญาตวิจัยและเก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการสำนักอนามัย พร้อมขอรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กรุงเทพมหานคร และประชุมเตรียมพร้อม (ด้านการแนะนำตัวและการใช้เวลา) ให้กับผู้ช่วยเก็บข้อมูล ๒ คน ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีบทบาทในคลินิกที่เก็บข้อมูล เมื่อได้รับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยทดลองใช้เครื่องมือกับชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตหนองจอก กทม. และนำผลมาปรับปรุง จากนั้นจึงทำการประชาสัมพันธ์โครงการวิจัย โดยติดโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ที่คลินิกเบาหวาน ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา โดยผู้วิจัยจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่สมัครใจร่วมโครงการวิจัยซึ่งเป็นผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด จากนั้นสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากบัญชีชื่อดังกล่าวข้างต้นให้ได้จำนวนตามขนาดตัวอย่างที่คำนวณไว้

^๙ Krejcie, R. V., & Morgan, D. W., "Determining sample size for research activities", *Educational and Psychological Measurement*, Vol.30 No.3 (1970) : 607-610.

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยให้รายละเอียดของโครงการวิจัยแก่ผู้ร่วมการวิจัย (จากรายชื่อที่ส่งตัวอย่างได้) ณ วันที่อาสาสมัครมารับบริการตรวจและรับยารักษาโรคเบาหวานตามนัด ที่ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา โดยอธิบายตามเอกสารชี้แจงข้อมูลที่มอบให้อาสาสมัครฯ ให้ความสำหรับการสอบถามและตัดสินใจ เมื่ออาสาสมัครฯ เข้าใจรายละเอียดแล้วจึงให้ลงลายมือชื่อในหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย จากนั้นผู้ช่วยเก็บข้อมูลจึงดำเนินการเก็บข้อมูล โดยประสานพยาบาลคลินิกโรคเบาหวาน ขอเวชระเบียนผู้ป่วยที่สมัครใจให้ข้อมูลเพื่อจัดบันทึกข้อมูลน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย ผลเลือดยาและขนาดที่ใช้ช่วงมาตรวจรักษาครั้งสุดท้ายก่อนถือศีลอด (๒ มีนาคม ๒๕๖๘) และหลังถือศีลอด (๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘) และสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม ณ ห้องประชุมของศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา ใช้เวลา ๓๐-๔๕ นาที/คน ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนข้อมูลในแบบสอบถาม จากนั้นจึงนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ประกอบด้วย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Paired t-test และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์โดยใช้สถิติ Fisher's Exact test

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

ก. ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง (ร้อยละ ๗๑.๘) มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี (ร้อยละ ๗๓.๐) การศึกษาอยู่ในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ ๙๗.๖) มีอาชีพพ่อบ้าน/แม่บ้าน (ร้อยละ ๗๒.๙) โดยช่วงถือศีลอดไม่ได้ทำงานช่วงเวลากลางคืนถึงเช้าวันรุ่งขึ้น (ร้อยละ ๗๒.๙) และมีรายได้พอกิน พอใช้ มีหนี้ (ร้อยละ ๖๙.๔)

ข. ข้อมูลด้านสุขภาพและการได้รับคำแนะนำการดูแลตนเองช่วงถือศีลอด กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๙๔.๑๒ มีโรคประจำตัวร่วมกับโรคเบาหวาน ที่พบมากที่สุดสองลำดับ คือ ความดันโลหิตสูงและไขมันในเลือดสูง ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๕๐.๖) มีบุคคลในครอบครัวเป็นโรคเบาหวาน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๖๘.๒) จากน้อยกว่า ๕ ปี ร้อยละ ๓๐.๖ รวมกับ ๖-๑๐ ปี ร้อยละ ๓๗.๖) มีระยะเวลาป่วยด้วยโรคเบาหวานน้อยกว่า ๑๐ ปี กลุ่มตัวอย่างทุกคนได้คำแนะนำการดูแลตนเองเกี่ยวกับโรคเบาหวานช่วงถือศีลอดลำดับแรกคือจากบุคลากรสาธารณสุขและรองมาคือคนในครอบครัว คำแนะนำที่กลุ่มตัวอย่างได้รับ คือ การสังเกตอาการ การจัดการภาวะแทรกซ้อนจากโรคเบาหวาน การปรับเวลาดานยา ขณะถือศีลอด การรับประทานอาหารขณะถือศีลอด การมีกิจกรรมทางกาย หรือออกกำลังกาย และการพักผ่อนนอนหลับ โดยช่วงถือศีลอดกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๕.๓) ไม่มีการเจาะเลือดปลายนิ้วตรวจน้ำตาลเอง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๙๔.๑) มีระยะเวลาการถือศีลอดครบกำหนด รายละเอียดตามตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลด้านสุขภาพและการได้รับคำแนะนำฯ
(n=๘๕)

ข้อมูลด้านสุขภาพและการได้รับคำแนะนำ ฯ		จำนวน (คน)	ร้อยละ
โรคประจำตัวร่วมกับโรคเบาหวาน	ไม่มี	๕	๕.๘๘
	มี	๘๐	๙๔.๑๒
	- ความดันโลหิตสูง	๖๘	๕๑.๖๒
	- ไขมันในเลือดสูง	๔๓	๓๒.๖๔
	- อื่นๆ	๑๓	๙.๘๖
มีบุคคลในครอบครัวเป็นโรคเบาหวาน	ไม่มี	๔๒	๔๙.๔
	มี	๔๓	๕๐.๖
ป่วยด้วยโรคเบาหวาน	น้อยกว่า ๕ ปี	๒๖	๓๐.๖
	๖-๑๐ ปี	๓๒	๓๗.๖
	มากกว่า ๑๐ ปี	๒๗	๓๑.๙
ถือศีลอด ได้คำแนะนำ	ได้คำแนะนำ	๘๕	๑๐๐
ได้คำแนะนำจาก	คนในครอบครัว - ได้	๓๘	๔๔.๗
	- ไม่ได้	๔๗	๕๕.๓
	ผู้นำเชื่อถือทางศาสนา - ได้	๕	๕.๙
	- ไม่ได้	๘๐	๙๔.๑
	บุคลากรสาธารณสุข - ได้	๘๕	๑๐๐
คำแนะนำที่ได้รับ	การสังเกตอาการ - ได้	๘๕	๑๐๐
	การจัดการภาวะแทรกซ้อน - ได้	๘๕	๑๐๐
	การปรับเวลายานยา - ได้	๘๕	๑๐๐
	การรับประทานอาหาร - ได้	๘๕	๑๐๐
	กิจกรรมทางกาย - ได้	๘๕	๑๐๐
	การพักผ่อนนอนหลับ - ได้	๘๕	๑๐๐
ระหว่างถือศีลอดได้เจาะเลือด..ตรวจน้ำตาล	ไม่ได้เจาะตรวจ	๖๔	๗๕.๓
	ได้เจาะตรวจ ๑-๔ ครั้ง	๒๑	๒๔.๗
ระยะเวลาการถือศีลอด	๑-๑๐ วัน	๓	๓.๕
	๑๑-๒๐ วัน	๒	๒.๔
	ครบกำหนด	๘๐	๙๔.๑

ตารางที่ ๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับน้ำตาลในเลือด (mg/dL) ก่อนและหลังถือศีลอด (n=๘๕)

ระดับน้ำตาลในเลือด	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	SD	t	p-value
ก่อนถือศีลอด	๘๕	๑๕๕.๕๑	๔๓.๔๘	๑.๑๔๗	.๒๕๕
หลังถือศีลอด	๘๕	๑๕๐.๐๔	๓๒.๗๖		

ค. ระดับน้ำตาลในเลือดก่อนและหลังถือศีลอด จากตารางที่ ๒ พบว่า ไม่มีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญ ($p > 0.05$) โดยระดับน้ำตาลในเลือดก่อนถือศีลอดของกลุ่มตัวอย่างเฉลี่ยเท่ากับ 155.51 ± 43.48 mg/dL และระดับน้ำตาลในเลือดหลังถือศีลอดเฉลี่ยเท่ากับ 150.04 ± 32.76 mg/dL

ตารางที่ ๓ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาการถือศีลอด กับน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย(BMI) และน้ำตาลในเลือด (FPG)

		ระยะเวลาการถือศีลอด				รวม		p- value
		ครบ		ไม่ครบ				
		จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	
น้ำหนัก	เท่าเดิม	๓๑	๓๖.๕	๐	๐	๓๑	๓๖.๕	.๑๕๔
	ลดลง	๒๓	๒๗.๐	๓	๓.๕	๒๖	๓๐.๕	
	เพิ่มขึ้น	๒๖	๓๐.๖	๒	๒.๔	๒๘	๓๓.๐	
	รวม	๘๐	๙๔.๑	๕	๕.๙	๘๕	๑๐๐	
BMI	เท่าเดิม	๓๖	๔๒.๔	๐	๐	๓๖	๔๒.๔	.๐๙๗
	ลดลง	๒๐	๒๓.๕	๒	๒.๔	๒๒	๒๕.๙	
	เพิ่มขึ้น	๒๔	๒๘.๒	๓	๓.๕	๒๗	๓๑.๗	
	รวม	๘๐	๙๔.๑	๕	๕.๙	๘๕	๑๐๐	
FPG	เท่าเดิม	๒	๒.๓	๐	๐	๒	๒.๔	๑.๐๐๐
	ลดลง	๓๙	๔๕.๙	๒	๒.๔	๔๑	๔๘.๓	
	เพิ่มขึ้น	๓๙	๔๕.๙	๓	๓.๕	๔๒	๔๙.๔	
	รวม	๘๐	๙๔.๑	๕	๕.๙	๘๕	๑๐๐	

ง. ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาการถือศีลอด กับน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย และระดับน้ำตาลในเลือด จากตารางที่ ๓ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ ($p > 0.05$) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ถือศีลอดครบส่วนใหญ่ น้ำหนักเท่าเดิม (ร้อยละ ๓๖.๕) ค่าดัชนีมวลกายเท่าเดิม (ร้อยละ ๔๒.๔) และมีระดับน้ำตาลในเลือดเพิ่มขึ้นและลดลงเท่ากัน (ร้อยละ ๔๙.๔) สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ถือศีลอดไม่ครบส่วนใหญ่ น้ำหนักเท่าเดิม (ร้อยละ ๓๖.๕) ค่าดัชนีมวลกายเท่าเดิม (ร้อยละ ๔๒.๔) และมีระดับน้ำตาลในเลือดเพิ่มขึ้น (ร้อยละ ๔๙.๔)

ตารางที่ ๔ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการใช้ยารักษาโรคเบาหวาน และภาวะแทรกซ้อน (n=๘๕)

ภาวะแทรกซ้อนและการใช้ยารักษาโรคเบาหวาน		จำนวน(คน)	ร้อยละ
ยาเม็ด รักษาโรคเบาหวาน	ไกลิปีไซด์(Glipizide) - ไม่ใช้	๒๒	๒๕.๙
	- ใช้ วันละ ๑ ครั้ง	๔๐	๔๗.๑
	- ใช้ วันละ ๒ ครั้ง	๒๓	๒๗.๐
	เมทฟอร์มิน (Metformin) - ไม่ใช้	๑๓	๑๕.๓
	- ใช้ วันละ ๑ ครั้ง	๑๙	๒๒.๔
	- ใช้ วันละ ๒ ครั้ง	๕๓	๖๒.๓
	ไพโอกลิตาโซน (Pioglitazone) - ไม่ใช้	๖๓	๗๔.๑
	- ใช้ วันละ ๑ ครั้ง	๒๒	๒๕.๙
การใช้ยา	ไม่ได้ปรับขนาดยา ปรับการใช้ตามเวลา ช่วงถือศีลอด	๘๕	๑๐๐
เวลาการใช้ยาเม็ด	วันละ ๑ ครั้ง (ยาเช้าช่วงมือก่อนแสงอรุณ)	๔	๔.๗
	วันละ ๑ ครั้ง (ยาเย็นช่วงมือหลังพระอาทิตย์ตก)	๑๘	๒๑.๒
	วันละ ๒ ครั้ง (ยาเช้าช่วงมือก่อนแสงอรุณ ยาเย็นช่วงมือหลังพระอาทิตย์ตก)	๖๑	๗๑.๘
	วันละ ๒ ครั้ง (ยาเช้าช่วงมือหลังพระอาทิตย์ตก ยาเย็นช่วงมือก่อนแสงอรุณ)	๒	๒.๔
ใช้ยาถูกต้องตามเวลา	ถูก	๒๕	๒๙.๔
	ไม่ถูก	๖๐	๗๐.๖
ภาวะแทรกซ้อน	มี (หิว เวียนศีรษะ คล้ายน้ำตาลในเลือดต่ำ)	๑	๑.๒
	ไม่มี	๘๔	๙๘.๘

จ. การใช้ยารักษาโรคเบาหวานและภาวะแทรกซ้อน จากตารางที่ ๔ ด้านการใช้ยารักษาโรคเบาหวาน พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ยาไกลิปีไซด์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๔๗.๑) ใช้วันละ ๑ ครั้ง ยาเมทฟอร์มินส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๖๒.๓) ใช้วันละ ๒ ครั้ง ยาไพโอกลิตาโซนส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๔.๑) ไม่ใช้ยานี้ กลุ่มตัวอย่างทุกคนในช่วงถือศีลอดไม่ได้ปรับขนาดยา ปรับการใช้ตามเวลาช่วงถือศีลอด เวลาการใช้ยาเม็ดส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๑.๘) ที่ใช้ยาวันละ ๒ ครั้ง ระบุใช้ยาเช้าช่วงมือก่อนแสงอรุณ และยาเย็นช่วงมือหลังพระอาทิตย์ตก ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๐.๖) มีการปรับเวลาในการใช้ยาไม่ถูกต้อง ด้านภาวะแทรกซ้อนระหว่างถือศีลอดพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๙๘.๘) ไม่มีภาวะแทรกซ้อนระหว่างถือศีลอด

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๑. ระดับน้ำตาลในเลือดก่อนและหลังการถือศีลอดเดือนรอมฎอน ในชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาพบว่าระดับน้ำตาลในเลือดของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังถือศีลอดไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p > .05$) แสดงว่าการถือศีลอดไม่มีผลต่อระดับน้ำตาลในเลือด สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุรพงษ์ พงษ์สวัสดิ์ และภักวีร์ นาคะวิโร^{๑๐} ซึ่งไม่พบความแตกต่างระหว่างระดับน้ำตาลในเลือดก่อนและหลังถือศีลอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๒.๙) มีอาชีพพ่อบ้าน/แม่บ้าน ในเวลากลางวันก่อนพระอาทิตย์ตก จึงมีเวลาพักผ่อน และสามารถทำกิจกรรมที่ใช้พลังงานน้อย เลี่ยงกิจกรรมที่ออกแรงมาก ๆ หรือออกกำลังกายหนักในช่วงถือศีลอดได้ง่าย จึงสามารถที่จะควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ดี ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ ธนวัฒน์ สุวัฒน์กุล^{๑๑} ที่พบว่าอาชีพและพฤติกรรมการดูแลสุขภาพมีความสัมพันธ์ต่อการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้เป็นเบาหวานชนิดที่ ๒ ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพมีโอกาสที่จะควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ดีกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพ นอกจากนี้ผลการศึกษารังนี้ยังเป็นไปตามทิศทางการแพทย์ของหม่อมมดดาวูด อับดุลลอฮ์^{๑๒} ที่กล่าวไว้ว่าปกติเราทุกคนมีการอดอาหารอยู่แล้ว วันละ ๑๐-๑๒ ชั่วโมง คือหลังอาหารเย็นจนถึงเช้าในวันใหม่ การถือศีลอดเดือนรอมฎอนใช้ระยะเวลากลางวันเป็นหลักในการละเว้นจากการรับประทานอาหารและสิ่งต้องห้ามโดยเฉลี่ยประมาณ ๑๓ ชั่วโมงต่อวัน ประกอบกับการถือศีลอดเป็นสิ่งที่ชาวไทยมุสลิมปฏิบัติทุกปี ด้วยความศรัทธาและส่วนใหญ่ถือศีลอดเดือนรอมฎอนครบ ๓๐ วัน จึงคุ้นเคยในการปฏิบัติตัวช่วงถือศีลอด จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกคนได้คำแนะนำการดูแลตนเองเกี่ยวกับโรคเบาหวานช่วงถือศีลอดจากบุคลากรสาธารณสุข การถือศีลอดกลุ่มตัวอย่างจึงสามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้เหมือนก่อนการถือศีลอด

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาการถือศีลอด กับน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย และระดับน้ำตาลในเลือด ภาวะแทรกซ้อน รวมทั้งลักษณะการใช้ยาช่วงถือศีลอด เดือนรอมฎอนของชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ ที่อาศัยในเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร

^{๑๐} สุรพงษ์ พงษ์สวัสดิ์ และภักวีร์ นาคะวิโร, “การศึกษาผลของการถือศีลอดต่อการควบคุมระดับน้ำตาลในผู้ป่วยเบาหวานประเภทที่ ๒ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒) : ๑๓๒-๑๔๐.

^{๑๑} ธนวัฒน์ สุวัฒน์กุล, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ ๒”, วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๑) : ๕๑๕-๕๒๒.

^{๑๒} หม่อมมดดาวูด อับดุลลอฮ์, การถือศีลอดในทิศทางการแพทย์, (สำเนาเอกสารเผยแพร่, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

จากผลการศึกษายังไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาของการถือศีลอด (กลุ่มที่ถือศีลอดครบและไม่ครบตามกำหนด) กับน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย และระดับน้ำตาลในเลือด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) ผลการศึกษาที่ได้นี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Elmajnoun et al.^{๑๓} ที่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักตัวในผู้ป่วยก่อนและหลังถือศีลอด อย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษานี้ก็ต่างจากผลการศึกษาของ Ismail, et al.^{๑๔} ที่พบว่า การถือศีลอดเดือนรอมฎอนส่งผลต่อการลดลงของดัชนีมวลกาย ระดับน้ำตาลในเลือดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$)

ด้านภาวะแทรกซ้อน ปกติผู้ถือศีลอดช่วงรอมฎอน อาจพบภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำเพิ่มระหว่างวัน และภาวะน้ำตาลในเลือดสูงตอนกลางคืน ผลการศึกษานี้พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีภาวะแทรกซ้อนระหว่างถือศีลอด มีกลุ่มตัวอย่างรายเดียวที่แจ้งว่ามีอาการหัว เวียนศีรษะ คล้ายน้ำตาลในเลือดต่ำ และกลุ่มตัวอย่างสามารถดูแลตัวเองได้ ไม่ได้ไปพบแพทย์ อาจเป็นผลจากกลุ่มตัวอย่างทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจจากการได้รับคำแนะนำการปฏิบัติตัวก่อนถือศีลอด ซึ่งเป็นไปตามแนวทางเวชปฏิบัติสำหรับโรคเบาหวานของสมาคมโรคเบาหวานแห่งประเทศไทย^{๑๕} ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้อง กับการศึกษาของสุกัลยา ยิดนรดิน, ปริญดา จันทรบรรเจิด และบุษรา วาจาจำเริญ^{๑๖} ศึกษาวิจัย เรื่อง ผลการศึกษาแนวทางการปรับยาเบาหวานในเดือนรอมฎอน สำหรับผู้ป่วยเบาหวาน โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี พบว่าร้อยละ ๒๕ ของผู้ป่วยมีภาวะแทรกซ้อนในระหว่างการถือศีลอด ซึ่งอาการที่พบมากที่สุด คือ มึนศีรษะ ผู้ป่วยสามารถจัดการแก้ไข ภาวะแทรกซ้อนได้ด้วยตนเองโดยการพักผ่อน เพื่อให้สามารถถือศีลอดได้ตลอดทั้งวัน ด้านเวลาการใช้ยารักษาโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ ช่วงถือศีลอด เดือนรอมฎอนพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ ทุกคนรักษาโรคเบาหวานด้วยวิธีรับประทานยาเม็ด โดยใช้ยาตามแพทย์สั่ง มีการปรับเวลาการใช้ยารักษาโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ ให้เป็นไปตามเวลารับประทานอาหารช่วงถือศีลอด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าใจเวลาใช้ยาไม่ถูกต้อง ภาพรวมส่วนใหญ่ช่วงถือศีลอดใช้ยา

^{๑๓} Elmajnoun HK, Faris ME, Abdelrahim DN, Haris PI, Abu-Median AB. “Effects of Ramadan Fasting on Glycaemic Control Among Patients with Type 2 Diabetes: Systematic Review and Meta-analysis of Observational Studies”, *Diabetes Therapy*, Vol.14 No.3 (March 2023) : 479-496.

^{๑๔} Ismail A. A. E., Megallaa M.H, Badrah M.H., Farghaly M.A. “A Study of the metabolic effects of Ramadan fasting on patients with type 2 diabetes: Relation to glycemic control, hypoglycemic events, and diabetic complications”, *Clinical Diabetology*, Vol.10 No.2 (2021) : 161–168.

^{๑๕} ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และคณะ, **แนวทางการเวชปฏิบัติสำหรับโรคเบาหวาน ๒๕๖๖**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๖), หน้า ๓๙.

^{๑๖} สุกัลยา ยิดนรดิน, ปริญดา จันทรบรรเจิด และบุษรา วาจาจำเริญ, “ผลการศึกษาแนวทางการปรับยาเบาหวานในเดือนรอมฎอน สำหรับผู้ป่วยเบาหวาน โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://nrh.nopparat.go.th/research/public/view/pdf/63_18.pdf [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗].

วันละ ๒ ครั้ง ระบุว่ายาเข้าใช้ช่วงมือก่อนแสงอรุณ และยาเย็นใช้ช่วงมือหลังพระอาทิตย์ตก ซึ่งไม่ตรงกับแนวทางการปรับเปลี่ยนการใช้ยาเบาหวานของผู้ป่วยที่ถือศีลอดในเดือนรอมฎอนว่ายาเมื่อเข้าให้ใช้มือหลังดวงอาทิตย์ตก ยามือเย็นให้ใช้มือก่อนดวงอาทิตย์ขึ้น ซึ่งผู้ป่วยอาจสับสนด้วยการถือศีลอดเริ่มมือเช้าของวันเริ่มถือศีลอดวันแรกเป็นช่วงหลังดวงอาทิตย์ตกดิน ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับประทานยาวันละ ๒ ครั้ง การทานยาสลับเวลาจึงไม่ส่งผลต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อนและการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด พบว่าตลอดการถือศีลอดผู้ป่วยรับประทานยาครบตามแพทย์สั่งจึงสามารถควบคุมน้ำตาลในเลือดได้

สรุปภาพรวมผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่าระดับน้ำตาลในเลือดของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังถือศีลอดไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p > .05$) แสดงว่าการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนไม่มีผลกระทบต่อระดับน้ำตาลในเลือดของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร และไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาของการถือศีลอด(กลุ่มที่ถือศีลอดครบและไม่ครบตามกำหนด) กับน้ำหนัก ดัชนีมวลกาย และระดับน้ำตาลในเลือดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) อาจเพราะส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อาชีพแม่บ้าน และศรัทธาต่ออัลลอฮ์ จึงถือศีลครบตามกำหนด รวมทั้งต้องดูแลตนเองให้ดีที่สุดเพื่อผ่านบททดสอบที่เกิดขึ้นระหว่างการถือศีลอด ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างนี้ทุกคนได้รับคำแนะนำการปฏิบัติตัวช่วงถือศีลอด ด้านการใช้ยาเม็ดรักษาโรคเบาหวานมีการปรับเวลาการใช้ยาเม็ดให้สอดคล้องกับการถือศีลอด และใช้ยาทุกวันตลอดการถือศีล ส่วนใหญ่จึงไม่พบภาวะแทรกซ้อนจากถือศีลอด แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างบางส่วนระบุเวลาการใช้ยาไม่ถูกต้อง ก็ไม่ส่งผลให้เกิดภาวะแทรกซ้อน เนื่องจากใช้วันละสองครั้ง ขนาดยาเดียวกันในแต่ละครั้ง จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ค้นพบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับเวลารับประทานยาให้เหมาะสมกับการถือศีลอด รายที่ใช้ยวันละครั้งจึงอาจมีความเสี่ยงมากต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อนได้

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑ ศูนย์บริการสาธารณสุข หรือโรงพยาบาลควรมีการพัฒนาความรู้ และความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับเวลาการใช้ยาที่ถูกต้องในระหว่างถือศีลอดให้แก่ผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ ๒

๑.๒ ศูนย์บริการสาธารณสุข หรือโรงพยาบาล ควรดึงข้อมูลเชิงลึก ด้วยการถอดบทเรียนจากประสบการณ์การถือศีลอดของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ ๒ เป็นประจำทุกปี เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนและพัฒนากลยุทธ์การจัดการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ ๒

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ การศึกษาการกำกับตนเองในการดูแลสุขภาพและการใช้ยาโรคเบาหวาน ช่วงถือศีลอดเดือนรอมฎอนของชาวไทยมุสลิม กรุงเทพมหานคร ที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒

๒.๒ การศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจการใช้ยาโรคเบาหวานและการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ช่วงถือศีลอดเดือนรอมฎอนในชาวไทยมุสลิม กรุงเทพมหานคร ที่เป็นโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ ระหว่างกลุ่มอายุน้อยกว่า ๖๐ ปี ที่ยังประกอบอาชีพการงาน และกลุ่มอายุมากกว่า ๖๐ ปี ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพการงาน

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้พิจารณาผ่านจริยธรรมการวิจัยแล้ว ตามหมายเลขหนังสือรับรอง ๐๓๓ ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๘ ผู้วิจัยปฏิบัติตามหลักการพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยทุกประการ

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง, สำนักบริหารการทะเบียน. ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักรตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๗. (อัดสำเนา).

ธนวัฒน์ สุวัฒนกุล. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ ๒.” วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๑): ๕๑๕-๕๒๒.

มูหัมมัดดาอุด อับดุลลอฮ์. การถือศีลอดในทัศนะทางการแพทย์ ๒๕๕๐. (อัดสำเนา).

ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และคณะ. แนวทางเวชปฏิบัติสำหรับโรคเบาหวาน ๒๕๖๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๖.

ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา. รายงานประจำปี ๒๕๖๗ ศูนย์บริการสาธารณสุข ๖๔ คลองสามวา. (อัดสำเนา).

สุรพงษ์ พงษ์สวัสดิ์ และภักวีร์ นาคะวิโร. “การศึกษาผลของการถือศีลอดต่อการควบคุมระดับน้ำตาลในผู้ป่วยเบาหวานประเภทที่ ๒ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒): ๑๓๒-๑๔๐.

สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร. รายงานสรุปข้อมูลสัปปุรุชของมัสยิด ณ วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๗. (อัสสำเนา).

สำนักอนามัย. รายงานประจำปี ๒๕๖๖ สำนักอนามัย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอช อาร์ พรินซ์ แอนด์ เทรนนิง จำกัด, ๒๕๖๗.

Elmajnoun H.K., Faris M.E., Abdelrahim D.N., Haris PI, Abu-Median A.B. “Effects of Ramadan Fasting on Glycaemic Control Among Patients with Type 2 Diabetes: Systematic Review and Meta-analysis of Observational Studies”. **Diabetes Therapy**. Vol.14 No.3 (March 2023): 479-496.

Ismail A. A. E., Megallaa M.H., Badrah M.H., Farghaly M.A. “A Study of the metabolic effects of Ramadan fasting on patients with type 2 diabetes: Relation to glycemic control, hypoglycemic events, and diabetic complications”. **Clinical Diabetology**. Vol.10 No.2 (2021) : 161–168.

Krejcie, R. V. & Morgan D. W. “Determining sample size for research activities”. **Educational and Psychological Measurement**. Vol.30 No.3 (1970) : 607-610.

ณัฐพงศ์ เล่าห์ทวีรุ่งเรือง. “เบาหวานรู้ทันป้องกันได้”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.siphphospital.com/th/news/article/share/diabetes-2> [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗].

พีพีทีวี ออนไลน์ (PPTV Online). “ความเข้าใจการถือศีลอด ในช่วงเดือนรอมฎอน มีข้อควรปฏิบัติ – ข้อห้ามในช่วงรอมฎอน”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd36.com/news/ไลฟ์สไตล์/243609> [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗].

สุกัลยา ยิดนรดิน, ปริญดา จันท์บรรเจิด และบุษรา วาจาจำเริญ. “ผลการศึกษาแนวทางการปรับยาเบาหวานในเดือนรอมฎอน สำหรับผู้ป่วยเบาหวาน โรงพยาบาลนพรัตนราชธานี”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://nrh.nopparat.go.th/research/public/view/pdf/63_18.pdf [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗].

Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ. “พบ! คนไทยเป็นโรคเบาหวาน ๕.๒ ล้านคน มีผู้ป่วยด้วยโรคอ้วนกว่า ๒๐ ล้านคน”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.hfocus.org/content/2023/11/28893> [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๗].

ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค
ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม
A Study of the Factors Influencing the Success in the Ninth Level of
the Pali Studies Examination Molilokayaram Temple

พระมหาวีรยุทธ วรวิโร (บุตรราช)*

Phramaha Weerayut Waraweero (Butrat)

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

Master of Arts Buddhist Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาทวี มหาปญโญ**

PhramahaTawee Mahāpañño

แม่ชีกฤษณา รักษาโณ***

Maechee Kritsana Raksachom

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email:Werayut838@gmail.com,Ptlalong @gmail.com, kritsana.rak@mcu.ac.th

Received : May 11, 2025

Revised : May 29, 2025

Accepted : July 07, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนเปรียญธรรม ๙ ประโยค ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม (๒) เพื่อศึกษาแรงจูงใจการเรียนการสอนเปรียญธรรม ๙ ประโยค ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม (๓) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๐ รูป วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

* พระมหาวีรยุทธ วรวิโร (บุตรราช) Phramaha Weerayut Waraweero (Butrat) พุทธศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Buddhism Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** พระมหาทวี มหาปญโญ, ผศ.ดร. PhramahaTawee Mahāpañño, Asst.Prof.Dr. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** รศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ Assoc.Prof.Dr. Maechee Kritsana Raksachom ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการการเรียนการสอนของวัดโมลีโลกยารามคือการบริหารแนวตั้ง นโยบายการบริหารอยู่ที่เจ้าสำนักเรียน มีการวางแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ออกปฏิทิน การศึกษา จัดอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพในการสอน อุปกรณ์การสอนเพียบพร้อม จัดสรรงบประมาณ ค่าใช้จ่ายตลอดทั้งปี ทำแบบฝึกหัดวันเว้นวัน จัดที่พักอาศัยห้องส่วนตัวอำนวยความสะดวกในการอ่านหนังสือแก่นักเรียนบาลี เปรียญธรรม ๙ ประโยค มอบทุนการศึกษาประจำเดือนและประจำปี แรงจูงใจในการเรียนภาษาบาลีมาจากแรงจูงใจต้องการให้บิดามารดาเห็นความสำเร็จของตน ต้องการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ภาษาบาลี ต้องการรางวัลความสำเร็จจากเจ้าสำนักเรียน การต่อยอดการศึกษาระดับอุดมศึกษา สำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค ต้องการได้รับพระราชทานปริญญาบัตรพัดยศจากพระมหากษัตริย์อันเป็นที่ยอมรับเป็นที่ยกย่องของคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค คือ (๑) เจ้าสำนักเรียนเป็นทั้งผู้บริหารและอาจารย์ เน้นการเรียนเป็นหลักไม่เน้นกิจกรรม เจ้าสำนักเรียนเอาใจใส่ (๒) อาจารย์ประจำชั้นชำนาญในวิชาที่สอน และเข้าถึงง่าย (๓) เพื่อนในห้องเรียนมีความเป็นกัลยาณมิตรเอื้อเพื่อ (๔) ได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชน (๕) อาคารสถานที่ ห้องเรียน ที่พักอาศัยมีความสบาย (๖) บรรยากาศในห้องเรียนดี มีวัฒนธรรม การเคารพกันตามลำดับพรรษา

คำสำคัญ : ปัจจัย; อิทธิพล; ความสำเร็จ; เปรียญธรรม ๙ ประโยค

Abstract

The thesis consisted of the following three objectives: (1) to investigate the management of Ninth Level of the Pali Studies of Molilokyaram Temple school in terms of teaching and learning; (2) to explore the motivation for the teaching and learning of Ninth Level of the Pali Studies of Molilokyaram Temple school; and (3) to study the factors influencing the success of Ninth Level of the Pali Studies of Molilokyaram Temple school. The study used a qualitative research method, collecting data through in-depth interviews with ten key informants. The obtained data were examined using the descriptive approach.

According to the findings of the study, the management of Molilokyaram Temple school in terms of teaching and learning is vertical, with the head of the school holding the majority of management authority. There is a systematic plan of teaching and learning with an academic calendar, teachers with efficient skills in teaching, equipped teaching materials, an annual budget allocation, students of Ninth Level of the Pali

Studies are required to do exercise every other day and are provided with private accommodations to help them read. They are also granted monthly and annually scholarships. The motivation for studying Pali arises from a desire to have their parents see their success. They also want to enhance their Pali knowledge, be recognized by the head of the school, further their education, and be bestowed with a diploma and a royal fan of rank from the King, both of which are highly esteemed and admired by the Sangha and Buddhists, as well as an honor for their family. The factors influencing the success of Ninth Level of the Pali Studies are the head of the school and teachers, with learning having priority over activities. The living environments refer to the caring head of the school, and the teachers are knowledgeable about their subjects and easily accessible. Classmates are welcoming and generous. They are also supported by the public. The non-living environments include classrooms and lodgings suitable (sappāya) for studying, with a culture of respect based on ordination years, and food and water are easily accessible. The motivation for success is to develop and advance toward a higher education.

Keywords: Factors; Influencing; Success; Ninth Level of the Pali

บทนำ

การศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนฉลาดและเกิดการขัดเกลาจิตใจทำให้มนุษย์มีคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมดังข้อความพุทธพจน์ว่า มนุษย์ที่ฝึก (ตน) แล้วเป็นผู้ประเสริฐในมนุษย์ทั้งหลาย ดังมีหลักการ ๓ อย่างที่มีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาว่าสัทธรรมคือ ปรีติสัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรม ปฏิเวธสัทธรรม ในอรรถกถาโมรณปุณณิ ถอดความเป็นภาษาไทยได้ความว่า เมื่อปรีติธรรมไม่มี ปฏิเวธก็ไม่มี, เมื่อปรีติมีอยู่ ปฏิเวธจะไม่มีก็ได้^๑ จะเห็นได้ว่าปรีติมีความสำคัญ เพราะเป็นลายแทงชุมทรัพย์แสดงถึงเรื่องการปฏิบัติไว้เป็นตัวอักษรและมีการเรียนการสอนเพื่อให้นำไปปฏิบัติ มีร่องรอยการสอนเกี่ยวกับปรีติปรากฏในอรรถกถาธรรมบทว่า ชูระนี่คือการเรียนนิกายหนึ่งก็ดี สอนนิกายก็ดี หรือพุทธวจนะคือพระไตรปิฎกทั้งหมด ตามสมควรแก่ปัญญาของตนแล้วทรงจำ กล่าวบอก พุทธวจนะนั้น ชื่อว่า คันถชูระ^๒ จากข้อความในธรรมบทนี้ทำให้ทราบได้ว่า ภิกษุที่มาบวชใหม่ได้ทราบ

^๑ อจ.อภฺตฺต.อ. (ไทย) ๓/๓๖๘-๓๖๙.

^๒ ชู.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒.

ถึงความสำคัญของการเรียน กล่าวคือปริยัตินั่นเอง นับตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์สมเด็จพระสังฆราช ในขณะนั้นได้ขยายหลักสูตรบาลีจากเปรียญตรี โท เอก ซึ่งสืบเนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงบัดนี้^๗ ปัจจุบันนี้ การเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับชั้นเปรียญธรรม ๙ ประโยค มีสถิติการสอบผ่าน ๕ ปีย้อนหลังซึ่งคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ได้ ดังนี้

- ในปี พ.ศ.๒๕๕๙ มีผู้คงสอบ ๓๔๘ สอบได้ ๔๔ รูป^๘ คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สอบได้ ๑๒.๖๔ %
- ในปี พ.ศ.๒๕๖๐ มีผู้คงสอบ ๓๒๕ สอบได้ ๒๘ รูป^๙ คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สอบได้ ๘.๖๒ %
- ในปี พ.ศ.๒๕๖๑ มีผู้คงสอบ ๓๒๖ สอบได้ ๕๑ รูป^{๑๐} คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สอบได้ ๑๕.๖๔ %
- ในปี พ.ศ.๒๕๖๒ มีผู้คงสอบ ๓๔๑ สอบได้ ๔๐ รูป^{๑๑} คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สอบได้ ๑๑.๗๓ %
- ในปี พ.ศ.๒๕๖๓ มีผู้คงสอบ ๓๔๗ สอบได้ ๖๓ รูป คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สอบได้ ๑๘.๑๖ %^{๑๒}
- ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ มีผู้คงสอบ ๓๒๗ สอบได้ ๖๔ รูป คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สอบได้ ๑๙.๕๗ %^{๑๓}
- ในปี พ.ศ.๒๕๖๕ มีผู้คงสอบ ๓๐๐ สอบได้ ๕๒ รูป คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สอบได้ ๑๗.๓๓ %^{๑๔}
- ในปี พ.ศ.๒๕๖๖ มีผู้คงสอบ ๓๓๐ สอบได้ ๖๐ รูป คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สอบได้ ๑๘.๑๘ %^{๑๕}
- ในปี พ.ศ.๒๕๖๗ มีผู้คงสอบ ๓๕๓ สอบได้ ๗๖ รูป คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สอบได้ ๒๑.๕๓ %^{๑๖}

จะเห็นได้ว่า ผู้สอบผ่านเปรียญธรรม ๙ ประโยคในประเทศไทยได้นั้นในแต่ละปีมีเปอร์เซ็นต์น้อย จากจำนวนผู้เข้าสอบและสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคดังกล่าวมานั้น มีวัดแห่งหนึ่งสามารถส่งพระภิกษุ สามเณรเข้าสอบและสอบได้เป็นจำนวนมาก ได้แก่ วัดโมลีโลกยาราม สถิตินักเรียนที่สอบเปรียญธรรม ๙

^๗ ธนาคารกรุงเทพ, ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๓, (กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๓), หน้า ๒๕.

^๘ ธนาคารกรุงเทพ, ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๓, หน้า ๑๖๒.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๔.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๕.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๖.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

^{๑๓} ธนาคารกรุงเทพ, ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๔, (กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๔), หน้า ๓๖.

^{๑๔} ธนาคารกรุงเทพ, ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๕, (กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๕), หน้า ๕๐.

^{๑๕} ธนาคารกรุงเทพ, ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๖, (กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๖), หน้า ๖๐.

^{๑๖} ธนาคารกรุงเทพ, ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๗, (กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๗), หน้า ๘๔.

ประโยค พ.ศ. ๒๕๖๓ มีผู้สอบได้ ๘ รูป,^{๑๓} พ.ศ. ๒๕๖๔ มีผู้สอบได้ ๘ รูป,^{๑๔} พ.ศ. ๒๕๖๕ มีผู้สอบได้ ๑๕ รูป,^{๑๕} พ.ศ. ๒๕๖๖ มีผู้สอบได้จำนวน ๑๐ รูป^{๑๖} พ.ศ. ๒๕๖๗ มีผู้สอบได้จำนวน ๒๕ รูป^{๑๗} พ.ศ. ๒๕๖๘ มีผู้สอบได้จำนวน ๑๑ รูป^{๑๘} ดังที่ปรากฏมานี้จะเห็นได้ พ.ศ. ๒๕๖๕, พ.ศ. ๒๕๖๖,^{๑๙} พ.ศ. ๒๕๖๗ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามยังเป็นสำนักเรียนที่มีผู้สอบผ่านเปรียญธรรม ๙ ประโยค ได้มากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ^{๒๐} จากข้อมูลสถิติย้อนหลังกล่าวได้ว่าสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม มีนักเรียนสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคได้จำนวนมากกว่าสำนักเรียนบาลีอื่น สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม มีสิ่งแวดล้อมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอนภาษาบาลีเป็นอย่างมาก เพราะการเรียนการสอนเป็น องค์ความรู้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีบทบาทอย่างยิ่งในการศึกษาและถ่ายทอดคำสอนที่มีความคงอยู่ ตลอดไปการเรียนบาลียังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ดังนั้นการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จจึงจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อช่วยให้สามารถพัฒนากระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนเปรียญธรรม ๙ ประโยค ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม
๒. เพื่อศึกษาแรงจูงใจการเรียนการสอนเปรียญธรรม ๙ ประโยค ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม
๓. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม

^{๑๓} วัดโมลีโลกยาราม, วันมหาเปรียญ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม, (นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓), หน้า ๑๓๗-๑๓๘.

^{๑๔} ธนาคารกรุงเทพ, ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๔, (กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๔), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๑๕} เดลินิวส์, “วัดโมลีรักษาแชมป์สอบบาลี ป.ธ.๙ สร้างสถิติใหม่พระ-เณรสอบได้ถึง ๑๕ รูป”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/news/885665/> [๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๕].

^{๑๖} วัดโมลีโลกยาราม, ฉลองเปรียญธรรม ปีพุทธศักราช ๒๕๖๗, (นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๗), หน้า ๒๒๓.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๓.

^{๑๘} ไทยรัฐออนไลน์, สอบผ่าน ๗๒ รูป “เปรียญธรรม ๙” วัดโมลีฯ แชมป์สมัยที่ ๗ สอบได้ ๑๑ รูป เท้าพระธรรมกาย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/news/local/2848155> [๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘].

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗-๓๘.

^{๒๐} เดลินิวส์, วัดโมลีรักษาแชมป์สอบบาลี ป.ธ.๙ สร้างสถิติใหม่พระ-เณรสอบได้ถึง ๑๕ รูป, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/news/885665/> [๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๕].

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ หนังสือวันมหาเปรียญ หนังสือประวัติวัดโมลีโลกยาราม หนังสือทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรพระปริยัติธรรมชั้นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

ศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ด้วยเครื่องมือวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบและเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและอนุมัติจากผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๒ กลุ่ม คือ (๑) เจ้าสำนักเรียนและอาจารย์สอนเปรียญธรรม ๙ ประโยค จำนวน ๔ รูป (๒) ผู้สำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค ๓ ปีย้อนหลัง จำนวน ๖ รูป

วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

การจัดการการเรียนการสอนเปรียญธรรม ๙ ประโยคของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม พบว่าเจ้าอาวาสซึ่งเป็นเจ้าสำนักเรียนโดยตำแหน่ง ท่านเป็นทั้งผู้บริหารและเป็นทั้งอาจารย์ วางแผนการเรียนการสอน ออกปฏิทินการศึกษา วางแผนการสอนปีต่อปีและข้ามปี วางแผนเรื่องงบประมาณในการใช้จ่ายด้านสถานที่ การใช้สื่อเทคโนโลยี วางแผนในการมอบทุนรางวัลผู้สอบผ่านเปรียญธรรม ๙ ประโยค จัดรายวิชาให้สัมพันธ์กับความถนัดของครูสอน ดูแลให้นักเรียนทุกรูปได้มีเวลาอ่านหนังสือ^{๒๑} ศูนย์กลางการบริหารอยู่ที่เจ้าอาวาสเจ้าสำนักเรียนเพื่อให้เป็นไปตามแผนและนโยบายที่ได้วางไว้ การที่เจ้าอาวาสเป็นศูนย์กลางในการบริหารส่งผลให้นักเรียนกระตือรือร้น^{๒๒} อาคารเสนาสนะที่อยู่อาศัยจำกัดจึงบริหารจัดการให้นักเรียนอาศัยในเสนาสนะเป็นกลุ่ม สำหรับเปรียญธรรม ๙ ประโยคให้อยู่ห้องส่วนตัวเพื่ออำนวยความสะดวกในการอ่านหนังสือ อาคารหรือบริเวณสถานที่ในวัดสามารถใช้เป็นห้องเรียนได้ทุกที่ ด้านครูอาจารย์ที่สอนเปรียญธรรม ๙ ประโยคมีครบทุกรายวิชาโดยจัดสรรครูที่เชี่ยวชาญในรายวิชานั้น ๆ มาสอน เจ้าอาวาสมีลูกศิษย์ที่สำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยคทั้งในและนอกสำนักเรียนสามารถหาครูอาจารย์สอนได้ง่าย การบริหารจัดการให้มีสอบวัดผลเปรียญธรรม ๙ ประโยควันเว้นวันเพื่อให้นักเรียนประโยคสูงมีเวลาอ่านหนังสือทบทวนมากขึ้นส่งผลให้นักเรียนเปรียญธรรม ๙ ประโยคสอบผ่านเป็นจำนวนมาก^{๒๓}

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระธรรมราชานุวัตร, วัดโมลีโลกยาราม, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาวีฑวัส วรณฺญ, วัดโมลีโลกยาราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๕.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระธรรมราชานุวัตร, วัดโมลีโลกยาราม, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๖.

นอกจากนั้นเจ้าอาวาสได้จัดอบรมเปรียญธรรม ๙ ประโยคก่อนสอบโดยจัดอบรมภายในวัดและภายนอกวัด สำหรับภายนอกวัดนั้นได้ส่งไปต่างจังหวัดเป็นเวลา ๑ เดือนก่อนสอบเพื่อให้นักเรียนมีเวลาเป็นของตนเอง มากลดปัญหาการไม่เข้าเรียน ครูอาจารย์คอยดูแลอย่างใกล้ชิด ลดการสื่อสารทางโซเชียลผ่านอินเทอร์เน็ต การอบรมบาลีก่อนสอบนอกสถานที่นักเรียนบาลีได้เปลี่ยนบรรยากาศมีความรู้สึกโล่งได้เปิดโลกเปิดตา มีเวลาทบทวนหนังสือมากขึ้น บรรยากาศสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนกระตุ้นให้สนใจในการเรียนมากขึ้น เจ้าสำนักเรียนจัดประชุมติดตามผลการเรียนการสอนของอาจารย์ทุกเดือนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน จัดอาจารย์คอยติดตามพฤติกรรมของนักเรียนบาลี กิจกรรมของวัดคือการมอบทุนการศึกษาทุกเดือนและการมอบทุนให้นักเรียนที่สอบผ่านเปรียญธรรม ๙ ประโยคเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนที่กำลังเรียน ประโยคทอง ๆ ลงมาให้เห็นคุณค่าในการเรียนและตั้งใจเรียนให้สำเร็จ

แรงจูงใจการเรียนการสอนเปรียญธรรม ๙ ประโยค ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม พบว่า นักเรียนเปรียญธรรม ๙ ประโยคมีแรงจูงใจที่ต่างกันแต่ที่โดดเด่นที่สุดคือแรงจูงใจจากบิดามารดา อยากให้บิดามารดาเห็นความสำเร็จของตนเอง นอกจากนี้นักเรียนบาลีไม่ต้องการให้ครอบครัวเป็นภาระของตนเอง แรงจูงใจอันดับรองลงมาคือทำเพื่อตนเองคือการเรียนรู้ให้สำเร็จเพื่อเป็นบันไดในการนำวุฒิเปรียญธรรม ๙ ประโยคไปต่อยอดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยสำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามได้มีทุนการศึกษาให้แก่ผู้ที่สำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค เพื่อศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก เป็นการต่อยอดความก้าวหน้าในการศึกษาทั้งธรรมทั้งทางโลก^{๒๔} ผู้ที่สำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยคจะได้รับพระราชทานปริญญาบัตรพัดยศจากพระมหากษัตริย์ เป็นที่ยอมรับเป็นที่ยกย่องของคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชน เป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูลเป็นที่ภาคภูมิใจของมารดาบิดา^{๒๕}

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยคของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม มี ๓ ประการ คือ (๑) เจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักเรียนเป็นทั้งผู้บริหารและอาจารย์ (๒) ระบบการบริหารจัดการสำนักเรียน (๓) สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม^{๒๖}

๑) เจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักเรียนเป็นทั้งผู้บริหารและอาจารย์ เจ้าสำนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้นำในการบริหารขับเคลื่อนการศึกษาภาษาบาลี กระตุ้นให้ทุกคนอ่านหนังสือ มีเทคนิคและจิตวิทยาในการสอน เจ้าสำนักเรียนถือว่าเป็นบุคคลต้นแบบ มีการบริหารแนวตั้งคือศูนย์กลางอยู่ที่เจ้าสำนักเรียน การสั่งงานจากเจ้าสำนักเรียน นักเรียนทุกคนเคารพและศรัทธาเจ้าสำนักเรียนและได้รับความเมตตากรุณาจากเจ้าสำนักเรียน มีความใกล้ชิดกับเจ้าสำนักเรียน เนื่องจากเจ้าสำนักเรียนสอนบาลี

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระมหาธนวัฒน์ วรวาที, วัดโมลีโลกยาราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระธรรมราชานุวัตร, วัดโมลีโลกยาราม, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาพัลลภ วรลาโภ, วัดโมลีโลกยาราม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๕.

ชั้นไวยากรณ์ เจ้าสำนักเรียนถือเป็นปัจจัยหลัก มุ่งมั่นในการบริหารและการสอน เจ้าสำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามมีอิทธิพลต่อการสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยคเป็นอย่างมาก ทั้งการเป็นตัวอย่างที่ดีของอาจารย์และนักเรียน การออกแบบสำนักเรียนให้เอื้อต่อการเรียนบาลี การบอกบุญแก่พุทธศาสนิกชนเพื่อเป็นเจ้าภาพทุนการศึกษาทั้งสอบประจำเดือน อบรม และทุนการศึกษาประจำปี

๒) ระบบการบริหารจัดการสำนักเรียน เจ้าสำนักเรียนจัดอาจารย์ที่มีความชำนาญรอบรู้มีเทคนิคในทุกรายวิชา นักเรียนเข้าถึงอาจารย์สอนง่าย (๑) เจ้าสำนักเรียนมีนโยบาย จัดการเรียนการสอน การจัดอบรมก่อนสอบทั้งภายในสำนักและภายนอกสำนักเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนบรรยากาศและมีความตั้งใจในการดูหนังสือมากขึ้น อาจารย์กับนักเรียนจะได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น เจ้าสำนักเรียนมีนโยบายอุปถัมภ์ส่งเสริมให้นักเรียนเปรียญธรรม ๙ ประโยคได้นำวุฒิปริญญาเปรียญธรรม ๙ ประโยคได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (๒) อาจารย์สอนที่มีความแข็งแกร่งทางวิชาการ มีเทคนิคการสอน พุ่มเทในการสอน ให้นักเรียนแบบฝึกหัดอย่างสม่ำเสมอ (๓) ได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชน มอบทุนการศึกษาประจำทุกเดือน มอบทุนการศึกษาจากการทำแบบฝึกหัด มอบทุนการศึกษาผู้สอบผ่านเปรียญธรรม ๙ ประโยค

๓) สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ (๑) สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต คือ เจ้าสำนักเรียน มีส่วนช่วยในการกระตุ้นให้นักเรียนขยันเรียนมีกำลังใจเรียน อาจารย์สอนดีให้ความรู้อย่างเข้าใจ ส่งเสริมให้มีวินัยในการเข้าเรียน เพื่อนนักเรียนภาษาบาลีจำนวนมากทำให้เกิดบรรยากาศในการเรียน ในการระดมสมองในการคิดวิเคราะห์บรรยากาศรอบตัวมีแต่คนดูหนังสือ ประชาชนที่ถวายเป็นการอุปถัมภ์ทุกเดือน (๒) สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต คือ อาคารสถานที่ ระบบการเรียนการสอน บรรยากาศรอบ ๆ ห้องเรียน บรรยากาศที่อยู่อาศัย น้ำ ไฟ มีความสะดวก อาหารจากโรงครัววันละ ๒ เวลา เข้าและเพลเจ้าภาพอุปถัมภ์

```

graph LR
    A[ความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค  
ของวัดโมลีโลกยาราม] --> B[เป้าหมาย  
พัฒนาต่อยอดการศึกษา]
    C[สภาพการจัดการเรียนการสอน] --> A
    D[แรงจูงใจในการเรียนภาษาบาลี] --> A
    E[ปัจจัยที่มีอิทธิพล] --> A
    F[สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต] --> A
  
```

**ความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค
ของวัดโมลีโลกยาราม**

**เป้าหมาย
พัฒนาต่อยอดการศึกษา**

สภาพการจัดการเรียนการสอน

๑. การบริหารแนวตั้งรับนโยบายจากเจ้าสำนักเรียน
๒. การจัดอาจารย์สอนที่มีประสิทธิภาพ
๓. งบประมาณตลอดปี
๔. มอบทุนการศึกษา

แรงจูงใจในการเรียนภาษาบาลี

๑. บิดามารดา
๒. ต้องการพัฒนาตนเอง
๓. รางวัลสำเร็จเปรียญธรรม
๔. ต่อยอดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปัจจัยที่มีอิทธิพล

๑. เจ้าสำนักเรียนเป็นทั้งผู้บริหารและอาจารย์
๒. อาจารย์มีความแข็งแกร่งทางวิชาการ
๓. เน้นการเรียนเป็นหลักไม่เน้นกิจกรรม
๔. สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต

๑. เจ้าสำนักเรียนมีวิสัยทัศน์
๒. อาจารย์ชำนาญในวิชาที่สอนและเข้าถึงง่าย
๓. เพื่อนในห้องเรียนมีความเป็นกัลยาณมิตร
๔. ได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชน

สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต

๑. อาคารสถานที่สัปปายะ
๒. บรรยากาศในห้องเรียนดี
๓. น้ำ ไฟ อาหารมีความสะดวก

สภาพการจัดการการเรียนการสอนเปรียญธรรม ๙ ประโยคของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามพบว่า มีการบริหารแนวดิ่งโดยศูนย์การผู้บริหารอยู่ที่เจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักเรียนเป็นผู้นำในการบริหาร นอกจากนั้นเจ้าอาวาสยังเป็นอาจารย์สอน วางแผนการเรียนการสอน วางแผนเรื่องงบประมาณในการใช้จ่าย มอบงานให้อาจารย์สอน และดูแลนักเรียน ติดต่อประชาชนมาเป็นเจ้าภาพในการถวายทุนการศึกษา จัดการอาคารสถานที่ให้พอกับนักเรียน การมอบทุนรางวัลผู้สอบผ่านเปรียญธรรม ๙ ประโยค เจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการบริหารส่งผลให้นักเรียนกระตือรือร้น เปรียญธรรม ๙ ประโยคให้อยู่ห้องส่วนตัวอำนวยความสะดวกในการอ่านหนังสือ อาคารหรือบริเวณสถานที่ในวัดสามารถใช้เป็นห้องเรียนได้ทุกที่ ด้านครอาจารย์ที่สอนเปรียญธรรม ๙ ประโยคมีครบทุกรายวิชาโดยจัดสรรครูที่เชี่ยวชาญ

ในรายวิชานั้น ๆ มาสอน เจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักเรียนได้จัดอบรมเปรียญธรรม ๙ ประโยคก่อนสอบโดยจัดอบรมภายในวัดและภายนอกวัด สำหรับภายนอกวัดนั้นได้ส่งไปต่างจังหวัดเป็นเวลา ๑ เดือนก่อนสอบเพื่อให้เด็กเรียนมีเวลาเป็นของตนเองมากลดปัญหาการไม่เข้าเรียน ครูอาจารย์คอยดูแลอย่างใกล้ชิดลดการสื่อสารทางโซเชียลผ่านอินเทอร์เน็ต การอบรมบาลีก่อนสอบนอกสถานที่นักเรียนบาลีได้เปลี่ยนบรรยากาศมีความรู้สึกโล่งได้เปิดโลกเปิดตามีเวลาทบทวนหนังสือมากขึ้นบรรยากาศวังเววล้อมในห้องเรียนกระตุ้นให้สนใจในการเรียนมากขึ้น สอดคล้องกับ พระมหาวุฒิไกร ปุณณวุฒิ ได้ศึกษาเรื่อง การถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า การถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เป็นการเรียนการสอนที่อยู่ภายใต้ตามหลักสูตรของแม่กองบาลีสนามหลวง ต่อจากนั้นแต่ละสำนักเรียนก็ได้มีการบริหารจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ซึ่งวัดโมลีโลกยารามนี้ ได้มีระบบการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและด้วยความเอาใจของของเจ้าสำนักเรียนและครูสอนจนเกิดเป็นผลสัมฤทธิ์มีผู้สอบได้มากที่สุดในประเทศด้วยระบบที่มั่นคง เนื้อหาการเรียนการสอนภาษาบาลี มีหลักสูตรการเรียนการสอนมีความครบถ้วน คือ มีแผนกนักธรรมตรี-โท-เอก มีแผนกบาลี ตั้งแต่ชั้นประโยค ๑-๒ ถึง ชั้นเปรียญธรรม ๙ ประโยค การเรียนการสอนใช้หลักสูตรบาลีสนามหลวงมีเนื้อหาครอบคลุมในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเศษ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามนี้มีจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ เจ้าสำนักเรียนและครูสอนมีเนื้อหาการเรียนการสอนภาษาบาลีตามหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างครบถ้วน ครูผู้สอนมีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาหลักสูตร วางระบบการสอนอย่างชัดเจน มีความใส่ใจนักเรียนหมั่นให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดเพื่อวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอแล้ว ส่วนนักเรียนมีความตั้งใจศึกษาหาความรู้ที่ครูมอบให้แล้วฝึกหัดฝึกทำ ด้วยมีสื่ออุปกรณ์ คือ ใช้ตำราเรียนของสำนักต่าง ๆ ในการเทียบเคียง เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์การนำเสนอ อินเทอร์เน็ต เป็นต้นที่สามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้สอนอธิบายให้สะดวกและเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น^{๒๗}

แรงจูงใจการเรียนการสอนเปรียญธรรม ๙ ประโยค ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม พบว่า แรงบันดาลใจที่โดดเด่นของนักเรียนเปรียญธรรม ๙ ประโยค คือแรงบันดาลใจจากบิดามารดาที่ให้อำนาจและรอคอยความสำเร็จจากพระลูกชาย จะนำความสำเร็จไปฝากบิดามารดา สอดคล้องกับงานของพระครูสังฆรักษ์ณัฐวุฒิ คุณยุตโต (วิเชียรวรรณ) เรื่อง แรงจูงใจตามหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีต่อการเรียนบาลีของภิกษุสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการเรียนบาลีในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครสวรรค์

^{๒๗} พระมหาวุฒิไกร ปุณณวุฒิ (แจ่มพันธ์), “การถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔), หน้า ๙๙.

๘ ด้าน ได้แก่ (๑) ใช้ความกระตือรือร้น (๒) การตั้งเป้าหมายให้สูง (๓) การสร้างทางเลือก (๔) สร้างความรับผิดชอบ (๕) เน้นเสริมแรงด้านบวก (๖) เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (๗) เน้นการให้กำลังใจ (๘) ยึดกฎและกติกา และข้อเสนอแนะจากนักเรียนคือ ควรมีการใช้สิ่งทีก่อให้เกิดการกระตุ้นอยากที่จะสอบผ่านในแต่ละชั้นเรียน สร้างแรงจูงใจโดยการพูดถึงประโยชน์ที่จะได้รับการเรียนภาษาบาลี ปลายทางของการเรียนภาษาบาลีนำไปต่อยอดอย่างไร ควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาจากคณะสงฆ์ จัดห้องเรียนให้มีลักษณะทางกายภาพที่ดี ที่พักอาศัยของนักเรียนมีคุณภาพเป็นสัปปายะต่อนักเรียน ผู้บริหารสำนักเรียนและอาจารย์สอนควรให้กำลังใจสม่ำเสมอ^{๒๘} สอดคล้องกับ **ปัญญา ชูช่วย** ได้ศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า มีตัวแปรอยู่ ๓ ประการที่เกี่ยวข้อง คือ (๑) พฤติกรรมด้านความรู้และความคิด (Cognitive Entry Behaviors) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความถนัด และพื้นฐานของผู้เรียนที่มีมาก่อน (๒) คุณลักษณะทางจิตใจ (Affective Entry Characteristics) หมายถึง แรงจูงใจที่ทำให้ ผู้เรียนเกิดความอยากเรียน อยากรู้สิ่งใหม่ ได้แก่ ความสนใจในวิชาเรียน เจตคติต่อเนื้อหาวิชา ระบบ การเรียนและสถาบัน การยอมรับความสามารถของตนเอง เป็นต้น (๓) คุณภาพทางการเรียนการสอน (Quality of Instruction) หมายถึง การเรียนการสอน หรือประสิทธิภาพที่ผู้เรียนจะได้รับ ผลสำเร็จในการเรียน ได้แก่ การได้รับคำแนะนำ การปฏิบัติและ แรงเสริมของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียน เป็นต้น^{๒๙}

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยคของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม มี ๓ ประการ คือ (๑) เจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักเรียนเป็นทั้งผู้บริหารและอาจารย์ เจ้าสำนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้นำในการบริหารขับเคลื่อนการศึกษาภาษาบาลี (๒) ระบบการบริหารจัดการสำนักเรียน เจ้าสำนักเรียนจัดอาจารย์ที่มีความชำนาญรอบรู้มีเทคนิค (๓) สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ (๑) สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต คือ เจ้าสำนักเรียน มีส่วนช่วยในการกระตุ้นให้นักเรียนขยันเรียน มีกำลังใจเรียน เพื่อนนักเรียนภาษาบาลีจำนวนมากทำให้เกิดบรรยากาศในการเรียน ประชาชนที่ถวายการอุปถัมภ์ทุกเดือน (๒) สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต คือ อาคารสถานที่ ระบบการเรียนการสอน บรรยากาศรอบๆห้องเรียน บรรยากาศที่อยู่อาศัย น้ำ ไฟ มีความสะดวก อาหารจากโรงครัววันละ ๒ เวลา เข้าและเพลเจ้าภาพอุปถัมภ์ วัฒนธรรมของสำนักเรียนคือการเรียนภาษาบาลีเป็นหลักไม่เน้นกิจกรรม สอดคล้อง

^{๒๘} พระครูสังฆรักษ์ณัฐภูมิ คุณยุตโต (วิเชียรวรรณ), “แรงจูงใจตามหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีต่อการเรียนบาลีของภิกษุสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๘๖.

^{๒๙} **ปัญญา ชูช่วย**, “ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

กับงานของ **มัลลิกา พิทักษ์** เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการโครงการจัดการเรียน การสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ (English Program) โรงเรียนสตรีรัตนบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จมี ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านระบบและกระบวนการทำงาน (๒) ด้านทักษะการทำงานของบุคลากร (๓) รูปแบบการบริหารจัดการองค์กร สำหรับด้านระบบและ กระบวนการทำงานคือบุคลากรมีแนวทางการทำงานเป็นของตนเอง และการดำเนินงานเป็นทีม การปรึกษาหารือกันภายในกลุ่มงาน ระดมความคิดกัน เปิดพื้นที่ทาง ความคิดทั้งหัวหน้าโครงการ รองหัวหน้าโครงการ ครู และเจ้าหน้าที่ ทุกคนภายในโครงการสามารถ แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ มีอิสระทางความคิด เห็น ด้านทักษะการทำงานของบุคลากร มีบุคลากรครูชาวไทยที่มีทักษะหลากหลายตามรายวิชาที่สอน ครูชาวต่างประเทศที่มีสำเนียงภาษาที่ชัดเจน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันบนความ หลากหลาย รูปแบบการบริหารจัดการองค์กร การบริหารจัดการโครงการจัดการเรียน การสอนตาม หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษเป็นรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความยืดหยุ่นใน การบริการจัดการ การบริหารจัดการแบบการกระจายอำนาจบุคลากรในโครงการ มีอิสระทางความคิด อิสระทางการแสดงความคิดเห็น^{๓๐} สอดคล้องกับ **พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)** ได้กล่าวไว้ใน หนังสือ “บาลีศึกษาสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง” สรุปได้ว่า ความตั้งใจมีผลต่อการสอบบาลี ผู้ที่จะ สอบประโยค ๙ ได้สำเร็จต้องมี ๓ ขั้นตอน คือ (๑) การตั้งปณิธาน เรียกว่า มีอารัมภธาตุ การเตรียมตัว เตรียมใจเป็นอย่างดี คือการเตรียมตัวในการจดจำ การทำแบบฝึกหัดต่าง ๆ แม้กระทั่งวางแผนในการอบรม อย่างขาดเรียนอย่าหนี เมื่อมีการเตรียมตัวที่ดี ในจิตใจก็จะเกิดฉันทะคือรักในภาษาของพระพุทธเจ้าและ เห็นความสำคัญของการศึกษาบาลี (๒) มินิภกมธาตุ ออกจากความสบายมาต่อสู้กับความยากลำบาก คือ ก้าวเดินด้วยการลงมือทำหลังจากเตรียมการไว้แล้ว ลงมือเรียนหนังสือและทำแบบฝึกหัด ท่องและทบทวน ไวยากรณ์ (๓) มีปริกกรมธาตุ บากบั่นไม่ย่อท้อล้มแล้วลุกขึ้นมา คือ ผู้ที่สอบตกแล้วเรียนรู้จากการสอบตกว่า ตกเพราะอะไรแล้วแก้ไขปรับปรุงตนเองจนสอบได้ ความบากบั่นเป็นหัวใจของความสำเร็จ

^{๓๐} มัลลิกา พิทักษ์, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการโครงการจัดการเรียน การสอนตามหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ(English Program) โรงเรียนสตรีรัตนบุรี”, การค้นคว้าอิสระหลักสูตรรัฐศาสตร มหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ) สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร, (คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๒), หน้า ๑๓๓-๑๓๕.

บทสรุป

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเปรียญธรรม ๙ ประโยค ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามมี ๓ ประการ คือ (๑) เจ้าสำนักเรียนเป็นทั้งผู้บริหารและอาจารย์ เจ้าสำนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้นำในการบริหารขับเคลื่อนการศึกษาภาษาบาลี กระตุ้นให้ทุกคนอ่านหนังสือ มีเทคนิคและจิตวิทยา ในการสอนเจ้าสำนักเรียนถือว่าเป็นบุคคลต้นแบบ (๒) ระบบการบริหารจัดการสำนักเรียน เจ้าสำนักเรียน จัดอาจารย์ที่มีความชำนาญรอบรู้มีเทคนิคในรายวิชาแต่งไทยเป็นมคธ แปลไทยเป็นมคธ แปลมคธเป็นไทย มาสอน นักเรียนเข้าถึงอาจารย์สอนง่าย เจ้าสำนักเรียนมีนโยบาย จัดการเรียนการสอน การจัดอบรม ก่อนสอบทั้งภายในสำนักและภายนอกสำนักเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนบรรยากาศและมีความตั้งใจในการ ดูหนังสือมากขึ้น และได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชน มอบทุนการศึกษาประจำทุกเดือน มอบทุนการศึกษา จากการทำแบบฝึกหัด มอบทุนการศึกษาผู้สอบผ่านเปรียญธรรม ๙ ประโยค สำหรับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ (๑) สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต คือ เจ้าสำนักเรียน มีส่วนช่วยในการกระตุ้น ให้นักเรียนขยันเรียนมีกำลังใจเรียน อาจารย์สอนดีให้ความรู้เข้าใจ ส่งเสริมให้มีวินัยในการเข้าเรียน (๒) สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต คือ อาคารสถานที่ ระบบการเรียนการสอน บรรยากาศรอบ ๆ ห้องเรียน บรรยากาศที่อยู่อาศัย น้ำ ไฟ มีความสะดวก อาหารจากโรงครัววันละ ๒ เวลา เช้าและเพลเจ้าภาพอุปถัมภ์

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เจ้าสำนักเรียนควรให้การสนับสนุนการเรียนเปรียญธรรม ๙ ประโยคอย่างเป็นรูปธรรมโดยให้ สวัสดิการแก่นักเรียนเปรียญธรรมที่กำลังเรียน

๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

เจ้าสำนักเรียนบาลีทั่วประเทศควรนำรูปแบบการเรียนการสอนของวัดโมลีโลกยารามไปประยุกต์ใช้ โดยเจ้าสำนักเรียนมุ่งการเรียนการสอนภาษาบาลีเป็นหลัก จัดสรรงบประมาณทุนการศึกษาสนับสนุน มีงบอาหารการกิน และค่าน้ำ ค่าไฟ จากอุบาสกอุบาสิกาผู้มีศรัทธา จึงทำให้นักเรียนไม่มีความยากลำบาก ในส่วนนี้และมีใจตั้งมั่นมุ่งการศึกษาบาลีได้อย่างเต็มที่ พร้อมทั้งผู้ที่เป็นนักเรียนไม่ได้รับภาระหน้าที่หรือ กิจการในวัดมากมาย จึงทำให้มีเวลาอ่านหนังสือด้วยตัวเองมากขึ้น ฉะนั้น เจ้าสำนักเรียนทุกสำนักควรมี พร้อมในด้านปัจจัย ๔ ควรจัดหาครูที่มีความรู้ความสามารถและมีเวลาสอนได้เต็มที่ พร้อมทั้งสอดส่อง ผลการเรียนการสอนเป็นประจำ จัดหาครูสอนที่มีเวลาสอนได้เต็มที่และมีความชำนาญในแต่ละรายวิชา เจ้าสำนักเรียนควรออกแบบสำนักเรียนให้มีบรรยากาศในการเรียนบาลีเป็นหลัก โดยลดกิจกรรมที่ไม่จำเป็น ให้ได้มากที่สุด เพื่อเพิ่มเวลาในการอ่านหนังสือและการเรียน เจ้าสำนักเรียนต้องคอยสอดส่องผลประเมิน การเรียนการสอนทั้งประจำเดือนและประจำปี

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. แนวทางการแก้ไขป้องกันนักเรียนบาลีประโยค ๑-๒ ออกกลางคัน สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม

๒. แนวทางการส่งเสริมกำลังใจแก่นักเรียนบาลีเปรียญธรรม ๘ ประโยค

บรรณานุกรม

ชาติเมธี หงษา และวัชร งามจิตรเจริญ. แนวทางปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๔): ๓๒.

ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๓. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๓.

ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๔. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๔.

ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๕. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๕.

ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๖. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๖.

ทำเนียบเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๖๗. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, ๒๕๖๗.

บุญคง หันจางสิทธิ์. เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โอเอสพรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐.

พระครูสังฆรักษ์ณัฐวุฒิ คุณยุตโต (วิเชียรวรรณ). “แรงจูงใจตามหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีต่อการเรียนบาลีของภิกษุสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดนครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๘๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัทสำนักพิมพ์แอนด์โฮม, ๒๕๔๗.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). บาลีศึกษาสี่บทต่อพระพุทธานุภาพอย่างมั่นคง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ องค์การเผยแผ่วัดประยูรวงศาวาส, ๒๕๖๒.

พระพรหมโมลี (สุชาติ ฐมฺมรตฺโน). เรื่อง สอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี, ๒๕๖๕.

พระมหากันดินันท์ เสงสกุล. “การบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม”. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๔): ๗๒๖.

พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (ทองคำ). “การพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”.

วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๑๐๕-๑๐๘.

พระมหาสุธรรม สุรตโน (แก้วเคน). “แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ”. วารสารอนันนิกาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑, (พฤศจิกายน – ธันวาคม ๒๕๖๐): ๔๖.

พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒, ราชกิจจานุเบกษา ๑๓๖. (เมษายน ๒๕๖๒).

พินสุตา สิริธวัชศรี. การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีดีเด่น. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์การ พิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มัลลิกา พิทักษ์. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการโครงการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ(English Program) โรงเรียนสตรีนันทบุรี”. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ) สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร. คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๒.

รายงานการประชุมเจ้าคณะมณฑล ณ พระตำหนักจันทน์ วัดบวรนิเวศวิหาร ๒๒ กันยายน ร.ศ. ๑๓๑. (๒๔๕๕) ในการแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๑ พ.ศ. ๒๔๕๖.

วันมหาเปรียญ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). ปฏิบัติธรรมให้ถูกทางและพุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รัตนพรจำกัด, ๒๕๖๑.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมฺรฺญาญ์). ประมวลพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๑๕๖๐-๒๕๗๙,

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๖๐.

สมศักดิ์ บุญปู. พระสงฆ์กับการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สัมภาษณ์ พระธรรมราชานุวัตร. เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยาราม, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ พระมหาธนวัฒน์ วรวาที. วัดโมลีโลกยาราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระมหาพัลลภ วรลาโภ. วัดโมลีโลกยาราม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระมหาวิฑูรย์ วรณญ. วัดโมลีโลกยาราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๕.

เดลินิวส์. วัดโมลีรักษาแชมป์สอบบาลี ป.ธ.๙ สร้างสถิติใหม่พระ-เณรสอบได้ถึง ๑๕ รูป. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/news/885665/>. [๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๕].

ไทยรัฐออนไลน์. สอบผ่าน ๗๒ รูป “เปรียญธรรม ๙” วัดโมลีแชมป์สมัยที่ ๗ สอบได้ ๑๑ รูปเท่า

พระธรรมกาย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/news/local/2848155> [๓๑ มีนาคม ๒๕๖๘].

หลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวงที่ใช้ยุดอยู่ในปัจจุบัน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.infopali.net/paliinformation/rule_13.html

[๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖].

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.

๒๕๓๕. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://image.mfa.go.th/mfa/0/6p4M7ae5k9/> [๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๗].

แนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์
ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา
Guidelines for Reducing and Solving the Stress in Work
Performance of Teachers Who are Responsible for
Programs Complying with Standard Criteria for Higher Education

สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์*

Supaporn Tungdamnernsawad

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ประเทศไทย

Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University, Thailand

Email: supapornpolitical@gmail.com

Received : May 26, 2025

Revised : May 26, 2025

Accepted : May 28, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒๕ คน ประกอบด้วย ผู้บริหารและอาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ครอบคลุม ๖ ภูมิภาคของประเทศไทย ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยมีดังนี้ (๑) แนวทางการลดความเครียด มีดังนี้ การจัดการสภาพการทำงานที่ก่อให้เกิดความเครียด ความก้าวหน้าและความมั่นคงในอาชีพ ความสัมพันธ์และแรงจูงใจ นโยบายองค์กรและการสื่อสาร และปริมาณงานและการประเมินคุณภาพ การเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การเรียนการสอน การบริการวิชาการ การวิจัย คุณภาพหลักสูตร การบริหารหลักสูตร และการพัฒนาผู้เรียน และการจัดการความรู้สึกเครียด ด้านจิตใจและสมอง ด้านร่างกาย ด้านครอบครัว และด้านความสำเร็จตามเป้าหมาย (๒) แนวทางการแก้ปัญหาความเครียด มีดังนี้ ระดับมหาวิทยาลัย ได้แก่ การบริหารบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงาน การสนับสนุนการปฏิบัติงาน การวิจัย การบริการ

* ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ Asst.Prof.Dr.Supaporn Tungdamnernsawad หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University

วิชาการ และการประกันคุณภาพการศึกษา ระดับอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร ได้แก่ การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม และการจัดการความเครียด และระดับองค์กรนโยบายประเทศ ได้แก่ การพัฒนาเกณฑ์มาตรฐาน การพัฒนาระบบสารสนเทศ และการพัฒนาบุคลากร

คำสำคัญ: แนวทางการลดความเครียด; การแก้ปัญหาความเครียด; ความเครียดในการปฏิบัติงาน; อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร; เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

Abstract

This research aimed to study guidelines for reducing and solving the stress in work performance of teachers who are responsible for programs complying with standard criteria for higher education. This qualitative research employed in-depth interviews with 25 key informants, including administrators and faculty members from state-supervised higher education institutions, state universities, Rajabhat universities, Rajamangala universities of technology, and private higher education institutions, covering all 6 regions of Thailand. Content analysis was used for data analysis. The research findings were as follows: (1) Stress reduction approaches included: managing work conditions that cause stress, career advancement and job security, relationships and motivation, organizational policies and communication, and workload and quality assessment; enhancing work performance capabilities according to standards, including arts and culture preservation, teaching and learning, academic services, research, curriculum quality, curriculum management, and student development; and managing stress feelings in terms of mental and cognitive aspects, physical aspects, family aspects, and goal achievement aspects. (2) Problem-solving approaches for stress included: at the university level - personnel management, creating work atmosphere, supporting work performance, research, academic services, and educational quality assurance; at the program coordinator level - self-development, teamwork, and stress management; and at the national policy organization level - developing standard criteria, developing information systems, and personnel development.

Keywords: Guidelines for Reducing the Stress; Solving the Stress; Stress in Work Performance; Teachers Responsible for Programs; Standard Criteria for Higher Education

บทนำ

การศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในยุคปัจจุบัน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยต้องปรับตัวเพื่อยกระดับคุณภาพ การศึกษาให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล การออกประกาศเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา และมาตรฐานการอุดมศึกษา จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษา ของประเทศ^๑

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาได้บูรณาการพันธกิจของมหาวิทยาลัยครอบคลุม มาตรฐานหลัก ได้แก่ ด้านผลลัพธ์ผู้เรียน ด้านการวิจัยและนวัตกรรม ด้านการบริการวิชาการ ด้านศิลป-วัฒนธรรมและความเป็นไทย และด้านบริหารจัดการ มาตรฐานเหล่านี้กำหนดข้อกำหนดที่เข้มงวดขึ้น ในหลายด้าน ทั้งคุณสมบัติของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร การผลิตผลงานทางวิชาการ การบริหารจัดการ หลักสูตร และระบบประกันคุณภาพการศึกษา ส่งผลให้อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรต้องปรับบทบาทและ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้สอดคล้องกับมาตรฐาน นอกจากนี้อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรยังต้องมี จำนวน คุณวุฒิ และคุณสมบัติตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดด้วย^๒

การเพิ่มขึ้นของภาระงานและความซับซ้อนของระบบประกันคุณภาพการศึกษาส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ของอาจารย์อย่างมีนัยสำคัญ การศึกษาของเจษฎา คุงามมาก^๓ พบว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยรัฐและเอกชนมีความเครียดจากการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นอันดับแรก ขณะที่มอดี แวดราแม^๔ ระบุว่าภาระบูรณาการงานประกันคุณภาพกับงานปกติเป็นความท้าทายที่สำคัญ การที่อาจารย์ต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเกณฑ์มาตรฐานในขณะที่ยังคงรักษาคุณภาพงาน เดิมไว้ ก่อให้เกิดแรงกดดันและความเครียดในระดับที่น่าวิตกกังวล

^๑ คณะกรรมการการอุดมศึกษา, “ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษา เรื่อง แนวทางการนำมาตรฐาน การอุดมศึกษาสู่การปฏิบัติ พ.ศ. ๒๕๖๑”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ม.ป.ป.)

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, “ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๘”, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.)

^๓ เจษฎา คุงามมาก, ความเครียดในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยรัฐ, กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕.

^๔ มอดี แวดราแม, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการประกันคุณภาพภายในที่บูรณาการกับงานปกติ”, วารสาร ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๓, หน้า ๕๙-๗๙.

ความเครียดในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นปัญหาสากลที่พบในหลายประเทศทั่วโลก งานวิจัยของ Gillespie et al.^๕ ในออสเตรเลียและ Travers and Cooper^๖ ในสหราชอาณาจักรแสดงให้เห็นว่าความเครียดของอาจารย์มีผลกระทบในวงกว้าง ทั้งต่อประสิทธิภาพการทำงาน คุณภาพการศึกษา สุขภาพกายและใจของอาจารย์ และในที่สุดส่งผลต่อคุณภาพบัณฑิตที่ผลิตออกมา งานวิจัยในภูมิภาคเอเชียของ Usman et al.^๗ ในปากีสถานและ Khan^๘ ระบุปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความเครียด ได้แก่ ภาระงานที่มากเกินไป ความไม่แน่นอนในอาชีพ ความขัดแย้งในบทบาท การขาดการสนับสนุนจากองค์กร และแรงกดดันในการผลิตผลงานวิจัย

ในบริบทของประเทศไทย แม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับความเครียดของอาจารย์มหาวิทยาลัย แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในแง่ของปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดและผลกระทบ การศึกษาที่เจาะจงกลุ่มอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรภายใต้เกณฑ์มาตรฐานระดับอุดมศึกษายังมีจำกัด โดยเฉพาะการศึกษาที่มุ่งเน้นการหาแนวทางการลดและแก้ปัญหาความเครียดอย่างเป็นระบบและครอบคลุม ช่องว่างทางวิชาการนี้จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการศึกษาวิจัยเพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมและยั่งยืน

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชนในประเทศไทยหลายแห่งมีการขออนุมัติเปลี่ยนแปลงอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรในการประชุมสภามหาวิทยาลัยและแจ้งให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษารับทราบอย่างต่อเนื่อง เพราะอาจารย์ขาดคุณสมบัติของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรและผลงานทางวิชาการตามเกณฑ์มาตรฐานระดับอุดมศึกษา รวมถึงการหลีกเลี่ยงการเป็นผู้รับผิดชอบหลักสูตร เพราะมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบอย่างมาก แสดงให้เห็นถึงความรุนแรงของปัญหาความเครียดที่เกิดขึ้น หากไม่มีการแก้ไขปัญหานี้ อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและขีดความสามารถในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและสมรรถนะสูงในการแข่งขันของประเทศได้

^๕ Gillespie, N. A., Walsh, M., Winefield, A. H., Dua, J., & Stough, C., “Occupational stress in universities: Staff perceptions of the causes, consequences and moderators of stress”, **Work and Stress**, Vol.15 No.1 (2001): 53-72.

^๖ Travers, C., & Cooper, C., **Teachers under pressure: Stress in the teaching profession**, (London: Routledge, 1996).

^๗ Usman, A., Ahmed, Z., Ahmed, I., & Akbar, Z., “Work stress experienced by the teaching staff of University of the Punjab, Pakistan: Antecedents and consequences”, **International Journal of Business and Social Science**, Vol.2 No.8 (2011): 202-210.

^๘ Khan, A., “Factors of job stress among university teachers in Pakistan a conceptual review”, **Journal of Management Info**, Vol.2 No.1 (2014): 62-67.

การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากประสบการณ์ตรงของผู้ปฏิบัติงาน ผลการวิจัยเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้บริหารมหาวิทยาลัยในการกำหนดนโยบายและแนวทางการดูแลอาจารย์ องค์กรที่กำหนดนโยบายระดับประเทศ และเป็นแนวทางสำหรับอาจารย์ในการจัดการความเครียดของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

แนวคิดและทฤษฎี งานวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับความเครียด

ความเครียดเป็นปฏิกิริยาทางจิตใจและร่างกายที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับสถานการณ์หรือสิ่งกระตุ้นที่ท้าทายความสามารถในการปรับตัว^๙ ความเครียดมิใช่เพียงภาวะทางอารมณ์เท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบต่าง ๆ ของร่างกาย ทั้งระบบประสาท ระบบไร้ท่อ และระบบภูมิคุ้มกัน^{๑๐} เมื่อบุคคลรับรู้ว่าสิ่งที่เผชิญอยู่เกินกว่าทรัพยากรและความสามารถที่มี ความเครียดจึงเกิดขึ้นเป็นผลตอบสนองเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์

ความเครียดแบ่งออกได้เป็น

๑) ความเครียดเฉียบพลัน (Acute Stress) เป็นความเครียดระยะสั้นที่เกิดจากเหตุการณ์เฉพาะหน้า เช่น การสอบ การนำเสนอผลงาน หรือการเผชิญหน้ากับอันตราย

๒) ความเครียดเรื้อรัง (Chronic Stress) เป็นความเครียดที่สะสมเป็นเวลานาน เกิดจากปัญหาที่ยืดเยื้อ เช่น ปัญหาการเงิน ความขัดแย้งในครอบครัว หรือภาระงานที่มากเกินไป^{๑๑}

^๙ Lazarus, R. S., **Psychological stress and the coping process**, (New York: McGraw-Hill, 1966).

^{๑๐} Stavroula, L., Amanda, G., & Tom, C., **Work organization & stress**, (Geneva: World Health Organization, 2003).

^{๑๑} Cooper, C. L., **Organizational stress**, (London: Sage Publications, 2001).

สาเหตุของความเครียดมีทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน โดยปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ เหตุการณ์ชีวิตที่สำคัญ และสภาวะทางเศรษฐกิจสังคม^{๑๒} สำหรับปัจจัยภายใน ได้แก่ บุคลิกภาพ ทัศนคติ ความคาดหวัง ประสบการณ์ในอดีต และสภาพสุขภาพกายและใจ^{๑๓}

ความเครียดส่งผลกระทบต่อมนุษย์ทางด้านร่างกาย อาจเกิดอาการปวดหัว ปวดกล้ามเนื้อ ความดันโลหิตสูง ปัญหาการนอนหลับ และการลดลงของภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจ ความเครียดอาจทำให้เกิดความวิตกกังวล ซึมเศร้า หงุดหงิด และการสูญเสียความมั่นใจในตนเอง ด้านพฤติกรรม อาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนิสัยการกิน การนอน การหลีกเลี่ยงสังคม หรือการใช้สารเสพติด ทางด้านสติปัญญา ความเครียดอาจลดความสามารถในการจดจำ ตัดสินใจ และแก้ปัญหา^{๑๔}

การจัดการความเครียดอย่างมีประสิทธิภาพต้องใช้วิธีการ (๑) การจัดการทางกาย เช่น การออกกำลังกาย การนอนหลับที่เพียงพอ และการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และ (๒) การจัดการทางใจ ได้แก่ การฝึกสมาธิ เทคนิคการผ่อนคลาย การฝึกการหายใจ และการมองโลกในแง่บวก การจัดการทางสังคม เช่น การสร้างเครือข่ายสนับสนุนทางสังคม การแบ่งปันปัญหา และการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น^{๑๕}

การจัดการความเครียด

การจัดการความเครียดตามแนวคิดที่บูรณาการจากงานวิจัยต่างประเทศและแนวทางการจัดการความเครียดตามบริบทไทย มี ๔ ด้านหลัก ดังนี้

๑) ด้านจิตใจและสมอง การปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา และการฝึกสติ สำหรับสุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ^{๑๖} เสนอแนวทางการบริหารจัดการในชีวิตประจำวันที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เช่น การฝึกสมาธิ การรู้ตัวกับอริยาบทและกิจกรรมต่าง ๆ ระลึกรู้ตัวอยู่กับการเคลื่อนไหวการทำงาน และการฝึกคิดดี พูดดี ทำดี ให้เป็นนิสัย

^{๑๒} Gillespie, N. A., Walsh, M., Winefield, A. H., Dua, J., & Stough, C., "Occupational stress in universities: Staff perceptions of the causes, consequences and moderators of stress", *Work and Stress*, Vol.15 No.1 (2001): 53-72.

^{๑๓} Furnham, A., *The psychology of behavior at work: The individual in the organization*, (New York: Psychology Press, 2005).

^{๑๔} Moustaka, E., & Constantinidis, T. C., "Sources and effects of work-related stress in nursing", *Health Science Journal*, Vol.4 No.4 (2010): 210-216.

^{๑๕} Cartwright, S., & Cooper, C. L., *Managing workplace stress*. Thousand Oaks, (CA: Sage Publications, 1997).

^{๑๖} สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ, "๑๐ วิธีบริหารจัดการในชีวิตประจำวัน", นิตยสารหมอชาวบ้าน, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๔๓๓, หน้า ๖-๗.

๒) ด้านร่างกาย การดูแลสุขภาพกาย การออกกำลังกาย การพักผ่อน และการบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ^{๑๗}

๓) ด้านครอบครัว การสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและครอบครัว เน้นความสำคัญของการปรับสมดุลชีวิตการทำงาน การจัดการเวลาอย่างถูกต้องและลดภาระงานที่ไม่จำเป็น การสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นปัจจัยสำคัญ

๔) ด้านความสำเร็จตามเป้าหมาย การกำหนดเป้าหมายที่สามารถบรรลุได้ การเรียนรู้สิ่งใหม่โดยการอ่าน การฟัง การค้นคว้า และการหาประสบการณ์^{๑๘}

การศึกษาวิจัยของ McLean^{๑๙} การจัดการความเครียดของอาจารย์มหาวิทยาลัยสามารถจำแนกเป็น ๒ ระดับหลัก คือ ระดับบุคคลและระดับองค์กร โดยในระดับบุคคล McLean เสนอกลยุทธ์การจัดการความเครียดของอาจารย์ที่เน้นการพัฒนาอัตลักษณ์วิชาชีพ การสร้างเครือข่ายการสนับสนุน และการปรับปรุงความสัมพันธ์กับนักศึกษา ขณะที่ Harpreet^{๒๐} เสนอแนวทางที่ครอบคลุมทั้งการพัฒนาทักษะการจัดการความเครียดและการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมการทำงาน สำหรับในระดับองค์กร มหาวิทยาลัยควรมีนโยบายสนับสนุนการจัดการความเครียดอย่างเป็นระบบ Harpreet ยังเสนอให้จัดเงินเดือนตามมาตรฐานเพื่อลดความไม่มั่นคงทางการเงิน และจัดโปรแกรมพัฒนาทักษะชีวิตเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์และสุขภาพจิต ผู้บริหารควรมีความโปร่งใสในการกำหนดภาระงานให้สอดคล้องกับความสามารถของอาจารย์ และจัดให้มีการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลในเรื่องการทำงานและชีวิตครอบครัว Musrrat เน้นความสำคัญของการปรับสมดุลชีวิตการทำงาน การให้อาจารย์มีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับคณะและมหาวิทยาลัย และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการวิจัยและการตีพิมพ์ที่เหมาะสม รวมทั้งการจัดการเวลาอย่างถูกต้องและลดภาระงานที่ไม่จำเป็น Catherine เสนอเพิ่มเติมว่าการปรับปรุงระบบการสื่อสารภายในองค์กร การเพิ่มความโปร่งใสในการบริหารจัดการ และการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นปัจจัยสำคัญ

^{๑๗} Musrrat, P., "Faculty stress in a Saudi government university", *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol.3 No.18 (2013): 180-192.

^{๑๘} Catherine, K., "Stress in the higher education sector: Causes and yoga-mindfulness interventions", *Journal of Yoga and Physiotherapy*, Vol.3 No.3 (2017): 1-14.

^{๑๙} McLean, J., "Forgotten faculty: Stress and job satisfaction among distance educators", *Online Journal of Distance Learning Administration*, Vol.10 No.2 (2006): 1-10.

^{๒๐} Harpreet, K., "A study of teacher effectiveness in relation to occupational stress and life satisfaction among teacher educators", *International Journal Advances in Social Science and Humanities*, Vol.5 No.8 (2017): 1-9.

ในบริบทไทย สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ เสนอแนวทางการบริหารจัดการในชีวิตประจำวันที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยและหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย ๘ วิธีหลัก ได้แก่ การออกกำลังกาย การนอนหลับอย่างเพียงพอ การบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ การเรียนรู้สิ่งใหม่ การฝึกสมาธิ การเจริญสติ การฝึกพักใจ และสมองเป็นระยะ และการฝึกคิดดี พูดดี ทำดี แนวทางเหล่านี้เน้นการจัดการความเครียดแบบองค์รวมที่คำนึงถึงทั้งสุขภาพกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ

การจัดการความเครียดของอาจารย์มหาวิทยาลัยต้องดำเนินการในหลายระดับอย่างบูรณาการ ตั้งแต่การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล การสร้างนโยบายสถาบันที่สนับสนุน การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมการทำงาน ไปจนถึงการสร้างเครือข่ายสนับสนุนที่แข็งแกร่ง เพื่อให้อาจารย์สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

สภาพการทำงานที่มีผลให้เกิดความเครียดในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัย

การศึกษาความเครียดของอาจารย์มหาวิทยาลัยได้รับความสนใจจากนักวิชาการทั่วโลกอย่างมาก เนื่องจากธรรมชาติของงานอาจารย์ที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย Gmelch^{๒๑} ศึกษาสภาพการทำงานที่มีผลให้เกิดความเครียดในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัย พบว่าปัจจัยความเครียดของอาจารย์เป็น ๕ ด้านหลัก ได้แก่

๑) ความต้องการด้านเวลา (Time Demands) ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเวลาและภาระงานที่หลากหลาย

๒) ภาระงานวิจัย (Research Requirements) ที่เกี่ยวข้องกับแรงกดดันในการผลิตผลงานวิชาการ และความกดดันในการขอตำแหน่งทางวิชาการ

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relations) ทั้งกับเพื่อนร่วมงาน นักศึกษา และผู้บริหาร รวมถึงนโยบายองค์กร การมีส่วนร่วม และการสื่อสาร เกี่ยวข้องกับความไม่ชัดเจนในนโยบายสถาบัน การขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และระบบการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ การขาดการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารของสถาบันเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความเครียด

๔) การได้รับการยอมรับ (Recognition) ในด้านความก้าวหน้าในอาชีพและการประเมินผลงานที่ส่งผลต่อความกังวลเรื่องความมั่นคงในการจ้างงาน

๕) ภาระงานบริหาร (Administrative Tasks) ที่เพิ่มขึ้นในยุคปัจจุบัน

^{๒๑} Gmelch, W. H., Factorial dimensions of faculty stress [Paper presentation]. Annual Meeting of the American Educational Research Association, (New Orleans, LA, United States, 1984).

งานวิจัยในประเทศสนับสนุนแนวคิดนี้ โดย Ahsan et al.^{๒๒} ในมาเลเซียพบว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยมีความเครียดจากปัจจัยหลายประการ เช่น ภาระงานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความกดดันในการผลิตผลงานวิจัยเพื่อการเลื่อนตำแหน่ง ความไม่มั่นคงในหลักประกันการจ้างงาน และการขาดการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารของสถาบัน ขณะที่ İlhan^{๒๓} ในตุรกีพบเพิ่มเติมว่า การขาดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่และความขัดแย้งระหว่างบทบาทต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเครียด

ความสามารถในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร หมายถึง อาจารย์ประจำหลักสูตรที่มีภาระหน้าที่ในการบริหารและพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน ตั้งแต่การวางแผน การควบคุมคุณภาพ การติดตามประเมินผล และการพัฒนาหลักสูตร อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรต้องอยู่ประจำหลักสูตรนั้นตลอดระยะเวลาที่จัดการศึกษาโดยจะเป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรเกินกว่า ๑ หลักสูตรในเวลาเดียวกันไม่ได้ ยกเว้น พหุวิทยาการหรือสหวิทยาการ ให้เป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรได้อีกหนึ่งหลักสูตรและอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรสามารถซ้ำได้ไม่เกิน ๒ คน โดยมีการกำหนด จำนวน คุณวุฒิ และคุณสมบัติ เช่น อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรระดับปริญญาตรี จำนวนอย่างน้อย ๕ คน มีคุณวุฒิขั้นต่ำปริญญาโทหรือเทียบเท่า หรือมีตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์และต้องมีผลงานทางวิชาการที่ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อรับปริญญา และเป็นผลงานทางวิชาการที่ได้รับการเผยแพร่ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในการพิจารณาแต่งตั้งให้บุคคลดำรงตำแหน่งทางวิชาการอย่างน้อย ๑ รายการ ในรอบ ๕ ปีย้อนหลัง^{๒๔}

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาและมาตรฐานการอุดมศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสามารถในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรในการดำเนินงานตามมาตรฐานให้บรรลุเป้าหมายดังนี้^{๒๕}

^{๒๒} Ahsan, N., Abdullah, Z., David, Y., & Alam, S., “A study of job stress on job satisfaction among university staff in Malaysia: Empirical study”, *European Journal of Social Science*, Vol.8 No.1 (2009): 121-131.

^{๒๓} İlhan, G., “Job stressors and their effects on academic staff: A case study”, *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, Vol.5 No.4 (2014): 58-72.

^{๒๔} กระทรวงศึกษาธิการ, “ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๘”, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๘).

^{๒๕} คณะกรรมการการอุดมศึกษา, “ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษาเรื่องแนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักมาตรฐานและคุณภาพอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๒)

มาตรฐานที่ ๑ ด้านผลลัพธ์ผู้เรียน มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีความรอบรู้และสามารถสร้างสัมมาอาชีพ เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมด้วยทักษะศตวรรษที่ ๒๑ และเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งด้วยความกล้าหาญทางจริยธรรม แนวทางการปฏิบัติเน้นการกำหนดนโยบายการผลิตบัณฑิตที่ตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการศาสตร์ การส่งเสริมการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นในยุคดิจิทัล และการประกันคุณภาพการศึกษาในทุกระดับ

มาตรฐานที่ ๒ ด้านการวิจัยและนวัตกรรม การสร้างผลงานวิจัยที่เชื่อมโยงกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม ตามศักยภาพและอัตลักษณ์ของสถาบัน แนวทางการปฏิบัติครอบคลุมการกำหนดนโยบายการวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาศักยภาพคณาจารย์ และนักศึกษา การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การบูรณาการการวิจัยกับการเรียนการสอน และการบริหารจัดการงานวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานที่ ๓ ด้านการบริการวิชาการ สอดคล้องกับบริบทและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน และสังคม โดยมีการบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ แนวทางการปฏิบัติเน้นการกำหนดนโยบายการบริการวิชาการที่ครอบคลุมทั้งแบบมีรายได้และไม่หวังผลกำไร การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การบูรณาการการเรียนการสอนกับการบริการวิชาการ และการประกันคุณภาพการบริการ

มาตรฐานที่ ๔ ด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย การจัดการเรียนรู้ การวิจัย หรือการบริการวิชาการเพื่อสืบสานและสร้างความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม แนวทางการปฏิบัติประกอบด้วย การกำหนดนโยบายส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การจัดหลักสูตรที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น การออกแบบระบบการเรียนรู้เชิงสหวิทยาการ การจัดบริการและแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมงานวิจัยพัฒนาและนวัตกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม

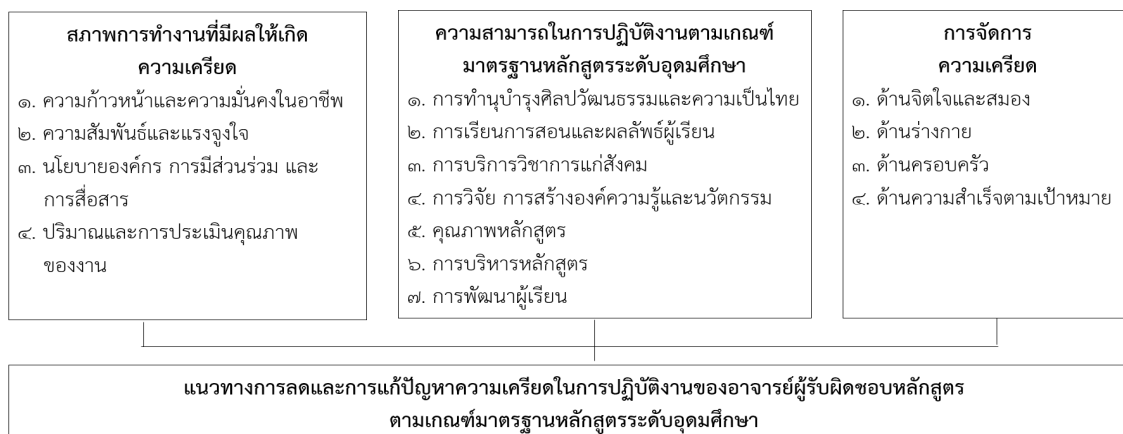
มาตรฐานที่ ๕ ด้านบริหารจัดการ มีหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล และระบบประกันคุณภาพที่มีประสิทธิภาพ แนวทางการปฏิบัติเน้นการกำหนดวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์ การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การพัฒนาระบบบริหารบุคลากร การใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงาน และการใช้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาบูรณาการพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียน การสร้างงานวิจัยและนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ การให้บริการวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย และการบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล นำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อความเครียดของอาจารย์อย่างมีนัยสำคัญ โดยพบว่าปัจจัยเกี่ยวกับองค์กรที่มีผลต่อความเครียดในการ

ทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยรัฐเป็นอันดับแรก คือ การประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมาคือ ค่าตอบแทน ภาระงานทางวิชาการ ระบบบริหารและการจัดการภายในมหาวิทยาลัย และตำแหน่งทางวิชาการ^{๒๖}

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัย สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Interviewing Key Informants) จำนวน ๒๕ คน มีวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

๑) การเลือกตัวอย่างแบบมีเกณฑ์ (Criterion Sampling) คือ ผู้บริหารระดับรองอธิการบดี คณบดี ผู้ช่วยคณบดี ผู้อำนวยการ ประธานหลักสูตร หัวหน้าสาขาวิชา และคณะกรรมการบริหารหลักสูตร โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาจากสถาบันอุดมศึกษา ๕ ประเภท ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และสถาบันอุดมศึกษาเอกชน กระจายครอบคลุม ๖ ภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออก ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตก

๒) การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์แก่นสาระ

^{๒๖} เจษฎา คุณงามมาก, ความเครียดในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยรัฐ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕).

แนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรฯ ๑๐๑

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่พัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย คือ

๑) แนวทางการลดความเครียดในการปฏิบัติงาน

๒) แนวทางการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงาน ตามกรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่ สภาพการทำงานที่มีผลให้เกิดความเครียด ความสามารถในการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา และการจัดการความเครียด

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Storytelling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครบถ้วน การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) เพื่อค้นหาประเด็นสำคัญ และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation)

การวิจัยได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต เลขที่ SDU-RDI ๒๐๑๘-๐๑๔

ผลการวิจัย

แนวทางการลดความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา มีดังนี้

๑) สภาพการทำงานที่มีผลให้เกิดความเครียด มีผลการวิจัยดังนี้

๑.๑) ความก้าวหน้าและความมั่นคงในอาชีพ มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การสร้างความมั่นคงในอาชีพ อาจารย์ต้องรักในอาชีพและร่วมมือกันให้หลักสูตรมีมาตรฐาน พัฒนาหลักสูตรใหม่ที่มีความสำคัญต่อสังคมและเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน (ข) การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อาจารย์ต้องแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาการทำงาน ค้นหาองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย พัฒนาทัศนคติและทักษะภาษาอังกฤษ (ค) การวางแผนความก้าวหน้า จัดทำแผนพัฒนาตนเอง วางแผนการขอตำแหน่งทางวิชาการ และจัดสรรเวลาเพื่อพัฒนาตนเอง และ (ง) การปฏิบัติตามสัญญาจ้าง อาจารย์ต้องอ่านและปฏิบัติตามสัญญาจ้าง ทำภาระงานให้เต็มที่ตามข้อกำหนดในแต่ละระยะเวลา

๑.๒) ความสัมพันธ์และแรงจูงใจ มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี อาจารย์มีน้ำใจช่วยเหลือกัน มีความเป็นมิตร สามารถพูดคุย ตักเตือน และแนะนำในเรื่องงานได้ (ข) การลดอัตราในตนเอง อาจารย์ต้องเปิดใจกว้าง รับฟังความเห็นของเพื่อนร่วมงาน (ค) การทำงานเป็นทีม ร่วมมือกันทำงานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร เอาเรื่องงานเป็นหลัก ไม่ก้าวท้าวเรื่องส่วนตัว (ง) การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ไม่มีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องเงิน เช่น ไม่กีดกันหรือแย่งชิงเงินเดือน

๑.๓) นโยบายองค์กร การมีส่วนร่วม และการสื่อสาร มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การตระหนักถึงความสำคัญของการสอน ภาระงานสอนมีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นหน้าที่หลักของมหาวิทยาลัย (ข) การทำงานเป็นทีม อาจารย์ในหลักสูตรต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการบริหารหลักสูตรให้มีมาตรฐาน (ค) การประชุมสม่ำเสมอ มีการประชุมทุกเดือนเพื่อวางแผน กำกับ ติดตามการดำเนินงานของหลักสูตร (ง) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ใช้ทั้งช่องทางการสื่อสารที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๑.๔) ปริมาณและการประเมินคุณภาพของงาน มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การจัดสรรงานอย่างเป็นธรรม มหาวิทยาลัยควรจัดสรรรายวิชาและภาระงานให้เท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญ (ข) การหลีกเลี่ยงภาระงาน อาจารย์ไม่ควรหลีกเลี่ยงภาระงานสอนที่ได้รับมอบหมาย (ค) การพัฒนาคุณภาพการสอน พัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ผู้เรียนมีผลการเรียนรู้ตามรายวิชา และ (ง) การมีวินัยในการทำงาน มีความรับผิดชอบต่อวันและเวลาของการสอน การประชุม และภาระงานที่สำคัญ

๒) ความสามารถในการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร มีผลการวิจัยดังนี้

๒.๑) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การบูรณาการในรายวิชา อาจารย์ในหลักสูตรประชุมกำหนดรายวิชาที่จะบูรณาการการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และจัดทำ จัดทำรายละเอียดของรายวิชา (มคอ.๓) (ข) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อาจารย์และนักศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในห้องเรียน (ค) การเผยแพร่การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมผ่านสื่อ เช่น เว็บไซต์ การจัดนิทรรศการ และสื่อ Social Media

๒.๒) การเรียนการสอนและผลลัพธ์ผู้เรียน มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) อาจารย์ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี (ข) การรู้และเข้าใจมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่กำหนดในกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา และรายละเอียดของหลักสูตร (มคอ.๒) (ค) การมีความตั้งใจจริง ขยันมากขึ้น ให้นักศึกษาหาความรู้จากอาจารย์ได้ และ (ง) การสอนแบบบูรณาการ สอนให้นักศึกษามีทั้งความรู้ทฤษฎีและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง รู้ว่าวิชาที่สอนในอนาคตจะเป็นอย่างไร ต้องหาความรู้มุ่งสู่อนาคต

๒.๓) การบริการวิชาการแก่สังคม มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การบูรณาการกับรายวิชา กำหนดรายวิชาที่จะบูรณาการการบริการวิชาการ และจัดทำ มคอ.๓ (ข) การใช้ความเป็นอิสระ อาจารย์สามารถไปบริการวิชาการในองค์กรนอกมหาวิทยาลัยได้ เพื่อแสดงศักยภาพและสร้างชื่อเสียงให้มหาวิทยาลัย และ (ค) การเผยแพร่การบริการวิชาการผ่านสื่อต่าง ๆ

๒.๔) การวิจัย สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การจัดทำผลงานวิชาการโดยการเชื่อมโยงการสอนกับการวิจัย ทำงานสอนและการวิจัยควบคู่กัน เพื่อสร้างผลงานทางวิชาการที่ถูกต้องและได้มาตรฐาน (ข) แนวทางการจัดทำโครงร่างการวิจัย เขียนโครงการวิจัยที่มีประโยชน์ต่อ

แนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรฯ ๑๐๓

สถาบัน นักศึกษา หรือสังคม อาจารย์ในหลักสูตรร่วมกันทำงานวิจัยเป็นทีม มีเครือข่ายองค์กรภายนอก เพื่อให้มีทุนวิจัยและโครงการวิจัยอย่างต่อเนื่อง)ค) แนวทางการวิจัยในชั้นเรียน อย่าคิดว่าการวิจัยในชั้นเรียนขอตำแหน่งทางวิชาการไม่ได้ แต่ทำเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

๒.๕) คุณภาพหลักสูตร มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) แนวทางการประกันคุณภาพระดับหลักสูตร ทำความเข้าใจเกณฑ์และตัวชี้วัดของเกณฑ์ต่าง ๆ ที่นำมาใช้ (ข) กำหนดเป็นช่วงเวลาและวางแผนการทำงานของหลักสูตร (ค) การทำงานเป็นทีม อาจารย์ทั้ง ๕ คน ต้องช่วยกันทำงาน แบ่งหน้าที่กันทำงานตามเกณฑ์และตัวชี้วัด (ง) การบูรณาการงานประจำ มองว่าการประกันคุณภาพเป็นงานที่ต้องทำโดยบูรณาการกับภาระงานหลัก

๒.๖) การบริหารหลักสูตร มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การวางแผนการปรับปรุง/พัฒนาหลักสูตร กำหนดช่วงเวลาการดำเนินงานให้ชัดเจน (ข) การเก็บรวบรวมข้อมูลความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ศิษย์เก่า และนักศึกษาปัจจุบัน (ค) การตรวจสอบคุณภาพและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ต้องครบรอบ ๕ ปี หากมีฐานข้อมูลที่ดี

๒.๗) การพัฒนาผู้เรียน มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะบัณฑิตอาจารย์ เป็นแบบอย่างที่ดีในการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรม (ข) การติดตามดูแลนักศึกษา มีเวลาให้นักศึกษากล้ามในสิ่งที่ไม่เข้าใจ เป็นผู้ชี้แนะและแนะนำ (ค) การใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น Problem-Based Learning, Work-Based Learning, Learning By Doing และ ง) แนวทางการส่งเสริมทักษะศตวรรษที่ ๒๑ จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนมีส่วนร่วม และนำโปรแกรมและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๓) การจัดการความเครียด มีผลการวิจัยดังนี้

๓.๑) ด้านจิตใจและสมอง มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การศึกษาหลักธรรม อ่านหนังสือธรรมะ ปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา และ (ข) การไม่เก็บปัญหา ไม่เก็บความรู้สึกคับข้องใจ มีเพื่อนร่วมงานช่วยกันแก้ปัญหา ทุกปัญหามีทางแก้

๓.๒) ด้านร่างกาย มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การดูแลสุขภาพ กินอาหารที่ดีมีประโยชน์ มีเวลาพักผ่อน และการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และ (ข) การดูแลตนเอง ไม่เครียดกับงานมากเกินไป หายใจลึก ๆ เมื่อมีอาการเครียด และการกระตุ้นตัวเองให้ร่าเริงแจ่มใส

๓.๓) ด้านครอบครัว มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การวางแผนชีวิตและการทำงานให้สมดุล รู้และเข้าใจตนเอง (ข) พูกรอคอยกับครอบครัว ให้การสนับสนุนในการทำงาน และ (ค) การแยกงานและบ้าน ไม่นำงานกลับไปทำที่บ้านมากเกินไป

๓.๔) ด้านความสำเร็จตามเป้าหมาย มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การทำงานในสิ่งที่ตนเองต้องรับผิดชอบให้เต็มที่ ผลจะเป็นอย่างไรก็เป็นไปตามนั้น (ข) การไม่เปรียบเทียบกับคนอื่นที่เหนือกว่าแล้วเกิดความเกรงกลัว และ (ค) การมีทัศนคติเชิงบวก รักในอาชีพอาจารย์ รักนักศึกษา ทำทุกอย่างให้ดีและมีความสุข

สรุปแนวทางการลดความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร ได้แก่

๑) การจัดการสภาพการทำงาน โดยเน้นการสร้างความมั่นคงในอาชีพ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและทำงานเป็นทีม มีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และจัดสรรงานอย่างเป็นธรรม

๒) การเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงาน ครอบคลุมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การจัดการเรียนการสอน การบริการวิชาการ การวิจัย การประกันคุณภาพหลักสูตร การบริหารหลักสูตร และการพัฒนาผู้เรียน

๓) การจัดการความเครียด ทั้งด้านจิตใจโดยศึกษาหลักธรรม ด้านร่างกายโดยดูแลสุขภาพด้านครอบครัวโดยสร้างสมดุลชีวิต และด้านเป้าหมายโดยมีทัศนคติเชิงบวก แนวทางเหล่านี้จะช่วยลดความเครียดและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของอาจารย์ให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

แนวทางการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา มีดังนี้

๑) แนวทางการแก้ปัญหาสำหรับมหาวิทยาลัย มีผลการวิจัยดังนี้

๑.๑) การบริหารบุคลากร มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) ผู้บริหารระดับสูงต้องกำหนดวิสัยทัศน์ที่แสดงศักยภาพและความเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย (ข) การชี้แจงเกณฑ์การประเมินการต่อสัญญาจ้างและการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน (ค) การจัดทำแผนพัฒนาอาจารย์เป็นรายบุคคลทั้งวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และสมรรถนะ และ (ง) การดูแลสวัสดิการและค่าตอบแทนของบุคลากรทุกสถานภาพให้เท่าเทียม

๑.๒) การสร้างบรรยากาศการทำงาน มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) ผู้บริหารต้องสร้างบรรยากาศทางวิชาการที่ดี สนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวก (ข) การให้อิสระแก่อาจารย์ในการบริหารงานหลักสูตร พร้อมทั้งมีการกำกับที่มีศิลปะในการสั่งการ (ค) การออกแบบวิธีการสื่อสารที่ไม่สร้างความกังวลและความกดดัน และ (ง) ระบบรางวัลเพื่อเสริมแรงจูงใจในการทำงาน

๑.๓) การสนับสนุนการปฏิบัติงาน มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การจัดสรรภาระงาน จัดสรรรายวิชา และภาระงานให้เท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญ (ข) การจัดฝึกอบรมพัฒนาอาจารย์

แนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรฯ ๑๐๕

ด้านการจัดการเรียนการสอน และวิธีการสอนโดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัล และ (ค) การให้ความยืดหยุ่นกับวันและเวลาในการปฏิบัติงาน

๑.๔ การวิจัย มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การสนับสนุนทุนวิจัย มีเงินทุนและการสนับสนุนให้อาจารย์นำเสนอผลงานวิจัยหรือตีพิมพ์ผลงาน (ข) การจัดอบรมการทำวิจัยที่ถูกต้องทางวิชาการ การเขียนทางวิชาการ และ (ค) การส่งเสริมให้อาจารย์ไปทำงานวิจัยร่วมกับเครือข่ายในต่างประเทศ

๑.๕) การบริการวิชาการแก่สังคม มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) กำหนดพื้นที่เป้าหมายและสำรวจความต้องการการบริการวิชาการ ทำให้มีเครือข่ายและความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐและเอกชน และ (ข) จัดทำฐานข้อมูลการบริการวิชาการและฐานข้อมูลลูกค้าตลาดเป้าหมาย

๑.๖) การประกันคุณภาพการศึกษา มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) ผู้บริหารระดับสูงต้องเข้าใจระบบประกันคุณภาพการศึกษาทั้งระบบ (ข) การจัดทำแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน (ค) การจัดสรรเจ้าหน้าที่ประกันคุณภาพช่วยดูแลและให้คำแนะนำ และ (ง) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานให้เป็นระบบ สามารถเชื่อมโยงใช้งานได้ทันที

๒) แนวทางการแก้ปัญหาสำหรับอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร มีผลการวิจัยดังนี้

๒.๑) การพัฒนาตนเอง มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การรักในอาชีพอาจารย์และรักนักศึกษา (ข) การแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาการทำงานตลอดเวลา และ (ข) การจัดทำแผนพัฒนาตนเองและวางแผนการขอตำแหน่งทางวิชาการ

๒.๒) การทำงานเป็นทีม มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การมีน้ำใจช่วยเหลือในการทำงานซึ่งกันและกัน (ข) การลดอคติในตนเองและเปิดใจกว้างรับฟังความเห็นของผู้อื่น และ (ค) การประชุมสม่ำเสมอเพื่อวางแผน ทำงานตามเกณฑ์และตัวชี้วัด และติดตามงาน

๒.๓) การจัดการความเครียด มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรม มีศีลสมาธิ ปัญญา (ข) การดูแลสุขภาพ ออกกำลังกาย พักผ่อนอย่างเพียงพอ กินอาหารที่ดี (ค) การวางแผนชีวิตและการทำงานให้สมดุล และ (ง) การตั้งเป้าหมายที่สมเหตุสมผลและทำงานให้เต็มที่

๓) แนวทางการแก้ปัญหาสำหรับองค์กรระดับนโยบายของประเทศ มีผลการวิจัยดังนี้

๓.๑) การพัฒนาเกณฑ์มาตรฐาน มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การอบรมความเข้าใจและอบรมเกณฑ์และตัวชี้วัดให้ทุกมหาวิทยาลัยและหลักสูตร (ข) อย่าเปลี่ยนเกณฑ์หรือตัวชี้วัดบ่อย เพราะต้องใช้เวลาในการปรับตัว และ (ค) พิจารณาจัดทำเกณฑ์คุณภาพการศึกษาตามประเภทและบริบทของมหาวิทยาลัย

๓.๒) การพัฒนาระบบสารสนเทศ มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การปรับปรุงระบบฐานข้อมูลด้านการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา (CHE QA Online) ให้มีความเสถียร สามารถใช้งานได้ตลอดเวลา ลดรายละเอียดและขั้นตอนที่ซับซ้อน และใช้เวลานาน และ (ข) การทดสอบระบบให้มีเสถียรภาพสามารถใช้ได้กับคอมพิวเตอร์ทุกรูปแบบ

๓.๓) การพัฒนาบุคลากร มีแนวทางสำคัญดังนี้ (ก) การอบรมคณะกรรมการตรวจสอบประเมินให้เข้าใจตัวบ่งชี้และสามารถให้คำแนะนำที่ปฏิบัติได้จริง (ข) การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการทวนสอบผลการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน และ (ค) การสร้างความเข้าใจ ชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการประกันคุณภาพการศึกษา

สรุปแนวทางการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร ได้แก่

๑) ระดับมหาวิทยาลัย ต้องพัฒนาการบริหารบุคลากรด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี สนับสนุนการปฏิบัติงานด้วยการจัดสรรภาระงานอย่างเท่าเทียม ส่งเสริมการวิจัยและบริการวิชาการ และพัฒนาระบบประกันคุณภาพที่มีประสิทธิภาพ

๒) ระดับอาจารย์ ต้องพัฒนาตนเองด้วยการรักในอาชีพ ทำงานเป็นทีม และจัดการความเครียดผ่านการดูแลสุขภาพและการวางแผนชีวิตให้สมดุล

๓) ระดับนโยบายประเทศ ต้องพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานให้เหมาะสม ปรับปรุงระบบสารสนเทศให้มีเสถียรภาพ และพัฒนาบุคลากรด้วยการอบรมที่มีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการลดความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

จากผลการวิจัยแนวทางการลดความเครียดของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร ได้แก่ การจัดการสภาพการทำงานด้วยการสร้างความมั่นคง พัฒนาตนเอง และทำงานเป็นทีม การเพิ่มความสามารถครอบคลุมทุกภารกิจหลักของอาจารย์ตั้งแต่การสอน วิจัย บริการวิชาการ จนถึง การประกันคุณภาพ และการจัดการความเครียดทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ครอบครัวย และเป้าหมาย ผลลัพธ์คือการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

ผลการวิจัยสนับสนุนแนวคิดของ Lazarus^{๒๗} เกี่ยวกับความเครียดที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับสถานการณ์หรือสิ่งกระตุ้นที่ท้าทายความสามารถในการปรับตัว โดยเฉพาะในการที่อาจารย์รับรู้ว่าการภาระงานตามเกณฑ์มาตรฐานใหม่เกินกว่าทรัพยากรและความสามารถที่มี แนวทางการลดความเครียดด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในอาชีพที่เสนอ เช่น การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาการทำงาน และการวางแผนความก้าวหน้า เป็นการเพิ่มทรัพยากรส่วนบุคคลเพื่อรับมือกับความต้องการของงานที่เพิ่มขึ้น

^{๒๗} Lazarus, R. S., *Psychological stress and the coping process*, (New York: McGraw-Hill, 1966).

แนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรฯ ๑๐๗

แนวทางการลดความเครียดด้านความสัมพันธ์และแรงจูงใจ เช่น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การลดอัตราในตนเอง การทำงานเป็นทีม และการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Gillespie et al.^{๒๘} เกี่ยวกับปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความเครียด ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การทำงานเป็นทีมและการสร้างเครือข่ายสนับสนุนทางสังคมตามแนวคิดของ Cartwright and Cooper^{๒๙} ช่วยลดความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการความเครียดด้านจิตใจและสมองที่เน้นการปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา และการฝึกสติ สอดคล้องกับแนวทางการจัดการความเครียดตามบริบทไทยของ สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ^{๓๐} ที่เสนอแนวทางการบริหารจัดการในชีวิตประจำวันที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เช่น การฝึกสมาธิ การรู้ตัวกับอิริยาบถและกิจกรรมต่าง ๆ และการฝึกคิดดี พูดดี ทำดี ให้เป็นนิสัย สำหรับแนวทางการจัดการความเครียดด้านร่างกายที่เน้นการดูแลสุขภาพ การออกกำลังกาย และการพักผ่อน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความเครียดของ Musrrat^{๓๑} ที่เน้นการดูแลสุขภาพกาย การออกกำลังกาย การพักผ่อน และการบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ

การสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและครอบครัว สะท้อนแนวคิดของ Catherine^{๓๒} เกี่ยวกับความสำคัญของการปรับสมดุลชีวิตการทำงาน การจัดการเวลาอย่างถูกต้องและลดภาระงานที่ไม่จำเป็น การสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นปัจจัยสำคัญ สำหรับแนวทางการลดความเครียดด้านนโยบายองค์กร การมีส่วนร่วม และการสื่อสารที่เน้นการตระหนักถึงความสำคัญของการสอน การทำงานเป็นทีม การประชุมสม่ำเสมอ และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Gmelch^{๓๓} เรื่องปัจจัยความเครียดของอาจารย์ในด้านนโยบายองค์กร การมีส่วนร่วม และการสื่อสารที่

^{๒๘} Gillespie, N. A., Walsh, M., Winefield, A. H., Dua, J., & Stough, C., "Occupational stress in universities: Staff perceptions of the causes, consequences and moderators of stress", **Work and Stress**, Vol.15 No.1 (2001): 53-72.

^{๒๙} Cartwright, S., & Cooper, C. L., **Managing workplace stress**. Thousand Oaks, (CA: Sage Publications, 1997).

^{๓๐} สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ, "๑๐ วิธีบริหารจัดการในชีวิตประจำวัน", **นิตยสารหมอชาวบ้าน**, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๔๓๓, หน้าที่ ๖-๗.

^{๓๑} Musrrat, P., "Faculty stress in a Saudi government university", **International Journal of Humanities and Social Science**, Vol.3 No.18 (2013): 180-192.

^{๓๒} Catherine, K., "Stress in the higher education sector: Causes and yoga-mindfulness interventions", **Journal of Yoga and Physiotherapy**, Vol.3 No.3 (2017): 1-14.

^{๓๓} Gmelch, W. H., **Factorial dimensions of faculty stress [Paper presentation]**. Annual Meeting of the American Educational Research Association, (New Orleans, LA, United States, 1984).

เกี่ยวข้องกับความไม่ชัดเจนในนโยบายสถาบัน การขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และระบบการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ

แนวทางการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

จากผลการวิจัยแนวทางการแก้ปัญหาความเครียดของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรต้องดำเนินการในทุกระดับอย่างบูรณาการ โดยมหาวิทยาลัยต้องสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อ อาจารย์ต้องพัฒนาตนเองและจัดการความเครียด และหน่วยงานนโยบายต้องปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานและระบบสารสนเทศให้เหมาะสม ผลลัพธ์คือการลดความเครียดและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

ผลการวิจัยสำหรับมหาวิทยาลัยในด้านการบริหารบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงาน และการสนับสนุนการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ McLean^{๓๔} เกี่ยวกับการจัดการความเครียดของอาจารย์มหาวิทยาลัยในระดับองค์กร ที่เน้นให้มหาวิทยาลัยมีนโยบายสนับสนุนการจัดการความเครียดอย่างเป็นระบบ การเน้นการบริหารบุคลากรที่ดี เช่น การกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การชี้แจงเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน การจัดทำแผนพัฒนาอาจารย์เป็นรายบุคคล และการดูแลสวัสดิการที่เท่าเทียม สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ Harpreet^{๓๕} ที่เสนอให้จัดเงินเดือนตามมาตรฐานเพื่อลดความไม่มั่นคงทางการเงิน และจัดโครงการพัฒนาทักษะชีวิตเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์และสุขภาพจิต

การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เน้นการให้อิสระแก่อาจารย์ในการบริหารงานหลักสูตร พร้อมทั้งมีการกำกับที่มีศิลปะ การออกแบบวิธีการสื่อสารที่ไม่สร้างความกังวล และการมีระบบรางวัลเพื่อเสริมแรงจิตใจ สอดคล้องกับแนวคิดของ Musrrat^{๓๖} ที่เน้นความสำคัญของการให้อาจารย์มีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับคณะและมหาวิทยาลัย สำหรับการสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการวิจัย เช่น การสนับสนุนทุนวิจัย การจัดอบรมการทำวิจัยที่ถูกต้องทางวิชาการ รวมถึงการส่งเสริมให้อาจารย์ไปทำงานวิจัยร่วมกับเครือข่ายในต่างประเทศ และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการวิจัยและการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

^{๓๔} McLean, J., "Forgotten faculty: Stress and job satisfaction among distance educators", *Online Journal of Distance Learning Administration*, Vol.10 No.2 (2006): 1-10.

^{๓๕} Harpreet, K., "A study of teacher effectiveness in relation to occupational stress and life satisfaction among teacher educators", *International Journal Advances in Social Science and Humanities*, Vol.5 No.8 (2017): 1-9.

^{๓๖} Musrrat, P., "Faculty stress in a Saudi government university", *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol.3 No.18 (2013): 180-192.

แนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรฯ ๑๐๙

แนวทางการแก้ปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษาที่เน้นให้ผู้บริหารระดับสูงเข้าใจระบบประกันคุณภาพการศึกษาทั้งระบบ การจัดทำแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานให้เป็นระบบ สอดคล้องกับผลการวิจัยของเจษฎา คุงามมาก ที่พบว่าปัจจัยเกี่ยวกับองค์กรที่มีผลต่อความเครียดในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยรัฐเป็นอันดับแรก คือ การประกันคุณภาพการศึกษา สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาสำหรับอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรในด้านการพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม และการจัดการความเครียด สอดคล้องกับแนวคิดของ McLean^{๓๗} ในระดับบุคคลที่เสนอกลยุทธ์การจัดการความเครียดของอาจารย์ที่เน้นการพัฒนาอัตลักษณ์วิชาชีพ การสร้างเครือข่ายการสนับสนุน และการปรับปรุงความสัมพันธ์กับนักศึกษา

งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวิชาการ ดังนี้

๑) การบูรณาการแนวทางตะวันออกและตะวันตก งานวิจัยแสดงให้เห็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดการจัดการความเครียดแบบตะวันตกที่เน้นการพัฒนาทักษะและการปรับสภาพแวดล้อมกับภูมิปัญญาไทยที่เน้นการปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนา การฝึกสติ และการดูแลสุขภาพจิตควบคู่กับการพัฒนาทักษะการทำงานและการใช้เทคโนโลยี

๒) การเสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน ตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับมหาวิทยาลัย และระดับบุคคล ในการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงาน การเสนอนวัตกรรมในแนวทางการสนับสนุน เช่น การจัดทำแผนพัฒนาอาจารย์เป็นรายบุคคล การสนับสนุนการวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ และการพัฒนาการเรียนการสอนด้วยความรักในอาชีพอาจารย์

สรุป

อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรต้องมีความสามารถปฏิบัติงานตามมาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ได้แก่ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ การบริการวิชาการ การวิจัยและนวัตกรรม และการบริหารหลักสูตร ผลการวิจัยเสนอแนวทางการบูรณาการงานเหล่านี้กับภาระงานหลัก พร้อมการพัฒนาผู้เรียน

การจัดการความเครียด ผลการวิจัยเสนอแนวทางแบบองค์รวมที่ผสมผสานภูมิปัญญาไทยกับแนวคิดสมัยใหม่ ครอบคลุม ๔ ด้าน คือ จิตใจและสมองผ่านการปฏิบัติธรรม ร่างกายโดยการดูแลสุขภาพ ครอบครัวยด้วยการสร้างสมดุลชีวิต และความสำเร็จตามเป้าหมายผ่านการมีทัศนคติเชิงบวก

^{๓๗} McLean, J., "Forgotten faculty: Stress and job satisfaction among distance educators", *Online Journal of Distance Learning Administration*, Vol.10 No.2 (2006): 1-10.

แนวทางการลดความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พบว่ามี ๓ ประเด็นหลัก ประกอบด้วย

๑) สภาพการทำงานที่มีผลให้เกิดความเครียด ได้แก่ ความก้าวหน้าและความมั่นคงในอาชีพ ความสัมพันธ์และแรงจูงใจ นโยบายองค์กร การมีส่วนร่วมและการสื่อสาร และปริมาณและการประเมินคุณภาพของงาน

๒) ความสามารถในการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร ครอบคลุม ๗ ด้าน คือ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การเรียนการสอนและผลลัพธ์ผู้เรียน การบริการวิชาการแก่สังคม การวิจัย และสร้างองค์ความรู้ คุณภาพหลักสูตร การบริหารหลักสูตร และการพัฒนาผู้เรียน

๓) การจัดการความเครียด ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจและสมอง ด้านร่างกาย ด้านครอบครัว และด้านความสำเร็จตามเป้าหมาย การศึกษานี้เป็นแนวทางสำคัญในการช่วยให้อาจารย์สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความเครียดในการทำงาน

แนวทางการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พบว่ามี ๓ ระดับการแก้ปัญหา ประกอบด้วย

๑) แนวทางการแก้ปัญหาสำหรับมหาวิทยาลัย ใน ๖ ด้าน คือ การบริหารบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงาน การสนับสนุนการปฏิบัติงาน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการประกันคุณภาพการศึกษา

๒) แนวทางการแก้ปัญหาสำหรับอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร ใน ๓ ด้าน คือ การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม และการจัดการความเครียด

๓) แนวทางการแก้ปัญหาสำหรับองค์กรระดับนโยบายของประเทศ ใน ๓ ด้าน คือ การพัฒนาเกณฑ์มาตรฐาน การพัฒนาระบบสารสนเทศ และการพัฒนาบุคลากร การแก้ปัญหาความเครียดต้องดำเนินการในทุกระดับอย่างบูรณาการเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ลดความเครียดของอาจารย์ และเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานหลักสูตร

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑ แนวทางการลดความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา มีดังนี้

- การสร้างระบบสนับสนุนและการทำงานเป็นทีม มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมการทำงานเป็นทีม โดยจัดประชุมสม่ำเสมอ สร้างช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้อาจารย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการบริหารหลักสูตรให้มีมาตรฐาน

แนวทางการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรฯ ๑๑๑

- การพัฒนาศักยภาพอาจารย์อย่างต่อเนื่อง ควรจัดระบบการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะของอาจารย์ในด้านการวิจัย การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการบูรณาการงานประจำกับการประกันคุณภาพ รวมถึงส่งเสริมให้อาจารย์จัดทำแผนพัฒนาตนเองและวางแผนความก้าวหน้าในสายงาน

- การสร้างสมดุลชีวิตและการจัดการความเครียด มหาวิทยาลัยควนสนับสนุนโปรแกรมดูแลสุขภาพของอาจารย์ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมการออกกำลังกายและชีวิตส่วนตัว และจัดสรรภาระงานอย่างเป็นธรรมโดยคำนึงถึงคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญของแต่ละคน

๑.๒ แนวทางการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา มีดังนี้

- มหาวิทยาลัยควนสนับสนุนการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้คำปรึกษาและช่วยเหลืออาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรในการจัดทำเอกสารและดำเนินการตามเกณฑ์มาตรฐาน พร้อมทั้งจัดอบรมเพื่อเพิ่มความเข้าใจและทักษะที่จำเป็น

- หน่วยงานกำกับดูแลควรปรับปรุงระบบฐานข้อมูลด้านการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้มีความเสถียรและใช้งานง่าย พร้อมทั้งลดความซับซ้อนของขั้นตอนและเกณฑ์การประเมินเพื่อลดภาระงานและความเครียดของอาจารย์

- ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารจัดการหลักสูตร รวมทั้งพัฒนาระบบพี่เลี้ยงสำหรับอาจารย์ใหม่

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

๒.๑ การศึกษาวิจัยผลกระทบของการดำเนินการตามแนวทางที่เสนอต่อการลดและการแก้ปัญหาความเครียดในการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

๒.๒ การศึกษาวิจัยเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์และผลกระทบของความเครียดของอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา และคุณภาพบัณฑิต เพื่อให้เห็นภาพรวมของผลกระทบในวงกว้างและสร้างความตระหนักในการแก้ไขปัญหาความเครียดของอาจารย์อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี

พ.ศ. ๒๕๕๘. กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๘.

คณะกรรมการการอุดมศึกษา. ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษาเรื่องแนวทางการปฏิบัติตามกรอบ

มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒. สำนักมาตรฐานและคุณภาพ
อุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๒.

คณะกรรมการการอุดมศึกษา. ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษา เรื่อง แนวทางการนำมาตรฐาน

การอุดมศึกษาสู่การปฏิบัติ พ.ศ. ๒๕๖๑. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๖๑.

เจษฎา คุงามมาก. ความเครียดในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยรัฐ. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕.

มัยดี แวดราเม. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการประกันคุณภาพภายในที่บูรณาการกับงานปกติ. วารสาร
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๓, (๒๕๕๖):

๕๙-๗๙,

สุรเกียรติ อาชานานุภาพ. "๑๐ วิธีบริหารจัดการในชีวิตประจำวัน". นิตยสารหมอชาวบ้าน. ปีที่ ๓๗ ฉบับที่
๔๓๓ (๒๕๕๘) : ๖-๗.

Ahsan, N., Abdullah, Z., David, Y., & Alam, S. "A study of job stress on job satisfaction
among university staff in Malaysia: Empirical study". **European Journal of
Social Science**. Vol.8 No.1 (2009): 121-131.

Cartwright, S., & Cooper, C. L. **Managing workplace stress**. Thousand Oaks, CA: Sage
Publications, 1997.

Catherine, K. Stress in the higher education sector: Causes and yoga-mindfulness
interventions. **Journal of Yoga and Physiotherapy**. Vol.3 No.3 (2017): 1-14.

Cooper, C. L. **Organizational stress**. London: Sage Publications, 2001.

Furnham, A. **The psychology of behavior at work: The individual in the organization**.
New York: Psychology Press, 2005.

Gillespie, N. A., Walsh, M., Winefield, A. H., Dua, J., & Stough, C. "Occupational stress in
universities: Staff perceptions of the causes, consequences and moderators of
stress". **Work and Stress**. Vol.15 No.1 (2001): 53-72.

Gmelch, W. H. **Factorial dimensions of faculty stress** [Paper presentation]. Annual Meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA, United States, 1984.

Harpreet, K. A study of teacher effectiveness in relation to occupational stress and life satisfaction among teacher educators. **International Journal Advances in Social Science and Humanities**. Vol.5 No.8 (2017): 1-9.

Ilhan, G. Job stressors and their effects on academic staff: A case study. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*. Vol.5 No.4 (2014): 58-72.

Khan, A. Factors of job stress among university teachers in Pakistan a conceptual review. **Journal of Management Info**. Vol.2 No.1 (2014): 62-67.

Lazarus, R. S. **Psychological stress and the coping process**. New York: McGraw-Hill, 1966.

McLean, J. Forgotten faculty: Stress and job satisfaction among distance educators. **Online Journal of Distance Learning Administration**. Vol.10 No.2 (2006): 1-10.

Moustaka, E., & Constantinidis, T. C. Sources and effects of work-related stress in nursing. **Health Science Journal**. Vol.4 No.4 (2010): 210-216.

Musrrat, P. Faculty stress in a Saudi government university. **International Journal of Humanities and Social Science**. Vol.3 No.18 (2013): 180-192.

Stavroula, L., Amanda, G., & Tom, C. **Work organization & stress**. Geneva: World Health Organization, 2003.

Travers, C., & Cooper, C. **Teachers under pressure: Stress in the teaching profession**. London: Routledge, 1996.

Usman, A., Ahmed, Z., Ahmed, I., & Akbar, Z. Work stress experienced by the teaching staff of University of the Punjab, Pakistan: Antecedents and consequences. **International Journal of Business and Social Science**. Vol.2 No.8 (2011): 202-210.

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย*

The study of the Potentialities of Buddhist-Based Tourist Attractions in Chiang Rai

ณรงค์ เจนใจ**

Narong Jenjai

รณิดา ปิงเมือง***

Ranida Mingmoung

เลห์ล่า ตริเอกานุกูล****

Lelah Tri-aekanukul

จันจิรา วิชัย*****

Janjira Wichai

สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ประเทศไทย
Strategies for Regional Development, Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

E-Mail: narongjenjai@gmail.com

Received : April 29, 2025

Revised : May 22, 2025

Accepted : May 23, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย และ (๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยแบบผสม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย จำนวน ๕๒๔ คน ได้มาโดยวิธีสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม ในการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ๕ ด้าน วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของคณาจารย์เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย Strategies for Regional Development, Chiang Rai Rajabhat University

** นายณรงค์ เจนใจ Narong Jenjai นักศึกษาสาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค

*** ผศ.ดร.รณิดา ปิงเมือง Ranida Mingmoung อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

**** ผศ.ดร.เลห์ล่า ตริเอกานุกูล Lelah Tri-aekanukul อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

***** อาจารย์ ดร.จันจิรา วิชัย Janjira Wichai อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ผลการวิจัย พบว่า สภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่มีความสวยงาม มีความพร้อมสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวและยังเป็นที่ยินยมนักท่องเที่ยวและนักแสวงบุญทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ๕ ด้าน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาน้อยสุดดังนี้ (๑) ด้านสถานที่ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$) (๒) ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) (๓) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) (๔) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$) และ (๕) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยสุด ($\bar{X} = 2.46$)

คำสำคัญ : ศักยภาพ; แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา; เชียงราย

Abstract

The objectives of this research were: (1) to study the current conditions of Buddhist-based tourist attractions in Chiang Rai Province, and (2) to assess the potential of such attractions and based on the mixed method for data collection, a questionnaire on the assessment of 5 aspects of tourism potentialities selected by the accidental sampling technique was conducted with 524 tourists visiting the Buddhist-based tourist attractions in Chiang Rai. The data were statistically analyzed using percentage, mean, and standard deviation.

The findings indicate that the Buddhist tourist sites in Chiang Rai are aesthetically appealing, well-prepared to accommodate visitors, and widely favored by both domestic and international tourists, including religious pilgrims, as well as religious pilgrims and revealed that all the 5 major aspects of assessing tourist attractions in Chiang Rai, with its mean of 3.58, were mostly found in terms of its location with its mean of 4.53, followed by its tourist attractions with its mean of 3.97, its accessibility with its mean of 3.54, its tourism promotion activities with its mean of 3.39, and its facilities with its mean of 2.46.

Keywords: Potentiality; Buddhist-Based Tourism; Chiang Rai

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องทั้งจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้แนวโน้มภาคการท่องเที่ยวจะมีการเติบโตมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยยังคงมีศักยภาพและโอกาสทางการท่องเที่ยวมากมาย อาทิ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ World Economic Forum : WEF ได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยอยู่อันดับที่ ๓๒ จาก ๑๓๗ ประเทศสูงขึ้นจากอันดับของปีที่ผ่านมาโดยประเทศไทยมีคะแนนภาวะเศรษฐกิจมหภาคและโครงสร้างพื้นฐานที่ดีขึ้น ซึ่งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ ของประเทศไทยอย่างมาก ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีผลกระทบทางตรงต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย คิดเป็นมูลค่า ๑.๒๙ ล้านล้านบาท หรือ คิดเป็นร้อยละ ๙.๒๐ ของผลิตภัณฑ์มวลรวม ภายในประเทศ (GDP) อีกทั้งมีการเติบโตโดยเฉลี่ยร้อยละ ๖.๗ ต่อปี ต่อเนื่องไปถึงปี พ.ศ. ๒๕๗๐ ซึ่งคาดว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๗๐ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีมูลค่าประมาณ ๒.๗๑ ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓๐ ของผลิตภัณฑ์มวลรวม ภายในประเทศ^๑ โดยการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทย ในอีก ๔ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑ -๒๕๖๔) จะมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง^๒ เมื่อก้าวถึงประเทศไทยในสายตาของนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีที่งดงาม โดยเฉพาะเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาซึ่งนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจ เพื่อที่จะเที่ยวชมความงดงามของศาสนสถาน ทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนิกชน ที่เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมตามประเพณี ในพระพุทธศาสนาซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการ หรือเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์และสถูป^๓

แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่มีศักยภาพสูงในด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ วัดพระแก้ว สถานที่พบพระแก้วมรกตครั้งแรก วัดพระสิงห์มีหอวัฒนธรรมปริทรรศน์พิพิธภัณฑศาลากลาง หลังเก่า (รัชกาลที่ ๕) วัดดอยงำเมืองเป็นสถานที่บรรจุอัฐิญาเม็งรายมหาราช วัดร่องขุนที่มีศาสนสถาน เป็นศิลปะเชิงพุทธศิลป์ที่ออกแบบและสร้างสรรค์โดยอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ศิลปินแห่งชาติ วัดห้วยปลากั้ง เป็นวัดที่มีศิลปะของวัฒนธรรมร่วมระหว่างจีนและไทยที่สวยงาม เป็นที่ประดิษฐานองค์

^๑ กรมการท่องเที่ยว, แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔ ของกรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : วีไอพี ก๊อบบี้ ปรี้น, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

^๒ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๖๐).

^๓ วสันต์ ชีวะสาธน์, ศาสนสถานในพุทธศาสนา: แหล่งและบทบาท, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒): หน้า ๑๐.

เจ้าแม่กวนอิมที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ สูงเทียบเท่าตึก ๑๔ ชั้น เป็นต้น นอกจากนั้นจังหวัดเชียงรายยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นอีกเกือบทุกอำเภอที่เป็นโบราณสถาน พุทธสถาน จิตรกรรม สถาปัตยกรรมอันงดงามทำให้เกิดศรัทธา และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยวกราบไหว้สักการะอีกด้วย เช่น พระธาตุดอยเวา อำเภอแม่สาย พระธาตุดอยกิตติ พระธาตูป่าสัก พระธาตุเจดีย์หลวง พระธาตูปูข้าว พระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน พระธาตุดอยจันทร อำเภอแม่จัน เป็นต้น

จากสถิติของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศของสำนักงานสถิติแห่งชาติ แสดงให้เห็นถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายระหว่างปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕ ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน ๘,๗๒๙,๘๑๙ คน สร้างรายได้ให้กับจังหวัดเชียงรายทั้งสิ้นจำนวน ๕๘,๒๖๑.๘๔ ล้านบาท^๔ จากข้อมูลการสำรวจสถิตินักท่องเที่ยวและผู้เข้าปฏิบัติธรรมในวัดพระแก้ว(พระอารามหลวง) พบว่ามีผู้เข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญกุศลธรรมสวณะทุกวันพระในปี ๒๕๖๐ มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด ๔,๑๗๖ คน^๕ เช่นเดียวกับวัดห้วยปลากั้งเมื่อดูจากจำนวนการขายบัตรขึ้นองค์พระแม่กวนอิม พบว่าในปี ๒๕๖๔ มีจำนวนกว่า ๘๐,๐๐๐ คน จากสถิติดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่าจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่ทำให้จังหวัดเชียงรายได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีความพร้อมในด้านการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงศักยภาพของวัดในจังหวัดเชียงรายเพื่อต่อยอดพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริงและเพื่อการรองรับการขยายตัวทางการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายในอนาคต

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาสภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย
- ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย

^๔ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นรายจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๖๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/statistics_and_indicators?impt_branch=๓๒๐. [๒ กันยายน ๒๕๖๗].

^๕ สำนักงานเลขานุการวัดพระแก้ว (พระอารามหลวง), สมุดคู่มือการสวดมนต์ทำวัตร, (วัดพระแก้ว พระอารามหลวง) : เชียงราย ม.ป.พ. ๒๕๖๐, หน้า ๕๐.

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกำหนดขั้นตอนและวิธีการในการวิจัยดังนี้

๑. การเลือกพื้นที่ในการศึกษา โดยการสอบถามนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ในช่วงเดือนมกราคม ๒๕๖๐ จำนวน ๔๒๐ คนถึงวัดหรือสถานที่ทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ที่นักท่องเที่ยวรู้จักมากที่สุด โดยการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อจัดลำดับวัดที่นักท่องเที่ยวรู้จักมากที่สุด ๑๐ อันดับแรกเป็นพื้นที่ในการศึกษา โดยวัดหรือสถานที่ทางพระพุทธศาสนา ๑๐ ลำดับแรก ได้แก่ (๑) วัดร่องขุน (๒) วัดร่องเสือเต้น (๓) วัดห้วยปลากั้ง (๔) ไผ่เจ็ญตะวันตก (๕) วัดพระธาตุดอยตุง (๖) วัดพระแก้ว (พระอารามหลวง) (๗) วัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง) (๘) วัดแสงแก้วโพธิญาณ (๙) วัดพระธาตุผาเงา และ (๑๐) วัดมงคลธรรมกายาราม

๒. การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามศักยภาพของวัดที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา กับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ของวัดจำนวน ๕๒๔ คน โดยสอบถามความคิดเห็นตามองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ๕A^๖ ได้แก่ Accessibility (การเข้าถึง) Activity (การมีกิจกรรม) Amenity (มีสิ่งอำนวยความสะดวก) Attraction (มีสิ่งดึงดูดใจ) และ Accommodation (มีสถานที่พักผ่อน) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience Sampling) ซึ่งการเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย” ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้แบบสอบถามจำนวน ๕๒๔ ชุด ที่ระดับความเชื่อมั่นจากผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจหาค่า IOC จำนวน ๓ ท่านซึ่งได้ระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ร้อยละ ๙๗ และผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือแล้วว่มาทำการวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ สถานภาพ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดหัวข้อการสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ๕A โดยวัดตามขั้นตอนของระดับความเห็นต่อสถานที่ท่องเที่ยว คำตอบเป็นระดับความจริงใจในความพึงพอใจในศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert (The Likert Scale) มี ๕ ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะสำหรับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ผู้ศึกษาได้กำหนดเป็นคำถามแบบปลายเปิด

^๖ Tourism Western Australia, “5A’s of Tourism ๒๐๐๘”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา www.tourism.wa.gov.au/jumpstartguide/totb_5Asoftourism.html, [๑ ตุลาคม ๒๕๖๑].

จากนั้นนำแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ตามหลักการ ๕A โดยทำการวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อคำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของความเหมาะสมและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จากกลุ่มตัวอย่าง การแปลความหมายของเครื่องมือ มีวิธีการแปลความหมายข้อคำถาม เป็นการประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ และได้กำหนดระดับเกณฑ์ประเมินดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๕๐ = มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ – ๒.๕๐ = มีความเหมาะสมในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ – ๓.๕๐ = มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ – ๔.๕๐ = มีความเหมาะสมในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐ = มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ในส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวชมวัด ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์โดยการแยกหมวดหมู่และบรรยายสรุปโดยการบรรยายเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย จำนวน ๕ ด้าน โดยนำเสนอไว้ ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม และส่วนที่ ๒ การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการสอบถามถึงสภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๕๒๔ คน โดยแยกเป็นเพศ สถานภาพ อายุ การศึกษา อาชีพและรายได้ จำแนกได้ตามตารางที่ ๑ ดังนี้

ตารางที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๒๓๘	๔๕.๔
หญิง	๒๘๖	๕๔.๖
๒. สถานภาพ		
โสด	๒๕๘	๔๙.๒
สมรส	๒๖๖	๕๐.๘

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หย่าร้าง	๙	๑.๗
หม้าย	๒๐	๓.๘
แยกกันอยู่	๑๔	๒.๗
๓. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๖๑	๑๑.๖
๒๑ - ๓๐ ปี	๑๙๑	๓๖.๕
๓๑ - ๔๐ ปี	๘๙	๑๗.๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๘๕	๑๖.๒
๕๑ - ๖๐ ปี	๗๕	๑๔.๓
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๓	๔.๔
๔. ระดับการศึกษา		
ระดับประถมศึกษา	๓๕	๖.๗
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	๓๖	๖.๙
ปวช.	๑๙	๓.๖
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	๗๓	๑๓.๙
ปวส.	๔๔	๘.๔
อนุปริญญา	๒๓	๔.๔
ปริญญาตรี	๒๒๘	๔๓.๕
ปริญญาโท	๓๙	๗.๔
ปริญญาเอก	๑๒	๒.๓
อื่น ๆ	๑๕	๒.๙
๕. อาชีพ		
รับราชการในหน่วยงานของรัฐ	๑๐๐	๑๙.๑
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๔๖	๘.๘
พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ	๕๘	๑๑.๑
ทำธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย	๑๑๔	๒๑.๗
เกษตรกร	๓๙	๗.๔
อื่นๆ	๑๖๗	๓๑.๙
๖. รายได้		
น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๖๗	๓๑.๙
๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๑๘๑	๓๔.๕
๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท	๑๑๓	๒๑.๖
มากกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท	๖๓	๑๒.๐

จากตารางที่ ๑ พบว่าด้านเพศที่ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชายจำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๔ และเพศหญิงจำนวน ๒๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๖ ด้านสถานภาพพบว่าส่วนใหญ่มีสถานภาพ โสด จำนวน ๒๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๒ รองลงมาสถานภาพสมรส จำนวน ๒๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๖ และเป็นหม้าย จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ด้านอายุพบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี

จำนวน ๑๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕ รองลงมาอยู่ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐ และอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒ ด้านระดับการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๒๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๕ รองลงมาระดับ ปวส. จำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๔ และระดับปริญญาโท จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๔ ด้านอาชีพ พบว่าส่วนใหญ่มีอาชีพอื่นๆ (นักเรียน นักศึกษา และไม่มีอาชีพ) จำนวน ๑๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๙ รองลงมาทำธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย จำนวน ๑๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๗ และอาชีพรับราชการ จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๑ ด้านรายได้ พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๕ รองลงมาไม่มีรายได้น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๙ และมีรายได้ ๒๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖

ส่วนที่ ๒ การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ๕ ด้านประกอบด้วย

๑. ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว

๒. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

๓. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

๔. ด้านสถานที่พักผ่อน

๕. ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ ๒ ถึงตารางที่ ๗ ดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ๕ ด้าน

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ๕ ด้าน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว	๓.๙๗	๐.๗๗	มาก
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	๓.๕๔	๐.๘๗	มาก
สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	๒.๔๖	๐.๘๖	น้อย
สถานที่	๔.๕๓	๐.๗๔	มากที่สุด
กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว	๓.๓๘	๐.๙๔	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	๓.๕๘	๐.๘๓	มาก

จากตารางที่ ๒ ตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำนวน ๕๒๔ คน พบว่าค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ๕ ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๘ โดยพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านสถานที่ ด้านที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว และด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่อยู่ในระดับปานกลางคือ

กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว และที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยสุด คือ สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ ๓ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
สถานที่มีความสวยงามทางพุทธศิลป์	๔.๗๔	๐.๔๗	มากที่สุด
แหล่งเรียนรู้ทางคติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา	๔.๑๓	๐.๗๓	มาก
สถานปฏิบัติธรรมและวิปัสสนา	๓.๙๘	๐.๘๓	มาก
มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์	๔.๐๑	๐.๘๔	มาก
ความศรัทธาต่อเจ้าอาวาส	๔.๓๒	๐.๗๓	มาก
เป็นวัดพระอารามหลวง	๒.๒๘	๐.๙๔	น้อย
วัตถุมงคลที่วัดจัดทำขึ้น	๓.๙๔	๐.๘๘	มาก
สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด	๔.๖๐	๐.๕๓	มากที่สุด
มีการประกอบพิธีกรรมเสริมดวง เสริมโชคลาภ ฯ	๓.๗๗	๐.๙๘	มาก
รวมเฉลี่ย	๓.๙๗	๐.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๓ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดมี ๒ ข้อ คือ สถานที่มีความสวยงามทางพุทธศิลป์และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดและข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การเป็นวัดพระอารามหลวง

ตารางที่ ๔ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
มีฐานข้อมูลการเดินทางในเครือข่ายอินเทอร์เน็ต	๒.๗๐	๑.๐๘	ปานกลาง
สามารถเดินทางเข้าถึงได้หลากหลายเส้นทาง	๓.๖๙	๐.๙๓	มาก
มีป้ายบอกทางที่สะดุดตา มองเห็นได้ง่ายและโดดเด่น	๔.๐๓	๐.๘๓	มาก
การเดินทางเข้ามายังสถานที่มีความสะดวกรวดเร็ว	๔.๑๒	๐.๘๐	มาก
มีการจัดระบบจราจรภายในแหล่งท่องเที่ยวที่ดี	๔.๑๐	๐.๘๐	มาก
สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ตลอดปี	๔.๒๐	๐.๗๖	มาก
สามารถติดต่อสอบถามได้ทางโทรศัพท์	๑.๙๕	๐.๙๕	น้อย
รวมเฉลี่ย	๓.๕๔	๐.๘๗	มาก

จากตารางที่ ๔ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ตลอดปี รองลงมาคือการเดินทางเข้ามายังสถานที่ที่มีความสะดวกรวดเร็ว และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือสามารถติดต่อสอบถามได้ทางโทรศัพท์

ตารางที่ ๕ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวจำแนกเป็นรายข้อ

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
การต้อนรับและการให้ข้อมูลที่ดีของบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยว	๑.๙๑	๐.๘๑	น้อย
มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว	๑.๙๔	๐.๘๕	น้อย
มีบริการร้านค้าเพื่อเช่าวัตถุมงคลและเครื่องประกอบพิธีกรรมเชิงพุทธ	๓.๘๖	๐.๘๔	มาก
มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับเด็ก คนพิการ ผู้สูงอายุ	๒.๑๖	๑.๐๔	น้อย
มีที่จอดรถพอเพียง	๒.๐๘	๐.๗๖	น้อย
มีระบบการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	๒.๑๐	๐.๘๗	น้อย
มีสถานที่นั่งพักที่เพียงพอและร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน	๔.๐๖	๐.๘๖	มาก
มีห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น	๑.๘๒	๐.๘๐	น้อย
มีโรงทานไว้บริการอาหารและเครื่องดื่มฟรีแก่นักท่องเที่ยว	๒.๐๓	๐.๙๖	น้อย
มีร้านอาหารที่ถูกสุขลักษณะไว้จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว	๑.๗๙	๐.๗๒	น้อย
มีห้องน้ำสะอาดและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	๓.๙๕	๐.๙๓	มาก
มีบริการ wifi ฟรี	๑.๘๗	๐.๙๑	น้อย
รวมเฉลี่ย	๒.๔๖	๐.๘๖	น้อย

จากตารางที่ ๕ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับ น้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีห้องน้ำสะอาดและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว รองลงมาคือ มีการบริการร้านค้าเพื่อเช่าวัตถุมงคลและเครื่องประกอบพิธีกรรมเชิงพุทธ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีร้านอาหารที่ถูกสุขลักษณะไว้จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

ตารางที่ ๖ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสถานที่พักผ่อนจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านสถานที่พักผ่อน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
จัดสถานที่เขตพุทธาวาส และ สังฆาวาส อย่างชัดเจน	๔.๖๓	๐.๖๓	มากที่สุด
มีการจัดภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมด้านหลักธรรม	๔.๕๐	๐.๖๘	มาก
มีการจัดสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม	๔.๔๕	๐.๘๐	มาก
มีสถานที่และสิ่งเรียนรู้เชิงพุทธศาสนาที่หลากหลาย	๔.๕๘	๐.๗๔	มากที่สุด
มีที่พักเพียงพอผู้มาพัก ทั้งหมู่คณะ หรือครอบครัว	๔.๒๑	๑.๑๑	มาก
มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย	๔.๗๐	๐.๕๕	มากที่สุด
เหมาะกับผู้มาท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย	๔.๖๕	๐.๖๘	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	๔.๕๓	๐.๗๔	มากที่สุด

จากตารางที่ ๖ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านสถานที่พักผ่อน ภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย รองลงมาคือ เหมาะกับผู้มาท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีที่พักเพียงพอผู้มาพักทั้งหมู่คณะหรือครอบครัว

ตารางที่ ๗ แสดงค่าเฉลี่ยการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว จำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
มีกิจกรรมตามประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับหลักธรรม	๓.๘๒	๑.๓๔	มาก
มีกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักพระธรรมวินัย	๑.๗๒	๐.๗๓	น้อย
มีกิจกรรมด้านการทำบุญในลักษณะสังคมสงเคราะห์	๓.๙๗	๐.๘๑	มาก
มีการสอนธรรมเป็นประจำ	๑.๘๐	๐.๘๒	น้อย
มีการประกอบพิธีกรรมทางคติความเชื่อของคนล้านนา เช่น สืบชะตา เทศน์มหาชาติ สรงน้ำพระธาตุ สงกรานต์ ไห่ครุ	๓.๘๔	๐.๙๒	มาก
มีกิจกรรมเน้นด้านพิธีกรรมไสยศาสตร์	๓.๕๓	๑.๐๓	มาก
มีกิจกรรมที่เน้นหลักการแก้กรรม	๓.๕๗	๑.๐๐	มาก
มีกิจกรรมที่เน้นการสะสมบุญ	๓.๘๕	๐.๙๓	มาก
มีกิจกรรมที่เน้นการวิปัสสนา ปฏิบัติธรรม	๓.๘๗	๐.๘๙	มาก
มีกิจกรรมด้านการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ด้วยหลักธรรม	๓.๙๑	๐.๙๓	มาก
รวมเฉลี่ย	๓.๓๘	๐.๙๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๗ พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีกิจกรรมด้านการทำบุญในลักษณะสังคัมสังเคราะห์ รองลงมาคือ มีกิจกรรมด้านการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ด้วยหลักสูตร และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักพระธรรมวินัย

สรุปการวิจัยพบว่า สถานที่ที่มีศักยภาพ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ทุกแห่งมีจัดสถานที่เขตพุทธาวาส และ สังฆาวาสไว้อย่างชัดเจน มีการจัดภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมด้านกิจกรรมเหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรม อีกทั้งยังมีสิ่งเรียนรู้เชิงพุทธพุทธศาสนาที่หลากหลาย ซึ่งทุกวัดมีที่พักเพียงพอต่อผู้มาพักทั้งหมู่คณะหรือครอบครัว มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยเหมาะสมกับผู้มาท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย ในส่วนของด้านสิ่งดึงดูดใจและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่าจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกสบายทั้งทางรถยนต์และเครื่องบินอีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายส่วนมากจะอยู่ติดถนนสายหลักจึงทำให้การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย อีกทั้งจังหวัดเชียงรายมีจุดเด่นทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมซึ่งเป็นการหนุนเสริมให้กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวพบว่า ในส่วนนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการกล่าวคือบางแหล่งท่องเที่ยวมีการประกอบพิธีกรรมเสริมดวง เสริมโชคลาภมากเกินไปจึงทำให้ขาดกิจกรรมที่เน้นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไป อีกทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกบางประการที่ทางแหล่งท่องเที่ยวไม่ให้ความสำคัญเพราะเกรงจะทำลายทัศนียภาพจึงเป็นข้อจำกัดในส่วนนี้

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายโดยรวมทั้ง ๕ ด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก สามารถอภิปรายเป็นรายด้านตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาน้อยสุดดังนี้

๑. ด้านสถานที่พักผ่อนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายมีความพร้อมในด้านสถานที่เนื่องจากมีประวัติศาสตร์และมีอายุยาวนานจึงเป็นที่รู้จักและมีการจัดสถานที่ไว้อย่างเหมาะสมเป็นสัดส่วนสวยงาม ดังนั้นจึงทำให้ศักยภาพด้านสถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจึงโดดเด่นเป็นที่น่าประทับใจของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ณัฐพล เนียมแก้ว^๗ ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดลพบุรี พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่มี

^๗ ณัฐพล เนียมแก้ว, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดลพบุรี”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๐): ๓๐๙-๓๒๓.

ความพึงพอใจต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปางในด้านแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมสูงสุด

๒. ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก พบว่าวัดในกลุ่มนี้มีศักยภาพในด้านสถานที่ สิ่งดึงดูดใจ และการเข้าถึง อยู่ในระดับมาก เนื่องจากวัดในกลุ่มนี้มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นจุดเด่นของแต่ละวัด อีกทั้งยังมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวัดมาอย่างยาวนานจึงทำให้เป็นที่รู้จักและเคารพของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้กราบไหว้เพื่อขอพร เพื่อความเป็นสิริมงคลและการสร้างเสริมกำลังใจให้กับผู้คนที่มากราบไหว้ ที่มีผลมาจากความเชื่อและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด สอดคล้องกับวงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ,^๙ วัชรภรณ์ ระยาศรี,^{๑๐} มาโนช พรหมปัญโญและคณะ^{๑๑} ที่กล่าวถึงศักยภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไปในทิศทางเดียวกันว่า วัดที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวต้องมีศาสนวัตถุที่สำคัญ เช่น พระพุทธรูปต่าง ๆ ที่เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ไว้ให้ผู้คนเขากราบสักการะ อีกทั้งทางวัดยังมีการจัดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ โดยกิจกรรมที่โดดเด่น มีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวนมากเดินทางไปประกอบพิธีทางพุทธศาสนา ซึ่งพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่มาเที่ยววัดพบว่า นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัด มีวัตถุประสงค์เพื่อการได้ผ่อนคลายความเครียดเกิดความสบายใจและได้ชื่นชมความงดงามและโดดเด่นเป็นอย่างมาก บางวัดมีศิลปะและสถาปัตยกรรมในวัดมีคุณค่าสูงยิ่งที่ได้สืบทอดรักษากันมาอย่างยาวนาน โดยที่ทุกวัดต่างก็มีทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจทำให้จิตใจสงบ และสอดคล้องกับ ที่กล่าวถึงศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีในด้านการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวว่าวัดที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีสถาปัตยกรรมประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่น เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง

^๙ วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ, “การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี”, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๖๓-๘๒.

^{๑๐} วัชรภรณ์ ระยาศรี, “พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

^{๑๑} มาโนช พรหมปัญโญ และคณะ, “แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”, วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๓๖-๔๗.

๓. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดเศรษฐกิจชายแดนจึงทำให้มีโครงการต่างๆจากรัฐบาลที่เน้นการขยายเส้นทางคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ในประเทศเพื่อนบ้านและจังหวัดใกล้เคียง โดยจังหวัดเชียงรายมีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สะดวกทั้งทางบกและทางอากาศ จึงทำให้การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆสะดวกตามไปด้วยเพราะเส้นทางคมนาคมขนส่งได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ ณัฐพล เนียมแก้ว^{๑๑} ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอกำแพง จังหวัดลำปาง พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยมีความพึงพอใจในด้านการคมนาคมมากที่สุดในเรื่องการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก ปลอดภัย และมีป้ายสัญลักษณ์บอกทางชัดเจน เนื่องจากวัดอำเภอกำแพง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นเส้นทางในการคมนาคมของจังหวัดลำปางที่เชื่อมโยงไปในหลายอำเภอและหลายจังหวัดจึงทำให้การคมนาคมสะดวกสบายและเข้าถึงง่าย

๔. ด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงรายส่วนมากเป็นวัด จึงมีข้อจำกัดบางอย่างในด้านกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งวัดเองมีเพียงการจัดสถานที่และบรรยากาศให้เหมาะแก่การขึ้นชมธรรมชาติและ การศึกษาธรรมเป็นหลัก โดยมีบางวัดที่มีข้อจำกัดในด้านสถานที่ที่มีความคับแคบและตั้งอยู่ในเมือง เช่น วัดพระแก้วและวัดพระสิงห์ สอดคล้องกับ จุฑาภรณ์ หินซุย และ สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์^{๑๒} ทำการศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าวัดขาดกิจกรรมในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ในการวางแผนการตลาด และการดำเนินการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนา ด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางคมนาคมยังไม่สามารถสนองต่อความเสถียร นักท่องเที่ยวได้

^{๑๑} ณัฐพล เนียมแก้ว, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติพระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภอกำแพง จังหวัดลำปาง”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๐): ๓๐๙-๓๒๓.

^{๑๒} จุฑาภรณ์ หินซุย และ สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์, “แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด”, วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๕๐-๕๘.

๕. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดอยู่ในระดับน้อย พบว่าในด้าน สิ่งอำนวยความสะดวกทางการบริการในระบบสาธารณูปโภค เช่น ห้องน้ำ น้ำดื่ม ที่นั่ง ทุกวัดมีความ พร้อมเช่นเดียวกับหลายวัดในเขตภาคเหนือ สอดคล้องกับ พระวิสุทธิ จิตวิสุทธิและคณะ^{๑๐๓} ได้ทำการศึกษา เรื่องการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาจากวัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๔ วัด โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสิ้น ๔๗ รูป/คน ผลการศึกษาพบว่า ในส่วนด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ควรร่มรื่น สะอาด และสงบ มีห้องน้ำสะอาดและเพียงพอ มีป้ายหัวข้อธรรมะข้อคิด ที่เป็นประโยชน์ จัดพื้นที่ให้ผู้เข้ามาใช้ บริการมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องธรรมะ และควรมีห้องสมุด ประจำวัดเพื่อให้ผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาธรรมผ่านการจัดการท่องเที่ยวของวัด แต่มีสิ่งอำนวยความสะดวก บางประการที่ยังไม่มีความพร้อมเท่าที่ควรเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย มีบริบทที่เป็นล้าหนา มีข้อจำกัดบางประการที่สืบเนื่องมาจากคติความเชื่อ “เรื่องซิด” ซึ่งเป็นข้อห้าม ต่างๆในระบบความเชื่อของคนล้านนา ดังนั้นจะเห็นว่าบางวัดมีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนในเขตห้ามเข้า สำหรับผู้หญิง บางวัดกำหนดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ไว้โดยเฉพาะ เช่นวัดพระธาตุดอยตุง กำหนดให้ไม่มีห้องน้ำ ในบริเวณพื้นที่โดยรอบของวัดหลวง(วัดที่ประดิษฐานพระธาตุ) เพราะถือว่าเป็นสิ่งสกปรก วัดพระแก้ว (พระอารามหลวง) ไม่มีสิทธิ์สำหรับคนพิการเพื่ออำนวยความสะดวกให้ขึ้นไปยังพระวิหารหลวงและ หอพระแก้วเพราะจะทำลายทัศนียภาพของสถาปัตยกรรม

ข้อเสนอแนะ

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีศักยภาพสูงในด้านสถานที่ที่มีความ สะดวกสบาย ที่มีการเดินทางเข้าถึงได้ง่ายทั้งทางรถยนต์ ทางอากาศ รวมถึงสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ที่ล้วนแล้วแต่เป็นเอกลักษณ์ของเชียงราย ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และศิลปะ จึงทำให้ ศักยภาพในการดึงดูดมีความสำคัญสูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัด เชียงราย ยังมีข้อจำกัดในด้านกิจกรรมเสริมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการต่าง ๆ ที่ยังมี ข้อจำกัดบางประการ เช่น อาคารสถานที่ขาดการบำรุงรักษา เรื่องการพัฒนาที่สอดคล้องกับนโยบาย ภาครัฐ และด้านการบริการอื่นๆ ภายในวัดเป็นต้น ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ ควรมีการปรับปรุงแก้ไขดังนี้

^{๑๐๓} พระวิสุทธิ จิตวิสุทธิและคณะ, “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อการเสริมสร้าง จิตสำนึกสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๙): ๗๕-๙๐.

๑. ส่วนผู้ที่รับผิดชอบโดยตรง ควรมีการพัฒนาในด้านที่มีศักยภาพที่ดีอยู่แล้วให้มีความน่าสนใจและดียิ่งขึ้นและปรับปรุงในข้อที่มีข้ออ่อนให้ดีขึ้นไป โดยส่วนด้านที่มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่จังหวัดเชียงราย มีศักยภาพสูง แต่ยังมีข้อจำกัดบางอย่างที่ยังเป็นอุปสรรคอยู่ เช่น สถานที่มีความเก่าแต่ขาดการบำรุงรักษา ทำให้อาคารสถานที่มีความทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ดังนั้นจึงต้องมีการประสานงานเพื่อขอสนับสนุนทั้งงบประมาณ และวิทยาการต่าง ๆ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการบำรุงรักษาและพัฒนาปรับปรุงให้เกิดความแข็งแรงและสวยงามอยู่เสมอ

๒. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการบูรณาการในการดำเนินงานร่วมกับวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย มีการประสานความร่วมมือระหว่างกันเพื่อกำหนดแผนหรือแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวให้มีทิศทางในการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน และให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมในปัจจุบัน

๓. วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำข้อมูลจากการวิจัยในครั้งนี้ไปสร้างกลยุทธ์และแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย ให้เกิดเป็นรูปธรรมและมีความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างแท้จริงเพื่อรองรับกับการท่องเที่ยวในอนาคต โดยเฉพาะกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักพระธรรมวินัยและการจัดให้มีการสอนธรรมเป็นประจำภายในวัด รวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการบริการภายในวัด

บรรณานุกรม

กรมการท่องเที่ยว. แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว ของกรมการท่องเที่ยว พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔.

กรุงเทพมหานคร: วีไอพี ก๊อปปี้ ปริ๊น, ๒๕๖๑.

จุฑาภรณ์ หินชุย และ สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. “แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษา วัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด”. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๗) :๕๐-๕๘.

ณัฐพล เนียมแก้ว. “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อวัดเฉลิมพระเกียรติ พระจอมเกล้าราชานุสรณ์ อำเภोज้ำหม่ จังหวัดลำปาง”. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัย ฟาร์อีสเทอร์น. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑, (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๐): ๓๐๙-๓๒๓.

พระวิสุทธิ จิตวิสุทธิโธและคณะ. “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อการพัฒนาเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่”. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒, (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๙): ๘๘.

มานิช พรหมปัญโญ และคณะ. “แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของ
จังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”. **วารสารการบริการและ
การท่องเที่ยวไทย**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒, (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๖): ๓๖-๔๗.

วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ. “การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี”.
วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปีที่ ๘
ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗): ๖๓-๘๒.

วสันต์ ชีวะสารณ์. **ศาสนสถานในพุทธศาสนา: แหล่งและบทบาท**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วัชรภรณ์ รัชยศิริ. “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มา
เที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.
๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรมมพ์องค์การสงเคราะห์ทหาร
ผ่านศึก, ๒๕๖๐.

สำนักงานเลขานุการวัดพระแก้ว (พระอารามหลวง). **สมุดคู่มือการสวดมนต์ทำวัตร**. เชียงราย: วัดพระแก้ว
(พระอารามหลวง), ม.ป.พ., ๒๕๖๐.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. “สถิตินักท่องเที่ยวไทย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.mots.
go.th](http://www.mots.go.th). [๑ ตุลาคม ๒๕๖๑].

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นรายจังหวัด พ.ศ.2554 – 2565**.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/statistics_and_
indicators?impt_branch=320](https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/statistics_and_indicators?impt_branch=320). [2 กันยายน 2567].

Tourism Western Australia. “**5A’s of Tourism 2008**”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [www.tourism.
wa.gov. au/jumpstartguide/totb_๕Asoftourism.html](http://www.tourism.wa.gov.au/jumpstartguide/totb_๕Asoftourism.html). [๑ ตุลาคม ๒๕๖๑].

อรรถปริวรรตศาสตร์ของกัตตาเมอร์ในกฎหมายสิทธิการตายสำหรับผู้ป่วยทางจิต Gaddamer's Hermeneutics in Medical Assistance in Dying for Mentally Illness Patients.

ฉัตรทอง มีเมศกุล*

Chatthong Meemeskul

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Doctoral Student of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand

Email: chattunkk@gmail.com

Received: March 06, 2025

Revised: June 07, 2025

Accepted: June 09, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตีความกฎหมายสิทธิการตาย (Medical Assistance in Dying: MAiD) สำหรับผู้ป่วยทางจิตในประเทศแคนาดาผ่านกรอบแนวคิดของอรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กัตตาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer) โดยเน้นการวิเคราะห์ “อคติ” (Prejudice) และ “การหลอมรวมขอบฟ้า” (Fusion of Horizon) ของกลุ่มผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อการขยายขอบเขตกฎหมาย MAiD ให้ครอบคลุมผู้ป่วยทางจิต โดยการตีความที่แตกต่างกันนั้นมิได้เกิดจากข้อเท็จจริงทางการแพทย์หรือจิตเวชเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นผลของบริบททางวัฒนธรรม จริยธรรม ความเชื่อเรื่องศักดิ์ศรีของชีวิต และความกลัวต่อการถูกใช้สิทธิการตายในทางที่ไม่เหมาะสม

คำสำคัญ: อรรถปริวรรตศาสตร์ของกัตตาเมอร์; กฎหมายสิทธิการตาย; ผู้ป่วยทางจิต

Abstract

The purpose of this academic article is to study the interpretation of the Medical Assistance in Dying (MAiD) law for mentally ill patients in Canada through the framework of Hans-Georg Gadamer's hermeneutics. The focus is on the analysis of the “prejudice” and “fusion of horizons” of those who support and those who oppose the extension of

* ฉัตรทอง มีเมศกุล นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย Doctoral Student of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand

the MAiD law to cover mentally ill patients. The different interpretations are not solely based on medical or psychiatric facts, but are also the result of cultural context, ethics, beliefs about the dignity of life, and fears of inappropriate use of the right to die.

Keywords: Gaddamer's hermeneutics; Medical Assistance in Dying law; Mentally Illness

บทนำ

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า “ความตาย” เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของมนุษย์ ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ และสำหรับบางคน ความตายกลับกลายเป็นทางออกจากความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานที่ยากเกินจะรับมือ ในกรณีของผู้ที่ประสบปัญหาทางสุขภาพจิตเรื้อรัง บ่อยครั้งพวกเขาต้องเผชิญกับความทุกข์อย่างลึกซึ้ง ซึ่งบางรายอาจถึงขั้นตั้งคำถามถึงความหมายของการมีชีวิตอยู่ และปรารถนาที่จะจบชีวิตตนเองอย่างไรก็ตาม โดย โจเซลิน ดาวนี่^๑ กล่าวว่า การกระทำอัตวินิบาตกรรมไม่ใช่เรื่องที่สามารถกระทำได้ง่าย ทั้งในเชิงกายภาพ จิตใจ และจริยธรรม การตัดสินใจเช่นนั้นเต็มไปด้วยความขัดแย้งภายใน ความกลัว ความลังเล และผลกระทบต่อครอบครัวและสังคม ผู้เขียนเองเคยอยู่ในสถานการณ์ทั้งในฐานะผู้ช่วยเหลือและผู้ที่เคยตกอยู่ในภาวะเช่นนั้น จึงเข้าใจเป็นอย่างดีว่าความปรารถนาจะ “จบชีวิต” แต่ไม่สามารถกระทำได้ เป็นภาวะที่ทรมานยิ่งกว่าความตายเสียอีก แต่ในแคนาดา มีกฎหมายที่ชื่อว่า Medical Assistance in Dying (MAiD) ซึ่งให้สิทธิแก่ผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือผู้ที่มีความเจ็บปวดจากโรคเรื้อรังที่ไม่สามารถรักษาได้ ให้ได้รับความช่วยเหลือจากแพทย์ในการจบชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี คาร์ลอส โรดริเกซ กล่าวว่า^๒ เมื่อไม่นานมานี้ ได้มีข้อเสนอในการขยายสิทธิดังกล่าวให้ครอบคลุมถึง “ผู้ป่วยทางจิตเวช” ซึ่งก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในวงกว้าง ฝ่ายที่เห็นด้วยให้เหตุผลว่า ผู้ป่วยทางจิตบางรายมีอาการทุกข์ทรมานเรื้อรังไม่แพ้ผู้ป่วยทางกาย และมีสิทธิที่จะจบชีวิตของตนเองเช่นเดียวกับผู้อื่น ขณะที่ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยมองว่าการขยายกฎหมายเช่นนี้อาจเป็นการ “ทำให้ความตายกลายเป็นทางเลือกปกติ ซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าใจผิดในระดับสังคม และเพิ่มอัตราการฆ่าตัวตายโดยไม่ตั้งใจ

^๑ Downie, J., & Chandler, J. A. Interpreting Canada's Medical Assistance in Dying Legislation, Canadian Journal of Bioethics, Vol. 3 No. 1 [2020] : 31–40.

^๒ Rodriguez, C., & Kogan, E. Medical Assistance in Dying and Mental Illness: Ethical and Legal Considerations. Journal of Ethics in Mental Health, Vol. 17 No. 2 [2022] : 45–53.

เพื่อตีความปรากฏการณ์นี้ ผู้เขียนขอใช้แนวคิดของ Hans-Georg Gadamer^๗ นักปรัชญาแห่งแนวคิดอรรถปริวรรตศาสตร์ (Hermeneutics) โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง “การหลอมรวมขอบฟ้า” (Fusion of Horizons) และ “อคติ (prejudice)” ซึ่งในที่นี้ไม่ได้หมายถึงอคติในเชิงลบ แต่คือการรอบการมองโลกที่แต่ละคนมีจากประสบการณ์และภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ฝ่ายที่เห็นด้วยกับสิทธิการตายของผู้ป่วยทางจิต อาจมี “ขอบฟ้า” ที่เน้นเสรีภาพ ความเมตตาทางการแพทย์ และสิทธิในการกำหนดชะตาชีวิตของตน ขณะที่ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย อาจมี “ขอบฟ้า” ที่เน้นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ และความเชื่อว่าทุกชีวิตมีศักยภาพที่จะได้รับการฟื้นฟู หากได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม กัตตาเมอร์เสนอว่า การเข้าใจซึ่งกันและกันจะเกิดขึ้นได้ผ่านกระบวนการ “หลอมรวมขอบฟ้า” (Fusion of Horizons) ซึ่งมีใช้การเลือกฝั่งใดฝั่งหนึ่ง แต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้ทั้งสองฝ่าย “ฟัง” และตีความมุมมองของอีกฝ่ายอย่างแท้จริง การอภิปรายในประเด็นนี้จึงควรดำเนินไปบนฐานของความเข้าใจ มิใช่เพียงเพื่อเอาชนะกันทางความคิด แต่เป็นการหลอมรวมขอบฟ้าของทั้งสอง ที่นำไปสู่แนวทางที่ประนีประนอมระหว่าง “สิทธิ” และ “การคุ้มครอง” กล่าวคือ ต้องไม่เพิกเฉยต่อความทุกข์ทรมานของผู้ป่วยทางจิต แต่ขณะเดียวกันต้องมีการคัดกรองและประเมินอย่างเข้มงวด โดยใช้จริยธรรมทางการแพทย์และมนุษยธรรม เพื่อไม่ให้สิทธินี้ถูกใช้ในทางที่นำไปสู่การผลักผู้เปราะบางออกจากระบบสังคม

นิยามของผู้ป่วยทางจิต

คำว่า “ผู้ป่วยทางจิต” หรือ “ผู้ป่วยจิตเวช” มักถูกเข้าใจอย่างคลาดเคลื่อนในสังคม โดยหลายคนอาจนิยามผู้ที่มีภาวะทางจิตเวชว่าเป็น “คนบ้า” หรือ “คนวิกลจริต” ซึ่งเป็นคำเรียกขานที่แฝงด้วยอคติและทำให้เกิดการตีตราทางสังคม อย่างไรก็ตาม ในทางวิชาการนั้น พรพรรณ มีฤทธิ์^๘ ได้กล่าวว่า ผู้ป่วยจิตเวชหมายถึง บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตใจ อารมณ์ หรือพฤติกรรม ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยทางชีวภาพ จิตใจ หรือสังคม โดยความผิดปกติดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการคิด การรับรู้ การควบคุมอารมณ์ ความจำ การตัดสินใจ และพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. ๒๕๕๑^๙ ของประเทศไทย ให้คำนิยามผู้ป่วยจิตเวชไว้ว่า “บุคคลที่มีอาการผิดปกติทางจิตใจอย่างรุนแรงหรือมีอาการวิกลจริต จนไม่สามารถดูแลตนเองหรือดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม” ซึ่งรวมถึงกลุ่มโรคจิตเภท

^๗ Gadamer, *Gadamer Truth and Method*, Translated by Weinsheimer J. and Marshall G., (Continuum, 1985), pp 435-462.

^๘ พรพรรณ มีฤทธิ์, “เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับผู้ป่วยกลับบ้าน และแบบแผนพฤติกรรมการดูแลผู้ป่วย: กรณีศึกษาญาติผู้ป่วยจิตเวชที่ก่อคดีฆ่าบุคคลในครอบครัว”, *ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙), หน้า ๑๐-๑๒.

^๙ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพจิต, *พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. ๒๕๕๑*, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.dmh.go.th>. [๒ มิถุนายน ๒๕๖๘].

(Schizophrenia), โรคซึมเศร้าเรื้อรัง, โรคอารมณ์สองขั้ว (Bipolar Disorder) และโรควิตกกังวลชนิดรุนแรง ในบริบทของประเทศแคนาดา คำว่า ผู้ป่วยทางจิต (Mental Illness หรือ Psychiatric Disorder) ถูกกำหนดและใช้อย่างเป็นทางการในทางการแพทย์ กฎหมาย และนโยบายสาธารณสุข โดยมีนิยามและกรอบการพิจารณาอยู่ภายใต้ระบบการแพทย์แผนปัจจุบันและคู่มือวินิจฉัยโรคทางจิตเวชที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล รัฐบาลแคนาดาให้ความหมายของผู้ป่วยทางจิตไว้ว่า^๖ บุคคลที่ประสบกับความผิดปกติทางสุขภาพจิตที่ส่งผลกระทบต่อความคิด อารมณ์ พฤติกรรม และความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน ความผิดปกติเหล่านี้อาจเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งหรืออย่างต่อเนื่อง เช่น โรคซึมเศร้า (Major Depression), โรควิตกกังวล (Anxiety Disorders), โรคจิตเภท (Schizophrenia), โรคอารมณ์สองขั้ว (Bipolar Disorder) และภาวะเครียดหลังเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (PTSD)

แม้ทั้งสองประเทศจะอิงหลักวิชาการจิตเวชร่วมกันในการวินิจฉัยโรคจิตเวช แต่บริบททางสังคม วัฒนธรรม และนโยบายกลับส่งผลให้เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในเชิงปฏิบัติ ในแคนาดา มีการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับ สิทธิในการตายโดยการช่วยเหลือจากแพทย์ หรือ Medical Assistance in Dying (MAiD) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ป่วย รวมถึงผู้ป่วยจิตเวชบางประเภทที่มีความทุกข์ทรมานอย่างต่อเนื่องและไม่สามารถรักษาให้หายขาด มีสิทธิในการยุติชีวิตของตนเองโดยได้รับการช่วยเหลือทางการแพทย์ ภายใต้ข้อจำกัดทางจริยธรรมและการพิจารณาทางการแพทย์อย่างเข้มงวด โดยจะอธิบายเนื้อหาอย่างละเอียดในหัวข้อถัดไป ตรงกันข้าม ประเทศไทยยังไม่มีกรอบกฎหมายที่อนุญาตให้มีการรณฆาตหรือการฆ่าตัวตาย โดยความช่วยเหลือของแพทย์ในลักษณะเดียวกัน แม้จะมีการให้ความสำคัญกับสิทธิผู้ป่วยและการพัฒนาระบบสุขภาพจิต แต่ความเข้าใจของสังคมต่อผู้ป่วยทางจิตนั้นเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้น หากประเทศไทยมีความประสงค์จะปรับนโยบายให้ครอบคลุมและให้เกียรติสิทธิเสรีภาพของผู้ป่วยทางจิตมากขึ้น การศึกษาตัวอย่างจากประเทศแคนาดาอาจเป็นแนวทางที่มีคุณค่าทั้งในมิติของจริยธรรมทางการแพทย์ กฎหมายสิทธิมนุษยชน และการสร้างระบบสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพในบริบทของสังคมไทยเอง

นิยามของกฎหมายสิทธิการตาย

ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา หลายประเทศทั่วโลกเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพสิทธิของมนุษย์ในการตัดสินใจเกี่ยวกับวาระสุดท้ายของชีวิต โดยเฉพาะในกรณีของผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือผู้ที่ต้องเผชิญกับความทุกข์ทรมานจากโรคเรื้อรัง ที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ การอนุญาตให้บุคคลสามารถเลือกที่จะเสียชีวิตอย่างสงบโดยไม่ต้องทนทุกข์ทรมานอีกต่อไป ถือเป็น การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

^๖ Government of Canada, **About mental health**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.canada.ca/en/public-health/services/about-mental-health.html>. [๔ มิถุนายน ๒๕๖๘].

และเป็นแนวคิดที่เริ่มได้รับการยอมรับมากขึ้นในบริบทของสิทธิมนุษยชน ดารณี ภัทรมั่งกร^๗ ได้กล่าวว่า แนวปฏิบัติเช่นนี้เรียกรวมกันว่า “การุณยฆาต” (Euthanasia) ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษากรีก โดยคำว่า *eu* หมายถึง “ดี” และ *thanatos* หมายถึง “ความตาย” รวมความแล้วหมายถึง “การตายอย่างดี” หรือ “การตายอย่างสงบ” ซึ่งหมายถึงการเสียชีวิตโดยปราศจากความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทั้งทางกายและใจ ภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าว ยังมีอีกหนึ่งแนวทางที่มีลักษณะคล้ายกัน คือ “การฆ่าตัวตายด้วยความช่วยเหลือของแพทย์” (Physician-assisted Suicide หรือ PAS) ซึ่งหมายถึง การที่แพทย์ให้คำแนะนำหรือจัดเตรียมเครื่องมือหรือยาเพื่อให้ผู้ป่วยสามารถจบชีวิตของตนเองได้ โดยที่การกระทำนั้นต้องกระทำโดยผู้ป่วยเองเท่านั้น แพทย์จะไม่ใช่ผู้ลงมือโดยตรง แนวปฏิบัตินี้เป็นที่แพร่หลายในหลายประเทศ เช่น เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม สวิตเซอร์แลนด์ และแคนาดา โดยเฉพาะในกรณีของผู้ป่วยที่มีภาวะเจ็บปวดเรื้อรังหรืออยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิต แม้ว่าประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่อนุญาตให้มีการุณยฆาตในรูปแบบเดียวกับประเทศตะวันตก แต่มีความก้าวหน้าในแง่การยอมรับสิทธิในการตัดสินใจของผู้ป่วยเกี่ยวกับการรักษา โดยเฉพาะในวาระสุดท้ายของชีวิต ตาม พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๒^๘ ซึ่งระบุว่า “บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต หรือเพื่อยุติความทรมานจากการเจ็บป่วย ทั้งทางร่างกายและจิตใจ” แม้ว่ามาตราดังกล่าวยังไม่ถือว่าเป็นการรับรอง “การุณยฆาต” หรือ “การฆ่าตัวตายด้วยความช่วยเหลือของแพทย์” โดยตรง แต่ก็ถือเป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้ป่วยสามารถวางแผนวาระสุดท้ายของตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี และหลีกเลี่ยงการรักษาที่ไม่จำเป็นหรือยืดชีวิตออกไปโดยปราศจากคุณภาพชีวิต การอภิปรายเกี่ยวกับการุณยฆาตในประเทศไทยยังคงเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน ทั้งในด้านจริยธรรม ศาสนา และวัฒนธรรม แต่กระแสนการยอมรับในสิทธิของผู้ป่วยกำลังได้รับความสนใจมากขึ้นในสังคม โดยเฉพาะในหมู่ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ จิตวิทยา และกฎหมาย

ในงานวิจัยของ นพพล วิทย์วรพงศ์^๙ ได้มีการกล่าวถึงกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตาย โดยความช่วยเหลือของแพทย์ในประเทศแคนาดาว่า แคนาดานั้นต่างจากประเทศอื่นเพราะมีกฎหมาย Medical Assistance in Dying ที่มีการบังคับใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ประเทศแคนาดานับว่าเป็นประเทศล่าสุดในโลกที่มีกฎหมายคุ้มครองการุณยฆาต (Euthanasia) และการฆ่าตัวตายด้วยความช่วยเหลือของ

^๗ ดารณี ภัทรมั่งกร, “สิทธิของบุคคลในการแสดงความจำนงที่จะตายอย่างสงบ”, *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๔๔-๔๑.

^๘ *Lawsiam. พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.lawsiam.com/?file=Thai-National-Health-Security-Act>. [๒ มิถุนายน ๒๕๖๘].

^๙ นพพล วิทย์วรพงศ์, “การตัดสินใจในระยะท้ายของชีวิตกับสังคมไทย: บทเรียนจากประสบการณ์ของต่างประเทศ”, *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*, (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, ๒๕๖๓), หน้า ๗๖-๘๔.

แพทย์ (Physician-Assisted Suicide) และเรียกการกระทำทั้งคู่ว่า การให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ในการตาย หรือ MAiD โดยหากจะเข้าร่วมโครงการได้จะต้องผ่านขั้นตอนการตรวจสอบทั้ง ๕ ข้อก่อนดังนี้

๑. ผู้เข้าร่วมโครงการต้องเป็นชาวแคนาดาและมีสัญชาติแคนาดาเท่านั้นเพื่อป้องกันนักท่องเที่ยวหรือชาวต่างชาติเข้าร่วมโครงการได้
๒. ผู้เข้าร่วมโครงการต้องมีอายุมากกว่าหรือเท่ากับ ๑๘ ปี
๓. ผู้เข้าร่วมโครงการต้องอยู่ในสถานะที่โคม่าหรือเจ็บป่วยระยะสุดท้าย หรืออาการป่วยที่เรื้อรังจนไม่สามารถทำการรักษาให้หายขาดได้
๔. ผู้เข้าร่วมโครงการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมอย่างสมัครใจและปราศจากแรงจูงใจจากภายนอก
๕. ผู้เข้าร่วมโครงการต้องได้รับข้อมูลและทางเลือกในการรักษาหรือจบชีวิตและยังรวมถึงการรักษาเพื่อยืดเวลาชีวิตด้วย

ตามรายงานจากรายการข่าว ทันโลก Express^{๑๐} ได้มีการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการถกเถียงในประเด็นการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ในการตาย (Medical Assistance in Dying: MAiD) โดยเฉพาะในกรณีของผู้ป่วยที่มีปัญหาทางสุขภาพจิต ประเทศแคนาดาได้มีแนวคิดที่จะขยายขอบเขตของผู้มีสิทธิ์เข้าถึงการช่วยเหลือในการตายโดยแพทย์ ให้ครอบคลุมถึงผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตเวช เช่น ผู้ป่วยที่มีอาการประสาทหลอน ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าในระดับรุนแรง หรือผู้ที่มีอาการป่วยทางจิตในระดับลึกซึ้ง โดยกระบวนการพิจารณายังคงอยู่ภายใต้ความเห็นชอบของแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเช่นเดียวกับผู้ป่วยในกลุ่มอื่นที่มีสิทธิ์อยู่เดิมอย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวได้จุดกระแสการถกเถียงในสังคมอย่างกว้างขวาง โดยมีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยจำนวนมากให้เหตุผลว่า การบรรจุกลุ่มผู้ป่วยจิตเวชเข้าไปในกลุ่มผู้มีสิทธิ์ได้รับการช่วยเหลือในการตาย อาจก่อให้เกิดผลเสียในเชิงจริยธรรมและสังคม อาทิ การส่งเสริมค่านิยมการฆ่าตัวตายในสังคมอย่างไม่เหมาะสม และอาจเป็นการลดทอนคุณค่าของชีวิตมนุษย์ในกลุ่มผู้ป่วยที่ยังสามารถได้รับการรักษาฟื้นฟูได้ ท่ามกลางความขัดแย้งในสังคม กระทรวงสาธารณสุขของแคนาดาได้มีมติระงับการดำเนินการบรรจุกลุ่มผู้ป่วยจิตเวชไว้ในกฎหมาย MAiD โดยให้เหตุผลว่า ระบบบริการสุขภาพจิตในประเทศยังไม่มีความพร้อมทั้งในด้านจำนวนบุคลากรทางการแพทย์ โดยเฉพาะจิตแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ และขาดแนวทางที่ชัดเจนเพียงพอในการประเมินภาวะของผู้ป่วยจิตเวชในบริบทของการตัดสินใจยุติชีวิตอย่างมีเหตุผล การตัดสินใจดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจในกลุ่มผู้สนับสนุนแนวคิดนี้โดยมีความเห็นว่ากรณีชีวิตอยู่ของผู้ป่วยทางจิตจำนวนมากนั้นเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน และ

^{๑๐} ทันโลก EXPRESS, แคนาดาระงับ กม.สิทธิในการตายสำหรับผู้ป่วยทางจิต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.pptvhd36.com/video/news/166084> [๒๗ มกราคม ๒๕๖๘].

ควรได้รับสิทธิในการเลือกที่จะจบชีวิตอย่างสงบเช่นเดียวกับผู้ป่วยทางกาย โดยยกตัวอย่างกรณีของ นายอาดัม ไมเออร์-เคลย์ตัน^{๑๑} ซึ่งเป็นผู้ที่ประสบกับความทุกข์ทรมานจากอาการป่วยทางจิตมาอย่างยาวนาน และเคยรณรงค์ให้มีการบรรจุกลุ่มผู้ป่วยจิตเวชเข้าไปในระบบ MAiD แต่ท้ายที่สุดคำเรียกร้องของเขาก็ไม่ได้รับการตอบสนอง เขาจึงตัดสินใจจบชีวิตตนเอง ซึ่งกลายเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการทบทวนแนวทางเชิงนโยบายในประเด็นนี้ต่อไป

กรณีนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้จะไม่มี “การอนุญาตโดยกฎหมาย” แต่การตัดสินใจจบชีวิตตนเองก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคม โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่ขาดโอกาสในการเข้ารับการรักษอย่างต่อเนื่อง หรือไม่ได้รับความเข้าใจจากคนรอบข้าง ทั้งนี้ เหตุการณ์ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดกระแสเรียกร้องในสื่อสังคมออนไลน์ให้มีการตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพจิต และเรียกร้องให้ภาครัฐมีมาตรการดูแลเชิงระบบอย่างเป็นรูปธรรมในระดับนานาชาติ กรณีของแคนาดาที่เสนอให้รวมผู้ป่วยทางจิตเข้าในโครงการอนุญาตโดยการช่วยเหลือจากแพทย์ (MAiD) ได้ก่อให้เกิดข้อถกเถียงอย่างกว้างขวาง ฝ่ายที่เห็นด้วยให้เหตุผลว่า ผู้ป่วยทางจิตจำนวนมากต้องเผชิญกับความทุกข์ทรมานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจไม่แตกต่างจากผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่เจ็บปวดทรมานร่างกาย เช่น กรณีของ อาดัม ไมเออร์-เคลย์ตันที่ได้กล่าวไว้ และในขณะเดียวกัน ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกลับมีความกังวลว่า การเปิดโอกาสให้ผู้ป่วยทางจิตเข้าถึงบริการ MAiD อาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ไม่สมเหตุสมผล ซึ่งเกิดจากความผิดปกติทางความคิดในช่วงที่อาการกำเริบ อีกทั้งยังเป็นการส่งสารที่ผิดไปยังสาธารณชน และอาจเป็นการขยาย “วัฒนธรรมการฆ่าตัวตาย” โดยไม่ตั้งใจ

อรรถปริวรรตศาสตร์ของกัตตาเมอร์

ศาสตร์การตีความเชิงปรัชญา (philosophical hermeneutics) ที่เสนอโดย Hans-Georg Gadamer^{๑๒} ถือเป็นการพัฒนาต่อยอดจากขนบการตีความแบบดั้งเดิม โดยมุ่งเน้นไปที่กระบวนการเข้าใจความหมายในบริบทของมนุษย์ (human understanding) ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเฉพาะตน อรรถปริวรรตศาสตร์ของกัตตาเมอร์จึงมิใช่เพียงการถอดความหรือตีความตัวบท (text) หากเป็นการค้นหาความจริงในเชิงภววิสัย (objective truth) ผ่านการโต้ตอบอย่างต่อเนื่องระหว่างประสบการณ์ ความรู้เดิม และสิ่งใหม่ที่ถูกนำเสนอในการสื่อสารหรือบทสนทนา ด้วยเหตุนี้กัตตาเมอร์จึงได้เสนอว่าบทสนทนาคือกระบวนการที่จะตีความให้การเข้าใจและเข้าถึงตัวบริบทได้ แนวคิดของกัตตาเมอร์ได้แบ่งการเข้าใจในการตีความออกเป็นสองประเภทคือ *อคติ* และ *ขอบฟ้าแห่งความเข้าใจ*

^{๑๑} ปีซีไทย, *คนควรได้รับสิทธิในการตายหรือไม่ ?*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.bbc.com/thai/international-40692105> [๒๗ มกราคม ๒๕๖๘].

^{๑๒} Gadamer, *Gadamer Truth and Method*, Translated by Weinsheimer J. and Marshall G., (Continuum, 1985), pp 435-462.

ซึ่งอคติหมายถึง พื้นฐานของความคิดของมนุษย์ คำว่าอคติของกัทตาเมอร์ ไม่มีถูกหรือผิด การไม่มีอคติก็เท่ากับว่าไร้ซึ่งความเข้าใจ กล่าวคือไม่มีความเข้าใจใดที่ปราศจากอคติ ดังนั้นอคติจึงมีสถานะแบบเดียวกันกับความเข้าใจต่อตัวเอง ซึ่งอคติของแต่ละบุคคลนั้นไม่เหมือนกันโดย พิริยา แยมนิล^{๑๓} ได้กล่าวว่า อคติคือหลักความเข้าใจพื้นฐานของตัวเราเอง คืออาจเป็นความรู้ที่เราได้เรียนรู้มา หรือประสบการณ์ของเราที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ ทำให้เราเข้าใจในเรื่องนั้นแบบนั้น ส่วนอคติของแต่ละคนก็จะไม่เหมือนกันโดยต่างจากหลายสาเหตุเช่น การเรียนรู้ การอบรมสั่งสอนจากทางบ้าน หรือภูมิหลังของประเทศที่ตนอาศัยอยู่ เป็นต้น อคตินั้นไม่มีถูกผิด แต่อคตินั้นสามารถทำให้เราเข้าใจในสิ่งที่ผู้สนทนากล่าวได้ โดยจะต้องดำเนินการไปในทิศทางที่ถูกต้อง เพื่อจะเข้าไปถึงการเข้าใจที่ถูกต้องได้ โดยการไม่ปิดกั้นในการที่จะรับรู้ในสิ่งที่อาจจะขัดกับอคติของเรา โดยไม่มีความคิดที่จะเห็นแย้งหรือปฏิเสธความเข้าใจใหม่ ๆ ซึ่งวิธีการทำความเข้าใจในอคติของอีกฝ่ายกัทตาเมอร์เรียกวิธีการแบบนี้ว่า การเชื่อมขอบฟ้า (Fusion of horizons) คือ อคติจะดำเนินไปควบคู่กับขอบฟ้าของแต่ละบุคคล โดยขอบฟ้าคือ การรวมถึงทุกสิ่งอย่างในอคติของเราที่สามารถเห็นกระจ่างและยังเปรียบเหมือนวงกลมที่ครอบอคติของเราเอาไว้ ซึ่งกัทตาเมอร์ต้องการทำให้อคติและขอบฟ้าดำเนินไปในแนวทางเดียวกัน เนื่องจากทุกคนนั้นมีความคิดเป็นของตนเองโดยสมบูรณ์ จึงต้องหาคำตอบว่าความคิดของตัวเองนั้นตรงกันกับความคิดของผู้อื่นหรือไม่ จึงจำเป็นต้องเปิดใจพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนมุมมองความคิด ว่ามีสิ่งใดเหมือนหรือต่างกัน ถ้าเหมือนกันก็จะเรียกได้ว่ามีความคิดเดียวกันกับผู้อื่น จากการศึกษางานวิจัยของ นิติ มณีกาญจน์^{๑๔} พบว่า ทฤษฎีการหลอมรวมขอบฟ้าช่วยให้เราเข้าใจภูมิหลังและวัฒนธรรมของกันและกันได้ดีขึ้น จึงเหมาะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้เราสามารถได้เข้าใจบริบทของตัวบทความหรือการสนทนาได้อย่างชัดเจนและแม่นยำ สำหรับกัทตาเมอร์บทสนทนาคือการปะทะกันในความแตกต่างของกระบวนการของความเข้าใจและความคิดอันมีรูปแบบในการเห็นร่วมไปในทิศทางเดียวกันกับสาระสำคัญของตัวบทของผู้สนทนา การเห็นด้วยในที่นี้ไม่ได้มีความหมายเป็นการเห็นด้วยอย่างไม่คัดค้าน และไม่ใช้เห็นด้วยกับทุกอย่างที่ตัวผู้สนทนาอธิบายออกมา โดยกัทตาเมอร์จะให้ผู้ที่รับฟังนั้นทำการขยายขอบฟ้าของตนเอง กล่าวคือผู้รับฟังต้องเปิดใจและไม่ยึดติดว่าความคิดที่เป็นรากฐานของตัวเองนั้นถูกต้องเสมอไป และผู้รับฟังควรเคารพและเปิดกว้างต่อทัศนะของผู้สนทนา เพื่อทำการวิเคราะห์และขัดเกลาความเข้าใจของตนมากให้มากขึ้น และอาจจะทำให้มีความเข้าใจในส่วนหนึ่งที่มากขึ้นและคล้อยตามบทสนทนาของอีกฝ่าย กล่าวคือเป็นการปรับขอบฟ้าเชื่อมกับความแตกต่างของกันและกัน

^{๑๓} พิริยา แยมนิล, “บทสนทนา ในฐานะรูปแบบของความเข้าใจของศาสตร์การตีความในกัทตาเมอร์”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๓).

^{๑๔} นิติ มณีกาญจน์, “ความจริง และ วิธีการ: แนวคิดการตีความตัวบทของ Hans-Georg Gadamer”, **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, ปีที่ ๑๖ (ธันวาคม ๒๕๕๖).

จากการศึกษาแนวคิดอรรถปริวรรตศาสตร์ของกัตตาเมอร์ ผู้เขียนขออธิบายเพิ่มเติมถึงความเข้าใจในศาสตร์การตีความคือการเชื่อมขอบฟ้า ซึ่งเราดำรงอยู่ในขอบฟ้า ต่อจากนี้จะใช้คำว่า วิถีชีวิตแทน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ง่าย วิถีชีวิตของเรานั้นจะดำเนินและเคลื่อนไปในแนวทางเดียวกับเรา ในจุดนี้จึงแสดงให้เห็นว่าสำหรับกัตตาเมอร์ การเชื่อมขอบฟ้าหรือการเชื่อมวิถีชีวิตนั้นเป็นผลสำเร็จของบทสนทนาที่ผู้ถามได้พยายามที่จะมีข้อตกลงร่วมกันกับผู้รับฟัง จึงเหมือนกับเป็นการตีความที่พยายามจะเข้าใจในบทสนทนาของผู้พูด ให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้และมีความคิดที่ดำเนินไปในทางเดียวกันทั้งสองฝ่าย วิถีที่เกิดความเข้าใจนั้นคือการสื่อสารที่กำลังส่งมาสู่ภาษาของสิ่งนั้นอย่างที่มีนัยเป็น แต่ตามปกติของมนุษย์แล้วนั้น ย่อมมีความคิด พินิจและการถูกเลี้ยงดูที่ไม่เหมือนกัน จึงทำให้ทุกคนนั้นมีชุดความคิดเป็นของตนเองโดยจะตรงกับคำว่าอคติในทฤษฎีของกัตตาเมอร์ เพื่อให้แนวคิดนี้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ผู้เขียนขอใช้คำว่า “วิถีชีวิต” แทนคำว่า “ขอบฟ้า” และใช้คำว่า “ชุดความคิด” แทนคำว่า “อคติ”

ในมุมมองของกัตตาเมอร์ การเข้าใจไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ หากเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของวิถีชีวิตที่แต่ละบุคคลดำรงอยู่ ซึ่งอาจตีความได้ว่าเป็นชุดของประสบการณ์ ความรู้ และวิถีชีวิตที่หล่อหลอมขึ้นจากบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งในความหมายของกัตตาเมอร์มิได้มีนัยยะในทางลบ หากหมายถึงโครงสร้างเบื้องต้นที่ทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลจะดำเนินไปตามชุดความคิดที่ตนยึดถือ และแนวคิดของกัตตาเมอร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการเข้าใจในความหมายของกันและกันจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมี “การเสวนา” (*dialogue*) ที่เปิดกว้างและจริงใจ โดยการเสวนานี้มิใช่เพียงการแลกเปลี่ยนข้อมูล แต่เป็นกระบวนการของการฟัง การไตร่ตรอง และการเคลื่อนขอบฟ้าของตนเองไปหาขอบฟ้าของผู้อื่นจนเกิด “การหลอมรวมขอบฟ้า” ซึ่งเป็นจุดที่ความเข้าใจใหม่สามารถปรากฏขึ้นได้ เพื่อความเข้าใจในทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ของกัตตาเมอร์กระชับและชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้เขียนขอยกตัวอย่างเชิงเปรียบเทียบ ดังนี้

นาย ก. มีชุดความคิดว่าการมาเรียนสายเป็นเรื่องยอมรับได้ และวิถีชีวิตของเขาก็สะท้อนชุดความคิดนั้นผ่านการเข้าเรียนสายเป็นประจำ ในขณะที่นาย ข. ถือว่าการมาเรียนตรงเวลาหรือก่อนเวลาคือสิ่งที่พึงกระทำ วิถีชีวิตของเขายึดถือวินัยเรื่องเวลาอย่างเคร่งครัด หากทั้งสองไม่มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดกัน ความเข้าใจระหว่างกันก็ย่อมไม่เกิดขึ้น และต่างฝ่ายจะยังคงดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของตนเองอย่างแยกขาด อย่างไรก็ตาม หากเกิดการเสวนาขึ้น เช่น นาย ข. ให้เหตุผลถึงผลกระทบของการมาเรียนสาย และนาย ก. เปิดใจรับฟัง พร้อมทั้งทบทวนพฤติกรรมของตน จนท้ายที่สุด นาย ก. ตัดสินใจปรับเวลาการมาเรียนให้เร็วขึ้น ขณะเดียวกัน นาย ข. ก็อาจผ่อนปรนชุดความคิดของตนโดยยอมรับว่าการมาสายเล็กน้อยในบางสถานการณ์อาจไม่ใช่เรื่องเสียหาย ทั้งสองจึงได้ “ขยับ” วิถีชีวิตของตนเอง

เข้าหากัน โดยต่างฝ่ายต่าง “ขยายขอบฟ้า” ของตน เพื่อให้เข้าใจในมุมมองของอีกฝ่ายมากขึ้น กระบวนการดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงสาระสำคัญของการหลอมรวมขอบฟ้าในทฤษฎีของกัทดาเมอร์ ซึ่งมีได้มุ่งหมายให้ฝ่ายหนึ่งเปลี่ยนแปลงจนหมดสิ้น หากคือการประสานความเข้าใจภายใต้ความแตกต่าง เพื่อสร้างความหมายร่วม (*shared understanding*) ที่เกิดขึ้นจากการฟังและการยอมรับในความหลากหลายของมนุษย์ในสังคม

จากการศึกษากฎหมายสิทธิในการตายสำหรับผู้ป่วยทางจิตในประเทศแคนาดา ร่วมกับแนวคิดอรรถปริวรรตศาสตร์ของฮันส์-จอร์จ กัทดาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer) ผู้เขียนได้วิเคราะห์มุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย Medical Assistance in Dying (MAiD) ผ่านกรอบแนวคิดเรื่อง “อคติ” (Prejudices) และ “การหลอมรวมขอบฟ้า” (Fusion of Horizons) ซึ่งสามารถจำแนกกลุ่มผู้เกี่ยวข้องออกเป็น ๔ กลุ่มหลัก ดังนี้

๑. รัฐบาลแคนาดา กล่าวคือ ชุดความคิดของรัฐบาลแคนาดาที่มีต่อการบรรจุผู้ป่วยทางจิตเข้าไปในกฎหมาย MAiD นั้นเป็นไปในเชิงบวก คือเป็นการตกลงและพยายามที่จะบรรจุผู้ป่วยทางจิตเข้าไปเพื่อที่จะให้การจบชีวิตของผู้ป่วยเหล่านี้สามารถทำได้ เพื่อเป็นการจบความทรมานของตัวเองโดยสมัครใจ

๒. กระทรวงสาธารณสุขแคนาดา กล่าวคือ ชุดความคิดของกระทรวงสาธารณสุขแคนาดาที่มีต่อการบรรจุผู้ป่วยทางจิตเข้าไปในกฎหมาย MAiD นั้นเป็นไปในเชิงลบ คือมองว่าสิ่งที่จะใช้กฎหมายนี้ได้นั้น แพทย์จะต้องเป็นผู้วินิจฉัยและตัดสินใจ แต่ทีมแพทย์และบุคลากรของแคนาดายังคงมีไม่มากพอต่อการบังคับใช้กฎหมายนี้ หากประกาศใช้กฎหมายนี้ออกไปอาจทำให้มีความผิดพลาดในการวินิจฉัยขึ้นได้

๓. ประชาชนและผู้ป่วยที่เห็นด้วย กล่าวคือ ชุดความคิดของประชาชนและผู้ป่วยทางจิตที่เห็นด้วยกับการบรรจุผู้ป่วยทางจิตเข้าไปในกฎหมาย MAiD นั้นเป็นไปในเชิงบวก คือพวกเขาให้คำตอบกับเรื่องนี้ว่าเป็นการให้สิทธิเสรีภาพที่แท้จริงต่อผู้ป่วยที่ต้องทุกข์ทรมานกับโรคและอาการที่พวกเขากำลังเผชิญอยู่ นั่นคือการที่ผู้ป่วยสามารถจบชีวิตของตนเองได้โดยสมัครใจ โดยพวกเขาจะได้ไม่ต้องรับความทรมานอีกต่อไป

๔. ผู้ที่คัดค้านกฎหมายนี้ กล่าวคือ ชุดความคิดของผู้ที่คัดค้านการบรรจุผู้ป่วยทางจิตเข้าไปในกฎหมาย MAiD นั้นเป็นไปในเชิงลบ คือพวกเขามองว่าการบรรจุผู้ป่วยทางจิตเข้าไปใน MAiD นั้นจะยังทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เช่น อาจเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมการฆ่าตัวตายให้กับคนในประเทศและมองเห็นถึงช่องโหว่ในการจบชีวิตด้วยกฎหมายนี้อีกด้วย นั่นจึงเป็นสาเหตุหลักที่กฎหมายนี้ยังไม่ถูกประกาศใช้ในตอนนี้

จากชุดความคิดและอคติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อกฎหมาย Medical Assistance in Dying (MAiD) สำหรับผู้ป่วยทางจิต สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ขอบฟ้าหรือวิถีชีวิตถูกแบ่งแยกออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ตามแนวทางอรรถปริวรรตศาสตร์ของกัตตาเมอร์ กลุ่มแรกคือ ผู้ที่สนับสนุนการบรรจุผู้ป่วยทางจิตไว้ในขอบเขตกฎหมาย MAiD ได้แก่ รัฐบาล ผู้ป่วยทางจิต และประชาชนบางส่วน กลุ่มนี้มีวิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญกับ สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และ คุณภาพชีวิต มากกว่าการยึดชีวิตด้วยความทุกข์ทรมาน มุมมองของพวกเขาเน้นที่การให้ผู้ป่วยสามารถตัดสินใจจบชีวิตของตนได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยเชื่อว่าเป็นทางเลือกที่มีมนุษยธรรมสำหรับผู้ที่ไม่สามารถหาทางรักษาได้อีกต่อไป กลุ่มที่สองคือ ผู้ที่คัดค้านการขยายขอบเขตกฎหมาย MAiD ให้ครอบคลุมถึงผู้ป่วยทางจิต ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุขแคนาดาและประชาชนอีกส่วนหนึ่ง กลุ่มนี้มีวิถีชีวิตที่ยึดโยงกับหลักการคุ้มครองผู้เปราะบาง และ ความปลอดภัยในการวินิจฉัย โดยมองว่าการเปิดช่องให้ผู้ป่วยทางจิตจบชีวิตตามกฎหมายอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาด หรือแม้แต่การชักนำให้เกิดค่านิยมการฆ่าตัวตายในสังคม อีกทั้งยังเห็นว่าระบบบริการสุขภาพยังไม่มีความพร้อมเพียงพอ โดยเฉพาะในด้านจำนวนจิตแพทย์และมาตรฐานการประเมินภาวะป่วยทางจิตอย่างละเอียดถี่ถ้วน แม้ในช่วงแรก รัฐบาลจะมีท่าทีสนับสนุนการแก้ไขกฎหมายให้ครอบคลุมผู้ป่วยทางจิต แต่แรงกดดันจากกลุ่มคัดค้านที่มีน้ำหนักทางสังคมและข้อกังวลด้านจริยธรรม ได้ส่งผลกระทบต่องบข้อฟ้าแห่งความเข้าใจของรัฐบาลจนทำให้รัฐบาลต้องระงับการดำเนินการไปชั่วคราว นั่นหมายความว่า วิถีชีวิตของรัฐบาลได้เกิด *การหลอมรวมขอบฟ้า* (Fusion of Horizons) เข้ากับฝ่ายคัดค้าน และเปลี่ยนทิศทางของนโยบายให้สอดคล้องกับกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้ป่วยและประชาชนที่ยังคงสนับสนุนกฎหมายดังกล่าว ยังคงดำรงอยู่ในชุดความเข้าใจและวิถีชีวิตที่แตกต่างอย่างชัดเจน ทำให้เกิดความขัดแย้งในระดับนโยบายและคุณค่าทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความท้าทายในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน (Shared Understanding) ในประเด็นทางจริยธรรมที่ซับซ้อนนี้ และเป็นสิ่งที่ต้องติดตามต่อไปว่า กระบวนการสนทนาและการปฏิสัมพันธ์ในทางสังคมจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนมุมมอง หรือหลอมรวมขอบฟ้าได้ในอนาคตหรือไม่

ข้อสรุป

จากการศึกษากฎหมายสิทธิในการตายสำหรับผู้ป่วยทางจิตในประเทศแคนาดา และการวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดอรรถปริวรรตศาสตร์ของ Hans-Georg Gadamer พบว่าประเด็นการบรรจุผู้ป่วยทางจิตเข้าไปในกฎหมายการตายด้วยความช่วยเหลือของแพทย์ (MAiD) เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งทางจริยธรรม กฎหมาย และวัฒนธรรม เนื่องจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีชุดความเข้าใจหรือวิถีชีวิต (horizons) ที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเชื่อ และเจตจำนงพื้นฐานของแต่ละฝ่ายกลุ่มที่เห็นด้วยกับการขยายสิทธิของผู้ป่วยทางจิต ได้แก่ รัฐบาล ผู้ป่วย และประชาชนบางส่วน

มองว่าการอนุญาตให้ผู้ป่วยสามารถเลือกจบชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ถือเป็นการเคารพในสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และเป็นทางออกที่เมตตาสำหรับผู้ที่อยู่ในสภาพทุกข์ทรมานโดยไร้ความหวังในการรักษาในทางกลับกัน กลุ่มที่คัดค้าน ซึ่งประกอบด้วยกระทรวงสาธารณสุขแคนาดา บุคลากรทางการแพทย์และประชาชนอีกส่วนหนึ่ง เห็นว่าการเปิดโอกาสให้ผู้ป่วยทางจิตเข้าถึง MAiD อาจส่งผลกระทบในเชิงลบทั้งในระดับปัจเจกและสังคม เช่น การเร่งเร้าให้เกิดวัฒนธรรมการฆ่าตัวตาย การวินิจฉัยผิดพลาด และการขาดทรัพยากรในการประเมินสภาพจิตอย่างรอบด้านเมื่อวิเคราะห์ผ่านเลนส์ของอรรถปริวรรตศาสตร์ จะเห็นได้ว่าความหมายของ “สิทธิในการตาย” มิได้ยึดโยงอยู่เพียงกับตัวบทกฎหมายเท่านั้น หากแต่เกิดจากการตีความของแต่ละกลุ่มซึ่งต่างก็มี “อคติ” (prejudices) ในเชิงปรัชญา ศีลธรรม และประสบการณ์ส่วนตัว ทั้งนี้ กระบวนการแลกเปลี่ยนและการปะทะของชุดความคิดดังกล่าว ทำให้ขอบฟ้าแห่งความเข้าใจของบางกลุ่มเริ่มเคลื่อนที่ เช่น การที่รัฐบาลแคนาดาตัดสินใจชะลอการบังคับใช้กฎหมาย MAiD กับผู้ป่วยทางจิตชั่วคราว สะท้อนให้เห็นว่าขอบฟ้าแห่งความเข้าใจของรัฐบาลได้เคลื่อนมาใกล้กับฝ่ายคัดค้านในเชิงนโยบาย แม้จะยังไม่หลอมรวมอย่างสมบูรณ์ (fusion of horizons) ข้อค้นพบสำคัญคือ แนวทางการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการตายโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ป่วยทางจิตจะต้องพิจารณาไม่เพียงแค่หลักการทางกฎหมายและจริยธรรม แต่ควรเปิดพื้นที่สำหรับการตีความข้ามขอบฟ้าอย่างลึกซึ้ง โดยอาศัยการรับฟังประสบการณ์ของผู้ป่วย เสียงของบุคลากรทางการแพทย์ และความกังวลของสังคม เพื่อสร้างฉันทามติที่มีความเข้าใจร่วมกันบนฐานของมนุษยธรรมและเหตุผล ท้ายที่สุด บทความนี้ชี้ให้เห็นว่ากฎหมายไม่ใช่เพียงเครื่องมือทางเทคนิค หากแต่เป็นพื้นที่แห่งการตีความ (hermeneutic space) ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยน ความเข้าใจร่วม (fusion of horizons) และการเรียนรู้ระหว่างชุดความคิดที่แตกต่างกันอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นมุมมองของรัฐ ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ ผู้ป่วย หรือประชาชนทั่วไป กระบวนการเช่นนี้ต้องการทั้งเหตุผล ความเห็นอกเห็นใจ และการเปิดพื้นที่ให้เสียงของผู้เปราะบางในสังคมได้ถูกรับฟังอย่างแท้จริง

จากกรณีศึกษาของประเทศแคนาดา ประเทศไทยสามารถนำบทเรียนดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายด้านจริยธรรมทางการแพทย์และสุขภาพจิต โดยเฉพาะการออกแบบกฎหมายหรือมาตรการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในชีวิตและความตายของผู้ป่วยทางจิต ซึ่งยังคงเป็นประเด็นที่อ่อนไหวและมีความซับซ้อนในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมไทย การเปิดพื้นที่ให้แก่การตีความจากกลุ่มต่าง ๆ อาทิ ผู้ป่วย ครอบครัว แพทย์ นักจิตวิทยา นักกฎหมาย นักปรัชญา และภาคประชาสังคม จะนำไปสู่การออกแบนโยบายที่ไม่เพียงมีประสิทธิภาพในเชิงบริหาร แต่ยังมีความชอบธรรมในเชิงจริยธรรมและสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้การประยุกต์ใช้แนวคิดอรรถปริวรรตศาสตร์ของกัตตาเมอร์ในกระบวนการยกร่างนโยบายหรือกฎหมายในประเด็นที่ซับซ้อนเช่นนี้ ยังช่วยส่งเสริมการตัดสินใจเชิงคุณภาพ

(qualitative reasoning) ที่คำนึงถึงมิติของมนุษยธรรม ความเป็นอยู่ที่ดี และคุณค่าเชิงอัตถิภาวนิยม (existential values) มากกว่าการเน้นเพียงหลักการทางกฎหมายหรือเทคโนโลยีทางการแพทย์เพียงอย่างเดียว

กล่าวโดยสรุป บทความนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนพลวัตของกฎหมายสิทธิในการตายของแคนาดาเท่านั้น แต่ยังเสนอกรอบคิดเชิงปรัชญาที่สามารถต่อยอดเป็นกลไกการเรียนรู้เชิงนโยบายสำหรับประเทศไทย เพื่อสร้างระบบสุขภาพที่ตอบสนองต่อคุณภาพชีวิตของทุกกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผู้ป่วยทางจิตที่ยังขาดพื้นที่ทางเสียงและสิทธิมาโดยตลอด

บรรณานุกรม

ดารณี ภัทรมังกร. “สิทธิของบุคคลในการแสดงความจำนงที่จะตายอย่างสงบ”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๘.

นพพล วิทย์วรพงศ์. “การตัดสินใจในระยะท้ายของชีวิตกับสังคมไทย: บทเรียนจากประสบการณ์ของต่างประเทศ”. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, ๒๕๖๓.

พิริยา แยมนิล. “บทสนทนา ในฐานะรูปแบบของความเข้าใจของศาสตร์การตีความในกัตตาเมอรี”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

พรพรรณ มีฤทธิ์. “เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับผู้ป่วยกลับบ้าน และแบบแผนพฤติกรรมการดูแลผู้ป่วย: กรณีศึกษาญาติผู้ป่วยจิตเวชที่ก่อคดีฆ่าบุคคลในครอบครัว”. **ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙.

Downie, J., & Chandler, J. A. **Interpreting Canada’s Medical Assistance in Dying Legislation**. Canadian Journal of Bioethics, Vol. 3. No. 1 [2020] : 31–40.

Gadamer. **Gadamer Truth and Method**, Translated by Weinsheimer J. and Marshall G. Continuum, 1985.

Rodriguez, C., & Kogan, E. "Medical Assistance in Dying and Mental Illness: Ethical and Legal Considerations". **Journal of Ethics in Mental Health**. Vol. 17. No. 2 [2022] : 45–53.

ทันโลก EXPRESS. **แคนาดาระงับ กม.สิทธิในการตายสำหรับผู้ป่วยทางจิต**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.pptvhd36.com/video/news/166084> [๒๗ มกราคม ๒๕๖๘].

บีบีซีไทย. **คนควรได้รับสิทธิในการตายหรือไม่ ?**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.bbc.com/thai/international-40692105> [๒๗ มกราคม ๒๕๖๘].

ไทยรัฐ. **เศร้า วัยรุ่น 18 ป่วยซึมเศร้า โปสต์ลาโลกก่อนจบชีวิต**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.thairath.co.th/news/local/region/1928587> [๒ มิถุนายน ๒๕๖๘].

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพจิต. **พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. ๒๕๕๑**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.dmh.go.th>. [๒ มิถุนายน ๒๕๖๘].

Lawsiam. **พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.lawsiam.com/?file=Thai-National-Health-Security-Act>. [๒ มิถุนายน ๒๕๖๘].

Government of Canada. **About mental health**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.canada.ca/en/public-health/services/about-mental-health.html>. [๔ มิถุนายน ๒๕๖๘].

การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร
Leadership Competency Development for Capacity Building
of Management Consultants

บุญชัย ปลื้มสืบกุล*

Boonchai Pluemsuebkul

สุขุม เฉลยทรัพย์**

Sukum Chaleysub

ศิริโรจน์ ผลพันธิน***

Sirote Pholpuntin

สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์****

Supaporn Tungdamnarnsawad

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ประเทศไทย

Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University, Thailand

Email: supapornpolitical@gmail.com

Received: March 05, 2025

Revised: May 23, 2025

Accepted: May 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้บริหารระดับสูงหรือผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร ขององค์กรการศึกษา ธุรกิจอาหาร ธุรกิจบริการ และธุรกิจค้าปลีก จำนวน ๘ คน เลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์แก่นสาระ

* นายบุญชัย ปลื้มสืบกุล Mr.Boonchai Pluemsuebkul

** รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์ Assoc.Prof.Dr.Sukum Chaleysub

*** รศ.ดร.ศิริโรจน์ ผลพันธิน Assoc.Prof.Dr.Sirote Pholpuntin

**** ผศ.ดร. สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ Asst.Prof.Dr.Supaporn Tungdamnarnsawad หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร ได้แก่ “WISDOM” คือ การใช้ปัญญา ความรอบรู้ ความเป็นมืออาชีพ และจริยธรรม เพื่อพัฒนาองค์กร มี ๖ องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ W-Workplace Excellence ความเป็นเลิศในการทำงาน ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมหรือภาคเศรษฐกิจและสังคม I-Innovation Creation การสร้างนวัตกรรมการวิเคราะห์ตลาด การจัดการการเปลี่ยนแปลง และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ S-Strategic Thinking การคิดเชิงกลยุทธ์ และการบริหารจัดการ D - Development Mastery ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนา การพัฒนาวิชาชีพทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ O - Organizational Leadership ภาวะผู้นำองค์กร มนุษยสัมพันธ์ และการปรับตัว และ M - Management Skills ทักษะการจัดการ มาตรฐานจริยธรรมและวิชาชีพ ความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจ โดยทุกองค์ประกอบต้องดำเนินไปอย่างสอดคล้องและส่งเสริมกันและกัน

คำสำคัญ: การพัฒนาสมรรถนะ; ภาวะผู้นำ; ที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร

Abstract

This qualitative research aimed to study the leadership competency development for capacity building of management consultants. The study employed qualitative research methods, with key informants being senior executives or management involved in leadership competency development for management consultants from educational organizations, food businesses, service businesses, and retail businesses. Eight participants were selected using purposive sampling (one participant) and snowball sampling (seven participants). Data collection was conducted through semi-structured in-depth interviews using narrative techniques. The data were analyzed using content analysis and thematic analysis methods.

The research findings reveal that the development of leadership competencies to enhance organizational management consultants' capabilities can be summarized as “WISDOM” - the use of intelligence, comprehensive knowledge, professionalism, and ethics for organizational development. This consists of six key components: W - Workplace Excellence (specialized expertise in industry or socio-economic sectors); I - Innovation Creation (market analysis, change management, and strategic decision-making); S - Strategic Thinking and management; D - Development Mastery (professional skill development, knowledge, and experience); O - Organizational Leadership (human

relations and adaptability); and M - Management Skills (ethical and professional standards, credibility, and trust). All components must operate in harmony and promote each other.

Keywords: Competency Development; Leadership; Organizational Management Consultants

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมองค์กรทั้งทางด้านเทคโนโลยี พฤติกรรมผู้บริโภค กฎระเบียบ และมาตรฐานต่าง ๆ ส่งผลให้องค์กรต้องปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อความอยู่รอดและการเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารอย่างรวดเร็ว ทำให้โลกก้าวเข้าสู่ยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy Society) องค์กรต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องปรับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทุกด้านที่ส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการพัฒนาปัญญา ทักษะ ความรู้ และสมรรถนะภาวะผู้นำในการบริหารจัดการให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง^๑ ที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรจึงมีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำและสนับสนุนองค์กรในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ การมีองค์ความรู้ ทักษะ ตลอดจนความสามารถในบทบาทการเป็นผู้นำ จะช่วยให้ที่ปรึกษาสามารถบริหารจัดการทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีไหวพริบในการแก้ปัญหา และสร้างแรงจูงใจได้อย่างเหมาะสม^๒

ธุรกิจให้คำปรึกษาด้านการบริหารองค์กรทั่วโลกมีแนวโน้มเติบโตจาก ๑๔,๐๐๐ พันล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็น ๒๗,๕๕๙ พันล้านบาทภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ ด้วยอัตราการเติบโตแบบทบต้นต่อปี ร้อยละ ๑๐.๒๐^๓ การบริการให้คำปรึกษาด้านการจัดการองค์กรธุรกิจประกอบด้วยวิธีการที่ออกแบบมาเพื่อช่วยเหลือองค์กรในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและบรรลุเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ ครอบคลุมตั้งแต่กลยุทธ์ทางธุรกิจ โครงสร้างองค์กร การปรับปรุงกระบวนการ ไปจนถึงการจัดการทางการเงิน ดังนั้น การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำของที่ปรึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้สามารถให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางที่เหมาะสมแก่องค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^๑ Kerubo, J. "Analysis of Kenya's Progress toward a Knowledge Based Society", *Journal of Education and Practices*, Vol.3 No.3 (2023) : 27-44.

^๒ Han, H. "The Development of a Leadership Competency Model for Administrative Staff at a Public University in Foshan City, Guangdong Province, China", *ABAC ODI Journal Vision. Action. Outcome*, Vol.11 No.2 (2024) : 239-257.

^๓ Exactitude Consultancy., *Management Consulting Services Market*, (UK Bedfordshire: Exactitude Consultancy, 2024), pp. 5-6.

จากการศึกษาของ Namigai^๔ พบว่า ที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรต้องมีความสามารถในการเป็นผู้นำระดับโลกเพื่อช่วยให้องค์กรฟื้นฟูความสามารถในการแข่งขัน โดยต้องมีทั้งความรู้ความเข้าใจในธุรกิจ ทักษะการให้คำปรึกษา และความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ สอดคล้องกับ Kakabadse et al.^๕ ที่พบว่า ที่ปรึกษาต้องมีทั้งความเชี่ยวชาญในงานและจริยธรรมในการให้คำปรึกษา นอกจากนี้ที่ปรึกษาต้องมีค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมที่เหมาะสมในการให้คำปรึกษา ต้องยึดมั่นในหลักการและจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อสร้างความไว้วางใจจากลูกค้า

ด้านภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ Nielsen and Lyndgaard^๖ พบว่า ที่ปรึกษาต้องมีความสามารถในการเป็นผู้นำตนเอง ผู้นำผู้อื่น และผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อสามารถให้คำแนะนำและสนับสนุนองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ที่ปรึกษาต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ การเรียนรู้และการเข้าใจผู้คน สำหรับสภาพแวดล้อมในการดำเนินการให้คำปรึกษา Cahyadi et al.^๗ พบว่า ที่ปรึกษาต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เข้าใจลูกค้าและตลาด สามารถวิเคราะห์กลยุทธ์และสภาพแวดล้อม ส่งมอบการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ และพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ด้านการพัฒนาวิชาชีพและส่วนบุคคล Papalia et al.^๘ พบว่า ที่ปรึกษาต้องพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ การสื่อสาร การคิดและการบริหารเชิงวิสัยทัศน์ การปรับตัว และความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายใหม่ ๆ สอดคล้องกับ Fengler and Taylor^๙ ที่กล่าวว่า การพัฒนาทักษะและความสามารถอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในวิชาชีพที่ปรึกษา

^๔ Namigai, S. T., *Developing Global Leadership Competencies in Japanese Multinational Manufacturing Companies*, (UK Liverpool: University of Liverpool, 2019), pp. 139-140.

^๕ Kakabadse, N. K., Louchart, E., & Kakabadse, A. "Consultant's Role: A Qualitative Inquiry from the Consultant's Perspective", *Journal of Management Development*, Vol.25 No.5 (2006) : 416-500.

^๖ Nielsen, R. K., & Lyndgaard, D. B. "Developing Global Leaders in Denmark Via Academic-Practitioner Collaboration: Lessons for Educators and Consultants", *Advances in Global Leadership*, Vol.15 No.1 (2023) : 259-272.

^๗ Cahyadi, A., Poór, J., & Szabó, K. "Pursuing Consultant Performance: The Roles of Sustainable Leadership Styles, Sustainable Human Resource Management Practices, and Consultant Job Satisfaction", *Sustainability*, Vol.14 No.1 (2022) : 3967.

^๘ Papalia, F., Lazzati, A., Bakkar, S., Shawky, M., Gaughan, J., & Shafi, A. "Innovative Approach to Medical Leadership and Management Development: Clinician Secondment to a Management Consulting Firm", *Journal of Healthcare Leadership*, Vol.15 No.1 (2023) : 95-104.

^๙ Fengler, J., & Taylor, B. J. "Effective Assessment: A Key knowledge and Skill for a Sustainable Profession", *Social Work Education*, Vol.38 No.3 (2019) : 392-405.

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ยังไม่พบการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรที่ครอบคลุมและเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย ทำให้การพัฒนาที่ปรึกษายังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน ส่งผลต่อคุณภาพและประสิทธิผลของการให้คำปรึกษาแก่องค์กรต่าง ๆ การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำที่ส่งเสริมความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรให้มีสมรรถนะภาวะผู้นำที่เหมาะสม สามารถให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางที่มีคุณค่าแก่องค์กร นำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำที่ส่งเสริมความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร

แนวคิดและทฤษฎี งานวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย

ภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ของ Bass และ Avolio^{๑๐} เน้นการมีวิสัยทัศน์ การกระจายอำนาจ และการสร้างผู้นำ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานโดยการเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้น และทำให้เกิดความตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่มและองค์กร นอกจากนี้ ทฤษฎีทักษะการบริหารของ Katz^{๑๑} ได้แบ่งทักษะการบริหารออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ทักษะด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Skills) ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์และการมองภาพรวม ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Skills) ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills) ที่เกี่ยวข้องกับความรู้เฉพาะทางและความเชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง

^{๑๐} Bass, B. M., & Avolio, B. J. "The Four Is Transformational Leadership", *Journal of European Industrial Training*, Vol.15 No.2 (1990) : 207.

^{๑๑} Katz, D. "Skills of an Effective Administrator", *Harvard Business Review*, Vol.23 No.1 (1955): 33-42.

การพัฒนาสมรรถนะมาตรฐานด้านจริยธรรมและวิชาชีพ

แนวคิดการเป็นผู้นำตนเอง (Self-Leadership) ของ Manz^{๑๒} ประกอบด้วย การริเริ่ม การกำหนด ทิศทาง และการจูงใจตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่บุคคลมีอิทธิพลต่อตนเองเพื่อให้เกิดการกำกับตนเอง และการจูงใจตนเอง นอกจากนี้ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg^{๑๓} ได้เน้นความสำคัญของการยึดหลักการทางจริยธรรมและการตัดสินใจบนพื้นฐานของความเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีของมนุษย์

สภาพแวดล้อมในการดำเนินการให้คำปรึกษา

ทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Theory) ของ Freeman^{๑๔} ที่เน้นการบริหารโดยคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม มิใช่เพียงแค่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของกิจการ ทฤษฎีนี้มีความสำคัญสำหรับที่ปรึกษาในการพิจารณาผลกระทบของคำแนะนำที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดขององค์กร โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมหรือภาคเศรษฐกิจและสังคม ลูกค้าและตลาด กลยุทธ์การวิเคราะห์ และสภาพแวดล้อม และการส่งมอบการปฏิบัติงาน

การพัฒนาขีดความสามารถ

แนวคิด Capacity Development ของ United Nations Development Program (UNDP) ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพในทุกมิติ ทั้งระดับบุคคล องค์กร และระบบ โดยมุ่งเน้นการสร้างความสามารถในการจัดการตนเอง การแก้ปัญหา และการปรับตัวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๑๕}

ที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรและการพัฒนาในด้านวิชาชีพ

การให้คำปรึกษาด้านการบริหารจัดการเป็นบริการที่คำนึงถึงหลักวิชาการและปฏิบัติโดยผู้เชี่ยวชาญพิเศษที่ช่วยระบุและวิเคราะห์ปัญหาการจัดการ แนะนำแนวทางแก้ไข และช่วยในการดำเนินการแก้ไขปัญหาเมื่อมีการร้องขอและถือว่าเหมาะสม รวมถึงการพัฒนาในด้านวิชาชีพ ทั้งด้านความรู้ การสื่อสาร การคิด และการปรับตัว^{๑๖}

^{๑๒} Manz, C. C. “Self-Leadership: Toward an Expanded Theory of Self-Influence Processes in Organizations”, *The Academy of Management Review*, Vol.11 No.3 (1986) : 585-600.

^{๑๓} Kohlberg, L., *Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research*, (NY: Russell Sage Foundation, 1976), pp. 14-15.

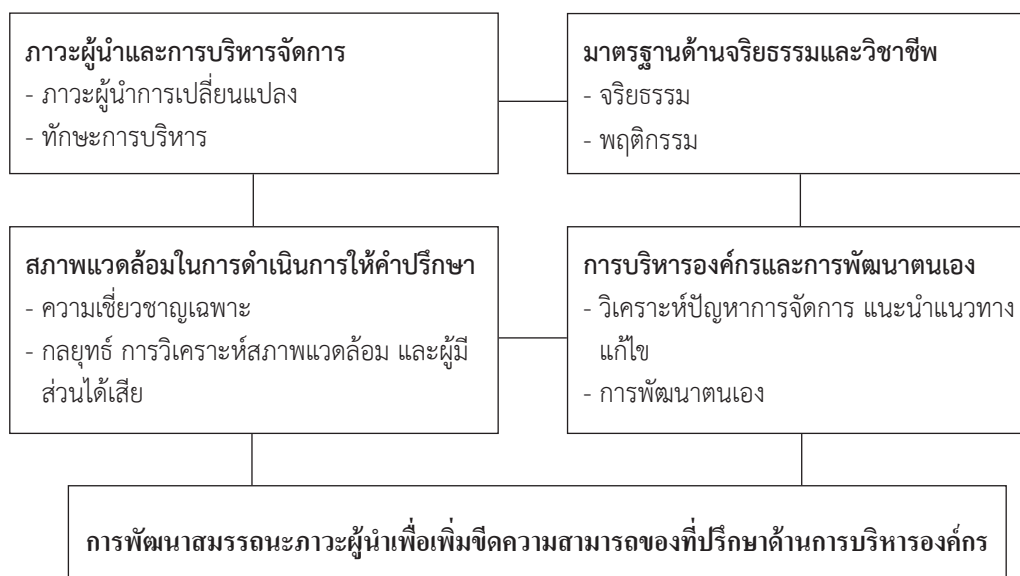
^{๑๔} Freeman, R. E. “Managing for Stakeholders: Trade-Offs or Value Creation”, *Journal of Business Ethics*, Vol.96 No.1 (2010) : 7-9.

^{๑๕} United Nations., *Strengthen the Means of Implementation and Revitalize the Global Partnership for Sustainable Development*. (NY: UN Sustainable Development Goals, 2023), pp.17-18.

^{๑๖} Han, H. “The Development of a Leadership Competency Model for Administrative Staff at a Public University in Foshan City, Guangdong Province, China”, *ABAC ODI Journal Vision. Action. Outcome*, Vol.11 No.2 (2024) : 239-257.

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Interviewing Key Informants) จำนวน ๘ คน มีวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

๑) การเลือกตัวอย่างแบบมีเกณฑ์ (Criterion Sampling) คือ ผู้บริหารระดับสูงหรือผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรขององค์กรการศึกษา ธุรกิจอาหาร ธุรกิจบริการ และธุรกิจค้าปลีก องค์กรละ ๒ คน

๒) การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์แก่นสาระ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่พัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย คือ

๑) ภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ

๒) มาตรฐานด้านจริยธรรมและวิชาชีพ

๓) สภาพแวดล้อมในการดำเนินการให้คำปรึกษา

๔) การบริหารองค์กรและการพัฒนาตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Storytelling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครบถ้วน การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) เพื่อค้นหาประเด็นสำคัญ และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร” จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๘ คน พบว่า มีปัจจัยสำคัญ ๖ องค์ประกอบที่เป็นวิธีการสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร “WISDOM” คือ การใช้ปัญญา ความรอบรู้ ความเป็นมืออาชีพ และจริยธรรม เพื่อพัฒนาองค์กรดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ W - Workplace Excellence (ความเป็นเลิศในการทำงาน) มุ่งเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรม เพื่อให้ที่ปรึกษาสามารถให้คำแนะนำที่สอดคล้องและมีประสิทธิภาพ โดยต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมธุรกิจอย่างลึกซึ้ง วิเคราะห์แนวโน้มได้แม่นยำ และคาดการณ์ความท้าทายในแต่ละภาคส่วนได้ รวมถึงสามารถให้คำแนะนำในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงาน การใช้ทรัพยากร และการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้ที่ปรึกษาสามารถมองเห็นโอกาสใหม่ ๆ การปรับตัวและการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอุตสาหกรรมทำให้วิเคราะห์สถานการณ์ได้ถูกต้อง”

องค์ประกอบที่ ๒ I - Innovation Creation (การสร้างนวัตกรรม) มุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษา โดยพัฒนาทักษะและความรู้ที่ลึกซึ้งในการสนับสนุนองค์กร ทั้งด้านการวิเคราะห์ตลาด การจัดการการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและเทคโนโลยี การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ การสื่อสาร และการสร้างแรงบันดาลใจ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ใช้เทคโนโลยีในการทำงานมากขึ้น เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ การสื่อสารเพื่อนำเสนอทางออกในการแก้ปัญหาและตอบโจทก์ความต้องการของแต่ละองค์กร รวมถึงการร่วมสร้างนวัตกรรมใหม่ และการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า”

องค์ประกอบที่ ๓ S - Strategic Thinking (การคิดเชิงกลยุทธ์) เน้นภาวะผู้นำและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ที่ปรึกษาต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจ แนะนำการพัฒนาบุคลากร ปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร และส่งเสริมการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ที่ยืดหลักเหตุผลและเป้าหมายระยะยาว นอกจากนี้ยังต้องสามารถจัดสรรทรัพยากรทั้งด้านบุคลากร การเงิน และเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ใช้เทคโนโลยีในการทำงานมากขึ้น เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ การสื่อสารเพื่อนำเสนอทางออกในการแก้ปัญหาและตอบโจทก์ความต้องการของแต่ละองค์กร รวมถึงการร่วมสร้างนวัตกรรมใหม่ และการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า”

องค์ประกอบที่ ๔ D - Development Mastery (ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนา) เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพและส่วนบุคคลอย่างต่อเนื่อง ที่ปรึกษาต้องพัฒนาทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ให้ทันสมัย สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง รวมถึงพัฒนาทักษะการสื่อสาร การสร้างความสัมพันธ์ และการจัดการความเครียด ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “การเรียนรู้และนำความรู้ใหม่มาใช้เพื่อพัฒนาในทุกด้านจะทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้ การสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กรจะช่วยให้ที่ปรึกษาสามารถพัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญในงานเพิ่มมากขึ้น”

องค์ประกอบที่ ๕ O - Organizational Leadership (ภาวะผู้นำองค์กร) มุ่งเน้นมนุษย์สัมพันธ์และการปรับตัว ที่ปรึกษาต้องสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือกับลูกค้าและทีมงาน เข้าใจมุมมองและวัฒนธรรมองค์กร สามารถปรับตัวกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดคิด ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ที่ปรึกษาองค์กรจำเป็นต้องมีความเข้าใจในตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภคอย่างลึกซึ้ง การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่ช่วยให้ทีมมีความเข้าใจในเป้าหมายร่วมกัน แต่ยังสร้างความไว้วางใจและสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิกในทีม การรับฟังและเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ”

องค์ประกอบที่ ๖ M - Management Skills (ทักษะการจัดการ) เน้นมาตรฐานจริยธรรมและวิชาชีพ ที่ปรึกษาต้องสร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ และความโปร่งใสในการทำงาน ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อคำแนะนำ และรักษาความลับของข้อมูลสำคัญ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า “ที่ปรึกษาองค์กรต้องมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพ ปฏิบัติตามมาตรฐานทางวิชาชีพอย่างเคร่งครัดเสมอ รวมถึงปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ รับผิดชอบต่อผลลัพธ์ และรักษาความลับของลูกค้าอย่างเคร่งครัด”

WISDOM ทั้ง ๖ องค์ประกอบสามารถปรับใช้กับองค์กรที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น องค์กรการศึกษา ธุรกิจอาหาร ธุรกิจบริการ และธุรกิจค้าปลีก โดยต้องปรับให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของแต่ละประเภทธุรกิจ แต่ยังคงต้องประเมินความพร้อมขององค์กร สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์กร มีรายละเอียดดังนี้

องค์กรการศึกษา ได้แก่ ปรับการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษา เน้นภาวะผู้นำทางวิชาการควบคู่กับการบริหาร สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ และคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษา

ธุรกิจอาหาร ได้แก่ เน้นมาตรฐานความปลอดภัยอาหาร พัฒนาระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทาน ปรับกลยุทธ์ตามพฤติกรรมผู้บริโภค และพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์และกระบวนการ

ธุรกิจบริการ ได้แก่ มุ่งเน้นการพัฒนาการบริการลูกค้า ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยกระดับบริการ พัฒนาระบบจัดการประสบการณ์ลูกค้า และสร้างวัฒนธรรมมุ่งเน้นการบริการ

ธุรกิจค้าปลีก ได้แก่ ปรับกลยุทธ์ตามช่องทางการขาย วิเคราะห์ข้อมูลลูกค้าและพฤติกรรม พัฒนาระบบบริหารสินค้าคงคลัง และสร้างประสบการณ์การซื้อที่แตกต่าง

การนำทั้ง ๖ องค์ประกอบไปประยุกต์ใช้มีเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่

- ๑) การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง
- ๒) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนา
- ๓) การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน
- ๔) การให้ข้อมูลป้อนกลับที่สร้างสรรค์
- ๕) การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กร” ผลการวิจัย “WISDOM” มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

๑. W - Workplace Excellence (ความเป็นเลิศในการทำงาน) องค์ประกอบด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Barzotto et al.^{๑๗} ที่พบว่าความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ และความชำนาญในงานที่ดีเลิศ โดยจะต้องมีการสั่งสมประสบการณ์ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในงานอาชีพ รู้จักการใฝ่รู้และหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อปรับใช้และพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการประยุกต์ใช้ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Namigai^{๑๘} ที่พบว่าการพัฒนาขีดความสามารถความเป็นผู้นำระดับโลกจำเป็นต้องสอดคล้องกับกลยุทธ์ วัฒนธรรม และค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ขององค์กร ซึ่งความสามารถจำเป็นต้องสะท้อนถึงข้อกำหนดเฉพาะของงานเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริง

๒. I - Innovation Creation (การสร้างนวัตกรรม) องค์ประกอบด้านการเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mendenhall et al.^{๑๙} ที่พบว่า

^{๑๗} Barzotto, M., Corradini, C., Fai, F., Labory, S., & Tomlinson, P. R. “Smart Specialization, Industry 4.0 and Lagging Regions: Some Directions for Policy”, **Regional Studies, Regional Science**, Vol.7 No.1 (2020) : 318-332.

^{๑๘} Namigai, S. T., **Developing Global Leadership Competencies in Japanese Multinational Manufacturing Companies**, (UK Liverpool: University of Liverpool, 2019), pp. 139-140.

^{๑๙} Mendenhall, M. E., Weber, T. J., Arnardottir, A. A., & Oddou, G. R. “Developing Global Leadership Competencies: A Process Model”, **Advances in Global Leadership**, Vol.10 No.1 (2017) : 117-146.

การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำระดับโลกที่อ้างอิงตามทฤษฎีควรกล่าวถึงพลวัตที่เกี่ยวข้องกับการนำทักษะความสามารถข้ามวัฒนธรรมมาใช้และเสริมสร้างทักษะความสามารถ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nuorkivi^{๒๐} ที่พบว่าการให้คำปรึกษาทั่วไปเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของที่ปรึกษาในหลายบทบาท รวมถึงบทบาทผู้อำนวยการโครงการ หัวหน้าสายงาน ผู้เชี่ยวชาญ และบทบาทการทำงานต่าง ๆ เช่น ที่ปรึกษา โค้ช ผู้สนับสนุน และผู้ปฏิบัติงาน

๓. S - Strategic Thinking (การคิดเชิงกลยุทธ์) องค์ประกอบด้านภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Katz^{๒๑} ที่พบว่าเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการบริหารงานที่ผู้บริหารทุกระดับควรมีทักษะการบริหารงาน ประกอบด้วย ด้านความคิดรวบยอด ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านเทคนิค ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Groves and Feyerherm^{๒๒} ที่พบว่าการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำประกอบด้วยความสามารถทั้งด้านความรู้และความเข้าใจ (ความถนัดในการวิเคราะห์และความคล่องตัวในการเรียนรู้) และความสามารถทางพฤติกรรม (ความเข้าใจในผู้คนและความสามารถในการเป็นผู้นำ)

๔. D - Development Mastery (ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนา) องค์ประกอบด้านการพัฒนาในด้านวิชาชีพและส่วนบุคคลมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Brody and Hadar^{๒๓} ที่พบว่าการพัฒนาวิชาชีพมีบทบาทสำคัญที่ช่วยให้องค์กรปฏิบัติการกิจบรรลุเป้าหมาย โดยเป็นที่ปรึกษาภายในที่ให้คำแนะนำแก่ผู้บริหารในการบริหารจัดการทรัพยากร ช่วยพัฒนาประสิทธิภาพองค์กรทั้งในเชิงโครงสร้าง ระบบและกระบวนการทำงาน รวมถึงช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงและสร้างความพร้อมในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bullock et al.^{๒๔} ที่พบว่าการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในวิชาชีพผ่านแผนพัฒนาส่วนบุคคลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และงานวิจัยของ ธาณินทร์

^{๒๐} Nuorkivi, I., **Roles of Management Consultants in Business Transformation Case Capgemini Consulting**, (Isto Nuorkivi: Helsinki School of Economics, 2009), pp. 52-54.

^{๒๑} Katz, D. "Skills of an Effective Administrator", **Harvard Business Review**, Vol.23 No.1 (1955): 33-42.

^{๒๒} Groves, S. K., & Feyerherm, E. A. "Developing a Leadership Potential Model for the New Era of Work and Organizations", **Leadership & Organization Development Journal**, Vol.43 No.6 (2022) : 978-998.

^{๒๓} Brody, D., & Hadar, L. "I Speak Prose and I Now Know it." Personal Development Trajectories among Teacher Educators in a Professional Development Community", **Teaching and Teacher Education**, Vol.27 No.8 (2011) : 1223-1234.

^{๒๔} Bullock, A., Firmstone, V., Frame, J., & Bedward, J. "Enhancing the Benefit of Continuing Professional Development: A Randomized Controlled Study of Personal Development Plans for Dentists", **Learning in Health and Social Care**, Vol.6 No.1 (2007) : 14-26.

สิทธิวิริยธรรม และคณะ^{๒๕} ที่พบว่าความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ ต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ติดตามความก้าวหน้าในศาสตร์ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน

๕. O - Organizational Leadership (ภาวะผู้นำองค์กร) องค์ประกอบด้านมนุษยสัมพันธ์ และการปรับตัวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Michael and Nandakumar^{๒๖} ที่พบว่าทักษะการปรับตัวเป็นความสามารถของบุคคล ทีม หรือองค์กร ในการปรับความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งช่วยให้ทำสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น สร้างโอกาสที่มากกว่าด้วยการฝึกฝนจนเข้าถึงความเป็นมืออาชีพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mahfud et al.^{๒๗} ที่พบว่าความสามารถในการปรับตัวมีผลโดยตรงต่อทักษะการปรับตัวในอาชีพ

๖. M - Management Skills (ทักษะการจัดการ) องค์ประกอบด้านมาตรฐานจริยธรรม และวิชาชีพสอดคล้องกับงานวิจัยของ Freeman^{๒๘} ที่พบว่าการที่องค์กรธุรกิจจะประสบความสำเร็จในระยะยาวได้ องค์กรต้องมีการบริหารโดยให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ที่อาจได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kakabadse et al.^{๒๙} ที่พบว่าที่ปรึกษาธุรกิจตระหนักถึงการควบคุมและดุลพินิจที่ลูกค้าส่งมาให้ และตระหนักว่าการวิพากษ์วิจารณ์บทบาทของพวกเขาอาจมีผลความจริงในบางครั้ง

^{๒๕} ธาณินทร์ สิทธิวิริยธรรม, สุขุม เฉลยทรัพย์, พัทธกษ จันทรเจริญ, และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์, “ปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ “ศาสตราจารย์” ของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา (ประเทศไทย)”, **วารสารมหาวิทยาลัยพะเยา**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๘) : ๒๔๓-๒๕๘.

^{๒๖} Michael, S., & Nandakumar, M. “Employee Adaptability Skills for Industry 4.0 Success: A Road Map”, **Production & Manufacturing Research**, Vol.10 No.1 (2022) : 24-41.

^{๒๗} Mahfud, T., Mulyani, Y., Setyawati, R., & Kholifah, N. “The Influence of Teaching Quality, Social Support, and Career Self-Efficacy on the Career Adaptability Skills: Evidence from a Polytechnic in Indonesia”, **Integration of Education**, Vol.1 No.106 (2022) : 27-41.

^{๒๘} Freeman, R. E. “Managing for Stakeholders: Trade-Offs or Value Creation”, **Journal of Business Ethics**, Vol.96 No.1 (2010) : 7-9.

^{๒๙} Kakabadse, N. K., Louchart, E., & Kakabadse, A. “Consultant's Role: A Qualitative Inquiry from the Consultant's Perspective”, **Journal of Management Development**, Vol.25 No.5 (2006) : 416-500.

สรุป

การพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรที่สำคัญมีดังนี้

๑. ความเป็นเลิศในการทำงาน มุ่งเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรม ที่ปรึกษาต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมธุรกิจอย่างลึกซึ้ง วิเคราะห์แนวโน้มได้แม่นยำ และให้คำแนะนำในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานที่เหมาะสม

๒. การสร้างนวัตกรรม มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะและความรู้ที่ลึกซึ้งในการสนับสนุนองค์กร ทั้งด้านการวิเคราะห์ตลาด การจัดการการเปลี่ยนแปลง การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ และการสร้างแรงบันดาลใจ และการนำทักษะความสามารถข้ามวัฒนธรรมมาใช้และเสริมสร้างทักษะความสามารถ

๓. การคิดเชิงกลยุทธ์ เน้นภาวะผู้นำและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ที่ปรึกษาต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจ แนะนำการพัฒนาบุคลากร และส่งเสริมการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ที่ยืดหยุ่น เหตุผลและเป้าหมายระยะยาว โดยทักษะการบริหารงานประกอบด้วย ด้านความคิดรวบยอด ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านเทคนิค

๔. ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนา เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพและส่วนบุคคลอย่างต่อเนื่อง ที่ปรึกษาต้องพัฒนาทักษะ ความรู้ให้ทันสมัย พัฒนาทักษะการสื่อสาร และการสร้างความสัมพันธ์ที่มีบทบาทสำคัญที่ช่วยให้องค์กรปฏิบัติภารกิจบรรลุเป้าหมาย

๕. ภาวะผู้นำองค์กร มุ่งเน้นมนุษยสัมพันธ์และการปรับตัว ที่ปรึกษาต้องสร้างความเชื่อมั่นกับลูกค้าและทีมงาน เข้าใจวัฒนธรรมองค์กร และปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ทักษะการปรับตัวเป็นความสามารถในการปรับความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม

๖. ทักษะการจัดการ เน้นมาตรฐานจริยธรรมและวิชาชีพ ที่ปรึกษาต้องสร้างความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ และความโปร่งใสในการทำงาน และการบริหารองค์กรควรให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การนำการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรไปประยุกต์ใช้ในองค์กรต่าง ๆ มีแนวทางที่แตกต่างกันตามบริบท ได้แก่ องค์กรการศึกษา (เน้นภาวะผู้นำทางวิชาการและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ) ธุรกิจอาหาร (เน้นมาตรฐานความปลอดภัยและห่วงโซ่อุปทาน) ธุรกิจบริการ (มุ่งเน้นการพัฒนาการบริการลูกค้าและเทคโนโลยีดิจิทัล) และธุรกิจค้าปลีก (ปรับกลยุทธ์ตามช่องทางการขายและการวิเคราะห์ข้อมูลลูกค้า)

ผลการวิจัยนี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำของที่ปรึกษาด้านการบริหารองค์กรอย่างเป็นระบบและครอบคลุม โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์

ต่อการพัฒนาที่ปรึกษาให้มีสมรรถนะภาวะผู้นำที่เหมาะสม สามารถให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางที่มีคุณค่าแก่องค์กร นำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยี พฤติกรรมผู้บริโภค กฎระเบียบ และมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑ ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย มีดังนี้

- หน่วยงานกำกับดูแลวิชาชีพที่ปรึกษาควรพัฒนาและกำหนดมาตรฐานวิชาชีพที่ปรึกษาให้ครอบคลุมทั้ง ๖ องค์กรประกอบ โดยเฉพาะด้านจริยธรรมและมาตรฐานวิชาชีพที่มีความสำคัญสูงสุด
- ภาครัฐควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของที่ปรึกษาไทยผ่านการจัดตั้งสถาบันพัฒนาที่ปรึกษามืออาชีพ ที่มีหลักสูตรครอบคลุมทั้งความรู้เชิงลึกในอุตสาหกรรม การพัฒนาภาวะผู้นำ และทักษะการให้คำปรึกษา
- ภาครัฐควรมีการจัดทำฐานข้อมูลของที่ปรึกษาที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน เพื่อยกระดับวิชาชีพและสร้างความเชื่อมั่นให้กับองค์กรที่ต้องการใช้บริการที่ปรึกษา
- ภาครัฐควรส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการให้คำปรึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการให้คำปรึกษา

๑.๒ ข้อเสนอแนะระดับองค์กร มีดังนี้

- องค์กรที่ปรึกษาควรนำ WISDOM ทั้ง ๖ องค์กรประกอบไปใช้ในการพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรบุคคล ตั้งแต่การสรรหา การพัฒนา การประเมินผล และการวางแผนความก้าวหน้าในอาชีพของที่ปรึกษา
- การพัฒนาระบบพี่เลี้ยงเพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากที่ปรึกษาอาวุโสสู่ที่ปรึกษารุ่นใหม่ โดยเน้นการพัฒนาทั้งด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและทักษะการให้คำปรึกษา
- การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยสนับสนุนให้ที่ปรึกษาเข้าร่วมการอบรม สัมมนา และเครือข่ายวิชาชีพ

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรขยายการศึกษาสู่บริบทองค์กรที่แตกต่างกัน เช่น องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรไม่แสวงหากำไร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถปรับใช้กับสถานการณ์ที่หลากหลาย รวมถึงการพิจารณาปัจจัยทางวัฒนธรรม อุตสาหกรรม หรือโครงสร้างองค์กรที่อาจส่งผลต่อสมรรถนะของผู้นำ

๒.๒ เสนอให้มีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ของการพัฒนาสมรรถนะผู้นำในระยะยาว โดยการติดตามประสิทธิผลของการพัฒนาผู้นำต่อความสามารถของที่ปรึกษาและผลกระทบต่อความสำเร็จขององค์กร

๒.๓ ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี เช่น การเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล และการสร้างโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม เพื่อให้การพัฒนาเหมาะสมกับยุคดิจิทัลและสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ธานินทร์ สิทธิวีระธรรม, สุขุม เฉลยทรัพย์, พัทธกัญ จันทร์เจริญ, และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์. “ปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ “ศาสตราจารย์” ของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา (ประเทศไทย)”. *วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ*. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๘) : ๒๔๓-๒๕๘.

Bass, B. M., & Avolio, B. J. “The Four Is Transformational Leadership”. *Journal of European Industrial Training*. Vol.15 No.2 (1990) : 207.

Barzotto, M., Corradini, C., Fai, F., Labory, S., & Tomlinson, P. R. “Smart Specialization, Industry 4.0 and Lagging Regions: Some Directions for Policy”. *Regional Studies, Regional Science*. Vol.7 No.1 (2020) : 318-332.

Brody, D., & Hadar, L. “I Speak Prose and I Now Know it.”. Personal Development Trajectories among Teacher Educators in a Professional Development Community”. *Teaching and Teacher Education*. Vol.27 No.8 (2011) : 1223-1234.

Bass, B. M., & Avolio, B. J. “The Four Is Transformational Leadership”. *Journal of European Industrial Training*. Vol.15 No.2 (1990) : 207.

Bullock, A., Firmstone, V., Frame, J., & Bedward, J. “Enhancing the Benefit of Continuing Professional Development: A Randomized Controlled Study of Personal Development Plans for Dentists”. *Learning in Health and Social Care*. Vol. 6 No.1 (2007) : 14-26.

Cahyadi, A., Poór, J., & Szabó, K. “Pursuing Consultant Performance: The Roles of Sustainable Leadership Styles, Sustainable Human Resource Management Practices, and Consultant Job Satisfaction”. *Sustainability*. Vol.14 No.1 (2022): 39-67.

- Exactitude Consultancy. **Management Consulting Services Market**. UK Bedfordshire: Exactitude Consultancy, 2024.
- Fengler, J., & Taylor, B. J. “Effective Assessment: A Key knowledge and Skill for a Sustainable Profession”. **Social Work Education**. Vol.38 No.3 (2019) : 392-405.
- Freeman, R. E. “Managing for Stakeholders: Trade-Offs or Value Creation”. **Journal of Business Ethics**, Vol.96 No.1 (2010) : 7-9.
- Groves, S. K., & Feyerherm, E. A. “Developing a Leadership Potential Model for the New Era of Work and Organizations”. **Leadership & Organization Development Journal**. Vol.43 No.6 (2022) : 978-998.
- Han, H. “The Development of a Leadership Competency Model for Administrative Staff at a Public University in Foshan City, Guangdong Province, China”. **ABAC ODI Journal Vision. Action. Outcome**. Vol.11 No.2 (2024) : 239-257.
- Kakabadse, N. K., Louchart, E., & Kakabadse, A. “Consultant’s Role: A Qualitative Inquiry from the Consultant’s Perspective”. **Journal of Management Development**. Vol.25 No.5 (2006) : 416-500.
- Katz, D. “Skills of an Effective Administrator”. **Harvard Business Review**. Vol. 23 No.1 (1955) : 33-42.
- Kerubo, J. “Analysis of Kenya’s Progress toward a Knowledge Based Society”. **Journal of Education and Practices**. Vol.3 No.3 (2023) : 27-44.
- Kohlberg, L., **Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research**. NY: Russell Sage Foundation, 1976.
- Mahfud, T., Mulyani, Y., Setyawati, R., & Kholifah, N. “The Influence of Teaching Quality, Social Support, and Career Self-Efficacy on the Career Adaptability Skills: Evidence from a Polytechnic in Indonesia”. **Integration of Education**. Vol.1 No.106 (2022) : 27-41.
- Manz, C. C. “Self-Leadership: Toward an Expanded Theory of Self-Influence Processes in Organizations”. **The Academy of Management Review**. Vol.11 No.3 (1986) : 585-600.

- Mendenhall, M. E., Weber, T. J., Arnardottir, A. A., & Oddou, G. R. “Developing Global Leadership Competencies: A Process Model”. **Advances in Global Leadership**. Vol.10 No.1 (2017) : 117-146.
- Michael, S., & Nandakumar, M. “Employee Adaptability Skills for Industry 4.0 Success: A Road Map”. **Production & Manufacturing Research**. Vol.10 No.1 (2022) : 24-41.
- Namigai, S. T., **Developing Global Leadership Competencies in Japanese Multi-national Manufacturing Companies**. UK Liverpool: University of Liverpool, 2019.
- Nielsen, R. K., & Lyndgaard, D. B. “Developing Global Leaders in Denmark Via Academic-Practitioner Collaboration: Lessons for Educators and Consultants”. **Advances in Global Leadership**. Vol.15 No.1 (2023) : 259-272.
- Nuorkivi, I., **Roles of Management Consultants in Business Transformation Case Capgemini Consulting**. Isto Nuorkivi: Helsinki School of Economics, 2009.
- Papalia, F., Lazzati, A., Bakkar, S., Shawky, M., Gaughan, J., & Shafi, A. “Innovative Approach to Medical Leadership and Management Development: Clinician Secondment to a Management Consulting Firm”. **Journal of Healthcare Leadership**. Vol.15 No.1 (2023) : 95-104.
- United Nations. **Strengthen the Means of Implementation and Revitalize the Global Partnership for Sustainable Development**. NY: UN Sustainable Development Goals, 2023.

พุทธาวตารในทศาวตารจริตของเกษเมนทระ:
การศึกษาเปรียบเทียบกับพุทธาวตารในปุราณะ*
Buddhāvatāra in Kṣemendra's Daśāvatāracarita:
A Comparative Study with Buddhāvatāra in Purāṇas

บุษยमान วัชนาค**

Budsayaman Watchanak

ชานปวิษฐ์ ทัดแก้ว***

Chanwit Tudkeao

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ประเทศไทย

Faculty of Arts Chulalongkorn University, Thailand

Email: Budsayaman.w@gmail.com; Email: Chanwit.T@chula.ac.th

Received: April 26, 2025

Revised: June 17, 2025

Accepted: June 27, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษา “พุทธาวตาร” ในวรรณคดีสันสกฤต ทศาวตารจริต ประพันธ์โดยเกษเมนทร (๒) เพื่อศึกษา “พุทธาวตาร” ในวรรณคดีปุราณะ ๓ เรื่อง ได้แก่ วิชาณุปุราณะ อัคนิปุราณะ และภาควตปุราณะ (๓) เพื่อเปรียบเทียบพุทธาวตารในวรรณคดีทศาวตารจริต และวรรณคดีปุราณะ ๓ เรื่อง ได้แก่ วิชาณุปุราณะ อัคนิปุราณะ และภาควตปุราณะ

ผลการวิจัยพบว่าพุทธาวตารที่ปรากฏในวรรณคดีปุราณะมีบทบาทที่ต่างกับอวตารภาคอื่น ๆ ของพระวิษณุซึ่งมีลักษณะเป็นวีรบุรุษผู้กอบกู้ เป็นผลมาจากความพยายามที่จะลดทอนความน่าเชื่อถือของคำสอนในพุทธศาสนาและความพยายามในการควมรวมนศาสนาท้องถิ่นเข้ามาในจักรวาลศาสนาฮินดู เนื่องจากพระพุทธเจ้าทรงสอนขัดแย้งกับจารีตของพระเวท น่าเชื่อว่าปางนี้จะเกิดขึ้นเพราะพุทธศาสนา

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง พุทธาวตารในทศาวตารจริตของเกษเมนทร: การศึกษาเปรียบเทียบกับวรรณคดีพุทธประวัติภาษาสันสกฤต

** นิสิตหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธศาสนศึกษา ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาเอเชียใต้ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กำลังได้รับความนิยมอย่างสูง คัมภีร์ปุราณะเป็นวรรณคดียุคแรกที่ตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองพลวัตของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากการนับถือศาสนาพระเวทสู่ศาสนาฮินดู และเพื่อตอบโต้ศาสนาทางเลือกอื่น พุทธาวตารที่ปรากฏในคัมภีร์ปุราณะจึงมีลักษณะในเชิงลบ มุ่งต่อต้านพระพุทเจ้า ในขณะที่พุทธาวตารที่ปรากฏในทศาวตารจริตของเกษเมนทรมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับพุทธประวัติ ไม่มีลักษณะในเชิงโจมตีดังที่ปรากฏในวรรณคดีปุราณะ เป็นไปได้ว่าในแคว้นกัษมีระหรือแคชเมียร์ สถานที่ประพันธ์ทศาวตารจริตนั้น เป็นสถานที่ที่มีสภาพสังคมพหุวัฒนธรรม พุทธศาสนาและศาสนาฮินดูได้รับความนิยมควบคู่กันไป

คำสำคัญ: พุทธาวตาร; ปุราณะ; ทศาวตารจริต; เกษเมนทร; วรรณคดีพุทธประวัติ
ภาษาสันสกฤต

Abstract

This research article has three objectives: (1) to study “Buddhāvatāra” in Sanskrit literature *Daśāvatāracarita* composed by Kshemendra, (2) to study ““Buddhāvatāra” in three Puranic texts, namely *Vishnu Purana*, *Agni Purana*, and *Bhagavata Purana*, and (3) to compare “Buddhāvatāra in *Daśāvatāracarita* by Kshemendra and the three Puranic texts: *Vishnu Purana*, *Agni Purana*, and *Bhagavata Purana*.

The research findings reveal that Buddha Avatara as depicted in Puranic literature has a different role compared to other incarnations of Vishnu who are typically portrayed as heroic saviors. This results from attempts to diminish the credibility of Buddhist teachings and efforts to incorporate local religions into the Hindu cosmological framework. Since the Buddha taught doctrines that contradicted Vedic traditions, it is believed that this incarnation was introduced during a period when Buddhism was gaining immense popularity. The Puranic texts were among the earliest literary works composed to respond to the dynamic social shift from Vedic religion to Hinduism and to counter alternative religions. Therefore, the Buddha Avatara appearing in Puranic texts has negative characteristics, aimed at attacking the Buddha.

In contrast, the Buddha Avatara depicted in Kshemendra’s *Daśāvatāracarita* contains content similar to the Buddha’s biography without the attacking characteristics found in Puranic literature. This difference possibly stems from the fact that Kashmir, where the

Daśāvatāracarita was composed, was a multicultural society where Buddhism and Hinduism flourished side by side.

Keywords: Buddhavatar; Purana; Daśāvatāracarita; Kṣemendra; Sanskrit Buddhist Biographical Literature

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นศาสดาของพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ในศาสนาฮินดูไวษณพนิกาย พระพุทธเจ้ากลับกลายเป็นอวตารปางที่ ๙ ของพระวิษณุ รู้จักกันในนาม “พุทธาวตาร” อวตารปางดังกล่าวปรากฏในวรรณคดีปุราณะ ๓ เรื่อง ได้แก่ *วิษณุปุราณะ* *อัคนิปุราณะ* และ *ภากวตปุราณะ* ในนาม “มายาโมหะ” กล่าวคือพระวิษณุทรงอวตารลงมาเพื่อล่อลวงอสูรหรือผู้ไม่ศรัทธาให้ละทิ้งพระเวทและรอกการพิพากษาจากพระกัลกีน อันเป็นอวตารปางสุดท้ายของมโนวันตรของพระมनुไว้ไว้สวัต ในขณะที่พุทธาวตารซึ่งปรากฏในวรรณคดีปุราณะมีลักษณะเชิงลบ ยังมีวรรณคดีสันสกฤตอีกเรื่อง คือ *ทศาวตารจริต* ประพันธ์โดยเกษเมนทระ กวีชาวแคชเมียร์ กล่าวถึงพุทธาวตารในเชิงบวกและสอดคล้องกับเนื้อหาวรรณคดีพุทธประวัติ ภาษาสันสกฤต

ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นอวตารปางที่ ๙ ของพระวิษณุเหมือนกันในทั้ง ๒ วรรณคดีคือปุราณะและ *ทศาวตารจริต* ประพันธ์โดยเกษเมนทระแต่กลับมีการกล่าวถึงอย่างแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ผู้วิจัยนี้มุ่งเปรียบเทียบพุทธาวตาร บทที่ ๙ ใน *ทศาวตารจริต* ของเกษเมนทระกับพุทธาวตารในวรรณคดีปุราณะทั้ง ๓ เรื่อง *วิษณุปุราณะ* *อัคนิปุราณะ* และ *ภากวตปุราณะ* เพื่อพิจารณาความเชื่อมโยงและความแตกต่างระหว่างวรรณคดีในศาสนาฮินดูภาษาสันสกฤตเหล่านี้ว่ามีความเหมือนหรือความแตกต่างอย่างไรบ้างและค้นหาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษา “พุทธาวตาร” ในวรรณคดีสันสกฤต *ทศาวตารจริต* ประพันธ์โดยเกษเมนทระ
๒. เพื่อศึกษา “พุทธาวตาร” ในวรรณคดีปุราณะ ๓ เรื่อง ได้แก่ *วิษณุปุราณะ* *อัคนิปุราณะ* และ *ภากวตปุราณะ*
๓. เพื่อเปรียบเทียบพุทธาวตารในวรรณคดี *ทศาวตารจริต* และวรรณคดีปุราณะ ๓ เรื่อง ได้แก่ *วิษณุปุราณะ* *อัคนิปุราณะ* และ *ภากวตปุราณะ*

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ๒ ด้านคือ

๑) ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาพุทธาวตารในวรรณคดีสันสกฤต โดยจะศึกษาความหมาย ลักษณะ ในวรรณคดีปุราณะและลักษณะในวรรณคดี *ทศาวตารจิตร*

๒) ขอบเขตด้านเอกสาร ศึกษาพุทธาวตารในวรรณคดีสันสกฤต *ทศาวตารจิตร* ประพันธ์โดยเกษมณพระ มี บัณฑิต ทูรคาปราสาท และ กสินารถ บัณฑูร พาราณ เป็นบรรณาธิการ พิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1891 พิมพ์ซ้ำในปี ค.ศ. 1930 ที่โรงพิมพ์นิรนาสาคร และวรรณคดีปุราณะ ๓ เรื่อง ได้แก่ *วิษณุปุราณะ* *อัคนิปุราณะ* และ *ภาคตปุราณะ* ผู้รวบรวมคือ ราเชนทระ นาถ ชาร์มา ตีพิมพ์โดย นาค พับลิเคชั่น ในปี ค.ศ. 2007

๓) แปลเอกสารต้นฉบับจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาไทยในเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวข้องกับพุทธาวตาร เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบเนื้อหา

ผลการวิจัย

นอกจากพระพุทธเจ้าจะเป็นที่รู้จักในหมู่พุทธศาสนิกชนในฐานะศาสดาของพุทธศาสนา เป็นผู้เผยแผ่ศาสนาธรรมคำสอนและชี้แนะแนวทางแก่บรรดาสาวกสู่เป้าหมายสูงสุดคือนิรวาณหรือนิพพานแล้ว พระองค์ยังเป็นที่รู้จักในฐานะอวตารปางหนึ่งของพระวิษณุ หนึ่งในตรีมูรติของศาสนาฮินดู เรียกว่า “พุทธาวตาร” อีกด้วย พุทธาวตารปรากฏครั้งแรกในคัมภีร์ปุราณะ ๓ เล่ม ได้แก่ *วิษณุปุราณะ* *อัคนิปุราณะ* และ *ภาคตปุราณะ* ซึ่งเป็นวรรณคดีสันสกฤตทางศาสนายุคหลังพระเวท แต่งขึ้นในช่วงประมาณคริสต์ศักราช ๔๐๐-๑๒๐๐^๑ พระพุทธเจ้าในฐานะอวตารของพระวิษณุนี้เป็นผู้นำศาสนานอกกรีต หรือผู้นำของกลุ่มบุคคลที่ไม่ศรัทธาในพระเวท หรือเหล่าอสูร ทรงอวตารเพื่อล่อลวงให้กลุ่มคนเหล่านั้นประพฤติออกนอกแนวทางของพระเวทและรอกการพิพากษาลงโทษโดยพระกัลกีน ซึ่งเป็นอวตารของพระวิษณุปางต่อไป

คัมภีร์ปุราณะเป็นวรรณคดีสันสกฤตที่รวบรวมตำนานปรัมปรา เรื่องราวกษัตริย์และภาษาต่าง ๆ ในอดีต แม้ไม่สามารถระบุผู้ประพันธ์ได้อย่างชัดเจน แต่มีข้อสรุปว่าคัมภีร์เหล่านี้แต่งขึ้นตามวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากพระเวท กล่าวคือ พระเวทสามารถเข้าถึงได้เฉพาะวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ ในขณะที่คัมภีร์ปุราณะมีการนำมาใช้เล่าในพิธีกรรม งานเทศกาล การร้องเพลงสรรเสริญวีรกรรมบุคคลสำคัญ เป็นเหตุให้มีกลุ่มผู้รับสารที่กว้างขึ้น ด้วยเหตุนี้ คัมภีร์ปุราณะจึงเป็นรากฐานสำคัญของศาสนาฮินดูในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงช่วงเวลาในการแต่งปุราณะทั้ง ๓ เรื่องที่จะนำมาศึกษานี้ นักวิชาการ

^๑ Suvira Jaiswal, *Origin and development of Vaisnavism*, (Munshiram Manoharlal, 1967), p. 16.

ต่างสันนิษฐานว่าเล่มที่เก่าแก่ที่สุด คือ *วิษณุปุราณะ* สามารถกำหนดยุคสมัยที่แต่งในราวศตวรรษที่ ๔-๕ เป็นปุราณะที่มีโครงสร้างเป็นระบบและได้รับยกย่องว่าเป็นตัวอย่างของปุราณะแบบดั้งเดิม *อัคนิปุราณะ* กำหนดยุคสมัยราวศตวรรษที่ ๘-๙ มีการรวบรวมเนื้อหาที่หลากหลายเกี่ยวกับพิธีกรรม กฎหมาย การเมือง และศิลปะการต่อสู้ ส่วน *ภควตปุราณะ* กำหนดยุคสมัยราวศตวรรษที่ ๙-๑๐ ค่อนข้างเป็นปุราณะยุคหลัง หากแต่ปุราณะที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดเล่มหนึ่ง โดยเฉพาะในการเผยแผ่ลัทธิภักติของพระกฤษณะ^{๑๒}

นอกเหนือจากพุทธาวตารที่กล่าวถึงในคัมภีร์ปุราณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีพุทธาวตารปรากฏอยู่ในบทที่ ๙ ของ *ทศาวตารจริต* (*Daśāvatāracarita*) แต่งโดยเกษเมนทร (Kṣemendra) กวีชาวแคชเมียร์ ผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงคริสต์ศักราช ๙๙๐-๑๐๗๐ ถึงแม้ว่าจะเป็นวรรณคดีสันสกฤตที่เล่าเรื่องราวของพระวิษณุเช่นเดียวกับปุราณะ แต่เนื้อหากลับแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง *ทศาวตารจริต* นำเสนอพุทธาวตารในเชิงบวก มีการพรรณนาพุทธประวัติอย่างละเอียดด้วยฉันทประเภตต่าง ๆ ประกอบด้วยอรรถกถาทั้งด้านเสียงและความหมาย สำหรับประวัติของผู้ประพันธ์ เกษเมนทรเกิดในครอบครัวชนชั้นสูงและร่ำรวยตระกูลของกวีผู้นี้รับใช้พระเจ้าชยปีตะ (Jayapīḍa) แห่งราชวงศ์การโกฏะ (Karkoṭa) ผู้ปกครองแคว้นแคชเมียร์ในช่วงคริสต์ศักราช ๖๒๕ - ๑๐๐๓ ตระกูลของเกษเมนทรนับถือศาสนาฮินดูไศวนิกาย แต่ต่อมาเขาได้เปลี่ยนมานับถือไวษณพนิกาย ทั้งยังมีความสนใจงานด้านพุทธศาสนาอีกด้วย เกษเมนทรมีฉายาที่เป็นที่รู้จักในหมู่ลูกศิษย์ว่า “วยาสทาส” (*Vyāsadāsa*) เขาได้ประพันธ์วรรณคดีสันสกฤตที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก เช่น *กวิกณฐาภรณ* (*Kavikanṭhābharṇa*), *กลาวิลสา* (*Kalāvilasā*), *เทโคปเทศ* (*Deśopadeśa*) *อวตานกल्पตา* (*Avadānakalpalatā*) อันเป็นวรรณคดีเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา^{๑๓} ได้แก่ *ทศาวตารจริต* ซึ่งเป็นวรรณคดีที่ผู้วิจัยใช้ศึกษา

ถึงแม้วรรณคดีปุราณะและ *ทศาวตารจริต* จะกล่าวถึงพุทธาวตาร แต่ตัวบททั้ง ๒ กลุ่มกลับมีความแตกต่างด้านเนื้อหาอย่างมีนัยยะสำคัญทั้ง รายละเอียดของชีวประวัติ บทบาท และคำสอน บทความวิจัยนี้ จึงมุ่งเปรียบเทียบลักษณะและสารัตถะของพุทธาวตารใน *ทศาวตารจริต* ของเกษเมนทร กับพุทธาวตารในคัมภีร์ปุราณะ ๓ เรื่อง ได้แก่ *วิษณุปุราณะ* *ภควตปุราณะ* และ *อัคนิปุราณะ* เพื่อชี้ให้เห็นว่า แม้วรรณคดีสันสกฤตกลุ่มดังกล่าวจะเล่าเรื่องการอวตารของพระวิษณุปางเดียวกันก็ตาม แต่กลับนำเสนอเนื้อหาแตกต่างกันอย่างชัดเจน ลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงตัวบทต่าง ๆ เรียงตามยุคสมัย กล่าวคือ *อัคนิปุราณะ* *วิษณุปุราณะ* *ภควตปุราณะ* และ *ทศาวตารจริต*

^{๑๒} Maurice Winternitz, *A History of Indian Literature*, (Motilal Banarsidass, 1985), pp. 528-554.

^{๑๓} Maurice Winternitz, *A History of Indian Literature*, p. 24.

๑. พุทธาวตารในวรรณคดีสันสกฤต

๑.๑ พุทธาวตารในทศาวตารจรีตของเกษเมนทระ

พุทธาวตาร เป็นบทที่ ๙ ในทศาวตารจรีต พรรณนาพระพุทเจ้าในฐานะเป็นอวตารปางหนึ่งของพระวิษณุ ถึงแม้จะเป็นเรื่องอวตารแต่เนื้อหากลับสอดคล้องกับพุทธประวัติ ประกอบด้วยเนื้อหาตามลำดับเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

พระพุทเจ้าประสูติในช่วงกลียุค ทรงเป็นอวตารของพระวิษณุด้วยทรงพระกรุณาต่อมวลมนุษยชาติที่จมอยู่ในความลุ่มหลงและราคะ พระองค์ทรงอุบัติในพระครรภ์พระนางมายา ประสูติอย่างอัศจรรย์โดยไม่ทำให้พระมารดาทรงเจ็บปวด พระวรกายบริสุทธิ์ถึงดงามดุจดั่งทองชมพูท หลังประสูติได้รับอภิเษกด้วยน้ำคองศาสวรรค์ และทรงย่างพระบาท ๓ ก้าว ผินพระพักตร์ ทอดพระเนตรทิศทั้ง ๔ และตรัสถ้อยคำอันเป็นนิมิตหมายถึงนิพพาน ปัญญา การช่วยสรรพสัตว์ และการหลุดพ้นจากสังสารวัฏ พระกุมารทรงได้รับคำทำนายจากโหรเป็น ๒ คติ ว่าหากครองเรือนจะเป็นผู้เป็นใหญ่ในหมู่มารชา หรือหากออกผนวชจะเป็นผู้ทรงปัญญาแห่งโลก ทรงได้รับพระนามว่า “สรวารลสิทระ” ได้รับการศึกษาสำหรับพระราชากุมารอย่างเพียบพร้อม^๔

วันหนึ่ง เมื่อเสด็จประพาสและทอดพระเนตรเห็นคนชรา ทรงพิจารณาลักษณะความเสื่อมของร่างกาย ทั้งความชืดเชียว ร่างกายค่อม สายตาพร่ามัว และการเสื่อมของอินทรีย์ต่าง ๆ จากนั้นทรงพบเห็นป่าช้าและศพ ทำให้ทรงพิจารณาถึงความไม่เที่ยงของชีวิต ความเปื้อนหนายในสังสารวัฏและความไร้แก่นสารของร่างกาย นำไปสู่การคลายความยินดีในโภคสมบัติและชีวิตทางโลก ทรงเหน็ดเหนื่อยในชีวิตหรูหราสุขสบาย ท้ายสุดจึงทรงมุ่งเข้าหาความสงบศานติ^๕

ในคืนหนึ่ง ถึงแม้พระเจ้าศุทโธทนะ พระบิดาจะทรงให้คุ้มกันประต้อย่างแน่นหนา กระนั้นเจ้าชายได้เสด็จออกจากพระราชวังพร้อมนายสารถินนามว่า “สวัจฉันทกะ” และม้า “กันถกะ” สู่ป่าทรงตัดพระเมาลี ประทานเครื่องประดับให้แก่นายสารถินากลับสู่เมือง หลังจากที่ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ไม่นานก็ทรงบรรลุอนุตรตรญาณ^๖

ในระหว่างที่ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่นั้น ทรงเผชิญกับมารในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสตรีโฉมสะคราญที่มาล่อลวงและกองทัพมารที่โจมตีพระองค์ด้วยอาวุธ แต่ทั้งหมดไม่สามารถทำลายสมาธิของพระองค์ได้ จนในที่สุดทรงบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงได้รับถวายบาตรและจีวรจากเทวดาและพรหม และเริ่มต้นการเผยแผ่พระสัทธรรมแก่เทวดา มนุษย์ และนาคเพื่อความหลุดพ้นจากสังสาระ^๗

^๔ D.C. 9.1-10.

^๕ D.C. 9.11-30.

^๖ D.C. 9.31-40.

^๗ D.C. 9.41-45.

หลังจากตรัสรู้ พระเจ้าศุทโธทนะเสด็จมาเข้าเฝ้าเมื่อทราบข่าวจากเทวดา ทรงแสดงความห่วงใยในความเป็นอยู่ของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงตอบด้วยการแสดงธรรมเปรียบเทียบระหว่างความสุขทางโลกกับความสุขของผู้สละโลก จนพระราชบิดาเกิดความเข้าใจพระทัยและทรงบรรลุนิพพาน นอกจากนี้ยังทรงโปรดเจ้าศากยยะอีกจำนวนมากให้บรรลุนิพพานในระดับต่าง ๆ และท้ายที่สุดทรงกลับเป็นพระวิษณุอีกครั้ง^๘

ในแง่นี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าพุทธาวตารที่ปรากฏในทศาวตารจริตของเกษเมนทระนั้น ถึงแม้จะเป็นการอวตารลงมาของพระวิษณุเหมือนกับบรรณคดีปุราณะ แต่ก็มีรายละเอียดแตกต่างกันพอสมควร ดังผู้วิจัยจะแสดงในหัวข้อที่ ๒

๑.๒ พุทธาวตารที่ปรากฏในวิษณุปุราณะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

svargārtham yadi vo vāñchā nirvāṇārtham athāsurāḥ |

tad alam paśughātādiduṣṭadharmam nibodhata ||^๙

ลำดับนั้น ดุรerosุรทั้งหลาย ความปรารถนาของพวกท่านมีอยู่เพื่อสวรรค์ (กัดี) เพื่อนิรวาณ (กัดี) ดังนั้นแล้วขอพวกท่านจงเรียนรู้ธรรมอันชั่วช้า อันมีการฆ่าสัตว์ เป็นต้นให้ดีเกิด

vijñānamayam evaitad aśeṣam avagacchata |

budhyadhvaṃ me vacaḥ samyag budhair evam udīritam ||^{๑๐}

พวกท่านจงเข้าใจถ้อยคำซึ่งประกอบด้วยความรู้แจ้งอย่างสมบูรณ์เกิด จงทราบเถิดว่าถ้อยคำของเราเป็นสิ่งที่บรรดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้กล่าวไว้แล้วอย่างถูกต้องดังนั้นแล

jagad etad anādhāraṃ bhrāntijñānārthatatparam |

rāgādiduṣṭam atyartham bhrāmyate bhavasamkate ||^{๑๑}

สัตว์โลกนี้ไม่มีสิ่งเอบอุม มีเป้าหมายสูงสุด คือความรู้อันผิดพลาด ชั่วช้าด้วยราคะ เป็นต้น ย่อมท่องเที่ยวอยู่ในที่อันเต็มไปด้วยภพอย่างยิ่ง

parāśara uvāca

ปราชระกล่าวแล้วว่า

evaṃ budhyata budhyadhvaṃ budhyataivam itīrayan |

māyāmohaḥ sa daityeyān dharmam atyājayan nijam ||^{๑๒}

^๘ D.C. 9.46-74.

^๙ Vi.P. 3.18.17.

^{๑๐} Vi.P. 3.18.18.

^{๑๑} Vi.P. 3.18.18.

^{๑๒} Vi.P. 3.18.2

มายาโมหะผู้นั้นผู้กล่าวอยู่ว่า “ขอพวกท่าน จงรู้ จงตื่นรู้ ดังนี้เถิด” (สิ่งนี้อันพวกท่าน ย่อมเข้าใจ ดังนี้) ได้ยังบรรดาแพทยทั้งหลายให้ละทิ้งธรรมะของตน

nānāprakāravacanam sa teṣāṃ yuktiyojitam |
tathā tathāvadad dharmam tatyajus te yathā yathā ||^{๑๓}

พวกแพทยทั้งหลายได้ละทิ้งธรรมะด้วยประการใด ๆ มายาโมหะนี้ก็ได้กล่าวถ้อยค่านานาประการ อันประกอบด้วยกลอุบายแก่พวกเขาเหล่านั้น ด้วยประการนั้น ๆ

te 'py anyeṣāṃ tathaivocur anyair anye tathoditāḥ |
maitreya tatyajur dharmam vedasmṛtyuditam param ||^{๑๔}

แม้พวกเขาเหล่านั้นก็ได้กล่าวแล้วอย่างนั้นแก่บรรดาผู้อื่น บรรดาผู้อื่นก็เป็นผู้ซึ่งผู้อื่น ๆ กล่าวแล้ว เช่นนั้น ดุกรโมเตรยะ พวกอสูรเหล่านั้นได้ละทิ้งธรรมอันสูงสุดที่กล่าวไว้ในพระเวทและสมฤติ

anyān apy anyapāṣaṇḍaprakāir bahubhir dvija |
daiteyān mohayām āsa māyāmoho 'timohakṛt ||^{๑๕}

ดุกรทวิชะ มายาโมหะผู้กระทำความหลงผิดอย่างยิ่งได้ล่อลวงเหล่าแพทยด้วยคำสอนอัน หลอกลวงประการอื่นเป็นอันมาก

svalpenaiva hi kālena māyāmohena te 'surāḥ |
mohitās tatyajuḥ sarvāṃ trayīmārgāśritāṃ kathām ||^{๑๖}

ด้วยเวลาอันสั้นโดยแท้ เหล่าอสูรผู้ซึ่งถูกมายาโมหะหลอกล่อแล้ว ได้ละทิ้งเรื่องราวซึ่งอิงอาศัย มรรคแห่งไตรเพททั้งปวง

๑.๓ พุทธาวตารที่ปรากฏในอัคนิปุราณะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

buddhādyavatārakathanam

เรื่องเล่าอวตารมีพุทธาวตารเป็นลำดับแรก(เป็นดังนี้)

agnir uvāca

พระอัคนิตรัสแล้วว่า

vakṣye buddhāvatārañca paṭhataḥ śṛṇvatorthadam |
purā devāsura yuddhe daityair devāḥ parājitāḥ ||^{๑๗}

^{๑๓} Vi.P. 3.18.21.

^{๑๔} Vi.P. 3.18.22.

^{๑๕} Vi.P. 3.18.23.

^{๑๖} Vi.P. 3.18.24.

^{๑๗} A.P. 16.1.

ข้าพเจ้าจักกล่าวเรื่องที่ให้ประโยชน์ ตามท้องเรื่อง ในกาลก่อนเมื่อเทพและอสูรสู้รบกัน เทพทั้งหลายถูกแทตย์พิชิตแล้ว

rakṣa rakṣeti śaraṇaṃ vadanto jagmurīśvaram |
māyamohasvaruposau śuddhodanasuto 'bhavat ||^{๑๘}

ได้ไปสู่พระผู้เป็นเจ้าเป็นที่พึ่ง พลังรื่องว่า “ขอพระองค์ช่วยปกป้องเถิด ๆ” พระผู้เป็นเจ้านั้น มีรูปคือมายาโมหะได้อุบัติขึ้นเป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ได้ลงเหล่าแทตย์นั้นให้ละทิ้งเวทธรรม

mohayāmāsa daityāṃstāṃstyājītā vedadharmakam |
te ca bauddhā babhūvurhi tebhyaṇye vedavarjitāḥ ||^{๑๙}

แทตย์เหล่านั้นได้กลายเป็นเหล่าพุทธศาสนิกชน ต่างออกห่างจากพระเวท

ārḥataḥ so 'bhavat paścādārhatānakarot parān |
evaṃ pāṣaṇḍino jātā vedadharmādivarjitāḥ ||^{๒๐}

ผู้กลายเป็นอรหันต์ผู้นั้น ภายหลังได้กระทำให้ผู้อื่นกลายเป็นอรหันต์ไปด้วย เหล่าศาสนิกนอกรีตได้เกิดขึ้นอย่างนั้น เป็นผู้ผลจากเวทธรรมเป็นต้น

narakārhaṃ karma cakrurgrahīṣyantyadhamādapi |
sarve kaliyugānte tu bhaviṣyanti ca saṅkarāḥ ||^{๒๑}

(พวกเขา)ได้กระทำความอันควรแก่การตกนรกและจักตกนรกแม้เพราะสันดานต่ำช้า เมื่อสิ้นกัลยยุค พวกนั้นทั้งปวงจะกลายเป็นพวกที่แปดเปื้อน

dasyavaḥ śīlahīnās ca vedo vājasaneyakaḥ |
daśa pañca ca śākhā vai pramāṇena bhaviṣyati ||^{๒๒}

เป็นผู้ปราศจากศีล และวาชสเนยสังหิตา (ยชุรเวท) จะเหลือโดยจำนวน เพียง ๑๕ สาขาเท่านั้น (จาก ๑๖ สาขา)

dharmakaṅcukasamvītā adharmarucayas tathā |
mānuṣān bhakṣayiṣyanti mlecchāḥ pārthivarūpiṇaḥ ||^{๒๓}

^{๑๘} A.P. 16.2.

^{๑๙} A.P. 16.3.

^{๒๐} A.P. 16.4.

^{๒๑} A.P. 16.5.

^{๒๒} A.P. 16.6.

^{๒๓} A.P. 16.7.

เป็นแม่ผู้ห่อหุ้มกายเพียงเปลือกแห่งธรรม (แต่กลับ) เป็นผู้ยินดีในธรรม มีรูปเป็นกษัตริย์ แต่เป็นมเลจนะ จักบริโภคเหล่ามนุษย์

๑.๔ พุทธาวตารที่ปรากฏในภาคตปุราณะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

tataḥ kalau sampravṛtte sammohāya suradviṣām |

buddho nāmnāḥjanasutah kīkaṭeṣu bhaviṣyati ||^{๒๔}

จากนั้นเมื่อกลียุคได้เริ่มต้นแล้ว บุตรแห่งท้าวอัญชนะนามว่า “พุทธะ” จะบังเกิดในแคว้นกิกฏะ เพื่อล่องลงบรรดาศักดิ์แห่งทวยเทพ

devadviṣām nigamavartmani niṣṭhitānām pūrbhirmayena vihitābhiradṛśyatūrbhiḥ |

lokān ghnatām mativimoham atipralobham veṣam vidhāya bahu bhāṣyata aupadarmyam ||^{๒๕}

ครั้นแปลงรูปอันสร้างคามงุนงแก่ความคิด มีเสน่ห์ดึงดูดยิ่ง (พระองค์) ได้ตรัสคำสอนอัน หลอกลวงเป็นอันมากแก่เหล่าอสูรผู้ตั้งมั่นแล้วในวิถีแห่งพระเวท ผู้เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ไม่อาจมองเห็น ได้ด้วยนครทั้งหลายซึ่งมยาสูรได้สร้างขึ้น ผู้โจมตีโลกทั้งหลายอยู่

พุทธาวตารที่แสดงในคัมภีร์ปุราณะมีลักษณะเชิงลบและมีได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติ ที่ชัดเจน เพียงแต่พรรณนาว่าพระวิษณุในฐานะพุทธาวตารปรากฏในรูป “มายาโมหะ” ทำหน้าที่ล่องลง ด้วยกลอุบาย เหล่าอสูรซึ่งเป็นศัตรูแห่งทวยเทพ อสูรเหล่านั้นหลงเชื่อและกลายเป็นอรหันต์ กลายเป็น เหล่าศาสนิกนอกรีต ให้ละทิ้งพระเวท ทั้ง ๓ คัมภีร์และตถกถาในที่สุด ธรรมที่ “มายาโมหะ” สั่งสอนนั้น คือธรรมที่เคลือบด้วยเปลือกธรรม

๒. การเปรียบเทียบพุทธาวตารในปุราณะกับทศาวตารจิตร

๒.๑ กัลป์

ทศาวตารจิตรของเกษมณพระกล่าวถึงกลียุคเช่นเดียวกับปุราณะ แต่ให้รายละเอียดไว้ว่า ช่วงที่ กลียุคกำลังดำเนินไปนั้น มนุษย์จมอยู่ในมหาสมุทรคือภพ ถูกครอบงำด้วยความลุ่มหลงและราคะ และ มิได้อ้างอิงช่วงเวลาของการต่อสู้กันระหว่างเทพแต่ให้รายละเอียดถึงบุคคลและราชวงศ์ตามประวัติศาสตร์ เช่น กล่าวถึงพระเจ้าคุทโธทะกับพระนางมายาแห่งราชวงศ์ศากยะ^{๒๖} และยังกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์อื่นคือพระเจ้าพิมพิสาร^{๒๗}

^{๒๔} Bh.P. 1.3.24.

^{๒๕} Bh.P. 2.7.37.

^{๒๖} D.C. 2-3.

^{๒๗} D.C. 57.

ในวิษณุปุราณะรวมถึงภควตปุราณะระบุอย่างชัดเจนว่าพุทธาวตารเกิดขึ้นในกลียุค^{๒๘} ซึ่งเป็นยุคเสื่อมหรือยุคแห่งความชั่วร้าย กลียุคในวรรณคดีปุราณะของศาสนาฮินดูคือยุคสุดท้ายในยุคทั้งสี่ของจักรวาลในหนึ่งมันวันดร เป็นยุคแห่งความเสื่อมถอยทางศีลธรรมและจิตวิญญาณ มีลักษณะสำคัญคือมนุษย์จะละทิ้งหน้าที่และธรรมะ ความชั่วร้ายปกคลุมไปทั่ว ผู้คนมีอายุขัยสั้นลง มีความทุกข์และความขัดแย้งมาก มีบริบทว่าเป็นช่วงที่ศัตรูของพระเจ้ารู้จักพระเจ้าและเริ่มต้นที่จะต่อต้านผู้คนส่วน *อคฺนิปุราณะ* นำเสนอในบริบทที่แตกต่างออกไป กล่าวคือไม่ได้ระบุยุคสมัยชัดเจน แต่กล่าวว่าเกิดขึ้นใน “ช่วงเวลาของการต่อสู้ระหว่างเทพเจ้าและอสูร”^{๒๙} ซึ่งสะท้อนการตีความผ่านกรอบของสงครามระหว่างฝ่ายธรรมะและอธรรมในจักรวาลวิทยาฮินดู

๒.๒ การประสูติ

ทศาวตารจิต ของเกษเมนพระให้รายละเอียดเกี่ยวกับการประสูติไว้ว่าข้าแรกพระครรภ์ของพระมารดาโดยไม่ทำให้เกิดความเจ็บปวดและมีพระวรกายบริสุทธิ์ไม่เปื้อนด้วยน้ำคร่ำ หลังจากนั้นได้รับการอภิเษกด้วยแม่น้ำคงคาสวรรค์และย่างพระยาไป ๓ ก้าว^{๓๐}

วิษณุปุราณะ ไม่ได้กล่าวถึงการประสูติแต่อย่างใด *อคฺนิปุราณะ* กล่าวแต่เพียงว่าอุบัติขึ้นเป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และได้ลงเหล่าเทตย์นั้นให้ละทิ้งเวทธรรม^{๓๑} ในขณะที่*ภควตปุราณะ* ระบุว่าบังเกิดเป็นบุตรแห่งท้าวอัญชนะ^{๓๒}

๒.๓ การเห็นเทวทูต

ทศาวตารจิต ของเกษเมนพระให้รายละเอียดการเห็นเทวทูตคือการเห็นคนชราและศพในสุสาน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ตระหนักถึงความสงบสยตวันและออกผนวชในเวลาต่อมา^{๓๓} ในขณะที่ปุราณะทั้ง ๓ เรื่องมิได้ให้รายละเอียดอะไรไว้เกี่ยวกับการเห็นเทวทูตหรือเหตุการณ์ที่เป็นเหตุให้ตัดสินใจออกบวช

๒.๔ พระบิดาและพระมารดา

ทศาวตารจิต ของเกษเมนพระให้รายละเอียดครบถ้วนโดยกล่าวถึงทั้งพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางมายา พร้อมทั้งพรรณนาคุณลักษณะของทั้งสองพระองค์ ที่น่าสนใจคือการเปรียบพระนางมายาว่าเป็นดุจชายฝั่งมหาสมุทรอมฤตและแผ่นดินที่อุดมด้วยขุมทรัพย์^{๓๔} แสดงให้เห็นการให้ความสำคัญกับบทบาทของพระมารดาในฐานะผู้ให้กำเนิดองค์อวตาร

^{๒๘} Bh.P. 1.3.24; Vi.P. 3.18.24.

^{๒๙} A.P. 16.1.

^{๓๐} D.C. 1-5

^{๓๑} A.P. 16.2.

^{๓๒} Bh.P. 1.3.24.

^{๓๓} D.C. 11-19.

^{๓๔} D.C. 5.

วิชฌปุราณะไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระบิดาและพระมารดาไว้เลย ในขณะที่อัคนิปุราณะระบุว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ^{๓๕} ซึ่งสอดคล้องกับพุทธประวัติ แต่ไม่ได้กล่าวถึงผู้เป็นพระมารดา ภาควตปุราณะระบุว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุตรของท้าวอัญชนะ (Ajana)^{๓๖} ไม่ได้กล่าวถึงพระมารดา แต่มีการระบุชื่อแคว้นแทน การระบุชื่อ “อัญชนะ” นี้แตกต่างจากพุทธประวัติอย่างสิ้นเชิง ผู้วิจัยไม่พบการอธิบายที่มาของชื่อนี้ในคัมภีร์ ซึ่งอาจสะท้อนการผสมผสานตำนานท้องถิ่นหรือการตีความเฉพาะของผู้ประพันธ์ภาควตปุราณะ

๒.๕ พระนาม

ทศาวตารจิตของเกษเมนทร์ เรียกพระนามของพระวิชฌในปางพุทธาวตารว่า “สรรวารณ-สิทธิธะ” ซึ่งแปลว่า “ผู้สำเร็จความประสงค์ทุกประการ”^{๓๗} ในขณะที่วิชฌปุราณะเรียกอวตารปางนี้ว่า “มายาโมหะ” ไม่ปรากฏคำว่า “พุทธ” แต่อย่างใด^{๓๘} อัคนิปุราณะบรรยายถึงพระผู้เป็นเจ้านั้นมีรูปคือ มายาโมหะ^{๓๙} และผู้กลายเป็นอรหันต์^{๔๐} ส่วนภาควตปุราณะกล่าวถึงอวตารปางนี้ว่า “พุทธะ”^{๔๑}

๒.๖ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรม

ทศาวตารจิตของเกษเมนทร์ให้รายละเอียดการออกผนวชอย่างละเอียด เริ่มจากการปลงสังเวชในกามสุข จากทอดพระเนตรเห็นเทวทูต คนชรา และศพในป่าช้า นำไปสู่การพิจารณาความไม่เที่ยงของชีวิต^{๔๒} และพรรณนาถึงเหตุการณ์การเสด็จออกผนวชอย่างละเอียด ตั้งแต่การเสด็จหนีออกจากพระราชวัง^{๔๓} การปลุกสารีสีวัจฉันทกะ การทรงม้ากัณฐกะไปไกล ๑๒ โยชน์^{๔๔} การถอดเครื่องประดับและตัดพระเมาลี^{๔๕} การสละความเป็นกษัตริย์^{๔๖}

ในปุราณะทั้งสามเรื่องไม่ได้ให้รายละเอียดและขั้นตอนการออกผนวชของพระพุทธเจ้าในแง่ของการบำเพ็ญเพียร แต่กล่าวถึงการออกผนวชว่าเป็นวิธีการในการล่องลง เป็นส่วนหนึ่งของแผนการ อันมี

^{๓๕} A.P. 16.2.

^{๓๖} Bh.P. 1.3.24.

^{๓๗} D.C. 9.

^{๓๘} Vi.P. 3.18.23.

^{๓๙} A.P. 16.3.

^{๔๐} A.P. 16.๓.

^{๔๑} Bh.P. 1.3.24.

^{๔๒} D.C. 11-20.

^{๔๓} D.C. 31.

^{๔๔} D.C. 32.

^{๔๕} D.C. 33-37.

^{๔๖} D.C. 40.

จุดประสงค์เพื่อชักนำให้ผู้คนละทิ้งพิธีกรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะ “ผู้ที่ไม่คู่ควรกับการทำพิธีบูชา” ทั้งนี้ได้ให้รายละเอียดไว้เพียงว่าทรงละทิ้งพระเวทและกลายมาเป็นพระอรหันต์ ทั้งยังสอนผู้อื่นให้เป็นพระอรหันต์ด้วย

๒.๗ วัตถุประสงค์ของการอวตาร

ทศาวตารจรีตของเกษเมนทรแนะนำเสนอจุดประสงค์ของการอวตารในเชิงบวก กล่าวว่าพระวิษณุอวตารด้วยทรงพระกรุณาต่อมวลมนุษย์ที่จมอยู่ในความทุกข์ มีพระประสงค์จะช่วยให้สรรพสัตว์พ้นทุกข์ ตั้งแต่แรกเริ่ม กวีเน้นย้ำการมุ่งสู่นิพพาน ปัญญา การช่วยสรรพสัตว์ และการหลุดพ้นจากสังสารวัฏผ่านการพรรณนาถึงการบำเพ็ญพระบาทและการประกาศพระประสงค์ไปยังทิศทั้งสี่^{๔๗}

วิษณุปุราณะ ซึ่งกล่าวว่าพระวิษณุทรงอวตารลงมาเพื่อล่องลอยผู้คนให้ละทิ้งพระเวทและพิธีกรรมดั้งเดิม เป็นส่วนหนึ่งของแผนการทำลายระบบความเชื่อของศัตรู ทั้งนี้ไม่ได้กล่าวถึงการช่วยเหลือหรือโปรดสัตว์^{๔๘} เช่นเดียวกับภควตปุราณะนำเสนอวัตถุประสงค์ของพุทธาวตารในแง่ลบอย่างชัดเจน กล่าวคือระบุว่าพระวิษณุทรงอวตารเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อ “ล่องลอยศัตรูของพระเจ้า” โดยเฉพาะผู้ที่รู้พระเวทและเริ่มต่อต้านผู้คน เป้าหมายคือการใช้มายาสอนธรรมเพื่อให้พวกเขาละทิ้งพิธีบูชา โดยเฉพาะผู้ที่ “ไม่คู่ควรกับการทำพิธีบูชา”^{๔๙} คัมภีร์ดังกล่าวจึงมองพุทธศาสนาในฐานะเครื่องมือลวงให้ผู้คนออกห่างจากพิธีกรรมดั้งเดิม

อัคนิปุราณะนำเสนอบริบทที่แตกต่างออกไป กล่าวคือระบุว่าทรงอวตารเพื่อช่วยเหลือเทวดาที่พ่ายแพ้ในสงครามกับอสูร พระวิษณุจึงใช้ “มายาโมหะ” ล่องลอยอสูรให้ละทิ้งพระเวทและกลายมาเป็นพุทธศาสนิกชน^{๕๐} แม้จะยังมองในแง่การล่องลอย แต่จุดประสงค์กลับเป็นไปเพื่อช่วยเหลือฝ่ายเทวดา ไม่ใช่การทำลายระบบความเชื่อโดยตรง

๒.๘ การเผยแผ่ธรรม

ทศาวตารจรีตของเกษเมนทรแนะนำเสนอการเผยแผ่ธรรมในแง่บวก ทรงเริ่มเผยแผ่ธรรมตั้งแต่บรรลุนิพพาน ณ แท่นวัชระอาสน์^{๕๑} และเน้นไปที่การโปรดพระบิดาและเจ้าศากยะ มีเนื้อหาหลักคือ การลดความยึดมั่น และให้มุ่งพิจารณาความไม่เที่ยงของสังสารวัฏ ทำให้เจ้าศากยะจำนวนมากบรรลุนิพพานในระดับต่าง ๆ^{๕๒}

^{๔๗} D.C. 5-6.

^{๔๘} Vi.P. 3.18.22-3.18.24.

^{๔๙} Bh.P. 2.7.37.

^{๕๐} A.P. 16.1.-16.2.

^{๕๑} D.C. 44.

^{๕๒} D.C. 53-73.

วิชฌปุราณะนำเสนอการเผยแผ่ธรรมในแง่ลบ โดยมองว่าเป็นการสอน “อธรรม” เพื่อล่อลวงผู้คนให้ละทิ้งพระเวท ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาคำสอน แต่เน้นผลที่ทำให้ผู้คนออกห่างจากพิธีกรรมดั้งเดิม^{๕๓} การเผยแผ่จึงถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการทำลายศาสนาฮินดู เช่นเดียวกัน*ภควต-ปุราณะ* นำเสนอการสั่งสอนว่าเป็น “อธรรม” ทั้งยังระบุว่าพระวิชฌทรงใช้ “มายา” เพื่อล่อลวงและสอนอธรรมแก่ศัตรูของพระผู้เป็นเจ้า โดยเฉพาะผู้ที่รู้พระเวทและเริ่มที่จะต่อต้านผู้คน จุดประสงค์คือการทำให้พวกเขาละทิ้งพิธียัญบูชา^{๕๔} คัมภีร์ดังกล่าวจึงมองคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นเพียงเครื่องมือในการทำลายระบบความเชื่อดั้งเดิม ส่วน*อัคนิปุราณะ*นำเสนอในบริบทที่คล้ายคลึงกัน แต่เน้นผลของการสั่งสอนที่ทำให้ผู้คนละทิ้งพระเวทและกลายเป็นพุทธศาสนิกชน จนกระทั่งบรรลุเป็นพระอรหันต์และสอนผู้อื่นต่อไป^{๕๕} คัมภีร์นี้มองว่าการสอนดังกล่าวทำให้เกิด “คนนอกจิต” แต่น่าสนใจที่มีการกล่าวถึงการบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์และเผยแผ่คำสอนนั้นจนคนอื่นบรรลุอรหันต์เช่นกัน

๒.๙ การปรินิพพาน

*ทศาวตารจิต*ของเกษเมนพระนำเสนอจุดสิ้นสุดของพระชนม์ชีพว่าเกิดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นพุทธภารกิจคือการทำให้โลกสว่างด้วยแสงแห่งปัญญา ทรงฝากพระสัทธรรมไว้เป็นเครื่องมือในการข้ามสังสารวัฏหลังจากนั้นจึงเสด็จกลับเป็นพระวิชฌ^{๕๖} ไม่ได้นำเสนอเหตุการณ์ปรินิพพานแบบพุทธประวัติ แต่นำเสนอว่าทรงกลับสู่สถานะเดิมของพระวิชฌคือพระผู้เป็นเจ้า

ในปุราณะทั้งสามเรื่อง ไม่ได้กล่าวถึงการสิ้นสุดพระชนม์ชีพอย่างชัดเจน นำเสนอแต่ผลของการอวตารที่ทำให้ผู้คนละทิ้งพระเวทและพิธีกรรมดั้งเดิม แต่ละเว้นการกล่าวถึงการปรินิพพานไว้ไม่ได้พูดถึงแม้กระทั่งการกลับเป็นพระวิชฌ

ผู้วิจัยนำประเด็นเปรียบเทียบมาสรุปดังตารางต่อไปนี้เพื่อให้เห็นความเหมือน-ต่างอย่างชัดเจน

^{๕๓} Vi.P. 3.18.22.

^{๕๔} Bh.P. 2.7.37.

^{๕๕} A.P. 16.4.

^{๕๖} D.C. 74.

ประเด็นเปรียบเทียบ/ วรรณคดี	ทศาวตารจรีต	วิษณุปุราณะ	อัคนีปุราณะ	ภากวตปุราณะ
กัลป์	กสิยุค	กสิยุค	ช่วงเวลาของการ ต่อสู้ระหว่างเทพเจ้า และอสูร	กสิยุค
การประสูติ	บรรยายอย่างละเอียด	ไม่ระบุ	โอรสของ พระเจ้าสุทโธทนะ	บุตรแห่ง อัญชนะ
การเห็นเทวทูต	เห็นคนชรา และศพในสุสาน	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
พระบิดาและพระมารดา	พระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางมายา	ไม่ระบุ	พระเจ้าสุทโธทนะ	อัญชนะ
พระนาม	สรวาทสีหะ	มายาโมหะ	มายาโมหะ	พุททะ
การออกมหาภิเนษกรรม	พรรณนาเหตุการณ์ การเสด็จออกผนวช อย่างละเอียด	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
วัตถุประสงค์ของการอวตาร	ช่วยให้สรรพสัตว์พ้นทุกข์	ล่อลวงผู้คน ให้ละทิ้งพระเวท	ล่อลวงอสูรให้ละทิ้ง พระเวท	ล่อลวงผู้คนให้ ละทิ้งพระเวท
การเผยแผ่ธรรม	โปรดพระราชบิดาและ เจ้าศากยะ	เน้นผลที่ทำให้ ผู้คนออกจาก พิธีกรรมดั้งเดิม	ทำให้ผู้คนละทิ้ง พระเวทและกลายเป็น พุทธศาสนิกชน	สอนธรรม แก่ศัตรูของ พระผู้เป็นเจ้า
การปรินิพพาน	เสด็จกลับเป็นพระวิษณุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ

สรุปผลการวิจัย

พุทธาวตารที่ปรากฏในวรรณคดีปุราณะมีบทบาทที่ต่างกับอวตารภาคอื่น ๆ ของพระวิษณุซึ่งมีลักษณะเป็นวีรบุรุษผู้กอบกู้ เวนดี้ โดนิเจอร์ (Wendy Doniger) ให้ความเห็นว่าการอวตารเป็นพระพุทธรูปของพระวิษณุ แสดงให้เห็นความพยายามที่จะลดทอนความน่าเชื่อถือของคำสอนในพุทธศาสนา สอดคล้องกับข้อความว่าด้วยเรื่องกสิยุคจากวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นที่รู้จัก เช่น *มหาภารตะ* ซึ่งกล่าวว่ายุคนี้เป็นยุคเสื่อม พระเวทไม่ได้รับการยอมรับ ผู้คนไม่รู้หน้าที่ของตนเอง พรหมณ์ไม่ได้รับการเคารพเหมือนอย่างเคย ดังนั้นพระพุทธรูปเจ้า ในร่างหนึ่งของพระวิษณุ กำลังทรงกระทำภารกิจสำคัญในการช่วยผู้ศรัทธาในพระเวทจากยุคเสื่อม^{๕๗} และปูทางไปยังปางอวตารสุดท้าย คือพระกัลกีนีผู้จะเสด็จมากวาดล้าง

^{๕๗} Wendy Doniger O'flaherty, *The Origin of Evil in Hindu Mythology*, (Motilal Banaesidass. 1976), pp. 187-189.

ผู้ไม่มีความศรัทธา เหลือไว้เพียงผู้เชื่อมั่นในพระเวทเท่านั้น ฮิลลารี รอดริกส์ (Hillary Rodrigues) อธิบายว่าพุทธาวตารเป็นอวตารปางที่แตกต่างจากปางอื่นในแง่ของหน้าที่การรวบรวมศาสนาท้องถิ่นเข้ามาในจักรวาลศาสนาฮินดู เนื่องจากระพุทธเจ้าทรงสอนขัดแย้งกับจารีตของพระเวท น่าเชื่อว่าปางนี้จะเกิดขึ้นเพราะช่วงเวลาพุทธศาสนากำลังได้รับความนิยมอย่างสูง^{๕๘} สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งและการผสมผสานระหว่างศาสนาท้องถิ่นดั้งเดิมกับศาสนาใหม่ในพื้นที่ การแข่งขันระหว่างศาสนามีพบให้ได้อยู่ทั่วไป เมื่อครั้งที่ศาสนาพระเวทกำลังเสื่อม พุทธศาสนาเฟื่องฟู พระพุทธเจ้าถูกผนวกเข้าไปเป็นปางหนึ่งของพระวิษณุคือพุทธาวตาร^{๕๙}

คัมภีร์ปรัมณะเป็นวรรณคดียุคแรกที่แต่งขึ้นเพื่อตอบสนองพลวัตของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากการนับถือศาสนาพระเวทสู่ศาสนาฮินดู และเพื่อตอบโต้ศาสนาทางเลือกอื่นอย่างกลุ่มสมณะที่ไม่ยอมรับรูปแบบการทำพิธีฮินดู พุทธาวตารที่ปรากฏในคัมภีร์ปรัมณะจึงมีลักษณะในเชิงลบ มุ่งโจมตีพระพุทธเจ้า ในขณะที่พุทธาวตารที่ปรากฏในทศาวตารจิตของเกษเมนทระมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับพุทธประวัติอย่างมาก กวีบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างละเอียด ถึงจะมีการใส่แนวคิดหรือองค์ประกอบของศาสนาฮินดูลงไป แต่ก็ยังคงเส้นเรื่องเกี่ยวกับพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้าเอาไว้อย่างชัดเจน ไม่มีลักษณะในเชิงโจมตีดังที่ปรากฏในวรรณคดีปรัมณะ เป็นไปได้ว่าเนื่องด้วยในแคว้นกัษมีระหรือแคชเมียร์ สถานที่ประพันธ์ทศาวตารจิตนั้น พุทธศาสนาและศาสนาฮินดูได้รับความนิยมควบคู่กันไป พระภิกษุเสวียนจั้ง (Xuánzàng) ผู้มาถึงแคว้นแคชเมียร์เมื่อประมาณคริสต์ศักราช ๖๓๑-๖๓๓ บันทึกไว้ว่าพุทธศาสนายังคงรุ่งเรืองและได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้าผู้ครองแคว้นในขณะนั้น มีพระสงฆ์และที่พักรับสงฆ์จำนวนมาก อย่างไรก็ตามศาสนาฮินดูก็ได้รับความนิยมแพร่หลายไม่แพ้กัน และสามารถอยู่ร่วมกันได้^{๖๐} มีเจ้าผู้ครองแคว้นแคชเมียร์หลายพระองค์ที่ทรงนับถือและสนับสนุนทั้งพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูควบคู่กันไป เช่นในรัชสมัยของพระเจ้าลลิตกิตยะ (Lalitagitya) คริสต์ศักราช ๖๙๙-๗๓๖ ทรงอุปถัมภ์ศาสนา ๒ ศาสนาไปด้วยกัน ชาวแคชเมียร์นับถือทั้งพุทธศาสนา ศาสนาฮินดูไวษณพและไศวนิกาย เช่นเดียวกับพระเจ้าชยปีทะ (Jayapīḍa) คริสต์ศักราช ๗๕๑-๗๑๒ ผู้ทรงสร้างวิหารในพุทธศาสนาและพระพุทธรูป ในขณะเดียวกันก็ทรงนับศาสนาฮินดูไศวนิกาย^{๖๑}

^{๕๘} Hillary P. Rodrigues, *Introducing Hinduism*, (Routledge, 2006), p. 203.

^{๕๙} แคทลียา อังทองกำเนิด, “การอวตารในศาสนาฮินดู”, *วารสารมนุษยศาสตร์*, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖): ๑๙-๒๐.

^{๖๐} Sarla Khosla, *History of Buddhism in Kashmir*, (New Delhi: Sagar Publication, 1972), pp. 48-49.

^{๖๑} M. A. Stein, (trans. and ed.), *Kalhana's Rajatarangini: A Chronicle of the Kings of Kashmir Vol. 1*, (Archibald Constable and Company, 1900), p. 507.

จะเห็นได้ว่าความแตกต่างในการนำเสนอเรื่องราวเดียวกันสะท้อนให้เห็นพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับศาสนาฮินดู จากการนำเสนอเชิงลบที่ปรากฏในวรรณคดีปุราณะในช่วงแรกสู่การประนีประนอมมากขึ้นในทศวรรตจาริตของเกษเมนทร กวีเสนอพุทธาวตารว่าเป็นการอวตารของพระวิษณุแต่ยังคงโครงเรื่องหลักตามเรื่องเล่าพุทธประวัติซึ่งได้อิทธิพลมาจากวรรณคดีพุทธประวัติภาษาสันสกฤตที่แพร่หลายอยู่ในแคว้นแคชเมียร์ช่วงเวลานั้น แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักมากขึ้น อีกทั้งพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูยังพยายามที่จะอยู่ร่วมกันในแคว้นแคชเมียร์และอาจรวมถึงในหลายพื้นที่ของอินเดียด้วย

อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยการศึกษาเปรียบเทียบพุทธาวตารในวรรณคดีสันสกฤตนำไปสู่ประเด็นสำคัญหลายประการที่สะท้อนพลวัตทางพุทธาวตารในศาสนาฮินดูดังนี้

๑. ความแตกต่างในการนำเสนอพุทธาวตาร

ความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงในการนำเสนอพุทธาวตารระหว่างวรรณคดีปุราณะกับ ทศวรรตจาริตของเกษเมนทร สะท้อนให้เห็นบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมที่แตกต่างกัน วรรณคดีปุราณะที่แต่งในช่วงที่ศาสนาฮินดูกำลังพยายามรวบรวมและยืนยันอัตลักษณ์ของตนเองในการเผชิญหน้ากับการขยายตัวของพุทธศาสนา การนำเสนอพุทธาวตารในลักษณะ “มายาโมหะ” จึงเป็นกลยุทธ์ทางศาสนาในการลดทอนคุณค่าของพุทธศาสนาและยืนยันความเหนือกว่าของระบบความเชื่อในศาสนาพระเวทในทางตรงกันข้าม ทศวรรตจาริต ที่แต่งขึ้นในแคว้นแคชเมียร์ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม การนำเสนอพุทธาวตารในเชิงบวกและสอดคล้องกับพุทธประวัติแสดงให้เห็นความพยายามในการหาจุดสมดุลระหว่างศาสนาต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน

๒. ปรากฏการณ์การควบรวมศาสนา

พระพุทธเจ้าถูกผนวกเข้าไปเป็นอวตารปางหนึ่งของพระวิษณุ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของปรากฏการณ์การควบรวมศาสนาในอินเดีย แต่มีลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละบริบท กล่าวคือในวรรณคดีปุราณะ การควบรวมศาสนาเป็นไปในลักษณะมุ่งลดทอนและครอบงำ โดยการทำให้พระพุทธเจ้ากลายเป็นเครื่องมือในแผนการของพระวิษณุเพื่อทำลายศัตรู ซึ่งสะท้อนการแข่งขันทางศาสนาในยุคแรก ส่วนในทศวรรตจาริต การควบรวมเป็นไปในลักษณะ การประนีประนอมที่ยอมรับคุณค่าของพุทธศาสนาและพยายามผสมผสานอย่างกลมกลืน โดยยังคงเนื้อหาหลักของพุทธประวัติไว้ แต่วางไว้ในกรอบแนวคิดของศาสนาฮินดู

๓. บทบาทของภูมิศาสตร์และการเมือง

บริบทภูมิศาสตร์และการเมืองมีอิทธิพลต่อการนำเสนอพุทธาวตาร แคว้นแคชเมียร์ในสมัยของเกษมณพระเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่เจ้าผู้ครองแคว้นสนับสนุนทั้งพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูควบคู่กันไป การมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบนี้ทำให้เกษมณพระสามารถนำเสนอพุทธาวตารในลักษณะที่ไม่เป็นการโจมตี แต่เป็นการยอมรับและชื่นชม ในขณะที่วรรณคดีปุราณะที่แต่งในยุคแรกนั้น น่าจะสะท้อนสภาพการณ์ที่มีการแข่งขันทางศาสนาอย่างเข้มข้นระหว่างศาสนาพระเวทกับพุทธศาสนา จึงมีการนำเสนอในลักษณะที่เป็นการต่อสู้ทางอุดมการณ์

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษานี้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาต่อยอดในหลายด้านดังนี้

๑. การศึกษาวรรณคดีพุทธประวัติภาษาสันสกฤตเล่มอื่น ๆ ที่แต่งในแคว้นแคชเมียร์หรือบริเวณใกล้เคียง' เพื่อทำความเข้าใจบริบทที่มีอิทธิพลต่อการประพันธ์ *ทศาวตารจิตร*

๒. การศึกษาเปรียบเทียบการนำเสนอพุทธาวตารในวรรณคดีภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อดูว่ามีความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงกันหรือไม่

บรรณานุกรม

แคลเลีย อังทองกำเนิด. “การอวตารในศาสนาฮินดู”. *วารสารมนุษยศาสตร์*. ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖): ๑-๒๒.

Edwin F. Bryant. “The Date and Provenance of the Bhagavata Purana”. *Journal of Vaishnava Studies*, vol. 11 no. 1 (September 2002): 51-80.

Hillary P. Rodrigues. *Introducing Hindusim*. Routledge, 2006.

Ludo Rochers. *A History of Indian Literature*. Vo. 3 The Puranas, (Wiesbaden, 1986).

M. A. Stein. (trans. and ed.), *Kalhana’s Rajatarangini: A Chronicle of the Kings of Kashmir Vol. 1* Archibald Constable and Company, 1900.

Maurice Winternitz. *A History of Indian Literature*. Motilal Banarsidass, 1985.

R.C. Hazra. *Studies in The Puranic Records on Hindu Rites and Customs*. Abinas Press, 1940.

Sarla Khosla. *History of Buddhism in Kashmir*. New Delhi: Sagar Publication, 1982.

Sunil Chandra Ray. *Early History and culture of Kashmir*. Munshiram Manoharlai, 1957.

Suvira Jaiswal. *Origin and Development of Vaisnavism*. Munshiram Manoharlal, 1967.

Vijay Nath. “From ‘Brahmanism’ to ‘Hinduism’: Negotiating the Myth of the Great Tradition”. **Social Scientist**. vol. 29 no. 3/4 (March-April 2001): 19-50.

W.J Wilkins. **Hindu Mythology Vedic and Puranic**. Thacker, Spink and Co. 1913.

Wendy Doniger O’flaherty. **The Origin of Evil in Hindu Mythology**. Motilal Banaesidass. 1976.

Yokochi Yuko. “Triumph of Buddhism or Saivism? A Study in the Ninth century Kashmirian Poem Kapphinabhyudaya”. **Journal of Indian and Buddhist Studies**. vol. 60 no. 3 (March /2012): 1153-1160.

อักษรย่อคัมภีร์ที่ใช้ในบทความ

Vi.P. วิษณุปุราณะ

A.P. อัคนิปุราณะ

Bh.P. ภาคเวตปุราณะ

D.C. ทศาวตารจริต

การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม
ในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอบำเหน็จ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
A Study of Issues and Needs for the Development of Handicrafts
in Nong Khanak Subdistrict, Tha Ruea District,
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

แม่ชีเกษณา รักษาโฉม* อรชร ไกรจักร**
Maechee Kritsana Raksachom, Orachon Kraichakr
กรรณิการ์ ขาวเงิน*** พระมหาวัชรธรรณ ศรีชัย****
Kannikar Khaw-ngern, Pramaha Warantorn Srihuy
พระปัญญาวชิรบัณฑิต***** พระมหาดวงเด่น ตุนิน*****
Prapanyawatcharabundit, Pramaha Duangden Tunin
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
E-mail: Kritsana.rak@mcu.ac.th

Received: May 07, 2025
Revised: July 04, 2025
Accepted: July 07, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอบำเหน็จ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยในบทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอบำเหน็จ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้านที่มีประสบการณ์ด้านงานศิลปหัตถกรรม ๑๐ คน ซึ่งถูกคัดเลือก

* รศ.ดร.แม่ชีเกษณา รักษาโฉม Assoc.Prof.Dr.Maechee Kritsana Raksachom หัวหน้าโครงการวิจัย

** ผศ. ดร.อรชร ไกรจักร Asst.Prof.Dr.Orachon Kraichakr ผู้ร่วมวิจัย

*** ดร.กรรณิการ์ ขาวเงิน Dr.Kannikar Khaw-ngern ผู้ร่วมวิจัย

**** พระมหาวัชรธรรณ ศรีชัย Pramaha Warantorn Srihuy ผู้ร่วมวิจัย

***** พระปัญญาวชิรบัณฑิต, รศ.ดร. Prapanyawatcharabundit, Assoc.Prof.Dr. ผู้ร่วมวิจัย

***** พระมหาดวงเด่น ตุนิน, ผศ.ดร. Phramaha Duangden Tunin, Asst.Prof.Dr. ผู้ร่วมวิจัย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ตามกลยุทธ์แบบเจาะจง (Purposive Sampling) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนากอำเภอนาทวี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ ๑) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ ๒) การขาดแคลนทุนการผลิต ๓) การขาดช่องทางการตลาด (๒) ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม มี ๔ ประเด็นหลัก ได้แก่ ๑) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ ๒) ความต้องการช่องทางการตลาด ๓) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ ๔) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

คำสำคัญ: สภาพปัญหา, ความต้องการ, ศิลปหัตถกรรม, ตำบลหนองขนากอ

Abstract

This research article is part of a project titled “The Development of Creative Handicrafts from Local Wisdom to Enhance the Grassroots Economy Based on Buddhist Principles in Nong Khanak Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province.” The objective of this article is to study the problems and needs for the development of handicrafts in Nong Khanak Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The research methodology used was qualitative. The research instrument used was a focus group discussion. Data was collected through discussions with ten local residents experienced in handicrafts, selected through purposive sampling. The collected data was analyzed using content analysis. The research findings revealed the following: (1) Problems related to handicrafts in Nong Khanak Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province can be categorized into three main issues: 1) Lack of participation from the younger generation 2) Insufficient production capital 3) Lack of marketing channels. (2) Needs for the development of handicrafts were identified in four main areas: 1) The desire to learn new designs and acquire new skills 2) The need for marketing channels 3) The need to establish an official occupational group 4) The need for a communal fund to support production within the occupational group.

Keywords: Issues, Needs, Handicrafts, Nong Khanak Subdistrict

บทนำ

ตำบลหนองขนากตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมเป็นพื้นที่ราบลุ่มที่มีน้ำท่วมขัง ทำให้มีหนองน้ำขนาดใหญ่ซึ่งมีต้นกกขึ้นเต็มหนองน้ำ ชาวบ้านเรียกต้นกกนี้ว่า “ต้นขนาก” จากนั้นจึงใช้ชื่อหนองขนากสำหรับเรียกพื้นที่แห่งนี้ เมื่อมีการจัดตั้งเป็นตำบลจึงได้ชื่อว่า “ตำบลหนองขนาก” หมู่บ้านที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก มีจำนวน ๑๐ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองกบม้า หมู่ที่ ๑, บ้านทุ่งมน หมู่ที่ ๒, บ้านหนองหัวลิง หมู่ที่ ๓, บ้านแถว หมู่ที่ ๔, บ้านหนองสรวง หมู่ที่ ๕, บ้านปลักแรด หมู่ที่ ๖, บ้านหนองกระเปียน หมู่ที่ ๗, บ้านหนองขนาก หมู่ที่ ๘, บ้านโคกคราม (บ่อแร่) หมู่ที่ ๑๑, บ้านหนองม่วง หมู่ที่ ๑๒^๑ มีจำนวนประชากร ๒๗,๕๓๕ คน มีผู้มีงานทำ ๒๗,๔๑๐ คน มีผู้ว่างงาน ๑๕๐ คน รายได้เฉลี่ยต่อคน/เดือน ๗,๘๘๐ บาท^๒ จากข้อมูลที่ได้ศึกษา พบว่า อัตรารายได้เฉลี่ยต่อคนในตำบลหนองขนากอยู่ที่เพียง ๗,๘๘๐ บาทต่อเดือน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ แม้ว่าจำนวนผู้ว่างงานจะอยู่ที่ ๑๕๐ คน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ไม่สูงนัก แต่นี่อาจเป็นสัญญาณบ่งชี้ถึงปัญหาการจ้างงานที่ยังไม่ครอบคลุมและทั่วถึง ปัจจัยเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านการส่งเสริมอาชีพ อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. ๒๕๖๘ คณะผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (Thailand Science Research and Innovation: TSRI) เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยหลักการแล้ว การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้สามารถยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างแท้จริงนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจบริบทของชุมชน โดยเฉพาะสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลหนองขนาก เพราะหากดำเนินการพัฒนาโดยปราศจากการรับฟังเสียงของชาวบ้าน หรือขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนแล้ว การพัฒนาดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ หรือศักยภาพที่มีอยู่จริงในพื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลให้โครงการขาดพลังในการขับเคลื่อน และไม่สามารถก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนได้ในระยะยาว ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้สอบถามข้อมูลเบื้องต้นกับนักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนากส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมแก่ชาวบ้านในพื้นที่ โดยนำโครงการศิลปหัตถกรรมมาสอนแก่ชาวบ้านปีละ ๓ โครงการ แต่ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ไม่สามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาต่อยอดเป็นอาชีพหลักได้^๓ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้รับจากการสอบถาม

^๑ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก, “ประวัติความเป็นมา”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://nongkhanak.go.th/public/list/data/index/menu/1142> [๓๐ เมษายน ๒๕๖๘].

^๒ สัมภาษณ์ นักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^๓ สัมภาษณ์ นักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนาก, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

นักพัฒนาชุมชนเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นเท่านั้น ไม่ใช่ข้อมูลเชิงลึก เนื่องจากนักพัฒนาชุมชนไม่ใช่ผู้ประสบปัญหาที่แท้จริง ดังนั้น เพื่อเป็นการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมอย่างแท้จริง คณะผู้วิจัยจึงได้สนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้านที่มีประสบการณ์ด้านงานศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนาк ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธที่สอดคล้องกับบริบทและความเป็นจริงของชุมชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาк อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยในบทความวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเฉพาะวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ คือ การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนาк อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)^๔ มุ่งศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนาк อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามลำดับดังนี้

การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกชาวบ้านผู้มีประสบการณ์ด้านงานศิลปหัตถกรรม จำนวน ๑๐ คน ตาม กลยุทธ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)^๕ ชาวบ้าน ๑๐ คนดังกล่าวนี้มาจากหลากหลายหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลหนองขนาк อำเภอท่าเรือ และสามารถแบ่งชาวบ้านได้เป็น ๒ กลุ่ม อย่างไรก็ตาม ชาวบ้าน ๒ กลุ่มนี้มีได้รวมตัวกันอย่างเป็นทางการ เป็นเพียงการรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านศิลปหัตถกรรมแบบหลวม ๆ เท่านั้น

^๔ John W. Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, 3rd ed., (California: SAGE Publication Inc., 2009), p. 13.

^๕ Nyimbili Friday and Nyimbili Leah, “Types of Purposive Sampling Techniques with Their Examples and Application in Qualitative Research Studies”, *British Journal of Multidisciplinary and Advanced Studies: English Lang., Teaching, Literature, Linguistics & Communication*, Vol. 05 No. 2 (2024): 90.

การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขากฯ ๑๘๕

ตาราง ๑ ชาวบ้านผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

กลุ่ม	หมู่บ้าน	จำนวนชาวบ้านที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
กลุ่มที่หนึ่ง	หมู่ที่ ๓ บ้านหนองหัวลิง	๑ คน
	หมู่ที่ ๕ บ้านหนองสรวง	๒ คน
	หมู่ที่ ๘ บ้านหนองขาก	๑ คน
กลุ่มที่สอง	หมู่ที่ ๑๑ บ้านโคกคราม (บ่อแร่)	๖ คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)^๖ ร่วมกับชาวบ้าน ๒ กลุ่ม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม ในวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. ณ สถานที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาก อำเภอท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ เริ่มต้นด้วย (๑) คณะผู้วิจัยได้ชี้แจงความเป็นมาของโครงการ วิจัย วัตถุประสงค์การสนทนากลุ่ม พร้อมกับขออนุญาตชาวบ้านในการบันทึกเสียงการสนทนากลุ่มเพื่อนำ ข้อมูลมาประกอบการเขียนรายงานการวิจัย และได้แจ้งชาวบ้านว่า “เมื่อการดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยจะทำลายเทปบันทึกการสนทนากลุ่ม และในการเขียนรายงานการวิจัย คณะผู้วิจัย จะปกปิดชื่อของท่านเป็นความลับด้วยการสมมตินามให้ เช่น นาย A นาย B” (๒) คณะผู้วิจัยได้สนทนากลุ่มร่วมกับ ชาวบ้าน ๒ กลุ่ม ตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสนทนากลุ่ม (๓) อย่่างไรก็ดี ชาวบ้าน บางคนมีบุคลิกภาพ ที่ค่อนข้างพูดน้อย คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้เทคนิคการกระตุ้นการสื่อสารเพื่อให้พวกเขาได้กล่าวถึงสภาพปัญหา ที่เป็นอยู่และความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

นอกจากนี้ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้รับจากชาวบ้านยังไม่ชัดเจน คณะผู้วิจัยได้สอบถามชาวบ้านเพิ่มเติม ผ่านโทรศัพท์มือถือ โดยได้สอบถามในวันที่ ๘, ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘ เพื่อให้ผลการวิจัย มีความ ถูกต้องและชัดเจน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังจากการสนทนากลุ่มเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)^๗ ตามขั้นตอน ๕ ขั้นตอน ดังนี้

- ๑) ดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงการสนทนาเพื่อให้สะดวกต่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก
- ๒) อ่านข้อมูลอย่างละเอียด พร้อมทั้งกำหนดรหัสข้อมูล (Coding)

^๖ Sachdeva Shabina, Tamrakar Kumar Amit, Perwez Eram, Kapoor Pranav and Gupta Deeksha, “Focus Group Discussion: An Emerging Qualitative Tool for Educational Research”, International Journal of Research and Review, Vol. 11 No. 9 (September 2024): 302.

^๗ John W. Creswell, Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches, 3rd ed., (California: SAGE Publication Inc., 2009), p. 185.

- ๓) จัดหมวดหมู่รหัสข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด
 - ๔) ภายหลังการเข้ารหัสข้อมูลเบื้องต้น ได้ทดลองเขียนเนื้อหาจากข้อมูลที่ผ่านการเข้ารหัส เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องหรือความแตกต่างของรหัสข้อมูลในแต่ละประเด็น
 - ๕) สรุปรหัสข้อมูลทั้งหมด พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องอย่างรอบคอบ เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น
- เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมทั้งอภิปรายผลผลการวิจัย และเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนากร ด้วยการสนทนากลุ่มร่วมกับชาวบ้าน ๒ กลุ่ม ที่มีประสบการณ์ด้านงานศิลปหัตถกรรม ผลการวิจัยจะแบ่งนำเสนอออกเป็น ๒ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม (๒) ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม ดังมีรายละเอียดดังนี้

๑. สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม

สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนากร อำเภอท่าเรือ มี ๓ ประเด็นดังนี้

๑.๑ การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ ชาวบ้าน ๒ กลุ่ม มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ในปัจจุบันการดำเนินงานศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนากร ประสบปัญหาเนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมจากคนรุ่นใหม่ โดยคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาต่อและประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม บริษัทเอกชน หรือหน่วยงานราชการ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับงานศิลปหัตถกรรม ทั้งยังมองว่า งานศิลปหัตถกรรมดังกล่าวเป็นงานที่ใช้ระยะเวลาและไม่ต้องบอจทย์ด้านรายได้หรือความก้าวหน้าในอาชีพ ส่งผลให้งานศิลปหัตถกรรมขาดผู้สืบทอด แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มคนที่ยังคงมีบทบาทในการสืบสานงานศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยทำงานศิลปหัตถกรรมในลักษณะของอาชีพเสริมเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผลิตสินค้าขนาดเล็ก เช่น ของชำหรือของใช้เล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุดังกล่าวก็มีข้อจำกัดด้านสุขภาพ ร่างกาย และสายตา จึงไม่สามารถสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมได้อย่างเต็มที่ ดังคำกล่าวดังนี้

“ปัญหาเกี่ยวกับหัตถกรรมในชุมชน ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยมาทำกิจกรรมตรงนี้ ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งตอนนี้ผู้สูงอายุก็อายุมากแล้ว ถ้าจะมาทำ ต้องคำนึงถึงสภาพร่างกายและสายตา ถ้าอุปสรรคตอนนี้เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยมาสนใจตรงนี้ ส่วนมากเรียนจบแล้วจะทำงานภาคอุตสาหกรรมมากกว่า”^๘

“คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจ เพราะใช้เวลานาน ส่วนใหญ่ไปทำงานบริษัท ทำงานราชการ ไม่มีใครมาต่อยอด จะมีรุ่นนี้ ๕๕ อป พวกที่เกษียณ ๖๐ อป มาทำอาชีพเสริมใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นของชำ”^๙

๑.๒ การขาดแคลนทุนการผลิต ชาวบ้าน ๒ กลุ่ม มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาหลักที่ชาวบ้านต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ การขาดแคลนทุนการผลิต แม้บางครั้งจะได้รับการสนับสนุนเงินทุนในบางช่วงเวลา เช่น การสนับสนุนเบื้องต้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักจัดหางานแรงงานสำนักงานจังหวัด แต่ยังคงเผชิญปัญหาการขาดแคลนทุนหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการผลิตไม่สามารถดำเนินต่อเนื่องได้ อีกประการหนึ่ง เมื่อได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์พื้นฐานในการผลิตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อทำกิจกรรมไปได้บางส่วน เงินทุนที่มีเริ่มหมดลงและไม่สามารถซื้ออุปกรณ์หรือวัสดุเพิ่มเติมได้ ทำให้กิจกรรมหยุดชะงัก ดังคำกล่าวดังนี้

“ถ้าเป็นสำนักจัดหางานแรงงานก็จะมี ถ้ากลุ่มองค์กรหรือประชาชนรวมกลุ่มได้และเขียนโครงการเสนอ แรงงานจังหวัดจะมึงบลงมาให้ครับ....ประชาชนส่วนมากรากหญ้าไม่ค่อยมีทุน ผมคิดว่าเริ่มแรก ทุนต้องมาก่อน พอมีทุนมา ตรงวิทยาการหรือผู้ให้ความรู้ เราติดต่อหาได้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือทุน”^{๑๐}

“อุปสรรคมีบ้างเล็กน้อย เช่น เงินทุน คือได้มาแล้วก็ขายไป คือทำไปซื้อไป เงินทุนเริ่มต้นตอนแรก เขามีเงินทุนมาให้เรา เอาตะกร้ามาให้เรา ๒ ใบได้ ม้วนนี้ เราก็ไปต่อยอดของเราเอง หลัง ๆ มา เราก็อ้างเองบ้าง มีทุนมาบ้าง.... ทุนซื้อตะกร้า ซื้อด้าย”^{๑๑}

“ผมพูดตามความเป็นจริง สานโตกทำไปครึ่งใบแล้ว เงินไม่มี ทุนก็ไม่มา ขายไม่ได้อีกแล้ว แล้วจะเอาอะไรทำต่อ ผมขออนุญาตพูดคำนี้เลยนะครับ ในความคิดของผมที่ติดตามมาตลอดทุกครั้งที่เขาทำในชุมชนหมู่ ๑๑ ...พอทำได้ครึ่งทาง ไม่มีเงินต่อเนื่อง บางคนใช้เงินตัวเองก็ได้ครึ่งทาง ยังไม่เต็มใบเลย”^{๑๒}

^๘ ผู้ร่วมสนทนา A, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^๙ ผู้ร่วมสนทนา H, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๑๐} ผู้ร่วมสนทนา A, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๑๑} ผู้ร่วมสนทนา D, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๑๒} ผู้ร่วมสนทนา F, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

และยิ่งไปกว่านั้น ยังพบอีกว่า ปัญหาที่สำคัญในการดำเนินงานศิลปหัตถกรรม คือ ความไม่ต่อเนื่องในการทำงานและการขาดแคลนทุนหมุนเวียน โดยเฉพาะชาวบ้านกลุ่มที่สอง (ชาวบ้าน ๖ คน จากหมู่ที่ ๑๑ บ้านโคกคราม) เมื่อร่วมกลุ่มทำงานศิลปหัตถกรรมตามโครงการของหน่วยงานภาครัฐที่นำเข้ามาภายในพื้นที่เพื่ออบรมทักษะงานศิลปหัตถกรรมให้แก่ชาวบ้าน พวกเขาสามารถรวมกลุ่มดำเนินงานศิลปหัตถกรรมได้เพียงระยะสั้น (๓ วัน) เท่านั้น เพราะประสบปัญหาต่าง ๆ อาทิ การขาดการสนับสนุนทางการเงินที่เพียงพอ การขาดการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ดังกล่าวต่อไปนี้

“ผมมาในทีมงานนี้ ผมเห็นเขาทำแต่ละครั้ง ทำไม่ต่อเนื่อง พอศึกษานอกโรงเรียนมาสอนงานทำ ๓ วันจบ ก็หาย มันเลยไม่ต่อเนื่อง มันเหมือนรวมตัวกันไม่ติด แล้วที่ทำไป เงินทุนมันจม ไม่มีตั้งซื้อ ถ้ารวมกลุ่มกันติดอย่างคุณ....บอกว่า มีตลาดส่งให้เราต่อเนื่อง ต้นทุนจะหมุนเวียนได้ และโดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเงินทุนน้อยอยู่แล้ว มันเลยเป็นการสอนที่ถ้าเวลาทำที่ไร ผมคอยไปติดตามทุกครั้ง สุดท้ายมันไม่ต่อเนื่อง อย่างมาวันนี้มาแนะนำให้จัดทำ พอหลังจากทำเสร็จจะหายไปอีกแล้ว ถ้าทำหมุนเวียนอย่างที่คุณพูดกันหลายคนว่า มีตลาดรองรับทำและจำหน่ายไปด้วย มันจะดี ทำต่อเนื่องได้”^{๑๓}

“ผลสำเร็จจะอยู่ที่การรวมกลุ่มแบบนี้ ส่วนใหญ่ที่ทำมาจากกลุ่มที่เขาเสนอแนะให้ทำ เขาจะเอาอุปกรณ์มาให้เราทำ จัดซื้อจัดอะไรมาสักอย่าง ที่ผมเห็น ๆ มา ผมเข้าไปร่วม”^{๑๔}

“ถ้าเกิดว่ามีทุนมาเป็นกลุ่ม เวลาเมื่อมอเตอร์เข้ามา เราใช้ในนามของกลุ่ม ทุนก็อยู่ในกลุ่ม กำไรก็แบ่งกัน ทุนก็จะคงอยู่ในกลุ่มอย่างนั้น การบริหารจัดการก็จะดีกว่าเท่าที่ในส่วนของผู้ขึ้นอย่างที่คุณน่าจะบอกว่า ถ้าได้ มอเตอร์ ที่เป็น มอเตอร์ สมชิกในตำบลด้วยกันช่วย support ในการส่งก็จะได้อัตโนมัติ ตอนนี้ที่หยุดทำ เพราะว่าอย่างที่เรากำลังไปคนละอัน ขนาดเราโพสต์ขาย ยังขายไม่ได้ เราเลยหยุดทำ โครงการเลยไม่ได้ถูกสานต่อ”^{๑๕}

๑.๓ การขาดช่องทางการตลาด สำหรับความเห็นเกี่ยวกับช่องทางการตลาด ชาวบ้าน ๒ กลุ่ม มีความเห็นไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ชาวบ้านกลุ่มที่สอง ได้ให้ข้อมูลว่า การตลาดเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญที่พวกเขาต้องเผชิญ โดยเฉพาะในเรื่องของช่องทางการจำหน่ายสินค้าที่ผลิตขึ้น ส่งผลให้พวกเขาไม่สามารถสร้างความมั่นคงในการดำเนินกิจกรรมหรือขยายการผลิตให้เติบโตได้อย่างยั่งยืน ดังกล่าวต่อไปนี้

“เท่าที่เข้าร่วมโครงการกับกลุ่ม ปัญหาในกลุ่มคือเรื่องการตลาด เพราะว่าทำมาแล้วขายไม่ได้ มันก็เหมือนหยุดอย่างที่คุณ...บอก คือทำเสร็จแล้วขายไม่ได้ มันก็ต้องหยุด มันไปต่อไม่ได้

^{๑๓} ผู้ร่วมสนทนา F, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๑๔} ผู้ร่วมสนทนา F, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๑๕} ผู้ร่วมสนทนา H, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

เพราะเราไม่ได้มีออร์เดอร์ แล้วเราก็ไม่ได้มีพรีออร์เดอร์ แต่ถามว่า บุคลากรในการทำมีไหม มีพร้อมที่จะทำ แต่ไม่มีออร์เดอร์ เหมือนฝั่งโน้นเขามีออร์เดอร์ตลอด ฝั่งนี้มีบุคลากรจะทำ แต่ไม่มีออร์เดอร์ แล้วส่วนเงินทุนอย่างที่คุณถามก็คือ เงินทุนเป็นของคนที่ทำเอง แล้วเวลาทำไป ขายไป ใช้ไป อย่างที่บอกว่า ทุนหายหมดก็เป็นส่วนหนึ่ง เพราะออร์เดอร์ไม่ได้มาต่อเนื่อง”^{๑๖}
“ปัญหาคือทำมาแล้วไม่มีที่ขาย”^{๑๗}

แต่ในทางกลับกัน ชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งกลับให้ข้อมูลแตกต่างจากชาวบ้านกลุ่มที่สอง โดยชาวบ้านคนหนึ่งจากกลุ่มที่หนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะสำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอ มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมจากชุมชนโดยจัดบูธนำเสนอสินค้าให้แก่ผู้ประกอบการในชุมชน ทั้งนี้เงื่อนไขการจัดบูธแก่ผู้ประกอบการ คือ สินค้าต้องได้รับการทะเบียนเป็นสินค้า OTOP ดังคำกล่าวที่ว่า “การตลาดเท่าที่ผมเคยไปประชุมศาลากลางจังหวัด ทางจังหวัดสนับสนุน มีบูธให้ไปเปิดร้านค้าหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ครับ...การตลาดไปได้ครับ เท่าที่ผมไปวางตลาดเมื่อปีก่อน ผมไปวางงานมรดกโลก สินค้าไม่พอวางเมื่อปีที่แล้ว เขาจัดบูธให้ผมไปลง แต่พอดีสินค้าผลิตไม่ทัน เลยไม่ได้ไป...ทางอำเภอก็มีครับ ทางอำเภอประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านแต่ละเดือน จะมีให้ตลาดชุมชนเรื่อย ๆ ถนนคนเดินมีงานเรื่อย ๆ ตรงนี้เราได้ความอนุเคราะห์จากพัฒนากรอำเภอ ถ้าเรามีผลิตภัณฑ์สินค้า ถ้าเราขึ้นทะเบียน OTOP ตรงนี้ ทางอำเภอจะจัดสถานที่ จัดบูธให้เราไปวางสินค้าครับ”^{๑๘}

นอกจากนี้ ชาวบ้านอีกคนหนึ่งจากกลุ่มที่หนึ่งได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมสามารถจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่อง โดยลูกค้าส่วนใหญ่มักเป็นคนที่รู้จักภายในชุมชนหรือละแวกใกล้เคียง ซึ่งมักมีการสั่งทำล่วงหน้า เช่น การสั่งผลิตของชำร่วยสำหรับงานแต่งงาน ทั้งนี้ลูกค้าไม่จำเป็นต้องวางมัดจำ เพราะมีความไว้วางใจกันภายในชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น เขายังได้กล่าวถึงรูปแบบการจำหน่ายที่ไม่เป็นทางการ เช่น การตั้งขายที่บ้าน หรือการนำสินค้าไปแขวนไว้บริเวณสนามฟุตบอลในหมู่บ้านเพื่อให้ผู้คนได้พบเห็น และสั่งซื้อสินค้าได้สะดวก ดังคำกล่าวดังนี้

“อุปสรรคไม่ค่อยมี ขายได้เรื่อย ๆ...แน่นอนเขามาสั่ง เราก็ทำ อย่างเขามาสั่งไปงานแต่ง ๒๐ ใบ ไว้สำหรับผูกแขน เขาสั่งเราล่วงหน้า เราก็เตรียมทำให้เขา พอเราได้เงินจากเขา เราก็ไปซื้อมา ทำอีก ทำต่อเนื่องเรื่อย ๆ....ไม่ต้องเก็บมัดจำ สั่งแล้วทำเลย เพราะว่ารู้จักกันในหมู่บ้านและมีที่อื่นบ้างอย่างนี้ แล้วก็ไปกับ...บ้าง.....ร้านนั่งขายอยู่ที่บ้าน คนมาทานก๋วยเตี๋ยว เขามาเห็น ก็บอกว่าให้सानให้หน่อยสัก ๕ ใบ เราจะโยนไปให้...บ้าง แบ่งให้เพื่อนไปช่วยกันทำ แล้วที่บ้าน

^{๑๖} ผู้ร่วมสนทนา H, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๑๗} ผู้ร่วมสนทนา G, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๑๘} ผู้ร่วมสนทนา A, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

มีสนามบอลใช้ใหม่ ก็ไปแขวนไว้ที่สนามบอล คนมาเตะบอล เขามากับครอบครัว เขาก็สั่งเมื่อเร็ว ๆ นี้เขาสั่ง ๒๐ ใบ เราก็ทำให้”^{๑๙}

จากข้อค้นพบข้างต้น จะเห็นได้ว่า ชาวบ้าน ๒ กลุ่ม ได้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันเกี่ยวกับช่องทางการตลาด กล่าวคือ ชาวบ้านกลุ่มที่สองได้ให้ข้อมูลว่า พวกเขาขาดช่องทางการจำหน่าย จึงไม่สามารถมีทุนหมุนเวียนสำหรับการผลิตอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า พวกเขาสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมภายในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง และผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของพวกเขาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า OTOP หน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานจังหวัดหรือสำนักงานอำเภอ จึงได้สนับสนุนการจัดบูทสำหรับจำหน่ายในวาระงานต่าง ๆ

คณะผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตต่อข้อค้นพบนี้ว่า เหตุใดชาวบ้านกลุ่มที่สองจึงไม่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมได้ เหมือนชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง คณะผู้วิจัยจึงได้ขอพิจารณาผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่สอง เพราะวันที่สนทนากลุ่ม พวกเขาถือผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมมาด้วย คณะผู้วิจัยเมื่อพิจารณาด้วยสายตาของบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญ พบว่า แม้ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมบางชิ้นจะมีความสวยงาม แต่รายละเอียดในการเก็บงานยังไม่ประณีตเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนี้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้กระมัง ?

คณะผู้วิจัยพยายามค้นคว้าหาคำตอบของสาเหตุนี้ จึงได้ติดต่อประสานงานชาวบ้านอีกคน ซึ่งเป็นชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง (ติดต่อหลังจากสนทนากลุ่มเสร็จราว ๒ สัปดาห์) โดยขอความร่วมมือให้เขาถ่ายภาพผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมแล้วส่งภาพผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์เพื่อประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบ ผลปรากฏว่า ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งมีความงดงาม ประณีต เก็บรายละเอียดได้อย่างดีเยี่ยม พร้อมกันนั้น คณะผู้วิจัยได้สอบถามชาวบ้านคนนั้นอีกว่า “เหตุใด ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านหมู่ที่ ๑๑ บ้านโคกคราม (บ่อแร่) (ชาวบ้านกลุ่มที่สอง) จึงไม่สามารถจำหน่ายได้เหมือนผลิตภัณฑ์ของคุณ” เขาได้ให้คำตอบอย่างตรงไปตรงมาว่า “ของที่หมู่ ๑๑ ทำ มันทำไม่ยากใคร ๆ ก็ทำได้ พอใคร ๆ ก็ทำได้ เลยไม่มีใครอยากซื้อครับ”^{๒๐} คำกล่าวของชาวบ้านจากกลุ่มที่หนึ่งนี้ สอดคล้องกับคำกล่าวของชาวบ้านอีกคนจากกลุ่มที่สอง ซึ่งเล่าว่า พื้นที่ของตนอยู่ในเขตชนบท ทำให้การเข้าถึงโครงการส่งเสริมการพัฒนาทักษะฝีมือได้ล่าช้า เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ที่เป็นเขตเมืองหรือมีความเจริญมากกว่า ดังคำกล่าวที่ว่า “เราก็เป็นชนบทนะคะ กว่าจะรู้ บางครั้งอย่างใดกกว่าจะสอนมาถึงเรา ที่อื่นเขาก็มีกันไปแล้ว เราก็ได้มาเรียนที่หลังเขา เราก็ไม่ค่อยทันเหตุการณ์เขา”^{๒๑} จากคำกล่าว

^{๑๙} ผู้ร่วมสนทนา D, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๒๐} ผู้ร่วมสนทนา A, ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๒๑} ผู้ร่วมสนทนา E, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านกลุ่มที่สองรู้สึกว่าเขาเองไม่ได้รับโอกาสอย่างเต็มที่ในการพัฒนาองค์ความรู้หรือทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้ และเขายังให้ข้อมูลอีกว่า เขายังไม่สามารถขยายตลาดออกไปได้อย่างกว้างขวาง ส่วนใหญ่ จะทำถวายเป็นวัดโดยพระสงฆ์สนับสนุนคำวิสาขบูชา โดยกล่าวเพิ่มเติมว่า “ขายไม่ออก ตอนนี้ต้องอาศัยทำให้พระที่วัดทำไว้ให้ครบ ๑๐ ชุด ทำให้ฟรี ท่านอาจารย์ชื่อของมาให้ เราทำให้ฟรี”^{๒๒}

จะอย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตต่อไปอีกว่า ชาวบ้าน ๒ กลุ่มอาศัยอยู่ในตำบลเดียวกัน คือ ตำบลหนองขนาก อำเภอนาทม จังหวัดพนมเปญหรืออยุธยา ชาวบ้านเหล่านี้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ พัฒนาทักษะฝีมือศิลปหัตถกรรมเดียวกันหรือ ? ดังนั้น เพื่อคลี่คลายประเด็นปัญหานี้ให้ชัดเจน คณะผู้วิจัยจึงสอบถามชาวบ้านคนหนึ่งจากกลุ่มที่หนึ่งว่า “คุณ....ชาวบ้านจากหมู่ที่ ๑๑ (ชาวบ้านกลุ่มที่สอง) เขาไม่ได้เรียนการทำสินค้าศิลปหัตถกรรมเหมือนคุณหรือ” ชาวบ้านคนนั้นตอบว่า “เรียนเหมือนกันหมดครับ เวลา มีโครงการมาสอน พอเขาต้องการ ๒๐ คน แล้วคนไม่พอ เขาก็ให้ผมเข้าไปร่วมเรียน เพราะเป็นสมาชิก อบต. ส่วนมากที่มาสอน เขาจะสอนพื้นฐาน ผมก็มาดัดแปลงเอง ดูจากยูทูบบ้าง คือ ตะกร้าที่เขามาสอน เขาให้ใช้เชือกเส้นใหญ่ ผมคิดว่า มันน่าจะใช้เส้นงานเล็ก เพราะจะทำให้งานประณีต และอีกอย่างครับ อำเภอนาทม มีทั้งหมด ๑๐ ตำบล โครงการที่มา เขาสอนหมด ดังนั้น ที่หมู่ ๑๑ เขาขายไม่ได้ เพราะใคร ๆ ก็ทำได้ แล้วที่นี้จะไปขายให้ใครละครับ”^{๒๓} คำกล่าวของชาวบ้านคนนี้ให้เห็นถึงการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากโครงการจึงทำให้ผลิตภัณฑ์ของเขา รวมถึงเพื่อนสมาชิกในกลุ่มสามารถจำหน่ายได้ กล่าวง่าย ๆ ก็คือ ชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมได้เพราะพวกเขาพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์สวยงาม เป็นที่ดึงดูดความสนใจของลูกค้า

มาถึงตรงนี้ กล่าวได้ว่า สาเหตุที่ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่สองไม่สามารถจำหน่ายได้เหมือนชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง คือ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของพวกเขา ไม่มีความโดดเด่น และคนในท้องถิ่นสามารถทำได้ด้วยตนเอง เพราะมีโครงการศิลปหัตถกรรมเข้ามาสอนใน ๑๐ ตำบลของอำเภอนาทม ฉะนั้น เมื่อคนโดยส่วนใหญ่สามารถทำได้ ผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านกลุ่มที่สองจึงไม่สามารถจำหน่ายได้เช่นเดียวกัน ส่วนประเด็นที่ชาวบ้านกลุ่มที่สอง กล่าวว่า เขาเข้าถึงโครงการล่าช้า อาจจะไม่ใช่สาเหตุของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไม่ได้ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งก็เข้าถึงโครงการพร้อมกับชาวบ้านกลุ่มที่สอง ซึ่งประเด็นนี้จำเป็นต้องตัดออกไป

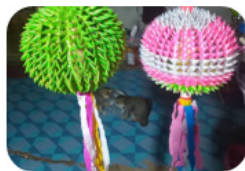
^{๒๒} ผู้ร่วมสนทนา E, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๒๓} ผู้ร่วมสนทนา A, ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘.

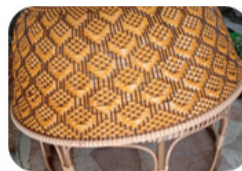
อย่างไรก็ดี สำหรับประเด็นที่ว่า ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่สอง เก็บรายละเอียดในงานยังไม่ประณีตเท่าที่ควร คณะผู้วิจัยยังไม่สามารถสรุปว่า ประเด็นนี้เป็นสาเหตุของการจำหน่ายสินค้าไม่ได้ในท้องตลาด เนื่องจากคณะผู้วิจัยไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม

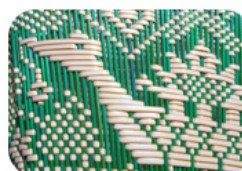
โตก

ตุง

ฝาทอก

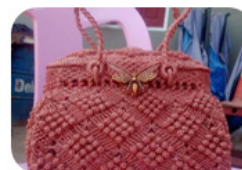

ตะกร้า

ภาพที่ ๑ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่สอง

ตะกร้าเชือกถัก

กระเปาะเชือกถัก

ภาพที่ ๑ ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมของชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่ง

๒. ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านบางรายได้ให้ข้อมูลว่า เขาต้องการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ ๆ มีสีสันทัน นอกจากนี้ ชาวบ้านอีกรายยังได้กล่าวว่า หมู่บ้านของพวกเขาอยู่ในพื้นที่ชนบท ทำให้เข้าถึงโครงการพัฒนาทักษะการผลิตศิลปหัตถกรรมล่าช้ากว่าพื้นที่อื่น และที่สำคัญ โดยเฉพาะชาวบ้านกลุ่มที่สอง ต้องการให้ช่วยค้นหาช่องทางการจำหน่าย เพราะผลิตสินค้าออกมาแล้วไม่สามารถจำหน่ายได้เลย ส่งผลทำให้ไม่มีทุนเพื่อการผลิตอย่างต่อเนื่อง ดังคำกล่าวดังนี้

“อยากได้ความรู้ใหม่ ๆ ลายใหม่ ๆ ของตะกร้า นึกไม่ออก รู้แต่ว่าเปื้อนลายเก่า ๆ แล้ว อยากได้ลายใหม่ ๆ สีและวัสดุใหม่ ๆ คืออยากได้ความรู้ จะได้สอนเด็กรุ่นหลัง พวกรุ่นหลานสะไภ้”^{๒๔}

“อยากได้อะไรใหม่ ๆ เราเป็นชนบทนะคะ กว่าจะรู้ บางครั้ง อย่างใดก่ กว่าจะสอนมาถึงเรา ที่อื่นเขามีกินไปทั่วแล้ว เราได้มาเรียนทีหลังเขา เราไม่ค่อยทันเหตุการณ์ คือส่วนใหญ่ เราเป็นแบบนั้น เราจะเป็นทีหลังเขาเหมือนว่าเราอยู่ชนบท”^{๒๕}

“อยากให้ตลาดให้ แล้วอยากได้อะไรใหม่ ๆ อยากเรียนรู้ใหม่ ๆ แต่ว่ายังไม่ออก”^{๒๖}

นอกจากนี้ ชาวบ้านบางคนยังได้เสนอแนะให้มีการรวมกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (จดทะเบียนกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอท่าเรือ) บริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ มีเงินทุนกองกลางภายในกลุ่ม แบ่งปันผลกำไรภายในกลุ่มสมาชิก มีตลาดรองรับชัดเจน การดำเนินการเช่นนี้จะสามารถทำได้ อย่างยั่งยืน ดังคำกล่าวดังนี้

“แต่ถ้าเกิดว่ามีทุนมาเป็นกลุ่ม เวลาเมื่อรถมอเตอร์เข้ามา เราใช้ในนามของกลุ่ม ทุนก็อยู่ในกลุ่ม กำไรก็แบ่งกัน ทุนก็จะคงอยู่ในกลุ่มอย่างนั้น การบริหารจัดการก็จะดีกว่า”^{๒๗}

ความต้องการของชาวบ้านดังกล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นความต้องการในการเรียนรู้ ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ ความต้องการในการช่วยค้นหาช่องทางการตลาด ความต้องการในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ เป็นเพียงข้อเสนอแนะของชาวบ้านบางส่วนเท่านั้น คณะผู้วิจัยตระหนักเป็นอย่างดีว่า การทำงานในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความเห็นสอดคล้องกัน มีทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน คณะผู้วิจัยจึงได้สอบถามชาวบ้าน ๒ กลุ่ม เพื่อยืนยันคำตอบของพวกเขาอีกครั้ง ผลการยืนยันคำตอบสรุปได้ว่า ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม มี ๔ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ (๒) ความต้องการช่องทางการตลาด (๓) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (๔) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ

^{๒๔} ผู้ร่วมสนทนา B, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๒๕} ผู้ร่วมสนทนา E, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๒๖} ผู้ร่วมสนทนา G, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

^{๒๗} ผู้ร่วมสนทนา H, ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

กล่าวโดยสรุป สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนากร อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ (๒) การขาดแคลนทุนการผลิต (๓) การขาดช่องทางการตลาด โดยเฉพาะประเด็นการขาดแคลนช่องทางการตลาดนี้ชาวบ้านกลุ่มที่สองเท่านั้นที่ไม่มีช่องทางจำหน่ายสินค้า ส่วนชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งยังสามารถจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมได้ภายในชุมชนและตามบูทที่จัดโดยสำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอ ส่วนความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม มี ๔ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ (๒) ความต้องการช่องทางการตลาด (๓) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (๔) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ สภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนากร อำเภอกำแพงดังกล่าวจะเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดทำแผนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนากร อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นลำดับสืบต่อไป

ภาพที่ ๓ การสนทนากลุ่ม ณ สถานที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนากร

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) การขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ (๒) การขาดแคลนทุนการผลิต (๓) การขาดช่องทางการตลาด โดยเฉพาะประเด็นการขาดแคลนช่องทางการตลาดนี้ชาวบ้านกลุ่มที่สองเท่านั้นที่ไม่มีช่องทางจำหน่ายสินค้า ส่วนชาวบ้านกลุ่มที่หนึ่งยังสามารถจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมได้ภายในชุมชนและตามบูทที่จัดโดยสำนักงานจังหวัด สำนักงานอำเภอ สำหรับสภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนาก คณะผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า

๑) ประเด็นการขาดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ สะท้อนให้เห็นว่า อาชีพด้านศิลปหัตถกรรมไม่สามารถสร้างรายได้จำนวนมากเหมือนการทำงานในเมืองหรือภาคอุตสาหกรรม อีกทั้งคนรุ่นใหม่เติบโตมาในสังคมที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้า มีทางเลือกหลากหลายในการประกอบอาชีพและให้ความสำคัญกับความสะดวกสบาย ความรวดเร็ว และผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเรื่องท้าทายอย่างยิ่งที่จะดึงดูดให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจพัฒนาฝีมือและอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมที่ต้องใช้ทั้งเวลา ความอดทน และความละเอียดประณีตในการสร้างสรรค์

๒) ประเด็นการขาดแคลนทุนการผลิต สะท้อนให้เห็นว่า การขาดแคลนทุนการผลิตเป็นปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการเงินทุนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีระบบบัญชี ไม่มีแนวทางการวางแผนการเงินอย่างชัดเจน

๓) ประเด็นการขาดช่องทางการตลาด สะท้อนให้เห็นว่า การขาดช่องทางการตลาดเป็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นได้กับกลุ่มอาชีพค้าขายขนาดเล็ก หากไม่มีเครือข่ายการจำหน่ายหรือไม่มีความรู้ในการทำตลาดและสินค้าไม่มีความโดดเด่น

ซึ่งผลการวิจัยสภาพปัญหาเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนาก อำเภอท่าเรือดังกล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัย ของปรียศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ เรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่” ในประเด็นที่ว่า ปัญหาวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการผลิตศิลปหัตถกรรมจักสาน มีหลายประการ หนึ่งในนั้นคือ เยาวชนในชุมชนขาดโอกาสในการเรียนรู้และสืบทอดทักษะจักสาน^{๒๔} แต่ผลการวิจัยของ ปรียศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ ก็มีความแตกต่างจากผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า วิสาหกิจชุมชน ไม่ได้ประสบปัญหาการขาดแคลนทุนการผลิต และการขาดช่องทางการตลาด และ

^{๒๔} ปรียศรี พรหมจินดาและโสเมฉาย บุญญานันต์, “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่”, วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๒ (ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๗๖-๕๗๗.

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี เรื่อง “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดสมุทรสงคราม” ในประเด็นที่ว่า สถานการณ์และปัญหาด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม คือการเคลื่อนทรัพยากรเงิน^{๒๙} แต่ผลการวิจัยของ ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี มีความแตกต่างจากผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่ได้ประสบปัญหาเรื่องการตลาด ทั้งนี้เพราะวิสาหกิจชุมชนเป็นสถานที่ท่องเที่ยว คอยต้อนรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว

ส่วนความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรม มี ๔ ประเด็นหลัก ดังนี้ (๑) ความต้องการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมลวดลายใหม่ เรียนรู้ทักษะใหม่ (๒) ความต้องการช่องทางการตลาด (๓) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ (๔) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ สำหรับความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ว่า

๑) ความต้องการเรียนรู้ลวดลายและทักษะใหม่ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านต้องการฟื้นฟูและสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคในยุคใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ว่าแนวทางการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น มี ๔ แนวทาง ได้แก่ การอนุรักษ์ การรื้อฟื้น การปรับปรุงให้เหมาะสม การพัฒนาต่อยอด^{๓๐}

๒) ความต้องการช่องทางการตลาด สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านต้องการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครัวเรือน ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือเครือข่ายตลาดออนไลน์ พวกเขาจะสามารถขยายตลาดและยกระดับผลิตภัณฑ์จากชุมชนไปสู่ตลาดระดับจังหวัด ระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งตลาดสากลได้

๓) ความต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านต้องการเสริมสร้างพลังและความมั่นคงในการดำเนินงาน การรวมกลุ่มนี้จะช่วยให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากร การบริหารจัดการ

^{๒๙} ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทรเมืองไทยและ จักรวาล สุขไมตรี, “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม”, วารสารเศรษฐวิทย์ปริทัศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): ๕๗๗-๕๗๘.

^{๓๐} กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๖๒), หน้า ๖-๗.

ที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถเป็นฐานข้อมูลในการรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอย่างเป็นระบบ

๔) ความต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน หากเขาได้เงินทุนสนับสนุน จะช่วยให้เกิดความต่อเนื่องในการผลิตและการขยายผลในเชิงพาณิชย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมดังกล่าวมานี้ สอดคล้องกับแนวคิดคุณค่าของศิลปหัตถกรรมที่ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีคุณค่าในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ อารงรักษาวัฒนธรรม สร้างงานสร้างอาชีพ พัฒนาประเทศ สร้างความมั่นคงของชาติ^{๑๑} หมายความว่า ชาวบ้านต้องการช่องทางการตลาด ต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ และต้องการเงินทุนกองกลางเพื่อการผลิตภายในกลุ่มอาชีพ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ศิลปหัตถกรรมมีคุณค่าในแง่ของการสร้างงานสร้างอาชีพ มีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะเศรษฐกิจชุมชน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และ สิทธิชัย อุ่นสวน เรื่อง “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา” พบว่า การจัดการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าของศิลปินมีบทบาทสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ อย่างไรก็ตาม การดำเนินธุรกิจในกลุ่มนี้ต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ความต้องการของผู้บริโภค และกลุ่มเป้าหมายที่สนใจ ผลิตภัณฑ์ศิลปะ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๗ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) การสร้างภาพลักษณ์ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลงาน (๒) การพัฒนาแนวทางการผลิตสินค้าศิลปะเชิงพาณิชย์ (๓) การปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า (๔) การวางกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ (๕) การสร้างเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงผลงานศิลปะ (๖) การสนับสนุนและส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าของผลงานศิลปะ (๗) การอนุรักษ์และสืบสานศิลปะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจัยเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการจำหน่ายสินค้าและผลงานศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา^{๑๒} แต่ผลการวิจัยของสมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และ สิทธิชัย อุ่นสวน มีความแตกต่างจากผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า สินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาไม่ได้ต้องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ ไม่ได้ต้องการเงินทุนเพื่อการผลิต และไม่ได้ต้องการช่องทางการตลาด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า ธุรกิจสินค้าด้านศิลปะของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา อาจจะดำเนินการมาเป็นระยะเวลาานาน จึงทำให้มีความมั่นคงมากกว่า

^{๑๑} วัฒนะ จุฑะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๙-๓๑.

^{๑๒} สมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์ และ สิทธิชัย อุ่นสวน, “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”, วารสารปัญญาภิธาน, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔): ๙๙.

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาเขียนข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขากควรมีนโยบายส่งเสริมให้สถานศึกษาและชุมชนจัดการเรียนรู้ และพัฒนาอาชีพด้านศิลปหัตถกรรม

๑.๒ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขากควรมีนโยบายในการจัดตั้ง “แหล่งเรียนรู้ชุมชน” เพื่อเป็นเวทีในการถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น ทั้งด้านศิลปหัตถกรรม วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต แบบพอเพียง ตลอดจนส่งเสริมการสืบทอดระหว่างรุ่น

๑.๓ หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมให้สามารถแข่งขันได้ในเชิงตลาด ควบคู่กับแนวนโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)

๒. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้ทราบความแตกต่างของผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มวัย เช่น เยาวชนกับผู้สูงอายุ หรือกลุ่มชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมต่างกัน เพื่อให้เห็นบริบทของความสำเร็จหรืออุปสรรค ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลได้จากการวิจัยไปจัดทำแผนการพัฒนาต่อไป

๒.๒ ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยให้ชุมชนมีบทบาทร่วมในทุกขั้นตอน ทั้งการออกแบบกิจกรรม การวางแผน การลงมือทำ และการประเมินผล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและความยั่งยืนของผลการวิจัยในพื้นที่จริง

บรรณานุกรม

- กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๖๒.
- ชุมพล รอดแจ่ม, ปัญญา จันทกิจ, เอกโอฬาร โชติอนุสรณ์, วุฒิพงษ์ จันทน์เมืองไทย และจักรวาล สุขไมตรี. “การส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม”. วารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): ๕๓๗-๕๔๘.
- ปรียศรี พรหมจินดา และโสมฉาย บุญญานันต์. “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาพทุเทศะพื้นที่”. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๒ (ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๓๖-๕๔๐.

การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ตำบลหนองขนกฯ ๑๙๙

วัฒนธรรม จุฑะวิภาต. **ศิลปะพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
สมคิด นันต๊ะ, อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน. “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์
ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”. **วารสารปัญญาปณิธาน**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม –
ธันวาคม ๒๕๖๔): ๙๙-๑๑๒.

ผู้ร่วมสนทนา A. ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

ผู้ร่วมสนทนา B. ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

ผู้ร่วมสนทนา D. ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

ผู้ร่วมสนทนา E. ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

ผู้ร่วมสนทนา F. ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

ผู้ร่วมสนทนา G. ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

ผู้ร่วมสนทนา H. ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘.

สัมภาษณ์ นักพัฒนาชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก, ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก. “**ประวัติความเป็นมา**”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://nongkhanak.go.th/public/list/data/index/menu/1142> [๓๐ เมษายน ๒๕๖๘].

John W. Creswell. **Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches**. 3rd ed.. California: SAGE Publication Inc., 2009.

Nyimbili Friday and Nyimbili Leah. “Types of Purposive Sampling Techniques with Their Examples and Application in Qualitative Research Studies”. **British Journal of Multidisciplinary and Advanced Studies: English Lang., Teaching, Literature, Linguistics & Communication**. Vol. 5 No. 2 (2024): 90-99.

Sachdeva Shabina, Tamrakar Kumar Amit, Perwez Eram, Kapoor Pranav and Gupta Deeksha. “Focus Group Discussion: An Emerging Qualitative Tool for Educational Research”. **International Journal of Research and Review**. Vol. 11 No. 9 (September 2024): 302-308.

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน
ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี
Problems and Obstacles in the Operation of Crime Scene
and Evidence Protection and Protection
of Police Patrol Officers in Prachinburi Province

พิชญากร ดีพา*

Pitchayakorn Deepa

สฤษดี สืบพงษ์ศิริ**

Sarit Suebpongsiri

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณะอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต, ประเทศไทย

Master of Arts InCriminology And Justice Administration

Graduate School, Rangsit University, Thailand

E-mail : nampitchayakorn@gmail.com

Received : May 07, 2025

Revised : May 27, 2025

Accepted : May 29, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบผสมผสานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในจังหวัดปราจีนบุรีเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน (๒) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน และ (๓) ประเมินคุณภาพและความเหมาะสมของแนวทางการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ๑๘๒ คน (แบบสอบถาม), เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจที่มีประสบการณ์มากกว่า ๕ ปี ๖ คน (สัมภาษณ์เชิงลึก) และผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๓ คน (ประเมินแนวทางพัฒนา) โดยกลุ่มตัวอย่างในส่วนของแบบสอบถามได้มาจากการใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) จากประชากรตำรวจสายตรวจทั้งหมดในจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อให้ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่

* นางสาวพิชญากร ดีพา Miss Pitchayakorn Deepa นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม คณะอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต Master of Arts in Criminology And Justice Administration Graduate School , Rangsit University

** ผศ.พ.ต.อ.ดร.สฤษดี สืบพงษ์ศิริ Asst.Prof.Pol.Col.Sarit Suebpongsiri อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor.

เหมาะสมและเป็นตัวแทนของประชากรอย่างเพียงพอ เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณคือแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ ๑.๐๐ และค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ ๐.๘๐ แสดงถึงความน่าเชื่อถือของเครื่องมือในระดับดี ข้อมูลถูกวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจเห็นว่าการรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานมีความสำคัญต่อการสืบสวน แต่ยังคงประสบปัญหาหลัก ๕ ประการ ได้แก่ ขาดแคลนอุปกรณ์และยานพาหนะ, กำลังพลไม่เพียงพอ, การฝึกอบรมไม่ครอบคลุมและไม่ทันสมัย, กฎหมายและระเบียบปฏิบัติไม่ชัดเจน และขาดความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับมากต่อข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ซึ่งรวมถึงการจัดหาอุปกรณ์, เพิ่มกำลังพล, จัดฝึกอบรมที่ทันสมัย, ปรับปรุงกฎหมาย, เสริมสร้างความร่วมมือ และนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการปฏิบัติงาน ข้อจำกัดของการวิจัยนี้คือขนาดกลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ศึกษา จึงเสนอแนะให้มีการขยายผลการศึกษาไปยังพื้นที่อื่น และศึกษาปัจจัยด้านจิตวิทยาและความคิดเห็นของประชาชนเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : สถานที่เกิดเหตุ; การรักษาสถานที่เกิดเหตุ; วัตถุพยาน; เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ

Abstract

This mixed-methods research aimed to (1) study the perceptions of patrol police officers in Prachinburi Province regarding the effectiveness of their duties in crime scene and evidence protection, (2) examine the problems and obstacles encountered in performing those duties, and (3) assess the quality and appropriateness of operational guidelines for crime scene and evidence protection. The sample consisted of 182 patrol police officers who completed questionnaires, six experienced patrol officers (with over five years of service) who participated in in-depth interviews, and thirteen experts who evaluated the proposed development guidelines. The questionnaire sample was determined using Taro Yamane's formula based on the total patrol police population in the province to ensure a sufficient and representative sample. The quantitative research instrument was a five-point Likert scale questionnaire with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) of 1.00 and a Cronbach's alpha coefficient of 0.80, indicating good reliability. Data were analyzed using descriptive statistics and content analysis. The findings revealed that patrol police officers recognized the importance of crime scene and evidence protection in supporting investigations, but still faced five major problems: insufficient equipment and vehicles, inadequate personnel, outdated and incomplete

training, unclear laws and regulations, and a lack of cooperation from the public and relevant agencies. Experts strongly agreed with the proposed policy recommendations, which included providing equipment, increasing personnel, organizing modern training programs, revising laws and regulations, promoting inter-agency cooperation, and integrating technology to support operations. The study's limitations include the sample size and geographic scope. It is therefore recommended that future studies be extended to other regions and include psychological factors and public perspectives to obtain more comprehensive data.

Keywords: Crime Scene; Crime Scene Protection; Evidence Protection; Patrol Police Officers

บทนำ

อาชญากรรมนับเป็นปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น สาเหตุหลักมาจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม สภาพเศรษฐกิจที่ชะลอตัว ปัญหายาเสพติด อิทธิพลของสื่อ และการขาดคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เกิดอาชญากรรมหลากหลายรูปแบบและซับซ้อนยิ่งขึ้น ด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้กระทำผิดจึงมีวิธีการที่แยบยล ทำให้การสืบสวนสอบสวนยากลำบากยิ่งขึ้น นิติวิทยาศาสตร์จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง โดยอาศัยการวิเคราะห์พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เช่น รอยนิ้วมือ รอยเท้า และปลอกกระสุนปืน ซึ่งมีความน่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดี

สถานที่เกิดเหตุจึงถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการสืบสวนสอบสวนเพราะเป็นแหล่งรวมของข้อมูลและพยานหลักฐานต่าง ๆ รวมถึงหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่จะสามารถบ่งชี้เชื่อมโยงถึงตัวผู้กระทำความผิดได้ ดังนั้นการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุจำเป็นต้องทำอย่างละเอียดรอบคอบเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อจะสามารถใช้ประโยชน์จากพยานหลักฐานต่างๆในสถานที่เกิดเหตุให้เกิดประโยชน์สูงสุดหากทำโดยไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการและไม่มีความมาตรฐานจะทำให้พยานหลักฐานเสียหายและมีผลกระทบโดยตรงต่อการคลายคดีอีกทั้งการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุจะเป็นขั้นตอนการพิจารณา ข้อเท็จจริงในชั้นศาลหรือการรับรองการมีอยู่ของพยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการสืบสวนสอบสวน^๑

^๑ กนกพร แสนแก้ว, “การศึกษาความรู้ความเข้าใจด้านการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุของพนักงานสอบสวนในเขตพื้นที่ตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๖๑), หน้า ๕.

เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจเป็นด่านแรกในการรับแจ้งเหตุและเข้าถึงสถานที่เกิดเหตุ จึงต้องเข้าระงับเหตุอย่างรวดเร็วและปลอดภัย โดยให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือผู้บาดเจ็บเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงดำเนินการป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ เช่น การปิดกั้นพื้นที่และบันทึกข้อมูลผู้เข้าออก

จากรายงานสถิติคดีอาญาของตำรวจภูธรจังหวัดปราจีนบุรีในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๔-๒๕๖๖ พบว่าอัตราอาชญากรรมในพื้นที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะคดีเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย เพศ และทรัพย์สิน ในปี ๒๕๖๖ คดีเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเพศมีการรับแจ้ง ๑๔๐ คดี และจับกุม ๑๓๙ คดี เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๖๔ ที่มีการรับแจ้ง ๑๒๖ คดี และจับกุม ๑๒๔ คดี ส่วนคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินเพิ่มขึ้นเป็น ๔๓๔ คดี และจับกุม ๔๒๖ คดี จาก ๓๖๓ และ ๓๔๕ คดีตามลำดับ สำหรับคดีฐานความผิดพิเศษ เช่น ยาเสพติด มีแนวโน้มลดลง โดยในปี ๒๕๖๖ มีการรับแจ้ง ๑๓๙ คดี และจับกุม ๑๓๕ คดี ขณะที่คดีที่ผู้เสียหายเป็นฝ่ายแจ้ง เช่น การฉ้อโกง มีจำนวนสูงถึง ๘,๘๓๐ ราย และจับกุมได้ ๙,๑๓๐ ราย สอดคล้องกับแนวโน้มอาชญากรรมรูปแบบใหม่ในโลกออนไลน์ที่เพิ่มขึ้น ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจและกระบวนการสืบสวนสอบสวนเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^๒

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี
๒. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี
๓. เพื่อประเมินคุณภาพความเป็นไปได้และความเหมาะสมของแนวทางการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

^๒ ตำรวจภูธรจังหวัดปราจีนบุรี, “สถิติคดีอาญาประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔-๒๕๖๖”, (ตำรวจภูธรจังหวัดปราจีนบุรี, ๒๕๖๖).

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) มีรายละเอียดของวิธีการศึกษา ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน ๓๓๒ คน

๒. กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน ๑๘๒ คน จากประชากร ๓๓๒ คน คำนวณโดยใช้สูตรทาร์โรว์ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973)^๑ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจประสบการณ์ ≥ 5 ปี จำนวน ๖ คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคเชิงลึก กลุ่มที่สองคือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๓ คน ประกอบด้วยผู้กำกับการ สภ. ๑๑ คน และเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน ๒ คน คัดเลือกเพื่อประเมินคุณภาพความเป็นไปได้และความเหมาะสมของแนวทางการปฏิบัติงาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี ๓ ฉบับ ได้แก่

๑. แบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

๒. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

๓. แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือ ๓ ประเภท ได้แก่ แบบสอบถาม (สำหรับตำรวจสายตรวจ ๑๘๒ คน) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน โดยสร้างตามขั้นตอนทางวิชาการ และมีค่า IOC เท่ากับ ๑.๐๐ และค่าความเชื่อมั่น ๐.๘๐ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (สำหรับตำรวจสายตรวจ ๖ คน) ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน โดยสร้างคำถามปลายเปิด และมีค่า IOC มากกว่า ๐.๗๐ แบบประเมินคุณภาพความเป็นไปได้และความเหมาะสม (สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๓ คน) ใช้ประเมินแนวทางการปฏิบัติงาน โดยใช้รูปแบบการตอบสนองคู่และมีค่า IOC เท่ากับ ๑.๐๐ เครื่องมือเหล่านี้สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อวัดตัวแปรที่ต้องการศึกษาได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และน่าเชื่อถือ

^๑ Taro Yamane, Statistics : An Introductory Analysis, (New York: Harper and Row, 1973).

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรวจสายตรวจในจังหวัดปราจีนบุรี โดยใช้วิธีแจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาในการป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและจัดการวัตถุพยาน รวมถึงใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน จากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และสรุปแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานฯ และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๓ คน ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยใช้แบบประเมินฯ เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยนี้ ข้อมูลจากแบบสอบถามถูกวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (ค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) เพื่ออธิบายลักษณะกลุ่มตัวอย่างและระดับความคิดเห็นของตำรวจสายตรวจ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ๕ ระดับ (๕ = มากที่สุด, ๑ = น้อยที่สุด) และเกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ยอ้างอิง^๔ ดังนี้

๔.๕๐ - ๕.๐๐ = เห็นด้วยอย่างยิ่ง

๓.๕๐ - ๔.๔๙ = เห็นด้วย

๒.๕๐ - ๓.๔๙ = ไม่แน่ใจ

๑.๕๐ - ๒.๔๙ = ไม่เห็นด้วย

๑.๐๐ - ๑.๔๙ = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

สำหรับข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด ใช้วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญและแนวทางการพัฒนาฯ จากนั้น นำแนวทางที่ได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๓ คน ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยใช้แบบประเมินฯ ซึ่งข้อมูลนี้ก็วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (ค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) ตามเกณฑ์การให้คะแนน (๕ = เหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุด, ๑ = เหมาะสมและเป็นไปได้น้อยที่สุด) และเกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ยดังนี้

๔.๕๑ - ๕.๐๐ = เหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุด (ควรนำไปปฏิบัติเร่งด่วน)

๓.๕๑ - ๔.๕๐ = เหมาะสมและเป็นไปได้มาก (ควรนำไปปฏิบัติ)

๒.๕๑ - ๓.๕๐ = เหมาะสมและเป็นไปได้ปานกลาง (ควรพิจารณาและปรับปรุง)

๑.๕๑ - ๒.๕๐ = เหมาะสมและเป็นไปได้น้อย (ควรพิจารณาและปรับปรุงมาก)

ต่ำกว่า ๑.๕๐ = เหมาะสมและเป็นไปได้น้อยที่สุด (ไม่ควรนำไปปฏิบัติ)

^๔ Best, J. W., *Research in Education* (3rd ed.), (Prentice-Hall, 1977).

ผลการศึกษา

การศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี มีผลการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทหน้าที่ และประสิทธิภาพ ของการปฏิบัติงานรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

ในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และประสิทธิภาพ ของการปฏิบัติงานรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ในภาพรวมทุกด้าน โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นแปลความหมายของค่าสถิติ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และประสิทธิภาพ ของการปฏิบัติงานรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ในภาพรวมทุกด้าน

(N=๑๘๒)

ด้านที่	รายการความคิดเห็น	($\bar{X}$)	(SD)	แปลความหมาย
๑	บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบ	๔.๑๗	๐.๑๗	ระดับมาก
๒	สภาพของปัญหาอุปสรรค ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของ การปฏิบัติงาน รักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน	๓.๗๘	๐.๐๙	ระดับมาก
๓	การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน	๔.๒๑	๐.๑๙	ระดับมาก
	สรุป	๔.๐๕	๐.๐๕	ระดับมาก

จากตารางที่ ๑ ซึ่งแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ในภาพรวมทุกด้าน พบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีระดับความคิดเห็นในเชิงบวกอย่างมากในทุกประเด็น โดยด้าน บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๔.๑๗, SD = ๐.๑๗) ด้านสภาพของปัญหาอุปสรรค ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๘, SD = ๐.๐๙) และด้านการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ ($\bar{X}$ = ๔.๒๑, SD = ๐.๑๙) แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ความสำคัญกับการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนัก ในบทบาทหน้าที่และความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในจังหวัดปราจีนบุรี

๒. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ในภาพรวมทุกด้าน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ในภาพรวมทุกด้าน โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นแปลความหมายของค่าสถิติ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ในภาพรวมทุกด้าน

(N=๑๘๒)

ด้านที่	รายการความคิดเห็น	($\bar{X}$)	(SD)	แปลความหมาย
๑	เครื่องมืออุปกรณ์ และยานพาหนะ	๓.๙๔	๐.๐๒	ระดับมาก
๒	กำลังพล	๔.๐๐	๐.๐๑	ระดับมาก
๓	การฝึกอบรม	๓.๒๑	๐.๑๖	ระดับปานกลาง
๔	การปฏิบัติหน้าที่	๓.๑๙	๐.๐๗	ระดับปานกลาง
๕	ความร่วมมือ	๒.๘๔	๐.๐๘	ระดับปานกลาง
	สรุป	๓.๔๔	๐.๐๖	ระดับปานกลาง

จากตารางที่ ๒ พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีอยู่ในระดับปานกลางโดยภาพรวม ($\bar{X}$ = ๓.๔๔, SD = ๐.๐๖) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าด้านกำลังพล ($\bar{X}$ = ๔.๐๐, SD = ๐.๐๑) และด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ และยานพาหนะ ($\bar{X}$ = ๓.๙๔, SD = ๐.๐๒) มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจประสบปัญหาและอุปสรรคในสองด้านนี้ค่อนข้างสูง ในขณะที่ด้านการฝึกอบรม ($\bar{X}$ = ๓.๒๑, SD = ๐.๑๖) จากข้อมูลในตารางสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในจังหวัดปราจีนบุรี โดยเฉพาะในด้านกำลังพลและเครื่องมือ อุปกรณ์ และยานพาหนะ ที่ต้องการการแก้ไขเร่งด่วน

๓. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๓ คน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๓ คน โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นแปลความหมายของค่าสถิติ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓ ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๓ คน

(N=๑๓)

ลำดับที่	รายการความคิดเห็น	($\bar{X}$)	(SD)	แปลความหมาย
๑.	ด้านเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะ	๔.๖๒	๐.๖๕	ระดับมากที่สุด
๒.	ด้านกำลังพล	๔.๓๑	๐.๗๕	ระดับมาก
๓.	ด้านการฝึกอบรม	๔.๒๓	๐.๙๓	ระดับมาก
๔.	ด้านการปฏิบัติหน้าที่	๔.๕๔	๐.๕๒	ระดับมากที่สุด
๕.	ด้านความร่วมมือ	๔.๕๔	๐.๖๖	ระดับมากที่สุด
สรุป		๔.๔๕	๐.๐๗	ระดับมากที่สุด

จากตารางที่ ๓ พบว่า ความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๓ คน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๔๕$, $SD = ๐.๐๗$) โดยพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความเหมาะสมของแนวทางด้านเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๒$, $SD = ๐.๖๕$) รองลงมา คือ ความเหมาะสมของแนวทางด้านการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๕๔$, $SD = ๐.๕๒$) และความเหมาะสมของแนวทางด้านความร่วมมือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๕๔$, $SD = ๐.๖๖$) ตามลำดับ

๔. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๓ คน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๓ คน โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นแปลความหมายของค่าสถิติ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔ ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๓ คน

(N=๑๓)

ลำดับที่	รายการความคิดเห็น	($\bar{X}$)	(SD)	แปลความหมาย
๑.	ด้านเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะ	๔.๔๖	๐.๖๖	ระดับมาก
๒.	ด้านกำลังพล	๓.๖๙	๐.๙๕	ระดับมาก
๓.	ด้านการฝึกอบรม	๔.๒๓	๐.๗๓	ระดับมาก
๔.	ด้านการปฏิบัติหน้าที่	๔.๑๕	๐.๖๙	ระดับมาก
๕.	ด้านความร่วมมือ	๔.๑๕	๐.๕๕	ระดับมาก
สรุป		๔.๑๔	๐.๑๗	ระดับมาก

จากตารางที่ ๔ พบว่า ความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๓ คน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$, $SD = ๐.๑๓$) โดยพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความเป็นไปได้ของแนวทางด้านเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๖$, $SD = ๐.๖๖$) รองลงมา คือ ความเป็นไปได้ของแนวทางด้านการฝึกอบรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๓$, $SD = ๐.๗๓$) และความเป็นไปได้ของแนวทางด้านความร่วมมือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๕$, $SD = ๐.๕๕$) ตามลำดับ

๕. ผลการสรุปความคิดเห็นจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี พบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป และมีขั้นตอนการทำงานที่คล้ายคลึงกันหลังจากได้รับแจ้งเหตุ โดยเริ่มจากการรับแจ้งเหตุ เดินทางไปยังที่เกิดเหตุ ประเมินและควบคุมสถานการณ์ กันพื้นที่ บันทึกข้อมูล เก็บวัตถุพยาน ประสานงาน และดูแลรักษาสถานที่เกิดเหตุ

อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจยังคงประสบปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในด้านเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะ ซึ่งต้องการจัดหาอุปกรณ์เพิ่มเติม เช่น ถุงมือและเทปกัน พร้อมทั้งบำรุงรักษาอุปกรณ์ให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ ด้านกำลังพลต้องการการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่หรือจัดสรรกำลังพลให้เหมาะสมกับปริมาณงาน ด้านการฝึกอบรมต้องการการจัดฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอและกระจายโอกาสให้ครอบคลุม ด้านการปฏิบัติหน้าที่ต้องการการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน การจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน การปรับปรุงกฎหมาย และการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ ด้านความร่วมมือต้องการการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนและการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ผู้ให้ข้อมูลเสนอแนะให้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ โดยเน้นไปที่การเพิ่มทรัพยากร การจัดการฝึกอบรม การกำหนดหน้าที่ชัดเจน การปรับปรุงกฎหมาย และการส่งเสริมความร่วมมือกับประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๖. ผลการสรุปแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี สามารถสรุปได้ ๕ ด้าน ดังนี้

แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของตำรวจสายตรวจปราจีนบุรี ได้แก่ (๑) เครื่องมือและยานพาหนะ จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดหาและบำรุงรักษาอุปกรณ์ให้พร้อมใช้งาน (๒) กำลังพล เพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่หรือจัดสรรกำลังพลให้เหมาะสมกับพื้นที่ (๓) การฝึกอบรม จัดอบรมต่อเนื่องทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ (๔) การปฏิบัติหน้าที่ จัดทำคู่มือ

ปฏิบัติงานที่ชัดเจนและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ๕) ความร่วมมือ สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น และประชาชน โดยการประชุมและให้ความรู้

บทสรุปและอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน ของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ผู้ศึกษาได้ดำเนินงานวิจัยภายใต้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน (๒) ศึกษาปัญหาอุปสรรค ในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน และ (๓) ประเมินคุณภาพความเป็นไปได้และความเหมาะสมของแนวทางการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน

๑. ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีความตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานอย่างมาก แต่พวกเขาก็ยังเผชิญกับปัญหาอุปสรรคหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ปัญหาสำคัญที่พบ ได้แก่ การขาดแคลนเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะที่ทันสมัยและเพียงพอต่อการใช้งาน รวมถึงปัญหาด้านกำลังพลที่ไม่เพียงพอต่อปริมาณงานและพื้นที่รับผิดชอบ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจยังประสบปัญหาด้านการฝึกอบรมที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ชัดเจน และปัญหาด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่ไม่ราบรื่น จากปัญหาดังกล่าว เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจจึงเสนอแนะแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยเน้นไปที่การเพิ่มทรัพยากรด้านต่าง ๆ เช่น การจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะที่ทันสมัยและเพียงพอ การเพิ่มจำนวนกำลังพลให้เหมาะสมกับปริมาณงาน การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง การปรับปรุงคู่มือการปฏิบัติงานให้ชัดเจน และการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ๑๓ คน พบว่าแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในจังหวัดปราจีนบุรีมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะ ซึ่งได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมมากที่สุดและความเป็นไปได้ในระดับสูง เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ แนวทางด้านการปฏิบัติหน้าที่และความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ก็ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมากเช่นกัน ส่วนความเป็นไปได้ของแนวทางการฝึกอบรมและความร่วมมือก็อยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาในทุกด้านที่นำเสนอ

มีความเหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีความตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่ในการรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานอย่างมาก แต่พวกเขาก็ยังเผชิญกับปัญหาอุปสรรคหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ปัญหาสำคัญที่พบ ได้แก่ การขาดแคลนเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะที่ทันสมัยและเพียงพอต่อการใช้งาน รวมถึงปัญหาด้านกำลังพลที่ไม่เพียงพอต่อปริมาณงานและพื้นที่รับผิดชอบ ซึ่งประเด็นเรื่องปัญหาด้านเครื่องมืออุปกรณ์ และกำลังพลนี้ก็มีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (ภาขินี เดชรัตนสุวรรณ, ๒๕๕๘)^๕ และ (ชัยพล ยุติธรรมดำรง, ๒๕๖๑)^๖ ที่ได้มีการศึกษาแล้วพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานหลายด้าน นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจยังประสบปัญหาด้านการฝึกอบรมที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ชัดเจน และปัญหาด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่ไม่ราบรื่น จากปัญหาดังกล่าว เจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจจึงเสนอแนะแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยเน้นไปที่การเพิ่มทรัพยากรด้านต่าง ๆ เช่น การจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะที่ทันสมัยและเพียงพอ การเพิ่มจำนวนกำลังพลให้เหมาะสมกับปริมาณงาน การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง การปรับปรุงคู่มือการปฏิบัติงานให้ชัดเจน และการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (กัลป์กร ปาริชาติธนากุล, ๒๕๖๓)^๗ ที่ได้นำเสนอแนะแนวทางการพัฒนาหลายประการ

๒. จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ๑๓ คน พบว่าแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในจังหวัดปราจีนบุรีมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะ ซึ่งได้รับ

^๕ ภาขินี เดชรัตนสุวรรณ, “การศึกษาความเข้าใจในด้านการป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจสถานีตำรวจภูธรจังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์: โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๐๙ - ๑๑๒.

^๖ ชัยพล ยุติธรรมดำรง, “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจศูนย์พิสูจน์หลักฐาน ๒ (ชลบุรี) สังกัดสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๑), หน้า ๙๐ - ๙๕.

^๗ กัลป์กร ปาริชาติธนากุล, “การศึกษาปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพด้านการป้องกันและรักษาสถานที่เกิดเหตุในจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๖๓), หน้า ๗๕-๗๙.

การประเมินว่ามีความเหมาะสมมากที่สุดและความเป็นไปได้ในระดับสูง เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ แนวทางด้านการปฏิบัติหน้าที่และความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ก็ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมากเช่นกัน ส่วนความเป็นไปได้ของแนวทางการฝึกอบรมและความร่วมมือก็อยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาในทุกด้านที่นำเสนอมีความเหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

ข้อเสนอแนะ

เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนาด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑.๑ ด้านเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะ จัดหาและบำรุงรักษาเครื่องมืออุปกรณ์และยานพาหนะให้ครบถ้วน และพร้อมใช้งาน

๑.๒ ด้านกำลังพล เพิ่มอัตรากำลังพลให้เพียงพอต่อภาระงานและพื้นที่รับผิดชอบ โดยพิจารณาความเหมาะสมในการจัดสรรกำลังพลในสถานีที่มีคดีอาชญากรรมจำนวนมาก

๑.๓ ด้านการฝึกอบรม จัดการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ รวมถึงจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมที่ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการรักษาสถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน

๑.๔ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ จัดทำและปรับปรุงคู่มือปฏิบัติงานให้ชัดเจนและครอบคลุมทุกขั้นตอน พร้อมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่แต่ละคนให้ชัดเจน

๑.๕ ด้านความร่วมมือ สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแจ้งเหตุและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการแก้ไขปัญหา

๒.๒ ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจในการรักษาสถานที่เกิดเหตุและพยานหลักฐาน

๒.๓ ควรศึกษาปัจจัยด้านจิตวิทยาที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจ เช่น ความเครียดจากการทำงาน และผลกระทบต่อสุขภาพจิต

บรรณานุกรม

- กนกพร แสนแก้ว. “การศึกษาความรู้ความเข้าใจด้านการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุของพนักงานสอบสวน ในเขตพื้นที่ตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๖๑.
- กัลป์กร ปราช์ธนากุล. “การศึกษาปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพด้านการป้องกันและรักษาสถานที่เกิดเหตุ ในจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๖๓.
- ชัยพล ยุติธรรมดำรง. “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจศูนย์พิสูจน์หลักฐาน ๒ (ชลบุรี) สังกัดสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๑.
- ตำรวจภูธรจังหวัดปราจีนบุรี. “สถิติคดีอาญาประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔-๒๕๖๖”. ตำรวจภูธรจังหวัดปราจีนบุรี, ๒๕๖๖.
- ภาชีณี เดชรัตน์สุวรรณ. “การศึกษาความเข้าใจในด้านการป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุของเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจสถานีตำรวจภูธรจังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชานิติวิทยาศาสตร์: โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, ๒๕๕๘.
- Best, J. W., **Research in Education** 3rd ed. Prentice-Hall, 1977.
- Taro Yamane, **Statistics : An Introductory Analysis**. New York: Harper and Row, 1973.

แนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑
Guidelines for Enhancing Work Motivation among Teachers
In Muang Group 1, Chachoengsao Primary Educational
Service Area Office 1

ลลิตา ปุญญะประสิทธิ์*

Ralida Punyaprasit

นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต

Master of Education Program in Educational Administration,

Suryadhep Teachers College, Rangsit University

จุลดิศ คัญทัพ**

Juladis Khantap

วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต, ประเทศไทย

Suryadhep Teachers College, Rangsit University, thailand

E-mail : rilida.rainyday@gmail.com

Received : May 11, 2025

Revised : June 04, 2025

Accepted : June 07, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ (๒) ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ คือ ครูโรงเรียนในกลุ่มเมือง ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน ๑๕๒ คน การวิจัยนี้มี ๒

* นางสาวลลิตา ปุญญะประสิทธิ์ Miss Ralida Punyaprasit นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต

** ผศ.ดร.จุลดิศ คัญทัพ Asst.Prof.Dr.Juladis Khantap อาจารย์ประจำ หลักสูตรศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต lecturer, Master of Education Program in Educational Administration, Suryadhep Teachers College, Rangsit University

ขั้นตอน ขั้นตอนที่ ๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ คือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู และในขั้นตอนที่ ๒ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๕ ท่าน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ร้อยละ (Percentile) ค่าเฉลี่ย (Means) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ ใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index (PNImodified) ในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพที่ปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นในการพัฒนา พบว่า ๕ อันดับแรก ได้แก่ ด้านเงินเดือนและสวัสดิการ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้า ด้านสถานภาพทางอาชีพ และ ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (๒) แนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ประกอบด้วย ๕ ด้าน ได้แก่ การยอมรับและยกย่อง ความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน การมีส่วนร่วมและการสื่อสาร และการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ในวิชาชีพ

คำสำคัญ : แรงจูงใจ; การปฏิบัติงานครู; แนวทางการพัฒนา

Abstract

Research article aimed to study the current conditions, desired conditions, and needs of work motivation, as well as the guidelines for enhancing work motivation of teachers in Muang District, Chachoengsao Educational Service Area 1. The research employed a mixed-methods approach. The sample group consisted of 152 teachers from schools in Muang District, under the Chachoengsao Educational Service Area 1. Data was collected in two phases. In the first phase, a 5-level rating scale questionnaire was used to assess the current conditions and desired conditions of guidelines for enhancing teachers' work motivation. In the second phase, semi-structured interviews were conducted with 5 experts. Data analysis included percentage, mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index (PNImodified) technique to prioritize needs.

The research findings revealed: (1) The current conditions were overall at a moderate level, while the desired conditions were overall at the highest level. When considering the needs for development, the top 5 priorities were salary and benefits, responsibility, advancement, professional status, and relationships with supervisors. (2) Guidelines for enhancing teachers' work motivation consisted of 5 areas: recognition

and appreciation, career security and advancement, work environment, participation and communication, and self-development and professional learning.

Keywords : Motivation; Teacher Performance; Development Guidelines

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕^๑ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยระบุไว้ในหมวด ๑ บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา ๖ ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ คือ ครู ซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ๒ ส่วน ได้แก่ คุณภาพของตัวครู และคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลของครู

ครูที่ดีต้องมีความรักศรัทธาในอาชีพ เมตตาและเอาใจใส่ลูกศิษย์ เป็นแบบอย่างที่ดี หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับผู้ปกครองและชุมชนได้ดี และมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูต้องมีความเชื่อว่าเด็กทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ จึงจะสามารถพัฒนานักกิจกรรม วิธีการ ตลอดจนสื่อต่างๆ ที่ใช้ในการสอนเพื่อให้บรรลุมาตรฐานการจัดการเรียนการสอน ครูมืออาชีพต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง หมั่นปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงามสม่ำเสมอต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการดำรงชีวิต มีบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่พึงประสงค์อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งจะเจริญเติบโตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มาตรา ๙ (๔) กล่าวว่า “มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มาตรา ๕๒ ว่า “ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับ และประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิต และพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ”

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ พร้อมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าพาสต์, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๑๕.

ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ครูได้พัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง เพราะจะเพิ่มความมั่นใจของครูในการทำงานสอนและการเรียนรู้ในแต่ละวัน (Aimable & Cyprien, 2022)^๒ การพัฒนาครูเป็นหนึ่งในภาระหน้าที่สำคัญของการบริหารงานบุคคล การฝึกอบรมพัฒนาครูมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการสอนที่มีประสิทธิภาพของครูในโรงเรียน (Joan Nike Ada & Peter Isaac Msughter, 2019)^๓ การพัฒนาครูจึงเป็นความท้าทายด้านการบริหารบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ครูจึงต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ และการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ในการบริหารงานโรงเรียน ถ้าผู้บริหารสามารถสร้างขวัญกำลังใจที่ดีแก่ครูได้ การปฏิบัติงานย่อมได้รับผลสำเร็จ ถ้าขวัญกำลังใจของครูดี จะสามารถทำให้ครูเกิดความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น เกิดความคิดสร้างสรรค์ในกิจการต่าง ๆ ของสถานศึกษา สร้างความสามัคคีให้เกิดพลังร่วมกันในหมู่คณะ และช่วยกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษาได้^๔

ครูเป็นผู้ให้ความรู้กับผู้เรียนโดยตรง โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุขีดความสามารถเต็มตามศักยภาพของตน องค์ประกอบด้านครูผู้สอนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ปัจจุบันคุณภาพการปฏิบัติงานของครูอาจไม่น่าพึงพอใจ ซึ่งเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การอุทิศตนของครูยังไม่เต็มที่ ครูยังมีการพัฒนาตนเองน้อย ครูไม่รักศรัทธาต่ออาชีพครู ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน ขาดระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ

การพัฒนาครูให้เกิดคุณภาพสูงสุคนั้น จะต้องดำเนินการให้ครบทุกประเด็น ครูจึงจะมีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่ต้องการ ครูในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องเรียนรู้และปรับปรุงรูปแบบการเรียนรู้ที่ตนจัดให้แก่ศิษย์ ต้องเปลี่ยนบทบาทของตนเองจาก “ครูสอน” (Teacher) เป็น “ครูฝึก” (Coach) หรือผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Learning facilitator) และต้องเรียนรู้ทักษะในการทำหน้าที่นี้โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ต้องยึดหลักสอนน้อย เรียนมาก การเรียนรู้ต้องก้าวข้ามสาระวิชาไปสู่การเรียนรู้ “ทักษะเพื่อการดำรงชีวิต” ซึ่งสอดคล้องกับ นวพร ชลารักษ์

^๒ Aimable, A., & Cyprien, C., “The impact of continuous professional development on teachers' self-efficacy and student achievement”, *Journal of Educational Research*, Vol.115 No.1 (2022): 1-10.

^๓ Joan Nike Ada, & Peter Isaac Msughter, “The influence of training and development on teacher effectiveness in secondary schools”, *Journal of Educational Administration*, Vol.57 No.1 (2019): 1-10.

^๔ สายสุณีย์ ตรีเลลา, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต ๔”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ๒๕๖๑), หน้า ๒๒.

(๒๕๕๘)^๕ ที่กล่าวว่าครูต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การปฏิบัติ และสร้างแรงบันดาลใจไปพร้อม ๆ กับให้ผู้เรียนมีทักษะอ่านออกเขียนได้ ผู้เรียนต้องฝึกการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Active Learning) โดยมีครูเป็นโค้ช ดังนั้นครูต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอยู่เสมอ เพื่อที่จะสามารถจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาครูจำเป็นต้องยึดหลักของการจัดการศึกษา ครูจึงจะได้รับการพัฒนาตามความต้องการของการจัดการศึกษา

แรงจูงใจเป็นปัจจัยที่ส่งผลอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร เพราะแรงจูงใจจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมให้บุคลากรสามารถที่จะปฏิบัติงานภายใต้วัฒนธรรมองค์กรที่มีได้อย่างมีประสิทธิภาพ แรงจูงใจในการทำงานเป็นสิ่งที่มิมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร ถ้าได้รับแรงจูงใจในการทำงานที่ดีและเหมาะสม ก็จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้การปฏิบัติงานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มใจทำงานอยู่กับองค์กรต่อไป องค์กรจะได้รับประโยชน์จากบุคลากรในด้านคุณภาพของผลการปฏิบัติงาน และสามารถพัฒนาองค์กรไปได้ดีอีกด้วย

นอกจากแรงจูงใจส่งผลดีต่อการทำงานแล้ว ในอีกทางหนึ่งมีโอกาสที่จะก่อให้เกิดผลเสียได้ด้วยเช่นเดียวกัน หากบุคลากรได้รับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ไม่เหมาะสม เช่น ไม่พอใจในการปฏิบัติงาน มีความท้อแท้ ขาดกำลังใจ รู้สึกเบื่อหน่ายในสิ่งที่ทำ การขาดประสิทธิภาพในการทำงานก่อให้เกิดช่องว่างในการแสวงหารายได้โดยมิชอบ หรือเกิดการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตัว ส่งผลเสียอันร้ายแรงแก่องค์กร ดังนั้นหากบุคลากรได้รับแรงจูงใจในการทำงานที่เหมาะสม บุคลากรก็จะทุ่มเทกำลังและสติปัญญา เสียสละกำลังกาย อุทิศเวลาให้กับการทำงาน ทำให้การปฏิบัติงานขององค์กรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^๖

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาค้นคว้าสนใจที่จะศึกษาถึงแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ โดยจะศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างแรงจูงใจ เพื่อส่งผลกระทบต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยจะเป็น

^๕ นวพร ชลารักษ์, “บทบาทของครูกับการจัดการเรียนการสอน”, วารสารศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๘): ๑-๑๐.

^๖ วรณา อารณ “แรงจูงใจในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการรัฐสภา ระดับปฏิบัติงานสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร”, สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๗), หน้า ๕.

ประโยชน์ต่อครู ผู้บริหาร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงวางแผน ตลอดจนการบริหารจัดการอื่นๆ เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน และอาจส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพครูและการจัดการศึกษาโดยรวมต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑
๒. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) มีรายละเอียดของวิธีการศึกษา ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูโรงเรียนในกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๖ จำนวน ๑๘๑ คน
๒. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ครูโรงเรียนในกลุ่มเมือง ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ จำนวน ๑๕๒ คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970)^๗ โดยมีเกณฑ์การคัดเข้าคือ เป็นครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนกลุ่มเมือง ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ ในปีการศึกษา ๒๕๖๖ และเป็นครูที่ให้ข้อมูลและยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย และเกณฑ์การคัดออกคือ เป็นครูที่ลาออกจากโรงเรียนระหว่างดำเนินการวิจัย เป็นครูที่ปฏิเสธการให้ข้อมูลหรือไม่ยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย เป็นครูที่แบบสอบถามไม่สมบูรณ์หรือไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้

ตัวแปรที่ศึกษา

๑. ตัวแปรต้น ปัจจัยคำจูง ซึ่งประกอบด้วย เงินเดือน, โอกาสได้รับความก้าวหน้าในอนาคต, ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา, สถานภาพของอาชีพ, นโยบายและการบริหาร, สภาพการทำงาน, ความเป็นส่วนตัว, ความมั่นคงในการทำงาน, และวิถีปกครองของผู้บังคับบัญชา และปัจจัยจูงใจซึ่งประกอบด้วย ความสำเร็จของงาน, การได้รับการยอมรับนับถือ, ลักษณะงาน, ความรับผิดชอบ, และความก้าวหน้า
๒. ตัวแปรตาม ได้แก่ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

^๗ Krejcie, R.V. & Morgan, D.W., "Determining Sample Size for Research Activities", *Educational and Psychological Measurement*, Vol.30 No.3 (1970): 607-610.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี ๒ ฉบับ ได้แก่

๑. แบบสอบถาม เรื่องแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ เป็นแบบสอบถาม ที่เกี่ยวข้องกับสภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น ที่วิเคราะห์ และสังเคราะห์จากทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg^๑ ประกอบด้วย ๑๔ ด้านได้แก่ ดังนี้ (๑) เงินเดือน และสวัสดิการ (๒) โอกาสได้รับความก้าวหน้า (๓) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน (๔) นโยบายและการบริหาร (๕) สภาพการทำงาน (๖) ความมั่นคงในการทำงาน (๗) ความสำเร็จของงาน (๘) การได้รับการยอมรับนับถือ (๙) ลักษณะงาน (๑๐) ความรับผิดชอบ (๑๑) การได้รับการยอมรับนับถือ (๑๒) ลักษณะงาน (๑๓) ความรับผิดชอบ (๑๔) ความก้าวหน้า

๒. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกชนิดกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเรื่อง: แนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

๑. แบบสอบถาม เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑

๑.๑ ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดหลักการ ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อกำหนดเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือ

๑.๒ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ

๑.๓ ผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

๑.๔ ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามเพื่อการวิจัย ตามกรอบแนวคิดให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระและขอบเขตของงานวิจัย โดยมีลักษณะเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Structured Questionnaires) แบบตอบสนองคู่ (Dual-response Format) และดำเนินการจัดทำแบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับร่าง

๑.๕ ผู้วิจัยนำเสนอแบบสอบถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะ

^๑ Herzberg, F., *The motivation to work*, (US: John Wiley & Sons, 1959), p. 113.

๑.๖ ผู้วิจัยนำเสนอแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน เพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือโดยวิธีหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ (Index/ of/Item Objective/Congruence : IOC) ผลการพิจารณาพบว่าที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC= ๑.๐๐ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ๐.๕๐ โดยปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ (Try Out)

๑.๗ ผู้วิจัยนำเป็นแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มเป้าหมายที่ทดลองใช้กับกลุ่มบุคลากรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำวิจัย จำนวน ๓๐ ตัวอย่าง

๑.๘ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้วไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) จะต้องได้ค่ามากกว่า ๐.๗๐ ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๖๑)^๙ แสดงว่าแบบสอบถามมีคุณภาพเพียงพอที่จะใช้ในการวิจัยได้ สำหรับงานวิจัยนี้ ค่าความเชื่อมั่นของ แบบสอบถามทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับ ๐.๙๗ ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่ามากกว่า ๐.๗๐ ดังนั้นแสดงว่าแบบสอบถามมีคุณภาพเพียงพอที่จะใช้ในการวิจัยได้

๑.๙ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วทำเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อเก็บข้อมูลต่อไป

๒. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกชนิดกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เรื่อง: แนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑

๒.๑ ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อกำหนดเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือ

๒.๒ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ

๒.๓ ผู้วิจัยพัฒนาแบบสัมภาษณ์ให้มีลักษณะเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการสัมภาษณ์และได้ข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

๒.๔ ผู้วิจัยนำเสนอแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะ

๒.๕ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓ ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของคำถาม ความชัดเจนในการสื่อสาร และระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ผลการทดลองใช้พบว่า คำถามมีความเหมาะสมและครอบคลุมประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจ

^๙ บุญชม ศรีสะอาด และคณะ, **พื้นฐานการวิจัยการศึกษา**, (มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๖๖.

ในคำถามเป็นอย่างดี สามารถสื่อสารและแสดงความคิดเห็นได้อย่างชัดเจน และระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์มีความเหมาะสม ไม่นานหรือสั้นจนเกินไป

๒.๖ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วทำเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ เริ่มต้นด้วยการขอหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต ไปยังหน่วยงานต้นสังกัดของผู้ตอบแบบสอบถาม จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มประชากร เพื่อขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน ๑๕๒ ฉบับ พร้อมทั้งกำหนดวันและเวลาเพื่อเก็บแบบสอบถามคืน เมื่อถึงกำหนด ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับมา ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงหลักจริยธรรมการวิจัยในคน โดยได้รับความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคน และมีการแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยรับทราบก่อนทำการเก็บข้อมูล รวมทั้งรักษาข้อมูลของผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นความลับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับรวบรวมจากกลุ่มประชากร และคัดเลือกแบบสอบถามที่สมบูรณ์ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล จากแบบสอบถามที่ส่งไปโรงเรียนกลุ่มเมือง ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ จำนวน ๑๕๒ ฉบับ แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาดำเนินการดังต่อไปนี้

ระยะที่ ๑ แบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ ๑ สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์การแปลของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑^{๑๐} จากนั้นนำผลการประเมินสภาพปัจจุบันหรือสภาพที่พึงประสงค์ของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ มาเรียงลำดับโดยใช้ดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็นหรือ Modified

^{๑๐} บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๑.

Priority Needs Index : PNIModified^{๑๑} จากนั้นนำค่าดัชนีความต้องการจำเป็นมาวิเคราะห์สรุปจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นตามลำดับจากมากไปหาน้อย

ระยะที่ ๒ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi – Structured Interview)

นำข้อมูลจากระยะที่ ๑ ซึ่งมีค่าความสำคัญ PNI นำมาสัมภาษณ์ผู้บริหารตามกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ได้แนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษา

การศึกษาแนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ มีผลการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ผลวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑

ในการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ แบ่งเป็น ๑๔ ด้าน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ผลวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทราเขต ๑ ในภาพรวม ๑๔ ด้าน

ด้านที่ประเมิน		สภาพปัจจุบัน (D)		สภาพที่พึงประสงค์ (I)		PNI	ลำดับ
		S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$		
๑	ด้านเงินเดือน และสวัสดิการ	๒.๙๘	๐.๑๖	๔.๗๑	๐.๑๐	๐.๕๘	๑
๒	ด้านโอกาสได้รับความก้าวหน้า	๓.๔๕	๐.๐๒	๔.๗๑	๐.๐๖	๐.๓๗	๖
๓	ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา	๓.๔๓	๐.๐๑	๔.๗๔	๐.๐๓	๐.๓๘	๕
๔	ด้านสถานภาพของอาชีพ	๓.๔๒	๒.๕๒	๔.๘๑	๐.๐๖	๐.๔๑	๔
๕	นโยบายและการบริหาร	๓.๔๖	๐.๐๕	๔.๗๔	๐.๐๒	๐.๒๗	๑๒
๖	สภาพการทำงาน	๓.๔๔	๐.๐๖	๔.๗๔	๐.๐๖	๐.๒๗	๑๑
๗	ความเป็นส่วนตัว	๓.๓๒	๐.๐๔	๔.๖๙	๐.๐๖	๐.๒๙	๘

^{๑๑} สุวิมล ว่องวาณิช, การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘, ๒๗.

ด้านที่ประเมิน		สภาพปัจจุบัน (D)		สภาพที่พึงประสงค์ (I)		PNI	ลำดับ
		S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$		
๘	ความมั่นคงในการทำงาน	๓.๓๓	๐.๐๕	๔.๗๖	๐.๐๕	๐.๓๐	๗
๙	วิธีปกครองของผู้บังคับบัญชา	๓.๓๔	๐.๐๓	๔.๗๓	๐.๐๕	๐.๒๙	๘
๑๐	ความสำเร็จของงาน	๓.๔๒	๐.๐๖	๔.๗๗	๐.๐๔	๐.๒๘	๑๐
๑๑	การได้รับการยอมรับนับถือ	๓.๔๔	๐.๐๕	๔.๖๗	๐.๐๘	๐.๒๖	๑๓
๑๒	ลักษณะงาน	๓.๓๙	๐.๐๓	๔.๕๘	๐.๐๑	๐.๒๖	๑๓
๑๓	ความรับผิดชอบ	๓.๒๐	๐.๐๔	๔.๗๕	๐.๐๕	๐.๔๘	๒
๑๔	ความก้าวหน้า	๓.๒๕	๐.๐๙	๔.๗๖	๐.๐๖	๐.๔๗	๓
สรุป		๓.๓๕	๐.๖๖	๔.๗๓	๐.๐๒		

จากตารางที่ ๑ แสดงผลวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ ในภาพรวม ๑๔ ด้าน พบว่า สภาพปัจจุบันของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ๓.๓๕ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ๔.๗๓ เมื่อพิจารณาคัดชั้นความต้องการจำเป็น (PNI) พบว่าด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือด้านเงินเดือนและสวัสดิการ (PNI = ๐.๕๘) รองลงมาคือด้านความรับผิดชอบ (PNI = ๐.๔๘) และด้านความก้าวหน้า (PNI = ๐.๔๗) ตามลำดับ

๒. ผลการสรุปความคิดเห็นจากแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร เรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจทั้งในด้านปัจจัยค่าจ้างและปัจจัยจูงใจ โดยมีแนวทางที่หลากหลายและสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

แนวทางที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยค่าจ้าง ได้แก่ การดูแลเรื่องเงินเดือนและสวัสดิการให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรม การสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีและปลอดภัย การลดภาระงานที่ไม่จำเป็นของครู การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารกับครู และการบริหารจัดการองค์กรให้มีความโปร่งใสและเป็นระบบ

แนวทางที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยจูงใจ ได้แก่ การส่งเสริมความก้าวหน้าในสายอาชีพของครู การให้โอกาสครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การให้การยอมรับนับถือและยกย่องชมเชยครูเมื่อปฏิบัติงานได้ดี การมอบหมายงานที่ท้าทายและส่งเสริมให้ครูได้ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ และการเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

นอกจากนี้ ผู้บริหารยังเห็นว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นกันเอง และการส่งเสริมให้ครูมีความภาคภูมิใจในวิชาชีพของตนเอง ก็เป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูเช่นกัน

บทสรุป และอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยสำรวจและสังเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อมุ่งพัฒนาแนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ ผู้วิจัยสรุปผลของการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

๑. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ครูเป็นผู้ตอบ พบว่า สภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นในการพัฒนา พบว่า ๕ อันดับแรก ได้แก่ ด้านเงินเดือน และสวัสดิการ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้า ด้านสถานภาพทางอาชีพ และด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา

๒. ผลการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูประกอบด้วย ๕ ด้าน ดังนี้ การยอมรับ และยกย่อง ความมั่นคง และความก้าวหน้าในอาชีพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน การมีส่วนร่วม และการสื่อสาร และการพัฒนาตนเอง และการเรียนรู้ในวิชาชีพ

จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล พบว่าปัจจัยและแนวทางที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจของครู มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. อภิปรายผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู ด้านเงินเดือน และสวัสดิการ ครูมีความต้องการจำเป็นสูงสุดในด้านนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของปิยะวรรณ แซ่ตัน และคณะ^{๑๒} ที่พบว่าค่าตอบแทนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของพนักงานในอุตสาหกรรมการผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดปทุมธานี ด้านความรับผิดชอบ ครูต้องการได้รับความไว้วางใจและมีอิสระในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ

^{๑๒} ปิยะวรรณ แซ่ตัน, จิราพร เกศพิชญวัฒนา, และอภิรดี โสภณพนิช, “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของพนักงานในอุตสาหกรรมการผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดปทุมธานี”, วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, (๒๕๖๐): ๑๒๙-๑๓๐.

อิสริยา รัฐกิจวิจารณ์ ณ นคร^{๑๓} และปฐมวงศ์ สีหาเสนา^{๑๔} ที่กล่าวถึงความสำคัญของการได้รับมอบหมายงานที่ทำทนายและมีอำนาจในการตัดสินใจ ด้านความก้าวหน้า ครูต้องการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเจ๊ะฮาดีเมาะ สาและ,^{๑๕} รุ่งทิวา วิบูลย์พันธ์,^{๑๖} และรีฟอรรถ ยะโกะ^{๑๗} ที่กล่าวถึงความสำคัญของโอกาสในการพัฒนาตนเอง ด้านสถานภาพทางอาชีพ ครูต้องการรู้สึก “มีเกียรติ และ ศักดิ์ศรี” ในอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของธนวรรณ ตั้งเจริญกิจสกุล^{๑๘} ที่พบว่า การรับรู้ความยุติธรรมในองค์กรและการได้รับการเคารพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้สึกมีเกียรติและศักดิ์ศรีในอาชีพของครู ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ครูต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บังคับบัญชา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของณัฐติกร สังข์ธูป^{๑๙} และอุบลรัตน์ ชุนหพันธ์^{๒๐} ที่กล่าวถึงความสำคัญของการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน

๒. อภิปรายผลการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู การยอมรับ และยกย่อง การที่โรงเรียนมีระบบการประเมินผลงานที่ชัดเจน ยุติธรรม และโปร่งใส การยกย่องเชิดชูเกียรติครู การประชาสัมพันธ์ผลงาน และการส่งเสริมวัฒนธรรมการชื่นชม เป็นการตอบสนองความต้องการของครู

^{๑๓} อิสริยา รัฐกิจวิจารณ์ ณ นคร, “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๘๓-๘๔.

^{๑๔} ปฐมวงศ์ สีหาเสนา, “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูผู้ช่วยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒๗-๑๒๘.

^{๑๕} เจ๊ะฮาดีเมาะ สาและ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐), หน้า ๗๑.

^{๑๖} รุ่งทิวา วิบูลย์พันธ์, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๖๒), หน้า ๘.

^{๑๗} รีฟอรรถ ยะโกะ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๔), หน้า ๒๒.

^{๑๘} ธนวรรณ ตั้งเจริญกิจสกุล, “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความยุติธรรมในองค์กรกับความรู้สึกมีเกียรติและศักดิ์ศรีในอาชีพของครู”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๑.

^{๑๙} ณัฐติกร สังข์ธูป, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในการทำงาน และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครปฐม”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐, หน้า ๖๗-๖๘.

^{๒๐} อุบลรัตน์ ชุนหพันธ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในการทำงาน และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดสงขลา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๙-๒๒.

ในการได้รับการยอมรับนับถือ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เอกพงศ์ วงศ์สุริยวรรณ^{๒๑} ที่กล่าวถึงความสำคัญของการได้รับการยอมรับนับถือจากบุคลากรในองค์กร ความมั่นคง และ ความก้าวหน้าในอาชีพ การที่โรงเรียนมีสวัสดิการที่ดี การดูแลสุขภาพและความปลอดภัย การสนับสนุนให้ครูศึกษาต่อ การส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเอง และการวางแผนพัฒนาอาชีพ เป็นการสร้างความมั่นคงและโอกาสก้าวหน้าให้กับครู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เจ๊ะฮาดีเม๊ะ สาและ^{๒๒} และ นินท์ลดา ปานเย็น^{๒๓} ที่กล่าวถึงความสำคัญ of โอกาสในการเพิ่มพูนความรู้ สภาพแวดล้อมในการทำงาน การลดภาระงาน การใช้เทคโนโลยี การส่งเสริมความร่วมมือ และ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นบวก ช่วย “ลด” ความ “ไม่พึงพอใจ” ของครู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมาลีสา ดุลชาติ,^{๒๔} เจ๊ะฮาดีเม๊ะ สาและ,^{๒๕} และ พระชรอย ยากองโค^{๒๖} ที่กล่าวถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี การมีส่วนร่วม และ การสื่อสาร การเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การส่งเสริมการสื่อสารที่เปิดกว้าง และ การจัดให้มีช่องทางการแสดงความคิดเห็น ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ญัฐติกร สังข์ชู^{๒๗} และ อุบลรัตน์ ชุนพันธ์^{๒๘} ที่กล่าวถึงความสำคัญของการมีสัมพันธภาพที่ดี การพัฒนาตนเอง และ การเรียนรู้ในวิชาชีพ การส่งเสริมให้ครูเข้าถึงแหล่งข้อมูล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรม เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ การพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ

^{๒๑} เอกพงศ์ วงศ์สุริยวรรณ, *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๐.

^{๒๒} เจ๊ะฮาดีเม๊ะ สาและ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๒๓} นินท์ลดา ปานเย็น, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐), หน้า ๗๗.

^{๒๔} มาลีสา ดุลชาติ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนในจังหวัดปัตตานี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐), หน้า ๑.

^{๒๕} เจ๊ะฮาดีเม๊ะ สาและ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐), หน้า ๘๑-๘๔.

^{๒๖} พระชรอย ยากองโค, “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๖๑), หน้า ๙๙-๑๐๐.

^{๒๗} ญัฐติกร สังข์ชู, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในการทำงาน และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครปฐม”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐), หน้า ๖๗-๖๙.

^{๒๘} อุบลรัตน์ ชุนพันธ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในการทำงาน และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดสงขลา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ๒๕๕๘), หน้า ๑๙-๒๒.

แนวคิดของ พนมมกร มีราคา^{๒๙} ที่กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้และปรับปรุงรูปแบบการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ เจ๊ะฮาดีเม๊ะ สาและ^{๓๐} และ สมนึก มีแก้ว^{๓๑} ที่กล่าวถึงความสำคัญของการ มีโอกาสได้เพิ่มพูนความรู้

องค์ความรู้งานวิจัย

สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย งานวิจัยนี้ได้สังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับการเสริมสร้าง แรงจูงใจครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ ว่า แรงจูงใจครูโดยรวมยังอยู่ในระดับปานกลาง แต่ครูมีความปรารถนา อย่างยิ่งที่จะให้ดีขึ้น โดยมี ๕ ด้านหลักที่ต้องเร่งดำเนินการคือ เงินเดือนและสวัสดิการ ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้า สถานภาพทางอาชีพ และความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ซึ่งตอกย้ำว่าทั้งปัจจัยพื้นฐาน (Hygiene Factors) และปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) ตามแนวคิดของ Herzberg ล้วนสำคัญไม่ แพ้กัน นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ๕ ด้าน ได้แก่ การยอมรับและยกย่อง ความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน การมีส่วนร่วมและการสื่อสาร และการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ในวิชาชีพ องค์ความรู้นี้จึงเป็นฐานข้อมูลสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารและ หน่วยงานต้นสังกัดสามารถออกแบบนโยบายและกลยุทธ์การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลได้อย่าง ตรงจุด เพื่อยกระดับขวัญกำลังใจครูและคุณภาพการศึกษาในภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครูกลุ่มเมืองฉะเชิงเทรา ๑ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาปรับปรุงโครงสร้างค่าตอบแทนและสวัสดิการให้มีความ เหมาะสมกับภาระงานและค่าครองชีพ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของครูและสร้างความมั่นคง ในอาชีพ

^{๒๙} พนมมกร มีราคา, “การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษ ที่ ๒๑”, *คุณูปการนิพนธ์ปริญาคุณูปการบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๙), หน้า ๓-๙.

^{๓๐} เจ๊ะฮาดีเม๊ะ สาและ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในจังหวัดสงขลา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐), หน้า ๗.

^{๓๑} * สมนึก มีแก้ว, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๒), หน้า ๔.

๑.๒ ควรมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับการฝึกอบรม การศึกษาต่อ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ครูมีความก้าวหน้าในสายงาน

๑.๓ ควรมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานของครูให้เอื้อต่อการปฏิบัติงาน โดยลดภาระงานที่ไม่จำเป็น ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน และสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นบวกและส่งเสริมความร่วมมือ

๑.๔ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครู เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และส่งเสริมการสื่อสารที่เปิดกว้าง เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและส่งเสริมขวัญกำลังใจในการทำงาน

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังกลุ่มครูในพื้นที่อื่น หรือกลุ่มครูในสังกัดอื่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในวงกว้างมากขึ้น

๒.๒ ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่อาจส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เช่น วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำของผู้บริหาร หรือความพึงพอใจในงาน เพื่อให้เข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจอย่างรอบด้าน

๒.๓ ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หรือการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาแนวทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)

พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ พร้อมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติ

การศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าพสดุภัณฑ์, ๒๕๕๐.

เจ๊ะฮาดีเม๊ะ สาและ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในจังหวัดสงขลา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐.

ณัฐติกร สังข์รูป. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในการทำงาน และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐.

ธนวรรณ ตั้งเจริญกิจสกุล. “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความยุติธรรมในองค์กรกับความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งและศักดิ์ศรีในอาชีพของครู”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗.

- นพพร ชลารักษ์. “บทบาทของครูกับการจัดการเรียนการสอน”. **วารสารศึกษาศาสตร์**. มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๘): ๑-๑๐.
- นรินทร์ดาว ปานเย็น. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐.
- บุญชม ศรีสะอาด และคณะ. **พื้นฐานการวิจัยการศึกษา**. มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์, ๒๕๖๑.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๖.
- ปฐมวงศ์ สีหาเสนา. “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูผู้ช่วยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗.
- ปิยะวรรณ แซ่ตัน, จิราพร เกศพิชญวัฒนา, และอภิรติ โสภณพนิช. “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของพนักงานในอุตสาหกรรมการผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดปทุมธานี”. **วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร**. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๐): ๑-๑๔.
- พนมนคร มีราคา. “การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ ๒๑”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๙.
- พระชรอ ยากองโค. “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๖๑.
- มาลีสา ดุลชาติ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนในจังหวัดปัตตานี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐.
- รีฟอรรถ ยะโกะ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๔.
- รุ่งทิวา วิบูลย์พันธ์. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๖๒.
- วรรณ อารณ. “แรงจูงใจในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการรัฐสภา ระดับปฏิบัติงานสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร”. **สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๗.
- สมนึก มีแก้ว. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๒.

สายสุนีย์ ตรีเหลา. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต ๔”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ๒๕๖๑.

สุวิมล ว่องวานิช. **การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๒๕๕๐.

อิสริยา รัฐกิจวิจารณ์ ณ นคร. “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๗.

อุบลรัตน์ ชุณห์พันธ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในการทำงาน และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดสงขลา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๘.

เอกพงศ์ วงศ์สุริยวรรณ. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.

Aimable, A., & Cyprien, C. “The impact of continuous professional development on teachers’ self-efficacy and student achievement”. **Journal of Educational Research**. Vol.115 No.1 (2022): 1-10.

Herzberg, F. **The motivation to work**. US: John Wiley & Sons, 1959.

Joan Nike Ada, & Peter Isaac Msughter. “The influence of training and development on teacher effectiveness in secondary schools”. **Journal of Educational Administration**. Vol.57No.1 (2019):1-10.

Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. “Determining Sample Size for Research Activities”. **Educational and Psychological Measurement**. Vol.30 No.3 (1970): 607-610.

การวิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ
ของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา
Analysis of Path to Success in Academic Positions
of Lecturers in Higher Education Institutions

ธานินทร์ สิทธิวิรัชธรรม*

Thanin Sitthiwiratttham

สุขุม เฉลยทรัพย์**

Sukum Chaleysub

พิทักษ์ จันทรเจริญ***

Pitauk Chancharoen

สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์****

Supaporn Tungdamnarnsawad

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ประเทศไทย

Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University, Thailand

Email: supapornpolitical@gmail.com

Received : January 20, 2025

Revised : April 02, 2025

Accepted : April 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา และ (๒) วิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่มีตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ ๓๙๖ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๗๙ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ การวิเคราะห์การถดถอย และการวิเคราะห์เส้นทาง

* ศ.ธานินทร์ สิทธิวิรัชธรรม Prof.Thanin Sitthiwiratttham

** รศ.ดร.สุขุม เฉลยทรัพย์ Assoc.Prof.Dr.Sukum Chaleysub

*** ผศ.ดร.พิทักษ์ จันทรเจริญ Asst.Prof.Dr.Pitauk Chancharoen

**** ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ Asst.Prof.Dr.Supaporn Tungdamnarnsawad

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ประเทศไทย Doctor of Education, Program in Educational Leadership, Suan Dusit University, Thailand

ผลการวิจัย (๑) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, $SD = 0.351$) โดยปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ ($\bar{X} = 4.55$, $SD = 0.612$) ซึ่งประกอบด้วยการมีผลงานที่มีคุณภาพตามเกณฑ์และการปฏิบัติตามจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการ รองลงมาคือวิถีชีวิต ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.447$) โดยเฉพาะด้านการบริหารเวลาในการทำงานวิชาการ การสอน และภารกิจอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และความสำเร็จในชีวิต ($\bar{X} = 4.37$, $SD = 0.446$) ที่เน้นการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จและความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเอง (๒) ผลการวิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการได้ร้อยละ ๘๕.๓ ($R^2 = 0.853$) และความสำเร็จของผลงานทางวิชาการได้ร้อยละ ๕๘.๔ ($R^2 = 0.584$) ปัจจัยที่มีอิทธิพลรวมสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ ($TE = 0.463$) ความสำเร็จในชีวิต ($TE = 0.350$) และบทบาทการทำงาน ($TE = 0.260$)

คำสำคัญ: เส้นทางสู่ความสำเร็จ; ตำแหน่งทางวิชาการ; อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

Abstract

This research aimed to: (1) study factors affecting the path to success in academic positions of lecturers in higher education institutions, and (2) analyze the path to success in academic positions of lecturers in higher education institutions. This research employed a quantitative approach. The population and sample consisted of lecturers in higher education institutions holding academic positions of Assistant Professor, Associate Professor, and Professor, the sample size was 396. The research instrument was a questionnaire on factors affecting the pathways to success in academic positions with a reliability coefficient of 0.979. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, correlation analysis, regression analysis, and path analysis.

The research findings were as follows: (1) The overall factors affecting success in academic positions were at a high level ($\bar{X} = 4.30$, $SD = 0.351$). The top three factors with highest mean scores were academic work success ($\bar{X} = 4.55$, $SD = 0.612$), which included producing quality work according to criteria and adhering to academic ethics and code of conduct; lifestyle ($\bar{X} = 4.54$, $SD = 0.447$), particularly in managing time effectively for academic work, teaching, and other duties; and life success ($\bar{X} = 4.37$, $SD = 0.446$), which

emphasized setting goals and taking pride in self-worth. (2) Path analysis results showed that the model was consistent with empirical data, explaining 85.3% ($R^2 = 0.853$) of variance in academic position success and 58.4% ($R^2 = 0.584$) of variance in academic work success. The three factors with highest total effects were professional success ($TE = 1.463$), life success ($TE = 1.350$), and work roles ($TE = 1.260$).

Keywords: Path to Success; Academic Position; Lecturer in Higher Education Institutions

บทนำ

ความก้าวหน้าในเส้นทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษานับเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งทางวิชาการทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ สะท้อนถึงความเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของตน การได้มาซึ่งตำแหน่งทางวิชาการไม่เพียงแต่เป็นความสำเร็จในระดับบุคคล แต่ยังส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของประเทศโดยรวม

แม้ว่าในปัจจุบันมีกรอบมาตรฐานที่ชัดเจนในการข้อกำหนดตำแหน่งทางวิชาการตามกฎหมายกระทรวง มาตรฐานการขอตำแหน่งทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕^๑ และประกาศ ก.พ.อ. เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ พ.ศ. ๒๕๖๔^๒ ได้กำหนดคุณสมบัติและผลงานทางวิชาการสำหรับตำแหน่งศาสตราจารย์ไว้อย่างชัดเจน ทั้งด้านคุณภาพการสอน ผลงานวิจัย ตำรา หนังสือ และผลงานในลักษณะอื่น โดยการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการต้องคำนึงถึงจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ทางวิชาการ ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาเป็นผลงานของตน ไม่ลอกเลียนผลงานของผู้อื่นการมีเสรีภาพทางวิชาการ การนำเสนอผลงานตามความเป็นจริงและความเชื่อของตน การยึดถือผลประโยชน์ทางวิชาการ ไม่นำผลงานไปใช้ประโยชน์ทางธุรกิจ การเคารพความคิดเห็นทางวิชาการของผู้อื่น และยอมรับฟังความคิดเห็นและคำวิจารณ์ของผู้อื่น

^๑ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, “กฎกระทรวงมาตรฐานการขอตำแหน่งทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕”, **ราชกิจจานุเบกษา**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, ๒๕๖๕), หน้า ๑๙-๒๖.

^๒ คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา, “ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. ๒๕๖๔”, **ราชกิจจานุเบกษา**, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา, ๒๕๖๔), หน้า ๓๙-๗๑.

อย่างไรก็ตามการก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการยังคงเป็นความท้าทายสำหรับอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา การศึกษาของ Baker^๓ แสดงให้เห็นว่า อาจารย์ต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการในการขอตำแหน่งทางวิชาการ ทั้งในด้านการสร้างผลงานวิชาการที่มีคุณภาพ การบริหารจัดการเวลา และการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัว สำหรับงานวิจัยในบริบทของประเทศไทยโดย พรนิภา วิจารณ์จิต^๔ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการและวิถีชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการ โดยปัจจัยภายในที่สำคัญประกอบด้วย การได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม และการได้รับการยอมรับจากกลุ่มวิชาชีพ ในขณะที่ปัจจัยภายนอกที่สำคัญคือการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในระดับคณะและมหาวิทยาลัยอย่างชัดเจน สอดคล้องกับการศึกษาของ ฉลอง สุขทอง และศิรินทิพย์ ไตรเกษม^๕ ที่พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือแรงจูงใจในการทำผลงาน การสนับสนุนจากองค์กร และการบริหารเวลา

จากการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าความสำเร็จในการก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายประการ McClelland^๖ อธิบายว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้บุคคลมุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ ตั้งเป้าหมายที่ท้าทาย และพยายามบรรลุเป้าหมายนั้นด้วยความเพียรพยายาม สอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow^๗ ที่กล่าวถึงความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ในขั้นสูงสุด นอกจากนี้ House^๘ ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม ทั้งด้านอารมณ์ การประเมิน ข้อมูลข่าวสาร และเครื่องมือ ซึ่งล้วนมีผลต่อความสำเร็จในอาชีพ

การศึกษาของ Gardner and Blackstone^๙ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการประกอบด้วย การทุ่มเทเวลา การสร้างผลงานที่มีคุณภาพ และการได้รับการ

^๓ Baker, M., "Career Confidence and Gendered Expectations of Academic Promotion", *Journal of Sociology*, Vol.46 No.3 (2010) : 317-334.

^๔ พรนิภา วิจารณ์จิต, "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำผลงานวิชาการเพื่อขอตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ประจำ กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม", *วารสารวิชาการธรรมศาสตร์*, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๕) : ๘๑-๙๓.

^๕ ฉลอง สุขทอง และศิรินทิพย์ ไตรเกษม, "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์", *วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๑): ๕๗-๖๗.

^๖ McClelland, D. C., *The achieving society*, (NJ: Van Nostrand, 1961), pp. 10-13.

^๗ Maslow, A. H., *Motivation and personality*, (NY: Harper & Row, 1970), pp. 370-396.

^๘ House, J. S., *Work stress and social support*, (MA: Addison-Wesley, 1981), pp. 41-45.

^๙ Gardner, S. K., & Blackstone, A., "Putting in your time: Faculty experiences in the process of promotion to professor", *Innovative Higher Education*, Vol.38 No. 5 (2013) : 411-425.

สนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน ขณะที่ Youn and Price^{๑๐} เน้นความสำคัญของการพัฒนาระบบสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพในระดับสถาบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Guest^{๑๑} ที่กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน ทั้งในด้านเวลา การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจ

ในด้านวิถีชีวิตและการทำงาน Wood and Breyer^{๑๒} พบว่า การจัดการเวลาที่มีประสิทธิภาพและการมีเป้าหมายในอาชีพที่ชัดเจนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการ นอกจากนี้ วิถีชีวิตยังเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยเฉพาะในประเด็นการบริหารเวลาในการทำงาน วิชาการ การสอน และภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาของ Zacher et al.^{๑๓} แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านความสำเร็จในชีวิตและความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการ โดยอาจารย์ต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉลอง สุขทอง และ ศิริทิพย์ ไตรเกษม ที่พบว่าปัจจัยด้านแรงจูงใจและการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการ

Anderson and White^{๑๔} พบว่าความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งระหว่างปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ ($r = 0.918$) และความสำเร็จในชีวิต ($r = 0.912$) กับการได้รับตำแหน่งทางวิชาการ นอกจากนี้ ยังพบว่าการมีที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์มีอิทธิพลทางอ้อม ($IE = 0.423$) ต่อความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยในประเทศไทยที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของระบบสนับสนุนและการมีที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์ของพรนิภา วิจารณ์จิต และยังพบว่าปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมและองค์กรมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านแรงจูงใจในการทำผลงาน การที่ผลการวิจัยทั้งในและต่างประเทศพบข้อสรุปที่สอดคล้องกันนี้ ยิ่งตอกย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบสนับสนุนที่ครอบคลุมทั้งมิติส่วนบุคคลและองค์กร

^{๑๐} Youn, T. I., & Price, T. M., "Learning from the experience of others: The evolution of faculty tenure and promotion rules in comprehensive institutions", *The Journal of Higher Education*, Vol. 80 No. 2 (2009) : 204-637.

^{๑๑} Guest, D. E., "Perspectives on the study of work-life balance", *Social Science Information*, Vol.41 No. 2 (2002) : 255-279.

^{๑๒} Wood, L. N. & Breyer, Y. A., "Success in Higher Education", [Online]. Available: <https://www.researchgate.net> [2017, October 5].

^{๑๓} Zacher, H., Rudolph, C. W., Todorovic, T. & Ammann, D., "Academic Career Development: A Review and research Agenda", [Online]. Available: <https://www.researchgate.net> [2018, August 10].

^{๑๔} Anderson, J. R., & White, S. M., "Path Analysis of Factors Affecting Academic Promotion in Higher Education", *Journal of Higher Education Research*, Vol.42 No.3 (2023) : 278-295.

จากความสำเร็จของการข้อกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ การทบทวนวรรณกรรมและผลการวิจัยทั้งในและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าความสำเร็จในการก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการเป็นผลมาจากการผสมผสานของปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคล เช่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การบริหารจัดการเวลา และการมีเป้าหมายที่ชัดเจน และปัจจัยภายนอก เช่น การสนับสนุนจากองค์กร ระบบพี่เลี้ยง และเครือข่ายทางวิชาการ การศึกษาและทำความเข้าใจปัจจัยเหล่านี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาแนวทางสนับสนุนให้อาจารย์ประสบความสำเร็จในการข้อกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศโดยรวม

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา และวิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบและกลไกสนับสนุนการขอตำแหน่งทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนเป็นแนวทางสำหรับอาจารย์เพื่อข้อกำหนดตำแหน่งทางวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

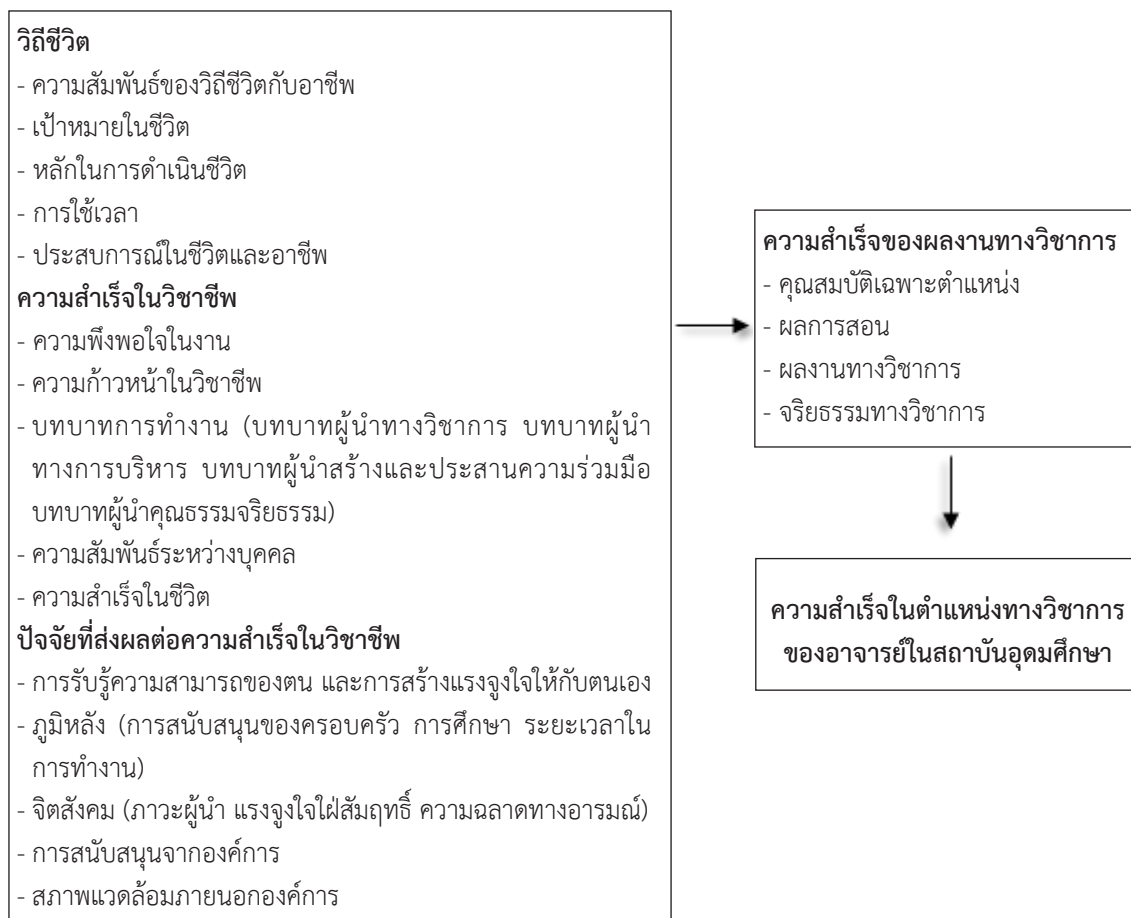
๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

๒. เพื่อวิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

โมเดลเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษามีความสัมพันธ์คล้อยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย (ธานินทร์ สิทธิวีรธรรม และคณะ, ๒๕๖๘)

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากร คือ อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่มีตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน ๑๙,๓๔๓ คน รองศาสตราจารย์ จำนวน ๗,๔๑๗ คน และศาสตราจารย์ จำนวน ๑,๑๘๐ คน รวมทั้งหมด ๒๗,๙๔๐ คน กลุ่มตัวอย่าง ได้จากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของยามานะ (Yamane) $n = N / (1 + N(e)^2)$ กำหนด n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง N = จำนวนประชากรทั้งหมด e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้ ๐.๐๕ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ ๓๙๖ คน สำหรับการสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากทุกตำแหน่งทางวิชาการของประชากรมีความสำคัญกับงานวิจัย จึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนที่เท่ากันของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

คือ ศาสตราจารย์ จำนวน ๑๓๒ คน (ร้อยละ ๓๓.๓๓) รองศาสตราจารย์ จำนวน ๑๓๒ คน (ร้อยละ ๓๓.๓๓) และผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน ๑๓๒ คน (ร้อยละ ๓๓.๓๓)

ตัวแปรที่ศึกษา มีดังนี้ ตัวแปรต้น ได้แก่ วิถีชีวิต ความสำเร็จในวิชาชีพ และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ และตัวแปรตาม ได้แก่ ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ และความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับของ Likert's Scale โดยมีรายการข้อความความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา (๑) วิถีชีวิต (๒) ความสำเร็จในวิชาชีพ (๓) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ และ (๔) ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ ค่าคะแนนระดับความคิดเห็น มีดังนี้ ๕ = มากที่สุด ๔ = มาก ๓ = ปานกลาง ๒ = น้อย และ ๑ = น้อยที่สุด สำหรับเกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็น มีดังนี้ ๔.๕๐-๕.๐๐ คะแนน = มากที่สุด ๓.๕๐-๔.๔๙ คะแนน = มาก ๒.๕๐-๓.๔๙ คะแนน = ปานกลาง ๑.๕๐-๒.๔๙ คะแนน = น้อย และ ๑.๐๐-๑.๔๙ คะแนน = น้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ โดยการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน ได้ค่า IOC เท่ากับ ๐.๖๗-๑.๐๐ ซึ่งสอดคล้องกับ สัจจิรา บุญยรัตพันธุ์^{๑๕} ที่นำเสนอว่า ค่า IOC มีค่ามากกว่า ๐.๖ นั้น เป็นระดับความเที่ยงตรงที่ยอมรับได้ และการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยสถิติ Cronbach's Alpha Coefficient เท่ากับ ๐.๙๗๙

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ (๑) การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) (๒) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) วิเคราะห์ Path Analysis เพื่อศึกษาอิทธิพลหรือผลกระทบระหว่างตัวแปรทั้งทางตรง (Direct Effect) และทางอ้อม (Indirect Effect) เพื่อพิสูจน์การยอมรับหรือปฏิเสธความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

การแปลความหมายค่าสถิติในการวิจัย มีดังนี้ (๑) การแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ๐.๙๐ - ๑.๐๐ = ความสัมพันธ์สูงมาก ๐.๗๐ - ๐.๙๐ = ความสัมพันธ์สูง ๐.๕๐ - ๐.๗๐ = ความสัมพันธ์ปานกลาง ๐.๓๐ - ๐.๕๐ = ความสัมพันธ์ต่ำ ๐.๐๐ - ๐.๓๐ = ความสัมพันธ์ต่ำมาก (๒) การแปลผล

^{๑๕} สัจจิรา บุญยรัตพันธุ์, ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ๒๕๖๓).

ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) .๒๖ ขึ้นไป = อิทธิพลสูง .๑๓ - .๒๕ = อิทธิพลปานกลาง ๐.๐๒ - ๐.๑๒ = อิทธิพลต่ำ (๓) การแปลผลค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (β) ๐.๕๐ = อิทธิพลสูง ๐.๓๐ - ๐.๕๐ = อิทธิพลปานกลาง ๐.๑๐ - ๐.๓๐ = อิทธิพลต่ำ < ๐.๑๐ = อิทธิพลน้อยมาก และ ๔) การแปลผลค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (B) > ๐.๒๕ = อิทธิพลมาก ๐.๑๑ - ๐.๒๕ = มีอิทธิพลปานกลาง ๐.๐๕ - ๐.๑๐ = อิทธิพลต่ำ < ๐.๐๕ = อิทธิพลต่ำมาก

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๑ ปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา มีดังนี้

ตารางที่ ๑ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่ส่งผลต่อเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
วิถีชีวิต	๔.๕๔	๐.๔๔๗	มากที่สุด
- การใช้เวลา โดยบริหารเวลาในการทำงานวิชาการ การสอน และภารกิจที่ได้รับมอบหมายอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	๔.๖๔	๐.๖๑๔	มากที่สุด
- เป้าหมายในชีวิต โดยมีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนความก้าวหน้าในตำแหน่งทางวิชาการที่ชัดเจน	๔.๕๕	๐.๕๑๗	มากที่สุด
ความพึงพอใจในงาน	๔.๓๒	๐.๓๔๑	มาก
- ปลื้มใจเมื่อเห็นผลสำเร็จของงานที่ได้รับมอบหมาย	๔.๘๐	๐.๔๐๓	มากที่สุด
- ได้รับผลการประเมินการปฏิบัติงานจากผู้บังคับบัญชาในทางบวก	๔.๕๕	๐.๗๐๘	มากที่สุด
ความก้าวหน้าในอาชีพ	๔.๐๔	๐.๕๐๖	มาก
- มีความภาคภูมิใจในอาชีพอาจารย์ งานสอน และงานวิจัย	๔.๙๓	๐.๒๔๗	มากที่สุด
- ตำแหน่งทางวิชาการมีเกียรติและมีความรับผิดชอบในอาชีพที่มากขึ้น	๔.๒๒	๐.๗๙๘	มาก
บทบาทการทำงานในมหาวิทยาลัย	๔.๑๒	๐.๓๔๒	มาก
- บทบาทผู้นำทางวิชาการ	๔.๑๐	.๔๓๒	มาก
- บทบาทผู้นำทางการบริหาร	๓.๙๙	.๒๔๘	มาก
- บทบาทผู้นำสร้างและประสานความร่วมมือ	๔.๐๗	๐.๔๔๐	มาก
- บทบาทผู้นำคุณธรรมจริยธรรม	๔.๓๔	๐.๓๕๗	มาก
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	๔.๑๔	๐.๓๙๒	มาก
- ได้รับความไว้วางใจจากผู้มีส่วนได้เสียกับหลักสูตร คณะ และมหาวิทยาลัย	๔.๒๙	๐.๕๗๙	มาก
- ส่งเสริมความสัมพันธ์ของบุคลากรให้ปฏิบัติงานที่รับผิดชอบหรือที่ได้รับมอบหมายได้เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับหลักสูตร คณะ และมหาวิทยาลัย	๔.๒๙	๐.๕๗๙	มาก

ความสำเร็จในชีวิต	๔.๓๗	๐.๔๔๖	มาก
- กำหนดเป้าหมายความสำเร็จในชีวิตของตนเอง	๔.๗๐	๐.๕๘๔	มากที่สุด
- ภูมิใจในชีวิตและคิดว่าตนเองมีคุณค่า	๔.๗๐	๐.๕๘๔	มากที่สุด
ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ	๔.๓๔	๐.๔๕๘	มาก
- การรับรู้ความสามารถของตน และการสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง	๔.๒๖	๐.๔๑๒	มาก
- ปัจจัยด้านครอบครัว การศึกษา และระยะเวลาการทำงาน	๔.๔๘	๐.๕๙๑	มาก
- ปัจจัยด้านจิตสังคม	๔.๔๓	๐.๕๔๗	มาก
- ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากองค์กร	๔.๔๖	๐.๕๙๙	มาก
- ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร	๔.๐๘	๐.๔๘๗	มาก
ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ	๔.๕๕	๐.๖๑๒	มากที่สุด
- ผลงานทางวิชาการ มีผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพตามเกณฑ์การขอตำแหน่งทางวิชาการ	๔.๕๕	๐.๖๑๒	มากที่สุด
- จริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการ โดยปฏิบัติตามหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการในการสร้างผลงานทางวิชาการ	๔.๕๕	๐.๖๑๒	มากที่สุด
ภาพรวม	๔.๓๐	๐.๓๕๑	มาก

ตารางที่ ๑ พบว่า ในภาพรวมปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๐$, $SD = ๐.๓๕๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่

อันดับที่ ๑ ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๕$, $SD = ๐.๖๑๒$) โดยให้ความสำคัญทั้งด้านคุณภาพของผลงานตามเกณฑ์การขอตำแหน่งทางวิชาการ และการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการ ($\bar{X} = ๔.๕๕$, $SD = ๐.๖๑๒$)

อันดับที่ ๒ วิถีชีวิต อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๔$, $SD = ๐.๔๔๗$) โดยเฉพาะในประเด็นการบริหารเวลาในการทำงานวิชาการ การสอน และภารกิจอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = ๔.๖๔$, $SD = ๐.๖๑๔$) และการกำหนดเป้าหมายความก้าวหน้าในตำแหน่งทางวิชาการที่ชัดเจน ($\bar{X} = ๔.๕๕$, $SD = ๐.๕๑๗$)

อันดับที่ ๓ ความสำเร็จในชีวิต อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๗$, $SD = ๐.๔๔๖$) โดยอาจารย์ให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จในชีวิตและความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเองในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๗๐$, $SD = ๐.๕๘๔$)

สำหรับปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จ มีดังนี้ (๑) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๔$, $SD = ๐.๔๕๘$) โดยปัจจัยด้านครอบครัว การศึกษา และระยะเวลาการทำงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๔๘$, $SD = ๐.๕๙๑$) (๒) ความพึงพอใจในงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$, $SD = ๐.๓๔๑$) โดยอาจารย์มีความปลาบปลื้มดีใจเมื่อเห็นผลสำเร็จของงานในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๘๐$,

SD = ๐.๔๐๓) (๓) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$, SD = ๐.๓๙๒) โดยให้ความสำคัญกับการได้รับความไว้วางใจและการส่งเสริมความสัมพันธ์ของบุคลากร ($\bar{X} = ๔.๒๙$, SD = ๐.๕๗๙) (๔) บทบาทการทำงานในมหาวิทยาลัย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๒$, SD = ๐.๓๔๒) โดยบทบาทผู้นำคุณธรรมจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๓๔$, SD = ๐.๓๕๗) และ (๕) ความก้าวหน้าในอาชีพ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, SD = ๐.๕๐๖) โดยอาจารย์มีความภาคภูมิใจในอาชีพอาจารย์งานสอน และงานวิจัยในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๙๓$, SD = ๐.๒๔๗)

ผลการวิจัยในตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ ประกอบด้วยทั้งปัจจัยด้านการผลิตผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพ การบริหารจัดการวิถีชีวิต และการมีเป้าหมายความสำเร็จที่ชัดเจน โดยมีปัจจัยสนับสนุนด้านความพึงพอใจในงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเป็นองค์ประกอบสำคัญ

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๒ การวิเคราะห์เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis)

ความหมายของตัวแปร มีดังนี้ Ta = วิถีชีวิต, Tb = ความพึงพอใจในงาน, Tc = ความก้าวหน้าในอาชีพ, Td = บทบาทการทำงานในมหาวิทยาลัย, Te = ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล, Tf = ความสำเร็จในชีวิต, Tg = ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ, Th = ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ, TT = ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

ตารางที่ ๒ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

ตัวแปร	Ta	Tb	Tc	Td	Te	Tf	Tg	Th	TT
Ta	๑	๐.๒๖๑**	๐.๔๙๖**	๐.๒๘๗**	๐.๔๗๖**	๐.๔๖๙**	๐.๕๐๙**		๐.๖๕๕**
Tb		๑	๐.๗๔๘**	๐.๔๘๙**	๐.๔๔๑**	๐.๗๑๔**	๐.๖๒๙**	๐.๑๐๘*	๐.๖๕๙**
Tc			๑	๐.๖๕๐**	๐.๓๒๘**	๐.๘๗๖**	๐.๘๘๐**		๐.๘๘๘**
Td				๑	๐.๖๒๖**	๐.๗๔๙**	๐.๖๘๕**		๐.๗๙๕**
Te					๑	๐.๖๑๑**	๐.๔๗๗**		๐.๗๒๙**
Tf						๑	๐.๘๗๙**		๐.๙๒๑**
Tg							๑		๐.๙๒๓**
Th								๑	๐.๗๖๔**
TT									๑

** $p < ๐.๐๑$, * $p < ๐.๐๕$

ตารางที่ ๒ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา อธิบายได้ดังนี้

ความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ($r > 0.500$) พบ ๒ ตัวแปร ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ (Tg) ($r = 0.523, p < 0.01$) และความสำเร็จในชีวิต (Tf) ($r = 0.521, p < 0.01$) ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ($0.300 < r < 0.500$) พบ ๔ ตัวแปร ได้แก่ ความก้าวหน้าในอาชีพ (Tc) ($r = 0.448, p < 0.01$) บทบาทการทำงานในมหาวิทยาลัย (Td) ($r = 0.395, p < 0.01$) ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ (Th) ($r = 0.364, p < 0.01$) และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Te) ($r = 0.329, p < 0.01$) และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง ($0.10 < r < 0.30$) พบ ๒ ตัวแปร ได้แก่ วิถีชีวิต (Ta) ($r = 0.255, p < 0.01$) และความพึงพอใจในงาน (Tb) ($r = 0.259, p < 0.01$)

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ พบความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากระหว่าง ความก้าวหน้าในอาชีพ (Tc) กับ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ (Tg) ($r = 0.880, p < 0.01$) ความก้าวหน้าในอาชีพ (Tc) กับ ความสำเร็จในชีวิต (Tf) ($r = 0.876, p < 0.01$) และความสำเร็จในชีวิต (Tf) กับ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ (Tg) ($r = 0.879, p < 0.01$)

ผลการวิจัยในตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่า ๑) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาทุกความสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์เชิงบวก แสดงถึงการแปรผันในทิศทางเดียวกัน และ ๒) ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้งหมดมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยด้านความสำเร็จในชีวิตและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ ซึ่งมีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก

การวิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis)

ตารางที่ ๓ การวิเคราะห์การถดถอยของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ

ตัวแปรอิสระ	R	R ²	F	B	β	t	Sig.
วิถีชีวิต	๐.๖๕๕	๐.๔๒๙	๒๙๖.๓๑๐	๐.๕๑๔	๐.๖๕๕	๑๗.๒๑๔	๐.๐๐๐***
ความพึงพอใจในงาน	๐.๖๕๙	๐.๔๓๔	๓๐๒.๔๕๐	๐.๖๗๗	๐.๖๕๙	๑๗.๓๙๑	๐.๐๐๐***
ความก้าวหน้าในอาชีพ	๐.๘๔๘	๐.๗๑๙	๑๐๐๘.๕๕๗	๐.๕๘๘	๐.๘๔๘	๓๑.๗๕๘	๐.๐๐๐***
บทบาทการทำงาน ในมหาวิทยาลัย	๐.๗๙๕	๐.๖๓๓	๖๗๘.๙๗๙	๐.๘๑๖	๐.๗๙๕	๒๖.๐๕๗	๐.๐๐๐***
ความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล	๐.๗๒๙	๐.๕๓๑	๔๔๖.๒๔๐	๐.๖๕๑	๐.๗๒๙	๒๑.๑๒๔	๐.๐๐๐***
ความสำเร็จในชีวิต	๐.๙๒๑	๐.๘๔๘	๒๑๙๘.๒๙๑	๐.๗๒๔	๐.๙๒๑	๔๖.๘๘๖	๐.๐๐๐***
ปัจจัยที่ส่งผลต่อความ สำเร็จในวิชาชีพ	๐.๙๒๓	๐.๘๕๓	๒๒๘๐.๙๓๕	๐.๗๐๗	๐.๙๒๓	๔๗.๗๕๙	๐.๐๐๐***
ความสำเร็จของผลงาน ทางวิชาการ	๐.๗๖๔	๐.๕๘๔	๕๕๓.๓๕๒	๐.๔๓๘	๐.๗๖๔	๒๓.๕๒๓	๐.๐๐๐***

***p < ๐.๐๐๑

ตารางที่ ๓ การวิเคราะห์การถดถอยของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ อธิบายได้ดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (R) ทุกตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ สำหรับตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุดคือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ (R = ๐.๙๒๓) และความสำเร็จในชีวิต (R = ๐.๙๒๑) และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุดคือ วิถีชีวิต (R = ๐.๖๕๕)

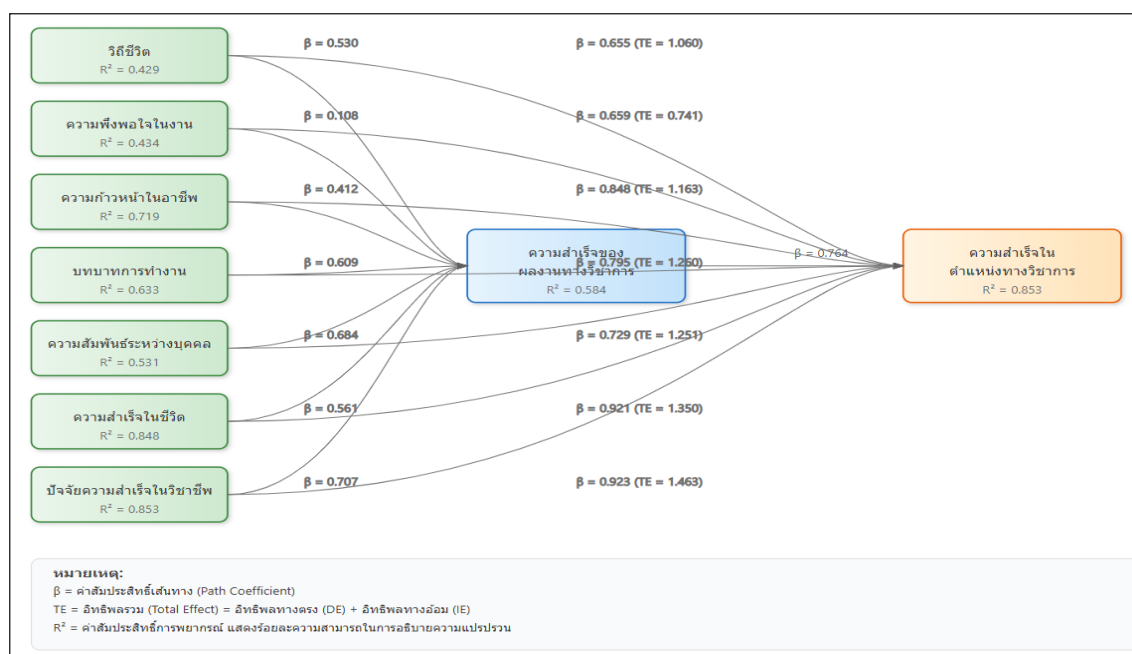
ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R²) ตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวนได้มากที่สุดคือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ (๘๕.๓๐%) และความสำเร็จในชีวิต (๘๔.๘๐%) และตัวแปรที่อธิบายความแปรปรวนได้น้อยที่สุดคือ วิถีชีวิต (๔๒.๙๐%)

ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (B และ β) ทุกตัวแปรมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ สำหรับตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุดเมื่อพิจารณาจากค่า β คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ (๐.๙๒๓) และความสำเร็จในชีวิต (๐.๙๒๑)

นัยสำคัญทางสถิติ ทุกตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๐ (p < ๐.๐๐๑) ค่า F-test ทุกตัวแปรมีนัยสำคัญ แสดงว่าสมการถดถอยสามารถใช้พยากรณ์ตัวแปรตามได้

ผลการวิจัยในตารางที่ ๓ แสดงให้เห็นว่า ทุกปัจจัยมีความสำคัญต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยด้านความสำเร็จในวิชาชีพและความสำเร็จในชีวิต ซึ่งมีอิทธิพลสูงที่สุด

จากการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) และการวิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis) นำไปสู่การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระบุปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการได้ตำแหน่งทางวิชาการ และตรวจสอบความสอดคล้องของกรอบแนวคิดการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ดังภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา
(ชานินทร์ สิทธิวีระธรรม และคณะ, ๒๕๖๘)

แผนภาพที่ ๒ เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา อธิบายได้ดังนี้

อิทธิพลทางตรง (Direct Effects: DE) มีดังนี้ วิถีชีวิต $\rightarrow$ ความสำเร็จในทางวิชาการ ($\beta = 0.655$), ความพึงพอใจในงาน $\rightarrow$ ความสำเร็จในทางวิชาการ ($\beta = 0.659$), ความก้าวหน้าในอาชีพ $\rightarrow$ ความสำเร็จในทางวิชาการ ($\beta = 0.848$), บทบาทการทำงาน $\rightarrow$ ความสำเร็จในทางวิชาการ ($\beta = 0.764$), ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล $\rightarrow$ ความสำเร็จในทางวิชาการ ($\beta = 0.729$), ความสำเร็จในชีวิต $\rightarrow$ ความสำเร็จในทางวิชาการ ($\beta = 0.921$), ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ $\rightarrow$ ความสำเร็จในทางวิชาการ ($\beta = 0.923$)

อิทธิพลผ่านผลงานทางวิชาการ (Path through Academic Work) มีดังนี้ วิถีชีวิต $\rightarrow$ ผลงานวิชาการ ($\beta = 0.530$), ความพึงพอใจในงาน $\rightarrow$ ผลงานวิชาการ ($\beta = 0.108$), ความก้าวหน้าในอาชีพ $\rightarrow$ ผลงานวิชาการ ($\beta = 0.412$), บทบาทการทำงาน $\rightarrow$ ผลงานวิชาการ ($\beta = 0.609$), ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล $\rightarrow$ ผลงานวิชาการ ($\beta = 0.684$), ความสำเร็จในชีวิต $\rightarrow$ ผลงานวิชาการ ($\beta = 0.561$), ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ $\rightarrow$ ผลงานวิชาการ ($\beta = 0.707$), ผลงานวิชาการ $\rightarrow$ ความสำเร็จในทางวิชาการ ($\beta = 0.764$)

อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effects: IE = DE $\times$ ๐.๗๖๔) มีดังนี้ วิถีชีวิต $0.530 \times 0.764 = 0.405$, ความพึงพอใจในงาน $0.108 \times 0.764 = 0.082$, ความก้าวหน้าในอาชีพ $0.412 \times 0.764 = 0.314$, บทบาทการทำงาน $0.609 \times 0.764 = 0.465$, ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล $0.684 \times 0.764 = 0.522$, ความสำเร็จในชีวิต $0.561 \times 0.764 = 0.429$, ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ $0.707 \times 0.764 = 0.540$

อิทธิพลรวม (Total Effects: TE = Direct + Indirect) มีดังนี้ วิถีชีวิต $0.655 + 0.405 = 1.060$, ความพึงพอใจในงาน $0.659 + 0.082 = 0.741$, ความก้าวหน้าในอาชีพ $0.848 + 0.314 = 1.162$, บทบาทการทำงาน $0.755 + 0.465 = 1.220$, ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล $0.729 + 0.522 = 1.251$, ความสำเร็จในชีวิต $0.921 + 0.429 = 1.350$, ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ $0.923 + 0.540 = 1.463$

ค่าสถิติโมเดล มีดังนี้ R^2 ของความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ = ๐.๘๕๓, R^2 ของความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ = ๐.๕๘๔, ทุกเส้นทางมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.001$, F-statistics อยู่ระหว่าง ๑๕๓.๙๓๔ - ๒๒๘๐.๙๓๕

สมมติฐานการวิจัย

H₀: โมเดลเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

H₁: โมเดลเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐาน ปฏิเสธ H₀ และยอมรับ H₁ โดยพบหลักฐานที่สนับสนุนดังนี้ (๑) โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ในระดับสูง (๒) ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ $R^2 = 0.853$ (๘๕.๓%) (๓) ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ $R^2 = 0.584$ (๕๘.๔%) (๔) ทุกเส้นทางในโมเดลมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑ และ ค่า F-statistics อยู่ระหว่าง ๑๕๓.๙๓๔ - ๒,๒๘๐.๙๓๕ แสดงถึงความเหมาะสมของโมเดลในการพยากรณ์ตัวแปรตาม สรุปได้ว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ อันดับที่ ๑ ความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ อยู่ในระดับมากที่สุด ประกอบด้วย การมีผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ และการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการ อันดับที่ ๒ วิถีชีวิต อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะการบริหารเวลาในการทำงาน วิชาการ การสอน และภารกิจอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และการกำหนดเป้าหมายความก้าวหน้าในตำแหน่งทางวิชาการที่ชัดเจนและ อันดับที่ ๓ ความสำเร็จในชีวิต อยู่ในระดับมาก โดยอาจารย์ให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จในชีวิตและความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเอง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพ ความพึงพอใจในงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บทบาทการทำงานในมหาวิทยาลัย และความก้าวหน้าในอาชีพ

เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิเคราะห์เส้นทางแสดงให้เห็นอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ ดังนี้ (๑) อิทธิพลรวม (Total Effects) สูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ (TE = ๑.๔๖๓) ความสำเร็จในชีวิต (TE = ๑.๓๕๐) และบทบาทการทำงาน (TE = ๑.๒๖๐) (๒) อิทธิพลทางตรง (Direct Effects) ที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ ($\beta = ๐.๙๒๓$) ความสำเร็จในชีวิต ($\beta = ๐.๙๒๑$) และความก้าวหน้าในอาชีพ ($\beta = ๐.๘๔๘$) (๓) อิทธิพลทางอ้อมผ่านผลงานทางวิชาการ (Indirect Effects) ที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ (IE = ๐.๕๔๐) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (IE = ๐.๕๒๒) และบทบาทการทำงาน (IE = ๐.๔๖๕)

ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล พบว่า โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการได้ร้อยละ ๘๕.๓ ($R^2 = ๐.๘๕๓$) สามารถอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จของผลงานทางวิชาการได้ร้อยละ ๕๘.๔ ($R^2 = ๐.๕๘๔$) ทุกเส้นทางในโมเดลมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑ ค่า F-statistics อยู่ระหว่าง ๑๕๓.๙๓๔ - ๒,๒๘๐.๙๓๕ ผลการวิเคราะห์เส้นทางแสดงให้เห็นว่า ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของหลายปัจจัย โดยมีทั้งอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมผ่านความสำเร็จของผลงานทางวิชาการ โดยปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดคือ ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ ความสำเร็จในชีวิต และบทบาทการทำงาน ซึ่งมีทั้งอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมผ่านผลงานทางวิชาการในระดับสูง

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบที่สำคัญของงานวิจัยนี้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ ทำให้ผลการวิจัยนี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยของ Gardner and Blackstone ที่พบว่าการเข้าถึงทรัพยากรและการสนับสนุนจากสถาบันเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการขอตำแหน่งทางวิชาการ แต่การวิจัยนี้กลับพบว่าการบริหารจัดการเวลาและการมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนมีความสำคัญมากกว่า แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมการทำงานในบริบทของประเทศไทย ที่อาจารย์ต้องรับผิดชอบภาระงานหลากหลายด้านพร้อมกัน จึงให้ความสำคัญกับการบริหารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตมีทั้งอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมผ่านผลงานทางวิชาการต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ ซึ่งมีอิทธิพลรวมอยู่ในระดับสูง ในขณะที่งานวิจัยของ Zacher et al. เน้นเพียงอิทธิพลทางตรงของการจัดการเวลาต่อความสำเร็จในการพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการ โดยไม่ได้วิเคราะห์อิทธิพลทางอ้อม การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการเวลาที่ดีไม่เพียงส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ แต่ยังส่งผลทางอ้อมผ่านการสร้างผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพอีกด้วย

สำหรับปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการประกอบด้วยคุณภาพของผลงานทางวิชาการ การบริหารเวลา และการมีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำผลงานวิชาการเพื่อขอตำแหน่งทางวิชาการของพรนิภา วิจารณ์จิต ที่พบว่าความสำเร็จของผลงานทางวิชาการและวิถีชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญมากที่สุด ปัจจัยภายในเกี่ยวกับการให้ค่าตอบแทนในรูปแบบตัวเงินที่เหมาะสม และการได้รับการยอมรับและยกย่องจากกลุ่มวิชาชีพ มีความเหมาะสมมากที่สุด ในส่วนปัจจัยภายนอก ควรมีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบในงานของคณะและมหาวิทยาลัยอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยความสำเร็จของอาจารย์ในสถาบันระดับอุดมศึกษาของ Wood and Breyer พบว่า การจัดการเวลาที่มีประสิทธิภาพ และการมีเป้าหมายในอาชีพที่ชัดเจน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการ และส่งผลต่อวิถีชีวิตและการกำหนดเป้าหมายความก้าวหน้าในการทำงาน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยการพัฒนาวิชาชีพของอาจารย์ในสถาบันระดับอุดมศึกษาของ Zacher et al ปัจจัยด้านความสำเร็จในชีวิต และความภาคภูมิใจในตนเอง มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการ โดยความสำเร็จในชีวิตเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ

เส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิจัยเส้นทางแสดงให้เห็นอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ ดังนี้ (๑) อิทธิพลรวม ได้แก่ ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ ความสำเร็จในชีวิต และบทบาทการทำงาน (๒) อิทธิพลทางตรง ได้แก่ ปัจจัย

ความสำเร็จในวิชาชีพ ความสำเร็จในชีวิต และความก้าวหน้าในอาชีพ และ ๓) อิทธิพลทางอ้อมผ่านผลงานทางวิชาการ ได้แก่ ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และบทบาทการทำงาน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ ของฉลอง สุขทอง และศิริทิพย์ ไตรเกษม พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการสูงสุด และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านผลงานทางวิชาการ ซึ่งใกล้เคียงกับผลการวิจัยนี้ที่พบค่าอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของงานวิจัยนี้ และปัจจัยสำคัญประกอบด้วย แรงจูงใจในการทำผลงาน การสนับสนุนจากองค์กร และการบริหารเวลา สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำผลงานวิชาการเพื่อขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของพรนิภา วิจารณ์จิต พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลรวมสูงสุดคือความสำเร็จในชีวิตและความสำเร็จในวิชาชีพ ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม และองค์กรมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านแรงจูงใจในการทำผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่พบค่าอิทธิพลรวมของทั้งสองปัจจัยอยู่ในระดับสูงสุดเช่นกัน

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของเส้นทางสู่ความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ ยังสอดคล้องกับการวิเคราะห์เส้นทางของปัจจัยที่ส่งผลต่อตำแหน่งทางวิชาการในระดับอุดมศึกษาของ Anderson and White พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีค่าสูงสุดคือ ปัจจัยความสำเร็จในวิชาชีพ ($r = 0.516$) และความสำเร็จในชีวิต ($r = 0.512$) ซึ่งใกล้เคียงกับผลการวิจัยนี้ที่พบค่า $r = 0.523$ และ 0.521 ตามลำดับ และการมีที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์ มีอิทธิพลทางอ้อม ($IE = 0.423$) สอดคล้องกับการวิเคราะห์เส้นทางผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมต่อความสำเร็จในอาชีพอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาของ Thompson et al. พบว่า โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการได้ร้อยละ ๘๓.๕ และผลงานทางวิชาการร้อยละ ๕๖.๘ ซึ่งใกล้เคียงกับผลการวิจัยนี้ที่พบค่า $R^2 = 0.853$ และ 0.584 ตามลำดับ และระบบพี่เลี้ยงมีความสำคัญต่อความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑ สถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยที่มีอิทธิพลรวมสูงสุดต่อความสำเร็จในตำแหน่งทางวิชาการ โดยเฉพาะด้านความสำเร็จในวิชาชีพ เช่น การสนับสนุนทุนวิจัย การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะการทำผลงานวิชาการ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

๑.๒ สถาบันอุดมศึกษาควรมีนโยบายและมาตรการส่งเสริมการบริหารจัดการเวลาของอาจารย์ ให้สามารถสร้างสมดุลระหว่างงานสอน งานวิจัย และภาระงานอื่น เช่น การกำหนดสัดส่วนภาระงานที่เหมาะสม การจัดตารางสอนที่เอื้อต่อการทำผลงานวิชาการ

๑.๓ มหาวิทยาลัยควรพัฒนาระบบสนับสนุนการสร้างผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพ เช่น จัดให้มีหน่วยงานหรือคณะทำงานที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา ตรวจสอบคุณภาพผลงาน และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงผลงานก่อนการยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานในวารสารที่มีคุณภาพ

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มกับอาจารย์ที่ประสบความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จและแนวทางการพัฒนาตนเองสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

๒.๒ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน หรือระหว่างสาขาวิชาที่แตกต่างกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบสนับสนุนที่เหมาะสมกับบริบทที่แตกต่างกัน

๒.๓ ควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการที่เป็นรูปธรรม โดยนำผลการวิจัยนี้ไปพัฒนาเป็นโปรแกรมหรือระบบการสนับสนุนที่ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคล การบริหารจัดการเวลา และการสนับสนุนจากองค์กร แล้วทำการทดลองใช้และประเมินประสิทธิผลของรูปแบบดังกล่าว

บรรณานุกรม

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. กฎกระทรวงมาตรฐานการขอตำแหน่งทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕. **ราชกิจจานุเบกษา**. ๑๓๙ (พิเศษ ๖๘ง). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, ๒๕๖๕.
- คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา. ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. ๒๕๖๔. **ราชกิจจานุเบกษา**. ๑๓๘ (พิเศษ ๓๐๘ง). กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา, ๒๕๖๔.
- ฉลอง สุขทอง และศิรินทิพย์ ไตรเกษม. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์”. **วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๑) : ๕๗-๖๗.
- พรนิภา วิจารณ์จิต. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำผลงานวิชาการเพื่อขอตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ประจำ กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม”. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๕) : ๘๑-๙๓.

สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์. **ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ๒๕๖๓.

Anderson, J. R., & White, S. M. "Path Analysis of Factors Affecting Academic Promotion in Higher Education". **Journal of Higher Education Research**. Vol.42 No. 3 (2023): 278-295.

Baker, M. "Career Confidence and Gendered Expectations of Academic Promotion". **Journal of Sociology**. Vol.46 No. 3 (2010) : 317-334.

Cohen, J. **Statistical power analysis for the behavioral sciences** 2nded. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1988.

Gardner, S. K., & Blackstone, A. "Putting in Your Time: Faculty Experiences in the Process of Promotion to Professor". **Innovative Higher Education**. Vol. 38 No.5 (2013): 411-425.

Guest, D. E. "Perspectives on the Study of Work-Life Balance". **Social Science Information**. Vol.41 No. 2 (2002) : 255-279.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. **Multivariate data analysis**. 8thed. Boston, MA: Cengage Learning, 2019.

Hinkle, D. E., Wiersma, W., & Jurs, S. G. **Applied statistics for the behavioral sciences**. 5thed Boston, MA: Houghton Mifflin, 2003.

House, J. S. **Work Stress and Social Support**. MA: Addison-Wesley, 1981.

Keith, T. Z. **Multiple regression and beyond: An introduction to multiple regression and structural equation modeling**. 3rded New York, NY: Routledge, 2019.

Maslow, A. H. **Motivation and Personality**. 2nded. NY: Harper & Row, 1970.

McClelland, D. C. **The achieving Society**. NJ: Van Nostrand, 1961.

Thompson, K. L., Roberts, M. S., & Davis, P. "Direct and Indirect Effects on Academic Career Success: A Path Analysis Study". **Academic Career Development Journal**. Vol.15 No. 2 (2024) : 89-104.

Wood, L. N. & Breyer, Y. A. **Success in Higher Education**. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/309499350_Success_in_Higher_Education. DOI:10.1007/978-981-10-2791-8_1 [2017, October 5].

- Youn, T. I., & Price, T. M. "Learning from the Experience of Others: The Evolution of Faculty Tenure and Promotion Rules in Comprehensive Institutions". **The Journal of Higher Education**. Vol.80 No. 2 (2009) : 204-237.
- Zacher, H., Rudolph, C. W., Todorovic, T. & Ammann, D. "**Academic Career Development: A Review and Research Agenda**". [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/326968582_Academic_Career_Development_A_Review_and_Research_Agenda. DOI:10.31234/osf.io/qk9j7 [2018, August 10].

ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องแก่นไม้หอมของกิงฉัตร

Social Reflection Presented in the Novel Kaen Mai Hom by King Chat

อภิญา พงษ์สระพัง*

Apinya Phongsaphang

สุรธัชกุล นุ่นภูบาล**

Suratadchanukoon Nunphooban

ศาริศา สุขคง***

Sarisa Sukkhong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University, Thailand

E-mail : aphinya2000@gmail.com

Received : May 30, 2025

Revised : June 27, 2025

Accepted : July 04, 2025

บทคัดย่อ

นวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม เป็นเรื่องราวของตัวละครเอกหญิงชาวไทยเชื้อสายจีนชื่อซิวเฮียง ซึ่งอพยพมาจากประเทศจีนช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองตั้งแต่เยาว์วัย มาอยู่กับบิดามารดาในประเทศไทย ชีวิตของเธอผ่านประสบการณ์ความสุขและความทุกข์ ในบทบาทเมีย และแม่มาหลายยุคสมัย เรื่องราวชีวิตของเธอได้สะท้อนภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมตามยุคสมัย ดังนั้น บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม ประพันธ์โดยกิงฉัตร (นามแฝง) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๖ วิเคราะห์และตีความข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีภาพสะท้อนทางสังคม

จากการวิเคราะห์นวนิยายเรื่องแก่นไม้หอมได้สะท้อนภาพทางสังคม มี ๗ ด้าน ได้แก่ (๑) ภาพสะท้อนด้านชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไป เช่น วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพ หรือการทำมาหากิน วิถีชีวิตด้านสภาพแวดล้อมบ้านเมือง วิถีชีวิตด้านการคมนาคม (๒) ภาพสะท้อนด้านครอบครัว เช่น ลักษณะภาพสะท้อนครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว (๓) ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ เช่น

* นางสาวอภิญา พงษ์สระพัง Miss.Apinya Phongsaphang นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย Master of Arts Program in Thai

** ผศ.ดร.สุรธัชกุล นุ่นภูบาล Asst.Prof.Dr.Suratadchanukoon Nunphooban (ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก)

*** ผศ.ดร.ศาริศา สุขคง Asst.Prof.Dr.Sarisa Sukkhong (ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University

ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับความตาย ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด (๔) ภาพสะท้อนด้านค่านิยม เช่น ค่านิยมเรื่องการศึกษา ค่านิยมเรื่องการลำดับความสำคัญของบุตรและเลือกเพศบุตร ค่านิยมเรื่องการทำงาน ค่านิยมการตั้งชื่อร้าน ค่านิยมการตำหนิหญิงม่าย (๕) ภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาลวันสำคัญทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมการจัดงานศพ วัฒนธรรมการทำงาน วัฒนธรรมการจัดเลี้ยงโต๊ะจีน วัฒนธรรมการให้เงิน วัฒนธรรมการเรียกชื่อลำดับญาติ และวัฒนธรรมการนับถือเครือญาติ (๖) ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง เช่น ภาพสะท้อนเศรษฐกิจช่วงต้มยำกุ้ง ภาพสะท้อนเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ภาพสะท้อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ (๗) ภาพสะท้อนทางสังคมด้านการศึกษา เช่น กลุ่มมีการศึกษา กลุ่มด้อยการศึกษา และการเปรียบเทียบการศึกษารัฐบาลและเอกชน ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่องแก่นไม้หอม ของกิ่งฉัตร ดังกล่าวนั้น สะท้อนผ่านเรื่องราวชีวิตของชีวเฮียงตั้งแต่เด็กจนจนสิ้นอายุขัย ดังคำกล่าวที่ว่า “วรรณกรรมเปรียบเหมือนกระจกเงาที่สะท้อนสภาพความเป็นไปของสังคมและมนุษย์”

คำสำคัญ : ภาพสะท้อนทางสังคม; นวนิยาย; เรื่องแก่นไม้หอม

Abstract

The novel *Kaen Mai Hom* narrates the life of the protagonist, a Thai woman of Chinese descent named Siu Heung, who migrated from China to Thailand with her parents during her childhood in the aftermath of the Second World War. Her life encompasses experiences of joy and suffering across different eras, particularly in her roles as a wife and mother. Her personal journey reflects broader sociocultural and economic transformations over time. Thus, this academic article aims to purpose on Social Reflection Presented in the Novel *Kaen Mai Hom*, a novel written under the pen name King Chat and published in ๒๐๒๓. The analysis and interpretation of the narrative are grounded in the social reflection theory.

The Analysis of novel *Kaan Mai Hom* reflects seven aspects of society: (1) the reflection of general livelihood, such as; lifestyle related to occupations and making a living, lifestyle related to urban and rural environments, and Lifestyle related to transportation; (2) the reflection on family, such as portrayals of nuclear and extended families and problems in family relationships; (3) the reflection on beliefs, such as religious beliefs, beliefs about death, beliefs in astrology, and beliefs about birth and rebirth;

(4) the reflection on values, such as values regarding education, values concerning child preference and gender selection, values related to marriage, values in naming businesses, and values and stigma around widows; (5) the reflection on culture, including important cultural festivals, funeral customs, wedding traditions, banquet culture, customs of monetary gifts, kinship naming conventions, and practices of familial respect and hierarchy; (6) the reflection on Economy, Politics, and Governance, such as economic conditions during the *Tom Yam Kung* crisis, the reflections on World War II events, and the reflections on the October 6, 1976 massacre; and (7) the reflection on education in society, such as the educated vs. the underprivileged in education and the comparisons between government and private schooling. The social reflection evident in the novel *Kaen Mai Hom* by Kingchat is portrayed through the life story of Siu Heang, from childhood until the end of her days. As the saying goes, “Literature is like a mirror that reflects the realities of society and humanity.”

Keywords ; social reflection; *Kaen Mai Hom*; a novel

บทนำ

วรรณกรรม เป็นผลงานที่ถูกประพันธ์ขึ้นอันเกิดจากความคิด และจินตนาการ แล้วเรียบเรียงนำมาบอกเล่า บันทึก หรือสื่อออกมาด้วยกลวิธีต่าง ๆ เช่น ผ่านการขับร้อง ผ่านเรื่องเล่า ตำนาน นิทาน นิยาย วรรณกรรมเป็นผลงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเรื่องราวให้เข้าใจระหว่างมนุษย์ ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดค้น และสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้สื่อความหมาย เรื่องราวต่าง ๆ ภาษาที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร ในงานวรรณกรรมร่วมสมัยที่ปรากฏความนิยม เช่น เรื่องสั้น นิยาย นวนิยาย วรรณกรรมเหล่านี้จัดเป็นงานเขียนที่สามารถเปิดกว้างให้ผู้ที่เขียนแสดงความคิดเห็น บางทีอาจเกิดจากการสังเกตผสมจินตนาการของผู้เขียนที่ได้เรียบเรียงไว้ แล้วนำมาบอกเล่าผ่านการนำเสนอด้วยกลวิธีต่าง ๆ อาจจะเกิดจากประสบการณ์ของผู้เขียนที่ได้พบเจอในสังคม หรือในบริบทของสังคมในช่วงนั้น ๆ เป็นสิ่งที่สามารถถอดรหัสทางความหมาย สะท้อนภาพความคิดของผู้คนในสังคม และสะท้อนภาพวิถีชีวิตวัฒนธรรมว่าเป็นอย่างไร คิดเห็นอย่างไร ตรีศิลป์ บุญขจร^๑ อธิบายว่า วรรณกรรมเป็นสมบัติของสังคมที่ขาดไม่ได้ เพราะผู้เขียนได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้คนสังคมยุคหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง วรรณกรรมจึงเป็นหลักฐาน

^๑ ตรีศิลป์ บุญขจร, *นวนิยายกับสังคมไทย (๒๔๗๕-๒๕๐๐)*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕-๗.

ขึ้นสำคัญ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ ความคิดของผู้คนตลอดจนคติความเชื่อ วัฒนธรรม ที่แฝงอยู่ในตัวบทวรรณกรรม วรรณกรรมกับสังคมจึงเป็นสิ่งที่ผูกพันกัน ดังคำกล่าวที่ว่า วรรณกรรมเกิดจากสังคม สังคมเป็นบ่อเกิดของวรรณกรรม วรรณกรรมจึงเป็นเครื่องมือที่แสดงออกถึง เอกลักษณ์ของสังคมไว้

เช่นเดียวกันกับนวนิยาย ซึ่งจัดเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่สื่อความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งเพื่อ บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคม และวรรณกรรมมีประโยชน์เช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ คือบอกถึง ความรู้สึกนึกคิด วรรณกรรมเป็นเรื่องที่ให้ประโยชน์ในด้านการแสดงภาพสังคมเหตุการณ์บุคคล และอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวาง นวนิยายเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่สามารถสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมเป็น อย่างดี^๒ ดังนวนิยายของกึ่งฉัตร ซึ่งเป็นนามปากกาของปาริฉัตร ศาลิกุลต เจ้าของผลงานนวนิยาย หลายเรื่อง ได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ และนำไปสร้างเป็นละครโทรทัศน์ นวนิยายหลายเรื่องสะท้อนภาพ ชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ดังเช่นนวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม เป็นเรื่องราวของตัวละครเอกหญิงชาวไทย เชื้อสายจีนชื่อ ชิวเฮียง อพยพมาจากประเทศจีนช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองตั้งแต่เยาว์วัย มาอยู่กับบิดา มารดาในประเทศไทย ชีวิตของเธอผ่านประสบการณ์ความสุขและความทุกข์ ในบทบาทเมีย และแม่ มาหลายยุคสมัย เรื่องราวชีวิตของเธอได้สะท้อนภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ตามยุคสมัย ซึ่งมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

จากเหตุผลคุณค่าและความสำคัญของนวนิยายในฐานะเป็นเครื่องสะท้อนภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมดังกล่าว ผู้เขียนบทความจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏ ในนวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม ของกึ่งฉัตร โดยคาดว่าผลการศึกษาจะทำให้เข้าใจถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความเชื่อ ที่แฝงอยู่ในตัวบทนวนิยายในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จวบจนยุคเศรษฐกิจ ช่วงต้มยำกุ้ง ผ่านการเล่าเรื่องและมุมมองจากตัวละครเอก ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นคุณค่าของนวนิยายในฐานะบันเทิงคดีประเภทหนึ่ง

ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม

แก่นไม้หอม เป็นเรื่องราวชีวิตของชิวเฮียงเด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่ถูกส่งมาจากเมืองจีนช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อเข้ามาอยู่กับพ่อแม่ที่อพยพมาก่อนเธอ ชิวเฮียงมีประสบการณ์ชีวิตที่ขมขื่น กว่าเด็กวัยเดียวกัน ด้วยค่านิยมที่รักลูกชายมากกว่าลูกสาว เมื่อโรงเรียนจีนในเมืองไทยถูกผู้นำยุคนั้น สั่งปิด พ่อและแม่จึงให้ชิวเฮียงออกจากโรงเรียน มีเพียงแค่น้องชายและน้องสาวที่ได้เรียนหนังสือต่อ ด้วยความน้อยใจและอ่อนต่อโลกจึงหนีตามคนรักไป เธอพบว่าโลกใบใหม่ของเธอโหดร้ายมากกว่าที่เธอคิด

^๒ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และเรือใบ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรว, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

และถูกตัดขาดความสัมพันธ์จากพ่อและแม่ เมื่อไปอยู่กับแม่สามีเธอถูกกลั่นแกล้งสารพัด และแม่สามีไม่ยอมรับเธอเป็นลูกสะใภ้ ชิวเฮียงใช้ชีวิตลำบากและมารู้ว่าชายที่รักของตัวเองมีชู้เธอจึงตัดสินใจเลิกรักกันไป เธอจึงอุ้มลูกกลับสู่พรรณบุรี และพ่อกับแม่ของเธอไม่ยอมรับเธอนอกจากหลานเพียงคนเดียว ต่อมาเธอเข้าไปทำงานทำที่เมืองกรุง ฯ และได้ประสบความสำเร็จกับครอบครัวใหม่อีกครั้งในฐานะเจ้าแม่เนี้ยคนที่สอง ได้รับความรัก และความเมตตาจากสามี และได้รับความเอ็นดูจากเจ้าแม่เนี้ยคนที่หนึ่ง ได้รับความเคารพจากลูกทั้งสองบ้าน แต่ก็ยังมีรอยหม่นหมองใจเสมอมา เรื่องราวชีวิตของชิวเฮียงตลอด ๘๐ ปีดังกล่าว สะท้อนเหตุการณ์ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนถึงช่วงเศรษฐกิจช่วงต้มยำกุ้ง (ประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๐) โดยได้สะท้อนภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ความเชื่อ สรุปได้ ๗ ด้านคือ

๑. ภาพสะท้อนด้านชีวิตความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป

นวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม สะท้อนภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป ผ่านตัวละครชิวเฮียง ได้แก่ วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพ หรือการทำมาหากิน พบว่า หลังจากที่ตัวละครเอก คือชิวเฮียง เข้ามาอยู่ในเมืองไทยกับบิดามารดาที่จังหวัดสุพรรณบุรีแล้ว เธอได้มีความรักกับชายหนุ่มผู้หนึ่งซึ่งมีฐานะยากจน แล้วเธอได้ตามเขาไปใช้ชีวิตอยู่ที่จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นชนบทและเป็นพื้นที่ปากน้ำ เธอต้องปรับตัวในการใช้ชีวิตภายใต้ครอบครัวคนไทยที่แม่สามีเป็นใหญ่ การประกอบอาชีพหรือหาอยู่หากินค่อนข้างอัตคัด อาหารส่วนใหญ่คือปลาซึ่งจับในแม่น้ำ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในช่วงนั้นค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการเอาตัวรอดในการดำรงชีวิต ด้านเศรษฐกิจที่ทุกคนเลือกที่จะประหยัดในยุค “ข้าวยากหมากแพง” ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองดังตัวอย่าง ...ฝีมือทำอาหารชิวเฮียงจัดว่าดี ถึงจะรสอ่อนไปหน่อยแต่ก็กลมกล่อม แต่วัตถุคติที่ทำกับข้าวนั้นมีน้อยเหลือเกิน มีแค่ไข่กับบรรดาผักต่าง ๆ เป็นหลัก เนื้อสัตว์ก็จะเป็นปลา หอยหรือไม่กี่กุ้งฝอยราคาถูกที่หญิงสาวไปซื้อมาจากแพปลา นานทีถึงจะมีหมูมีไก่^{๑๑}

ส่วนความเป็นอยู่ในสังคมเมือง สะท้อนให้เห็นว่ามีการค้าขาย และการขยายร้านที่เติบโต มีความเจริญรุ่งเรือง เช่น การขยายสินค้าที่หลากหลายกว่าชนบท และไม่ใช่แค่ขายเสื้อผ้าเพียงเท่านั้น แต่เป็นการขยายธุรกิจรวมไปถึงการส่งออกให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค เช่น การขายเสื้อผ้าแพรปังลิ้น และร้านยังมีสินค้า จำพวกผ้า กระเป๋า รองเท้า ลูกปัด ที่มาจากจีน เป็นต้น ดังข้อความว่า ...ที่สะพานหันอึ้งซุ่ยหลิเป็นร้านขนาดสองคูหา ตกแต่งเรียบง่ายแต่ดูน่าเข้าไปจับจ่าย นอกจากจะขายเสื้อผ้าและกางเกงผ้าแพรปังลิ้นจากลานมะเกลือแล้ว ยังมีผ้าที่ย้อมแล้วขายเป็นพับ รวมถึงผ้าจากเมืองจีนสีลันสดไส ของใช้ที่ไม่ใช่เสื้อผ้าก็มีกระเป๋าเงิน รองเท้าปักผ้าหรือปักลูกปัดเม็ดเล็กเป็นลายดอกไม้ ลายหงส์ ผ้าเช็ดหน้าและลินค้ายอื่น ๆ จากผ้าประปราย...^{๑๒}

^{๑๑} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิกบุตร), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้งนุ่น, ๒๕๖๖), หน้า ๒๕๒.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒.

ด้านสภาพแวดล้อมบ้านเมือง พบว่า ในสังคมชนบทนั้น ที่อยู่อาศัยมีสภาพเป็นบ้านไม้เก่า ๆ สองชั้น สร้างอยู่ในชุมชนที่แออัด ท้ายซอยไม่ค่อยสะดวกสบาย บางห้องก็ไม่เหมาะที่จะเป็นห้องนอน แต่ก็ต้องทนอยู่ตามฐานะของตนเอง พอมีลูกหลายคน ทำให้คับแคบ ไม่มีที่นอน และที่เดิน ดังข้อความว่า *พอมีลูกห้องแค่นี้ไม่พอนอนหรอก ที่เดินแทบไม่มีจะปูพูกนอนให้ลูกตรงไหน พี่ก็เย็น เราหาบ้านใหม่ที่ดีกว่าที่นี่เถอะ เข้าห้องลักห้องก็ได้ ห้องที่เป็นห้องจริง ๆ ...^๕ ส่วนความเป็นอยู่ในอยู่สังคมเมือง สำหรับคนที่มีฐานะร่ำรวย หรือเป็นลูกหลานที่มาจากวงศ์ตระกูลเก่าที่มีพื้นฐานร่ำรวยอยู่แล้ว ภายในบ้านก็จะดีมาก เช่น มีบ้านไม้ใหญ่มีพื้นที่กว้างขวาง ภายในรั้วบ้านมีสนามหญ้า สระว่ายน้ำ และสิ่งที่สำคัญในการบ่งบอกถึงฐานะ คือ ถ้าคนที่มีโทรทัศน์ขาวดำเครื่องใหญ่ แสดงว่าเป็นผู้ที่มีฐานะร่ำรวย ดังข้อความว่า ...ครอบครัวของประสงค์นั้นเป็นลูกหลานตระกูลเก่า เจ้าบ้านเป็นนายตำรวจยศสูงมีลูกชายหญิงหลายคน ฐานะทางบ้านดีมากบ้านที่อยู่อาศัยอยู่เป็นบ้านไม้ใหญ่มีพื้นที่กว้างขวาง กว้างกว่าบ้านลานมะเกลือสองถึงสามเท่าเห็นจะได้ ในบ้านมีทั้งสนามหญ้างว้างสระน้ำท่าเต็มไปด้วยบัวออกดอกชูช่อสลอน ที่สำคัญบ้านหลังนี้มีโทรทัศน์ขาวดำเครื่องใหญ่...^๖*

ด้านการคมนาคมนั้นพบว่า ผู้คนในพื้นที่ใกล้แม่น้ำอย่างสมุทรสาครจะสัญจรไปมาด้วยเรือเมล์แดง (เรือโดยสาร) หากเดินทางไปต่างจังหวัด เช่น ตัวละครเอกจะเดินทางไปจังหวัดสุพรรณบุรีก็จะเดินทางด้วยรถไฟ และมีรถยนต์ ส่วนในสังคมเมืองช่วงแรกจะใช้สามล้อแบบคนลาก และพัฒนามาเป็นรถตุ๊ก ๆ ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนภาพการคมนาคมช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

๒. ภาพสะท้อนด้านครอบครัว

นวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม สะท้อนลักษณะครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย พบว่า ตัวละครเอกชิวเฮียง อาศัยอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรีในช่วงแรก ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ และ ลูก (ชิวเฮียงและน้อง) เท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเป็นครอบครัวเดี่ยว และต่อมาจากครอบครัวเดี่ยวได้กลายมาเป็นครอบครัวขยาย เพราะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเพราะหลังจากชิวเฮียงแต่งงานและหย่าร้าง ก็พาลูกกลับมาอยู่กับครอบครัวพ่อแม่ของตน ทำให้เป็นครอบครัวที่ใหญ่ขึ้น จากนั้นชิวเฮียงได้แต่งงานกับสามีใหม่ซึ่งเป็นคนจีนด้วยกัน ในตำแหน่งเจ้าแค้นคนที่สอง เธอได้ย้ายเข้าไปอยู่กับครอบครัวสามี ดังข้อความว่า ...หลังจากยกน้ำชาขึ้นจิบและวางลงก๊วยเตี๋ยวยพรเพียงสั้น ๆ ว่าให้ชิวเฮียงเข้ามาอยู่ร่วมในครอบครัวอย่างมีความสุข... จบพิธีการระน้ำชาอย่างเรียบง่าย ลูกสองคนของก๊วยเตี๋ยงก็ถูกเรียกให้มาทำความเคารพอาอีคนใหม่...^๗

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๙.

^๗ กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), *แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖) หน้า ๒๗๙-๒๘๐.

สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของครอบครัวขยายของคนจีน ซึ่งภรรยาเฝ้าภรรยาอยู่ด้วย โดยมีการยกน้ำชา หรือพิธีแต่งงาน ทำให้เห็นการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่

ทางด้านปัญหาครอบครัวนั้น พบว่านวนิยายสะท้อนภาพปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว อันเกิดจากครอบครัวใหญ่ พบ ๖ ด้าน คือ

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก เช่น ปัญหาการไม่เข้าใจซึ่งกันและกันภายในครอบครัว รวมไปถึงการรักลูกไม่เท่ากัน รักลูกชายมากกว่าลูกสาว การมีครอบครัวใหม่ส่งผลให้ลูกติดของตัวละครมีปมด้อย การละเลยความรู้สึก และความเอาใจใส่ลูกไม่เท่าเทียมกัน ส่งผลให้เกิดความแตกแยกในความสัมพันธ์ การส่งเสริมลูกในทางที่ผิดกลายเป็นการสร้างปัญหาให้กับคนในสังคม รวมไปถึงปัญหาการท้องก่อนวัยอันควร

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้ สะท้อนการไม่ยอมรับสถานะลูกสะใภ้ทำให้เกิดปัญหาการเสียดีสประชดประชัน ถูกกดขี่ข่มเหงจากแม่สามี ความเข้าใจผิดกันในบ้านเพราะถูกยุยงจากคนนอก ความเกลียดชังระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้ ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อหลาน เช่น การไม่ยอมรับหลานของตัวเอง และนำไปสู่เป็นเด็กที่มีปัญหา

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างน้องอดีตสามีกับพี่สะใภ้ สะท้อนปัญหาการใช้แรงงานเด็ก และใช้เด็กเป็นเครื่องมือต่อรองเพื่อรีดไถเงินในฐานะผู้เลี้ยงดู

๔) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา เช่น สะท้อนการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาโดยการทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน รวมไปถึงความคิดเห็นไม่ตรงกันนำไปสู่ความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ส่วนใหญ่ปัญหานี้ไม่มีทางแก้ไขเพราะทั้งสองฝ่ายไม่พยายามปรับทัศนคติเข้าหากัน

๕) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง เช่น ความขัดแย้งในด้านธุรกิจ

๖) ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ สะท้อนความเห็นแก่ตัวโดยการเอารัดเอาเปรียบจากญาติ พี่น้องหวังอยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตัวเอง

๓. ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ

นวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม สะท้อนความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อทางโหราศาสตร์ ทั้งของคนไทย และคนไทยเชื้อสายจีน ได้แก่

ด้านความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา พบว่ามีความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ว่า เมื่อเกิดเป็นลูกผู้ชายต้องบวช พระให้พ่อแม่สักครั้งในชีวิต การพึ่งพาผลบุญจากผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุสามเณร เช่น ถ้ามีลูกชายก็จะให้บวช พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ ดังข้อความว่า “หาญ บวชให้ย่าได้ไหม ชีวิตมันทุกข์เหลือเกิน ไม่มีสุขแม้แต่วันเดียว หาญบวชให้ย่าหน่อยเถอะ ขอให้ย่าได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ที่พาย่าหลุดพ้นจากโลกนี้ที”^๑ นอกจากนี้ ยังพบว่ามีความเชื่อในแบบชาวจีน คือความเชื่อเรื่องเทพเจ้า

^๑ กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๑๓๐.

ศาลองค์แป๊ะกง และศาลทีกง ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์เทพเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คนจีนเคารพนับถือ ดังนั้น เมื่อมีความทุกข์ร้อนก็จะบนบานศาลกล่าวกับเทพทั้งสอง เช่น การขอให้ลูกสอบติด ดังข้อความว่า “ปีถัดมาถึงคราวฉ้อยังสอบ สองแม่่วนวายบนบานศาลกล่าวขอให้เด็กสาวสอบติดไปทั่ว กุ้ยเตียงกับ ชิวเฮียง ผลัดกันไปจุดธูปที่ศาลองค์แป๊ะกง และศาลทีกงข้างบ้านลานมะเกลือทุกวัน ไหว้จนควันธูปตลบไปหมด”^๙

ด้านความเชื่อเกี่ยวกับความตาย พบว่าชาวจีนโบราณมีความเชื่อในเรื่องเวลาสั้นลงมหายใจของผู้ตายว่า ได้ทั้งบุญกุศลไว้ให้ลูกหลานหรือไม่ โดยเปรียบกับเวลาอาหาร ๓ มื้อว่า ผู้ตายเสียชีวิตในช่วงหลังเที่ยงคืนก่อนเข้าวันใหม่ หมายความว่า ผู้ตายเหลือบุญไว้ให้ลูกหลานทั้งหมด ฉะนั้นลูกหลานจึงต้องมีการเช่นไหว้อาหารเปรียบเหมือนการคืนบุญกุศลให้ผู้ตายได้ติดตัวไปด้วยในภพใหม่ ดังข้อความว่า กุ้ยเตียงนั้นเสียในเวลาหลังเที่ยงคืนแต่ยังถึงเช้า ตามความเชื่อเรื่องเวลาการตายของคนจีนที่เทียบเวลาตายกับเวลากินอาหารสามมื้อนั้น การตายหลังเที่ยงคืนเท่ากับว่ากุ้ยเตียงจากไปโดยยังไม่ได้กินอะไร และทั้งอาหารทั้งสามมื้อหรือบุญกุศลและทรัพย์สินสมบัติไว้ให้ลูกหลานเบื้องหลังทั้งหมด ดังนั้นการจัดอาหารเช่นไหว้จึงต้องทำเตรียมพิเศษ”^{๑๐}

ด้านความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ พบว่าคนจีนมีความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนายอนาคต หรือ โชคชะตาของมนุษย์ เช่น การทำนายดวงชะตาของตัวละคร อีกทั้งสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาในสิ่งที่ไม่ต้องการให้เกิดและพบเจอตามความเชื่อของแต่ละบุคคล เพื่อหาทางออกหรือแก้ไข ปัญหา ความไม่สบายใจให้กับตนเอง ดังตัวอย่าง ชินแสที่ล่วงรู้จักทำนายว่า ดวงชะตาของแม่หนูฉือเพียวหรือชื่อไทยสุกานดาไม่ถูกโฉลกกับบิดามารดา ทำให้สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ต้องยกให้เป็นลูกบุญธรรมผู้อื่นไปเสีย โดยยกให้เลี้ยงดูจริงจัง ไม่ใช่ยกเป็นพิธี...^{๑๑}

ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด โดยเชื่อว่าหากเตรียมเสื้อผ้าให้เด็กก่อนคลอดนั้นเป็นข้อห้าม เพราะอาจเป็นอันตราย และโชคร้าย ดังข้อความว่า หญิงสาวยังไม่กล้าเตรียมของใช้เด็กอ่อนมากนัก เพราะถือตามความเชื่อที่ว่าถ้าเด็กยังไม่คลอดไม่ควรเตรียมของใช้เด็กอ่อนเพราะจะทำให้เกิดโชคร้าย...^{๑๒} และยังมีความเชื่อว่าการรับขวัญเด็กเกิดใหม่ด้วยกำไลข้อมือ ข้อมเท้า จะทำให้เด็กมีโชคลาภ ร่ำรวย มีกินมีใช้ไปตลอดชีวิต ดังข้อความที่ว่า ..หาซื้อกำไลข้อมเท้าให้ไอ้หนูมันสักคู่ด้วยนะ ตอนนี้อากำไลเงินแท้ไปก่อน ไว้โตอีกหน่อยค่อยใส่กำไลทองเอ็งเลือกเอาแบบมีกระพรวนกรังกรั้งดัง ๆ หน่อยจะได้เรียกโชคลาภวาสนา นำพาแต่สิ่งดี ๆ มาสู่ไอ้หนูมัน...^{๑๓}

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓.

^{๑๑} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๓๕๓.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๙.

^{๑๓} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๘๕.

๔. ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือว่ามีคุณค่าและควรมี เป็นหลักการหรือมาตรฐานที่บุคคลใช้ในการตัดสินใจและการกระทำ ซึ่งในนวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม สะท้อนค่านิยม ได้แก่

ค่านิยมเรื่องการศึกษา นวนิยายได้สะท้อนค่านิยมที่ว่าคนจีนให้ความสำคัญต่อการศึกษา และนิยมส่งเสริมบุตรของตนเองให้ได้รับการศึกษาที่มีชื่อเสียง ยอมทุ่มเงิน เพื่อสร้างความมั่นคง สถานะทางสังคม และการทำงานที่ดีในอนาคต รวมไปถึงมีหน้ามีตาให้กับครอบครัวด้วย ดังข้อความที่ว่า “เขายังคับให้ลูกชายไปเรียนภาษาจีนกลางหรือจีนแมนดาริน เพราะมั่นใจว่าจะมีประโยชน์กับลูกในอนาคต เรื่องโรงเรียนก็เหมือนกัน ที่สว่างเลือกโรงเรียนเอกชนที่เขามั่นใจว่าดีที่สุดให้พวกลูกชาย...เรียนที่นี่ไม่ใช่แค่ได้ความรู้แต่จะได้เพื่อนที่ดีด้วย คนเราถ้าเก่งก้าวหน้าได้ดี แต่ถ้าทั้งเก่งและมีเพื่อนฝูงที่มีเส้นสายดี ๆ มีคนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ก็จะยิ่งก้าวหน้าแบบก้าวกระโดด คนเป็นพ่อเป็นแม่เขาถึงยอมเหนื่อยยาก พยายามจะเอาลูกเข้าเรียนที่นี่ให้ได้ไงละ ให้จ่ายเท่าไรก็ได้เพื่อซื้อสังคมให้ลูก”^{๑๔}

ในเรื่องค่านิยมดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นว่านวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม มีความแตกต่างจากค่านิยมของชาวจีนแบบเก่าที่ส่วนใหญ่ไม่นิยมส่งเสียให้บุตรหลานมีการศึกษาระดับสูง แต่ให้เรียนรู้งานจากการปฏิบัติงาน ซึ่งหากพิจารณาจะเห็นโลกทัศน์หรือมุมมอง (วิสัยทัศน์) ของชาวจีนเก่า และมุมมองชาวจีนใหม่ในสมัยก่อนชาวจีนที่เข้ามาในประเทศไทยจากส่วนใหญ่มีความยากจน (เสียผีบน หมอนใบ) ต้องดิ้นรนทำงานเลี้ยงชีพ สร้างฐานะ จึงนิยมให้บุตรหลานเรียนรู้จากการทำงานหรือธุรกิจของตนเป็นหลัก หากเปรียบกับค่านิยมของชาวจีนสมัยใหม่ ซึ่งเป็นชาวจีนในยุคทุนนิยมมักจะเป็นเจ้าของกิจการ บุตรหลานจึงเป็นฐานกำลังหลักในการขยายธุรกิจ ซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้ในเชิงธุรกิจและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตลอดจนกลยุทธ์ทางการค้าขาย การติดต่อประสานงานทางธุรกิจ เป็นต้น จึงทำให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญในด้านการศึกษา และคาดหวังกับการศึกษาเล่าเรียนของบุตรเป็นอย่างมากกว่ายุคก่อน ๆ

อีกทั้งรวมไปถึงค่านิยมการให้ความสำคัญอาชีพอาชีพหอบ และอาชีพรู เพราะสมัยก่อนผู้ปกครองมักจะคาดหวังการศึกษาของลูกสูงเป็นพิเศษ เป็นอาชีพที่มีเกียรติกว่าอาชีพอื่น ๆ ในสังคม ยึดติดอยู่กับตำแหน่งยศศักดิ์ จนกลายเป็นความคิดที่ติดในรากเหง้ายากจะไถถอน ดังข้อความว่า “ในโลกนี้มีแค่หมอ กับครูเท่านั้นที่ไม่ว่าไปที่ไหนจะมีแต่คนยกมือไหว้ด้วยความเต็มใจ”^{๑๕}

^{๑๔} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๑๙๓.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑.

ค่านิยมเรื่องการลำดับความสำคัญของบุตรและการเลือกเพศบุตร ซึ่งชาวจีนในนวนิยายเรื่อง แก่นไม้หอม ได้กล่าวถึงการนับถือเพศชายเป็นหลักและให้ความสำคัญมากที่สุด ดังนั้น เมื่อมีบุตรชายหลายคน คนที่มักจะได้รับอะไรก่อน คือพี่ชายคนโต ซึ่งสามารถมีสิทธิ์ทุกอย่างก่อนเสมอ และนับการไล่ลำดับความสำคัญของน้องชายลงมาเรื่อย ๆ ส่วนลูกผู้หญิงมักจะถูกละเลยและให้ความสำคัญน้อย

ดังข้อความว่า “เรื่องแอบให้ค่าชนม์ชีวีเฮียงเองก็รู้” หญิงสาวเองก็ไม่คิดว่าเป็นเรื่องผิดปกติแต่อย่างไร เพราะตัวหล่อนเองก็เติบโตมาในความคิดความเชื่อแบบนี้เช่นกัน ตอนอยู่เมืองจีนล่งที่รับเลี้ยงหล่อนมีลูกหลายคน แต่ลูกพี่ลูกน้องที่เป็นพี่ชายคนโตจะได้รับแต่ของดีที่สุด ของกินที่อร่อยสุดเสื้อผ้าที่ดีที่สุด พี่ชายคนอื่นได้ในสิ่งทีรอง ๆ ลงมา ส่วนลูกพี่ลูกน้องผู้หญิงรวมถึงหล่อนด้วยจะได้ในสิ่งที่พี่ ๆ คนอื่นไม่เอาแล้ว”^{๑๖}

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์พยายามสอดแทรกค่านิยมสมัยใหม่ในยุคปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงความคิดที่ทันสมัย ไม่ล้าหลัง มีความเท่าเทียมในความรักต่อบุตรเท่า ๆ กัน ซึ่งหักล้างกับค่านิยมของชาวจีนเก่าที่รักแต่บุตรชายเท่านั้น ผ่านตัวละคร (เจ้าแก้วสว) เช่น การไม่ตำหนิบุตรสาวเมื่อไม่ได้ทำผิด แต่ตำหนิบุตรชายที่ทำผิดแทน ดังข้อความที่ว่า ...ครั้งหนึ่งฉื่อไ้ซุกชนวี่งชนน้องสาวจนล้มหัวเข่าถลอกร้องไห้จ้า ชีวเฮียงเห็นสว่างเดินเข้าไปหาลูกสองคน ในใจคิดว่าฉื่อยังคงต้องถูกดุที่ขวางทางวี่งของพี่ชายแน่นอน แต่ชายหนุ่มกลับดุลูกชายไม่ตำหนิลูกสาว...^{๑๗}

ค่านิยมเรื่องการแต่งงาน นวนิยายได้สะท้อนให้เห็นว่าในครอบครัวคนจีนมักจะหาคู่ครองที่เป็นคนจีนด้วยกัน ดังนั้นถ้าลูกชายชอบสาวไทย พ่อแม่ก็จะไม่ยอมรับ และหาวิธีกดดัน ดังข้อความ ไม่รู้ อาสู่ไปหลงไ้ยังงิ อี้วกับม้าคุยกับเด็ก ๆ ตรง ๆ ดี ๆ ว่าบ้านเราไม่ยอมรับสะไ้คนไทย อย่าไ้คิดเกาะอาสู่ไ้เด็ดขาด ทางที่ไ้ดีก็เลิกคบกันไปซะ อย่าไ้เกิดปัญหากันภายหลัง...^{๑๘} รวมไปถึงการเลือกคู่ครองนั้นจะไม่เลือก “แม่ม่าย” คือผู้หญิงที่สามีเสียชีวิต หรือ เกิดการหย่าร้าง เพราะเชื่อว่ามิดำหนิแล้ว จึงทำให้พ่อแม่ส่วนใหญ่ชอบห้ามลูกสาวลูกชาย ไม่ให้รักกับคนประเภทเป็นม่าย เพราะถือว่าในอดีตการหย่าร้างไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม และการหย่าร้างเป็นเรื่องที่น่าอับอายสำหรับผู้หญิง ผู้หญิงก็จะถูกติฉินนินทาจากสังคมได้ นอกจากนี้คนจีนมีค่านิยมการมีภรรยาหลายคน เพราะมองว่าการขยายวงศ์ตระกูลของตัวเอง โดยเฉพาะผู้ชายเมื่อมีฐานะที่ดีสามารถแบ่งสมบัติให้กับภรรยาและเลี้ยงดูให้สบายได้ การมีภรรยามากถือว่าเป็นคนที่ร่ำรวยมีหน้ามีตาในสังคม โดยเฉพาะคนจีนที่เข้ามาค้าขายในประเทศไทยก็มักจะมาหาภรรยาไทย และมาอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวใหญ่ ดังข้อความว่า ...เพราะบรรดาผู้มีอันจะกินหลายต่อ

^{๑๖} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๓๔๘.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๑.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๙.

หลายคนก็มีเมียมากกว่าหนึ่ง บุษมีเมียสองเมียสามไม่ใช่เรื่องผิดปกติอะไร บางคนมีเมียเดิมอยู่แล้วที่เมืองจีน พอมาเมืองไทยก็แต่งงานอีก ส่วนใหญ่ถ้าไม่ใช่เมียไทยก็เป็นลูกหลานคนจีนที่มาตั้งรกรากอยู่ก่อนหน้าแล้ว จากนั้นพอตั้งตัวได้ก็รับเมียจากจีนมาอยู่ที่เมืองไทย อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่....^{๑๙}

ค่านิยมการตั้งชื่อร้าน นวนิยายได้สะท้อนให้เห็นถึงการยกย่องบรรพชน เพราะคนจีนส่วนใหญ่จะนับถือผู้ชายเป็นหลัก จนถึงการกลายเป็นส่วนหนึ่งของการตั้งชื่อร้านในกิจการค้าขาย แต่ในตัวของเรื่องแก่นไม้หอม สะท้อนค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยผู้แต่งนำเอาชื่อผู้หญิงมาตั้งชื่อร้านซึ่งเป็นแม่ของเขาเอง เจตนาของผู้ประพันธ์ใช้ชื่อมารดา แสดงให้เห็นว่า ความเป็นใหญ่ของผู้ชาย (ปิตาธิปไตย) ไม่ได้มีผลต่อตัวละคร อีกทั้งสะท้อนได้ชัดเจนว่า ในเรื่องของความกตัญญูความรักที่มีต่อผู้เป็นแม่เหนือสิ่งอื่นใด และหักล้างในค่านิยมที่คนส่วนใหญ่นิยมตั้งชื่อร้านเป็นชื่อผู้ชายเท่านั้น ดังข้อความว่า...ชื่ออึ้งซุ่ยหลีเป็นชื่อมารดาของเจ้าแก้วสงพอเห็นชื่อเฮียงทำหน้าแปลกใจเพราะคนจีนนั้นส่วนใหญ่ยึดผู้ชายเป็นหลัก น้อยมากที่จะมาใช้ชื่อผู้หญิงเป็นชื่อร้าน ...ส่วนชื่อร้านนี้คงเพราะอาสงรักม้าของเขามาก...^{๒๐}

ค่านิยมการตำหนิผู้หญิงม่าย ในนวนิยายได้นำเสนอว่าบุคคลที่ไม่มีสามี เนื่องจากการหย่าร้าง หรือสามีเสียชีวิต จะถูกมองว่าเป็นผู้หญิงที่มีตำหนิ ไม่เหมาะที่จะคบหา หรือให้ร่วมกิจกรรมที่เป็นมงคล เช่น หญิงม่ายไม่ควรจัดดอกไม้ในงานแต่งงาน เพราะมีตำหนิ ไม่เป็นมงคล ส่งผลให้หญิงม่ายไม่มีงานทำเนื่องจากถูกตีตราว่าเป็นคนโชคร้าย ดังข้อความ “ดอกไม้สวยสะดุดตาแต่เจ้าของร้านไม่รับ แค่มองเพื่อดูวิธีการทำแล้วส่งคืนให้ชื่อเฮียง สาวส่วนใหญ่ข้างนิทาและมือคดบอกว่า “ดอกไม้เจ้าสาวให้ผู้หญิงที่หนีตามผู้ชายมาไปทำมันไม่ดีมันไม่เป็นมงคล ลูกค้าไม่ชอบ”^{๒๑}

๕. ภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรม

นวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม เนื้อหาได้สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อชาวจีนเป็นอย่างมาก วัฒนธรรมและประเพณี หรือเทศกาลของจีนเป็นรากฐานของสังคม ช่วยหล่อหลอมความเป็นชาวจีนให้กับคนปัจจุบัน และชาวจีนรุ่นต่อไป ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม ได้แก่

เทศกาลวันสำคัญทางวัฒนธรรม ในเรื่องแก่นไม้หอมได้กล่าวถึงเทศกาลวันสารทจีนถือเป็นเทศกาลที่มีความสำคัญ ซึ่งชาวจีนจะได้แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ดังข้อความว่า

“พอฉีกก๊วยครอครัวออกไป บ้านลานมะเกลือก็ค่อนข้างเจียบเหงา การไปมาหาสู่ระหว่างบ้านใหญ่เริ่มลดน้อยถอยลง จะมีก็แต่ช่วงไหว้เจ้าสารทจีนเท่านั้น ที่ลูกหลานจะกลับมาพร้อมหน้าที่บ้าน

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๖.

^{๒๐} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๒๕๒-๒๕๓.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗.

ลานมะเกลือ”^{๒๒} ส่วนเทศกาลไหว้พระจันทร์ จัดขึ้นเพื่อเป็นการไหว้ขอบคุณพระจันทร์ที่ช่วยให้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ และคนไทยเชื้อสายจีนให้ความหมายไว้ว่า ถือเป็นวันที่ครอบครัวมารวมตัวและพบปะกัน สมาชิกในครอบครัวจะนั่งรวมตัวกัน กินขนมพระจันทร์ที่ทำขึ้นเอง ดังข้อความว่า “สี่ห้าเดือนก็จะถึงเทศกาลไหว้พระจันทร์แต่เช้าหัวเฮียงไปบ้านลานมะเกลือเพื่อไม่แบ่งทำขนม เอาให้กับอย่างไม่ได้ไปโรงเรียนหญิงสาวเลยให้เด็กทั้งสองช่วยกันอัดแป้ง ยัดไส้ใส่พิมพ์ไม้ทำขนมไหว้พระจันทร์ มีแป้ง มีไส้ฟักก็อัดพิมพ์ทำขนมโก๋ลายดอกไม้อสวย ๆ”^{๒๓}

วัฒนธรรมการจัดงานศพ นวนิยายได้สะท้อนวัฒนธรรมในการจัดงานศพไว้ว่าการฝังร่างผู้ตายถือเป็นกุศโลบายที่ทำให้ครอบครัวสามัคคีกัน เพราะการฝังร่างจะทำให้ลูกหลานได้พบปะกันเป็นประจำที่ฮวงซุ้ย ถึงจะเป็นแค่ปีละครั้ง แต่ก็ทำให้ครอบครัวใหญ่ไปมาหาสู่กัน ดังข้อความว่า ดังนั้นจึงชิมจึงทำศพสามีอย่างเรียบง่าย ฝังเขาที่สุสานวัดดอนช่วงเทศกาลหรือครบรอบปีก็ไปจุดธูปไหว้...^{๒๔}

วัฒนธรรมการแต่งงาน สะท้อนให้เห็นถึงความเคารพทางฝั่งญาติผู้ใหญ่ หรือแม้กระทั่งคนจีนที่มีภรรยาสองคน ภรรยารองหลังจากการแต่งงาน ก็จะมีวัฒนธรรมการยกน้ำชาไปให้ภรรยาเอก เพื่อเป็นการยอมรับภรรยารองเข้าอยู่ในครอบครัวเดียวกัน และแสดงความเคารพนับถือต่อภรรยาเอก ความอ่อนน้อมความเป็นมิตร ถือเป็นกาฝากเนื้อฝากตัว และเป็นการต้อนรับสมาชิกใหม่ในบ้าน ดังข้อความว่า ...เช้าแรกหลังวันแต่งงาน หัวเฮียงเข้าไปบ้านลานมะเกลือเพื่อยกน้ำชาให้ก๊วยเตียง แม้ฝ่ายหลังจะบอกว่าไม่จำเป็นไม่ใช่อะไรสำคัญ ไม่ต้องมาคารวะน้ำชาก็ได้ แต่หัวเฮียงกลับยืนยันหนักแน่นว่าหล่อนต้องการทำ...^{๒๕}

วัฒนธรรมการจัดเลี้ยงโต๊ะจีน เป็นที่นิยมในการเลี้ยงอาหารในงานแต่งงานมีความแตกต่างจากการจัดเลี้ยงรูปแบบอื่น ๆ โดยจะมีรูปแบบการจัดโต๊ะที่เป็นการนำมาอาหารมาเสิร์ฟให้บนโต๊ะ โดยไม่ต้องลุกเดินไปที่ไหนเหมือนรูปแบบอื่น โดยลักษณะการจัดโต๊ะที่ได้รับความนิยมจะเป็นรูปแบบโต๊ะกลมเป็นวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง และสร้างความประทับใจแก่แขกได้เป็นอย่างดี การจัดเลี้ยงโต๊ะจีนสามารถบ่งบอกฐานะบ่งบอกฐานะของแต่ละครอบครัวได้ ดังข้อความ งานเลี้ยงฉลองมงคลสมรสแม้จะจัดเลี้ยงคนไม่มากแต่มาลัยที่รับเป็นเจ้าภาพสั่งโต๊ะจีนที่ดีที่สุดแพงที่สุดจากนครปฐมมาเลี้ยงแขก อาหารในลิบเมนู มีทั้งเป่าฮื้อ หูฉลาม หมูหัน สร้างความประทับใจให้ญาติฝั่งเจ้าสาวและเพื่อนฝูงที่มาร่วมงาน...^{๒๖}

^{๒๒} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๓๕๒.

^{๒๓} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๒๙๐.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑.

^{๒๕} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๒๗๙.

^{๒๖} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๒๓๒.

วัฒนธรรมการให้เงิน (อั้งเปา) หรือวัฒนธรรมการให้เงินของคนจีน ชอบใส่ซองสีแดง ตามความเชื่อของคนจีน “สีแดง” เป็นสีของความมงคล ความรุ่งโรจน์ และความโชคดี ดังนั้นชาวจีนมักนำเงินใส่ซองสีแดง มอบให้แก่ลูกหลานหรือคนรู้จัก ตลอดจนเพื่อนร่วมงาน เนื่องในวันมงคลต่าง ๆ เช่น วันตรุษจีน วันแต่งงาน วันเปิดร้านใหม่ หรือกิจการใหม่ เพื่อเป็นการอวยพรให้ผู้รับพบแต่โชคลาภ และเพื่อเป็นการแสดงความยินดี ดังข้อความว่า “งานรับเจ้าสาว...มาลัยพาสามีและลูกชายสองคนมาร่วมงานแต่เช้า ส่งซองแดงหนา ๆ เป็นปึกให้ลูกชายสองคนถือเดินตามเจ้าบ่าว”^{๒๗}

วัฒนธรรมการเรียกชื่อลำดับญาติ คนจีนเคร่งในเรื่องการนับถือญาติผู้ใหญ่ ดังนั้นจะเรียกญาติโดยยึดลำดับตามการเกิดเป็นสำคัญ ต้องมีคำนำหน้าในการเรียกชื่อเสมอ เช่น (แม่ เรียก ม้า) (พี่สาว เรียก อี้) (ป้าสะใภ้ เรียก อี้ม) (อาสะใภ้ เรียกว่า ชิม) เป็นต้น ดังข้อความว่า “ถึงลี้จะโตที่นี้แต่ก็ริยมารยาทธรรมเนียมประเพณีดังงามก็ต้องรักษาไว้ เป็นผู้น้อยก็ต้องให้ความเคารพผู้อาวุโส มีลูกบ้านไหนกันเรียกพ่อแม่ด้วยชื่อแบบนี้ “แต่คนอื่นก็เรียกเง็กชิมแบบนี้จะ” “คนอื่นก็คนอื่น ใครจะเรียกเง็กชิมด้วยชื่อเฉย ๆ ก็ได้ แต่ลูกบุญธรรมจะเรียกแม่บุญธรรมแบบนี้ไม่ได้ เรียกม้าไม่ได้ ก็ต้องเรียกอี้เรียกอิมเรียกชิม ไม่ใช่แค่เรียกชื่อ ใครได้ยินเข้าจะคิดว่าไม่ได้รับการอบรม”^{๒๘}

และวัฒนธรรมการนับถือเครือญาติ ชาวจีนถือว่าครอบครัวมีความสำคัญมาก ในสมัยโบราณนั้น คนที่เป็น “แซ่” เดียวกัน ก็ถือว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน รวมถึงการให้ความเคารพต่อผู้ที่อาวุโสมากกว่า ด้วยเหตุผลนี้เองที่เราจะเห็นชาวจีนไปมาหาสู่กับครอบครัว รวมถึงผู้ที่มีพระคุณเคารพนับถือกันตลอดเวลา ถึงแม้จะอยู่ไกลกันก็ต้องกลับมาหากัน ดังข้อความ ช่วงปลายปีก่อนปีใหม่สากล สมาคมจีนสัมพันธ์หรือ แซ่สัมพันธ์ที่สว่างเป็นกรรมการจะจัดงานเลี้ยงประจำปีขึ้น แม้ชายหนึ่งจะมีความขัดแย้งกับต้นตระกูลจนต้องติดตามน้ำเขามาเริ่มชีวิตใหม่ที่เมืองไทย แต่ชายหนุ่มไม่เคยลืมว่าตนเองชื่อแซ่อะไรมาจากไหน ดังนั้นเมื่อลงหลักปักฐานได้กลายเป็นคนหนุ่มอนาคตไกล เขาก็เข้าร่วมสมาคมคนแซ่เดียวกันที่มาจากโผวเล้งด้วยกัน^{๒๙}

๖. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง

ในนวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม ได้สะท้อนสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองไว้อย่างน่าสนใจ โดยผู้เขียนได้นำสถานการณ์ทางสังคม ผูกโยงกับตัวละคร ส่งผลให้ตัวละครก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน กล่าวคือ

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๒.

^{๒๘} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๑๖๘.

^{๒๙} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๑, หน้า ๒๙๕.

เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ (ราว พ.ศ. ๒๔๘๔) ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ส่งผลกระทบถึงคนจีนในสงครามกลางเมือง ทำให้จำนวนผู้ลี้ภัยชาวจีนเพิ่มขึ้นอย่างมาก เพราะทนความอดอยากขาดอาหาร รวมไปถึงความแห้งแล้งไม่ไหว และได้อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมากโดยการเดินทางทางเรือ แบบ “เสือผืนหมอนใบ” ซึ่งหมายความว่า เป็นคำที่เรียกใช้เรียกคนจีนซึ่งอพยพหนีภัยสงคราม และความอดอยากยากจนมาเมืองไทย หรืออีกหนึ่งนัยยะ หมายถึง การที่ไม่มีอะไรติดตัวมาเลย ดังข้อความว่า ...ทั้ง ๆ ที่เมื่อก่อนเมืองจีนอดอยากแห้งแล้ง เต็มไปด้วยไฟสงคราม เต็มไปด้วยน้ำหนิงสงครามมาตายเอาดาบหน้าในเมืองไทย ตัวหล่อนต้องลงเรือตามมาเพื่อหนีความอดอยาก หิวโหย ล่องเข้ามาเมืองไทย แบบเสือผืนหมอนใบจริง ๆ...”^{๓๐} ซึ่งผลกระทบจากเหตุการณ์นี้ หนึ่งในชาวจีนคือตัวละครชิวเฮียงและครอบครัว ก็อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยช่วงเหตุการณ์ดังกล่าว

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งสะท้อนผ่านตัวบทที่กล่าวถึงเหตุการณ์ชุมนุม วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ว่าสถานการณ์บ้านเมืองตอนนี้มีผู้คนจำนวนมากให้ความสนใจกับข่าว เรื่องชานากับนักศึกษาที่ถูกตำรวจนั้นจับ และวิทยุหลายคลื่นสถานีเปิดเพลงปลุกใจ ในขณะเดียวกันกลุ่มแรงงาน และขบวนการนิสิตนักศึกษา เรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาสังคม การประท้วงมีความรุนแรง ดังนั้น ชนชั้นนำใช้อำนาจรัฐเข้าปราบปรามนักศึกษาและประชาชนในเวลาเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และก่อการรัฐประหารขึ้นในเย็นวันเดียวกัน เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อตัวละครในเรื่องคือ ลูกของภรรยาเอก (ฉือย้ง) เข้าไปมีส่วนร่วมในการชุมนุม แต่ก็ไม่ได้รับผลกระทบมากนักเพราะมารดาห้ามไว้ทัน ดังข้อความว่า “ม้า รู้ปะว่าอย่างมันไปเข้าร่วมชุมนุมเรียกร้อง ไม่ยอมให้ผู้นำเผด็จการกลับมา มันเข้าไปน้าเขาขนาดขึ้นเวทีปราศรัยกับร้องเพลงปลุกใจเพื่อน ๆ เลยนะ” ...ก๊วยเตียงตกใจจนหน้าขาว แม้จะไม่ได้ติดตามข่าวสารใกล้ชิด แต่หญิงสาวยังพอรู้บ้างว่าขึ้นเวทีปราศรัยคืออะไร ร้องเพลงปลุกใจของนักศึกษาคืออะไร พวกเจ้าของร้านในสะพานหันก็พูดถึงเรื่องนี้กันตลอด คุณกันว่ามีชานากับนักศึกษาก็คนถูกตำรวจจับ วิทยุหลายคลื่นสถานีพากันเปิดเพลงปลุกใจ ...ก๊วยเตียงไม่รู้วาคอมมิวนิสต์เป็นอย่างไร รู้แต่ว่ารัฐบาลไม่ชอบคอมมิวนิสต์ พวกนักศึกษาออกมาประท้วงไม่เอาเผด็จการประท้วงการใช้ความรุนแรง แต่ทางการบอกว่านักศึกษาเป็นพวกหัวเหียงซ้าย หัวงจะล้มล้างสถาบันหลักและเปลี่ยนประเทศให้เป็นคอมมิวนิสต์...”^{๓๑}

เหตุการณ์ช่วงวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง (ราว พ.ศ ๒๕๔๐) ส่งผลอย่างไรกับประเทศไทยของเรา เช่น ส่งผลกระทบให้บริษัทปิดตัวลง เลิกจ้างพนักงาน ทำให้ผู้คนตกงาน เมื่อไม่ทันตั้งตัวจากวิกฤตเศรษฐกิจนี้ บางคนจึงจำเป็นต้องขายรถ ขายบ้าน เพื่อความอยู่รอดของสถานการณ์ รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อธุรกิจ

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๖.

^{๓๑} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๖๕.

อสังหาริมทรัพย์ที่ไม่มีใครซื้อจึงต้องปล่อยร้างจำนวนมาก เป็นต้น เหตุการณ์นี้ในนวนิยายได้ สะท้อนภาพของตัวละครที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตนี้เช่นกัน ตัวละครในเรื่อง เหมย(ลัดดาวัลย์) และสุนทร ดังข้อความว่า “ไม่นานวิกฤตเศรษฐกิจที่ถูกเรียกว่าวิกฤตต้มยำกุ้งนี้ก็ลามไปสู่ประเทศอื่น ๆ รอบด้าน กลายเป็นปัญหาระดับโลกไปอย่างรวดเร็ว ลัดดาวัลย์ และสุนทรทำงานในบริษัทอสังหาริมทรัพย์และบริษัทการเงินขนาดใหญ่ ทั้งคู่จึงโดนผลกระทบจากพิษต้มยำกุ้งนี้ด้วยกัน บริษัทใหญ่ทยอยปิดตัว ลอยแพพนักงานทั้งหมด สองสามีภรรยาแม้จะไม่ได้ทำงานบริษัทเดียวกันแต่แต่งงานพร้อมกันทันทีไม่นานบ้านหลังใหญ่รถยนต์คันโตที่ผ่อนไว้คือภาระหนักเกินกว่าจะแบก จะขายก็ขายไม่ออกเพราะไม่มีใครซื้อ เพราะในช่วงเวลาไม่กี่เดือน บ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม ตึกแถว ถูกปล่อยขายถูกหรือปล่อยทิ้งร้างเป็นจำนวนมาก”^{๓๒}

๗. ภาพสะท้อนทางสังคมด้านการศึกษา

นวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม ได้สะท้อนทัศนคติทั้งด้านบวกและด้านลบของการศึกษาไทยในยุคนั้น รวมถึงปัญหาการใช้ภาษาไทยของคนในสังคม ซึ่งผู้เขียนบทความขอนำเสนอดังนี้

กลุ่มผู้มีการศึกษา หมายถึง กลุ่มผู้มีความรู้ หรือมีการศึกษา มีโอกาสทางด้านอาชีพมากกว่ากลุ่มด้อยโอกาสทางการศึกษา และการศึกษาทำให้เห็นถึงความถนัดเพื่อนำไปพัฒนา และต่อยอดเป็นประโยชน์ได้ในหน่วยงาน ดังข้อความว่า ...หลังจากเรียนจบมัธยมปลายฉื่อใช้หรือวิชายก็ไปทำงานที่โรงแรมในเยาวราช คนอื่นทดลองงานสองสามเดือนแต่เด็กหนุ่มที่รู้ทั้งภาษาอังกฤษ จีนแต้จิ๋วและจีนกลางได้เป็นพนักงานประจำตั้งแต่ทำงานได้เดือนเดียว...^{๓๓} ส่วนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา คือกลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษา (ผู้อพยพชาวจีน) รวมถึงภาษาที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต โดยสะท้อนผ่านปัญหาในมิติต่าง ๆ เช่น การอ่านหนังสือไม่ออก ไม่เข้าใจในเรื่องที่เป็นธุระสำคัญ ส่งผลให้มีการใช้ชีวิตในสังคมลำบาก เป็นต้น ดังข้อความว่า ...เย็นนั้นเมื่ออยู่ในรถที่ตรงกลับบ้านลานมะเกลือ กุ้ยเตียงเปิดของสัญญาพลิกกลับไปกลับมาหลายครั้ง น่าเสียดายที่หล่อนรู้อักษรไทยอยู่แค่นี้ไม่กี่ตัว เลยอ่านไม่ออกแม้แต่บรรทัดเดียว สุดท้ายยอมนั่งหลับได้แต่กดสัญญาไว้กับอก...^{๓๔}

นอกจากนี้ในด้านการศึกษายังมีการเปรียบเทียบระหว่างการศึกษาของรัฐบาล และเอกชน กิ่งฉัตรพยายามสอดแทรกความได้เปรียบทางการศึกษา ระหว่างรัฐและเอกชน สะท้อนให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยรัฐจะมีค่าบำรุงการศึกษาถูกกว่ามหาวิทยาลัยเอกชน ดังข้อความว่า ค่าเล่าเรียนของมหาวิทยาลัยรัฐบาลนั้นถูกแสนถูก ในปีนี้ฉื่อฮวงเข้าเรียนค่าหน่วยกิตวิชา ปกติแค่ ๒๕ บาทเท่านั้น ส่วนวิชาที่มีอุปกรณ์พิเศษอย่างวิชาถ่ายภาพค่าหน่วยกิตก็จะแพงขึ้นเล็กน้อย รวม ๆ แล้วค่าเทอมหนึ่งค่าเล่าเรียนเสียไม่ถึงห้าร้อยบาท

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๖.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๒.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

อีกทั้งนักศึกษาศาสตร์แต่งเครื่องแบบเฉพาะวันที่มีงานสำคัญ วันสอบ กับใส่ตอนเข้าเรียนวิชาเฉพาะบางวิชาเท่านั้น^{๓๕} เช่นเดียวกับโรงเรียนเอกชน จะมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงกว่าโรงเรียนรัฐบาล แต่ก็เป็นตัวเลือกที่ยอมรับ และความนิยมจากผู้ปกครอง เนื่องจากการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐาน มีการดูแลและให้ความสำคัญกับเด็กอย่างทั่วถึง คุณพ่อคุณแม่สามารถเข้าถึงครูและคุยสอบถามเกี่ยวกับตัวลูกได้ง่าย และสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีสื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์ที่ทันสมัย รวมไปถึงมีหลายหลักสูตรทั้งภาษาต่างประเทศ ดังข้อความว่า “โรงเรียนเอกชนนะ สอนเป็นภาษาอังกฤษหมดมันเลยแพง ฉื่อให้อธิบายตามพี่น้องสาวคนเล็กเล่ามาอีกที แต่โรงเรียนเขามาตรฐานสูง เรียนมามีงานทำแน่ ๆ งานดี ๆ ด้วย เพราะบริษัทใหญ่ก็อยากได้เด็กที่นี้ไปทำงาน”^{๓๖}

ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่องแก่นไม้หอม ของกิ่งฉัตร ดังกล่าวนั้น สะท้อนผ่านเรื่องราวชีวิตของชีวเฮียงตั้งแต่เด็กจนจนสิ้นอายุขัย (ประมาณ ๘๐ ปี) ชีวให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ความเชื่อ ตลอดจนการศึกษา ในระหว่างยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งบ้านเมืองประสบปัญหาข้าวขาดแคลน ยุคที่สังคมไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนความไม่ชัดเจนในระบบประชาธิปไตยส่งผลต่อการเรียกร้องของนักศึกษา และประชาชน และช่วงท้ายสะท้อนปัญหาเศรษฐกิจถดถอย ซึ่งผู้ประพันธ์ได้นำเสนอผ่านองค์ประกอบของนวนิยายไม่ว่าจะเป็นแนวคิด ฉาก เหตุการณ์ ตัวละคร บทสนทนา นั้นแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนภาพของสังคม และในขณะเดียวกันสภาพสังคมก็มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมเช่นกัน ดังข้อความว่า ได้กล่าวว่า วรรณกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยหนึ่ง ๆ ได้บรรจุภาพทางสังคม และวัฒนธรรมในสังคมนั้นลงไว้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะผู้แต่งของวรรณกรรมเป็นผลผลิตของสังคม แนวทางปฏิบัติสังคมในยุคนั้น ๆ มีส่วนกำหนดความนึกคิดของผู้แต่งจะสะท้อนภาพสังคมออกมาอย่างถูกต้องตามความจริง^{๓๗} ซึ่งยังสอดคล้องกับข้อความที่ว่า สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียนการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ทัศนคติของนักเขียนย่อมเกิดจากภายหลัง ประสบการณ์ และ ศึกษาของนักเขียนคนนั้น ซึ่งอาจจะเป็นอิทธิพลที่นักเขียนซึมซับจากประสบการณ์ชีวิต และความรู้ที่ถ่ายทอดลงในวรรณกรรมโดยไม่ได้เจตนา^{๓๘}

^{๓๕} กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์), แก่นไม้หอม เล่มที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้ง, ๒๕๖๖), หน้า ๒๐๔-๒๐๕.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๘.

^{๓๗} สุกัญญา สุฉายา, เพลงพื้นบ้านศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๗.

^{๓๘} ยุธฉัตร บุญสนิท, วรรณกรรมกับสังคมเมือง, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒-๑๓.

สรุป

นวนิยายเรื่องแก่นไม้หอม ประพันธ์โดยกิ่งฉัตร (นามแฝง) ได้สะท้อนภาพทางสังคม ๗ ด้าน ได้แก่ ภาพสะท้อนด้านชีวิตความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ภาพสะท้อนด้านครอบครัว ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ ภาพสะท้อนด้านค่านิยม ภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรม ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ตลอดจน ภาพสะท้อนทางสังคมด้านการศึกษา ซึ่งผู้ประพันธ์ได้นำเสนอผ่านเรื่องราวชีวิตของตัวละครหลัก คือ ชิวเอียง และตัวละครอื่น ๆ ภาพสะท้อนดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวรรณกรรมที่มีต่อบริบททางสังคมผ่านตัวละครชาวจีนและชาวไทย ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จวบจนถึงเศรษฐกิจยุคต้มยำกุ้งได้อย่างน่าสนใจ

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมจากนวนิยายในยุคสมัยเดียวกันของนักประพันธ์ท่านอื่น เพื่อเปรียบเทียบเชิงเนื้อหา และ/หรือศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมจากงานประพันธ์ประเภทอื่น ๆ ในยุคสมัยเดียวกัน

๒. บทความทางวิชาการนี้เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน นักศึกษา วิชาการวรรณกรรมวิจารณ์ ครูผู้สอน สามารถนำไปเป็นแบบอย่างหรือสื่อการสอนแนวทางการใช้ทฤษฎีวรรณกรรมกับสังคมได้

บรรณานุกรม

กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์). **แก่นไม้หอม เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้งนุ, ๒๕๖๖.

กิ่งฉัตร (ปาริฉัตร ศาลิคุปต์). **แก่นไม้หอม เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูกอุ้งนุ, ๒๕๖๖.

ตรีศิลป์ บุญขจร. **นวนิยายกับสังคมไทย(๒๔๗๕-๒๕๐๐)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. **ปากไก่และเรือใบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรว, ๒๕๔๕.

ยุรฉัตร บุญสนิท. **วรรณกรรมกับสังคมเมือง**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๔.

สุกัญญา สุฉฉายา. **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

การประยุกต์สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตรเพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์รวม

The Application of the Ten Perceptions (Saṅkī) in the Kīrīmānanda Sutta to Promote Holistic Well-being

สมศรี รุ่งแสงทอง*

Somsri Rungsangthong

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาพระไตรปิฎกศึกษา)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Degree of Doctor of Philosophy (Tipitaka Studies)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: somsri577@gmail.com

Received : February 07, 2025

Revised : July 08, 2025

Accepted : July 11, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตร แล้วนำสัญญา ๑๐ มาประยุกต์เพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์รวม ผลการศึกษาพบว่า การประยุกต์สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตร เพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์รวม ได้แก่ (๑) สุขภาวะทางกาย กล่าวคือ ๑) อสุภสัญญา ช่วยลดความยึดมั่นในรูปลักษณะภายนอก มองเห็นร่างกายตามความเป็นจริงว่าไม่ใช่สิ่งน่าปรารถนา จึงลดความหลงใหลในกาม ช่วยส่งเสริมการดูแลสุขภาพแบบมีสติ ไม่ยึดติดภาพลักษณ์ ๒) อาทินวสัญญา ช่วยเห็นโทษของกายที่เป็นเหตุแห่งทุกข์ เช่น ความเจ็บป่วย ความเหนื่อยหน่าย นำไปสู่การดูแลสุขภาพด้วยความไม่ประมาท ส่งเสริมการรักษาสุขภาพเชิงป้องกัน ๓) อานาปานสติ การฝึกหายใจอย่างมีสติช่วยให้ร่างกายผ่อนคลาย ลดความเครียด ควบคุมระบบประสาทอัตโนมัติ เพิ่มความแข็งแรงให้ระบบหายใจและหัวใจ (๒) สุขภาวะทางจิตใจ กล่าวคือ ๑) อนิจจสัญญา การเห็นว่าซัน ๕ ไม่เที่ยง ช่วยลดความยึดมั่น ลดความวิตกกังวล เมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ๒) วิราจสัญญา การเสริมสร้างจิตใจที่ปล่อยวาง ลดการยึดติดในกิเลส ทำให้เกิดความสงบภายใน ๓) นิโรธสัญญา การเห็นถึงความเป็นไปได้ในการดับทุกข์ทั้งหมด ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสงบอย่างแท้จริง ๔) อานาปานสติ การเจริญสติผ่านการ

* สมศรี รุ่งแสงทอง Somsri Rungsangthong นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาพระไตรปิฎกศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Ph.D. Student, Degree of Doctor of Philosophy (Tipitaka Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University

กำหนดลมหายใจ ช่วยควบคุมอารมณ์ ความเครียด และความโกรธ ช่วยให้จิตสงบ สมดุล มีสมาธิ และเจริญปัญญาได้ง่าย (๓) สุขภาวะทางสังคม กล่าวคือ ๑) สัพพโลเก อนภิตตสัญญา การไม่หลงใหลในโลก ทำให้ไม่อิงอึดตา ลดการเปรียบเทียบแข่งขันกับผู้อื่น เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีเมตตา ๒) ปหานสัญญา การละอกุศลธรรม เช่น พยาบาทหรือความคิดร้าย ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ลดความขัดแย้ง ๓) อานาปานสติ การเจริญสติผ่านการกำหนดลมหายใจ ช่วยพัฒนาความเอาใจใส่และการฟังอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจำเป็นในการสื่อสารและสร้างสัมพันธภาพที่ดี (๔) สุขภาวะทางปัญญา กล่าวคือ ๑) อนัตตสัญญา การเข้าใจว่าอายตนะทั้งหลายไม่ใช่ตน ช่วยเปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับชีวิตและการปล่อยวางอึดตา ๒) สัพพสังขารesu อนิจจสัญญา การส่งเสริมการเจริญปัญญา โดยตระหนักว่าทุกสิ่งเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไป เป็นกระบวนการของธรรมชาติ ๓) อานาปานสติ เมื่อฝึกจนชำนาญ จะช่วยพัฒนาโยนิโสมนสิการ คือการใคร่ครวญอย่างมีปัญญา และนำไปสู่ญาณทัสสนะ

คำสำคัญ: คิริมานันทสูตร; สัญญา ๑๐ ; สุขภาวะองค์รวม

Abstract

This academic article aims to study the ten contemplations (saññā) found in the Kīrīmananda Sutta and apply them to promote holistic well-being. The findings indicate that applying the ten contemplations contributes to holistic well-being in the following ways: (1) Physical well-being: 1) Asubhasaññā (contemplation on the unattractive) helps reduce attachment to physical appearance by seeing the body as it truly is—not inherently desirable. This leads to decreased sensual craving and encourages mindful self-care without clinging to outer appearances. 2) Ādīnavasaññā (contemplation on the danger) highlights the drawbacks of the body as a source of suffering, such as illness and fatigue. This awareness fosters careful attention to physical health and promotes preventive healthcare. 3) Ānāpānasati (mindfulness of breathing) helps the body relax, reduces stress, regulates the autonomic nervous system, and strengthens the respiratory and cardiovascular systems. (2) Mental well-being: 1) Aniccaaññā (contemplation on impermanence) encourages understanding the Five Aggregates as impermanent, thereby reducing attachment and easing anxiety during change and transition. 2) Virāgasaññā (contemplation on dispassion) cultivates mental letting go and reduces clinging to

defilements, fostering inner peace. 3) Nirodhasaññā (contemplation on cessation) affirms the possibility of ending suffering, inspiring practitioners to seek true peace. (4) Ānāpānasati supports emotional regulation, stress and anger reduction, and helps the mind become calm, balanced, and conducive to concentration and insight. (3) Social well-being: 1) Sabbaloke anabhiratasaññā (contemplation on non-delight in the world) reduces attachment to ego and lessens tendencies to compare or compete with others. It fosters understanding, empathy, and compassion in social relationships. 2) Pahānasaññā (contemplation on abandoning) focuses on abandoning unwholesome mental states, such as ill-will or harmful thoughts, thereby enhancing interpersonal relationships and reducing conflict. 3) Ānāpānasati develops attentiveness and deep listening—skills essential for effective communication and building healthy social connections. (4) Intellectual well-being: 1) Anattasaññā (contemplation on non-self) cultivates the understanding that the sense faculties and phenomena are not-self, leading to a transformative perspective on life and the relinquishment of ego. 2) Sabbe saṅkhāresu aniccasaññā (contemplation on the impermanence of all conditioned phenomena) encourages wisdom development by recognizing the natural process of arising, persisting, and ceasing in all things. 3) Ānāpānasati, when practiced skillfully, supports the development of yonisomanasikāra (wise reflection), which leads to ñāṇadassana (direct knowledge and insight).

Keywords: Kirimānanda Sutta ; Ten Perceptions; Holistic Well-being

บทนำ

ความทุกข์ คือ สภาวะที่ทนได้ยาก กัดกร่อนจิตใจและบั่นทอนพลังชีวิตของมนุษย์ ความทุกข์ทำให้เราจมดิ่งในความรู้สึกที่หนักอึ้ง ไม่ว่าจะเป็นความเศร้า ความผิดหวัง หรือความเจ็บปวดที่ไม่สิ้นสุด ความทุกข์ทำลายความหวังและความฝัน เปลี่ยนวันเวลาที่ควรจะไปมีความสุขให้กลายเป็นความมืดมน บางครั้งมันทำให้เรารู้สึกโดดเดี่ยว ไร้หนทาง และหมดกำลังใจที่จะเดินหน้าต่อไป ความทุกข์ที่สะสมอาจกลายเป็นพันธนาการที่กักขังเราไว้ในโลกที่ไร้ความหวังและปราศจากทางออก ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร พุทธศาสนาได้กล่าวถึงความทุกข์ไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์ขอยธิสัจ คือ แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม้ความเจ็บก็เป็นทุกข์ แม้ความตายก็เป็นทุกข์ ความประสบสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปราศจากสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นทุกข์

โดยย่ออุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์”^๑ จากข้อความนี้ชี้ให้เห็นว่า ความทุกข์เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติของชีวิตและการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ และสะท้อนให้เห็นถึงให้ความทุกข์ในหลายมิติ ทั้งความทุกข์ทางกายภาพ เช่น ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และความทุกข์ทางจิต เช่น ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก การเผชิญหน้ากับสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ และการปรารถนาในสิ่งที่ไม่สามารถสมหวังได้ อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาได้สรุปสาระสำคัญของความทุกข์ไว้ว่า ความยึดมั่นถือมั่นในขันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นความทุกข์ ซึ่งความยึดมั่นถือมั่นมีต้นตอมาจากตัณหา คือ ความทะยานอยาก อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาได้กล่าวถึงวิธีการดับทุกข์ไว้ คือ มรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ สัมมาวาจา คือ การกล่าวชอบ สัมมากัมมันตะ คือ การทำการทำงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความพยายามชอบ สัมมาสติ คือ ความระลึกชอบ สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งมั่นจิตไว้ชอบ^๒ บุคคลผู้ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ดังกล่าว จะสามารถบรรเทาความทุกข์ให้เบาลงได้ รวมถึงสามารถดับความทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง จะอย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพระไตรปิฎกโดยภาพรวม มีหลักธรรมหลักหลายประการที่สามารถนำมาปฏิบัติเพื่อบรรเทาและดับความทุกข์ในชีวิตได้ หนึ่งในหลักธรรมที่ว่านี้คือ สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตร

สุขภาวะองค์รวม (Holistic Wellbeing) คือการมองสุขภาพอย่างรอบด้าน โดยพิจารณาทั้ง ๔ มิติที่เชื่อมโยงและสนับสนุนกัน ได้แก่ มิติทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ซึ่งแต่ละมิติมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของบุคคล โดยประกอบด้วย

๑) สุขภาวะทางร่างกาย คือ การมีสุขภาพที่ดี ปราศจากโรคและความพิการ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

๒) สุขภาวะทางจิตใจ คือ การมีจิตใจที่สงบและมีความสุข ไร้ความวิตกกังวล พร้อมทั้งสามารถควบคุมอารมณ์ได้ รวมถึงการพัฒนาคุณธรรมและลดความเห็นแก่ตัว

๓) สุขภาวะทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น การมีครอบครัวที่อบอุ่น และการมีบทบาทในสังคมที่ยุติธรรมและเข้มแข็ง ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน

๔) สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) คือ การทำความดี การเข้าถึงความรู้ที่ลึกซึ้ง และการดำเนินชีวิตตามหลักการที่ส่งเสริมความสงบและความดีภายในจิตใจ

^๑ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๙๓.

^๒ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๙๓.

การพัฒนาทั้ง ๔ มิติจะช่วยเสริมความสมบูรณ์ในชีวิตและทำให้บุคคลสามารถมีชีวิตที่มีความสุขและยั่งยืนได้ในทุกด้าน^๑ จะอย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ประชากรโดยส่วนใหญ่ประสบปัญหาสุขภาพ ซึ่งมีสาเหตุ ๔ ประการ ได้แก่

๑) ปัจจัยทางร่างกาย คือ การขาดการออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่ไม่เหมาะสม การใช้ชีวิตที่ไม่สุขภาพ เช่น การสูบบุหรี่ หรือการดื่มแอลกอฮอล์มากเกินไป รวมถึงการสัมผัสกับสารพิษ และมลพิษที่อาจทำให้เกิดโรคเรื้อรังและมีผลเสียต่อร่างกาย

๒) ปัจจัยทางจิตใจ คือ ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และความวิตกกังวลเป็นสาเหตุที่สำคัญของปัญหาทางจิตใจ ซึ่งสามารถเกิดจากความไม่แน่นอนในชีวิต การขาดการสนับสนุนทางอารมณ์ หรือปัญหาทางสังคม เช่น ความยากจนและความไม่เสมอภาค

๓) ปัจจัยทางสังคม คือ ความยากจน การขาดการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ ความไม่เสมอภาคทางการศึกษาและงาน และความขัดแย้งภายในครอบครัวหรือสังคม ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางสังคมและสามารถทำให้บุคคลขาดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๔) ปัจจัยทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) คือ การขาดความเข้าใจในชีวิต การขาดการพัฒนาทางจิตวิญญาณ หรือการขาดการดำเนินชีวิตตามหลักการที่ส่งเสริมความสงบภายในจิตใจ อาจทำให้บุคคลรู้สึกสับสนหรือวิตกกังวลในชีวิตประจำวัน^๔

เพราะเหตุนี้ ในบทความนี้ ผู้เขียนมุ่งที่จะประยุกต์สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตรเพื่อส่งเสริมสุขภาพองค์ ๔ มิติ ตามลำดับ

สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตร

คิริมานันทสูตรเป็นพระสูตรที่บันทึกเรื่องราวการสนทนาระหว่างพระผู้มีพระภาคเจ้าและพระอานนท์ และมีหลักธรรมสำคัญ คือ สัญญา ๑๐ ประการดังนี้

ในสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้เมืองสาวัตถี เหตุการณ์สำคัญในครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อท่านพระคิริมานนท์ได้ล้มป่วยด้วยโรคร้ายแรง จนอยู่ในภาวะไข้หนัก พระอานนท์ทราบข่าวอาการป่วยของพระคิริมานนท์ จึงได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อกราบทูลขอให้พระองค์เสด็จไปเยี่ยมท่านพระคิริมานนท์ที่ยังที่อยู่ พระพุทธองค์ได้เสด็จไปเยี่ยม

^๑ เพ็ญ สุขมาก, “หลักคิด: สุขภาพ สุขภาวะ ปัจจัยกำหนดสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพ”, เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ: การประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพ, เครือข่ายนักประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพ ภาคเหนือ, หน้า ๓.

^๔ World Health Organization (WHO), *Social determinants of health*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: Retrieved from <https://www.who.int> [๑๒ มกราคม ๒๕๖๘].

ด้วยพระองค์เอง แต่ทรงตรัสแนะนำพระอานนท์ให้กล่าวสัญญา ๑๐ ประการแก่พระคิริมานนท์ โดยทรงอธิบายว่า การได้ฟังและพิจารณาสัญญา ๑๐ ประการนี้ จะช่วยให้จิตของพระคิริมานนท์คลายจากความทุกข์ และทำให้อาการป่วยสงบลงได้โดยพลัน สัญญา ๑๐ ประการที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระอานนท์นำไปกล่าวแก่พระคิริมานนท์ มีดังนี้

๑. อนิจจสัญญา คือ การรับรู้ถึงความไม่เที่ยงในอุปาทานชั้น ๕ โดยพิจารณาว่า ชั้น ๕ จะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงและหมดสิ้นไปตามกาลเวลา ชั้น ๕ นี้ประกอบด้วย (๑) รูปชั้น คือ ส่วนที่เป็นร่างกาย พฤติกรรม และคุณสมบัติต่างๆ ของสิ่งที่เป็นรูปธรรม รวมถึงสิ่งที่สามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้ในทางกายภาพ (๒) เวทนาชั้น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสวยอารมณ์ ความรู้สึกทั้งสุข ทุกข์ หรือความเฉยๆ (๓) สัญญาชั้น คือ ส่วนที่เป็นความกำหนดหมายหรือการรับรู้ในอารมณ์ทั้ง ๖ เช่น การจำแนกสีหรือรูปร่างต่างๆ (๔) สังขารชั้น ส่วนที่เป็นความปรุงแต่งของจิต ทั้งความดี ความชั่ว หรือความเป็นกลาง รวมถึงคุณสมบัติต่างๆ ของจิตที่มีเจตนาเป็นตัวนำ (๕) วิญญาณชั้น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรู้แจ้งอารมณ์ผ่านอายตนะทั้ง ๖ เช่น การเห็น การได้ยิน เป็นต้น^๕

๒. อนัตตสัญญา คือ การรับรู้ถึงความเป็นอนัตตาในอายตนะทั้งภายในและภายนอก ๖ ประการว่าทั้งหมดไม่ใช่ตัวตน ไม่สามารถควบคุมหรือเป็นเจ้าของได้ อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์^๖

๓. อสุภสัญญา คือ การรับรู้ถึงความไม่งามในกายมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยสิ่งไม่สะอาด เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน เยื่อในกระดูก และของที่ไม่งามมอง ทำให้เห็นถึงความไม่งามและความไม่เที่ยงของร่างกาย

๔. อาทินวสัญญา คือ การรับรู้ถึงโทษในกายมนุษย์ โดยพิจารณาว่ากายนี้มีความทุกข์และโทษมากมาย ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดโรคและอาการไม่พึงประสงค์ เช่น ความเจ็บปวด ความหนาว ความหิว และความกระหาย

๕. ปหานสัญญา คือ การรับรู้ถึงการละอกุศลธรรม โดยพิจารณาว่าผู้ที่ปฏิบัติตามธรรมวินัยจะไม่ยินดีในกามวิตก พยาบาทวิตก และวิหิงสวิตก และจะละทิ้งสิ่งเหล่านี้เพื่อให้หมดสิ้นไป

๖. วิจารณ์สัญญา คือ การรับรู้ถึงความเป็นธรรมที่สามารถระงับกิเลสและสังขารทั้งหลาย โดยพิจารณาว่าธรรมเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความสงบและการสละสิ่งต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดับทุกข์

๗. นิโรธสัญญา คือ การรับรู้ถึงการดับทุกข์โดยไม่เหลือสิ่งใดที่ต้องการหรือยึดถือ โดยพิจารณาว่าธรรมสามารถดับกิเลสและทุกข์ทั้งหมดให้หมดสิ้นไป

^๕ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๒๖๒.

^๖ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๒๑/๔๗๖-๔๗๗.

๘. สัพพโลก อนภิตตัญญู คือ การรับรู้ถึงการละอูบายและการถือนั่นในโลก โดยการพิจารณาว่า จะไม่ยึดมั่นหรือถือสิ่งใดในโลกกว่าเป็นตัวตน

๙. สัพพสังขารสุ อนิจจัญญู คือ การรับรู้ถึงความเปื้อนหนายและความไม่ยั่งยืนในสังขารทั้งหมด โดยพิจารณาว่าสังขารทั้งปวงมีความไม่เที่ยงและไม่ควรยึดถือ

๑๐. อานาปานสติ คือ การรับรู้การหายใจเข้าออกอย่างมีสติ โดยการฝึกฝนเพื่อพัฒนาจิตใจให้สงบ และมั่นคง สามารถช่วยในการควบคุมอารมณ์และลดความวิตกกังวล รวมทั้งเป็นการฝึกจิตให้ตระหนักรู้ถึงความไม่เที่ยงในทุกกลมหายใจ โดยมีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

- เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว
- เมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น
- จักเป็นผู้กำหนดรู้กายทั้งปวง หายใจออก จักเป็นผู้กำหนดรู้กายทั้งปวง หายใจเข้า
- จักระงับกายสังขาร (ลมหายใจ) หายใจออก จักระงับกายสังขาร หายใจเข้า
- จักกำหนดรู้ปิติ หายใจออก จักกำหนดรู้ปิติ หายใจเข้า
- จักกำหนดรู้สุข หายใจออก จักกำหนดรู้สุข หายใจเข้า
- จักกำหนดรู้จิตตสังขาร (เวทนา) หายใจออก จักกำหนดรู้จิตตสังขาร หายใจเข้า
- จักระงับจิตตสังขาร หายใจออก จักระงับจิตตสังขาร หายใจเข้า
- จักกำหนดรู้จิต หายใจออก จักกำหนดรู้จิต หายใจเข้า
- จักยังจิตให้บันเทิง หายใจออก จักยังจิตให้บันเทิง หายใจเข้า
- จักตั้งจิตให้มั่น หายใจออก จักตั้งจิตให้มั่น หายใจเข้า
- จักเปลื้องจิต หายใจออก จักเปลื้องจิต หายใจเข้า
- จักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง หายใจออก จักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง หายใจเข้า
- จักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนด หายใจออก จักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนด หายใจเข้า
- จักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความดับสนิท หายใจออก จักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความดับสนิท หายใจเข้า
- จักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสลัดคืน หายใจออก จักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสลัดคืน หายใจเข้า^๗

^๗ อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๐/๑๒๘-๑๓๓.

สัญญา ๑๐ ประการเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมของบุคคล ในทุกมิติ กล่าวคือ การเจริญอนิจจสัญญาและอนัตตสัญญาช่วยให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจและยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ซึ่งทำให้จิตใจเกิดความสงบและคลายความวิตกกังวล การพิจารณาลักษณะอสุภะในอสุภสัญญา ก็ช่วยให้ลดความยึดมั่นในรูปลักษณ์และวัตถุภายนอก ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งหลาย นอกจากนี้ การฝึกสติและสมาธิผ่านอานาปานัสสติยังช่วยลดความฟุ้งซ่านและความทุกข์จากความคิดที่ไม่พึงประสงค์ เมื่อจิตสามารถตั้งมั่นในลมหายใจได้ การพิจารณาวิราคสัญญาและนิโรธสัญญาช่วยให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจถึงการปล่อยวางจากสิ่งที่ยึดติด และเกิดปัญญาที่เห็นจริงตามหลักธรรม ทำให้สามารถตัดสินใจได้ถูกต้องตามสภาวะชีวิตและลดการเสียดัดความคิดและอารมณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตอย่างสงบ การพิจารณาสัพพโลเกอนภิตตสัญญาและสัพพสังขารสุอนิจจสัญญาช่วยให้ผู้ปฏิบัติปลดปล่อยจากความยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ ทั้งวัตถุ ทรัพย์สมบัติ หรือแม้กระทั่งความสำเร็จในชีวิต การเห็นว่า ทุกสิ่งล้วนไม่เที่ยงและไม่สามารถยึดถือได้ ช่วยให้จิตใจมีความปลอดโปร่งและสามารถอยู่กับปัจจุบันขณะอย่างเต็มที่^๔ ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่า การนำสัญญา ๑๐ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จะช่วยส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมได้เป็นอย่างดีเลยทีเดียว

แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะองค์รวม

ความเป็นมาของสุขภาวะองค์รวม

สุขภาวะเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกับความสุขและภาวะที่สมบูรณ์ในทุกมิติของชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สังคม หรือปัญญา ทั้งสี่มิตินี้เกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นจนยากที่จะแยกออกจากกัน สุขภาวะจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อเลี้ยงคุณค่าชีวิตของมนุษย์ เพราะมันเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับตัวตนและการดำรงชีวิตของคนเราตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม เดิมที สังคมตะวันตกมองเรื่องสุขภาพโดยให้ความสำคัญกับร่างกายเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นอวัยวะภายในหรือภายนอก ทำให้การแพทย์ในยุคนั้นพัฒนาขึ้นโดยเน้นไปที่การรักษาสุขภาพทางกาย ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ ถึง ๒๐ แพทย์ในประเทศไทยเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับสุขภาพทางจิต เนื่องจากพบว่าคนที่ร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย แต่กลับไม่มีความสุขและไม่สามารถดำเนินชีวิตในโลกนี้ได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้สุขภาพจิตกลายเป็นสิ่งที่แพทย์ให้ความสำคัญควบคู่ไปกับสุขภาพทางกาย จากนั้น ได้เกิดการตั้งคำถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับสุขภาพทางสังคม โดยตั้งข้อสังเกตว่าหากบุคคลหนึ่งมีร่างกายที่แข็งแรงและจิตใจที่แจ่มใส แต่กลับไม่สามารถปรับตัวหรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ อาจก่อให้เกิดปัญหาแก่ส่วนรวม แม้ว่าจะมีการพูดถึงสุขภาพทางสังคม แต่ในแง่การปฏิบัติกลับยังขาดความชัดเจน ต่อมา มีคำถามใหม่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสุขภาพทางจิตวิญญาณ หากคน

^๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ภายหลังใช้ใจหายทุกข์, พิมพ์ครั้งที่ ๘๐, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๖๓), หน้า ๖-๘.

คนหนึ่งมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สุขภาพจิตดี และสามารถเข้าสังคมได้อย่างยอดเยี่ยม แต่กลับขาดศีลธรรม ไร้จริยธรรม ไม่มีหลักยึดเหนี่ยวในชีวิต หรือไม่มีอุดมการณ์ใด ๆ คำถามเหล่านี้นำไปสู่การให้ความสำคัญกับสุขภาวะทางปัญญา และมีความพยายามที่จะหาคำที่เหมาะสมเพื่ออธิบายแนวคิดดังกล่าวจนได้คำว่า “สุขภาวะทางปัญญา” ^๙

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของสุขภาวะในมุมมองที่ลุ่มลึกและมีความหลากหลายประเภท วสี ได้กล่าวถึงสุขภาวะว่าเป็นวิถีชีวิตที่ครอบคลุมทุกมิติ ไม่ใช่เพียงแค่การมุ่งเน้นไปที่การรักษาโรค หรือเทคนิคทางการแพทย์ที่มักให้ความสำคัญกับปัญหาโรคร้ายไข้เจ็บเป็นหลัก เขาเน้นย้ำว่าสุขภาวะเป็นเรื่องของ “ความถูกต้องทั้งหมด” ที่ครอบคลุมถึงความเป็นอยู่ในทุกด้านอย่างแท้จริง หากพิจารณาจากคานิยามขององค์การอนามัยโลก สุขภาวะถูกอธิบายว่าเป็นภาวะที่สมบูรณ์ในมิติทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ ซึ่งถือเป็นนิยามที่มีความครอบคลุมและลึกซึ้งเกินจะพรรณนา และสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างสมบูรณ์^{๑๐} ส่วนในมุมมองของเพ็ญ สุขมาก สุขภาวะคือความสมบูรณ์ที่เกิดจากการเชื่อมโยงกันอย่างสมดุลของทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นกาย จิต สังคม หรือปัญญา แนวคิดนี้เน้นถึงความสัมพันธ์อันซับซ้อนและพลวัตระหว่างสุขภาวะกับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านปัจเจกบุคคล สิ่งแวดล้อม และระบบต่าง ๆ ที่มีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพ เช่น ระบบบริการสุขภาพ^{๑๑} และในขณะเดียวกัน อาภาพร เภาวัฒนา ได้ให้ทัศนะที่สอดคล้องกัน โดยกล่าวว่า สุขภาพที่แท้จริงคือการมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ในทุกด้านอย่างสมดุล ไม่ใช่เพียงแค่การไม่มีโรคหรือความพิการเท่านั้น แต่เป็นการบรรลุถึงความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาในภาพรวม^{๑๒} มุมมองของนักวิชาการเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นว่า สุขภาวะจึงไม่ใช่เพียงเป้าหมายของการรักษาสุขภาพในเชิงการแพทย์ แต่เป็นเป้าหมายของการใช้ชีวิตที่สมบูรณ์ในทุกแง่มุมของมนุษย์ การทำความเข้าใจสุขภาวะอย่างลึกซึ้งจะช่วยให้เรามองเห็นคุณค่าและความสำคัญของการสร้างความสมดุลในชีวิต เพื่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงทั้งต่อตนเองและสังคม สุขภาวะแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

^๙ พลินี เสริมสินศิริ, จากสุขภาพทางจิตวิญญาณสู่สุขภาพทางปัญญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๒-๔, ๑๓๖.

^{๑๐} ประเวศ วะสี, สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ๒๕๕๓), หน้า ๒-๓.

^{๑๑} เพ็ญ สุขมาก, **หลักคิด: สุขภาพ สุขภาวะ ปัจจัยกำหนดสุขภาพการสร้างเสริมสุขภาพ**, เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ: การประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพเครือข่ายนักประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพภาคเหนือ, (ม.ป.ป.), หน้า ๓.

^{๑๒} อาภาพร เภาวัฒนา, **การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชน: การประยุกต์แนวคิดและทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, (ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

๑. สุขภาวะทางร่างกาย หมายถึง การมีสุขภาพที่แข็งแรง มีร่างกายที่ทำงานได้อย่างคล่องตัวและมีกำลังเต็มเปี่ยม ปราศจากโรคภัยหรือความพิการ อีกทั้งยังได้รับปัจจัยสนับสนุนที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต เช่น เศรษฐกิจที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ มีความปลอดภัย และปลอดภัยจากปัจจัยเสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย

๒. สุขภาวะทางจิตใจ หมายถึง การมีจิตใจที่สงบและเปี่ยมด้วยความสุข ปราศจากความทุกข์ ความว้าวุ่น หรือความเศร้าหมอง มีความสดชื่น เบิกบาน มีความเมตตาต่อผู้อื่น รวมถึงสามารถรักษาสติสมาธิ และใช้ปัญญาในการเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

๓. สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างกลมเกลียว มีการช่วยเหลือและพึ่งพาค้ำชูซึ่งกันและกันในชุมชนที่เข้มแข็ง มีความยุติธรรม ความเสมอภาค และความเป็นมิตรระหว่างบุคคล ระบบการจัดการภายในสังคมเป็นระเบียบและมีบริการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓}

๔. สุขภาวะทางปัญญา หมายถึง การมีปัญญาในการทำความเข้าใจถึงความจริงของชีวิต และธรรมชาติรอบตัวอย่างถูกต้อง สามารถแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการตระหนักรู้ถึงความเป็นจริงของโลกและสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งและมีเหตุผล^{๑๔}

ความสำคัญของสุขภาวะองค์กรรวม

สุขภาวะถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว องค์กร และสังคม รายละเอียดของความสำคัญในแต่ละด้านมีดังนี้

๑. ความสำคัญต่อตนเอง สุขภาวะมีบทบาทสำคัญต่อความสุขและความทุกข์ของแต่ละบุคคล หากบุคคลมีสุขภาวะทางกายที่แข็งแรง ปราศจากโรคภัย และสุขภาวะทางจิตที่ดี เช่น มีจิตใจแจ่มใส เบิกบาน ปราศจากความเครียดหรือความวิตกกังวล ย่อมสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขในทางกลับกัน หากบุคคลขาดสุขภาวะที่ดี มีร่างกายอ่อนแอ เจ็บป่วยบ่อย หรือมีจิตใจที่เต็มไปด้วยความฟุ้งซ่าน เต็มไปด้วยความอาฆาตริษยา เขาย่อมประสบกับความทุกข์ ส่งผลให้ทั้งสุขภาวะทางกายและจิตเสื่อมโทรมจนไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

๒. ความสำคัญต่อครอบครัว สุขภาวะที่ดีของสมาชิกในครอบครัวช่วยส่งเสริมให้ครอบครัวมีความสุขและความมั่นคง การที่พ่อ แม่ และลูกต่างมีสุขภาวะทางกายและจิตที่ดี ย่อมช่วยลดความขัดแย้ง

^{๑๓} มูลนิธิสถาบันวิจัยระบบศึกษา, เครื่องมือพัฒนาสู่ความเป็นโรงเรียนสุขภาวะ, (มหาสารคาม: บริษัท สารคามการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๒.

^{๑๔} ประพนธ์ เกตวรากศ, ระบบสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑-๒. ประเวศ วะสี, สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ๒๕๔๓), หน้า ๓-๕.

และส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว แต่หากสมาชิกในครอบครัวขาดสุขภาวะที่ดี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางกายหรือจิตใจ ก็อาจก่อให้เกิดความทุกข์ในครอบครัว และอาจนำไปสู่ความล้มเหลวในชีวิตครอบครัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสงบสุขในครอบครัวโดยรวม

๓. ความสำคัญต่อองค์กร องค์กรที่บุคลากรมีสุขภาวะไม่ดี เช่น มีปัญหาด้านสุขภาพกายหรือสุขภาพจิต ย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร บุคลากรที่ลาป่วยบ่อยหรือมีปัญหาทางจิตใจ จะทำให้ผลงานขององค์กรลดลงและบรรยากาศในที่ทำงานไม่ดี นอกจากนี้ องค์กรยังต้องรับภาระค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อขวัญกำลังใจและการเติบโตขององค์กร ในทางกลับกัน หากบุคลากรมีสุขภาวะที่ดี จะส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น องค์กรมีโอกาสพัฒนา และบรรลุเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

๔. ความสำคัญต่อสังคม สังคมที่มีสมาชิกที่มีสุขภาวะที่ดีในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นสุขภาวะทางกาย จิต สังคม หรือจิตวิญญาณ จะนำมาซึ่งความสงบสุขและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในสังคม แต่หากคนในสังคมขาดสุขภาวะที่ดี เช่น มีโรคภัยต่าง ๆ หรือประสบปัญหาทางจิตใจจากความเครียดและปัญหาสังคม อาจส่งผลให้เกิดความวุ่นวายหรือความไม่สงบในสังคม^{๑๕}

สุขภาวะองค์รวมถือเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตที่สมดุล ครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และปัญญา ในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย การมีสุขภาวะที่ดีช่วยให้เรารับมือกับปัญหาและความทุกข์ต่าง ๆ ได้อย่างมีสติและปัญญา สุขภาวะไม่ได้เป็นเพียงการปราศจากโรคภัย แต่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกมิติ เพื่อให้เกิดความสุขที่ยั่งยืนและสมดุล เมื่อร่างกายแข็งแรง จิตใจก็พร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยความสงบ เมื่อจิตใจสงบ ความสัมพันธ์กับผู้อื่นก็จะเป็นไปอย่างราบรื่นและเต็มไปด้วยความเข้าใจ นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ที่ดียังช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และพัฒนาปัญญา ซึ่งเป็นเครื่องนำทางชีวิตให้สามารถปล่อยวางจากความยึดมั่น และเข้าถึงความสุขที่แท้จริง ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาสุขภาวะองค์รวมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

การประยุกต์สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตรเพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์รวม

การประยุกต์สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตรเพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมมีรายละเอียดดังนี้

๑. การประยุกต์สัญญาเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกาย (Physical Well-being) กล่าวคือ

๑) อสุภสัญญา ช่วยลดความยึดมั่นในรูปลักษณ์ภายนอก มองเห็นร่างกายตามความเป็นจริงว่าไม่ใช่สิ่งน่าปรารถนา จึงลดความหลงใหลในกาม ช่วยส่งเสริมการดูแลสุขภาพแบบมีสติ ไม่ยึดติดภาพลักษณ์

^{๑๕} ชมาพร รักจรรยาบรรณ, *สรรพสาระองค์กรสุขภาวะ แนวคิดและกรณีตัวอย่าง: องค์กรสุขภาพดี*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เอ. สีวิ่ง จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๙-๑๑.

๒) อาทินวสัญญา ช่วยเห็นโทษของกายที่เป็นเหตุแห่งทุกข์ เช่น ความเจ็บป่วย ความเหนื่อยหน่าย นำไปสู่การดูแลร่างกายด้วยความไม่ประมาท ส่งเสริมการรักษาสุขภาพเชิงป้องกัน

๓) อานาปานสติ การฝึกหายใจอย่างมีสติช่วยให้ร่างกายผ่อนคลาย ลดความเครียด ควบคุมระบบประสาทอัตโนมัติ เพิ่มความแข็งแรงให้ระบบหายใจและหัวใจ

๒. การประยุกต์สัญญาเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจ (Mental Well-being) กล่าวคือ

๑) อนิจจสัญญา การเห็นว่าชั้น ๕ ไม่เที่ยง ช่วยลดความยึดมั่น ลดความวิตกกังวลเมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง

๒) วิราจสัญญา การเสริมสร้างจิตใจที่ปล่อยวาง ลดการยึดติดในกิเลส ทำให้เกิดความสงบภายใน

๓) นิโรธสัญญา การเห็นถึงความเป็นไปได้ในการดับทุกข์ทั้งหมด ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสงบอย่างแท้จริง

๔) อานาปานสติ การเจริญสติผ่านการกำหนดลมหายใจ ช่วยควบคุมอารมณ์ ความเครียด และความโกรธ ช่วยให้จิตสงบ สมดุล มีสมาธิและเจริญปัญญาได้ง่าย

๓. การประยุกต์สัญญาเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางสังคม (Social Well-being) กล่าวคือ

๑) สัพพะโลก อนภิตสัญญา การไม่หลงใหลในโลก ทำให้ไม่อิงอาศัย ลดการเปรียบเทียบแข่งขันกับผู้อื่น เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีเมตตา

๒) ปหานสัญญา การละอกุศลธรรม เช่น พยาบาทหรือความคิดร้าย ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ลดความขัดแย้ง

๓) อานาปานสติ การเจริญสติผ่านการกำหนดลมหายใจ ช่วยพัฒนาความเอาใจใส่และการฟังอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจำเป็นในการสื่อสารและสร้างสัมพันธภาพที่ดี

๔. การประยุกต์สัญญาเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางปัญญา (Intellectual/Spiritual Well-being) กล่าวคือ

๑) อนัตตสัญญา การเข้าใจว่าอายตนะทั้งหลายไม่ใช่ตน ช่วยเปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับชีวิตและการปล่อยวางอัตตา

๒) สัพพะสังขารสุ อนิจจสัญญา การส่งเสริมการเจริญปัญญา โดยตระหนักว่าทุกสิ่งเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไป เป็นกระบวนการของธรรมชาติ

๓) อานาปานสติ เมื่อฝึกจนชำนาญ จะช่วยพัฒนา โยนิโสมนสิการ คือการใคร่ครวญอย่างมีปัญญา และนำไปสู่ญาณทัสสนะ

บทสรุป

จากที่กล่าวมาสรุปความได้ว่า สัจญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตร ได้แก่

๑) อนิจจสัจญา คือ การรับรู้ถึงความไม่เที่ยงในอุปาทานชั้น ๕ โดยพิจารณาว่าชั้น ๕ จะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงและหมดสิ้นไปตามกาลเวลา

๒) อนัตตสัจญา คือ การรับรู้ถึงความเป็นอนัตตาในอายตนะทั้งภายในและภายนอก ๖ ประการ ว่าทุกสิ่งไม่ใช่ตัวตน ไม่สามารถควบคุมได้

๓) อสุภสัจญา คือ การรับรู้ถึงความไม่งามในร่างกายมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่สะอาด เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน และสิ่งที่ไม่น่ามอง

๔) อาทินวสัจญา คือ การรับรู้ถึงโทษในร่างกายมนุษย์ โดยพิจารณาว่ากายนี้มีความทุกข์และโทษมากมาย เช่น เจ็บปวด หนาว หิว และกระหาย

๕) ปหานสัจญา คือ การรับรู้ถึงการละออกุศลธรรม โดยการละทิ้งกามวิตก พยาบาทวิตก และ วิหิงสาวิตก

๖) วิราคะสัจญา คือ การรับรู้ถึงธรรมที่สามารถระงับกิเลสและสังขาร โดยพิจารณาว่าธรรมสามารถนำไปสู่ความสงบและการละสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการดับทุกข์

๗) นิโรธสัจญา คือ การรับรู้ถึงการดับทุกข์โดยการพิจารณาว่าธรรมสามารถดับกิเลสและทุกข์ทั้งหมดให้หมดสิ้นไป

๘) สัพพโลเก อนภิตสัจญา คือ การรับรู้ถึงการละอุปายและการถ้อยมั่นในโลก โดยไม่ยึดมั่นในสิ่งใดในโลกว่าเป็นตัวตน

๙) สัพพสังขารสุ อนิจจสัจญา คือ การรับรู้ถึงความไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง โดยพิจารณาว่าสังขารทุกสิ่งไม่ควรยึดถือ

๑๐) อานาปานสติ คือ การรับรู้การหายใจเข้าออกด้วยสติ โดยการฝึกจิตให้สงบและมั่นคง และตระหนักถึงความไม่เที่ยงในทุกลมหายใจ

การประยุกต์สัจญา ๑๐ จากคิริมานันทสูตร ถือเป็นแนวทางแห่งการพัฒนาชีวิตที่มีรากฐานมั่นคงในพุทธธรรม อันช่วยเสริมสร้างสุขภาวะในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งกาย ใจ สังคม และปัญญา ด้วยการเปลี่ยนวิธีคิดและการมองโลกอย่างลึกซึ้งผ่านมุมมองของสัจญาอันเป็นธรรมสัจญาณแห่งการตื่นรู้ กล่าวคือ

๑) สุขภาวะทางกาย (Physical Well-being) สัจญาอย่าง อสุภสัจญา และ อาทินวสัจญา นำพาให้เกิดความเข้าใจต่อร่างกายตามความเป็นจริง ลดความยึดติดในรูปลักษณ์และการเสพติดทางกาย โดยส่งเสริมการดูแลสุขภาพด้วยความไม่ประมาท ไม่ลุ่มหลงในความงามภายนอก ขณะเดียวกัน

อานาปานสติ ช่วยให้กายผ่อนคลาย เสริมสร้างระบบการหายใจ และลดความเครียดที่เป็นภัยเงียบของชีวิตสมัยใหม่

๒) สุขภาวะทางจิตใจ (Mental Well-being) สัญญาอย่าง อนิจจสัญญา และ วิราคสัญญา ช่วยลดความยึดมั่นในสภาพจิตและอารมณ์ กระตุ้นให้เห็นถึงความแปรเปลี่ยนและไม่จีรัง นำมาซึ่งการปล่อยวางและความสงบภายใน ส่วน นิโรธสัญญา ชี้ทางสู่ความหวังว่า ทุกข์ทั้งปวงมีทางดับได้จริง จึงเกิดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์อย่างแท้จริง โดยมี อานาปานสติ เป็นเครื่องมือควบคุมอารมณ์ ทำให้จิตใจมั่นคง สมดุล และพร้อมต่อการเจริญปัญญา

๓) สุขภาวะทางสังคม (Social Well-being) สัญญาอย่าง สัพพโลเก อนภิตสัญญา ส่งเสริมให้ไม่หลงติดในโลก ไม่เอาตนเองเป็นศูนย์กลาง ลดการเปรียบเทียบแข่งขัน ทำให้เกิดความเมตตา เข้าใจผู้อื่น และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ส่วน ปหานสัญญา ส่งเสริมการละอกุศลธรรม นำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดี ลดความขัดแย้ง และอานาปานสติ ยังคงมีบทบาทสำคัญในการฝึกฝนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจำเป็นต่อการสื่อสารและการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าอกเข้าใจ

๔) สุขภาวะทางปัญญา (Intellectual Well-being) สัญญาอย่าง อนัตตสัญญา เปิดโลกทัศน์ให้เข้าใจถึงความไม่ใช่ตัวตนของสิ่งทั้งหลาย ทำให้เกิดการปล่อยวางและไม่ยึดมั่นในความคิดของตน สัพพสังขารสุ อนิจจสัญญา ช่วยให้ตระหนักในธรรมชาติของสรรพสิ่งว่าเป็นไปตามเหตุปัจจัย เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป นำไปสู่การพัฒนาปัญญาในระดับลึก และเมื่อมี อานาปานสติ ประกอบอย่างต่อเนื่อง ก็จะส่งผลให้เกิด โยนิโสมนสิการ และ ญาณทัสสนะ ซึ่งเป็นหัวใจของการรู้แจ้งในธรรม

กล่าวโดยสรุป การประยุกต์สัญญา ๑๐ ในคิริมานันทสูตรมิใช่เพียงแนวทางแห่งการภาวนา แต่เป็นวิถีของการเสริมสร้างสุขภาวะอย่างรอบด้าน ทั้งกาย ใจ สังคม และปัญญาอย่างกลมกลืน เป็นการเยียวยาและพัฒนาองค์รวมของชีวิตให้เป็นไปในทางอริยมรรค ด้วยสติ ปัญญา และความกรุณา เป็นการดำเนินชีวิตที่แท้จริงตามแนวพุทธ

บรรณานุกรม

ประพจน์ เกตุราภาศ. **ระบบสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๕๕.

ประเวศ วะสี. **สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ๒๕๔๓.

พลินี เสริมสินสิริ. **จากสุขภาพทางจิตวิญญาณสู่สุขภาพทางปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๔๖

พุทธทาสภิกขุ. **“ปล่อยวาง”**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๕๐.

เพ็ญ สุขมาก. **หลักคิด: สุขภาพ สุขภาวะ ปัจจัยกำหนดสุขภาพการสร้างเสริมสุขภาพ.** เอกสารประกอบ
การประชุมเชิงปฏิบัติการ: การประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพเครือข่ายนักประเมินผลงาน
สร้างเสริมสุขภาพภาคเหนือ, ม.ป.ป..

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ-
มหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มูลนิธิสถาบันวิจัยระบบศึกษา. **เครื่องมือพัฒนาสู่ความเป็นโรงเรียนสุขภาวะ.** มหาสารคาม: บริษัท
สารคามการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๐.

ชมาพร รักจรรยาบรรณ. **สรรสาระองค์กรสุขภาวะ แนวคิดและกรณีตัวอย่าง: องค์กรสุขภาพดี.** กรุงเทพฯ-
มหานคร: บริษัท พี.เอ. ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๕๙.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **กายหายไข้ใจหายทุกข์.** พิมพ์ครั้งที่ ๘๐. กรุงเทพมหานคร:
อัมรินทร์ธรรมะ. ๒๕๖๓.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙.

สุภี ทองทุม. **สติปัญญา ๔ (ชุดโพธิปักขิยธรรม).** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัท ฟองทอง
เอนเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๕๙.

อาภาพร เว่าวัฒนา. **การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชน: การประยุกต์แนวคิดและทฤษฎี
สู่การปฏิบัติ.** ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๔.

ปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลย
ในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
Legal Problems on Provisional Release of Criminal
Accused or Defendants Who are Monks Buddhism

อมรรัตน์ ม่วงกลิน*

Amornrat Mounklin

ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ**

Prasert Limprasert

วรพจน์ ถนอมกุล***

Worapote Thanomkul

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: amornrat.teya@gmail.com; worapote42/50@gmail.com; jadekamolgrup@gmail.com

Received : March 12, 2025

Revised : July 02, 2025

Accepted : July 04, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษา แนวคิด และหลักเกณฑ์ทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาและทางกฎหมาย ในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา (๒) ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุของต่างประเทศ และของราชอาณาจักรไทย และคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง (๓) ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ กฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และ (๔) เสนอแนะแนวทางแก้ไข ปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจาก พระไตรปิฎก กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำพิพากษาของศาล หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์

* นางสาวอมรรัตน์ ม่วงกลิน Miss Amornrat Mounklin สาขาวิชานิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Laws The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

** ผศ.ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ Prasert Limprasert ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

*** ดร.วรพจน์ ถนอมกุล Worapote Thanomkul ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

สารนิพนธ์ รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ทั้งของไทยและภาษาต่างประเทศ จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และเปรียบเทียบ ผลการวิจัยพบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๙ ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการใช้ดุลยพินิจเมื่อพระภิกษุต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาร้ายแรงถึงขั้นอาบัติปาราชิก โดยให้ขาดจากความเป็นพระภิกษุ และมาตรา ๓๐ กำหนดให้ พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ส่งผลให้พระภิกษุขาดโอกาสในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์จากพยานหลักฐานที่ชัดเจนเสียก่อน ซึ่งหากภายหลังพระภิกษุผู้นั้นไม่มีความผิด ก็จะทำให้เกิดความเสียหาย อีกทั้งกลับไปบวชใหม่ไม่ได้ สมณศักดิ์ที่ถูกถอดไปแล้วก็ไม่สามารถกลับคืนได้ด้วย เป็นการบั่นทอนการสืบทอดพระพุทธศาสนาและความศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนอย่างยิ่ง จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมให้มีการปล่อยชั่วคราว เป็นการเน้นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย ภายใต้เจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมายให้คุ้มครองพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พระภิกษุ; พระพุทธศาสนา; การปล่อยชั่วคราว; สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย;
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

Abstract

This qualitative research aims to: (1) study the concepts and principles of Buddhist doctrines and legal theories concerning the provisional release of Buddhist monks who are accused or charged in criminal cases; (2) examine relevant legal frameworks governing such provisional releases in both Thailand and foreign jurisdictions, including related Supreme Court decisions; (3) analyze and compare legal provisions on the provisional release of accused or charged Buddhist monks; and (4) propose legal reforms to address issues surrounding the temporary release of Buddhist monks in criminal proceedings. This study employs documentary research methodology by collecting data from the Tipitaka, laws, regulations, court judgments, legal texts, academic publications, research reports, dissertations, theses, and other related materials available in both Thai and foreign languages, including those published online. The collected data are analyzed, synthesized, and comparatively assessed.

The research findings reveal that Section 29 of the Sangha Act B.E. 2505 (1962), as amended by the Second Amendment B.E. 2535 (1992), grants investigative officers

discretionary power to declare a monk defrocked if accused of committing a serious criminal offense leading to *Parajika* (a major monastic offense resulting in automatic disrobing). Section 30 further requires the monk to leave the monastic order before the court delivers a final judgment. This precludes the monk from exercising the right to defend himself using clear evidence or testimony. Should the monk later be found not guilty, the damage is irreversible-he cannot be reordained, nor can his former ecclesiastical rank be reinstated. Such consequences severely undermine the continuity of the Buddhist monastic order and erode public faith in Buddhism. Therefore, the study proposes a revision to the law to allow provisional release, thereby safeguarding the legal rights of accused or charged individuals while respecting the legislative intent to protect Buddhism. This would contribute to a more sustainable and equitable resolution of the issue.

Keywords: Buddhist monk; Buddhism; provisional release; rights of the accused and defendant; Sangha Act

บทนำ

สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด อันถือเป็นสิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) ที่ไม่สามารถพรากไปได้โดยง่าย หลักการพื้นฐานนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับสากล และปรากฏในคำกล่าวที่ว่า “สิทธิมนุษยชน ซื่อไม่ได้ ขายไม่ขาด” การเคารพและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน จึงเป็นหลักการสำคัญในระบอบประชาธิปไตย โดยสิทธิมนุษยชนสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ “สิทธิขั้นพื้นฐาน” (Fundamental Rights) ซึ่งเป็นสิทธิที่มนุษย์สามารถอ้างยันได้กับทุกคนทั่วโลก และ “สิทธิพลเมือง” (Citizen’s Rights) ซึ่งเป็นสิทธิที่ประชาชนสามารถอ้างกับรัฐของตนได้เท่านั้น

หนึ่งในสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ได้แก่ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม รวมไปถึงสิทธิในการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานและสิทธิพลเมืองที่ทุกประเทศทั่วโลกที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต่างเรียกร้องให้รับรองและคุ้มครองให้แก่ประชาชนพลเมืองของตนเองอย่างสม่ำเสมอทั่วหน้ากัน การปล่อยตัวชั่วคราว เป็นมาตรการอย่างหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่เข้ามคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย ในการที่จะบรรเทาความเดือดร้อนภายใต้หลักการตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด”^๑ หลักการของรัฐธรรมนูญ ดังกล่าวนี้อ สอดคล้องกับปฏิญญา

^๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, มาตรา ๒๙.

สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ของสหประชาชาติที่ได้รับรองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาไว้ โดยในข้อ ๑๑ (๑) กล่าวว่า “บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาอย่างเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี”^๒ ไว้ดังนี้ว่า “Article 11 (1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.”^๒

แม้จะมีหลักการทางกฎหมายรองรับการปล่อยตัวชั่วคราวไว้อย่างชัดเจน ทั้งในระดับรัฐธรรมนูญและกฎหมายระหว่างประเทศ ทว่าในทางปฏิบัติกลับพบข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่มีหลักทรัพย์ หรือมีหลักทรัพย์แต่ไม่เพียงพอ ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามถึงความเสมอภาคและความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม จนเกิดวลีที่ว่า “คุณมีไว้ซึ่งคนจน” ยิ่งไปกว่านั้น การใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐหรือศาลในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว บางครั้งมีการอ้างเหตุผลที่อยู่นอกเหนือบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น ความรู้สึกของสังคม หรือพฤติกรรมร้ายแรงของคดี อันอาจนำไปสู่การตัดสิทธิของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีอย่างเป็นธรรม ทั้งที่ยังไม่ปรากฏข้อพิสูจน์ว่ากระทำความผิดตามข้อกล่าวหา

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นในการศึกษาเชิงลึกถึงแนวคิด หลักเกณฑ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ดุลยพินิจในการปล่อยตัวชั่วคราว โดยเฉพาะในกรณีของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีสถานะและเงื่อนไขเฉพาะที่แตกต่างจากฆราวาส การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ทั้งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กฎหมายที่เกี่ยวข้อง แนวปฏิบัติในต่างประเทศ และคำพิพากษาศาลฎีกา เพื่อเปรียบเทียบและเสนอแนะแนวทางปรับปรุงการปล่อยตัวชั่วคราวให้มีความเหมาะสม ยุติธรรม และสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในบริบทของสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษา แนวคิด และหลักเกณฑ์ทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาและทางกฎหมาย ในการปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุของต่างประเทศ และของราชอาณาจักรไทย และคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง

^๒ อธิพร บุญประคอง, ปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, (กรมองค์การระหว่างประเทศ: กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๑), หน้า ๙.

๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ กฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

๔. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไข ปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากเอกสาร (Documentary Research) เป็นแบบเขียนพรรณนา ผู้วิจัยได้รวบรวม ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้แก่ พระไตรปิฎก กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำพิพากษาของศาล หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ วารสาร บทความ รายงานการวิจัย คุชกรีนินพนธ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ทั้งของไทยและภาษาต่างประเทศ แล้วนำมารวบรวม ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์และเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้ วิธีเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิจัยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้:

๑. รวบรวมข้อมูลจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำ ข้อมูลมาวิเคราะห์โดยค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้น

๒. ศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา รวมถึงแนวคิดทางกฎหมายว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพ และความยุติธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราว โดยวิเคราะห์ความสอดคล้องหรือความขัดแย้งระหว่าง หลักธรรมกับกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน

๓. วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการปล่อยตัวชั่วคราวในระบบกฎหมายไทย กับระบบ กฎหมายของต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติ ที่แตกต่างกันและศึกษาความเหมาะสมเพื่อสอดคล้องกับกฎหมายไทย

๔. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายอันเกี่ยวกับมาตรการในการพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวโดยยังไม่บังคับให้ พระภิกษุต้องสละสมณเพศ การกำหนดบทบาทของเจ้าอาวาสหรือองค์กรสงฆ์ในการควบคุมดูแลผู้ต้องหา ในระหว่างปล่อยชั่วคราว ตลอดจนการกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายและหลัก พระธรรมวินัยอย่างสมดุล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยทำให้ทราบถึง แนวคิด และหลักเกณฑ์ทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาและทางกฎหมาย ในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุของต่างประเทศ และของราชอาณาจักรไทย และคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์และเปรียบเทียบ กฎหมาย ในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบถึง ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไข ปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา สรุปได้ดังนี้

๑) แนวคิดและหลักเกณฑ์ทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาและทางกฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พบว่า แนวคิดทางพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญกับความบริสุทธิ์ การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และความเหมาะสมของสมณเพศ การที่พระภิกษุตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ย่อมส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาและความศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในคดีที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดียังไม่แล้วเสร็จ กฎหมายก็ให้อำนาจศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่ง เพื่อดำเนินการให้พระภิกษุละสมณเพศเสีย โดยไม่มีการไต่สวนจากฝ่ายพุทธจักรเสียก่อนว่ามีการทำผิดพระวินัยด้วยหรือไม่ และไม่เข้าสู่กระบวนการไต่สวนพิจารณาคดี หากต่อมาปรากฏคำพิพากษาศาลถึงที่สุดว่าพระภิกษุผู้เป็นจำเลยมิได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา ก็จะได้รับ การปล่อยตัวไป แต่ถ้าประสงค์จะกลับเข้ามาครองผ้ากาสาวพัสตร์ก็ต้องเริ่มอุปสมบทใหม่ จึงเห็นได้ว่า การบังคับพระภิกษุให้ละสมณเพศก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ขาดหลักความคุ้มครองที่สมควร กลายเป็นวิกฤติการณ์ที่ต้องหาแนวทางเพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมและเป็นธรรม ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวโดยเน้นหลักสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญและหลักความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม โดยถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด เจ้าพนักงานและศาลจึงมีหน้าที่ใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวแก่ผู้ต้องหาและจำเลย ตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้อย่างรอบคอบ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเป็นธรรมด้วย เพราะกระบวนการพิจารณาคดีนั้นส่งผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ทั้งสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา

๒) กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุของต่างประเทศ และของราชอาณาจักรไทย และคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง พบว่า การปล่อยชั่วคราวในราชอาณาจักรไทย มีความพยายามถึงการปรับปรุงกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างเป็นธรรม ส่งผลสะท้อนถึงความพยายามให้ระบบยุติธรรมของประเทศไทยสอดคล้องกับหลัก

สากลและสิทธิมนุษยชน ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาใหม่ เน้นให้สิทธิการปล่อยชั่วคราวเป็นหลัก โดยต้องมีเหตุผลในการควบคุมตัวกำหนดหลักเกณฑ์ในการประกันและหลักประกันไว้อย่างชัดเจน เพื่อลดช่องว่างทางกฎหมาย ลดการเลือกปฏิบัติและเพิ่มความโปร่งใสในการพิจารณา อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติจริงยังคงพบปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ไม่สามารถหาหลักประกันได้เพียงพอและต้องถูกจำกัดอิสรภาพลงเป็นส่วนใหญ่ กรณีพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดพระธรรมวินัย ตลอดจนถูกลงโทษในกฎหมายฝ่ายราชอาณาจักร ซึ่งจากการศึกษาพบว่าผลกระทบที่เกิดจากกระบวนการทางกฎหมาย ตามมาตรา ๒๙ ที่บัญญัติว่า “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมหรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดการดำเนินการให้พระภิกษุนั้นสละสมณเพศเสีย” และตามมาตรา ๓๐ บัญญัติว่า “เมื่อจะต้องจำคุกกักขังหรือขัง พระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตาม คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล มีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น” กรณีทั้ง ๒ มาตราที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า อาจไม่มีความเป็นธรรมต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ส่งผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง อาจเป็นการเปิดช่องให้กลุ่มบุคคลใดที่ไม่ประสงค์ดีแก่งแย่งใส่ร้ายป้ายสีแก่พระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้วถึงขนาดต้องสละสมณเพศ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวก็ดูไม่เหมาะสมเท่าที่ควร ทั้งเป็นการบังคับพระภิกษุให้สละสมณเพศก่อนเข้าสู่ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรม ซึ่งขาดการพิจารณาพยานหลักฐานที่ชัดเจนให้ปราศจากความสงสัยโดยสิ้นเชิง ขาดหลักคุณธรรมความคุ้มครองอันคงความศรัทธาของปวงชน ซึ่งเป็นความละเอียดอ่อนจนส่งผลกระทบจิตใจกลายเป็นวิกฤติการณ์ที่จำต้องหาแนวทางเพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมและเป็นธรรมยิ่งขึ้น นำมาซึ่งประโยชน์แห่งคณะสงฆ์ ขจัดประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการนำพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

การปล่อยชั่วคราวในสหรัฐอเมริกา ระยะแรกรับเอาแนวความคิดจากสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) เนื่องจากการเป็นอาณานิคม เพื่อลดค่าใช้จ่ายและความเสียหายจากคุมขังก่อนพิจารณาคดี โดยหลักความสัมพันธ์ระหว่างนายประกันกับผู้ต้องหาหรือจำเลย ที่จะขอรับการปล่อยชั่วคราว เป็นสิ่งสำคัญว่าจะให้ปล่อยชั่วคราวหรือไม่ เพราะนายประกันต้องรับผิดชอบหากผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี ไม่มาปรากฏตัวต่อศาล ซึ่งนายประกันมีอำนาจอย่างมากในการควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลย

เมื่อการประกาศอิสรภาพในปี ค.ศ. ๑๗๖๖ หลักการปล่อยชั่วคราวของสหรัฐอเมริกา จึงพัฒนาแนวคิดเดิมที่ให้นายประกันจะต้องรับผิดชอบ มาเป็นการให้คำรับรองต่อศาลว่าหากผิดสัญญา นายประกันจะถูกริบเงินหรือทรัพย์สิน โดยมุ่งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวหลังถูกจับ ตามหลักสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนยังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเขามีความผิด ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับการปล่อยชั่วคราว โดยมีหลักประกันว่าจะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดี เพื่อประโยชน์แก่ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเอง และประโยชน์ของสังคมที่รัฐไม่ต้องรับภาระเลี้ยงดูบุคคลเหล่านั้นและครอบครัว ในระหว่างต้องขัง และการปล่อยชั่วคราวต้องไม่เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการประวิงคดีให้ล่าช้า หรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในสังคม จึงต้องคำนึงถึงทั้งประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ทำให้ระบบการปล่อยชั่วคราวต้องละเอียดถี่ถ้วน การใช้ดุลพินิจ ผู้พิพากษาต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด การไม่ปล่อยชั่วคราวกระทำได้เท่าที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น ในขณะที่เดียวกันความผิดบางประเภทหรือเมื่อมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่กฎหมายกำหนด ผู้ต้องหาหรือจำเลยก็อาจไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวได้เช่นกัน

สหรัฐอเมริกา ได้รับรองสิทธิการปล่อยชั่วคราวไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับแก้ไข ครั้งที่ ๘ (Eight Amendment) บัญญัติเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวว่า “การเรียกร้องเงินประกันตัวซึ่งสูงเกินไปนั้น มีอาชญากรรมกระทำไม่ได้” หมายถึง การกักขังระหว่างพิจารณาไม่ผิดกฎหมาย แต่สิ่งที่ห้าม คือ การเรียกประกันสูงเกินควร กฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นสิทธิในการประกันตัวไว้โดยชัดแจ้ง และมีได้กล่าวว่าการเรียกเงินประกันเช่นไรเป็นการสูงเกินไป ศาลสูงสหรัฐอเมริกาวางหลักไว้ว่า วิธีการที่เหมาะสม คือ การกำหนดจำนวนเงินอันจำเป็นเพื่อให้แน่ใจว่าจำเลยจะมาปรากฏตัวต่อศาล เมื่อมีการพิจารณา^{๑๗} ซึ่งจะเป็นจำนวนเท่าใดนั้น เป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาที่จะกำหนด

การปล่อยชั่วคราวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) บทบัญญัติทางกฎหมายอาญาของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กรณีศึกษาเฉพาะเมณฑล จากการศึกษาแล้วจึงพบว่า ฎีกษุที่เสพเมณฑลนั้นมีมาตั้งแต่สมัยกฎหมายโบราณ คือ พระธรรมศาสตร์หลวง (ทำมะสาดหลวง) ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่ โดยอาศัยปัญจศีล หรือศีล ๕ เป็นหลักบัญญัติ แต่ได้ปรับบทลงโทษเป็นตามความหนักเบาและสุวรรณมุขฯ ได้เปรียบเทียบการทำความผิดของอาญาจักรกับธรรมจักร ไว้ในกฎหมายลาวแก้ไขเพิ่มเติม ในปี ค.ศ. ๒๐๐๕ (พ.ศ. ๒๕๔๘) ที่เกี่ยวข้องกับการเอาผิดฎีกษุที่อาบัติปาราชิกเสพเมณฑลในมาตรา ๑๓๐ หมวดที่ ๖ ว่าด้วยการเอาผิดต่อสายผัวเมีย ครอบครัวและยึดครองประเพณีแห่งกฎหมายอาญาลาว ไว้ดังนี้

^{๑๗} Samaha Joel, *Criminal justice*, fifth edition, (Wadsworth: Thomson Learning, 1999), p. 285, อ้างใน อารีย์พร กลั่นนุรักษ์, “การปล่อยชั่วคราวโดยมีเงื่อนไข”, *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๓๘.

มาตรา ๑๓๐ บัญญัติว่า “การทำชำเรา พระภิกษุ สามเณร ภิกษุสามเณรองค์ใด หากได้เสพสมกับ ผู้หญิงหรือผู้ชาย จะถูกลงโทษตัดอธิสรภาพแต่ ๖ เดือนถึง ๓ ปี และจะถูกปรับไหมตั้งแต่ ๕๐๐,๐๐๐ กีบ ถึง ๓,๐๐๐,๐๐๐ กีบ (หรือตั้งแต่ ๑,๓๙๐-๘,๓๔๑ บาท) และผู้หญิงหรือผู้ชาย ที่ได้สมใจเสพสมกับภิกษุ หรือสามเณร จะถูกลงโทษในสถานเดียวกัน”

ซึ่ง ตามมาตรา ๑๓๐ ที่กล่าวนี้ กฎหมายอาญาลาว บัญญัติความรับผิดชอบทางอาญาไว้ใน **มาตรา ๒** หมวดที่ ๑ ไว้ว่า “บุคคลใดจะมีความรับผิดชอบทางอาญาและจะถูกลงโทษทางอาญาได้ต่อเมื่อ บุคคล ผู้นั้นหากมีการกระทำโดยเจตนาหรือด้วยความไม่ระมัดระวังที่เป็นอันตรายต่อสังคม ซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ได้กำหนดโทษทางอาญา และในเมื่อมีคำตัดสินของศาล เท่านั้น”

กฎหมายอาญาลาว วางโทษของภิกษุสามเณรเสพเมถุน ทั้งผู้เสพเมถุนกับภิกษุสามเณรไว้ใน ระดับสูง คือ มีโทษถึงตัดอธิสรภาพ (จำคุก) และมีโทษปรับไหม กล่าวคือ โดยมีทั้งโทษจำคุกและปรับ ตามความหมายประมวลกฎหมายอาญาไทย ซึ่งนอกจากภิกษุสามเณรจะต้องปราศจากพระวินัยแล้วยังต้องรับโทษทางอาญาของฝ่ายบ้านเมืองด้วย แสดงให้เห็นว่า สังคมลาวให้ความสำคัญและประสงค์ให้ พระภิกษุสามเณร ตลอดจนฆราวาสมีพฤติกรรมที่เหมาะสม ไม่ประพฤติเสื่อมเสียทางเพศ การบัญญัติ กฎหมายไว้ปกป้องพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์ มีจารีตประเพณีอันดีงามอย่างพุทธศาสนิกชนทั่วโลก นับเป็นมาตรการสำคัญและช่วยจัดพวกเหลื่อมลอบแอบแฝงออกไปจากพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ กฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พบว่า ประเทศไทยยังขาดบทบัญญัติกฎหมายหรือระเบียบ ปฏิบัติที่เฉพาะเจาะจงกับผู้ต้องหาที่เป็นพระภิกษุ ถึงแม้ว่าไม่มีบทบัญญัติที่ห้ามพระภิกษุขอปล่อยชั่วคราว แต่ในทางปฏิบัติ เมื่อพระภิกษุถูกควบคุมตัว ศาลมักพิจารณาว่าไม่สามารถลงสถานะสมณเพศได้หาก เข้าสู่กระบวนการในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลย มีกรณีที่พระภิกษุต้องสละสมณเพศก่อนยื่นคำร้องขอ ประกันตัว เนื่องจากไม่มีสถานที่ควบคุมตัวเฉพาะสำหรับพระภิกษุ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลทั่วไปแล้ว บุคคลทั่วไปสามารถใช้หลักทรัพย์หรือบุคคลประกันตนเพื่อปล่อยชั่วคราวได้ แต่พระภิกษุแม้จะมีคุณสมบัติ ตามหลักเกณฑ์ของการประกันตัว แต่การเป็นพระภิกษุอาจถูกตีความว่ามีความเสี่ยงหลบหนีหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อศาสนา ศาลจึงมักมีดุลยพินิจที่แตกต่างจากกรณีทั่วไป

๔) เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดี อาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา กฎหมายการปล่อยชั่วคราวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาของไทย พบว่า เจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมายให้คุ้มครองพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างยั่งยืน จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับ

ที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๙ ว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ในการใช้ดุลยพินิจกรณี พระภิกษุกระทำความผิดพระธรรมวินัย ขึ้นอาบัติปาราชิก (สิกขาบท ๑) ถูกจับและต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา โดยให้ขาดจากความเป็นพระภิกษุ และมาตรา ๓๐ บัญญัติว่า “เมื่อจะต้องจำคุก กักขังหรือขัง พระภิกษุ รูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตาม คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล มีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุนั้นสละสมณเพศเสียได้และให้รายงาน ให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น” ดังนั้น ควรวางหลักการตัดสินอย่างยุติธรรมระหว่างฝ่ายพุทธจักร กับฝ่ายราชอาณาจักรให้มีความสอดคล้องต้องกัน ซึ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๒๙ หากยัง ให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลยพินิจเพียงฝ่ายเดียวให้พระภิกษุผู้ต้องอาญาสละสมณเพศ ไม่เปิดโอกาสให้ แสดงความบริสุทธิ์จากพยานหลักฐานที่ชัดเจนเสียก่อน ซึ่งหากภายหลังพระภิกษุนั้นไม่มีความผิด ความเสียหายที่เกิดขึ้น ทั้งกลับไปบวชใหม่ไม่ได้ สมณศักดิ์ที่ถูกถอดไปแล้วก็ไม่สามารถกลับคืนได้ด้วย เป็นการบั่นทอนการสืบทอดพระพุทธศาสนาและความศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนอย่างยิ่ง จึงเห็น ควรแก้ไขเพิ่มเติมให้มีการปล่อยชั่วคราว และให้อยู่ในความควบคุมโดยพระสงฆ์ผู้ปกครองเสียก่อน

ผลการศึกษา

เกี่ยวกับกฎหมายการปล่อยชั่วคราวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและการบังคับใช้ ระบบยุติธรรมของประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการปรับปรุงกฎหมายเพื่อคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างเป็นธรรม การบัญญัติในรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาใหม่ เน้นการให้สิทธิในการปล่อยชั่วคราวเป็นหลัก โดยต้องมีเหตุผลที่ชัดเจนในการ ควบคุม การกำหนดหลักเกณฑ์การประกันและหลักประกันอย่างชัดเจนเป็นการลดช่องว่างทางกฎหมาย ลดการเลือกปฏิบัติ และเพิ่มความโปร่งใสในการพิจารณาของศาล อีกทั้งยังสะท้อนถึงความพยายาม ในการให้ระบบยุติธรรมของประเทศไทยสอดคล้องกับหลักสากลและสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม ในทาง ปฏิบัติจริงยังคงพบปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี จึงไม่สามารถหาหลักประกันได้เพียงพอและต้องถูกจำกัดอิสรภาพลงเป็นส่วนใหญ่รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ บัญญัติหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น การไม่ถูกจับกุมโดยไม่มีเหตุผล สิทธิในการแจ้งญาติ สิทธิในการ มีทนายความและสิทธิได้รับการปล่อยชั่วคราว ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย การจับกุมและควบคุมตัวต้องเป็นไปตามที่ กฎหมายบัญญัติไว้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมวด ๓ มาตรา ๑๐๖-๑๑๙ ทวิ บัญญัติ หลักเกณฑ์ ประเภทของการปล่อยชั่วคราว เช่น ปล่อยโดยไม่มีประกัน ปล่อยโดยมีประกัน และปล่อยโดย มีประกันและหลักประกัน การพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวต้องเป็นไปอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม

โดยคำนึงถึงความหนักเบาแห่งข้อหา พยานหลักฐาน ความเสี่ยงในการหลบหนีและความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราว ระเบียบปฏิบัติของศาล พนักงานอัยการ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการพิจารณาอนุญาตการปล่อยชั่วคราว เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันและสอดคล้องกับหลักกฎหมาย ข้าราชการและบุคคลทั่วไปสามารถใช้ตนเองเป็นประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวได้ โดยมี การกำหนดวงเงินประกันตามตำแหน่งหน้าที่และความน่าเชื่อถือของบุคคล ในส่วน มติคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คณะรัฐมนตรี ได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อคุ้มครองสิทธิ ของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยกำหนดให้การพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวต้องเป็นไปอย่างรวดเร็ว และให้ปล่อยชั่วคราวเป็นหลัก เว้นแต่มีเหตุจำเป็น โดยมีการแก้ไขมาตรา ๑๐๘ และ ๑๑๐ เพื่อขยาย ขอบเขตการปล่อยชั่วคราว ห้ามเรียกประกันหรือหลักประกันเกินควรแก่กรณี^๑ โดยกำหนดเงื่อนไข การปล่อยชั่วคราวให้ชัดเจนพระวินัยบัญญัติ ๒๒๗ ข้อ เป็นข้อกำหนดทางพระพุทธศาสนาที่พระภิกษุ เถรวาท ต้องปฏิบัติเพื่อความเรียบร้อยและประพฤติพรหมจรรย์ การฝ่าฝืนถือเป็นการละเมิดพระวินัย และต้องโทษตามความหนักเบาของการกระทำ ปัจจุบันมีกรณีพระภิกษุกระทำความผิดและหมกมุ่นใน พุทธพาณิชย์เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวพุทธห่วงใยว่าพระพุทธศาสนาในไทยจะเสื่อมศรัทธา หลายคนเริ่มมองว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศจะได้ผลดีและได้บุญมากยิ่งขึ้น สถานการณ์เช่นนี้เคยเกิดขึ้น ในอดีตจนบางยุคชาวพุทธหันไปบูชาพระศรีอริยเมตไตรย และบวงสรวงแทนการปฏิบัติตามศาสนา พุทธเดิม การบัญญัติพระวินัยและอาบัติมีหลักสำคัญ คือ “พระธรรมวินัย” ซึ่งแบ่งออกเป็น “พระธรรม” ที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า และ “พระวินัย” ที่เปรียบเสมือนกฎหมายของพุทธจักรสำหรับควบคุม ความประพฤติหมู่ภิกษุให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบและเอื้อต่อการเข้าถึงพระนิพพาน “พระวินัยปิฎก” เป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกที่รวบรวมข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของสงฆ์ ขณะที่ “พระสุตตันตปิฎก” และ “พระอภิธรรมปิฎก” รวมคำสอนที่นำไปสู่การพ้นทุกข์ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้รวมเรียกไว้ว่า “พระธรรม”

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี หลักพระธรรมวินัย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเปรียบเทียบกับกฎหมายทั้งของต่างประเทศและของประเทศไทย กรณีพระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดพระธรรมวินัย ตลอดจนถูกลงโทษในกฎหมายฝ่าย ราชาอาณาจักร ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ในยุคอดีต

^๑ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ.๒๕๔๗ มาตรา ๒๗.

พุทธศาสนิกชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาหลายยุคหลายสมัยเป็นเวลานาน โดยถือว่าพระภิกษุผู้เป็นสาวกทำหน้าที่สืบทอดอายุของพระพุทธศาสนา เสมือนเป็นตัวแทนต่อจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งประเพณีปฏิบัติชอบตามกรอบพระธรรมวินัย อยู่ในฐานะควรเคารพกราบไหว้บูชาและสักการะ แต่ทว่าในสมัยปัจจุบันนี้ ยังพบว่า มีพระภิกษุประพฤติผิดพระธรรมวินัย ขันอาบัติปาราชิก (สิกขาบท ๑) ต้องบลงโทษฐานเสพเมถุน โดยอาศัยกฏนิคหกรรมอยู่เนือง ๆ คือ การสละสมณเพศ (การสึก) เป็นเหตุให้พระภิกษุผู้กระทำความผิดอาศัยช่องโหว่ของกฎหมายหรือการทุจริต กระทำเจตนาละเมิดโดยไม่ยำเกรงต่อความผิดทางพระธรรมวินัย อันเป็นการทำลายศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ชื่อเสียงคณะสงฆ์หรือพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุปัญหาของพระภิกษุซึ่งถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา กรณีที่กำหนดให้พระภิกษุต้องสละสมณเพศ เป็นการบั่นทอนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ซึ่งควรได้ส่วนให้เป็นที่ประจักษ์เพื่อตัดสินลงโทษตามพระธรรมวินัยเสียก่อน ต่อจากนั้น จึงนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในกรณีที่ศาลมีคำสั่งชั่ง จะทำได้แต่เฉพาะพระภิกษุซึ่งกระทำความผิดซึ่งหน้าหรือเป็นกรณีที่ได้กระทำความผิดหรือต้องโทษอาญามาก่อน อย่างไรก็ตามสภาพปัญหาและสภาพลักษณะของพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพและประสิทธิภาพการปกครองคณะสงฆ์ว่า ยังไม่สามารถจัดการและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ เกิดกระแสต่อต้านวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งการกระทำผิดดังกล่าวมีทั้งกรณีที่ต้องด้วยบทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญาและกรณีผิดพระธรรมวินัย แม้จะเป็นกรณีพระภิกษุสงฆ์กระทำความผิดจริง แต่ก็มีพระภิกษุสงฆ์ได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ และท้ายที่สุดก็มีบทพิสูจน์และศาลยกฟ้อง เป็นผู้บริสุทธิ์ปราศจากความผิดที่ถูกกล่าวหาแต่ไม่สามารถจะกลับไปดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ได้เช่นเดิม

ผู้วิจัย เห็นว่าหน่วยงานของรัฐควรเข้ามามีบทบาทในการลงโทษพระภิกษุที่เจตนาละเมิดพระธรรมวินัยถึงขันอาบัติปาราชิก (สิกขาบท ๑) ต้องโทษฐานความผิดในทางคดีอาญา เพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ ในส่วนโทษที่จะลงแก่พระภิกษุผู้ผิดดังกล่าว โดยให้บัญญัติโทษทางอาญาแยกไว้ต่างหากจากกฎหมายอาญาว่าด้วยการลงนิคหกรรมให้มีสภาพบังคับเช่นเดียวกับกฎหมายของฝ่ายราชอาณาจักร และสอดคล้องเป็นไปในแนวทางปฏิบัติเดียวกันไว้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจาก พระภิกษุมีฐานะเป็นประชาชนคนไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ดังนั้น พระภิกษุจึงสมควรได้รับการคุ้มครองป้องกันสิทธิขั้นพื้นฐาน และสิทธิพลเมืองเสมอภาคกับฆราวาส ซึ่งเป็นประชาชนคนไทยที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับเดียวกันด้วย โดยเฉพาะปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา และเนื่องจากพระภิกษุ

นอกจากต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยหรือกฎหมายของฝ่ายพุทธจักรไว้แล้ว พระภิกษุยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายทุกฉบับของฝ่ายราชอาณาจักรอีกด้วย ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหากฎหมายในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ที่ได้เกิดขึ้นกับพระภิกษุในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ไว้ดังต่อไปนี้

๑) แก้ไข มาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้ดังนี้ มาตรา ๒๙ พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดคดีอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมีได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ โดยพนักงานสอบสวนต้องยื่นคำร้องให้ศาลมีคำสั่ง

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาทุกจังหวัด ต้องจัดให้มีนิติกรไว้คอยให้คำปรึกษา แนะนำและช่วยเหลือพระภิกษุให้ได้รับสิทธิการปล่อยชั่วคราวในคดีอาญาตามกฎหมาย

ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่า หากมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้มีผู้ช่วยเหลือให้แก่พระภิกษุได้รับการคุ้มครองปกป้องสิทธิตามกฎหมายอย่างเต็มที่ในเรื่องการปล่อยชั่วคราว เมื่อใดที่ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา นอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นการป้องกันมิให้เกิดความมัวหมองแก่องค์พระภิกษุและพระพุทธศาสนาอีกต่อไปด้วย

บรรณานุกรม

ธัญญานุช ตันติกุล. “อิสรภาพราคาแพงสำหรับคนจน : การปล่อยชั่วคราว สภาพปัญหาและหนทางแก้ไข ตอนที่ ๑”. **ดุษฎาพ. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๗): ๑๕๑-๑๕๙.**

สุชาย จอกแก้ว. **ทำอะไรจะได้ประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย.** กรุงเทพมหานคร: อินเทอร์เน็ตบุคส์, ๒๕๕๒. อิทธิพร บุญประคอง. **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.** กรุงเทพมหานคร: กรมองค์การระหว่างประเทศ.

กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๑.

มนต์ชัย ชินทรลีลา. “ขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลในการปล่อยชั่วคราว”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.**

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุข เล่ม ๑ หลักสูตรนิกกรรมชั้นตรี** (พิมพ์ครั้งที่ ๓๓). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๒.

กฎหมายของ สปป.ลาว. กำหนดความรับผิดชอบทางอาญาพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีเสพเมถุน. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd36.com/video/news/126965> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของพระภิกษุตามพระราชบัญญัติ
ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๐

Legal Problems Regarding the Liability of Monks
Under the Computer – Related Crime Act (No.2) B.E.2560

กุลวดี ณ นคร*

Kulvadee Na Nakhon

ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ**

Prasert Limprasert

วรพจน์ ถนอมกุล***

Worapote Thanomkul

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: nanakhonkul@gmail.com; worapote42/50@gmail.com; Jadekamolgrup@gmail.com

Received : April 26, 2025

Revised : July 11, 2025

Accepted : July 13, 2025

บทคัดย่อ

สภาพสังคมในปัจจุบันมีการใช้ระบบคอมพิวเตอร์และระบบอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก การติดต่อสื่อสารหรือการค้นหาข้อมูลต่าง ๆ จะมีการกระทำผ่านทางสื่อออนไลน์ ทั้งผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์แท็บเล็ต หรือโทรศัพท์มือถือ และในปัจจุบันการเผยแพร่พุทธศาสนา มีการใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่หลักคำสอนได้อย่างกว้างขวาง ไม่เฉพาะแต่ในราชอาณาจักรไทย แต่ยังสามารถเผยแพร่ไปไกลได้ทั่วโลกด้วยวิธีการที่สะดวก ง่าย และรวดเร็ว ดังนั้น การใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจึงเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูง แต่อย่างไรก็ตามการใช้สื่อออนไลน์ของพระภิกษุนั้นยังไม่มีมาตรการในการควบคุม เพราะถือว่าเป็นสิทธิเสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญ ที่บุคคลจะสามารถใช้สิทธิของตนเองกระทำการอันไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย และไม่ขัดต่อศีลธรรมหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน เมื่อพระภิกษุถือเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมที่สามารถเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์

* นางสาวกุลวดี ณ นคร Miss Kulvadee Na Nakhon นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Law Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** ผศ.ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ Asst.Prof.Dr.Prasert Limprasert ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ Independent Study Advisor.

*** ดร.วรพจน์ ถนอมกุล Dr.Worapote Thanomkul ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ Independent Study Advisor.

ได้ง่ายเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป โอกาสในการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ จึงอาจเกิดขึ้นได้ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ซึ่งการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์นี้ มีการกำหนดโทษทางอาญา ทั้งจำคุก ปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ เมื่อพระภิกษุกระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ พระภิกษุรูปดังกล่าวอาจต้องรับโทษทางอาญา จำเป็นต้องถูกบังคับสึกจากสมณเพศ ทั้งที่การพิสูจน์ความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์อาจจำเป็นต้องใช้เวลาในการรวบรวมและตรวจสอบพยานหลักฐาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ยืนยันตัวผู้กระทำความผิดนั้น เป็นพยานหลักฐานที่แตกต่างไปจากพยานวัตถุทั่วไป การพิสูจน์ให้แน่ชัดเสียก่อนว่าพระภิกษุรูปนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง จึงเป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อนกว่าความผิดอาญาโดยทั่วไป และพระภิกษุยังต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ อีกด้วย ดังนั้น ความรับผิดทางคอมพิวเตอร์สำหรับพระภิกษุจึงมีความซับซ้อน การบัญญัติกฎหมายหรือระเบียบเพิ่มเติมเพื่อใช้เฉพาะกรณีพระภิกษุต้องรับผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์นั้น จึงมีความจำเป็น และ การจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบกำกับดูแลการใช้งานคอมพิวเตอร์ของพระภิกษุจะช่วยให้ลดปัญหาการละเมิดสิทธิของพระภิกษุจากการต้องสึกจากสมณเพศทั้งที่ในบางครั้งยังไม่เป็นอาบัติหนักตามโทษทางพระวินัยและยังไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามพ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ การมีเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะที่มีอำนาจและมีความรู้ความเชี่ยวชาญจะช่วยให้ลดปัญหาดังกล่าว และสามารถจัดการปัญหาที่เกิดจากการใช้งานที่ผิดวัตถุประสงค์ของพระภิกษุได้ รวมทั้งการให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระภิกษุในการใช้งานคอมพิวเตอร์อย่างถูกต้องเป็นเรื่องที่สำคัญ เพื่อช่วยดำรงพุทธศาสนาให้ยังมีความน่าเลื่อมใสศรัทธาและสืบสานพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ: พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์; พระภิกษุ; ความรับผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

Abstract

In today's society, computer systems and the internet play a significant role in everyday life. Communication and information retrieval are conducted through online media, whether via computers, tablets, or mobile phones. Currently, the propagation of Buddhism utilizes online media as a crucial tool for disseminating teachings widely, not only within the Kingdom of Thailand but also globally, through convenient, easy, and fast methods. Therefore, using online media to spread Buddhism is a highly effective approach. However, the use of online media by monks remains unregulated, as it is considered a right to freedom under the constitution, allowing individuals to exercise their rights without violating the law or contradicting morality or public order. Since monks are

a group of people in society with easy access to social media, just like the general public, the opportunity to commit offenses under the Computer-Related Crime Act (No. 2) B.E. 2560 may occur both intentionally and unintentionally. Offenses under this Act carry criminal penalties, including imprisonment, fines, or both. When a monk commits an offense specified in the Act, that monk may be subject to criminal punishment and may be forced to leave the monkhood. However, proving offenses under the Computer-Related Crime Act (No. 2) B.E. 2560 sometimes requires time to gather and examine evidence, especially electronic evidence to identify the perpetrator, which differs from general physical evidence. Proving definitively that a monk has committed an offense is difficult and more complex than general criminal offenses. Furthermore, monks are also subject to the Sangha Act B.E. 2505. Therefore, computer-related liability for monks is complex. Enacting additional laws or regulations specifically for cases where monks are held responsible under the Computer-Related Crime Act is necessary. Additionally, establishing an agency responsible for overseeing computer use by monks will help reduce the problem of monks' rights being violated, such as being forced to leave the monkhood when they have not committed a serious offense according to Buddhist disciplinary rules or do not meet the criteria under the Sangha Act B.E. 2505. Having competent and knowledgeable officials will help mitigate such problems and address issues arising from the misuse of computers by monks. Educating monks on the appropriate use of computer technology is another way to preserve the faith of Buddhist faith. This will help to maintain the faith and credibility of Buddhism and continue its propagation.

Keywords: Computer – Related Crime Act; Monks; Computer Crime

บทนำ

คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างสูง ประชาชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประชาชนอายุน้อย วัยทำงาน หรือกลุ่มผู้สูงอายุล้วนแต่สามารถเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตและระบบคอมพิวเตอร์ได้อย่างง่าย รวดเร็วและสะดวก ทั้งผ่านคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก แท็บเล็ต โทรศัพท์มือถือ ซึ่งในปัจจุบันโดยเฉพาะเทคโนโลยีของโทรศัพท์มือถือสามารถเชื่อมต่อระบบออนไลน์ได้ง่าย มีแอปพลิเคชัน

ในการใช้งานมากมายที่ทำให้การใช้ชีวิตสะดวกมากขึ้น เช่น อินเทอร์เน็ตแบงก์กิ้ง การรับข้อมูลข่าวสารจากทั่วโลกผ่านแอปพลิเคชันแอ็กซ์ (X) การสื่อสารติดต่อกันผ่านแอปพลิเคชันเฟซบุ๊ก (Facebook) หรืออินสตาแกรม (Instagram) เป็นต้น เมื่อมีประชาชนเข้าใช้งานระบบคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก อาชญากรจึงอาศัยช่องทางออนไลน์ในการแฝงตัวเข้ามาก่ออาชญากรรม ลักษณะของอาชญากรรมออนไลน์หรือการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์นั้นทั่วโลกให้ความสำคัญ มีการบัญญัติอนุสัญญาบูดาเปสต์ว่าด้วยอาชญากรรมไซเบอร์ พ.ศ. ๒๕๔๔ (The Budapest Convention on Cybercrime 2001) ซึ่งเป็นอนุสัญญาแรกที่ได้วางแนวทางให้ประเทศสมาชิกได้นำไปเป็นร่างในการบัญญัติกฎหมายภายในประเทศสมาชิก โดยอนุสัญญาว่าด้วยอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ฯ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่

๑) เพื่อให้กฎหมายว่าด้วยอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ภายในประเทศต่าง ๆ มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒) เพื่อให้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภายในประเทศต่างๆ มีการให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการสืบสวน สอบสวนและดำเนินคดีการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ตลอดจนการรวบรวมพยานหลักฐานที่อยู่ในรูปของข้อมูลคอมพิวเตอร์

๓) เพื่อเร่งรัดให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศและบรรลุมติประสงค์ของอนุสัญญา^๑

ดังนั้น การกำหนดฐานความผิดของการกระทำทางคอมพิวเตอร์ในกฎหมายของแต่ละประเทศจะต้องมีความชัดเจน การดำเนินการต่างๆเกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ที่ต้องอาศัยการรวบรวมพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์จำเป็นต้องอาศัยความรวดเร็ว แม่นยำ และความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการเก็บพยานหลักฐานประเภทนี้ เนื่องด้วยพยานหลักฐานเป็นชิ้นส่วนสำคัญในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวนในการดำเนินการหาตัวผู้กระทำความผิด จนถึงชั้นศาลซึ่งประเทศไทยใช้ระบบกล่าวหา ดังนั้น ฝ่ายที่เสียหายต้องพิสูจน์ให้ได้ว่ามีการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้นจริง ซึ่งการพิสูจน์ด้วยพยานอิเล็กทรอนิกส์ต้องรัดกุม และแม่นยำเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้นั้น

ในกรณีของพระภิกษุในประเทศไทยมีการใช้งานคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมากขึ้น โดยเฉพาะพระภิกษุที่มีพรรษาน้อย หรือเพิ่งเข้ามาบวชใหม่ ถือเป็นบุคคลรุ่นใหม่ที่สามารถใช้งานคอมพิวเตอร์ได้อย่างคล่องแคล่ว สามารถใช้งานคอมพิวเตอร์และสื่อออนไลน์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากเผยแผ่พุทธศาสนาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้แก่ชาวไทยแล้ว ยังสามารถใช้สื่อออนไลน์

^๑ สราวุธ ปิตียาคัตต์, คำอธิบาย พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.๒๕๕๐ และ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๐, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, ๒๕๖๓), หน้า ๓๓๙.

ในการเผยแพร่พุทธศาสนาให้แก่ประชาชนในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้อีกด้วย นอกจากนั้นแล้วยังใช้เป็นสื่อออนไลน์ในระบบการเรียนการสอนทางไกล การสื่อสารระหว่างกัน แต่อย่างไรก็ตามการใช้งานคอมพิวเตอร์และระบบอินเทอร์เน็ตของพระภิกษุต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติว่าคอมพิวเตอร์ฯ เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ฉบับนี้มีการบัญญัติโทษทางอาญา ทั้งโทษจำคุก ปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่การพิจารณาโทษทางอาญานั้นอยู่ในดุลพินิจของศาลซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมที่จะระบุได้ว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดจริง ลักษณะของความผิดทางคอมพิวเตอร์มีทั้งลักษณะการกระทำต่อระบบคอมพิวเตอร์ เช่น การเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นโดยมิชอบ หรือการกระทำผิดต่อข้อมูลคอมพิวเตอร์ เช่น การหลอกลวงด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปลอมลงในระบบคอมพิวเตอร์โดยทุจริต ทำให้เกิดความเสียหาย ลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความเสียหายที่เป็นวงกว้าง มีมูลค่าความเสียหายสูงและสามารถสร้างความเสียหายได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว การชดเชยค่าเสียหายหรือการได้คืนมาซึ่งทรัพย์สินที่เสียหายนั้นเป็นไปได้ยาก เพราะระบบอินเทอร์เน็ตสามารถโอนย้ายถ่ายโอนเงินหรือข้อมูลออกไปได้ทันทีในเวลาไม่กี่วินาที พระภิกษุที่ใช้คอมพิวเตอร์อาจมีการโพสต์หรือแชร์ข้อมูลออกไปเป็นสาธารณะ และข้อมูลดังกล่าวเป็นความผิด ไม่ว่าการกระทำนั้นจะกระทำด้วยเจตนาหรือไม่เจตนา ก็ถือเป็นความผิดสำเร็จแล้ว แต่การรับโทษทางอาญาของพระภิกษุยังต้องอยู่ภายใต้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ เมื่อพระภิกษุต้องโทษทางอาญาและไม่ได้รับการปล่อยตัว หรือกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษทางอาญาแล้ว พระภิกษุรูปนั้นต้องสึกจากสมณเพศ แต่หากการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์นั้นจำเป็นต้องมีการพิสูจน์ให้ได้อย่างแน่ชัดว่า พระภิกษุเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง หากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องหรือพระซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา เจ้าอาวาส บังคับจับสึกแล้ว แต่หากมาพิสูจน์ได้ในภายหลังว่าพระภิกษุรูปนั้นมีได้กระทำความผิดดังกล่าว เหตุนี้จึงเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญที่ควรให้โอกาสแก่ทุกคนในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง ยกเว้นกรณีการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์นั้นตรงกับอาบัติปาราชิก หรืออาบัติหนักที่พระภิกษุต้องสึกทันที เช่น การโพสต์ภาพลามกอนาจารของตนเองขณะร่วมเพศ เป็นต้น หากเป็นการกระทำเช่นนี้สามารถดำเนินการได้ตามพระวินัยและกฎหมายได้ทันที

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตีความรับผิดของพระภิกษุตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ
๒. เพื่อศึกษากฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ และ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๓. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความรับผิดชอบของบุคคลทั่วไปและพระภิกษุกรณีกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์

๔. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาในการลงโทษทางอาญาต่อพระภิกษุที่กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาและวิจัยเอกสาร โดยการรวบรวมเอกสาร งานวิจัย กฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ รวมถึง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ รวมทั้งกฎ ระเบียบ คำสั่งมหาเถรสมาคม ที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุ อีกทั้งกฎหมายขององค์กรต่างประเทศและประเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางคอมพิวเตอร์ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาคดีพระภิกษุกรณีกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ความรับผิดชอบทางคอมพิวเตอร์ของบุคคลทั่วไปกับพระภิกษุมีความแตกต่างกันในการปฏิบัติ เนื่องจากหากเป็นบุคคลทั่วไป การดำเนินการของเจ้าหน้าที่สามารถกระทำการตามขั้นตอนที่บัญญัติตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ได้ทันที แต่หากเป็นพระภิกษุ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำต้องดำเนินการให้เป็นไปตามพระวินัย รวมทั้ง พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ ตามมาตรา ๒๙ ซึ่งบัญญัติว่า “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุมหรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้” และมาตรา ๓๐ ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อจะต้องจำคุก กักขัง หรือ ชัง พระภิกษุตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น”^๒

ความรับผิดชอบจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ของพระภิกษุนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ และ พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ควบคู่กันไป บางกรณีของการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เช่น การแชร์หรือโพสต์ข้อมูลอันเป็นเท็จลงบนระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๑) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐

^๒ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕.

มาตรา ๘ ความว่า “ผู้ใดกระทำความผิดที่ระบุไว้ดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(๑) โดยทุจริต หรือโดยหลอกลวง นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่บิดเบือนหรือปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน อันมิใช่การกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา...”^๑

การพิจารณาการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเป็นการกระทำความผิดจากบุคคลนั้นจริง หรือหากเป็นพระภิกษุ ก็ต้องสามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าพระภิกษุนั้นเป็นผู้โพสต์ข้อมูลนั้นเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์โดยมีเจตนาทุจริต หรือโดยหลอกลวง ซึ่งหากเป็นพระภิกษุนั้นจริง มีพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ที่แน่ชัด การดำเนินการทางอาญาของเจ้าหน้าที่ก็ต้องดำเนินการตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ ต่อไป แต่หากเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการ กระทำการตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ โดยทันที โดยยังไม่สามารถพิสูจน์ได้แน่ชัดว่าผู้ที่โพสต์ข้อมูลนั้นคือพระภิกษุนั้นจริง เช่น กรณีอาจมีผู้อื่นสวมรอยบัญชีผู้ใช้งานแล้วโพสต์ข้อมูลนั้น หรือ การโพสต์นั้นมิได้มีเจตนาทุจริต หรือกรณีอื่น ๆ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการอย่างละเอียดรอบคอบและเป็นขั้นตอนที่ถูกต้อง การใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่จะต้องอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายที่เกี่ยวข้องและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด เจ้าหน้าที่จึงจะใช้ดุลยพินิจบังคับได้ แต่หากเจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนหรือไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์แล้วบังคับ ก็ถือเป็นการละเมิดสิทธิของพระภิกษุนั้น

บทสรุป

๑. วิเคราะห์รูปแบบอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์และการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางคอมพิวเตอร์ อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งได้เป็นสองรูปแบบคือ การกระทำต่อระบบคอมพิวเตอร์ และการกระทำต่อข้อมูลคอมพิวเตอร์ ซึ่งทั้งสองลักษณะเป็นการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ สามารถก่ออาชญากรรมได้ไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะอยู่ที่ไหน ผลแห่งความเสียหายสามารถเกิดขึ้นได้ทั่วราชอาณาจักร โดยเฉพาะในปัจจุบันจะพบว่าผู้กระทำความผิดไม่ได้อยู่ภายในราชอาณาจักร แต่สามารถหลอกลวงผู้เสียหายที่อยู่ภายในราชอาณาจักรได้ เช่น Romance Scam, Spam เป็นต้น เนื่องด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่สามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ทั่วโลก อีกทั้งเทคโนโลยีที่ทันสมัยสามารถปลอมแปลงตัวบุคคล ชื่อบัญชีผู้ใช้ การดักรับข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อมาใช้ในการก่ออาชญากรรมทำให้เกิดความสับสนแก่อาชญากร สร้างความเสียหายได้อย่างรวดเร็วและเป็นวงกว้าง อีกทั้งการกู้คืนระบบการเรียกค่าเสียหายคืนจากผู้กระทำความผิดเป็นไปได้ยาก ผู้เสียหายจำนวนมากจึงตกเป็นเหยื่อที่ไม่

^๑ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐.

สามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้ตั้งแต่อาชญากรรมทั่วไป ที่สามารถระบุตัวบุคคลผู้กระทำความผิด การสืบทรัพย์ของผู้กระทำความผิด เพื่อนำมาชดใช้เป็นค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์จึงถือเป็นอาชญากรรมรูปแบบใหม่ที่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเกี่ยวข้อง เทคโนโลยีที่มีการพัฒนารูปแบบไปในทุก ๆ วัน ผู้บังคับใช้กฎหมาย รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมต้องติดตามเทคโนโลยีให้ทัน เพื่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ

กรณีการกระทำความผิดโดยทั่วไป เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นพยานวัตถุ พยานบุคคล พยานทางนิติวิทยาศาสตร์ หรือพยานแวดล้อมอื่น ๆ เพื่อระบุการกระทำความผิดและระบุผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดได้อย่างถูกต้อง เมื่อคดีความขึ้นสู่ชั้นศาล หากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะรับฟังได้ว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ศาลพิจารณาโทษได้ แต่กรณีการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์นั้น การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานที่อยู่ในระบบเป็นไปได้ยากกว่ากรณีความผิดทั่วไป บางครั้งจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะในการกู้คืนข้อมูล เช่น กรณีการเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ตามมาตรา ๑๑ ประกอบมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ การค้นหาบัญชีผู้ใช้งานที่เผยแพร่ข้อมูลดังกล่าว เป็นการหาพยานหลักฐานที่สำคัญในการระบุตัวผู้ต้องสงสัย แต่การจะค้นหาได้นั้น ในบางครั้งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ให้บริการแอปพลิเคชันนั้น ๆ ในการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเท็จที่ถูกส่งต่อ หรือ แพร่กระจายออกไปด้วยความรวดเร็วของเทคโนโลยี อาจทำให้ผู้ที่เข้าข่ายเป็นผู้กระทำความผิดมิใช่ผู้เผยแพร่ต้นทางเพียงผู้เดียว อาจมีบุคคลอื่น ๆ ที่ร่วมเผยแพร่หรือแสดงความคิดเห็นที่ได้เป็นไปในทางการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ เจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติงานด้วยความรวดเร็วในการเก็บพยานหลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้ หากเปรียบเทียบ พยานหลักฐานในการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์นั้นเสมือนเป็นพยานหลักฐานที่ลอยอยู่ในอากาศที่เจ้าหน้าที่ต้องนำเข้ามาและแปลงเป็นพยานหลักฐานที่เป็นรูปธรรม เพราะในการพิจารณาคดีของศาลนั้น มีหลักเกณฑ์ที่แน่ชัดในการรับฟังพยานหลักฐาน ถ้าการได้มาของพยานหลักฐานมิชอบ ศาลอาจจะไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้นเลย และอาจส่งผลต่อผลของคดีโดยตรง จะเห็นได้ว่าในปัจจุบัน คดีที่เกี่ยวกับความผิดทางคอมพิวเตอร์มีจำนวนมากขึ้น เจ้าหน้าที่ต้องเก็บรวบรวมพยานหลักฐานที่จะสามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดให้ได้อย่างแน่ชัด มิฉะนั้นหากคดีขึ้นสู่ศาลแล้ว ไม่สามารถลงโทษจำเลยได้เพียงเพราะพยานหลักฐานไม่เพียงพอ ผู้เสียหายจะยิ่งเป็นฝ่ายที่ได้รับความเสียหายมากขึ้น

๒. วิเคราะห์การใช้คอมพิวเตอร์ของพระภิกษุ ปัจจุบันเทคโนโลยีได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และการเข้าถึงเทคโนโลยีเป็นไปอย่างง่าย สะดวก รวดเร็ว ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงระบบ

คอมพิวเตอร์ได้ รวมทั้งพระภิกษุซึ่งถือเป็นประชาชนกลุ่มหนึ่งในสังคม วัดอุประสงค์ของการใช้งานคอมพิวเตอร์ของพระภิกษุเพื่อเผยแพร่คำสอนตามหลักพระพุทธศาสนา สนทนาธรรมกับพุทธศาสนิกชน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ให้กับวัด อีกทั้งในทางส่วนตัว พระภิกษุสงฆ์สามารถใช้อินเทอร์เน็ตในการศึกษาเพิ่มเติมทั้งหลักคำสอน การเรียนทางไกล เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในทางธรรมให้มากยิ่งขึ้น ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้เทคโนโลยีนี้ ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงศาสนาได้ง่ายขึ้น สามารถค้นหาข้อมูลต่าง ๆ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่างๆของวัดได้ เทคโนโลยีทำให้ประชาชนเข้าใกล้ศาสนาได้มากขึ้น หากพระภิกษุสามารถใช้เทคโนโลยีไปในทางที่ถูกต้องจะเกิดประโยชน์มากตามคำสั่งเจ้าคณะใหญ่หนกลาง ที่ ๘/๒๕๖๐ เรื่อง อาจารย์พระภิกษุสามเณรและการบริหารวัดในเขตปกครอง เรื่อง การใช้เครื่องมือสื่อสารนั้น ให้เจ้าอาวาสหรือผู้ปกครองสงฆ์ควบคุมการใช้งานให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย เพราะพระภิกษุมีพระวินัยเป็นที่ตั้งที่ต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบ มิใช่แค่เพียงศีลธรรมของบุคคลทั่วไป แต่มาตรฐานการปฏิบัติตนของพระภิกษุมีมากกว่านั้น ดังนั้น ตามหลักแล้วการใช้เทคโนโลยีของพระภิกษุถูกจำกัดด้วยพระธรรมวินัยอีกส่วนหนึ่ง นอกจากตามหลักกฎหมายแล้ว พระธรรมวินัยคือหลักคำสอนและข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อเป็นแนวทางให้พระภิกษุสงฆ์และพุทธศาสนิกชนปฏิบัติตาม โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

๑) พระธรรม หมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดงถึงความจริงของธรรมชาติและแนวทางการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงความดับทุกข์หรือนิพพาน

๒) พระวินัย หมายถึง ข้อปฏิบัติและระเบียบวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้เพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ พระธรรมวินัยเป็นรากฐานของพระพุทธศาสนาที่ช่วยรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพระภิกษุสงฆ์ และเป็นเครื่องมือที่พุทธศาสนิกชนจะใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างถูกต้อง

การใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ของพระภิกษุไม่ว่าจะเป็นแอปพลิเคชันต่าง ๆ การติดต่อสื่อสารกับพุทธศาสนิกชน จำต้องพึงระวัง ไม่ให้ละเมิดทั้งพระวินัยและกฎหมาย ซึ่งมีใช้เฉพาะกรณีความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ เท่านั้น การกระทำบางอย่างอาจเข้าองค์ประกอบความผิดกฎหมายอื่น เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น เพราะความรับผิดชอบของพระภิกษุสงฆ์มีทั้งความรับผิดชอบทางโลก คือ บทลงโทษตามกฎหมาย และ ความรับผิดชอบทางพระวินัยซึ่งแตกต่างกันไปตามขั้นของอาบัติว่าจำต้องลงนิคหกรรมขั้นใด ตั้งแต่เบาถึงหนัก ดังนั้น การใช้คอมพิวเตอร์ของพระภิกษุจึงต้องใช้อย่างระมัดระวังมากกว่าบุคคลทั่วไป ใช้อย่างสำรวมในฐานะสมณเพศ เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่พุทธศาสนามากกว่าการที่พระภิกษุใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ส่วนตน อาจด้วยมีเจตนาหรือไม่มีเจตนาที่จะกระทำการต่าง ๆ แล้วให้เกิดเป็น

ความผิด แต่เมื่อเกิดความผิดขึ้น จำต้องรับผิดชอบทั้งทางโลกและทางธรรม เกิดเป็นผลเสียทั้งต่อพระภิกษุเอง และต่อพุทธศาสนา

๓. วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางคอมพิวเตอร์ กรณีพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นและปรับปรุงเพื่อควบคุมพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยตรงต่อระบบคอมพิวเตอร์ หรือกระทำกับข้อมูลที่ปรากฏบนคอมพิวเตอร์ และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น การเข้าถึงข้อมูลโดยมิชอบ การเจาะระบบ การปลอมแปลงข้อมูล การเผยแพร่ข่าวปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน เป็นต้น ลักษณะของพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ นี้ มีการกำหนดลักษณะความผิดที่ชัดเจนมากขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างของกฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับ มีการกำหนดโทษที่ชัดเจน ทั้งโทษจำคุกและปรับสำหรับฐานความผิดต่าง ๆ กฎหมายคำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคลมากขึ้น ทั้งในส่วนการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของประชาชน เนื่องด้วยการกำหนดถึงการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลในระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ มีการกำหนดโทษโดยชัดเจน อีกทั้งยังให้อำนาจแก่รัฐในการเข้าจัดการหรือระงับการเผยแพร่ทั้งส่วนบุคคลและผู้ให้บริการ การให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการระงับและเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างทันถ่วงที เป็นการตอบสนองที่รวดเร็วต่อการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ ที่ข้อมูลหรือพยานหลักฐานต่าง ๆ อยู่ในระบบที่อาจจะหายไปอย่างรวดเร็ว การเก็บพยานหลักฐานต้องใช้ความรวดเร็วและผู้เชี่ยวชาญในการเข้าดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามการระงับเนื้อหาบางอย่างบนระบบอินเทอร์เน็ตผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ นั้น บางครั้งอาจจะเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตของประชาชน

กรณีกฎหมายต่างประเทศในหลาย ๆ ประเทศมีการกำหนดโดยชัดเจนถึงความผิดและกำหนดโทษโดยชัดเจน เช่น กฎหมายสหรัฐอเมริกา มีพระราชบัญญัติหลักในการควบคุมการใช้คอมพิวเตอร์ในทางที่ผิดและการฉ้อโกงทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีบทลงโทษที่รุนแรง อีกทั้งยังมีกฎหมายฉบับอื่น ๆ ที่นำมาประกอบได้ในการกำหนดความผิด ตัวอย่างเช่น กรณีฟิชซิง (Phishing มาจากคำว่า Password + Harvesting + Fishing) เป็นเทคนิคหนึ่งในการหลอกลวงผู้เสียหาย โดยแปลงมาจากคำว่า การตกปลา (Fishing) โดยผู้เสียหายจะหลงเชื่อข้อความที่หลอกลวงและส่งข้อมูลส่วนบุคคลหรือทรัพย์สินให้กับฟิชเชอร์ (Phisher) ซึ่งใช้เรียกบุคคลหรือกลุ่มคนที่ทำการฟิชซิง โดยรูปแบบของฟิชซิงที่มักจะใช้วิธีการส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่มีลักษณะเหมือนกับจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรือเว็บไซต์ ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับผู้ให้บริการที่แท้จริง แล้วหลอกลวงให้ผู้เสียหายส่งมอบทรัพย์สิน หรือใส่ข้อมูลส่วนบุคคล โดยนำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เสียหายที่ได้มาโดยมิชอบไปก่อให้เกิดความเสียหายต่อไป สหรัฐอเมริกามีกฎหมายในระดับ มลรัฐที่เกี่ยวข้องกับฟิชซิง คือ Anti-Phishing Act of ๒๐๐๖ ของเทนเนสซี มีหลักการคล้ายกับ Anti-Phishing Act of ๒๐๐๖ ของนิวยอร์ก, Anti-Phishing Act of ๒๐๐๕ ของแคลิฟอร์เนีย และ Utah E-Commerce Integrity Act

ของยูทาห์ คือ Section ๔๗ - ๑๘ - ๕๒๐๓ ซึ่งบัญญัติว่า “การกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายของบุคคล โดยการหลอกลวงโดยตรงหรือโดยปริยายในการแสดงตัวว่าเป็นบุคคลอื่นโดยปราศจากอำนาจหรือไม่ได้รับอนุญาตจากบุคคลดังกล่าวผ่านการใช้อินเทอร์เน็ต ข้อความจดหมายอิเล็กทรอนิกส์หรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ รวมถึงการติดต่อสื่อสารแบบไร้สาย และเพื่อร้องขอ เรียกร้อง หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการชักจูง เพื่อให้ผู้อื่นเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลหรือเอกสารส่วนบุคคล” แต่กรณีของ Utah E-Commerce Integrity Act ของยูทาห์นั้น นอกจากจะเพื่อให้ผู้อื่นเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลหรือเอกสารส่วนบุคคลแล้ว ยังเพิ่มเติมกรณี หรือเพื่อให้ได้ไปซึ่งทรัพย์สิน เนื่องจากการพิชชิงบางครั้งอาจได้ไปซึ่งทรัพย์สิน ตั้งแต่ขั้นต้นแรก ๆ^๔

กรณีกฎหมายของสหภาพยุโรปมีการร่วมกันกำหนดกฎระเบียบเป็นแนวทางให้สมาชิกออกกฎหมายป้องกันอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการจัดตั้งสภายุโรป (The Council of Europe) ขึ้น เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๕ สภายุโรปได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญด้านอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ขึ้น เพื่อกำหนดแนวทางในการกำหนดฐานความผิดและการบัญญัติกฎหมายภายในให้ประเทศสมาชิกเช่นกัน ซึ่งครอบคลุมความผิดหลากหลายฐาน เช่น การปลอมแปลงข้อมูลหรือระบบคอมพิวเตอร์ การฉ้อโกงที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ การรบกวนการทำงานของคอมพิวเตอร์ การเข้าถึงระบบโดยมิชอบ การดักจับข้อมูลโดยมิชอบ การก่อวินาศกรรมหรือทำลายระบบหรือข้อมูลคอมพิวเตอร์ การโจรกรรมคอมพิวเตอร์ และการใช้ระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นโดยมิชอบ และในปี ค.ศ. ๒๐๐๑ สภายุโรปก็จัดทำอนุสัญญาอาชญากรรมไซเบอร์ (Convention on Cybercrime) ขึ้น ซึ่งถือเป็นหลักเกณฑ์ที่เป็นรูปธรรมสุด และเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศฉบับแรกของโลกที่ว่าด้วยเรื่องนี้ โดยเปิดให้นานาประเทศทั่วโลก ไม่เฉพาะแต่ประเทศสมาชิกในสหภาพยุโรปเท่านั้นร่วมลงนามในเดือนพฤศจิกายน อนุสัญญานี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑) เพื่อให้กฎหมายสารบัญญัติเกี่ยวกับอาชญากรรมไซเบอร์ภายในของประเทศต่าง ๆ สอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒) เพื่อให้กฎหมายวิธีสบัญญัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภายในของประเทศต่าง ๆ กำหนดให้อำนาจที่จำเป็น และเพียงพอต่อการดำเนินคดีในความผิดที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ตั้งแต่ในขั้นแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐาน ไปจนถึงการฟ้องร้องการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด

๓) เพื่อเร่งรัดให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศให้บรรลุเป้าหมายในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

^๔ กุลธิดา อาธิเจริญสุข, “การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับพิชชิง”, วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐): ๖ - ๗.

สำหรับเป้าหมายและความจำเป็นของอนุสัญญาฉบับนี้ ปรากฏในส่วนอารัมภบท (Preamble) ซึ่งมีใจความสำคัญว่า สภายุโรปเห็นความสำคัญของปัญหาอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ รวมทั้งเห็นความจำเป็นที่ประเทศต่าง ๆ ต้องเร่งสร้างนโยบายทางอาญาเพื่อคุ้มครองสังคมให้พ้นจากอาชญากรรมรูปแบบใหม่ ด้วยการกำหนดฐานความผิดและบัญญัติกฎหมายที่เหมาะสม รวมทั้งประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ^๕

ประเทศจีนมีกฎหมายที่เข้มงวดเกี่ยวกับความมั่นคงทางไซเบอร์ และให้อำนาจรัฐในการตรวจสอบข้อมูลทางคอมพิวเตอร์อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นภายในประเทศ หรือบริษัทต่างชาติที่เข้ามาประกอบกิจการในประเทศจะต้องให้รัฐสามารถตรวจสอบได้ ตัวอย่างเช่น กรณีความผิดฐานเผยแพร่เนื้อหาขัดต่อความมั่นคงแห่งรัฐ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน สาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นประเทศต้น ๆ ของโลกที่จริงจังและเข้มงวดกับเรื่องนี้ ประมวลกฎหมายอาญาจีน ค.ศ. ๑๙๙๗ (พ.ศ. ๒๕๔๐) ไม่ใช่กฎหมายเพียงฉบับเดียวที่กำหนดความผิดเกี่ยวกับการเผยแพร่ข้อมูลประเภทที่อาจส่งผลต่อความมั่นคงหรือต่อเสถียรภาพของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ของจีน แต่ยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่บังคับใช้กับกรณีดังกล่าวเป็นการเฉพาะด้วย ทั้งนี้ มาตรา ๑๐๕ วรรคสอง ประมวลกฎหมายอาญาจีน บัญญัติว่า “การเผยแพร่ข่าวลือ การหมิ่นประมาท หรือวิธีการอื่นใด ที่กระตุ้นให้เกิดการต่อต้านล้มล้างรัฐบาลระบอบสังคมนิยม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี หรือ กักขัง อบรม หรือถูกตัดสิทธิในทางการเมืองได้ สำหรับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะเป็นผู้นำหรือผู้ซึ่งได้กระทำความผิดร้ายแรงยิ่งกว่าจะต้องถูกลงโทษจำคุกตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป”^๖

กรณีอนุสัญญาบูดาเปสต์ว่าด้วยอาชญากรรมไซเบอร์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งเป็นอนุสัญญาฉบับแรกที่มีประเทศสมาชิก ๗๘ ประเทศร่วมกันร่างและเป็นแนวทางในการจัดการกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ประเทศสมาชิกรับไปบัญญัติกฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งอนุสัญญานี้ร่างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ จะเห็นได้ว่าหลายประเทศทั่วโลกเริ่มต้นตัวกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่สามารถสร้างความเสียหายได้เป็นวงกว้าง การจัดการอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ต้องใช้วิธีการที่แตกต่างออกไป และการกระทำความผิดประเภทนี้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกพื้นที่ทั่วโลกและการระบุหาตัวผู้กระทำความผิดบางครั้งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของหลายประเทศร่วมกัน เพื่อยับยั้งอาชญากรรมประเภทนี้ อนุสัญญานี้ถือเป็นอนุสัญญาที่เป็นต้นแบบที่ครอบคลุมอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ได้เป็นอย่างดี ประเภทของการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์มีทั้งกรณีที่มีการใช้คอมพิวเตอร์โดยมิชอบ เช่นการเข้าถึงโดยมิชอบ การดักการส่งข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ การแทรกแซง

^๕ สาวิตรี สุขศรี, กฎหมายว่าด้วยอาชญากรรมคอมพิวเตอร์และอาชญากรรมไซเบอร์, หน้า ๕๒ - ๕๓.

^๖ สาวิตรี สุขศรี, กฎหมายว่าด้วยอาชญากรรมคอมพิวเตอร์และอาชญากรรมไซเบอร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๓), หน้า ๒๐๕.

ข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ การขัดขวางการทำงานของระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ เป็นต้น และมีการกำหนดถึงการใช้อุปกรณ์โดยมิชอบ การหลอกลวงโดยมิชอบ ไม่ว่าจะเป็นการปลอมแปลงข้อมูลคอมพิวเตอร์ การฉ้อโกงเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ การเผยแพร่ภาพสื่อลามก การละเมิดลิขสิทธิ์ การกำหนดอำนาจของเจ้าหน้าที่ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ อนุสัญญาฉบับนี้ถือเป็นรากฐานในการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการปรับปรุงกฎหมายให้มีความทันสมัยเพื่อให้ทันกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นและปริมาณที่มากขึ้นอย่างรวดเร็ว

๔. วิเคราะห์เปรียบเทียบความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ระหว่างบุคคลธรรมดาและพระภิกษุสงฆ์ พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ถือเป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญา มีทั้งโทษจำคุกและปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นลักษณะของการจำกัดสิทธิหรือลดทอนสิทธิของบุคคลที่กระทำความผิดสำหรับบุคคลทั่วไป ที่มีการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ ไม่ว่าจะเป็นการทำต่อระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นโดยมิชอบ การเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์หรือล่วงรู้ข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นโดยมิได้รับอนุญาต หรือจะเป็นการกระทำความผิดโดยการเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จ หรือปลอม หรือกระทบต่อความมั่นคงของราชอาณาจักร ความปลอดภัยสาธารณะ การเผยแพร่สื่อลามกอนาจาร หรือการกระทำความผิดใดที่ถูกบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ บุคคลนั้นต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ เจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานสามารถเข้ากระทำการอันจำเป็นได้ทันที เนื่องด้วยพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ มาตรา ๑๓ ได้ให้อำนาจไว้ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อระบุงการกระทำความผิดและผู้ที่เกี่ยวข้องที่กระทำความผิดนั้น เจ้าหน้าที่ที่สามารถเข้าจัดการได้โดยตรง กรณีเป็นบุคคลธรรมดา แต่หากเป็นพระภิกษุ เจ้าหน้าที่ที่จะดำเนินการต้องมีความระมัดระวัง เพราะพระภิกษุสงฆ์ถือว่าเป็นที่เคารพสักการะของบุคคลทั่วไป บางครั้งหากเป็นพระภิกษุที่มีพรรษามาก อาจจะมีบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องที่มีความเลื่อมใสศรัทธาพระภิกษุรูปนั้นทำการขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ได้

ลักษณะการกระทำที่เข้าข่ายเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ

๑) การฝากร้านในแอปพลิเคชันเฟซบุ๊ก (Facebook) หรือ อินสตราแกรม (Instagram) อาจจะเข้าข่ายสแปม (Spam)

๒) การส่ง SMS โฆษณาโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือความยินยอมของเจ้าของหมายเลขโทรศัพท์หรือไม่เปิดโอกาสให้เจ้าของหมายเลขโทรศัพท์ได้ปฏิเสธข้อมูลนั้น การส่ง SMS ดังกล่าว อาจจะเข้าข่ายสแปม (Spam)

๓) การส่ง Email ขายนินจา โดยผู้รับไม่ได้ให้ความยินยอม อาจจะเข้าข่าย สแปม (Spam)

๔) การกด Like หรือ Share หรือส่งข้อความที่ต่อให้บุคคลอื่น โดยข้อความดังกล่าวมีเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ อาจจะเข้าข่ายความผิดตามมาตรา ๑๑๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญา และเข้าข่ายความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ อีกกระทงหนึ่ง

๕) การส่งต่อข้อมูล หรือ Share ถือเป็นการกระทำที่เป็นการเผยแพร่ หากข้อมูลที่ส่งต่อหรือเผยแพร่นั้นมีผลกระทบต่อบุคคลที่ ๓ หรือบุคคลอื่น ๆ อาจเข้าข่ายเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ

๖) พบข้อมูลผิดกฎหมายในระบบคอมพิวเตอร์ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นในเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม อีเมล หรือแอปพลิเคชันอื่น ๆ แล้วเจ้าของบัญชีผู้ใช้นั้นไม่แจ้งไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบ อาจเป็นการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ได้ แต่หากเจ้าของบัญชีผู้ใช้งานแจ้งข้อมูลอันผิดกฎหมายให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบและลบข้อมูลนั้นออกจากระบบ ไม่ทำการเผยแพร่ต่อเจ้าของบัญชีผู้ใช้งานถือว่าไม่มีความผิด

๗) กรณีผู้ดูแลเพจต่างๆในระบบอินเทอร์เน็ตหรือแอปพลิเคชัน ที่มีการเปิดเป็นสาธารณะให้มีการแสดงความคิดเห็น เมื่อมีข้อความที่เข้าข่ายผิดพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ หากผู้ดูแลเพจเผยแพร่ อาจจะถือว่าเป็นผู้ร่วมในการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ดังกล่าวได้

๘) ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตโพสหรือแชร์สิ่งลามกอนาจาร โดยเปิดเป็นสาธารณะ ถือว่าเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ

๙) การโพสเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนต้องไม่เปิดเผยใบหน้าหรือไม่ทำให้สามารถระบุตัวตนของเด็กหรือเยาวชนนั้น ยกเว้นเป็นการโพสโดยมีจุดประสงค์เพื่อยกย่อง เชิดชูเกียรติ หรือได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองแล้ว

๑๐) การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียชีวิตนั้น ต้องไม่เป็นการเผยแพร่ข้อมูลที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย หรือเสียหาย ทำให้ผู้เสียชีวิตถูกดูหมิ่น เกลียดชัง หากมีการกระทำความผิดดังกล่าว ญาติของผู้เสียชีวิตสามารถฟ้องร้องผู้โพสได้ทั้งตามกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ

๑๑) การโพสด่าว่า ดูแคลนผู้อื่นซึ่งถือเป็นการหมิ่นประมาทตามกฎหมายอาญา แต่หากข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลอันเป็นเท็จ หรือถูกตัดต่อขึ้นมา ไม่มีความจริง ผู้ถูกหมิ่นประมาทดังกล่าวสามารถฟ้องร้องเอาผิดผู้โพสนั้นตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ

๑๒) ละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์ไม่ว่าจะเป็นการลอกเลียนแบบ ตัดต่อเปลี่ยนแปลงหรือกระทำการอื่นใดต่องานอันมีลิขสิทธิ์โดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ไม่ว่างานนั้นจะอยู่ในรูปแบบเพลง ทำนองเพลง วิดีโอ คลิปสั้น ๆ รูปภาพ หรืองานอื่นใดที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ได้บัญญัติไว้ว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์

๑๓) การส่งหรือ Share รูปภาพของผู้อื่น เช่น การส่งรูปสวัสดี หากไม่เป็นการกระทำที่เพื่อการพาณิชย์ ก็ไม่เข้าข่ายความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์^๗

ดังตัวอย่างการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ทั้งบุคคลธรรมดาและพระภิกษุมีโอกาสที่จะกระทำความผิดได้ทั้งหมด หากเป็นกรณีบุคคลธรรมดา เจ้าหน้าที่ที่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานและส่งฟ้องตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการพิจารณาได้ทันที ผู้ที่ถูกกล่าวหาสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้ตามกฎหมาย แต่หากเป็นกรณีพระภิกษุสงฆ์นั้น นอกจากการพิจารณาการกระทำว่าครบองค์ประกอบความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ หรือไม่แล้ว ยังต้องพิจารณา พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ ด้วย ซึ่งในกรณีดังกล่าว การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ถือเป็น การกระทำความผิดทางอาญา ตามมาตรา ๒๙ และ ๓๐ ตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการ ต้องดำเนินการตามขั้นตอนคือ หากพระภิกษุนั้นได้รับการปล่อยชั่วคราวและมีตัวรับตัวไว้ หรือยังไม่มี คำพิพากษาของศาลว่าได้กระทำความผิดจริง เจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถดำเนินการสืบพระภิกษุรูปนั้นได้ แต่ดังที่ ได้กล่าวแล้วว่าการกระทำความผิดตาม พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ นั้น มีความซับซ้อนและการหาพยาน หลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดและตัวบุคคลที่กระทำความผิดนั้นเป็นไปได้ยากและอาจจะต้องใช้เวลาในการ รวบรวมพยานหลักฐาน เช่น กรณีการโพสต์ข้อความลงบนสื่อโซเชียล หรือคลิปวิดีโอต่าง ๆ ถึงแม้ข้อบัญญัติ ผู้ใช้งานจะเป็นของพระภิกษุ แต่เจ้าหน้าที่ก็ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าผู้โพสต์เป็นพระภิกษุรูป นั้นจริง และขั้นตอนต่อมาจะต้องมีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านพระวินัยพิจารณาการกระทำดังกล่าวว่า ผิดพระวินัยหรือไม่ เป็นการผิดพระวินัยในระดับใด ต้องรับโทษตามพระวินัยหรือไม่อย่างไร ซึ่งหากการ โพสต์รูปดังกล่าวเป็นภาพลามกอนาจาร หรือการแสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์ฉันชู้สาว จะถือเป็นอาบัติ ปาราชิก เจ้าหน้าที่สามารถร้องขอให้เจ้าอาวาสหรือพระผู้บังคับบัญชาให้พระภิกษุรูปนั้นลาสิกขาจาก สมณเพศหรือสึกได้ทันทีจากการผิดพระวินัยระดับโทษหนัก

โดยสรุป การดำเนินการกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ เจ้าหน้าที่ต้องใช้ความ เชี่ยวชาญในการเก็บพยานหลักฐานทางคอมพิวเตอร์ซึ่งสามารถถูกลบออกจากฐานข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว การทำงานของเจ้าหน้าที่จะต้องเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำในการชี้ความผิดและชี้ตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจจะเจ้าของบัญชีและเจ้าของเครื่องคอมพิวเตอร์ รวมถึงแท็บเล็ต หรือโทรศัพท์นั้นจริง หรืออาจถูกผู้อื่นเข้าสวมบัญชีผู้ใช้ในการโพสต์จนเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ทั้งบุคคล ธรรมดาและพระภิกษุต้องได้รับความยุติธรรมในการดำเนินการเช่นเดียวกัน แต่พระภิกษุนั้นหากมีการ กระทำความผิดทางอาญา ตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ มีบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในการดำเนินการ แต่เจ้าหน้าที่ ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าพระภิกษุผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง และการพิสูจน์ด้วยพยาน

^๗ Pusit Sukchui, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.wongnai.com/articles/thai-cyber-law>.

หลักฐานทางคอมพิวเตอร์ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ ความร่วมมือของผู้ให้บริการ ที่เป็นลักษณะพยานที่แตกต่างออกไปจากการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไป ดังนั้น ความรับผิดชอบของพระภิกษุตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ นั้นมีความแตกต่างและการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ต่อพระภิกษุต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป เพราะจำเป็นต้องใช้ทั้งกฎหมายและพระวินัยในการพิจารณาความรับผิดชอบควบคู่กันไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์หรืออาชญากรรมคอมพิวเตอร์มีรูปแบบที่ซับซ้อน แตกต่างไปจากการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไป การกระทำบางอย่างอาจเข้าข่ายการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์โดยผู้กระทำอาจไม่ได้มีเจตนา หรือหลายกรณีที่ผู้กระทำความผิดใช้โอกาสของการสื่อสารที่ไร้พรมแดน การสื่อสารที่รวดเร็ว มาเป็นเครื่องมือก่ออาชญากรรมและผลของอาชญากรรมดังกล่าวสร้างความเสียหายเป็นวงกว้างและมีมูลค่ามหาศาล การยับยั้งการก่ออาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์กระทำได้ยาก เพราะประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ได้ง่าย รวมทั้งพระภิกษุที่สามารถเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์และระบบอินเทอร์เน็ตได้ง่าย การควบคุมการใช้งานเป็นไปได้ยาก บางกรณีมีการปลอมแปลงบัญชีใช้งาน เมื่อก่อความผิดขึ้น มีการลบบัญชีออกไปจากระบบ จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญมาดำเนินการเพื่อกู้ข้อมูล หรือจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ให้บริการแอปพลิเคชันต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่สำนักงานตั้งอยู่ในต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าการรวบรวมพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์จำเป็นต้องดำเนินการอย่างรวดเร็ว โดยผู้เชี่ยวชาญและการได้รับความร่วมมือจากผู้ให้บริการ เพื่อตรวจสอบให้ได้อย่างแน่ชัดว่าผู้ใดคือผู้ที่กระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ที่แท้จริง กรณีพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ ในบางกรณียังไม่เป็นความผิดตามพระวินัย แต่เจ้าหน้าที่ที่อาจจะไม่มีความเข้าใจในพระวินัยและพระชั้นผู้ใหญ่อาจจะไม่มีความเข้าใจความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ อาจส่งผลให้พระภิกษุรูปนั้นต้องสึกจากสมณเพศ ทั้งที่ยังไม่ได้มีโอกาสพิสูจน์ข้อเท็จจริงของตนเอง ถือเป็นการละเมิดสิทธิพระภิกษุซึ่งถือเป็นประชาชนที่ควรได้รับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑.๑ ตรากฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ ขั้นตอนทางกฎหมายในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เฉพาะกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นพระภิกษุ เพราะนอกจากพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ แล้ว พระภิกษุยังต้องอยู่ภายใต้พระวินัยและ พ.ร.บ.

คณะสงฆ์ฯ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่พระภิกษุ และเพื่อการดำรงไว้ซึ่งศรัทธาในพุทธศาสนา

๑.๒ จัดตั้งหน่วยงานเฉพาะที่มีหน้าที่รับผิดชอบการใช้งานคอมพิวเตอร์ของพระภิกษุ และให้อำนาจในการตรวจสอบ เพื่อการดำเนินการที่รวดเร็วและแม่นยำ รวมทั้งการเป็นหน่วยงานกลางที่มีความเข้าใจทั้งในส่วนของพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ และพระวินัยตามพ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเจ้าหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ และร่วมพิจารณาการกระทำทางคอมพิวเตอร์ของพระภิกษุว่าเป็นความผิดหรือไม่ อย่างไร มีโทษทางกฎหมายหรือมีโทษทางพระวินัยหรือไม่ ทั้งกรณีที่พระภิกษุกระทำความผิดจริงและกรณีที่พระภิกษุมิได้เป็นผู้กระทำความผิดนั้น

๑.๓ ให้ความรู้แก่พระภิกษุ ประชาชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ที่ถูกต้อง การกระทำทางคอมพิวเตอร์ใด อาจเข้าข่ายเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์โดยไม่มีเจตนา เพราะหากไม่สามารถพิสูจน์เจตนาได้ พระภิกษุที่กระทำความผิดนั้นต้องรับโทษ ซึ่งพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ มีโทษทางอาญา พระภิกษุรูปนั้นต้องสึกจากสมณเพศและรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น การมีความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ จึงมีความสำคัญในการป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้น และช่วยให้การใช้คอมพิวเตอร์มีประโยชน์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาต่อไปอย่างยั่งยืน

๑.๔ รัฐควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษสำหรับพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับความผิดทางคอมพิวเตอร์โดยตรง เพื่อการยื่นฟ้อง การรับฟังพยานหลักฐานต่าง ๆ ในสำนวนคดี อาจมีความแตกต่างออกไปและความเสียหายที่เกิดจากคดีที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์มักเป็นความเสียหายจำนวนมากและปรากฏความเสียหายเป็นวงกว้าง การมีศาลชำนาญพิเศษและมีการบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความไว้โดยเฉพาะจะทำให้เกิดผลดีแก่กระบวนการยุติธรรมที่สามารถกระทำการพิจารณาและพิพากษาคดีได้รวดเร็วและถูกต้อง เกิดความเป็นธรรมในสังคม และลดความเสียหายจากอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่อาจเกิดขึ้นแก่ประชาชนได้อีกทางหนึ่ง

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ศึกษาเพิ่มเติมกรณีการบังคับใช้และวิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ทั้งบุคคลธรรมดาและพระภิกษุ

๒.๒ ศึกษาคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เพื่อเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายหรือกำหนดระเบียบขั้นตอนในการดำเนินการตามกฎหมายที่ชัดเจนมากขึ้น

บรรณานุกรม

กุลธิดา อาธิเจริญสุข. “การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับฟิชชิง”. วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์. ปีที่

๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม): ๒๕๖๐.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕.

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๐.

สราวุธ ปิตียาศักดิ์. คำอธิบาย พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.๒๕๕๐

และ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๐. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, ๒๕๖๓.

สาวตรี สุขศรี. กฎหมายว่าด้วยอาชญากรรมคอมพิวเตอร์และอาชญากรรมไซเบอร์. กรุงเทพมหานคร:

โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๖๓.

Pusit Sukchuai. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.wongnai.com/articles/thai-cyber-law>.

ผลการใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจับต้องเป็นภาพนามธรรม (CPA)
ร่วมกับบอร์ดเกมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
เรื่อง เศษส่วนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓
Effects of Learning Fractions Through a Concrete Pictorial
Abstract Approach (CPA) with Board Games on
Prathomsuksa 3 Students' Learning Achievement

สุภาวดี อินทร์พรม*

Suphawadee Inphrom

กิตติศักดิ์ ลักษณะ **

Kittisak Laksana

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Ramkhamhaeng University, Thailand

Received : April 26, 2025

Revised : July 11, 2025

Accepted : July 13, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจับต้องเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม และ (๒) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจับต้องเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนบ้านเนินทอง ในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๗ จำนวน ๒๗ คน โดยมาจากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ด้วยวิธีการจับสลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (๑) แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจับต้องเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม เรื่อง เศษส่วน (๒) บอร์ดเกม เรื่อง เศษส่วน (๓) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน (๔) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจับต้องเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้การจัดการ

* นางสาวสุภาวดี อินทร์พรม Miss Suphawadee Inphrom

** ผศ.ดร.กิตติศักดิ์ ลักษณะ Asst.Prof.Dr.Kittisak Laksana มหาวิทยาลัยรามคำแหง Ramkhamhaeng University.

เรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม โดยสถิติเชิงบรรยาย ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ยคะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ โดยเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน โดยใช้สถิติ t - test แบบ dependent และวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม โดยสถิติเชิงบรรยาย ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (๑) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๒) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การสอนคณิตศาสตร์; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; แนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม; บอร์ดเกม

Abstract

This study aimed to (1) compare students' math learning achievement on fractions before and after learning through a concrete pictorial abstract approach (CPA) and board games and (2) examine the satisfaction of students with learning through a concrete pictorial abstract approach (CPA) and board games. The sample consisted of 27 Prathomsuksa 3 students at Banneonthong School during the first semester of the academic year 2024, selected through simple random sampling using a lottery method. The research instruments were (1) CPA lesson plans incorporating board games on fractions; (2) a board game about fractions; (3) a math achievement test on fractions; and (4) a satisfaction questionnaire on learning through the CPA approach and board games. Descriptive statistics, including mean scores, standard deviations, and relative growth scores, were used to analyze student learning achievement before and after the intervention. A t -test for dependent samples was used to compare mean scores on the fractions achievement test before and after learning through the CPA approach and board games. Student satisfaction with learning through the CPA approach and board games was analyzed using descriptive statistics, including means and standard deviations.

The findings indicated that (1) Students who studied through the CPA approach and board games had statistically higher learning achievement scores after learning at a significant level of .05 and (2) The satisfaction of students with learning through the CPA approach and board games was ‘high’.

Keywords : Teaching Mathematics; Academic Achievement; Concrete Pictorial Abstract Approach; Board Game

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม หมวดที่ ๔ แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา ๒๒ ได้ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ”^๑ ดังนั้น ครูควรปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่การเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กล่าวคือเป็นผู้สนับสนุน จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงสนับสนุนการฝึกและปฏิบัติในสภาพจริง โดยมีการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้กับสังคม เทคโนโลยีสมัยใหม่ และการประยุกต์ใช้ รวมทั้งการจัดกิจกรรมและกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผล และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ โดยไม่เน้นการท่องจำเพียงเนื้อหาตามหลักสูตร

การศึกษาในระดับประถมศึกษา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะพื้นฐานของนักเรียน ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานความรู้ที่จำเป็นในการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในวิชาคณิตศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบ การเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ หัวข้อเรื่องเศษส่วนถือเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในคณิตศาสตร์ที่มีลักษณะนามธรรม นักเรียนจะต้องเข้าใจถึงแนวคิดของการแบ่งส่วน การคำนวณด้วยเศษส่วน และการเปรียบเทียบจำนวนเศษส่วน ซึ่งเป็นทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวิชาคณิตศาสตร์ในระดับที่สูงขึ้น^๒

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๘ – ๙.

ถึงแม้ว่าเรื่องเศษส่วนจะมีความสำคัญอย่างมาก แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องนี้ของนักเรียนในปัจจุบันกลับมีแนวโน้มต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดจากกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาการเรียนการสอนที่ยังคงใช้วิธีการแบบดั้งเดิมที่เน้นการท่องจำเนื้อหามากเกินไป โดยไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้จากทฤษฎีสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การขาดการใช้สื่อหรือเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ หรือการใช้วิธีการสอนที่เน้นการฝึกทักษะผ่านการลงมือปฏิบัติ ทำให้ความเข้าใจในเรื่องเศษส่วนของนักเรียนยังไม่ลึกซึ้งหรือไม่ยั่งยืน

นอกจากนี้ การที่นักเรียนบางกลุ่มยังขาดพื้นฐานที่แข็งแรงในเรื่องของการคิดเชิงคณิตศาสตร์พื้นฐาน เช่น การบวก ลบ คูณ และหาร กับจำนวนที่ไม่เต็มจำนวน หรือจำนวนที่มีเศษส่วนนั้น ทำให้การเรียนรู้เรื่องเศษส่วนกลายเป็นเรื่องที่ท้าทายและยากเกินไป สำหรับนักเรียนที่ยังไม่เข้าใจพื้นฐานเหล่านี้และเมื่อพิจารณาจากคะแนนการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติ (National Test: NT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ของนักเรียนปีที่ผ่านมา มีคะแนนในตัวชี้วัด ค ๑.๑ ป.๓/๑๑ แสดงวิธีหาคำตอบของโจทย์ปัญหา การบวกเศษส่วนที่มีตัวส่วนเท่ากันและผลบวกไม่เกิน ๑ และโจทย์ปัญหาการลบเศษส่วนที่มีตัวส่วนเท่ากันต่ำกว่าตัวชี้วัดอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนาวิธีการสอนที่สามารถสร้างการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับประสบการณ์จริง และช่วยให้เห็นภาพของแนวคิดทางคณิตศาสตร์ในรูปแบบที่จับต้องได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้เรื่องเศษส่วนได้ การจัดการเรียนรู้แบบจำเป็นภาพนามธรรม (Concrete – Pictorial – Abstract: CPA) ที่ได้รับการพัฒนาจากทฤษฎีการเรียนรู้ของบรูเนอร์ (Bruner) เป็นกลยุทธ์การสอนที่สามารถเชื่อมโยงความรู้จากประสบการณ์ที่จับต้องได้กับสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจแนวคิดทางคณิตศาสตร์ได้จากการเชื่อมโยงกับสิ่งที่คุ้นเคยและสามารถสัมผัสได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเข้าใจเนื้อหาทางคณิตศาสตร์ได้ดีขึ้น^๑

การใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ซึ่งพัฒนาโดยบรูเนอร์ (Bruner) จึงเป็นหนึ่งในแนวทางที่ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง เนื่องจากการเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงจากประสบการณ์จริงไปสู่การเรียนรู้ทางคณิตศาสตร์ในรูปแบบที่เป็นนามธรรม ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยเริ่มต้นจากการจัดการเรียนการสอนที่ใช้สื่อภาพและกิจกรรมที่จับต้องได้ ก่อนที่จะค่อย ๆ พัฒนาไปสู่การใช้สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ผลการศึกษาของทิพรัตน์ สิทธิวงศ์^๒ พบว่า การใช้บอร์ดเกมในการเรียนการสอนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนและเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ได้อย่างมีนัยสำคัญ

^๑ Bruner, J. S., "Toward a Theory of Instruction", (Cambridge: Harvard University Press, 1966), pp. 3 – 5.

^๒ ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์, "การศึกษาผลของการใช้บอร์ดเกมในการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี", คณะศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๔), หน้า ๑๙๗ – ๑๙๘.

นอกจากนี้ การใช้บอร์ดเกมในการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ยังเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ที่ได้รับความสนใจเพราะการเล่นบอร์ดเกมช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียนและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกับความสนุกสนาน ซึ่งสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของนักเรียน และสร้างประสบการณ์ที่สนุกสนานในกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้เกิดการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาภายในบริบทที่ท้าทาย โดยการใช้บอร์ดเกมที่ได้รับความนิยมในงานวิจัยของทิพรัตน์ ลิทธิวงศ์ ซึ่งพบว่า การใช้บอร์ดเกมส่งเสริมการเรียนรู้และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเรียนรู้ในรูปแบบที่สนุกสนานและท้าทาย

งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในการศึกษาผลของการใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกมในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องเศษส่วนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โดยมุ่งหวังที่จะศึกษาและประเมินผลว่าแนวทางการเรียนการสอนนี้สามารถช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องเศษส่วนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ การใช้แนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกมเป็นการบูรณาการกลยุทธ์การสอนที่สามารถสร้างการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับประสบการณ์จริง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจแนวคิดทางคณิตศาสตร์ได้อย่างชัดเจนและยั่งยืน

ผลการศึกษาดังกล่าวมีศักยภาพในการพัฒนาแนวทางการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา โดยการนำสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมมาใช้ในการสอน รวมถึงการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วมและสนุกสนาน ซึ่งสามารถเพิ่มความสนใจและความตั้งใจในการเรียนรู้ของนักเรียนได้ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังอาจนำไปสู่การพัฒนาวิธีการเรียนการสอนในวิชาคณิตศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่สูงขึ้นในอนาคต และเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาในเชิงคณิตศาสตร์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม
๒. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด จำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม

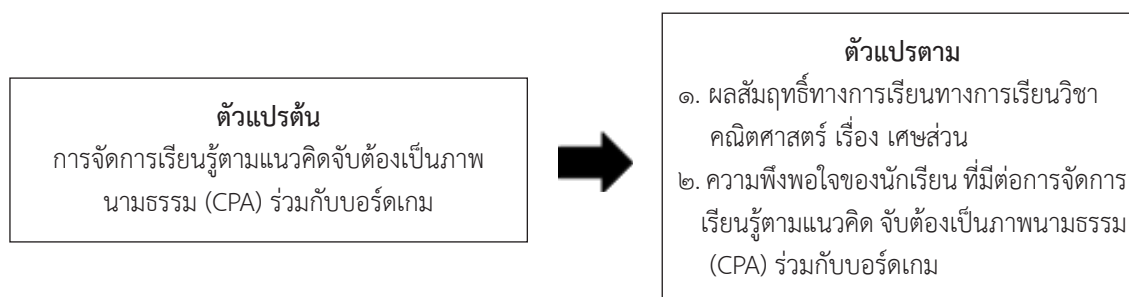
สมมติฐานของการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม ช่วยทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยมีงานวิจัยหลายชิ้นที่สนับสนุนการใช้กลยุทธ์การสอนนี้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้วิจัยจึงกำหนดสมมติฐานของการวิจัยไว้ดังนี้

๑. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม หลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เป็นดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๗ ของโรงเรียนในเครือข่าย ตำบลสลุย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต ๑ จำนวน ๖ โรงเรียน มีนักเรียนทั้งหมด ๑๓๒ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๗ โรงเรียนบ้านเนินทอง จำนวน ๑ ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน ๒๗ คน โดยมาจากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีการจับสลาก

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม

ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง เศษส่วน จำนวน ๖ แผนการจัดการเรียนรู้ระยะเวลา ๑๔ ชั่วโมง เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องและนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วนำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ผ่านการพิจารณาตรวจสอบและปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมระหว่างตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้โดยใช้เกณฑ์แปลความหมายค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า ผลการประเมินความถูกต้องเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้มาคำนวณหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ทุกแผน ($M = ๔.๘๖$ และ $S.D. = ๐.๒๒$) เมื่อจำแนกรายแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง การอ่านและการเขียนเศษส่วน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = ๔.๘๓$ และ $S.D. = ๐.๒๑$) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง การเปรียบเทียบเศษส่วน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = ๓.๘๙$ และ $S.D. = ๐.๒๐$) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง การเรียงลำดับเศษส่วน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = ๔.๘๗$ และ $S.D. = ๐.๒๓$) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๔ เรื่อง การบวกเศษส่วนที่มีตัวส่วนเท่ากัน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = ๔.๘๙$ และ $S.D. = ๐.๒๐$) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๕ เรื่อง การลบเศษส่วนที่มีตัวส่วนเท่ากัน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = ๔.๘๗$ และ $S.D. = ๐.๒๒$) และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๖ เรื่อง โจทย์ปัญหาการบวกและการลบเศษส่วนที่มีตัวส่วนเท่ากัน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = ๔.๗๙$ และ $S.D. = ๐.๒๕$)

๒) สร้างบอร์ดเกม เรื่อง เศษส่วน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โดยพิจารณาเนื้อหา รูปแบบ ข้อคำถาม เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องแล้ว ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน ตรวจสอบคุณภาพโดยพิจารณาความเหมาะสมของบอร์ดเกม เรื่อง เศษส่วน แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้โดยใช้เกณฑ์แปลความหมายค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า ผลการประเมินความถูกต้องเหมาะสมของบอร์ดเกมมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = ๔.๖๖$ และ $S.D. = ๐.๓๒$) เมื่อจำแนกรายบอร์ดเกม พบว่า บอร์ดเกมที่ ๑ เรื่อง การเปรียบเทียบเศษส่วน มีความเหมาะสมอยู่ใน

ระดับ มากที่สุด ($M = 4.63$ และ $S.D. = 0.37$) บอร์ดเกมที่ 2 เรื่อง การเรียงลำดับเศษส่วน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = 4.63$ และ $S.D. = 0.37$) บอร์ดเกมที่ 3 เรื่อง การบวกและการลบเศษส่วน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = 4.64$ และ $S.D. = 0.34$) และบอร์ดเกมที่ 4 เรื่อง โจทย์ปัญหาเศษส่วน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = 4.75$ และ $S.D. = 0.11$) จากนั้นนำกิจกรรมการเรียนรู้บอร์ดเกมเรื่อง เศษส่วน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปรับปรุงแก้ไขเป็นฉบับสมบูรณ์ แล้วไปทดลองปฏิบัติกิจกรรมจริงกับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านเนินทอง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา ๒๕๖๗ จำนวน ๒๗ คน

๓) สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือกจำนวน ๓๐ ข้อ แล้วนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อสอบเป็นรายข้อ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โครงสร้างและภาษาที่ใช้ พบว่า มีค่า IOC ระหว่าง ๐.๖๗ – ๑.๐๐ จำนวน ๒๙ ข้อ ถือว่าเป็นข้อคำถามที่มีคุณภาพเหมาะสม และนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) พิจารณาคัดเลือกแบบทดสอบโดยมีความค่าความยากง่ายระหว่าง ๐.๒๘ – ๐.๗๒ และค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง ๐.๒๐ ขึ้นไป ซึ่งผ่านเกณฑ์จำนวน ๒๙ ข้อ ควรนำไปปรับปรุงหรือตัดทิ้ง จำนวน ๑ ข้อ ได้แก่ ข้อที่ ๒๘ และคัดเลือกไว้เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจำนวน ๒๕ ข้อ ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ทั้งหมด โดยคัดข้อที่มีอำนาจจำแนกต่ำสุดออก

๔) สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม นำไปเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และความชัดเจนของคำถาม แล้วนำแบบสอบถามความพึงพอใจ ที่ผ่านการพิจารณาตรวจสอบและปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน เพื่อตรวจสอบลักษณะการใช้คำถาม ตัวเลือก ความสอดคล้องกับพฤติกรรมด้านความรู้ที่ต้องการวัด ความถูกต้องทางด้านภาษา และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) พบว่า มีค่า IOC ระหว่าง ๐.๖๗ – ๑.๐๐ จำนวน ๑๓ ข้อ ๓ ด้าน ถือว่าเป็นข้อคำถามที่มีคุณภาพเหมาะสม และจัดพิมพ์แบบสอบถามความพึงพอใจ แล้วนำไปใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนบ้านเนินทอง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด โดยมีขั้นตอนดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑) ให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทดสอบก่อนเรียน ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน จำนวน ๒๕ ข้อ ใช้เวลา ๕๐ นาที

๒) ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ระยะเวลา ๑๔ ชั่วโมง โดยใช้ระยะเวลา ๓ สัปดาห์ ตามตารางเรียน ในช่วง วันที่ ๕ เดือนกันยายน ๒๕๖๗ – วันที่ ๒๗ เดือนกันยายน ๒๕๖๗

๓) เมื่อดำเนินการจัดการเรียนการสอนครบตามกำหนดแล้วให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเศษส่วน ชุดเดิมจำนวน ๒๕ ข้อ ใช้เวลา ๕๐ นาที

๔) นำคะแนนสอบก่อนเรียนและหลังเรียนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้จากการประเมินการทำเรื่องเศษส่วน มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

ผลการวิจัย

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม

ตารางที่ ๑ ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกมของนักเรียนกลุ่มทดลอง ($n = ๒๗$)

การทดลอง	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p-value</i>
ก่อนเรียน	๘.๒๒๒	๒.๙๒๖	๒๗.๖๘๐	๒๖	<.๐๐๑
หลังเรียน	๒๐.๗๐๔	๑.๙๓๔			

* $p - value \leq .๐๕$

จากตารางที่ ๑ ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($t = ๒๗.๖๘๐$, $df = ๒๖$, $p - value = .๐๐๐$) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน

ของการวิจัยที่กำหนดว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด จำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

ตารางที่ ๒ แสดงผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด จำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกมของนักเรียนโดยภาพรวม

รายด้าน	<i>M</i>	<i>SD</i>	แปลความหมาย
๑. ด้านบรรยากาศการเรียนรู้	๔.๒๘๗	๐.๑๑๑	มาก
๒. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	๔.๕๒๘	๐.๓๕๔	มากที่สุด
๓. ด้านประโยชน์	๔.๕๖๓	๐.๓๗๐	มากที่สุด
ภาพรวม	๔.๔๕๙	๐.๓๙๔	มาก

จากตารางที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม อยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย (*M*) เท่ากับ ๔.๔๕๙ และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (*S.D.*) เท่ากับ ๐.๓๙๔

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาผลการใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ในครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($t = ๒๗.๖๘๐$, $df = ๒๖$, $p - value = .๐๐๐$)

๒. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M = ๔.๔๕๙$, $SD = ๐.๓๙๔$)

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาผลการใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกม ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศษส่วน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. ผลการวิจัยจากการใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกมในการเรียนการสอนเรื่องเศษส่วนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ แสดงให้เห็นว่าการใช้วิธีการนี้มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องเศษส่วนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างชัดเจน เมื่อวิเคราะห์จากค่าทางสถิติที่ได้ ($t = ๒๗.๖๘๐$, $df = ๒๖$, $p - \text{value} = .๐๐๐$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ที่มีการจัดการอย่างมีระบบและเชื่อมโยงกับการใช้บอร์ดเกมช่วยเสริมความเข้าใจในเนื้อหาวิชาได้ดีขึ้น วิธีการเรียนรู้แบบ CPA ที่เริ่มจากการเรียนรู้ด้วยสิ่งที่จับต้องได้หรือเป็นรูปธรรม ก่อนจะพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ในรูปแบบนามธรรมช่วยให้เด็กสามารถเข้าใจแนวคิดที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การใช้บอร์ดเกมในกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบยังเป็นการเพิ่มความมีส่วนร่วมของนักเรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ผ่านเกมทำให้การศึกษามีความสนุกสนานและกระตุ้นความสนใจได้ดี นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า

ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ CPA ร่วมกับบอร์ดเกมในระดับสูง ($M = ๔.๔๕๙$, $SD = ๐.๓๙๔$) ซึ่งบ่งชี้ว่า นักเรียนรู้สึกสนุกสนานและท้าทายกับการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ความพึงพอใจดังกล่าวสามารถอธิบายได้จากการที่บอร์ดเกมทำให้การเรียนรู้เป็นเรื่องที่น่าสนใจและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้ที่มีการปฏิสัมพันธ์และสร้างสรรค์โดยการเล่น (Gee, 2003; Gee, 2007) งานวิจัยต่างประเทศหลายชิ้นได้แสดงให้เห็นว่า การใช้เกมในกระบวนการเรียนรู้สามารถเพิ่มความสนใจและการมีส่วนร่วมในห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น งานวิจัยของ Prensky (2001) ที่กล่าวว่าเกมสามารถทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้และมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่สนุกสนาน นอกจากนี้ Deterding et al. (2011, pp. 9 – 15) ยังระบุว่าเกมที่มีการออกแบบมาอย่างดีสามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจแนวคิดที่ซับซ้อนได้ดีขึ้น เพราะผู้เรียนจะได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นและฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์

นอกจากนี้การใช้บอร์ดเกมร่วมกับการเรียนรู้ตามแนวคิด CPA ยังเป็นการช่วยส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจของนักเรียน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนในยุคปัจจุบัน จากการศึกษาของ Anderson & Dill (2000, pp. 772 – 790) และ Swan (2006, pp. 45 – 60) ที่พบว่าเกมสามารถช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์ได้ดี เพราะเกมจะให้ผู้เรียนได้ตัดสินใจและ

คิดวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ไม่น่าเบื่อและมีความท้าทาย การเรียนรู้ผ่านการเล่นเกมนี้นำไปสู่การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและเกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

โดยสรุป การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจำเป็นภาพนามธรรม (CPA) ร่วมกับบอร์ดเกมไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในเรื่องเศษส่วน แต่ยังช่วยเพิ่มความพึงพอใจและความมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นไปตามผลการวิจัยที่ได้จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวถึงการใช้เกมในการเสริมสร้างการเรียนรู้ ทั้งนี้การศึกษาของ Bruner (1966), Gee (2003), Prensky (2001) และอื่น ๆ ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการใช้เกมในการกระตุ้นความสนใจและพัฒนาทักษะทางการคิด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. นำแนวคิด CPA ร่วมกับบอร์ดเกมไปใช้ในวิชาคณิตศาสตร์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียน
๒. สร้างกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาคณิตศาสตร์ในรูปแบบที่จับต้องได้และนามธรรม
๓. ใช้บอร์ดเกมกระตุ้นความสนใจและส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกันในกลุ่ม
๔. ขยายการใช้แนวทางนี้ในวิชาอื่น ๆ เช่น วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา เพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์
๕. ปรับการออกแบบบอร์ดเกมให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ในระดับชั้นต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ CPA ร่วมกับบอร์ดเกมในระดับชั้นอื่น ๆ เช่น มัธยมศึกษา
๒. วิจัยการใช้บอร์ดเกมในวิชาอื่น ๆ ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ เช่น วิทยาศาสตร์
๓. สำรวจผลกระทบของการใช้บอร์ดเกมต่อทักษะทางสังคมและการทำงานเป็นทีมของนักเรียน
๔. ทดลองการใช้บอร์ดเกมในบริบทการเรียนการสอนออนไลน์เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพ
๕. พัฒนาบอร์ดเกมที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนในสภาพแวดล้อมที่มีทรัพยากรจำกัด

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๒.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๖๐.

- ทิพรรัตน์ สิทธิวงศ์. “การศึกษาผลของการใช้บอร์ดเกมในการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร”. **วารสารศึกษาศาสตร์**. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๔ (๒๕๖๔) : ๑๙๗ – ๑๙๙
- Anderson, C. A., & Dill, K. E. “Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life”. **Journal of Personality and Social Psychology**. Vol.78 No.4 (2000): 772 – 790.
- Bruner, J. S. “Toward a Theory of Instruction”. **Cambridge: Harvard University Press** , 1966.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. “From game design elements to gamefulness:Defining “gamification.” In Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference”. **Envisioning Future Media Environments**, 2011.
- Gee, J. P. **What video games have to teach us about learning and literacy**. Palgrave Macmillan, 2003.
- Gee, J. P. **Good video games and good learning: Collected essays on video games, learning, and literacy**. Peter Lang, 2007.
- Prensky, M. **Digital game-based learning**. McGraw-Hill, 2001.
- Swan, K. “Collaborative learning and student satisfaction in online learning Environments”. **In Elements of quality online education: Engaging communities Sloan Consortium**. (2006): pp. 45 – 60.

รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ
เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓
The Model of Critical Reading Instruction by Applying
The Four Noble Truths To Enhance Ability of Literacy
For Matthayomsuksa 3 Students

อรพัทธ์ ศิริแสง*

Oraphat Sirisaeng

พระครูสังฆรักษ์เทิดศักดิ์ สัตตินโร**

Phrakhru Sangkarak Thoedsak Sattintharo

วีระพงษ์ แพงคำฮัก***

Weerapong Paengkamhag

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Orapatsirisaeng@gmail.com

Received : June 17, 2025

Revised : July 12, 2025

Accepted : July 14, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (๓) เพื่อเสนอผลการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

* นางอรพัทธ์ ศิริแสง Mrs.Oraphat Sirisaeng นิสิตปริญญาเอก ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การสอนภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Doctor of Education Program (Teaching Thai Language) Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

** พระครูสังฆรักษ์เทิดศักดิ์ สัตตินโร, ดร. Dr.Phrakhru Sangkarak Thoedsak Sattintharo กรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ Dissertation Supervisory Committee

** ดร.วีระพงษ์ แพงคำฮัก Dr.Weerapong Paengkamhag กรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ Dissertation Supervisory Committee

ผลการวิจัย พบว่า (๑) ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สรุปได้ว่า สภาพปัญหาสภาพปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๒$, S.D. = ๐.๓๔) สภาพที่ต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๗๑$, S.D. = ๐.๓๓) (๒) ผลการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สรุปได้ว่า รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ประกอบด้วย (๑) แนวคิดพื้นฐาน (๒) องค์ประกอบของรูปแบบการสอน (๓) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการสอน (๔) ขั้นตอนของรูปแบบการสอน และ (๕) การวัดและประเมินผลของรูปแบบการสอน ผลการประเมินรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่พัฒนาขึ้นในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๗๒$, S.D. = ๐.๓๓) (๓) ผลการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สรุปได้ว่า หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: รูปแบบ; การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ; หลักอริยสัจ; ความฉลาดรู้;
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study the problems and the needs in developing critical reading instruction model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa 3 students (2) to develop critical reading instruction model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa 3 students (3) to propose results of use critical reading instruction model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa 3 students

The results of this research: (1) The result study of using critical reading instruction model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa

3 students are concluded that the problem condition is at the most level. ($\bar{X} = 4.52$, S.D.= 0.34) and the need condition is ($\bar{X} = 4.71$, S.D.= 0.33) (2) The result of development of critical reading instruction model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa 3 students are summarized that critical reading Instruction model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa 3 students is consisted of (1) basic concepts (2) combinations of instruction models (3) The purposes of instruction models (4) steps of instruction models (5) measurement and evaluation of instruction models. The assessment results of critical reading Instruction Model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa 3 students have been improved in the appropriate overview at the most level ($\bar{X} = 4.72$, S.D.= 0.33) (3) The result of development of critical reading instruction model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa 3 students are concluded that after learning management with critical reading instruction model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa 3 students has higher average score than before learning management with critical reading instruction model through applying The Noble Truths for enhancing intelligence of Mathayomsuksa 3 was significantly statistical at 0.05 which is in accordance with hypothesis made.

Keyword: Model; Critical Reading; The Noble Truths; Literacy; Matthayomsuksa 3 Students

บทนำ

สภาพการณ์ในปัจจุบัน การดำเนินชีวิตของคนไทยมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กระบวนการจัดการศึกษาจึงต้องเกิดผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพของพลเมืองให้ก้าวทันต่อความพลิกผันของเหตุการณ์และปัญหา หลักการและวิธีการที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างสรรค์ความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนโดยใช้กระบวนการอ่านเพราะการอ่านเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกิจกรรมทุกประเภท นับตั้งแต่อ่านคู่มือ คำสั่ง การค้นหาคำตอบในสถานการณ์ต่าง ๆ ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และเพราะเหตุใด การอ่านช่วยพัฒนาชีวิต ผูกสมองให้คิดเฉียบคมมากขึ้น ทำให้รู้ทันโลก ทันคน รู้จักตนเอง และสังคม ยิ่งไปกว่านั้นการอ่านยังเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ในทุกรูปแบบ การแก้ปัญหาในชีวิตจริง จำเป็นต้องใช้ความรู้ด้านการอ่านเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหาด้วย บุคคลที่ขาดความสามารถและทักษะการอ่านหรืออาจเรียกว่า “ไม่รู้เรื่องการอ่าน” ย่อมขาดเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการใช้ชีวิต

ในด้านต่าง ๆ การอ่านไม่ได้มีความหมายเพียงการอ่านออกเขียนได้ แต่มีขอบเขตกว้างขวางขึ้น จึงได้มีศัพท์บัญญัติว่า ความฉลาดรู้การอ่าน (Reading Literacy) ซึ่งหมายถึง ความสามารถที่จะทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้อ่าน สามารถนำไปใช้สะท้อนออกมาเป็นความคิดเห็นของตนเอง และมีความรักและผูกพันกับการอ่าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย พัฒนาความรู้และศักยภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม^๑

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้การอ่าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ซึ่งนักเรียนต้องมีความสามารถในการอ่านตั้งแต่ระดับพื้นฐาน การอ่านระดับกลาง และการอ่านในระดับสูง คือ ผู้อ่านสามารถคิด สังเคราะห์โดยการเปรียบเทียบกับเรื่องต่าง ๆ ได้ สามารถคิดประเมินค่าโดยแยกเหตุและผลความจริงกับข้อคิดเห็น การคาดคะเนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไป นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับการประเมินคุณค่าที่ปรากฏในเรื่อง รวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับจากเรื่องที่อ่าน การอ่านในระดับสูงซึ่งเป็นการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้น หากนักเรียนได้รับการฝึกฝนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นักเรียนจะเป็นผู้อ่านที่รู้จักคิดหาเหตุผล แยกข้อจริงออกจากข้อเท็จได้ เป็นผู้ที่มีมองการณ์ไกล รู้จักใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการค้นหาความจริงและค้นหาสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับสังคมและตนเอง^๒ ซึ่งความสามารถในการอ่านขั้นสูงหรือการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความสอดคล้องกับนิยามของความฉลาดรู้ การพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมความฉลาดรู้การอ่านให้เกิดแก่นักเรียนได้ แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณซึ่งเป็นการอ่านจากการคิดขั้นสูง (Critical Thinking) เป็นกระบวนการคิดที่ใช้เหตุใช้ผลพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบโดยการศึกษาข้อมูล หลักฐาน แยกแยะข้อมูล ตลอดจนพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล แล้วตั้งสมมติฐานเพื่อหาสาเหตุของปัญหา และสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาก็ได้ พบว่ามีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตตามหลักพุทธธรรม อันได้แก่ หลักอริยสัจ

การนำหลักอริยสัจมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทย มีการศึกษาและวิจัยอย่างต่อเนื่อง หลักอริยสัจและการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้นเป็นสิ่งที่มีความเชื่อมโยงกัน^๓ อันเนื่องมาจากหลักอริยสัจ เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน โดยผู้เรียนเป็นผู้คิดค้นวิธีการแก้ปัญหา

^๑ ศูนย์ PISA สพฐ, “แนวทางการสร้างข้อสอบความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทางการประเมิน PISA”, เอกสารประกอบการประชุมชี้แจงการเตรียมความพร้อม PISA 2025, (ศูนย์ PISA สพฐ: สำนักทดสอบทางการศึกษา, ๒๕๖๖), (อึดสำเนา).

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, คู่มือการเรียนการสอนภาษาไทย สร้างเด็กไทยให้อ่านเก่ง อ่านเร็ว ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค.ลาดพร้าว, ๒๕๕๘), หน้า ๕๐.

^๓ ชลธิชา หอมฟุ้ง, “การพัฒนารูปแบบการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้อริยสัจสี่เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา”, ปรินญาปรัชญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๑๗๘.

ต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น สามารถคิด วิเคราะห์ และคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตและสิ่งรอบตัวได้อย่างมีสติ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างถูกต้องและมีความสุข^๕ ซึ่งหากนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบการสอนอ่านย่อมทำให้นักเรียนสามารถใช้ทักษะการอ่านในระดับสูงหรือเรียกว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นเครื่องมือในการแสวงหา ความรู้ด้วยสติปัญญาอย่างมีเหตุผล พัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้ ความคิดและสามารถนำไปใช้แก้ปัญหา ในชีวิตประจำวันได้ เรียกว่าอ่านแล้วเกิดสมรรถนะความฉลาดรู้ คือ เมื่ออ่านแล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้ การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านของนักเรียนในยุคปัจจุบันจึงต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีความฉลาดรู้ การอ่าน คือ อ่านจนรู้เนื้อหาสาระ ฝึกปฏิบัติเข้าใจใช้เป็น นำไปต่อยอดใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง ผู้วิจัย จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริม ความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมของนักเรียน ในการเข้าร่วมประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programmed for International Student Assessment : PISA) ในปี ๒๕๖๘ อีกทั้งยังเป็นการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอน และคุณภาพ การศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓
๒. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริม ความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓
๓. เพื่อเสนอผลการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

วิธีการศึกษา

การพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริม ความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ๓ ระยะประกอบด้วย

ระยะที่ ๑ การศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมี วิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (R๑)

^๕ พระพุทธเจ้า แก้วสูงเนิน, “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนนาปีปทุม โดยการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ”, **ปริญญา ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๓), หน้า ๘๘.

ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (D๑)

ระยะที่ ๓ การเสนอผลการใช้และเสนอรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กำหนดขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ทดลองใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (R๒)

ขั้นตอนที่ ๒ ปรับปรุงพัฒนา และเสนอรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (D๒)

ระยะที่ ๑ การศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (R๑)

วิธีดำเนินการ

๑. ศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นสำหรับนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมสมรรถนะความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จากการสอบถามความคิดเห็นของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ครูที่รับผิดชอบสอนภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต ๑ จำนวน ๑๔ คน นอกจากนี้ยังศึกษาและวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาการเรียนการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณในปัจจุบัน

๒. ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย พุทธศักราช ๒๕๕๑

๓. ศึกษาวิเคราะห์หลักอริยสัจเพื่อสังเคราะห์และนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้

๔. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนรู้อ่านและการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสอบถามครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ครูที่รับผิดชอบสอนภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เรื่อง ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ผลการตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และนำเสนอด้วยการบรรยายความ

ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (D๑)

วิธีดำเนินการ

๑. ศึกษาผลการตอบแบบสอบถามของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยครูที่รับผิดชอบสอนภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เรื่อง ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นปีที่ ๓

๒. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๓. สร้างรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ รู้ที่มา (Talking : T) หมายถึง ขั้นตอนก่อนการอ่าน โดยกำหนดให้นักเรียนศึกษาบทอ่าน จากนั้นเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของนักเรียนหรือสร้างประสบการณ์ใหม่โดยการสนทนาแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน

ขั้นที่ ๒ ค้นหาสาระ (Reading : R) หมายถึง ขั้นระหว่างการอ่าน ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจคือ ทุกข์ ซึ่งเป็นการกำหนดปัญหา โดยกำหนดให้นักเรียนศึกษาปัญหาตามข้อเท็จจริงจากบทอ่านด้วยวิธีอ่านในใจให้นักเรียนตรวจสอบคำสำคัญ และค้นหาใจความสำคัญของบทอ่านได้เพื่อทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน

ขั้นที่ ๓ พิจารณาด้วยปัญญา (Understanding : U) หมายถึง ขั้นหลังการอ่าน ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจคือ สมุทัย เป็นการวิเคราะห์ปัญหา และทำความเข้าใจกับปัญหา และ นิโรธ คือ การคิดแก้ปัญหา และลงมือแก้ปัญหา โดยครูกำหนดประเด็นปัญหา ให้นักเรียนอ่านบทอ่านแล้วตอบคำถามตามประเด็นที่กำหนด

ขั้นที่ ๔ สะท้อนคุณค่า (Evaluating E) หมายถึง ขั้นสะท้อนคิดและประเมินผล ซึ่งประยุกต์ใช้หลักอริยสัจคือ มรรค นักเรียนจะต้องสะท้อนความคิดของตนเองเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และนำข้อมูลจากบทอ่านไปใช้ประกอบการตัดสินใจ จากนั้นนำเสนอผลงานที่เกิดจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอน รวบรวมเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยนักเรียน เพื่อน และครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๑. แบบตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓
๒. แบบตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓
๓. แบบวัดความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. วิเคราะห์ความเหมาะสมของภาษา และความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แบบตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) กำหนดความเหมาะสมตามเกณฑ์ ๐.๕
๒. วิเคราะห์ข้อมูลแบบตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมินเพื่อแปลความหมาย โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายค่าระดับคะแนน^๕ ๕ ระดับ ผลการประเมินต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐ ขึ้นไป และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน ๑ จึงจะยอมรับได้

ระยะที่ ๓ การเสนอผลการใช้และเสนอรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ขั้นตอนที่ ๑ ทดลองใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

วิธีดำเนินการ

การทดลองใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R & D) ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการและเชิงคุณภาพ (Action Research) การทดลองเป็นแบบ One Group Pretest-Posttest Design^๖ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ก่อนเริ่มใช้รูปแบบการสอน ผู้วิจัยประเมินความฉลาดรู้การอ่านของนักเรียน โดยใช้แบบวัดความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ซึ่งเป็นแบบทดสอบรูปแบบอัตนัย

^๕ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๖), หน้า ๔.

^๖ มาเรียม นิลพันธ์, วิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, (นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า 1๑๔๔.

๒. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามคู่มือการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๓. ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยศึกษาและเปรียบเทียบสมรรถนะความฉลาดรู้ของนักเรียนจากการทำใบงานในแต่ละกิจกรรม

๔. เมื่อจบการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งผู้วิจัยจะประเมินจุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงของรูปแบบการสอนในชั้นต่าง ๆ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ระยะเวลาเหมาะสมหรือไม่ เนื้อหาเหมาะสมหรือไม่ นักเรียนมีความพอใจกับรูปแบบการสอนหรือไม่ โดยเก็บข้อมูลจากการสอบถามนักเรียนและการสังเกตพฤติกรรม

๕. หลังใช้รูปแบบการสอน ผู้วิจัยประเมินผู้วิจัยประเมินความฉลาดรู้การอ่านของนักเรียนโดยใช้แบบวัดความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ซึ่งเป็นฉบับเดียวกันกับที่ใช้ประเมินความฉลาดรู้การอ่านก่อนเรียน

๖. วิเคราะห์ผลการวัดความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ หลังการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๒. คู่มือการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๓. แบบวัดความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. วิเคราะห์ผลการวัดความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

๒. เปรียบเทียบความแตกต่างของผลการวัดความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการทดสอบค่าที (t-test Dependent)

๓. ข้อมูลอื่น ๆ ที่สังเกตได้จากการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอด้วยการบรรยายความ

ขั้นตอนที่ ๒ ปรับปรุงพัฒนาและเสนอรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

การปรับปรุงพัฒนา ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาโดยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่พัฒนาขึ้นควรมีความยืดหยุ่นในการปรับใช้ให้เข้ากับลักษณะของบทอ่าน วัยของผู้เรียน และเวลาที่มี บูรณาการทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑

การเสนอรูปแบบ เสนอรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ต่อคณาจารย์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งจัดทำบทความวิจัยเพื่อเผยแพร่รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ผลการศึกษา

๑. ผลการศึกษาค้นหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สรุปได้ว่า สภาพปัญหาสภาพปัญหาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๒$, S.D. = ๐.๓๔) สภาพที่ต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๗๑$, S.D. = ๐.๓๓)

๒. ผลการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๗๒$, S.D. = ๐.๓๓)

๓. ผลการเสนอผลการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่า หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

อภิปรายผล

๑. ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีประเด็นสำคัญที่ควรอภิปรายดังนี้

๑) ปัญหาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณในปัจจุบัน ผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ยังประสบปัญหาในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณในหลายด้าน ปัญหาเหล่านี้ อาจมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่น วิธีการสอน สื่อการเรียนรู้ รวมถึงสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ การอ่านที่บ้านและในชีวิตประจำวันที่ยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะดังกล่าว ดังที่ **เตือนใจ แสงไกร**^๗ ได้กล่าวว่า ปัญหาด้านการอ่านอาจเกิดจากครูส่วนใหญ่เน้นการสอนแบบเดิม ๆ เน้นครูเป็นศูนย์กลาง ครูบรรยายเนื้อหา บอกเล่า อธิบาย ให้ทำแบบฝึกหัด และครูผู้สอนไม่เห็นความสำคัญของปัจจัยที่ส่งผล ต่อเจตคติของผู้เรียนด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เอื้อต่อการเรียนการสอนและสร้างเสริมความเป็นอิสระ และก่อให้เกิดทักษะกระบวนการคิดซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ **สง่า วงศ์ไชย**^๘ ที่สรุปไว้ดังนี้ การพัฒนาแนวทางจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะความฉลาดรู้สามารถพัฒนาการอ่าน ซึ่งจำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ผู้สอนควรสรรหาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์อันเป็น ประโยชน์ต่อผู้เรียนให้เกิดองค์ความรู้แบบบูรณาการทั้งความรู้ ทักษะ ความสามารถ เพื่อให้ผู้เรียนนำไป ใช้ในชีวิตประจำวันและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ

๒) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผลการศึกษานี้ สนับสนุนแนวคิดที่ว่า การส่งเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา ความฉลาดรู้ของนักเรียนซึ่งความฉลาดรู้ในบริบทนี้ครอบคลุมถึงความสามารถในการเข้าใจ วิเคราะห์ ประเมิน และใช้ข้อมูลอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม ดังที่ **จิตรา พิกุลทอง**^๙ ได้ศึกษาและพบว่า การจัด กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความสำคัญ เพราะการอ่าน อย่างมีวิจารณญาณ ช่วยพัฒนาทักษะความคิดของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ความจริง เพื่อให้ได้ ความรู้ที่ถูกต้องโดยอาศัยการแปลความ ตีความหมายของข้อมูลและลงข้อสรุปอย่างมีเหตุผล ผู้เรียน

^๗เตือนใจ แสงไกร, “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่าง มีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, **ธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): ๔๘.

^๘สง่า วงศ์ไชย, “กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้การอ่าน”, **วารสารบัณฑิตศึกษา**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๗๙ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๘.

^๙จิตรา พิกุลทอง, “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้ยุทธศาสตร์เมตาคอกนิชันสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”, **วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓๖ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๐): ๖๕.

สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ **ปัญญาวิทย์ แจ่มกระจ่าง**^{๑๐} ที่ได้อธิบายไว้ว่า การพัฒนาความฉลาดรู้ด้านการอ่านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องอาศัยกระบวนการทั้งภายนอกและภายในของตัวผู้อ่านเอง เพื่อให้เกิดความฉลาดรู้ด้านการอ่านที่แท้จริง ผู้อ่านต้องเข้าถึงข้อมูลสาระสำคัญที่อยู่ในบทอ่าน สามารถบูรณาการและตีความสิ่งที่อ่านได้ สามารถคิดและสะท้อนประเมินออกมาโดยอาศัยเหตุผลที่เหมาะสมสนับสนุนหรือโต้แย้ง อีกทั้งต้องมีพฤติกรรมที่รักและผูกพันกับการอ่าน และสามารถนำสิ่งที่ได้จากการอ่านไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๓) การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ในการพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นแนวทางที่น่าสนใจ และมีศักยภาพในการส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียน หลักอริยสัจมีกระบวนการที่เป็นระบบและเน้น การทำความเข้าใจปัญหา สาเหตุของการเกิดปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา และวิธีการนำไปสู่การ ดับทุกข์ หรือในบริบทของการอ่านคือการเข้าใจสารอย่างแท้จริงและนำไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ กระบวนการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ดังที่ **พระครูปลัดมหายาโร (โกศล สุภวัฒน์)**^{๑๑} ได้ทำการศึกษาและพบว่า การจัดการเรียนการสอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกหาคำตอบได้ด้วย ตนเอง สามารถสร้างผลงาน การทำงานเป็นทีม คิดเป็น สามารถแก้ปัญหาได้โดยวิธีการทางปัญญา และ หลักการแก้ปัญหาที่ง่ายต่อการเรียนรู้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดีนั้นคือ หลักอริยสัจ ๔ ประการ อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

๔) ความเชื่อมโยงกับความฉลาดรู้ การพัฒนารูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจนี้ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียน เนื่องจาก กระบวนการคิดตามหลักอริยสัจนั้นเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุผล และสามารถ เชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจและแก้ปัญหา ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้ที่มีความฉลาดรู้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ **พระมหาอนุพันธ์ พรหมชาติ**^{๑๒} ที่พบว่า วิธีสอนแบบอริยสัจเป็นผลทำให้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้น ซึ่งวิธีสอนนี้เป็นวิธีที่ฝึกกระบวนการคิด

^{๑๐} ปัญญาวิทย์ แจ่มกระจ่าง, “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้การอ่านเชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านการอ่านและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น”, **ปริญาญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๖๔), หน้า ๒๑๓.

^{๑๑} พระครูปลัดศักดิ์ มหายาโร (โกศลสุภวัฒน์), “รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ ๔ สำหรับนักเรียน ประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”, **ปริญาญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓), หน้า ๙๒.

^{๑๒} พระมหาอนุพันธ์ พรหมชาติ, “หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้แบบอริยสัจ”, **วารสาร มจร อุบล ปิทรทัศน์**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๕): ๓๒๑.

แก้ปัญหาของผู้เรียน ดังนั้น การปลูกฝังให้ผู้เรียนมีระบบระเบียบขั้นตอนในการคิดจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอน

๒. ผลการพัฒนาแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่า รายละเอียดสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ มีผลการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิในระดับมากที่สุดทุกรายการ แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการสอนนี้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้จริง ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการและเป้าหมายของรูปแบบการสอนนี้มีความสอดคล้องและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความฉลาดรู้ของนักเรียน ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลที่ออกแบบมานั้น มีความชัดเจน สมเหตุสมผล และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก

๑) ความสอดคล้องของหลักอริยสัจกับการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ หลักอริยสัจที่มีกระบวนการที่เป็นระบบในการทำความเข้าใจปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไข และวิธีการปฏิบัติ สอดคล้องโดยธรรมชาติกับกระบวนการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และการพัฒนาความฉลาดรู้ เป็นไปตามที่ **วรรณธพงษ์ วัชรภักคนนท์**^{๑๓} ได้กล่าวว่า การใช้หลักอริยสัจ ๔ เป็นกรอบในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์การเข้าใจปัญหาอย่างรอบด้าน ทำให้สามารถระบุปัญหา สาเหตุ วางแนวทางแก้ไข และปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากปัญหาได้อย่างมีเหตุผลและจริยธรรม

๒) การออกแบบองค์ประกอบและขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นลำดับ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย สอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาการเรียนรู้ของ **ทิตนา แคมมณี**^{๑๔} ที่กล่าวไว้ว่า การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ ต้องมีการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการและ **สมจิต จันทรฉาย**^{๑๕} ที่กล่าวว่า องค์ประกอบการเรียนการสอนควรมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน และเหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่ต้องการ

๓) วัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความฉลาดรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายทางการศึกษาที่สำคัญ แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความจำเป็นของรูปแบบการสอนนี้

^{๑๓} วรรณธพงษ์ วัชรภักคนนท์, “การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ ๔ สำหรับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของเยาวชน Gen ใหม่”, วารสารมติเชษฐาราม วัดจอมมณี, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๖๗): ๑๒๓๕.

^{๑๔} ทิตนา แคมมณี, รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๗), หน้า ๓-๔.

^{๑๕} สมจิต จันทรฉาย, การออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอน, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๗), หน้า ๙.

๔) การวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ มีความหลากหลาย ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติที่เกี่ยวข้องกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและความฉลาดรู้ แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการประเมินผลลัพธ์ของการใช้รูปแบบการสอนนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ **ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์**^{๑๖} ได้กล่าวว่า วิธีการประเมินที่หลากหลายทั้งจากการสังเกต การทดสอบ การตรวจผลงาน เพื่อให้ครอบคลุมพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการและด้านจิตใจ สอดคล้องกับชีวิตจริงในทุกมิติของผู้เรียน และครอบคลุมตัวผู้เรียนในองค์รวม

๓. ผลการเสนอผลการใช้รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่า หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง การเพิ่มขึ้นของคะแนนเฉลี่ยแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่โดดเด่นของความฉลาดรู้ของนักเรียน ซึ่งสามารถอธิบายได้จากปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ดังนี้

๑) การบูรณาการกระบวนการคิดตามหลักอริยสัจ รูปแบบการสอนนี้อาจประสบความสำเร็จในการบูรณาการขั้นตอนของหลักอริยสัจ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เข้ากับกระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่นักเรียนได้ฝึกวิเคราะห์เนื้อหาการอ่านโดยการระบุปัญหา (ทุกข์) ค้นหาสาเหตุ (สมุทัย) ทำความเข้าใจเป้าหมาย (นิโรธ) และวิธีการแก้ไข (มรรค) อาจช่วยเสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบและมีเหตุผลในการทำ ความเข้าใจและประเมินสาร สอดคล้องกับผลวิจัยของ **พระพุทศศักดิ์ แวงสูงเนิน**^{๑๗} ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ ๔ ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ ๘๐ และอภิปรายผลว่า การจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ ๔ เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน โดยผู้เรียนเป็นผู้คิดค้นวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น สามารถคิดวิเคราะห์ และคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตและสิ่งรอบตัวได้อย่างมีสติ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องและมีความสุข

^{๑๖} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (พิษณุโลก: โรงพิมพ์รัตนสุวรรณจังหวัดพิษณุโลก, ๒๕๖๓), หน้า ๕๕.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

๒) การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นลำดับ การนำหลักอริยสัจมาใช้ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการฝึกให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ในหลายระดับ ตั้งแต่การระบุประเด็น การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ การประเมินความน่าเชื่อถือ ไปจนถึงการสังเคราะห์และนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญของความฉลาดรู้ ดังที่ **ชลธิชา หอมฟุ้ง**^{๑๘} ได้กล่าวไว้ว่า อริยสัจและการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีหลักการที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ อริยสัจสี่ตั้งอยู่บนหลักการของความจริง ใช้การพิจารณาเรื่องเหตุผล เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์แห่งปัญหาที่เกิดขึ้น และใช้แนวทางแห่งปัญญาในการตัดสินใจจัดการแก้ปัญหาในชีวิต ส่วนลักษณะสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ การแยกข้อเท็จจริงข้อคิดเห็น การสรุปสาระสำคัญของเรื่อง การวิเคราะห์เรื่อง การสังเคราะห์เรื่อง และการประเมินค่าเรื่องที่อ่าน การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจสี่ทำให้ผู้เรียนเกิดการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

๓) การส่งเสริมความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง รูปแบบการสอนอาจเน้นการทำความเข้าใจเนื้อหาในบริบทที่กว้างขึ้น โดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ความรู้เดิม และโลกภายนอก ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนไม่เพียงแต่เข้าใจความหมายผิวเผิน แต่ยังสามารถวิเคราะห์ เจตนารมณ์ของผู้เขียน และผลกระทบของสารได้อย่างลึกซึ้ง อย่างที่ **สันติวัฒน์ จันทรีไธ**^{๑๙} กล่าวว่า การใช้ประสบการณ์การอ่านของนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีแรงจูงใจในการอ่านภายใน คือ ความอยากรู้ และความปรารถนาในการอ่าน ผู้มีแรงจูงใจในการอ่านที่ดีส่งผลให้อ่านได้สัมฤทธิ์ผล

๔) การมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริง รูปแบบการสอนที่ประสบความสำเร็จมักจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่คงทนและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ **ศีกษา เบ็ญจกุล**^{๒๐} ที่อธิบายไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ด้านการอ่าน จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถใช้การอ่านพัฒนาการคิด ผู้อ่านสร้างความรู้และประสบการณ์ใหม่จากฐานความรู้และประสบการณ์เดิม มุ่งส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ได้จากการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ทบทวนความคิด และสะท้อนคิดร่วมกัน และ**ปัญญาวิทย์**

^{๑๘} ชลธิชา หอมฟุ้ง, “การพัฒนาแบบการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้อริยสัจสี่เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา”, **ปริญาปราชญ์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๑๓๑.

^{๑๙} สันติวัฒน์ จันทรีไธ, “การพัฒนาแบบการสอนตามแนวประสบการณ์การอ่านแบบเสริมต่อการเรียนรู้และการเรียนรู้แบบกำกับตนเองเพื่อส่งเสริมการรู้เรื่องการอ่านของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น”, **วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, ปีที่ ๔๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๒): ๔๖๓.

^{๒๐} ศีกษา เบ็ญจกุล, “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความรู้ด้านการอ่านสำหรับนักศึกษาครู สาขาวิชาการสอนภาษาไทย”, **ปริญาปราชญ์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๕), หน้า ๓๙๔.

แจ่มกระจ่าง^{๒๑} ที่กล่าวว่า กระบวนการบูรณาการความคิดจากการอ่าน ด้วยประเด็นคำถามสู่กระบวนการหาคำตอบด้วยการตีความและวิเคราะห์เนื้อหาในรูปแบบความคิดของตนเอง และนำเสนอแนวความคิดอย่างสร้างสรรค์ ให้สัมพันธ์กับบทอ่านอย่างสมเหตุสมผล สามารถเชื่อมโยงบูรณาการกับสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริงในชีวิต จะทำให้ผู้เรียนได้ทบทวน สรุปใจความหลักและคิดวิเคราะห์คำตอบของตนเอง

๕) ความเหมาะสมของเครื่องมือวัด แบบวัดความฉลาดรู้ใช้ในการประเมินผล มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาของรูปแบบการสอน ทำให้สามารถวัดพัฒนาการของความฉลาดรู้ของนักเรียนได้อย่างแม่นยำ สอดคล้องกับลักษณะแบบทดสอบของ PISA และสามารถวัดความฉลาดรู้ได้ทั้ง ๓ สมรรถนะ ดังนี้ (๑) การค้นหาข้อมูลซึ่งเป็นความคิดสำคัญของเรื่องที่อ่าน (๒) การตีความเรื่องที่อ่านโดยเชื่อมโยงความรู้ได้ (๓) การประเมินและการสะท้อนความคิด โดยมีรูปแบบเขียนตอบ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ **สง่า วงศ์ไชย**^{๒๒} ที่ได้ศึกษาและนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อใช้ในการพัฒนาสมรรถนะความฉลาดรู้ด้านการอ่าน คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ความคิดในการตั้งคำถามเพื่อค้นหาคำตอบจากบทอ่านและนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการเขียน ช่วยให้ผู้เรียนจัดลำดับความคิดได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับสมรรถนะเข้าถึงสาระและค้นคืนสาระ เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการตีความ/อนุมานโดยเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์เพื่อค้นหาความหมายของเนื้อหาที่อ่าน สอดคล้องกับสมรรถนะการบูรณาการและตีความ พัฒนาระบวนการสะท้อนคิดจากสิ่งที่อ่าน ให้ผู้เรียนฝึกใช้ความคิดและการให้เหตุผลตามสมรรถนะสะท้อนและประเมิน

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยนี้เป็นหลักฐานที่ชัดเจนว่า รูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีประสิทธิภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสนับสนุนแนวทางการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

๑) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ จากผลการศึกษาและความต้องการจำเป็นที่พบ ควรมีการนำผลการศึกษาไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นการพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ ครูผู้สอนควรได้รับการอบรมและพัฒนาให้มีความเข้าใจในหลักการดังกล่าว และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๘.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

๒) การนำรูปแบบการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ครูผู้สอนควรต้องศึกษาคู่่มือการใช้รูปแบบ การปรับรูปแบบคำถาม การใช้กิจกรรมกลุ่ม หรือเลือกบทอ่านให้มีความเหมาะสมกับการส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การโต้แย้ง สนับสนุน และการให้เหตุผล นอกจากนี้ครูต้องศึกษาขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมด้านอื่น ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจในระยะยาว เพื่อศึกษาความคงทนของความฉลาดรู้ และทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
- ๒) ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการสอนแบบอื่น ๆ ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์หรือการส่งเสริมความฉลาดรู้ เพื่อศึกษาความแตกต่างจุดเด่นหรือจุดที่ต้องพัฒนา
- ๓) ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อความฉลาดรู้และทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

บรรณานุกรม

- จิตรรา พิกุลทอง. “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้ยุทธศาสตร์เมตาคอกนิชันสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”. **วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓๖ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๐): ๕๕.
- ชลธิชา หอมฟุ้ง. “การพัฒนาแบบการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้อริยสัจสี่เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา”. **ปริญาปริญญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. **การออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พิษณุโลก: โรงพิมพ์รัตนสุพรรณ, ๒๕๖๗.
- เตือนใจ แสงไกร. “การพัฒนาแบบการเรียนการสอนภาษาไทยเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”. **ธรรมทรรศน์**. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): ๔๕.
- ทศนา แหมมณี. **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ** พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๕.

ปัญญาวิทย์ แจ่มกระจ่าง. “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้การอ่านเชิงรุกเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านการอ่านและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น”. **ปริญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๖๔.

พระครูปลัดศักดิ์ มหาวิโร (โกศลสุภวัฒน์). “รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ ๔ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”. **ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

พระพุทศศักดิ์ แวงสูงเนิน. “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวาปีปทุม โดยการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ”. **ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๓.

พระมหาอนุพันธ์ พรหมชาติ. “หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้แบบอริยสัจ”. **วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๕): ๓๒๑.

มาเรียม นิลพันธ์. **วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.

วรรณธพงษ์ วัชรภักคนนท์. “การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ ๔ สำหรับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของเยาวชน Gen ใหม่”. **วารสารมติเชษฐาราม วัดจอมมณี**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๖๗): ๑๒๓๕.

ศึกษา เบญจกุล. “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อสร้างความฉลาดรู้ด้านการอ่านสำหรับนักศึกษาครู สาขาวิชาการสอนภาษาไทย”. **ปริญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๕.

ศูนย์ PISA สพฐ. “แนวทางการสร้างข้อสอบความฉลาดรู้ด้านการอ่านตามแนวทางการประเมิน PISA”. **เอกสารประกอบการประชุมชี้แจงการเตรียมความพร้อม PISA 2025**, ศูนย์ PISA สพฐ.สำนักทดสอบทางการศึกษา, ๒๕๖๖. (อัดสำเนา).

สมจิต จันทรฉาย. **การออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอน**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๗.

สง่า วงศ์ไชย. “กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้การอ่าน”. วารสารบัณฑิตศึกษา, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๗๙ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑-๑๐.

สันติวัฒน์ จันทรีไธ. “การพัฒนารูปแบบการสอนตามแนวประสบการณ์การอ่านแบบเสริมต่อการเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบกำกับตนเองเพื่อส่งเสริมการรู้เรื่องการอ่านของนักเรียนระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น”. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ ๔๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๒): ๔๖๓.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. คู่มือการเรียนการสอนภาษาไทย สร้างเด็กไทยให้อ่านเก่ง อ่านเร็ว ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น(ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓). พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๘.

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว
บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี
Guidelines for Improving the Quality of Life of the Pwo Karen
Ethnic Group in Baan Phu Men, Uthai Thani Province.

สมเกียรติ หนองกลาง*

Somkiat Nuangklang

วรวิทย์ นพแก้ว**

Worawit Noppakaew

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences

Nakhon Sawan Rajabhat University, Thailand

E-mail : Maxky8819@gmail.com, tom333tam@gmail.com

Received : April 12, 2025

Revised : July 25, 2025

Accepted : July 27, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี (๒) ศึกษาการจัดการคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลง (๓) หาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๗ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการลงพื้นที่สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดย การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า (๑) บริบทเชิงพื้นที่ และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว พบว่า ชุมชนกะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ชุมชนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีวิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติตามความเชื่อ

* นายสมเกียรติ หนองกลาง, Mr.Somkiat Nuangklang, นักศึกษาหลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ Student Master of Political Science (Political Science)

** ผศ.ดร.วรวิทย์ นพแก้ว, Asst.Prof.Worawit Noppakaew, Ph.D, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว (๒) การจัดการคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว ในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลง หลังการประกาศ “พื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรม” เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๓ พบว่า การจัดการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น ยังคงมีความเชื่อและให้ความเคารพนับถือในเรื่องของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ การจัดการการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า การใช้ประโยชน์แบบมีเงื่อนไขยังขาดความมั่นคง และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาจัดการแต่ไม่มีการบูรณาการการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม ด้านการจัดการด้านการศึกษา พบว่า ยังไม่มีหน่วยงานที่ส่งเสริมการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และชุมชนไม่ได้สืบทอดภาษาถิ่นให้ลูกหลาน และด้านการจัดการสิทธิขั้นพื้นฐาน พบว่า ไม่ประสบปัญหาเรื่องสิทธิในสัญชาติ รวมถึงการได้รับสวัสดิการแห่งรัฐเทียบเท่าคนไทยทุกประการ (๓) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว พบว่า ๑) การจัดการวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต มีการกำหนดให้มีการขับเคลื่อนพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตอย่างจริงจังและให้เกิดความยั่งยืน ๒) การจัดการเรื่องอาชีพและรายได้ ควรส่งเสริมสนับสนุนการถอดองค์ความรู้ และอบรมความรู้ด้านอาชีพให้กับประชาชนทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม ๓) การจัดการการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ โดยการกำหนดใช้แนวทางการจัดการพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมตาม มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓ อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม ๔) การจัดการความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ควรสร้างความมั่นคงที่อยู่อาศัย และสำรวจ ศึกษา และกำหนดเขตพื้นที่ในการทำกิน โดยมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ๕) การจัดการด้านการศึกษา ควรออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ๖) การจัดการด้านสิทธิพื้นฐาน ควรจัดทำข้อมูลทะเบียนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น อย่างต่อเนื่องและให้หน่วยงานลงพื้นที่ทำความเข้าใจสิทธิต่าง ๆ รวมถึงการรับบริการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพชีวิต; กลุ่มชาติพันธุ์; กะเหรี่ยงโพลั่ว

Abstract

This research article aims to: (1) study the spatial context and way of life of the Pwo Karen ethnic group; (2) explore the management of quality of life among the Pwo Karen in the post-transition context; and (3) propose guidelines for improving the quality of life for the Pwo Karen people. This study employs qualitative research methods, collecting data from documents and 17 key informants. Research tools include semi-structured interviews and non-participant observation. The data were analyzed through content analysis.

The findings are as follows: (1) The spatial context and way of life of the Pwo Karen in Baan Phu Men community show a long history of settlement. Their lifestyle is closely connected to nature, and the community has a distinct identity with traditions and cultural practices that align with their ethnic beliefs. (2) In terms of quality of life management after the declaration of the “Cultural Protection Zone” on December 8, 2020, it was found that the community continues to uphold beliefs and respect for the supernatural. However, the conditional use of natural resources lacks security, and there is no integrated approach among responsible agencies. Educational management has yet to align with the local lifestyle, and the community has not passed down its local language to younger generations. Regarding basic rights, there are no issues with nationality rights, and the community receives state welfare equal to Thai citizens. (3) Guidelines for improving the quality of life of the Pwo Karen include: 1) promoting historical and lifestyle documentation, and seriously implementing and sustaining the Cultural Protection Zone; 2) supporting career knowledge transmission and vocational training for both primary and supplementary occupations; 3) managing access to natural resources in line with the Cabinet Resolution dated August 3, 2010, in a concrete and serious manner; 4) creating housing security and conducting participatory surveys to define land use areas; 5) designing flexible, lifelong learning models that are compatible with the local way of life and culture; and 6) maintaining a continuous registry of the Pwo Karen in Baan Phu Men, and ensuring that relevant agencies understand and provide access to rights and services.

Keywords: Improving the Quality of Life; Ethnic groups; Pwo Karen

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คุณภาพชีวิตเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ คุณภาพชีวิตของแต่ละคนและแต่ละกลุ่มคนมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับภูมิหลังและบริบท สภาพสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการให้ความสำคัญของคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลและกลุ่ม^๑ การมีคุณภาพชีวิตที่

^๑ บุรณเชน สุขคุ้ม, “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (พฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๕๗๐-๑๕๘๓

นอกเหนือไปจากการสร้างสรรค์ด้วยตนเองแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจความสุขที่เกิดขึ้นกับครอบครัว เครือญาติ และบุคคลอื่น ๆ ในสังคม^๒

การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนจะดำเนินการจากหลากหลายภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่ต้องดำเนินงานร่วมกัน โดยมีเป้าหมายการทำงานที่มุ่งเน้นไปตามพันธกิจหลักของหน่วยงาน เช่น กระทรวงมหาดไทย จะเน้นที่การช่วยเหลือประชาชนในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขในทุก ๆ ด้าน กระทรวงศึกษาธิการ เน้นการพัฒนาการศึกษาให้กับผู้เรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และการศึกษานอกระบบ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มุ่งเน้นการพัฒนาเกี่ยวกับการเกษตร การจัดหาแหล่งน้ำ การผลิตสินค้าทางการเกษตรกระทรวงสาธารณสุข มุ่งเน้นที่การดูแลและรักษาสุขภาพของ ประชาชน เป็นต้น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าทุกหน่วยงานให้ความสำคัญที่การพัฒนาประชาชนในทุกจังหวัดของประเทศซึ่งประเทศไทยมีบริบทของแต่ละจังหวัดที่แตกต่างกันทั้งในด้านพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ด้านเศรษฐกิจด้านวัฒนธรรมและสังคม ดังนั้นลักษณะของประชาชนก็แตกต่างกันไปด้วย การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจึงควรดำเนินการให้สอดคล้องการบริบทดังกล่าว เพื่อให้การพัฒนาประชาชนบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนด แต่จากข้อมูลสถานการณ์คุณภาพชีวิตของ ประชาชนไทยในปัจจุบัน พบว่า

๑) ด้านการศึกษา การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยยกระดับชีวิตและความ เป็นอยู่ของประชากรให้สูงขึ้นส่วนความรู้หรือการขาดการศึกษาเป็นการตัดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตขาดสุขภาพอนามัยที่ดีปัญหาต่าง ๆ จะเกิดขึ้นตามมาและการมีชีวิตไม่ยืนยาว

๒) ด้านสุขภาพอนามัย ประชากรในประเทศไทยโดยเฉพาะประชากรในชนบทมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัยเนื่องจากบริโภคอาหารได้ไม่เพียงพอหรือไม่ถูกต้องหลักโภชนาการ นอกจากปัญหาด้านโภชนาการแล้ว ยังมีปัญหาในด้านการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งประชาชนในชนบทมีโอกาสได้รับการบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขน้อยมากเพราะอยู่ห่างไกลและมีฐานะยากจนการขาดสุขนิสัยที่ดี ไม่ระมัดระวังตน ในการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชากรป่วยเป็นโรคต่าง ๆ ได้ง่าย

๓) ด้านการประกอบอาชีพ ปัจจุบันอัตราการว่างงานสูงขึ้นเรื่อย ๆ

๔) ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการท้องถิ่นหรือบ้านเมือง คนไทยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในอัตราที่ต่ำไม่ว่าจะเป็นระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดหรือระดับชาติทั้งหมดนี้ สืบเนื่องมาจากระบบ

^๒ ศุภสวัสดิ์ วัฒนะคุณโชติ, ภมร ชันระหัตถ์, และธนิศร ยืนยง, “การพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนในจังหวัดราชบุรี”, วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม๒๕๖๖): ๒๑๓-๒๒๙.

การปกครองที่เน้นการบริหารจากส่วนกลาง มาเป็นเวลานานจึงส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตลดน้อยลงไปด้วย

จากสภาพที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าหากประชาชนชาวไทยถ้ามีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งในด้านปัจจัยพื้นฐานด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านวัฒนธรรมหรือด้านจิตใจก็จะส่งผลต่อคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้นตามไปด้วยประเทศชาติก็จะก้าวสู่ประเทศที่พัฒนาในอนาคต” และยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้น การยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บนพื้นฐานแนวคิด ๓ ประการ ได้แก่

๑) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่เราทำทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากร ธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่

๒) “ปรับปรุงจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่าย ระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต

๓) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่ม ศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคตบนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปรุงจจุบัน รวมถึงการเพิ่มขึ้นของคนชั้นกลาง และลดความเหลื่อมล้ำ ของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน^๔

วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีความหลากหลาย มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไป โดยสภาพเศรษฐกิจ-สังคม ตามจารีตประเพณีเป็นการปรับตัวเข้ากับฐานทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิ สังคมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่โดย “กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” หรือชนชาวเขาจะตั้งถิ่นฐานตามแนวเทือกเขาบนพื้นที่สูง ทางภาคเหนือ เป็นสังคมเกษตรกรรมที่พึ่งอาศัยป่าเป็นหลัก “กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่ราบ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มใหญ่ที่มีวิถีการดำรงชีวิตกลมกลืนกับคนไทยทั่วไป มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยมีแนวโน้ม เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากขึ้นแต่ยังคงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองอยู่สำหรับ “กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้ง ถิ่นฐานตามหมู่เกาะหรือชายฝั่งทะเล” เรียกว่า ชาวเล มีวิถีชีวิต

^๓ พงศ์รัตน์ ภิรมย์รัตน์, ธาเดช เกติวิชัย และณัฐพงษ์ เตชะรัตนเสถียร, “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจังหวัดแพร่”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๔๙-๑๕๐-๑๕๑.

^๔ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๖), หน้า ๖.

อยู่ทั้งบนเกาะและในท้องทะเล มีอาชีพประมง เป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเล็กที่ชอบอาศัยในป่า ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์และเก็บของป่า^๕

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานชุมชนมาเป็นเวลานานมากกว่า ๔๐๐ ปี มีความผูกพันอยู่กับป่า วิถีชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติและมีอัตลักษณ์วัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเอง นับถือเจ้าวัด ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและมีบทบาทสำคัญด้านประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ดั้งเดิมเคยทำไร่หมุนเวียนและปลูกข้าวไร่ ล่าสุดปี พ.ศ. ๒๕๕๗ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้มีการประกาศเป็นวนอุทยานฯ หักซ้อนทั้งพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชน จนนำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนมาเป็นเวลานาน ก่อนที่จะมีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยอาศัยมติคณะรัฐมนตรี ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓ ปัญหาต่าง ๆ จึงเริ่มคลี่คลายลงเรื่อย ๆ และจากสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนในการจัดการทรัพยากร ที่ดินและป่าไม้ จากสภาพการพัฒนาที่ผ่านมาข้างต้น ชุมชนยังได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตยังไม่ดีเท่าที่ควร จึงมีการประกาศ “เขตคุ้มครองทางวัฒนธรรม” ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านพุเม้ง (ภูเหม็น) เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๓ ภายหลังการประกาศเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวกะเหรี่ยงบ้านพุเม้งในหลายๆ ด้าน เช่น การสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานด้านการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จนสามารถผลักดันให้มีการประกาศเพิกถอนเขตพื้นที่วนอุทยานห้วยคตจำนวน ๑๐,๓๕๓ ไร่ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการออกแบบและพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ภายใต้กรอบแนวคิดพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม เพื่อยกระดับให้เป็นต้นแบบการเรียนรู้สำหรับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป ผลจากการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านพุเม้ง ยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวกะเหรี่ยงบ้านพุเม้ง เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ วิถีวัฒนธรรม การใช้ภาษา การเล่นดนตรี และการแสดงทางวัฒนธรรมให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชน ตลอดจนการใช้เครื่องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีลวดลายและการทักทอตามภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยง การพัฒนาและแก้ไขปัญหาความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ระบบสาธารณสุข ภูมิคุ้มกัน ชุมชน การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กรภายนอก แต่ในขณะเดียวกันชุมชนที่เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐยังไม่ยืดหยุ่น การทำงานในระดับพื้นที่ยังขาดการบูรณาการร่วมกับหน่วยต่าง ๆ การทำงานมีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานกรมเป็นหลัก แต่หน่วยงานปฏิบัติการในระดับพื้นที่ไม่มีความเข้าใจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีอำนาจ ต้องรอคำสั่งจากระดับนโยบาย

^๕ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “แผนแม่บทการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://www.harvardasia.co.th/wp-content/uploads/๒0๑๖/0๙/๕0๓.pdf> [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๓].

เนื่องจากไม่มีความเข้าใจชาติพันธุ์ ปัญหาชาติพันธุ์มักถูกเป็นประเด็นแยกกระทรวง ไม่เข้าใจมิติ การพัฒนาการของชาติพันธุ์ผูกโยงพันกับเรื่องความมั่นคงมากเกินไป จึงมีการกำหนดนโยบายชาติพันธุ์ โดยฝ่ายความมั่นคง เนื่องจากถูกมองว่าเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ส่งผลทำให้ชุมชนชุมชน กะเหรี่ยงไผ่ล้อม บ้านภูเหม็น มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม มีระบบความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ประชากรในหมู่บ้านทำการเกษตร ใช้วิถีชีวิตแบบเรียบง่ายมาสู่การ เปลี่ยนแปลงระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ที่จะต้องปรับตัวตามกระแสการพัฒนา การดำเนินชีวิตของราษฎรเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม การสร้างอาชีพ การสร้างรายได้ รวมถึงโอกาส ในการเรียนรู้ทำให้คุณภาพชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต มีความสะดวกสบายในการเดินทางสัญจร มีสาธารณูปโภค ไฟฟ้า ประปาและบริการทางสังคมของรัฐเข้าไปในหมู่บ้านรวมถึงการเข้าถึงความทันสมัย ของเทคโนโลยีไม่ต่างจากคนพื้นราบ

จากปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นว่า ผู้วิจัยได้มีความสนใจต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไผ่ล้อม บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี เพื่อหาแนวทางการ พัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไผ่ล้อม บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ที่มี การเปลี่ยนไปจากเดิมที่มีระบบความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมการประกอบอาชีพทำการเกษตร ใช้ชีวิตเรียบง่ายมาสู่การเปลี่ยนแปลงระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนจากเดิมจากการที่ประกาศ “พื้นที่ คุ่มครองทางวัฒนธรรม” ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านพุเม้ง (ภูเหม็น) เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๓ ต้องทำให้ ต้องปรับตัวตามกระแสการพัฒนาทำให้เป็นประเด็นการวิจัยที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไผ่ล้อม บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี
๒. เพื่อศึกษาการจัดการคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไผ่ล้อม บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลง
๓. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไผ่ล้อม บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพ ในการศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไผ่ล้อม และศึกษาการจัดการ คุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไผ่ล้อม บ้านภูเหม็น ในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลง และเพื่อหาแนวทาง การพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไผ่ล้อม โดยการเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาจาก

เอกสาร ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และการลงพื้นที่สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) การวิเคราะห์และจำแนกข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากการทบทวนวรรณกรรมร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม

กลุ่มเป้าหมาย/กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-information) การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนด กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่เกี่ยวข้อง โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อใช้ในการศึกษาภาคสนาม โดยผู้วิจัย ใช้วิธีการศึกษาจากสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) การพูดคุยอย่าง ไม่เป็นทางการกับกลุ่มเป้าหมาย การสัมภาษณ์ จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรับรู้เกี่ยวกับการจัดการคุณภาพชีวิตหลังการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำทางธรรมชาติ ผู้อาวุโส และประชาชนทั่วไปหรือผู้มีส่วนร่วม ซึ่งเป็นองค์กรทั้งใน และนอกชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม จำนวน ๑๗ คน ประกอบด้วย ดังนี้

- ๑) เป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ จำนวน ๖ คน
- ๒) ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในพื้นที่ศึกษา ในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลงของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และแนวทาง/ข้อเสนอแนะการพัฒนาคุณภาพชีวิต จำนวน ๓ คน
- ๓) ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน ๔ คน และ
- ๔) ประชาชนทั่วไปในพื้นที่ที่ศึกษา ในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ แนวทาง/ข้อเสนอแนะการพัฒนาคุณภาพชีวิต จำนวน ๔ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) จำนวน ๒ ชุด แบ่งเป็นภาคหน่วยงาน และภาคชุมชน แบบสัมภาษณ์ภาคชุมชนมี ๔ ส่วน ประกอบไปด้วย เครื่องมือที่ผู้ศึกษานำมาใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก อุปกรณ์บันทึกเสียงช่วยในการเก็บรวบรวม ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยใช้ วิธีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ในกรณีที่ข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือมีประเด็นปัญหาบางประการที่ต้องการ สอบถาม โดยจะมีการขออนุญาตสัมภาษณ์เพิ่มเติมและกำหนดเวลาในการสัมภาษณ์อย่างชัดเจน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่วบ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary sources) ประกอบไปด้วย หนังสือ ตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ บทความจากวารสาร เอกสารราชการ รายงานข่าวต่างๆ และสื่อออนไลน์

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources) ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) และการลงพื้นที่สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี และศึกษาการจัดการคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลง และเพื่อหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยนำข้อมูลในแต่ละประเด็นที่กำหนดไว้เชื่อมโยงให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนสำหรับการตรวจสอบข้อมูลจากการศึกษางานวิจัยโดยใช้วิธีสัมภาษณ์ (interview) ซึ่งจะดำเนินการแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มหน่วยงานต่าง ๆ และภาคชุมชน รวมถึงมีเอกสารอ้างอิงทางวิชาการที่เกี่ยวข้องในเนื้อหาข้อมูลของผลการดำเนินโครงการและกิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการรวบรวมเอกสาร มาวิเคราะห์เปรียบเทียบความหลากหลายทางมิติความคิดของทั้ง ๒ กลุ่ม มีความแตกต่างกันหรือไม่เพื่อเป็นข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยการดำเนินโครงการและกิจกรรมการพัฒนาของหน่วยงานในทางกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี จากนั้นนำประเด็นของข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และถูกต้อง เพื่อนำมาเขียนสรุปผลการวิจัยโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ในกรอบการศึกษามานำเสนอในรูปแบบข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้การสรุปผลการวิจัยจากการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี สามารถสรุปผลโดยแบ่งออก ๓ ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. **บริบทเชิงพื้นที่ และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี**
พบว่า ความเป็นมาของชุมชนชุมชนกะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาในการตั้งถิ่นฐานชุมชนมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๔๐๐ ปี มีความผูกพันอยู่กับป่า วิถีชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติ จากประวัติความเป็นมา สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัด ก็คือ ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นในอดีตถูกรายล้อมด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าเขาและลำห้วยที่ไหลผ่านชุมชน เต็มไปด้วยพันธุ์พืชอันหลากหลายนานาชนิด วิถีวัฒนธรรมของคนสัมพันธ์กับธรรมชาติ ส่วนคำว่า “ภูเหม็น” ที่ใช้เรียกชื่อหมู่บ้านในปัจจุบันนั้นคาดว่าอาจจะมาจากทางราชการ สืบจากรายชื่อหมู่บ้าน และคงมีความเข้าใจว่าหมู่บ้านนั้นอยู่บนเนินเขา (ภูเขา) และไม่ทราบที่มาของชื่อนี้ เลยตั้งชื่อคำที่เคยเรียกติดปากก่อนจะเพี้ยนมาเป็น “ภูเหม็น” และกลายเป็นชื่อหมู่บ้านในปัจจุบัน นอกจากนี้ กะเหรี่ยงความผูกพันอยู่กับป่า วิถีชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติผ่านวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง เดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยการทำไร่หมุนเวียน เก็บหาของป่า ลำสัตว์เป็นอาหาร ดำรงชีพพึ่งพิงธรรมชาติ ตามจารีตประเพณีและมีอัตลักษณ์วัฒนธรรมเฉพาะของคนกับป่า ดังคำกล่าวของผู้อาวุโสชาวกะเหรี่ยงว่า “กะเหรี่ยงอยู่ที่ไหน ป่าอยู่ที่ไหน ป่าอยู่ที่ไหน กะเหรี่ยงก็อยู่ที่นั่น” ซึ่งสื่อความหมายว่า กะเหรี่ยงจะอาศัยอยู่กับป่าในการดำรงชีพมาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมทั้งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติผ่านความเชื่อ และคำสอนของบรรพบุรุษที่ว่า “อยู่ป่าก็รักษาป่า ใช้น้ำก็รักษาน้ำ” และมีผู้นำจิตวิญญาณที่เรียกว่า “เจ้าวัด” ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงคอย ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

สภาพแวดล้อมของชุมชนกะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ทำให้เห็นได้ว่าชุมชนภูเหม็นเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยสภาพทั่วไปเป็นที่ราบสูงมีภูเขารายล้อมมีลำห้วยไหลผ่านกลางชุมชน มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ในอดีตนั้นมีแม่น้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้านมีน้ำอุปโภค บริโภค และทำการเกษตรตลอดทั้งปี บางปีฝนแล้ง น้ำในลำห้วยเกือบแห้งขอด บางปีฝนตกมาก น้ำก็จะไหลหลาก สร้างความเสียหายให้กับบ้านเรือนของชาวบ้านและเรือสวนไร่นาพอสมควร ชาวบ้านช่วยกันสร้างฝายน้ำชุมชนด้วยไม้ไผ่แบบง่าย ๆ อยู่หลายจุดวางตำแหน่งไว้ห่าง ๆ กันตลอดแนวลำห้วยภูเหม็น เพื่อชะลอน้ำในฤดูฝน และเป็นการกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ซึ่งจะทำให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่นี่ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตั้งแต่การดำรงชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ด้วยกันทำไร่หมุนเวียนปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด สับปะรด มัน แตง ฟักพริกกะเหรี่ยงพืชผักสวนครัว และสมุนไพรตามบริเวณเชิงเขาอีกทั้งยังการเก็บของป่ามาบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ภายในชุมชน

ยังมีพื้นที่ป่าไว้สำหรับพิธีกรรมต่าง ๆ คือป่าศักดิ์สิทธิ์ป่าพิธีกรรมและป่าวิญญาณอันเต็มไปด้วยความร่มรื่นของต้นไม้ใหญ่ กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นยังมีพื้นที่ป่าภายในชุมชนไว้สำหรับ ทำพิธีต่าง ๆ ตามถามเชื่อ (ป่าศักดิ์สิทธิ์) เป็นกลุ่ม ๆ ภายในมีป่าชุมชน ชาวบ้านใช้หาอยู่หากินตามวิถีวัฒนธรรมของชุมชนการตั้งบ้านเรือน เป็นกลุ่ม เพราะโดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเครือญาติหรือเกี่ยวดองกัน จะเห็นได้ว่าชุมชน กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็นยังมีพื้นที่ป่าภายในชุมชนไว้สำหรับ ทำพิธีต่าง ๆ ตามถามเชื่อ (ป่าศักดิ์สิทธิ์) เป็นกลุ่ม ๆ ภายในมีป่าชุมชน ชาวบ้านใช้หาอยู่หากินตามวิถีวัฒนธรรมของชุมชน

อัตลักษณ์ ของชุมชนกะเหรี่ยงโพล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ประกอบไปด้วย อัตลักษณ์ภาษาของชุมชนกะเหรี่ยงโพล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ยังคงพูดด้วยภาษา กะเหรี่ยงทั้งผู้อาวุโสและเด็กตัวเล็ก ๆ เพราะทุกคนในชุมชนยังคงสื่อสารกันด้วยภาษากะเหรี่ยง ส่วน อัตลักษณ์การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง นับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร ผู้หญิงโพล่วจะสวมชุดเสื้อ (ฉ่ายฉะ) สีแดง และผ้าถุง (นึ่งอุงกึ่ง) สีแดง ความเชื่อและการปฏิบัติตน และบ่งบอกสถานะ และอัตลักษณ์ด้านอาหาร ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตธรรมชาติและพึ่งพาตนเองโดยป่าที่เปรียบเสมือนครัวของชุมชนที่ทุกคนสามารถไปเก็บพืชผักมาทำอาหาร

ปฏิทินวิถีชีวิต/ประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งเป็นอัตลักษณ์และลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล่ว ยังผูกพันกับธรรมชาติ ป่าไม้ลำห้วย การดำรงวิถีชีวิตการเพาะปลูก การทำไร่ข้าว โดยมี “เจ้าวัด” ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การทำบุญแม่โพสพ ประเพณีกินข้าวใหม่ ซึ่งเป็นการทำบุญปีละครั้งของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล่ว บ้านภูเหม็น และเจ้าวัดยังเป็นผู้นำ ทางจิตวิญญาณในการนำพาทำพิธีกรรมอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล่วที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านภูเหม็นแห่งนี้ ปัจจุบันชุมชนนี้ ก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และให้ความเคารพนับถือในเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติ วิญญาณบรรพบุรุษ และชาวบ้านยังคงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าศักดิ์สิทธิ์ ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมตั้งแต่ในอดีต

๒. การจัดการคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล่วบ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดการวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล่ว บ้านภูเหม็น ยังคงมีความเชื่อและให้ความเคารพนับถือในเรื่องของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ วิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งที่ได้เห็นอย่างชัดเจนโดยยังคงปฏิบัติสืบทอดมา และเป็นจุดเด่นของชุมชนอย่างชัดเจน และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุน อารมณ์ รวมถึงการสืบสาน รักษา และต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในเรื่องของวัฒนธรรมวิถีชีวิต ดังที่เห็น ในการส่งเสริมพิธีกรรมไหว้เจดีย์ ที่มีหน่วยงานท้องถิ่นและหน่วยงานระดับภูมิภาคให้การสนับสนุน แต่ด้วยประเพณีวิถีชีวิต และพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีอยู่หลากหลาย

แต่กิจกรรมเดิมของชุมชนกะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็นยังคงอนุรักษ์ไว้ คือ ประเพณีกินข้าวใหม่ การปักเสเด้งในไร่ข้าว พิธีคำตันไทร การไหว้เจดีย์ และประเพณีการล้างเท้า เป็นวัฒนธรรมเฉพาะคนในชุมชน โดยมีผู้อาวุโสของคนในชุมชนเคารพนับถือเป็นผู้นำในการประกอบพิธีเท่านั้น จึงทำให้หน่วยงานของรัฐไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้มากนัก และเรื่องวัฒนธรรมทางภาษาที่ยังขาดหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุน และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมโดยเฉพาะความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ที่เคยทำในอดีตก็เปลี่ยนไป รวมถึงชาวบ้านยังไม่เข้าใจเรื่องการจัดการพื้นที่พื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรมตามมติ ครม. ปี ๒๕๕๓ ในการสืบทอดวิถีวัฒนธรรมของชุมชน

การจัดการรายได้และอาชีพ กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น แต่เดิมจะดำรงชีพอย่างพออยู่พอกิน มีชีวิตที่สงบสุขหาอยู่หากินในป่า เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งทำมาหากินอย่างสะดวก รวมถึงการมีอาชีพเสริมจากการเก็บของป่าเพื่อมาขาย แต่ในหลังการเปลี่ยนแปลงเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการที่มีหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น ผ้าทอมือกะเหรี่ยงลูกปัด และสัตว์เศรษฐกิจ เป็นต้น แต่การส่งเสริมคุณภาพชีวิตดังกล่าว สามารถสร้างอาชีพให้เฉพาะกลุ่ม แต่คนในชุมชนส่วนมาก ก็ยังต้องไปรับจ้างเพื่อหารายได้รวมถึงการสนับสนุนการสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ แต่ยังไม่มีช่องทางการตลาดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์รวมถึงการถอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาจากอาชีพวิถีชีวิตดั้งเดิม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติมาอย่างยาวนาน ดังคำพูดที่ว่า “ที่ไหนมีป่า ที่นั่นมีกะเหรี่ยง” และ “ที่ไหนมีกะเหรี่ยง ที่นั่นมีป่า” โดยเฉพาะวิธีการทำไร่แบบหมุนเวียน ที่ต้องพึ่งพา อาศัยป่าทำเกษตร และการดูแลรักษา และหลังจากสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบไม่มีที่ดินทำกิน ต้องเป็นหนี้ และออกไปทำงานนอกชุมชน ทำให้คุณภาพชีวิตลดลงจนนำมาสู่การประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรม ชาวบ้านกลับไปใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินได้ ทำไร่หมุนเวียนได้ แต่ยังคงเป็นเพียงการใช้ประโยชน์แบบมีเงื่อนไข ยังขาดความมั่นคง และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาจัดการยังขาดการบูรณาการการทำงานอย่างจริงจัง อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนบุคลากรอยู่บ่อยครั้ง จึงขาดความต่อเนื่องในนโยบาย และการถูกจำกัดภายใต้แนวเขตพื้นที่ทำไร่หมุนเวียน มีใช้พื้นที่ที่จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทุกพื้นที่ พร้อมทั้งการขายตัวของจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นในทุกปีได้ส่งผลให้ความต้องการในที่ดินเพิ่มสูงมากขึ้น ดังนั้น เมื่อมีกลุ่มคนที่ครอบครองพื้นที่มากกว่าในสภาพสังคมที่ขาดแคลนพื้นที่ในการใช้ประโยชน์หล่อเลี้ยงชีพ ย่อมนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนการทำงานของหน่วยงานในพื้นที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานของหน่วยงานรัฐที่ขาดการ เชื่อมโยงหรือทำงานร่วมกัน จึงทำให้เห็นว่าแม้ว่าพื้นที่จะถูกประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรมก็ตามแต่แนวนโยบายที่กล่าวไว้ให้เกิดการขับเคลื่อน เช่น

ให้มีการเพิกถอนพื้นที่ที่รัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ อนุรักษ์ป่าสงวนทับซ้อนที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่มีข้อเท็จจริงจากการพิสูจน์อย่างเป็นประจักษ์ว่าได้อยู่อาศัย ดำเนินชีวิตและใช้ประโยชน์เป็นดังที่กล่าวมาเป็นเวลานาน หรือก่อนที่รัฐจะประกาศกฎหมาย หรือนโยบายทับซ้อนพื้นที่ดังกล่าว ไม่ได้รับการขับเคลื่อนหรือนำมาใช้ให้เกิดขึ้นจริง รวมถึงการทำงานหรือรับรู้ภายในชุมชนเอง ถึงการมีอยู่ของพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรม และชาวบ้านต้องการให้ภาครัฐสร้างการรับรู้และขับเคลื่อนบันทึกข้อตกลง MOU การส่งเสริมสิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามหลักจารีตประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน โดยยึดหลักปฏิบัติตามแนวนโยบายวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกระเหรี่ยงตามมติ ครม. ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓ อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น การจัดการความมั่นคงในดินที่อยู่อาศัย หลังจากประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชาวบ้านในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการสำรวจกำหนดแนวเขตพื้นที่วัฒนธรรมและจัดโซนพื้นที่ ทั้งพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่ใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัย และที่ทำกินที่เป็นการแนวทางในแก้ไขปัญหาทำให้ชาวบ้านไม่ต้องย้ายที่อยู่อาศัย ไปในที่ที่ไม่สามารถเลือกได้และไม่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ ที่กล่าวว่า “ป่าอยู่ที่ไหนกะเหรี่ยงอยู่ที่นี่” และมีหลายหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น เพราะเมื่อชุมชนมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นก็ต้องมีความต้องการในที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น และในปัจจุบันยังไม่ความแน่นอนในสิทธิ์ที่อยู่อาศัย แต่หน่วยงานของรัฐยังสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงแข็งแรงจะมีเพียงแต่ที่พักอาศัยของเจ้าวัดที่อยู่บนพื้นที่สูงและห่างไกลผู้คนเนื่องจากต้องการความสงบ การจัดการศึกษา เด็กในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนในระบบ และมีเรียนนอกระบบเป็นส่วนน้อย เพราะชาวกระเหรี่ยงหวังให้บุตรหลานมีความรู้ มีวุฒิการศึกษา สามารถที่จะนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกจากอาชีพเกษตรกรรมเหมือนพ่อแม่บรรพบุรุษที่ผ่านมา อีกทั้งต้องการให้บุตรหลานสามารถพูดภาษาไทยได้ เนื่องจากภาษาที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต และได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลทองหลางในการสนับสนุนในเรื่องการศึกษา และชุมชนก็ได้ไถ่จากโรงเรียน และมี กศน. ตำบลที่รองรับสำหรับเด็กที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียน แต่ระบบการศึกษาที่ยังคงเป็นระบบแกนกลางที่ยังคงยึดคนส่วนใหญ่และละเลยคนส่วนน้อย และขาดหน่วยงานที่ส่งเสริมการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในของคนในชุมชน เพราะสมัยใหม่ที่โรงเรียนให้ใช้ภาษาไทยกลาง ทั้งพูด อ่าน เขียนในการสื่อสาร และอีกด้านก็เกิดจากชุมชน เองที่ไม่ได้สืบทอดภาษาถิ่นของตนเองให้ลูกหลาน ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษากระเหรี่ยงได้ เหลือแต่ภาษาพูด ทำให้ปัจจุบันคงเหลือเพียงแค่ผู้อาวุโสเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ยังสามารถอ่านออกและเขียนภาษากระเหรี่ยงได้ ซึ่งต่างก็ยังคงคาดหวังว่า อยากให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา เขียน และให้คนรุ่นใหม่ได้อ่านออกเขียนภาษากระเหรี่ยงได้ เพราะภาษากระเหรี่ยงยังนับว่า

เป็นมรดก ทางวัฒนธรรมที่สำคัญสำหรับชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่ร่วมกันถักทอคุณค่าและความหมายของชาติพันธุ์อย่างมีตัวตน ผ่านภาษา อันเป็นอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของตนเองมาอย่างยาวนาน การจัดการสิทธิขั้นพื้นฐาน หลังการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรม ชาวกะเหรี่ยงไม่ได้มีปัญหาสิทธิมากเท่าไร เนื่องจากชุมชนมีมานานหลายร้อยปีมากกว่า ๔๐๐ ปีแล้ว ผู้คนจึงไม่ประสบปัญหาเรื่องสิทธิในสัญชาติ ทุกคนมีสัญชาติไทย และเชื้อชาติไทย มีบัตรประชาชนมีสิทธิพลเมืองไทยทุกประการ รวมถึงได้รับสวัสดิการแห่งรัฐเทียบเท่าคนไทยทุกประการได้รับบริการด้านสาธารณสุขเท่าที่คนไทยพึงได้รับ และเนื่องจากชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ หากเจ็บป่วย ก็มีวิธีการรักษาด้วยภูมิปัญญาและสมุนไพร โดยเจ้าวัดก่อนที่จะไปใช้รักษาที่สถานพยาบาล แต่ระยะหลังมีทุกคนได้รับการศึกษามากขึ้นจึงเปลี่ยนวิธีการรักษาโดยใช้สิทธิในการรักษาพยาบาล มีหน่วยงานในท้องถิ่น และระดับจังหวัดคอยสนับสนุนเรื่องสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ เนื่องจากสิทธิบางประการต้องใช้เทคโนโลยีในการลงทะเบียนในชุมชนก็ประสบปัญหา เนื่องจากไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ มีแต่สัญญาณอินเทอร์เน็ต อาจทำให้ได้รับสิทธิไม่ทั่วถึงทำให้สวัสดิการต่าง ๆ ที่รัฐสร้างขึ้นไม่สามารถเข้าถึงหมู่บ้าน

๓. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี พบว่า

๑) การจัดการวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ส่งเสริมให้มีการจัดทำประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี มีการกำหนดให้มีการขับเคลื่อนพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตอย่างจริงจังและให้เกิดความยั่งยืน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตบนพื้นฐานองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของตนได้อย่างมีศักดิ์ศรี ได้รับการเคารพ เชื้อถือศรัทธากันโดยทั่วไป การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์รวมเรื่องเล่า เรียนรู้จากเรื่องราวในอดีต เพื่อให้เยาวชนได้ซึมซับเรื่องราวในอดีต และเป็นอีกช่องทางการถ่ายทอดภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรมของตนมีการผสมผสานและประยุกต์ใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒) การจัดการเรื่องอาชีพและรายได้ ส่งเสริมสนับสนุนการถอดองค์ความรู้ และอบรมความรู้ในการประกอบอาชีพให้กับประชาชนทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม เช่น ทางด้านการเกษตร การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ รวมถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจัดการด้านการตลาดเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการประกอบอาชีพรวมถึงการส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายให้กับประชาชน และเปิดชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายหรือการทำให้หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพิ่มสร้างรายได้ให้กับชุมชน และสนับสนุนและหาแหล่งเงินทุนทั้งแบบกลุ่มและบุคคลเพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ หรือการร่วมกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน

๓) การจัดการการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติการกำหนดใช้แนวทางการจัดการพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมตาม มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓ อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมของรัฐในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และออกแบบการจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมกำหนดแนวเขตรอบพื้นที่หมู่บ้านให้ชัดเจน และทำความเข้าใจร่วมกัน จัดพื้นที่ต่าง ๆ โดยนำเอาขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีวัฒนธรรมการกำหนดให้มีพื้นที่อนุรักษ์ ป่าศักดิ์สิทธิ์ หรือป่าชุมชนลุ่มน้ำ และลำห้วยแห่งชีวิต และจิตวิญญาณเขตอนุรักษ์ลุ่มน้ำ และพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ทำลายความสมดุลของระบบนิเวศ และส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดความยั่งยืน

๔) การจัดการความมั่นคงในที่อยู่อาศัยการสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ต้องเข้าใจสภาพปัญหาการจัดการความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เพื่อสำรวจ ศึกษา และกำหนดเขตพื้นที่ในการทำกิน ที่อยู่อาศัย โดยการกำหนดขอบเขตพื้นที่ให้ชัดเจนรอบพื้นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรที่เพิ่มขึ้น และจัดการพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรมตามวิถีวัฒนธรรมที่เป็นธรรมและยั่งยืน

๕) การจัดการด้านการศึกษาคควรทำการส่งเสริมที่จะถูกนำไปใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยสะท้อนให้เห็นวิถีคิดและการปฏิบัติด้านการศึกษาที่มีความหลากหลาย จำเป็นต้องมีการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา จากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภาษา มีสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับการสืบสานอนุรักษ์ จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้แบบพหุวัฒนธรรม การพัฒนาทักษะด้านภาษาอย่างน้อย ๓ ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาชนกะเหรี่ยง และภาษาอังกฤษ การปลูกฝังจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนอกจากนี้และปูพื้นฐานให้เด็กดำรงชีพด้วยอาชีพเกษตรกรรม และหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๖) การจัดการด้านสิทธิพื้นฐาน การจัดทำข้อมูลทะเบียนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไผ่ล่งบ้านภูเหม็น ให้เป็นปัจจุบัน และต่อเนื่องและให้หน่วยงานลงพื้นที่ทำความเข้าใจสิทธิต่าง ๆ รวมถึงการรับบริการจากหน่วยงานต่าง ๆ เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยังอ่านภาษาไทยไม่ออก รวมถึงพูดภาษาไทยไม่ชัดอาจเป็นอุปสรรคในการติดต่อราชการหรือการเข้ารับบริการสาธารณสุข และต้องการให้มีการประสานข้อมูลต่าง ๆ ผ่านทางผู้นำชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน รวมถึงการเข้าถึงระบบสาธารณสุขูปโภคต่าง ๆ ในชุมชนให้ทั่วถึง รวมถึงการบริการสาธารณสุขที่ต้องศึกษาและพัฒนาแนวทางการให้บริการสาธารณสุขที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

การอภิปรายผล

๑. การจัดการคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่วบ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี ในบริบทหลังการเปลี่ยนแปลงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อศึกษาพบว่า การจัดการวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็น ยังคงมีความเชื่อและให้ความเคารพนับถือในเรื่องของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ วิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งที่ได้เห็นอย่างชัดเจนโดยยังคงปฏิบัติสืบทอดมา และเป็นจุดเด่นของชุมชนอย่างชัดเจน และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุน อารมณ์ รวมถึงการสืบสาน รักษา และต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในเรื่องของวัฒนธรรมวิถีชีวิต ดังที่เห็น ในการส่งเสริมพิธีกรรมไหว้เจดีย์ที่มีหน่วยงานท้องถิ่นและหน่วยงานระดับภูมิภาคให้การสนับสนุน แต่ด้วยประเพณีวิถีชีวิต และพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีอยู่หลากหลายแต่กิจกรรมเดิมของชุมชนกะเหรี่ยงโพลั่ว บ้านภูเหม็นยังคงอนุรักษ์ไว้ คือ ประเพณีกินข้าวใหม่ การปักเสเด้งในไร่ข้าว พิธีค้ำตันไทร การไหว้เจดีย์ และประเพณีการล้างเท้า เป็นวัฒนธรรมเฉพาะคนในชุมชนโดยมีผู้อาวุโสของคนในชุมชนเคารพนับถือเป็นผู้นำในการประกอบพิธีเท่านั้น จึงทำให้หน่วยงานของรัฐไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้มากนัก และเรื่องวัฒนธรรมทางภาษาที่ยังขาดหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุน และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมโดยเฉพาะความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ที่เคยทำในอดีตก็เปลี่ยนไป รวมถึงชาวบ้านยังไม่เข้าใจเรื่องการจัดการพื้นที่พื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรมตามมติ ครม. ปี ๒๕๕๓ ในการสืบทอดวิถีวัฒนธรรมของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัย สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑๐^๖ ที่กล่าวถึงวัฒนธรรมบางพื้นที่ขาดผู้สืบทอดทางวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดเยาวชนแกนนำหรือผู้นำรุ่นใหม่ที่มีความสามารถที่จะพัฒนาชุมชน เป็นผลให้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป การสืบทอดวัฒนธรรมเริ่มสูญหายเป็นผลให้ทางไกลประเพณีวัฒนธรรมซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างหนึ่งลดเลือนไป ส่งผลให้เกิดความล่อแหลมต่อปัญหาต่าง ๆ และสอดคล้องกับ^๗ หทัยชนก สีหะวงศ์ ได้ศึกษา การพัฒนาพื้นที่สูงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านแม่सान้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การขับเคลื่อนงานโดยหน่วยงานรัฐได้เข้าไปดำเนินการในลักษณะโครงการส่งเสริมฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีโดยเฉพาะ “ประเพณีปีใหม่ม้ง” ซึ่งเป็นประเพณีที่บุคคลภายนอกให้ความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน ทำให้มีกิจกรรมหลากหลายเพิ่มมากขึ้น

^๖ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ. “สังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างปี ๒๕๕๘-๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ”, รายงานการวิจัยสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการปทุมธานี, ๒๕๖๑), หน้า ๕๖.

^๗ หทัยชนก สีหะวงศ์, “การพัฒนาพื้นที่สูงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านแม่सान้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๔), หน้า ๔๒.

อาทิ การประกวดธิดาม้ง เกมกีฬาพื้นบ้าน การประกวดร้องเพลง และควบคู่กับกิจกรรมดั้งเดิมที่ชุมชนบ้านแม่สาบน้อยยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิตไว้ คือ การโยนลูกช่วง การละเล่นลูกข่าง การร้องเพลงเดิม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทำให้เห็นถึงการสืบสานประเพณีอันดีงามร่วมกับการเปลี่ยนแปลงที่รับเอาอิทธิพลวัฒนธรรมภายนอกจากคนพื้นราบเข้ามาสู่ชุมชนตามกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคมสมัยใหม่

การจัดการรายได้และอาชีพ กะเหรี่ยงโพล่ว บ้านภูเหม็น แต่เดิมจะดำรงชีพอย่างพออยู่พิน มีชีวิตที่สงบสุขหาอยู่หากินในป่า เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งทำมาหากินอย่างสะดวก รวมถึงการมีอาชีพเสริมจากการเก็บของป่าเพื่อมาขาย แต่ในหลังการเปลี่ยนแปลงเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการที่มีหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น ผ้าทอมือกะเหรี่ยงลูกปัด และสัตว์เศรษฐกิจ เป็นต้น แต่การส่งเสริมคุณภาพชีวิตดังกล่าว สามารถสร้างอาชีพให้เฉพาะกลุ่มแต่คนในชุมชนส่วนมาก ก็ยังต้องไปรับจ้างเพื่อหารายได้ร่วมถึงการสนับสนุนการสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์รวมถึงการถอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาจากอาชีพวิถีชีวิตดั้งเดิม สอดคล้องกับงานวิจัย **หทัยชนก สีหะวงศ์**^๕ ได้ศึกษา การพัฒนาพื้นที่สูงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า หน่วยงานภาคีเครือข่ายเข้าไปผลักดันให้คนในชุมชนสามารถมีอาชีพและสามารถเลี้ยงตนเองได้โดยใช้ฐานความเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ทิศทางวัฒนธรรมที่มีให้เกิดประโยชน์และสร้างความภาคภูมิใจและตระหนักคุณค่าของตนเอง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติมาอย่างยาวนาน ดังคำพูดที่ว่า “ที่ไหนมีป่า ที่นั่นมีกะเหรี่ยง” และ “ที่ไหนมีกะเหรี่ยง ที่นั่นมีป่า” โดยเฉพาะวิถีการทำไร่แบบหมุนเวียนที่ต้องพึ่งพา อาศัยป่าทำเกษตร และการดูแลรักษา และหลังจากสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบไม่มีที่ดินทำกิน ต้องเป็นหนี้ และออกไปทำงานนอกชุมชน ทำให้คุณภาพชีวิตลดลงจนนำมาสู่การประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรม ชาวบ้านกลับไปใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินได้ ทำไร่หมุนเวียนได้ แต่ยังคงเป็นเพียงการใช้ประโยชน์แบบมีเงื่อนไขยังขาดความมั่นคง และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาจัดการยังขาดการบูรณาการการทำงานอย่างจริงจัง อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนบุคลากรอยู่บ่อยครั้ง จึงขาดความต่อเนื่องในนโยบาย และการถูกจำกัดภายใต้แนวเขตพื้นที่ทำไร่หมุนเวียน มีใช้พื้นที่ที่จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทุกพื้นที่ พร้อมทั้งการขยายตัวของจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ในทุกปีได้ส่งผลให้ความ ต้องการในที่ดินเพิ่มสูงมากขึ้น ดังนั้น เมื่อมี

^๕ หทัยชนก สีหะวงศ์, “การพัฒนาพื้นที่สูงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๔), หน้า ๔๒.

กลุ่มคนที่ครอบครองพื้นที่มากกว่า ในสภาพสังคมที่ขาดแคลนพื้นที่ในการใช้ประโยชน์หล่อเลี้ยงชีพ ย่อมนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนการทำงานของหน่วยงานในพื้นที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานของหน่วยงานรัฐที่ขาดการ เชื่อมโยงหรือทำงานร่วมกัน จึงทำให้เห็นว่าแม้ว่าพื้นที่จะถูกประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรมก็ตามแต่แนวนโยบายที่กล่าวไว้ให้เกิดการขับเคลื่อน เช่น ให้มีการเพิกถอนพื้นที่ที่รัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ อนุรักษ์ป่าสงวนทับซ้อนที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่มีข้อเท็จจริงจากการพิสูจน์อย่างเป็นประจักษ์ว่าได้อยู่อาศัย ดำเนินชีวิตและใช้ประโยชน์เป็นดังที่ กล่าวมาเป็นเวลานาน หรือก่อนที่รัฐจะประกาศกฎหมาย หรือนโยบายทับซ้อนพื้นที่ดังกล่าว ไม่ได้รับการขับเคลื่อนหรือนำมาใช้ให้เกิดขึ้นจริง รวมถึงการทำงานหรือรับรู้ภายในชุมชนเองถึงการมีอยู่ของพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรม และชาวบ้านต้องการให้ภาครัฐสร้างการรับรู้และขับเคลื่อนบันทึกข้อตกลง MOU การส่งเสริมสิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามหลักจารีตประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน โดยยึดหลักปฏิบัติตามแนวนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงตามมติ ครม. ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓ อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิทย์ นพแก้ว^{๒๑} ได้ทำการศึกษา ความยั่งยืนทางนิเวศกับระบบกรรมสิทธิ์ในผืนป่าตะวันตก: บทวิพากษ์นิเวศวิทยาการเมืองและวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนกะเหรี่ยงลุ่มน้ำแม่จันยึดหลักการระบบสิทธิการจัดการทรัพยากรร่วมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ “การทำงานแบบรวมหมู่” ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแบ่งปัน ผลประโยชน์โดยเฉพาะด้วยความเป็นธรรม ปฏิบัติตามความเชื่อและคำสอนของบรรพบุรุษผ่านลัทธิ “ฤาษี” หรือ “อิลี” โดยมี “ระบบฤาษี” ที่สอนให้เชื่อว่า ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า คือชีวิตและจิตวิญญาณของ ชีวิตป่า มนุษย์ เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของธรรมชาติ และทรัพยากรเป็นของธรรมชาติ มนุษย์เป็นเพียงผู้มาขอใช้เพียงชั่วคราวหมุนเวียนเปลี่ยนกันไป ไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง ไม่มีใครมีสิทธิ์เบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหนือดินแดน ห้ามจับจองและครอบครองไว้เป็นของตนเอง ดังนั้น จากคำสอนนี้จึงทำให้ชุมชนกะเหรี่ยงลุ่มน้ำแม่จันอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติได้อย่างสมดุลและยั่งยืนโดยยึดหลักการจัดการทรัพยากรร่วมกันด้วยวิธีการทำงานแบบรวมหมู่ ซึ่งแต่ละกลุ่มบ้านก็จะมีพื้นที่ส่วนรวมตามหัวไร่ปลายนาริมป่าเขาที่ไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน และร่วมกันปฏิบัติตามกฎกติกาและความเชื่อคำสอนของฤาษี ที่สอนให้รักษาดินรักษาน้ำ นำอันส่งผลต่อความยั่งยืนทางนิเวศและความเป็นธรรมทางสังคมที่ยังคงดำรงอยู่ คนอยู่ได้ ป่าอยู่ได้ และสัตว์ก็อยู่ได้

^{๒๑} วรวิทย์ นพแก้ว, “ความยั่งยืนทางนิเวศกับระบบกรรมสิทธิ์ในผืนป่าตะวันตก: บทวิพากษ์ นิเวศวิทยาการเมืองและวัฒนธรรม”, วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๒๘๘-๓๐๔.

การจัดการความมั่นคงในดินที่อยู่อาศัย หลังจากประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมชาวบ้านในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการสำรวจกำหนดแนวเขตพื้นที่วัฒนธรรมและจัดโซนพื้นที่ทั้งพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่ใช้ประโยชน์ ที่อยู่อาศัยและที่ทำกินที่เป็นการแนวทางในแก้ไขปัญหาทำให้ชาวบ้านไม่ต้องย้ายที่อยู่อาศัยไปในที่ไม่สามารถเลือกได้และไม่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ ที่กล่าวว่า “ป่าอยู่ที่ไหนกะเหรี่ยงอยู่ที่นี่” และมีหลายหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น เพราะเมื่อชุมชนมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นก็ต้องมีความต้องการในที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น และในปัจจุบันยังไม่มี ความแน่นอนในสิทธิ์ที่อยู่อาศัยแต่หน่วยงานของรัฐยังสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงแข็งแรงจะมีเพียงแต่ที่พักอาศัยของเจ้าวัดที่อยู่บนพื้นที่สูงและห่างไกลผู้คนเนื่องจากต้องการความสงบ สอดคล้องกับงานวิจัย ของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑๐^{๑๐} ได้สังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์ ระหว่างปี ๒๕๕๘-๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๑ พบว่า ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ไม่มีเอกสารสิทธิ/กรรมสิทธิ์ถือครองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีคดีฟ้องร้องการบุกรุกสถานที่ บางส่วนอาศัยในพื้นที่ทับซ้อนกับเอกชน และหากประเด็นพิจารณาถึงประเด็นสภาพโครงสร้างที่อยู่อาศัย มีสภาพชำรุดทรุดโทรม ไม่มั่นคงแข็งแรง เป็นพื้นที่แออัด ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ปลูกสร้างในที่ดินรัฐ

การจัดการศึกษา เด็กในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนในระบบ และมีเรียนนอกระบบเป็นส่วนน้อย เพราะชาวกะเหรี่ยงหวังให้บุตรหลานมีความรู้ มีวุฒิการศึกษา สามารถที่จะนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกจากอาชีพเกษตรกรรมเหมือนพ่อแม่บรรพบุรุษที่ผ่านมา อีกทั้งต้องการให้บุตรหลานสามารถพูดภาษาไทยได้ เนื่องจากภาษาที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต และได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลทองหลางในการสนับสนุนในเรื่องการศึกษา และชุมชนก็ไม่ได้ไกลจากโรงเรียน และมี กศน. ตำบลที่รองรับสำหรับเด็กที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียน แต่ระบบการศึกษาที่ยังคงเป็นระบบแกนกลางที่ยังคงยึดคนส่วนใหญ่และละเลยคนส่วนน้อย และขาดหน่วยงานที่ส่งเสริมการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในของชนในชุมชน เพราะสมัยใหม่ที่โรงเรียนให้ใช้ภาษาไทยกลาง ทั้งพูด อ่าน เขียนในการสื่อสาร และอีกด้านก็เกิดจากชุมชน เองที่ไม่ได้สืบทอดภาษาถิ่นของตนเองให้ลูกหลาน ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษา กะเหรี่ยงได้ เหลือแต่ภาษาพูด ทำให้ปัจจุบันคงเหลือเพียงแค่ผู้อาวุโสเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ยังสามารถอ่านออกและเขียนภาษากะเหรี่ยงได้ ซึ่งต่างก็ยังคงคาดหวังว่า อยากให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาเขียน และให้คนรุ่นใหม่ได้อ่านออกเขียนภาษากะเหรี่ยงได้ เพราะภาษากะเหรี่ยงยังนับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญสำหรับชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่ร่วมกันถักทอ

^{๑๐} สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ. “สังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างปี ๒๕๕๘-๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ”, รายงานการวิจัยสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการปทุมธานี, ๒๕๖๖), หน้า ๕๖.

คุณค่าและความหมายของชาติพันธุ์ อย่างมีตัวตน ผ่านภาษาอันเป็นอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของตนเอง มาอย่างยาวนาน สอดคล้องกับงานวิจัย บุชิตา สังแก้ว และพันธรักษ์ ผูกพันธ์ ที่ได้กล่าวถึง ภายใต้การจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายดังกล่าว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีขนาดพื้นที่รับผิดชอบด้านการให้บริการการศึกษา ครอบคลุมทั้งอำเภอแม่สอด มีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่รับบริการการศึกษาครอบคลุมทุกกลุ่มทั้งเด็กชนเผ่าพื้นเมืองที่มีสัญชาติไทย และเด็กต่างด้าวไม่มีสัญชาติ รวมทั้งมีหน่วยบริการหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระจายครอบคลุมทุกพื้นที่ตำบล นอกจากนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ ตามนโยบายรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กำหนดให้เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบให้บริการการศึกษาแก่เด็กปฐมวัย โดยเฉพาะ เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มเด็กด้อยโอกาส รวมทั้งนโยบายการกระจายอำนาจซึ่งมีทิศทางกำหนดให้มีการถ่ายโอนอำนาจการจัดการศึกษาแก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดการสิทธิขั้นพื้นฐาน หลังการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรม ชาวกะเหรี่ยงไม่ได้มีปัญหาสิทธิมากเท่าไรเนื่องจากชุมชนมีมานานหลายร้อยปีมากกว่า ๔๐๐ ปีแล้ว ผู้คนจึงไม่ประสบปัญหาเรื่องสิทธิในสัญชาติ ทุกคนมีสัญชาติไทย และเชื้อชาติไทย มีบัตรประชาชนมีสิทธิพลเมืองไทยทุกประการ รวมถึงได้รับสวัสดิการแห่งรัฐเทียบเท่าคนไทยทุกประการได้รับการด้านสาธารณสุขเท่าที่คนไทยพึงได้รับ และเนื่องจากชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ หากเจ็บป่วย ก็มีวิธีการรักษาด้วยภูมิปัญญาและสมุนไพรโดยเจ้าวัดก่อนที่จะไปใช้รักษาที่สถานพยาบาล แต่ระยะหลังมือทุกคนได้รับการศึกษามากขึ้นจึงเปลี่ยนวิธีการรักษาโดยใช้สิทธิ์ในการรักษาพยาบาล มีหน่วยงานในท้องถิ่นและระดับจังหวัดคอยสนับสนุนเรื่องสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ เนื่องจากสิทธิ์บางประการตั้งใช้เทคโนโลยีในการลงทะเบียนในชุมชนก็ประสบปัญหาเนื่องจากไม่มีสัญญาณโทรศัพท์มีแต่สัญญาณอินเทอร์เน็ต อาจทำให้ได้รับสิทธิไม่ทั่วถึงทำให้สวัสดิการต่าง ๆ ที่รัฐสร้างขึ้นไม่ สามารถเข้าถึงหมู่บ้าน สอดคล้องกับงานวิจัย กรด เหล็กสมบูรณ์^{๑๑} ที่ได้กล่าวถึงการรักษา หรือการป้องกันโดยการใช้อาหารและสมุนไพร ชาติพันธุ์ไทจีนมีการใช้อาหารและสมุนไพรในการดูแลสุขภาพหลากหลายวิธี เช่น การทำเป็นเครื่องดื่ม ทำเป็นยานวด ยาทา ทำเป็นยาผง เม็ดลูกกลอน ฯลฯ

^{๑๑} กรด เหล็กสมบูรณ์, การศึกษาภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจีนในประเทศไทย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๖๒), หน้า ๗.

๒. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่ว บ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี

๑) การจัดการวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ส่งเสริมให้มีการจัดทำประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโผล่วบ้านภูเหม็น จังหวัดอุทัยธานี มีการกำหนดให้มีการขับเคลื่อนพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตอย่างจริงจังและให้เกิดความยั่งยืน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตบนพื้นฐานองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของตนได้อย่างมีศักดิ์ศรี ได้รับการเคารพ เชื้อถือศรัทธากันโดยทั่วไป การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์รวมเรื่องเล่า เรียนรู้จากเรื่องราวในอดีต เพื่อให้เยาวชนได้ซึมซับเรื่องราวในอดีต และเป็นอีกช่องทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรมของตนมีการผสมผสานและประยุกต์ใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัย **สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ**^{๑๒} พบว่าแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านวัฒนธรรม/การส่งเสริมการมีส่วนร่วม รัฐมีมาตรการในการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนงานของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งเสริมการมีตัวแทนด้านวัฒนธรรมระดับชาติที่ทำหน้าที่แทนทุกคนเผ่าในการอนุรักษ์ส่งเสริมหรือพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า จัดตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์รวมเรื่องเล่าเรียนรู้เรื่องราวโบราณ

๒) การจัดการเรื่องอาชีพและรายได้ ส่งเสริมสนับสนุนการถอดองค์ความรู้ และอบรมความรู้ในการประกอบอาชีพให้กับประชาชนทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม เช่น ทางด้านการเกษตร การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ รวมถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจัดการด้านการตลาดเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ รวมถึงการส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายให้กับประชาชน และเปิดชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย หรือการทำให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพิ่มสร้างรายได้ให้กับชุมชน และสนับสนุนและหาแหล่งเงินทุนทั้งแบบกลุ่มและบุคคลเพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ หรือการร่วมกลุ่มเพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมยศ ปัญญา^{๑๓} ได้ศึกษา การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า ด้านรายได้ ควรสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนในพื้นที่เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพความยากจนและมีอาชีพการเกษตรแบบดั้งเดิม สนับสนุนวิสาหกิจทั้งขนาดกลางและขนาดย่อม มุ่งเน้นการเชื่อมโยงภูมิปัญญาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชนเผ่า เพื่อพัฒนาต่อยอดสู่วิสาหกิจชุมชน

^{๑๒} สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, “สังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์ ระหว่างปี ๒๕๕๘-๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ”, รายงานการวิจัยสำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, หน้า ๕๖.

^{๑๓} สมยศ ปัญญา “การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): ๙๑-๑๐๔.

๓) การจัดการการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ การกำหนดใช้แนวทางการจัดการพื้นที่คุ้มครอง วัฒนธรรมตาม มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓ อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมของรัฐในการ ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ และออกแบบการจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมกำหนดแนวเขตรอบพื้นที่หมู่บ้านให้ ชัดเจน และทำความเข้าใจร่วมกัน จัดพื้นที่ต่าง ๆ โดยนำเอาขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีวัฒนธรรม การกำหนดให้มีพื้นที่อนุรักษ์ ป่าศักดิ์สิทธิ์ หรือป่าชุมชนลุ่มน้ำ และลำห้วยแห่งชีวิต และจิตวิญญาณ เขตอนุรักษ์ลุ่มน้ำ และพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ทำลายความสมดุลของระบบนิเวศ และส่งเสริม ความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัย วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ^{๑๔} ได้ศึกษา แนวทางการจัดการเขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย และการฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี พบว่า ควรร่วมกันจัดการพื้นที่ ภายในเขตคุ้มครองทางวัฒนธรรมบนฐานคิดความเชื่อและจารีต ประเพณีในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ โดยการจัดโซนพื้นที่การใช้ประโยชน์และพื้นที่อนุรักษ์ให้มีขอบเขตที่ แน่นนอนและชัดเจน โดยตั้งอยู่บนฐาน นิเวศวัฒนธรรมของชุมชนและข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชนให้ชัดเจน

๔) การจัดการความมั่นคงในที่อยู่อาศัยการสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ต้องเข้าใจสภาพปัญหา การจัดการความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เพื่อสำรวจ ศึกษา และกำหนดเขตพื้นที่ในการทำกิน ที่อยู่อาศัย โดยการกำหนดขอบเขตพื้นที่ให้ชัดเจนรอบพื้นที่ดินทำกินและที่อยู่ออาศัยโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรที่เพิ่มขึ้น และจัดการพื้นที่คุ้มครองทางวัฒนธรรมตามวิถีวัฒนธรรม ที่เป็นธรรมและยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัย วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ^{๑๕} ได้ศึกษา แนวทางการจัดการ เขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย และการฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น ตำบล ทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี พบว่า การให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชน ร่วมกัน สร้างความมั่นคงในที่ดินทำกินและที่อยู่ออาศัย ของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม คืนสิทธิดั้งเดิมให้กับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จัดการพื้นที่ภายในเขตคุ้มครองวัฒนธรรมด้วยรูปแบบ การจัดการทรัพยากรร่วม ร่วมกันกำหนดขอบเขต พื้นที่ที่ดินทำกินและที่อยู่ออาศัยของชุมชนให้ชัดเจน ในรูปแบบของแปลงรวมหรือการจัดการพื้นที่คุ้มครอง ทางวัฒนธรรมร่วมกัน ร่วมกันจัดการพื้นที่ภายใน เขตคุ้มครองทางวัฒนธรรมบนฐานคิดความเชื่อและจารีต ประเพณีในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ โดยการ จัดโซนพื้นที่การใช้ประโยชน์และพื้นที่อนุรักษ์ให้มีขอบเขตที่แน่นนอนและชัดเจน

^{๑๔} วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ, “แนวทางการจัดการเขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย และการฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี”, รายงานวิจัย, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๖๓, หน้า ๑๗๙.

^{๑๕} วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ, อ้างแล้ว, หน้า ๑๗๙.

๕) การจัดการด้านการศึกษาคควรทำการส่งเสริมที่จะถูกนำไปใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยสะท้อนให้เห็นวิถีคิดและการปฏิบัติด้านการศึกษามีความหลากหลาย จำเป็นต้องมีการออกแบบ การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา จากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง กับด้านการศึกษาดูแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภาษา มีสาระการเรียนรู้ เกี่ยวกับการสืบสานอนุรักษ์ จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดการ เรียนรู้แบบพหุวัฒนธรรม การพัฒนาทักษะด้านภาษาอย่างน้อย ๓ ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาชนกะเหรี่ยง และภาษาอังกฤษ การปลูกฝังจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ และ ปูพื้นฐานให้เด็กดำรงชีพด้วยอาชีพเกษตรกรรม และหลักเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยสำนักงาน ส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ^{๑๖} ได้สังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๘- ๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๑ พบว่า ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการส่งเสริมด้านการศึกษาแก่เด็กและสนับสนุนทุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับจัดตั้งการศึกษา พิเศษ/หลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์

๖) การจัดการด้านสิทธิพื้นฐานการจัดทำข้อมูลทะเบียนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลว บ้านภูเหม็น ให้เป็นปัจจุบันและต่อเนื่อง ให้หน่วยงานลงพื้นที่ทำความเข้าใจสิทธิต่าง ๆ รวมถึงการรับบริการจาก หน่วยงานต่าง ๆ เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยังอ่านภาษาไทยไม่ออก รวมถึงพูดภาษาไทยไม่ชัดอาจเป็น อุปสรรคในการติดต่อราชการหรือการเข้ารับบริการสาธารณสุข และต้องการให้มีการประสานข้อมูล ต่าง ๆ ผ่านทางผู้นำชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน รวมถึงการเข้าถึงระบบสาธารณสุขปโภค ด้านต่าง ๆ ในชุมชนให้ทั่วถึง รวมถึงการบริการสาธารณสุขที่ต้องศึกษาและพัฒนาแนวทางการให้บริการ สาธารณสุขที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน ของเจ้าหน้าที่สอดคล้องกับงานวิจัย สำนักงานส่งเสริมและ สนับสนุนวิชาการ^{๑๗} ได้สังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์ ระหว่างปี ๒๕๕๘-๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๑ พบว่า รับผิดชอบให้ความสำคัญ กับการออกสถานะ ทางทะเบียน เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงการจัดบริการสังคมต่าง ๆ รวมถึงออกระเบียบการดำเนินการที่ เอื้ออำนวยในเรื่องของการจัดการแหล่งน้ำ การประสานงานเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์เข้าถึงระบบสาธารณสุขปโภค รวมถึงในการจัดโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีโอกาสกำหนดทิศทางในเวลาในการขับเคลื่อน กิจกรรม

^{๑๖} สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, “สังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างปี ๒๕๕๘-๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ”, รายงานการวิจัยสำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, (สำนักส่งเสริม และสนับสนุนวิชาการปทุมธานี, ๒๕๖๖), หน้า ๗๖.

^{๑๗} สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, “สังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างปี ๒๕๕๘- ๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ”, รายงานการวิจัยสำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, หน้า ๘๒.

ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑) หน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กกับการขับเคลื่อนงานกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ท้องถิ่นควรบูรณาการการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน

๒) ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์อย่างครบวงจร

๓) ให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรม ประเพณี เริ่มลดลง ซึ่งในอนาคตอาจจะขาดกลุ่มผู้สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนางานวิจัย

๑) การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์

๒) การศึกษาบทบาทของผู้นำจิตวิญญาณในการพัฒนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

๓) การศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจผู้นำทางจิตวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพลั่ว

บรรณานุกรม

กรด เหล็กสมบุรณ์. การศึกษาภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในประเทศไทย สาธารณรัฐ

แห่งสหภาพเมียนมา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. กรุงเทพมหานคร:

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๖๒.

บุรณ์เซน สุขคุ้ม. “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม”. วารสาร

สันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๕๗๐-๑๕๘๐.

พงศ์รัตน์ ภิรมย์รัตน์, ธาเดช เกิดวิชัย และณัฐพงษ์เดชะรัตนเสถียร. “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ของประชาชนจังหวัดแพร่. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-

สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๔๙๑-๑๕๐๕.

วรวิทย์ นพแก้ว. “ความยั่งยืนทางนิเวศกับระบบกรรมสิทธิ์ในผืนป่าตะวันตก: บทวิพากษ์ นิเวศวิทยา

การเมืองและวัฒนธรรม”. วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๒๘๘-๓๐๔.

วรวิทย์ นพแก้ว และคณะ. “แนวทางการจัดการเขตพื้นที่ทำกินที่อยู่อาศัยและการฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรม

ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านภูหมื่น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี”.

รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร:ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรองค์การมหาชน, ๒๕๖๓.

ศุภสวัสดิ์ วัฒนะคุณโชติ, ภูมิร ชันระหัดต์และธนศรียืนยง. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในจังหวัดราชบุรี”. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๖): ๒๑๓-๒๒๙.

สมยศ ปัญญา. “การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา”.

วารสารวิจัยวิชาการ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): ๙๑-๑๐๔.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๖.

สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ. “สังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างปี ๒๕๕๘-๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ”. รายงานการวิจัย. ปทุมธานี: สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, ๒๕๖๖.

หทัยชนก สีหะวงศ์. “การพัฒนาพื้นที่สูงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๔.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. แผนแม่บทการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.harvardasia.co.th/wp-content/uploads/2016/09/503.pdf> [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๗].

แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน
กลุ่มอำเภอแม่เปิน-กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔
Guidelines for Administration of Student Support System in
Schools Mae Poen District Group – Chum ta bong Group,
Nakhonsawan Province Using The Brahma Vihara 4

ชรินทร์ บุญราชแสง*

Charin Bonrajchakwang

อานนท์ เมธีวรณัฏฐ์**

Anond Metheevachatra

ดิเรก ดั่งลอย***

Direk Duangloy

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Sawan Campus, Thailand

E-mail: dukdic2@hotmail.com

Received: May 24, 2025

Revised: July 12, 2025

Accepted: July 14, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เปิน – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ และเพื่อ (๒) เสนอแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เปิน – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครูโรงเรียนกลุ่มอำเภอแม่เปิน และกลุ่มอำเภอชุมตาบง จำนวน ๑๕๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ด้วยแบบสอบถามประมาณค่า

* นายชรินทร์ บุญราชแสง Mr. Charin Bonrajchakwang ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ Master of Education (Buddhist Educational Administration) Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus

** ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรณัฏฐ์ Asst.Dr.Anond Metheevachatra ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ดร.ดิเรก ดั่งลอย Dr. Direk Duangloy ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

๕ ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๔ สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$, S.D.=๐.๔๕) และพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\bar{X} = ๔.๒๙$, S.D.=๐.๔๐) รองลงมา คือ ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ($\bar{X} = ๔.๐๙$, S.D.=๐.๓๓) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการส่งต่อ ($\bar{X} = ๓.๒๓$, S.D.=๐.๖๕) (๒) แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ได้นำการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ มาเป็นกรอบแนวทางในการบริหารการจัดการเรียนรู้ใน ๕ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านยุทธศาสตร์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน มี ๕ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๑ ด้านกรุณามี ๒ แนวทาง ด้านมูทิตา มี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขามี ๑ แนวทาง (๒) ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มี ๕ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๒ แนวทาง ด้านกรุณามี ๑ แนวทาง ด้านมูทิตามี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขามี ๑ แนวทาง (๓) ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มี ๖ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๒ แนวทาง ด้านกรุณามี ๒ ด้านมูทิตามี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขามี ๑ แนวทาง (๔) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา มี ๕ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๒ แนวทาง ด้านกรุณามี ๑ แนวทาง ด้านมูทิตามี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขามี ๑ แนวทาง (๕) ด้านการส่งต่อ มี ๔ แนวทาง ประกอบด้วยด้านเมตตา มี ๑ แนวทาง ด้านกรุณามี ๑ แนวทาง ด้านมูทิตามี ๑ แนวทาง และด้านอุเบกขามี ๑ แนวทาง

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารจัดการ; ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน; หลักพรหมวิหาร ๔

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the management conditions of the student support system in schools within the Mae Pen District Group – Chumtabong Group, Nakhon Sawan Province, and (2) to propose guidelines for managing the student care and support system in these schools according to the 4 Brahmvihara principles. This research study was a Mixed Method Research employing both quantitative and qualitative methods. Quantitative research involved collecting data using a questionnaire tool, while qualitative research involved collecting data through interviews with key

informants from a sample group of administrators and teachers in Mae Pen District and the Chumtabong District group, totaling 154 people. The tools used in the research included a questionnaire with a 5-level estimation scale, which had an index of consistency (IOC) between 0.80-1.00, and a confidence value of 0.94. The statistics used in the research included Percentage (Arithmetic Mean) and Standard Deviation (SD).

The results of the research revealed that: (1) The management condition of the student care and support system in the Mae Pen District Group – Chumtabong Group, Nakhon Sawan Province was overall at a high level ($\bar{X} = 3.86$, $SD=0.45$). When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest average was the student care and assistance operations ($\bar{X} = 4.29$, $SD=0.40$), followed by the administrative structure and roles and responsibilities of student care and assistance operations ($\bar{X} = 4.09$, $SD=0.33$). The aspect with the lowest mean value was the referral aspect ($\bar{X} = 3.23$, $SD=0.65$). (2) Guidelines for managing the student care and support system in the school, according to the 4 Brahmavihara principles, were provided as a framework for managing learning in 5 areas: (1) There were 5 methods to assist students: kindness, compassion, and empathy. Specific guidelines were provided for each principle. (2) In terms of management structure and roles, there were 5 methods, including 2 methods for kindness, 1 for compassion, and 1 for empathy. (3) There were 6 methods to assist students in operational aspects, including compassion, kindness, and empathy. Specific guidelines were outlined for each principle. (4) In preventing and solving problems, there were 5 methods, including kindness, compassion, empathy, and specific guidelines for each. (5) For referrals, there were 4 methods: 1 for kindness, 1 for compassion, 1 for empathy, and 1 for equanimity. Specific guidelines were provided

Keywords: Gudelines for Administration; Student Support System;
The Brahma Vihara 4

บทนำ

สังคมโลกในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นยุคแห่งกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีก่อให้เกิดการหลั่งไหลของข้อมูลสารสนเทศและข่าวสาร ซึ่งมีผลกระทบต่อคนในสังคมแทบทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม การศึกษา สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยในศตวรรษที่ ๒๑ จึงได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันในสังคมไทยชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาวิกฤติอันน่าเป็นห่วง ซึ่งเกิดจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุลเพราะมุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วแต่ประการเดียว ทำให้บุคคลและสังคมรวมทั้งโครงสร้างและกลไกบริหารและการจัดการต่างๆ ปรับตัวตามไม่ทัน จึงเกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ ขาดการเตรียมความพร้อมที่ดีต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งสร้างปัญหาทั้งระบบ ให้กับสังคมไทย จะเห็นได้ว่าการนำเสนอข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ สะท้อนภาพเด็กเยาวชนหลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ทะเลาะวิวาท ก่อความสงบในสังคม ก่ออาชญากรรม ดิตยาเสพติด ค้าบริการทางเพศ การฆ่าตัวตาย ซึ่งทวีความรุนแรงและเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลกระทบกระเทือนถึงคุณธรรมจริยธรรม บั่นทอนคุณค่าความดีงามทางจิตใจ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการวางแผนทางการพัฒนาคนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศชาติและสังคมโลก จากข้อมูลในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ที่สำคัญระบุประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงจำเป็นต้องมีภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น มาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และ ระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระราชบัญญัติการศึกษา ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องและตอบสนองเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕) ที่ว่าความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในหมวดที่ ๑ มาตรา ๖ และในหมวดที่ ๔ มาตรา ๒๒^๑

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๔๕: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖).

แนวทางการจัดการศึกษายังได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพและการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่งคือที่กำหนดให้ดำเนินการคือ ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่ได้ จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙^๒ ขึ้น เพื่อวางกรอบเป้าหมายและทิศทางของการจัดการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ แนวคิดการจัดการศึกษา แนวคิดการจัดการศึกษา (Conceptual Design) ตามแผนการศึกษาแห่งชาติยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และ หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) อีกทั้งยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs ๒๐๓๐) ประเด็นภายในประเทศ (Local Issues) แผนการศึกษาแห่งชาติได้วางเป้าหมายไว้ ๒ ด้าน คือ เป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner Aspirations) โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (๓Rs๘Cs) ประกอบด้วย ทักษะและคุณลักษณะต่อไปนี้ ๓Rs ได้แก่ การอ่านออก (Reading) การเขียนได้ (Writing) และการคิดเลขเป็น (Arithmetics) ๘Cs ได้แก่ ทักษะด้านการคิด อย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross – cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี ๕ สารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion) เป้าหมายของการจัดการศึกษา (Aspirations) ๕ ประการ ดังนี้

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒, เอกสารสรุปย่อ องค์ความรู้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, ๒๕๕๙), หน้า ๑๘. (อัสสำเนา).

- ๑) ประชากรทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานอย่างทั่วถึง (Access) มี
- ๒) ผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานอย่างเท่าเทียม (Equity) มี
- ๓) ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุขีดความสามารถ เต็มตามศักยภาพ (Quality)
- ๔) ระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการลงทุนทางการศึกษาที่คุ้มค่าและบรรลุเป้าหมาย (Efficiency)
- ๕) ระบบการศึกษาที่สนองตอบและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นพลวัตและบริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy)

ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงจำเป็นต้องดำเนินการไปตามเป้าหมายของชาติ หรือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อ นำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

เด็กและเยาวชนเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมไทย หรือมีผู้กล่าวเสมอว่า “เด็กและเยาวชนคืออนาคตของชาติ” ดังนั้น การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ ๖ มีคุณค่า ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๙) จะต้องอาศัยการบริหารจัดการให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การทำให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้อยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข ด้วยกระบวนการบริหารจัดการและกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพภายใต้บรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่อบอุ่น ปลอดภัย เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ทั้งความเจริญงอกงามทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา^๓

แต่ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนจำนวนไม่น้อยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการไหลบ่าทางวัฒนธรรม ทำให้พฤติกรรม ความคิดและทัศนคติของเด็กเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในส่วนที่เป็นประโยชน์และเป็นโทษกับตัวเด็กเอง ซึ่งนับวันจะทวีความซับซ้อนมีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนของชาติ ทำให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้กลายเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยงต่อความล้มเหลวในการศึกษา กรณีสภาพจิตและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ให้ความหมายนักเรียนกลุ่มเสี่ยง โดยสรุป หมายถึง นักเรียนที่มีแนวโน้มเสี่ยงต่อการเกิดปัญหามากกว่าบุคคลทั่วไป ถ้าไม่ได้รับการสร้างภูมิคุ้มกันจะทำให้เกิดปัญหาได้

^๓ อีรศักดิ์ อุณารมย์เลิศ, “การพัฒนาระบบการบริหารงานการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร”, รายงานการวิจัย, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๔.

และหากปล่อยให้ให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงในโรงเรียนก็จะพบสภาพปัญหา ดังที่กรมสุขภาพจิต^๕ กล่าวถึงคือ ด้านการเรียน นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำไม่สนใจการเรียน หนีเรียน มาโรงเรียนสายประจำเรียนไม่ทันเพื่อน และด้านพฤติกรรม นักเรียนจะมีพฤติกรรมการแต่งกายผิดระเบียบ ท่าทางกระด้างก้าวร้าว ไม่มีมีสัมมาคารวะ เบื่อหน่าย ปรับตัวเข้ากับครูและเพื่อนไม่ได้ ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวหรือเพื่อนไม่ดี มีเพื่อนน้อย มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ดิตสารเสพติด มั่วสุมแหล่งอบายมุข สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความกังวลใจเกี่ยวกับข้อมูลสถิติจำนวนนักเรียนที่ประสบความล้มเหลวในการศึกษา ซึ่งในแต่ละปีมีสถิตินักเรียนเป็นจำนวนมากที่ประสบความล้มเหลวในการศึกษา^๕

ตามที่ กระทรวงศึกษาธิการ มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์ประสานงาน “พาน้องกลับมาเรียน” กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีคณะกรรมการประจำศูนย์ฯ ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องทุกระดับตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องพัฒนาระบบติดตามค้นหาผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาและออกกลางคัน จัดทำข้อมูลการดูแลช่วยเหลือส่งต่อผู้เรียนที่กลับเข้าสู่ระบบการศึกษาให้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ติดตาม ประเมินผลและสรุปผลการขับเคลื่อนโครงการฯ รวบรวมปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะการดำเนินงานโครงการฯ รวมทั้งรายงานผลการดำเนินงานและนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ นั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและตรงตามวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการประจำศูนย์ประสานงาน “พาน้องกลับมาเรียน” สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒ ขอให้โรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนเขตอำเภอชุมตาบงและอำเภอแม่เป็น รายงานผลการดำเนินงานกรณีตัวอย่างการติดตามนักเรียนที่มีการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งการดูแล ช่วยเหลือ และส่งต่อผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาและออกกลางคันให้กลับเข้าสู่ระบบการศึกษา^๖

โดยอ้างอิงจากข้อมูลจากคำสั่งจากกระทรวงศึกษาธิการข้างต้น กลุ่มโรงเรียนเขตอำเภอชุมตาบงและอำเภอแม่เป็นได้รับการแจ้งว่ามีปัญหาการที่นักเรียนหลุดจากระบบการศึกษาเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ ซึ่งทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒ ได้ส่งบุคลากรลงมาสำรวจข้อมูลพื้นฐานของปัญหา พบว่านักเรียนที่ประสบความล้มเหลวในการศึกษา ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาครอบครัว ปัญหาความยากจน มีภาระต้องดูแลช่วยเหลือคนในครอบครัว ปรับตัวเข้ากับสังคมในโรงเรียน

^๕ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, “คู่มือครูที่ปรึกษากระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน”, รายงานวิจัย, (กรมสุขภาพจิต: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๕.

^๕ สันติสุข สันติศาสนสุข, “องค์ความรู้ เรื่องระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน”, วารสารวิจัยรำไพพรรณี ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๒): ๘๗-๘๘.

^๖ “คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์ประสานงาน พาน้องกลับมาเรียน”, หนังสือคำสั่งที่ สพฐ.๑๑๙/๒๕๖๕ (๒๑ เมษายน ๒๕๖๕): ๑.

ไม่ได้ไม่ชอบวิธีการสอนของครู ขาดการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครองและปัญหาอื่น ๆ ทั้งที่เกิดจากผู้ปกครอง ที่ไม่มีความพร้อม โรงเรียนที่ไม่ได้ดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ตัวนักเรียนเองที่ขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ หากปล่อยให้ให้นักเรียนแม้เพียงคนเดียวหลุดออกจากระบบการศึกษานั้นหมายถึง ความสูญเสียอย่างประเมินค่าไม่ได้ทั้งในแง่เศรษฐศาสตร์ โอกาสในการพัฒนาสังคมและความรู้สึกของพ่อแม่ผู้ปกครองที่หวังจะให้ โรงเรียนสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่เด็กและเยาวชน หากโรงเรียนไม่คิดที่จะดูแลช่วยเหลือนักเรียน ยังปล่อยให้พลละเลยให้นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา แล้วไปสร้างปัญหาให้สังคมอย่างที่ใคร ๆ ก็คาดไม่ถึง

โรงเรียนในกลุ่มอำเภอแม่เป็น-ชุมตาบงจึงต้องเป็นสถาบันทางสังคมที่อยู่เป็นที่พึ่งของสังคมให้ได้ ซึ่งด้วยสภาพและปัญหาดังกล่าวข้างต้นที่เกิดขึ้นกับนักเรียน จะส่งผลให้นักเรียนมีโอกาสหรือมีแนวโน้มที่จะเกิดความเสี่ยงในด้านการเรียน และด้านพฤติกรรม ซึ่งมีโอกาสที่จะประสบความล้มเหลวในการศึกษาดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่มอำเภอแม่เป็น-ชุมตาบงและคณะครูทุกคน จึงควรตระหนักในการบริหารจัดการให้นักเรียนที่อยู่ในระบบของโรงเรียน บรรลุ ๗ เจตนารมณ์ของวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแผนการศึกษา แห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๙) เพื่อให้นักเรียนที่ขาดโอกาส ได้พัฒนาทุกด้านทั้งร่างกาย และจิตใจ ที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคตเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เป็น-กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

๒. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เป็น-กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เป็น-กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา ข้อมูล รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

ขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งออกเป็น ๒ ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ ๑ การออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณ

ศึกษาสภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เป็น กลุ่มชุมชน ตาบง จังหวัดนครสวรรค์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒ ในกลุ่มโรงเรียนอำเภอชุมตาบง และกลุ่มอำเภอแม่เป็น จำนวน ๒๕๐ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูของสถานศึกษา ในกลุ่มโรงเรียนอำเภอชุมตาบง และกลุ่มอำเภอแม่เป็น จำนวน ๑๕๔ คน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางของ Krejcie & Morgan โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้^๓ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางของ Krejcie & Morgan ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๕๔ คน จากจำนวนประชากรจำนวน ๑๕ โรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในกลุ่มชุมตาบง และกลุ่มอำเภอแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

๑. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ แบ่งเป็น ๒ รูปแบบ คือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แบบสอบถาม การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนกลุ่มอำเภอแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาในกลุ่มชุมตาบง และกลุ่มอำเภอแม่เป็นแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

^๓ มารยาท โยทองยศ, การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่องานวิจัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://bit.ly/2VhbWSP> [๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามสภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนกลุ่มชุมตาบง และกลุ่มอำเภอแม่เปิน แบบของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ประยุกต์ตามแนวทางของลิเคิร์ท (Likert) ได้กำหนดค่าของคะแนนเป็น ๕ ระดับ^๔

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม แบบปลายเปิด

แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในกลุ่มอำเภอแม่เปิน – และกลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ทั้ง ๕ ด้าน คือ (๑) ด้านยุทธศาสตร์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน (๒) ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (๓) ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (๔) การป้องกัน และแก้ไขปัญหา และ (๕) การส่งต่อนักเรียน รวมถึงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นที่ ๑ ศึกษาเอกสาร รายงานการวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการกำหนดกรอบความคิด กำหนดนิยาม โครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัด และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

ขั้นที่ ๒ สร้างตารางวิเคราะห์โครงสร้างตัวแปรที่ต้องการวัดในแต่ละมิติ และสร้างข้อคำถาม

ขั้นที่ ๓ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความชัดเจนของภาษาและรูปแบบของแบบสอบถาม แล้วนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นที่ ๔ นำแบบสอบถามไปตรวจสอบ โดยอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญ โดยเลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา จำนวน ๕ ท่าน โดยมีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโทในสาขาการบริหารการศึกษา เพื่อสอบถามคุณภาพเครื่องมือความตรงเชิงเนื้อหา ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัด (Index objective congruence : IOC) ความครอบคลุมของข้อคำถาม และความชัดเจนของ

ขั้นที่ ๕ คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถามแต่ละข้อโดยนำไปหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง

ขั้นที่ ๖ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาในกลุ่มชุมตาบง และกลุ่มอำเภอแม่เปิน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อหาคุณภาพเครื่องมือ โดยการ

^๔ ฤทธิไกร ไชยงาม, มาตรวัดเจตคติแบบลิเคิร์ท (Likert rating scales), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/659229> [๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ณ โรงเรียนบ้านคลองไทร เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖

ผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

- (๑) สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสอบถาม IOC
- (๒) ตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alfa - coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)
- (๓) ค่าร้อยละ (๔) ค่าเฉลี่ย ใช้สูตร (๕) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

๑. ผู้วิจัยขอหนังสือเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล และขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม จากสำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผู้วิจัยนำหนังสือดังกล่าวเสนอต่อผู้อำนวยการของสถานศึกษาในกลุ่มชุมตาบง และกลุ่มอำเภอแม่เป็น เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามถึงสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มชุมตาบง และกลุ่มอำเภอแม่เป็น

๒. ส่งแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

๓. รวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง

๔. ประสานงานอย่างต่อเนื่องกับผู้บริหารสถานศึกษาของ กลุ่มอำเภอแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

๕. นำแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และดำเนินการลงรหัส (Coding) เพื่อเตรียมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ส่งแบบสอบถามไป ๑๕๔ ฉบับ เก็บกลับมาได้ ๑๕๔ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐^๙

ระยะที่ ๒ การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนของกลุ่มอำเภอแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ ๑ ที่มีค่าเฉลี่ยการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระดับน้อยที่สุดของแต่ละด้าน นำข้อมูลดังกล่าวมาประเด็นในการสัมภาษณ์ และประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน

^๙ กรองกาญจน์ เอกพิพัฒน์วงศ์, สถิติเพื่อการวิจัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://krongkan1.blogspot.com/p/blog-page_6.html [๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - ชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ เพื่อสัมภาษณ์แนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา โดยให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้ร่วมพิจารณา มีคุณสมบัติ ได้แก่ (๑) กลุ่มผู้มีความรู้ทางด้านหลักพุทธธรรม เปรียญธรรม ๘ ประโยค จำนวน ๑ รูป (๒) กลุ่มผู้บริหารการศึกษา จำนวน ๑ คน (๓) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๗ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview) โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง ตามหลักพรหมวิหาร ๔

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. นำข้อมูลที่ได้จากระยะที่ ๑ ที่มีผลระดับสภาพการดำเนินงานบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนน้อยในแต่ละด้านมาเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์

๒. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ขอบเขตของคำถามโดยนำผล การวิเคราะห์ ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ ๑ ที่มีค่าเฉลี่ยการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในระดับน้อยที่สุดของแต่ละด้าน มาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๓. สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จำนวน ๕ ข้อ

๔. นำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เรื่องแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลัก พรหมวิหาร ๔ เสนอต่อ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พิจารณาความถูกต้องของภาษาและความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์และนำไปปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ผู้วิจัยขอหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครสวรรค์ ถึงผู้เชี่ยวชาญซึ่งประกอบด้วย ผู้มีความรู้ทางด้านหลักพุทธธรรม ผู้มีความรู้ด้านการบริหาร การจัดการเรียนรู้ และผู้มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา

๒. ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๙ รูป/คน พร้อม แบบสัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการให้สัมภาษณ์ พร้อมนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการ สัมภาษณ์ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนดนัดหมาย

๓. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ ตามที่นัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ในการ สัมภาษณ์ โดยมีการบันทึกเสียง จดบันทึกและถ่ายภาพระหว่างการสัมภาษณ์

๔. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การสัมภาษณ์เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนกลุ่มอำเภอมแม่เป็น-ชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ” สรุปได้ดังนี้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูที่มีสถานภาพเพศ ที่มากที่สุดส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๗ ผู้บริหารและครูตามระดับการศึกษา ที่มากที่สุดส่วนใหญ่ ประกอบด้วยระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๘ ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์ทำงาน ที่มากที่สุดส่วนใหญ่ ประกอบด้วยระดับ ๔ - ๖ ปี จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๓ และผู้บริหารและครูตามขนาดโรงเรียน ที่มากที่สุดส่วนใหญ่ ประกอบด้วยโรงเรียนขนาดกลาง จำนวน ๑๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๔

๒. ผลการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ระดับสภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อดูจากรายด้านแล้วทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มากที่สุดคือ ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน รองลงมา คือ ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน น้อยที่สุด คือ ด้านประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

๑) ด้านยุทธศาสตร์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านครู พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ โรงเรียนส่งเสริมการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีแก่นักเรียน

๒) ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านหลักสูตร พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณา

รายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ โรงเรียนวิเคราะห์สภาพปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

๓) ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เปิน – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของการจัดการเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ โรงเรียนมีการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนรายบุคคล

๔) ด้านการป้องกันและแก้ไข้ปัญหา ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เปิน – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของการใช้สื่อการเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ครูที่ปรึกษามีการให้การปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียนทุกคน

๕) ด้านการส่งต่อ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เปิน – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของการวัดและประเมินผล พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ โรงเรียนมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อเข้ามาให้ความรู้กับนักเรียน ช่วยตอบปัญหา และช่วยแก้ปัญหาให้กับนักเรียนทุกคน

๓. แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนเขตอำเภอแม่เปิน-ชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ พบว่า

๑) ด้านยุทธศาสตร์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการบริหารงาน การส่งเสริม สนับสนุนครูในการพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพในศตวรรษที่ ๒๑ พบว่า ผู้บริหารควรให้คำแนะนำ และคอยช่วยเหลือวางแผนปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ส่งเสริมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

๒) ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการบริหารงาน การวางแผน และศึกษา วิเคราะห์ กำหนดบุคลากรที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ พบว่า ผู้บริหารควรเอาใจใส่ในการจัดทำแผนการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน

๓) ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการบริหารงาน การจัดการเรียนรู้เพื่อประโยชน์สูงสุดในการศึกษา วิเคราะห์ พบว่า ผู้บริหารควรมีความใส่ใจร่วมวางแผนนโยบายให้ครูเข้าถึงตัวผู้เรียนให้ได้มากที่สุดโดยผ่านกระบวนการเรียนการสอน

๔) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือ กระบวนการบริหารงาน ในการวางแผนป้องกัน สนับสนุน วางแผนดำเนินกิจกรรม/โครงการ สื่อการเรียนรู้ ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้สื่อการเรียนรู้ พบว่า ผู้บริหารควรยึดหลักความถูกต้องเหมาะสม สนับสนุน ให้ครูศึกษาข้อมูลนักเรียนกลุ่มเสี่ยงเป็นรายบุคคล

๕) ด้านการส่งเสริม คือ กระบวนการบริหารงาน ในการส่งเสริม สนับสนุน วางแผนดำเนินกิจกรรม/โครงการ การวัดและประเมินผล แต่งตั้งคณะครูเป็นกรรมการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ พบว่า ผู้บริหารควรมีความเอาใจใส่ในการส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนเข้ารับการอบรมในงานช่วยเหลือนักเรียน ต่าง ๆ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอมแม่เป็น – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมุทิตา และด้านอุเบกขา ทั้ง ๔ ด้านนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรใน สถานศึกษา มีความแตกต่าง ทั้งด้านเพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ดังนั้น การใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาอย่างแท้จริง มีการวางแผนบริหารงานที่สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่าง ๆ ในการวางแผนด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากอคติ ยึดหลัก ความถูกต้องในการบริหารงาน เมื่อผู้บริหารใช้หลักพรหมวิหาร ๔ บริหารงาน ย่อมก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข และมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมี เมตตา คือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ช่วยแนะนำสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีความกรุณา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาให้การช่วยเหลือ ผู้ใต้บังคับบัญชา ชุมชน สังคม อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ มุทิตา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ควรแสดงความยินดี ยกย่องชมเชย เมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในจรรยาบรรณวิชาชีพ สนับสนุน ส่งเสริม ให้บุคลากรเข้ารับการพัฒนา ตนเอง ตามศักยภาพ ไม่มีอคติต่อกัน ให้ความยุติธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเท่าเทียมกัน ปฏิบัติตน ให้เหมาะสมกับตำแหน่งของตนและเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ดังนั้น เพื่อให้สามารถครองใจคนในการ ปฏิบัติงานใด ๆ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สามารถนำไปปฏิบัติ ได้อย่างเหมาะสม และเกิดประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนเขตอำเภอแม่เป็น-ชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ” โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ และน่าสนใจนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๑. ด้านยุทธศาสตร์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ โรงเรียนส่งเสริมการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีแก่นักเรียน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนส่งเสริมการบูรณาการจัดงานวิจัย ทั้งนี้เพราะ การบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต้องส่งเสริมการบูรณาการจัดงานวิจัย เพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุธิดา พงษ์สวัสดิ์** ได้มีการวิจัยเรื่อง ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานด้านผู้เรียนของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ไม่สอดคล้องสมมติฐานที่ตั้งไว้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจาก โรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี มีการวางแผนสร้างความเข้าใจในการดำเนินงาน โดยมีการแบ่งคณะกรรมการดำเนินงานที่ชัดเจน มีทีมนำคณะผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมวางแผนการดำเนินงาน โดยมีการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานที่ชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีทีมประสานที่ดำเนินการประสานการดำเนินงานระหว่างทีมนำและทีมทำ โดยให้ครูที่ปรึกษาจัดการเก็บข้อมูลของนักเรียนในส่วนของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้แบบประเมิน SDQ ร่วมกับการเยี่ยมบ้านนักเรียนในโครงการด้วยรักและห่วงใย ไกล่ไกลจะไปเยือน รวมทั้งมีการออกเยี่ยมบ้านนักเรียนครบทุกคนเพื่อให้ครูที่ปรึกษาได้รู้จักนักเรียนทุกคนอย่างทั่วถึงจากพื้นฐานความเป็นมาที่ทำให้พฤติกรรมในหลายลักษณะแตกต่างกันไป เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัธยเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การป้องกันและการแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ ตามลำดับ

๒. ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ โรงเรียนวิเคราะห์สภาพปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการปรับปรุงระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นประจำ ซึ่งอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารควรมีการวิเคราะห์สภาพ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พรพัฒน์ ภัคดีโพธิ์** ได้ศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑) ศึกษาการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๓๑

๒) เปรียบเทียบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๓๑

จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ผลการวิจัย พบว่า

๑) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๓๑ โดยรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับจาก ค่าเฉลี่ยมากที่สุด ๓ ลำดับแรก พบว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ การคัดกรองนักเรียน และการส่งต่อนักเรียน ตามลำดับ

๒) การเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๓๑ การจำแนก ตามขนาดสถานศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน^{๑๐}

สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุศรินทร์ ประคำมินทร์ ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียน อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑) ศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

๒) เปรียบเทียบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียน อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จำแนกตามตำแหน่ง และขนาด ของโรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการจัดประชุมผู้ปกครองในชั้นเรียน และด้านที่มี ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การให้คำปรึกษาเบื้องต้น

๒) ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปรึกษาที่ปฏิบัติงาน ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑ โดยครูที่ปรึกษามีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมากกว่าผู้บริหารโรงเรียน

^{๑๐} พรพัฒน์ ภักดีโพธิ์ และคณะ, “การศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๓๑”, วารสารวิจัยและพัฒนาโดยรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘): ๑๙๑-๑๙๖.

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูที่ปรึกษามีการดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมโฮมรูมและด้านการให้คำปรึกษาเบื้องต้นมากกว่า ผู้บริหารโรงเรียน เมื่อจำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปรึกษาในโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก^{๑๑}

๓. ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ โรงเรียนมีการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนรายบุคคล และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการกำหนดกิจกรรมร่วมกับผู้เรียนให้อยู่ในช่วงเวลาเรียนปกติ ซึ่งอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะผู้บริหารวางแผนการดำเนินกิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามความเหมาะสมกับสภาพโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ปราณี เตยอ่อน** ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน วัดเจ็ดริ้ว (สาครกิจโกศล) ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว (สาครกิจโกศล) โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทั้ง ๕ ด้านเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การป้องกันและการแก้ไขปัญหา นักเรียน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียนและการส่งต่อ และแนวทางการพัฒนาระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว (สาครกิจโกศล) มีแนวทางอาทิเช่น ด้านการส่งต่อนักเรียน โรงเรียนควรจัดอบรมให้ครูและบุคลากรภายในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจต่อการส่งต่อนักเรียนและชี้แจงให้กับนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนได้ทราบถึงเหตุผลที่แท้จริงของการส่งต่อนักเรียน ครูประจำชั้นควรศึกษาค้นคว้าแบบคัดกรองนักเรียน และโรงเรียนต้องพัฒนาโปรแกรมการประเมิน พฤติกรรมนักเรียน ให้มีความสมบูรณ์และชัดเจนยิ่งขึ้น การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ควรติดตาม การย้ายเข้าย้ายออกของนักเรียนสม่ำเสมอ และทำสำเนาหลักฐานข้อมูลนักเรียนไว้ ด้านการป้องกัน และการแก้ไขปัญหา โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และนักเรียนกลุ่มมีปัญหา และ ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและนักเรียนให้มากขึ้น^{๑๒} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ดัสกาส (Douglas)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีความผิดปกติทางอารมณ์หรือพฤติกรรม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความต้องการบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ให้มีรูปแบบทางเลือกที่จะต้องการได้รับการสนับสนุนเพื่อให้มีความเข้าใจที่ดีขึ้น มีการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาเป็นรายบุคคล

^{๑๑} บุตรินทร์ ประคำมินทร์, “การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม”, วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๘): ๑๑๑-๑๑๘.

^{๑๒} ปราณี เตยอ่อน, “การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว สาครกิจโกศล”, งานค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘), ๗๔-๗๖.

สำหรับนักเรียนที่มีความผิดปกติทางอารมณ์หรือพฤติกรรม มีการประสานงานไปยังผู้เกี่ยวข้อง เมื่อนักเรียนเข้าสู่ช่วงวัยที่เหมาะสม จะต้องได้รับความร่วมมือจากครอบครัวเพื่อให้การสนับสนุนพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางบวก การเตรียมความพร้อมของนักเรียน การวางแผนการศึกษาที่ดี จะทำให้นักเรียนมีการพัฒนาพฤติกรรม มีการปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองไป^{๑๓}

๔. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญา ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ครูที่ปรึกษามีการให้การปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียนทุกคน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ครูที่ปรึกษาจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญาให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง ซึ่งอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารได้กำหนดรูปแบบ แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญาให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ชุตินาถ ธารแก้ว** ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักเรียนของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๔ (ปทุมธานี –สระบุรี) ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ ของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ (ปทุมธานี –สระบุรี) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการคัดกรอง นักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการป้องกันและแก้ไขปัญา และด้านการส่งต่อมีค่าเฉลี่ย ต่ำที่สุด คุณภาพชีวิตนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสัมพันธภาพสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมาคือด้านจิตใจและด้านการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดและการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักเรียนของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๔} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **กันเดอร์สัน (Gunderson)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้การประชุมสร้างสรรค์ในโรงเรียน ซึ่งเรียกชื่อเฉพาะว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวในการศึกษาแก้ปัญาเด็กนักเรียนหนึ่งเรียน ซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้ คือ ให้ผู้ปกครองที่มีลูกหลานหนึ่งเรียนได้เข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือวิธีการแก้ปัญาดังกล่าว โดยกลุ่มครอบครัวประกอบด้วย กลุ่มเสี่ยงต่ำ กลุ่มเสี่ยงปานกลางและกลุ่มเสี่ยงสูง โดยกลุ่มเสี่ยงต่ำเป็นกลุ่มนักเรียนที่เคยได้รับการลงโทษจากทางโรงเรียนบ้าง และกลุ่มเสี่ยงสูงนักเรียนเคยได้รับการลงโทษจากโรงเรียนอย่างรุนแรงในการประชุมผู้ปกครองนักเรียนทั้ง ๓ กลุ่ม การประชุมมีลักษณะกันเอง ยอมรับฟังซึ่งกันและกัน ทุกคนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นในการเสนอ แนวทางแก้ไขปัญาการหนึ่งเรียนของนักเรียน

^{๑๓} Douglas Cheney, *Transition of Secondary Student with Emotional or Behavioral Disorders*, [Online], source: www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles [22 October 2017].

^{๑๔} ชุตินาถ ธารแก้ว, “การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต นักเรียนของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๔ (ปทุมธานี –สระบุรี)”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

ผู้ปกครองได้รวมพลังที่จะสร้างสรรค์ครอบครัว และได้ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน โรงเรียนได้ให้โอกาสครอบครัวต่างๆ เสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ อันจะนำไปสู่ข้อสรุป เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทางโรงเรียนต่อไป กระบวนการประชุมผู้ปกครอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่เรียบง่าย ผลการดำเนินการเป็นพลวัตร มีผลทางบวกต่อนักเรียนครอบครัวและทางโรงเรียนยังมีผลสำคัญต่อการมาโรงเรียนของนักเรียน ซึ่งวิธีแก้ปัญหาดังกล่าวมีประสิทธิภาพดีกว่ารูปแบบการแก้ปัญหาที่เรียนในปัจจุบัน^{๑๕}

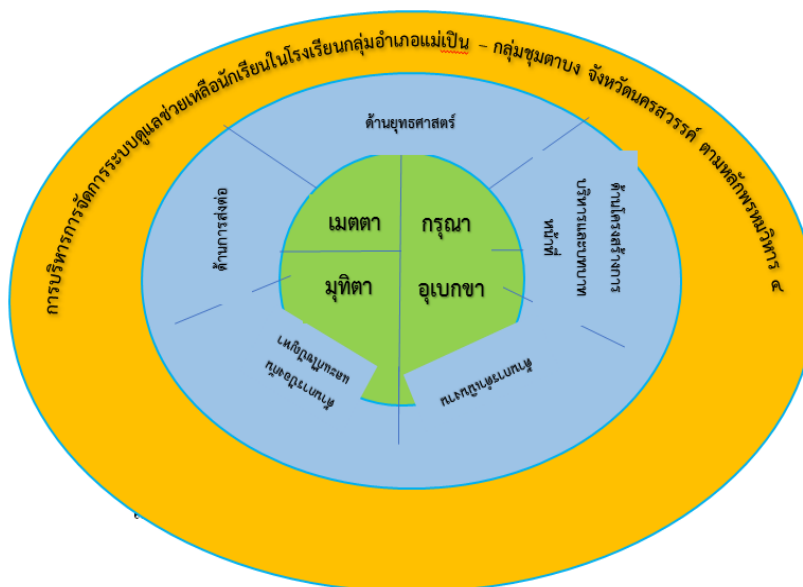
๕. ด้านการส่งต่อ ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ โรงเรียนมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อเข้ามาให้ความรู้กับนักเรียนช่วยตอบปัญหา และช่วยแก้ปัญหาให้กับนักเรียนทุกคน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการวางแผนกระบวนการส่งต่อภายในอย่างเป็นระบบ ซึ่งอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะผู้บริหารมีการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรารุณี เหล่าจินดา** ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๒ ผลการศึกษาพบว่า สภาพการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๒ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น ผู้ปกครองยังขาดความเข้าใจในการส่งต่อ และครูยังมีการทำงานสอนมาก จึงปฏิบัติงานในระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีปัญหาในระดับหนึ่งที่ไม่มาก และยังขาดการให้ความร่วมมือกันในการส่งต่อกับหน่วยงานในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ร่วมกัน และรวมทั้งระบบการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหา จึงควรได้รับความร่วมมือในการส่งต่อจากหน่วยงานอื่นให้มากขึ้น พร้อมทั้งให้ความรู้ต่อผู้ปกครอง และครูเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มากขึ้น^{๑๖} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อรุจิวัฒน์ วีระคำ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทาง การศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒ โดยรวมและรายด้าน ทั้ง ๕ ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก พิจารณาเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน และด้านการส่งต่อ ตามลำดับ

^{๑๕} วรารุณี เหล่าจินดา, “สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๒”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๕.

^{๑๖} อรุจิวัฒน์ วีระคำ, “การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทาง การศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย

แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน
กลุ่มอำเภอแม่เป็น - กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔

แผนภาพที่ ๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนเขตอำเภอแม่เป็น-ชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ได้ ดังนี้

๑. ด้านยุทธศาสตร์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการบริหารงาน การส่งเสริม สนับสนุน มีการวางแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ส่งเสริมงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนกับ แนวทาง คือ ผู้บริหารควรมีการวางแผนบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนอย่างยั่งยืน

๒. ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือ กระบวนการบริหารงาน การวางแผนทาง ผู้บริหารมุ่งเน้นการวางแผนการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน

๓. ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการบริหารงาน การจัดการเรียนรู้เพื่อประโยชน์สูงสุด ในการศึกษา วิเคราะห์ วางแนวทางการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มี ๖ แนวทาง

๔. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา คือ กระบวนการบริหารงาน ในการส่งเสริม ให้ครูศึกษา ข้อมูลนักเรียนกลุ่มเสี่ยงเป็นรายบุคคล และให้แจ้งข้อมูลเหล่านั้นให้ผู้บริหารทราบเป็นระยะ

๕. ด้านการส่งต่อ คือ กระบวนการบริหารงาน ผู้บริหารมีกระบวนการที่จะทำให้ผู้ดำเนินการงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก และรับทราบปัญหาของนักเรียนได้อย่างรวดเร็วและครบถ้วน

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เปิน – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ดังนี้

๑) ผู้บริหารและครูใช้ข้อมูลนี้เพื่อประกอบการวางแผนการปฏิบัติงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒) จากการศึกษาสภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สรุปได้ว่า มีความต้องการด้านการประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๓) ผู้บริหารควรประสานความร่วมมือในการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนกับหน่วยงานอื่นทั้งภายในและภายนอกเพื่อการดำเนินงานที่เข้มแข็ง

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรนำผลการศึกษาวิจัย แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนกลุ่มอำเภอแม่เปิน – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ในการ ให้ความช่วยเหลือส่งเสริม สนับสนุน เพื่อนำไปใช้ในการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและโรงเรียนกลุ่มอำเภอแม่เปิน - ชุมตาบง ควรมีการสนับสนุน ส่งเสริมการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านยุทธศาสตร์การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา และด้านส่งต่อ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ผู้วิจัยมีแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มอำเภอแม่เปิน – กลุ่มชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลัก พรหมวิหาร ๔ ซึ่งได้มีข้อคิดสำหรับผู้วิจัยที่จะดำเนินการวิจัยในครั้งต่อไปดังนี้

- ๑) ควรศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารและครูของรัฐและเอกชน
- ๒) ศึกษาประสิทธิภาพการใช้รูปแบบการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนของผู้บริหารในเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาในเชิงลึก
- ๓) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนของผู้บริหารและครู

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๖และแก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒).

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖.

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. “คู่มือครูที่ปรึกษาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน”. รายงานวิจัย.

กรมสุขภาพจิต: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๔.

ชุติมา ถาวรแก้ว. “การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักเรียนของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๔ (ปทุมธานี –สระบุรี)”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๙.

ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ. “การพัฒนาระบบการบริหารงานการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร”.รายงานการวิจัย. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

บุศรินทร์ ประคำมินทร์. “การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม”. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม -สิงหาคม ๒๕๕๘): ๑๑๑-๑๑๘.

ปราณี เตยอ่อน. “การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว สาครกิจโกศล”. งานค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘

พรพัฒน์ ภัคดีโพธิ์ และคณะ. “การศึกษากการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓๑”. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (กันยายน –ธันวาคม ๒๕๕๘): ๑๙๑-๑๙๖.

วรารุณ เหล่าจินดา. “สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๒”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๙.

สันติสุข สันติศาสนสุข. “องค์ความรู้ เรื่องระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน”. **วารสารวิจัยรำไพพรรณี** ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๒): ๘๗-๘๘.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒**. เอกสารสรุปย่อ องค์ความรู้กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๙.

อรุจิวัฒน์ วีระคำ. “การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๕๙.

“คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์ประสานงาน พาน้องกลับมาเรียน”. **หนังสือคำสั่งที่ สพฐ. ๑๑๙/๒๕๖๕ ๒๑** เมษายน ๒๕๖๕): ๑.

Douglas Cheney. **Transition of Secondary Student with Emotional or Behavioral Disorders**. [Online]. [Available]: www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles [22 October 2017].

กรองกาญจน์ เอกพิพัฒน์วงศ์. **สถิติเพื่อการวิจัย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://krongkan1.blogspot.com/p/blog-page_6.html [๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

มารยาท โยทองยศ. **การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่องานวิจัย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://bit.ly/2VhbWSP> [๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

ฤทธิไกร ไชยงาม. **มาตรวัดเจตคติแบบลิเคิร์ท (Likert rating scales)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/659229> [๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

พัฒนาการและรูปแบบการรำหน้าแตรง Development and the Styles Dancing Brass Band

ณัฐธิดา บุญมาทัน*

Nattida Boonmatan

ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

The Degree of Master of Fine Arts Program in Performing Thai Arts Buditpatanasilpa Institute

สุรัตน์ จงดา**

Surat Jongda

สุขสันติ แวงวรรณ***

Suksanti Wangwan

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, ประเทศไทย

Thai Arts Buditpatanasilpa Institute, Thailand

Email: nattida694@hotmail.com

Received: May 14, 2025

Revised: July 14, 2025

Accepted: July 16, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการ และองค์ประกอบของการรำหน้าแตรง (๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการทำรำหน้าแตรง งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า บริบททางสังคมและวัฒนธรรมการแสดงนางรำหน้าแตรง ของจังหวัดปทุมธานี แตรงเป็นวงดนตรีที่มีตั้งแต่สมัยโบราณ นอกจากบทบาทหน้าที่ในการบรรเลงดนตรีในงานทั่วไป และ ยังให้ความสำคัญแก่ผู้ชมแล้ว แตรงยังมีบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์และการสืบทอดที่สำคัญที่สุดคือการสืบทอดของนางรำ นอกจากนี้ทั้งคณะแตรงและนางร่ายยังช่วยอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงรูปแบบต่าง ๆ ที่นำมาแทรกไว้ในการทำรำหน้าแตรง ได้แก่ เพลงลูกทุ่ง ตามยุคสมัยนิยมเพลงร้องเล่น รวมถึงการช่วยอนุรักษ์และสืบทอดวงดนตรีแตรง ซึ่งเป็นวงดนตรีที่มีการรำประกอบหน้าแตรงอีกด้วย นอกจากนี้

* นางสาวณัฐธิดา บุญมาทัน ผู้วิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ Miss Nattida Boonmatan Buditpatanasilpa Institute of Fine Arts

** ผศ.ดร.สุรัตน์ จงดา อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก Asst.Prof.Dr.Surat Jongda Main Advisor

*** ผศ.ดร.สุขสันติ แวงวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม Asst.Prof.Dr.Suksanti Wangwan Co-Advisor

นางรำหน้าแถวยัง มีบทบาทในการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมในฐานะมหรสพพื้นบ้าน มอบความบันเทิงของผู้ชมเกิดจากการบรรเลงเครื่องดนตรี และการรำ ประการสุดท้าย คือ บทบาทในการอนุรักษ์สืบทอดมหรสพพื้นบ้านและวรรณกรรมประกอบการแสดง การร้อง เล่น เต้น รำ รวมถึงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลูกทุ่ง ลูกเกด การแหล่ เพลงร้องเล่น ซึ่งแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องที่แสดงนับได้ว่านางรำหน้าแถว จังหวัดปทุมธานี มีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อสังคมไทย ให้ความบันเทิง และยังสามารถอนุรักษ์และสืบทอดมหรสพพื้นบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้

คำสำคัญ : การพัฒนา; นางรำ; แถว; พื้นบ้านจังหวัดปทุมธานี; บริบททางสังคม

Abstract

This research article has two objectives: (1) to study the development and components of the “Na-Tra-Wong” dance, and (2) to study and analyze the dance movements. This research used qualitative research methodology by collecting data from research documents, in-depth interviews, analyzing the data and presenting the data.

The research results found that the social and cultural context of the Nang Ram Na Thong performance in Pathum Thani Province, the brass band is a musical band that has existed since ancient times. In addition to its role in playing music in general events and providing entertainment to the audience, the brass band also plays a role in preserving and passing on the most important role, which is the passing on of the dancers. In addition, both the brass band and the dancers help preserve and pass on various forms of performance that are inserted into the brass band dance, such as Luk Thung songs, popular songs, and play songs, as well as helping to preserve and pass on the brass band, which is a band that has dances in front of the brass band. In addition, the brass band dancers also play a role in entertaining the audience as a local entertainment, providing entertainment for the audience through the brass band performance and dancing. Finally, their role is in preserving and passing on local entertainment and literature that accompanies performances, singing, dancing, and various arts and cultures, such as Luk Thung, Likay, Lue, and play songs, which are inserted into the stories performed. It can be said that the brass band dancers in

Pathum Thani Province play an important role in Thai society, providing entertainment and also being able to preserve and pass on local entertainment. which is a part of Thai art and culture that has survived until today.

Keywords: Development; Dancers; Brass bands; Folk music of Pathum Thani Province; Social context

บทนำ

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมการแสดงมากมายที่เป็นเอกลักษณ์โดยแต่ละท้องถิ่นจะมีการแสดงทั้งการแสดงพื้นบ้านและการแสดงพื้นเมืองที่เหมือนหรือแตกต่างกัน แตรวงชาวบ้านในปัจจุบันนับว่า “แตรวงชาวบ้าน” เป็นการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมมาเป็นเวลานานซึ่งบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยรวมถึงการเล่นพื้นบ้านในประเทศไทยนั้นมีหลายอย่างบางชนิดมีทั้งกระบวนการรำมีการเล่นดนตรี การขับร้อง การปรบมือ ปัจจุบันนับว่าเป็นการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองปทุมธานี คำว่า “แตรวง” เป็นคำที่มีการใช้กันขึ้นแล้วในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ หรือก่อนหน้านั้นแตรวงในยุคแรกของไทยเป็นของมหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่มีพัฒนาการมาจากกองตรัสสัญญาณ โดยนอกจากการบรรเลงเพลงฝรั่งแล้วยังมีการนำเพลงไทยเข้ามาบรรเลง เช่น เพลงคลื่น กระทปฝั่ง เพลงทะเลบัว เป็นต้น จากแตรวงที่ใช้บรรเลงเพื่อให้สัญญาณเป่านาขบวนหรือประกอบพิธีต่างๆ พอถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แตรวงชาวบ้านถือกำเนิดโดยมักเกิดขึ้นตามกองทหารตั้งอยู่ นัยว่าทหาร แตรวงเป็นผู้ถ่ายทอดการเล่นแตรวงมาสู่ชาวบ้าน จนเกิดเป็นอาชีพ^๑

ปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่มีวงดนตรีแตรวงในรูปแบบต่าง ๆ บรรเลงด้วยการแห่โดยวิธีต่าง ๆ หรือรวมเพลงในวงดนตรีลูกทุ่งทั่วไป หรืออาจจะเป็นดนตรีชนิดการนั่ง คือการทำขบวนที่มีเครื่องดนตรีแต่ไปเป็นส่วนร่วมและทำให้เป็นที่นิยมกันมากในเขตภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดปทุมธานี ในการจัดงานในแต่ละครั้งจะเห็นการจัดขบวนแห่กันอย่างสนุกสนาน บางครั้งเป็นขบวนรถแห่ของชาวบ้านซึ่งอาจจะเห็นขบวนแตรวงจะมีการร่ายรำอย่างสนุกสนานมีทั้งการรำแบบมีกระบวนท่า และการรำแบบไม่มีกระบวนท่าของคนที่มาร่วมงาน ในการรำหน้าแตรวงหรือบรรเลงแตรวงยังมีการพัฒนาเข้าสู่ระบบโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และเริ่มมีการแข่งขันประกวดวงแตรวงโดยมีการใช้กระบวนท่ารำทางนาฏศิลป์ไทย ทำทางการรำแม่บทใหญ่ไปประกอบท่ารำแต่ละท่า และได้เห็นดนตรีแตรวงบรรเลงพิธีและงานอื่น ๆ อีก อาทิ

^๑ อานันท์ นาคคง, แตรวง, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑-๒๔.

งานขึ้นบ้านใหม่ โขนจุก ทำขวัญนาค แห่นาค แห่ขันหมาก ไหว้ครู ทอดกฐิน กระทั่งงานศพ มีการเล่น รื่นเริงในโอกาสต่าง ๆ มากมาย ทั้งตามฤดูกาลตามเทศกาลและตามโอกาสที่มีงานรื่นเริง การรำน้ำเตาะแว้ง นิยมและแสดงกันอยู่แพร่หลาย

นอกจากมีแต้แรงแล้วยังมีการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองปทุมธานีก็คือการแสดงการ รำซึ่งการรำจะแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การรำประกอบสลับสวดหน้าไฟ นิยมรำก่อนหรือหลัง พระสวด และรำหน้าไฟ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่นางรำที่อยู่ในวงแต้แรงจะหารับจ้างรายได้พิเศษนอกจากการรำ หน้าขบวนรำแต้แรง ๒) กระบวนกรำหน้าแต้แรงจะรับงานการรำแบบอิสระจึงเกิดช่วงการรำอิสระและ มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุค ตามสมัยไปตามความชอบของคนจ้าง หลายโอกาสและเป็นศิลปะที่ให้ความ บันเทิงใจ กระบวนทำรำก็ตื่นมีความโดดเด่นน่าสนใจสนุกสนานไม่อวดฝีมือของผู้แสดง มีบทขับร้องประกอบ ทำรำหรือไม่มีบทร้องก็ได้ มีการทำท่าทางเข้ากับทำนองดนตรี โดยทั่วไป ลักษณะการแสดงมีทั้งชายหรือ หญิงเป็นคู่เป็นกลุ่ม สอดคล้องต่อเนื่องกันเป็นลีลาเฉพาะของผู้แสดงแต่ละคน ปัจจุบันนี้เริ่มมีการประกวด แต้แรงพร้อมนางรำในระดับโรงเรียน แต้แรงจึงมีความน่าสนใจยังมีผู้ที่รำหน้าแต้แรงอีกที่หนึ่งที่ยังคงสืบทอด และอนุรักษ์การแสดงรำวงหน้าแต้แรงไว้ให้คงอยู่ในปัจจุบันโดยมีรูปแบบการบรรเลงถูกปรับเปลี่ยนยุค ทั่วทำนองขึ้นมาเป็นเพลงลูกทุ่งการสืบทอดทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนกรำที่ประกอบไปด้วยวิธีการเรียน รู้อาจเกิดขึ้นโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิด ครูพักลักจำ ตลอดจนอุปนิสัยของประชาชนในท้องถิ่นมี ลีลาท่าทางที่แตกต่างกันออกไป แต่ก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงและพักผ่อน หย่อนใจซึ่งมีความแตกต่างกันตามกลุ่มชาวบ้าน การแสดงจึงมีการถ่ายทอดสืบทอดกันและพัฒนาดัดแปลง ขึ้น และออกมาในรูปแบบของกระบวนทำรำและการประกอบอาชีพ เช่น มอญรำ ลิเก ลำตัด แต้แรง เป็นต้น คณะแต้แรงบัวแก้วเกษร อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี รับงานแสดงเป็นคณะที่อนุรักษ์และสืบทอด รำหน้าแต้แรง ซึ่งมีลักษณะการรำคล้ายๆกับรำวงของไทยการรำรำที่ใช้มือแขนและลำตัวโดยเดินแปลแถว ทำรำไม่มีชื่อเป็นการรำก็ตื่นแบบไม่มีแบบแผนท่าทางการเต้นอย่างอิสระการรำหน้าแต้แรงจังหวัด ปทุมธานี ยังคงมีการอนุรักษ์ไว้ที่คณะบัวแก้วเกษร

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของการรำหน้าแต้แรงคณะ บัวแก้วเกษร จังหวัดปทุมธานี ที่มีการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม จึงมีความสนใจที่จะ ศึกษาการพัฒนาการองค์ประกอบของการรำหน้าแต้แรง และวิเคราะห์รูปแบบการกระบวนทำรำ หน้าแต้แรงรวมทั้งองค์ประกอบความสำคัญ เครื่องดนตรี บทเพลง กระบวนทำรำ การแต่งกาย โอกาส ในการรำ และการบริหารจัดการของคณะบัวแก้วเกษร จังหวัดปทุมธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาพัฒนาการ และองค์ประกอบของ การรำน้าแตรวง
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการรำน้าแตรวง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มบุคคลข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

๑. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

งานวิจัยนี้ประกอบด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านแตรวง กลุ่มอาจารย์นักดนตรี กลุ่มนักดนตรี ในจังหวัดปทุมธานีหรือที่เกี่ยวข้อง กลุ่มครูนาฏศิลป์ และกลุ่มนักเรียน ที่มีได้รับการสืบทอดด้านดนตรีและ นาฏศิลป์ไทยการรำน้าแตรวง ของคณะบัวแก้วเกษร ดังต่อไปนี้

๑.๑ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านแตรวง

๑) นายสุดแดน สุขเกษม ตำแหน่งครูโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน เป็นนักดนตรีและ นักเรียบเรียงประสานบริษัทในเครือดาราวิดีโอจำกัดสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง ๗

๒) นายณรงค์ รัตนชัยแก้ว อดีตนักดนตรีบริษัท เวอร์คพอยท์ เอ็นเทอร์เทนเมนท์ จำกัด (มหาชน) ปัจจุบันครูโรงเรียนบัวแก้วเกษร ตำแหน่งครูชำนาญการ ด้านดนตรี

๓) นางณัฐธิดา บุญรอด ปัจจุบันครูโรงเรียนสายน้ำผึ้งในพระอุปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร ตำแหน่งครูชำนาญการ ด้านนาฏศิลป์

๑.๒. กลุ่มอาจารย์นักดนตรี

๑) นายวิโรจน์ เวชชะ อดีตอาจารย์ภาควิชาศิลปนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์

๒) นายสุธีร์ เรืองสุวรรณ อดีตครูดนตรีโรงเรียนบัวแก้วเกษรและปทุมวิไล ตำแหน่ง อาจารย์ ๒ ระดับ ๗ ปัจจุบันข้าราชการบำนาญ

๓) นายประดับ บุชบา ครูโรงเรียนสายน้ำผึ้งในพระอุปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร ครูชำนาญการ อาจารย์ด้านดนตรี และอดีตนักดนตรีนักดนตรีบริษัท เวอร์คพอยท์ เอ็นเทอร์เทนเมนท์ จำกัด (มหาชน)

๑.๓. กลุ่มนักดนตรีในจังหวัดปทุมธานีหรือที่เกี่ยวข้อง

๑) นายทรงพร อ่ำเกตุ รับราชการกรมป่าไม้กรุงเทพมหานคร ผู้ร้องเพลงประกอบละครและ นักแสดงบริษัทดาราวิดีโอ ลาตหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๒) นายสุวัฒน์ อรรถฤกษ์ กองการสังคีตกรมศิลปากร กรุงเทพมหานคร

๓) นายวิรัตน์ ครองแถว หัวหน้าแตรวงน่องนุชเมืองปทุมธานี อาจารย์สอนดนตรีโรงเรียน ระเปียบวิทยา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

๔) นายสุรินทร์ เปลี่ยนสมัย เป็นนักดนตรีประจำวงพุทธรักษา รับราชการกรม อุทการเรือ กรุงเทพมหานคร

๑.๔. กลุ่มครูนาฏศิลป์

๑) นางณัฐรี พิณพาทย์ จบการศึกษาชั้นปริญญาตรี รับราชการ ตำแหน่งครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษด้านดนตรีและนาฏศิลป์

๒) นางศศิสมย์ พิณพาทย์ จบการศึกษาชั้นปริญญาตรี เชี่ยวชาญด้านดนตรี และนาฏศิลป์

๑.๕ กลุ่มนักเรียน

๑) นางสาวสิริณญา แก้วเหลือง ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบัวแก้วเกษร

๒) นางสาวสุตาภัทร เชียงรส ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบัวแก้วเกษร

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ความสำคัญ บริบท โครงสร้าง เป็นการเก็บข้อมูลโดยอาศัย การสนทนาซักถาม และโต้ตอบระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญการพัฒนาการรำหน้าแตงรวง องค์ประกอบการรำ รูปแบบการรำ วิธีการหานักดนตรี แรงบันดาลใจของการเป็นนางรำแตงรวง กระบวนการฝึกนางรำแตงรวง และกลวิธีอื่น ๆ ในการแสดงนางรำแตงรวง ปัญหาและอุปสรรคในการฝึกหัดการนางรำแตงรวงของคณะบัวแก้วเกษร จังหวัดปทุมธานี

๒.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาใช้ประโยชน์ในการวิจัย เรื่อง การรำหน้าแตงรวงจังหวัดปทุมธานีที่มีการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีกันมา ได้กำหนดข้อมูลดังนี้

๑) ข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ ข้อมูลที่มีการบันทึกในรูปแบบเอกสาร เช่น เอกสารทางภูมิศาสตร์ ประชากร ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมทางการรำหน้าแตงรวง ศึกษาการสืบด้านประวัติความเป็นมาของการพัฒนาการรำหน้าแตงรวง การสืบทอด และประวัติคณะแตงรวง ในพื้นที่และข้อมูลเบื้องต้นในการแสดงจากคณะแตงรวงอื่น ๆ

๒) ข้อมูลด้านอุปกรณ์ เช่น กล้องถ่ายภาพนิ่ง กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว เครื่องบันทึกเสียง และเทปบันทึกเสียง อุปกรณ์ในการจดบันทึกเพื่อใช้จัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการถอดบทสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษา

ข้อมูลด้านสัมภาษณ์ การสังเกต และฝึกปฏิบัติ เช่น สัมภาษณ์โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงแบบสนทนากลุ่ม แบบไม่มีโครงสร้าง โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง สังเกต บันทึกภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จัดหมวดหมู่และตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มาวิเคราะห์ด้วย ๒ วิธีการ คือ

๑. วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต และ จดบันทึก ในลักษณะการบรรยายข้อมูล (Descriptive)

๒. วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากข้อมูลเอกสาร ภาพถ่าย และวีดิทัศน์การแสดงรำหน้าตรว คณะบัวแก้วเกษร จังหวัดปทุมธานี โดยกำหนดเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ผลการวิจัย

การพัฒนาการและรูปแบบการรำหน้าตรวนั้นมีมาเป็นเวลานาน บ่งบอกถึงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและเป็นการละเล่นพื้นบ้านในประเทศไทย ทั้งทั้งการละเล่น การรำ การตีเกาะเคาะไม้ หรือแค่เพียงการปรบมือ นอกจากนี้ยังมีการละเล่นอีกชนิด คือ ตรว ซึ่งในวงดนตรีชนิดนี้ ก็มีการรำหน้าตรว ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ มีการพัฒนามาจากกองแตร ที่บรรเลงให้ฝรั่งฟัง และยังบรรเลงเพลงไทยด้วย ไม่ว่าจะเป็นเพลงคลื่นกระทบฝั่ง ทะเลบัว จนเมื่อถึง รัชกาลที่ ๖ ตรวก็ถือกำเนิดขึ้น ในจังหวัดที่มีกองทหารตั้งอยู่ ตามกองต่างๆ และเริ่มแพร่หลายสู่ชาวบ้าน จนเกิดเป็นอาชีพ “รับเล่นตรว” เพื่อความบันเทิงของชาวบ้าน ได้มีการพัฒนาเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียน ทั่วประเทศทำหน้าที่บรรเลงเชิญธงชาติขึ้นสู่ยอดเสา นำแถวนักกีฬา และนำแถวลูกเสือ จวบจนทุกวันนี้และได้พัฒนาด้านการเรียนการสอน มีการซ่อมลูกศิษย์รุ่นต่อรุ่น เช่นโรงเรียนที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ คือตรวคณะบัวแก้วเกษร จังหวัดปทุมธานี คณะตรว รับงานแห่ และสร้างความบันเทิง

วิวัฒนาการมาโดยตลอดกล่าวไว้ในหนังสือแตรและตรวของชาวสยามจากวัฒนธรรมตะวันตกสู่กรุงสยามไว้ว่า สังคมไทยมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศมาอย่างยาวนานทั้งเพื่อนบ้านรอบด้านและชาติพันธุ์ห่างไกล ส่งผลให้เกิดพัฒนาการทางการเมืองเศรษฐกิจในหลายมิติ การเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกถูกนำมาปรับใช้กับวิถีไทยหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย สถาปัตยกรรม เทคโนโลยี แม้กระทั่งการดนตรีซึ่งแต่เดิมคนสยามมีดนตรีหลากหลายอยู่แล้วนอกจากนั้นยังรับสิ่งที่เป็นมรดกดนตรีตะวันตกเข้ามาด้วย แต่ได้ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่กาลสมัย และ รสนิยมของผู้ฟัง การพัฒนาทางดนตรีแตร สันนิษฐานว่าเรียกชื่อตามเสียงที่ได้ยิน เหมือนกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ที่คนไทยนิยมเรียกกัน เช่น ไดอินเสียง “ฉิ่ง” ก็เรียกชื่อว่า “ฉิ่ง” ไดอิน “ฉิ่ง” ก็เรียกชื่อว่า ฉิ่ง ไดอินเสียง กรับ ก็เรียกชื่อว่า กรับ เป็นต้น ส่วนตรวนั้น บ้างก็เรียกว่า แกร บ้างก็เรียกว่า ตร เพราะอาการที่ลิ้นสับกระร่วเสียงออกมาดัง แพร แพร แล้วกลายมาเป็นแกร หรือ ตร ในภายหลัง คำว่า ตร เป็นชื่อรวม ๆ ใช้เรียกเครื่องดนตรีที่ทำ

ด้วยโลหะ ส่วนใหญ่ทำด้วยทองเหลือง (Brass) เรียกกันทั่วไปว่าเครื่องทองเหลือง แต่เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ทำให้เกิดเสียง โดยใช้ลมเป่า (Wind instrument) โดยเป่าลมให้ผ่านเข้าไปในท่อ (Aerophone) สามารถเปลี่ยนแปลงเสียงได้ ๒ วิธีด้วยกันคือ อาศัยริมฝีปากในการเปลี่ยนเสียงและต่อมาใช้ระบบลูกสูบในการเปลี่ยนเสียง สำหรับแตรในสังคมสยามนั้น แตรเป็นเครื่องดนตรีต่างชาติเข้ามาในสังคมสยาม ๒ กระแสดังนี้กัน กล่าวคืออิทธิพลของอินเดียและอิทธิพลของฝรั่งเศสตะวันตก แตรที่รับเข้ามา กับพิธีพราหมณ์ แตรใช้ในพิธีกรรมใช้คู่กับสังข์ ซึ่งน่าจะเป็นแตรงอน แตรประเภทนี้อินเดียอาจจะรับมาทำพิธีกรรม ซึ่งน่าจะเป็นของกลุ่มอินเดียเหนือ แขนขาว ในหลักฐานวรรณคดีหรือหลักฐานโบราณวัตถุถึงแตรน่าจะ หมายถึง แตรงอน^๒

๑. วิวัฒนาการของแตรวง

๑.๑ วิวัฒนาการของแตรวง ช่วงสมัยสุโขทัย

ภาพที่ ๑ แตรงอนทำด้วยทองเหลืองชุบเงิน ซึ่งเลียนแบบของเก่า เดิมนั้นทำด้วยทองเหลืองหรือเงิน

แตรงอน เนื่องจากอินเดียมีแตรรูปแบบเดียวกันนี้ใช้อยู่ และมีชื่อซึ่งแปลความหมายว่าเขาสัตว์ ซึ่งเดิมคงทำจากเขาสัตว์ แตรงอนของไทยที่ใช้ในงานพระราชพิธีของไทย ทำด้วยโลหะชุบเงินทำเป็นสองท่อนสวมต่อกัน ท่อนแรกเป็นหลอดโค้งเรียวยาว สำหรับเป่าลมปากตรงที่เป่าทำให้บานรับกับริมฝีปาก เรียกว่า “กำพวด” ท่อนปลายเป็นลำโพง มีเส้นเชือกมัดกับนิ้วมือ ท่อนเป่ากับท่อนลำโพงไว้ด้วยกัน

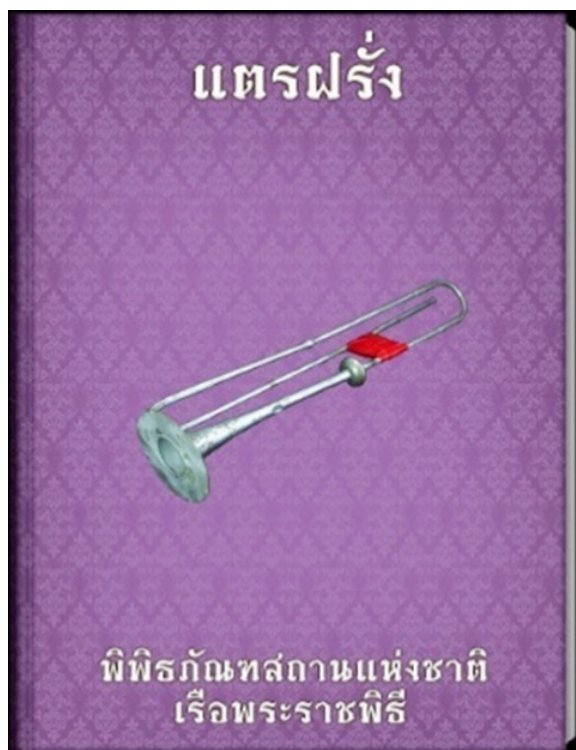
^๒ สุกรี เจริญสุข, แตรและแตรวงชาวสยาม, (กรุงเทพมหานคร: ด็อกเตอร์เชิดการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๗-๑๐.

ภาพที่ ๒ การเป่าสังข์ในพิธี

สังข์ เป็นเปลือกหอย ที่ขรุขระต้องนำมาขัดก่อนมีลักษณะสีขาว เมื่อตัดกันหอยออกก็จะเป็นรู สามารถเป่าให้มีเสียงดังได้

๑.๒ วิวัฒนาการของแตรวงช่วงสมัยอยุธยา

ภาพที่ ๓ แตรวง

สันนิษฐานว่า แตรอีกชนิดหนึ่งเป็นแตรของฝรั่งที่เข้ามาในสมัยอยุธยา เมื่อฝรั่งได้เข้ามาค้าขายกับกรุงสยาม ฝรั่งนำทหารเข้ามาเชื่อมสัมพันธไมตรี แตร ในความหมายนี้น่าจะ เป็นทรัมเป็ต (แตรฝรั่ง) หรือแตรยาว (Natural Trumpet) ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ปรากฏในหมายรับสั่งเรียกว่าแตรวิลันดาชาวบ้านทั่วไปเรียกกันว่า แตรลางโพง ซึ่งมาจากคำว่า ลำโพง หมายถึงแตรที่มีปากบาน แตรเข้ามาอยู่ในพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ อยู่คู่กับพิธีกรรมของราชสำนัก อยู่กับราชการทหาร อยู่กับชาวบ้าน แตรฝรั่ง ก็คือ แตรอยู่ในฐานเครื่องดนตรีชั้นสูง อยู่กับพิธีกรรม ฝรั่งใช้แตรเป่าเป็นสัญญาณเมื่อเรือจะออกหรือเมื่อเรือจะเทียบท่า ต่อมาแตรได้พัฒนาจากใช้คนเป่า มาใช้เป็นแตรติดกับหัวเรือ “แตรเรือ” โดยใช้ลมจากเครื่องยนต์เป่าแตร และได้พัฒนาเป็นลูกยางทำเป็นถุงลมปอง ปิ๊บให้ลมวิ่งผ่านลิ้นแตร พบในเรือฝรั่งทั่วไปที่ผ่านมาในแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาแตรหัวเรือได้พัฒนาไปเป็นแตรเรือขายสินค้าขนาดเล็ก เรือขายกล้วยเตี้ยว เรือขายของชำ และรถเข็นที่ขายส้มตอง ขายไอศกรีม ที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน^๓

๑.๓ วิวัฒนาการของแตรวง ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์

ภาพที่ ๔ วงโยธวาทิตในปัจจุบัน

^๓ พูนพิศ อมาตยกุล, รัชชยา นัจจนาวากุล, แตรสยาม, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับมูลนิธิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๙), หน้า ๔๓.

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงบัญญัติคำ ดุริยางค์ ขึ้น ดังนั้น วงดนตรีทั้งหลายจึงหันมาใช้คำ ว่า ดุริยางค์ แทนคำว่าวงดนตรี อาทิ วงจุลดุริยางค์ วงดุริยางค์สากล วงดุริยางค์ไทย เป็นต้น ต่อมาอาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ใช้คำว่า โยทวาทิต ขึ้น โดยนำเอาคำว่า โยธา ผสมกับคำ วาทิต กลายเป็นโยทวาทิต ซึ่งใช้กันในปัจจุบันในความหมายของวงดนตรีสากล สำหรับการสวนสนามของทหาร และหมายรวมถึงวงดุริยางค์ที่ใช้สวนสนามของนักกีฬาด้วยทั้ง ดุริยางค์ และ โยธวาทิต มีความหมายว่าวงดนตรีเช่นเดียวกันปัจจุบันวงโยทวาทิต หมายถึง แตรวง วงดุริยางค์ใช้ในการ ความหมายของการบรรเลง เช่น วงดุริยางค์กรมศิลปากร วงดุริยางค์ซิมโฟนีกรุงเทพ เป็นต้น สำหรับ วงโยธวาทิตนั้น นิยมใช้กับดนตรีที่ใช้ในการสวนสนามของกองดุริยางค์ทหาร กองลูกเสือ นอกจากนั้น วงโยธวาทิตได้แพร่เข้าไปสู่ระบบการศึกษา เข้าไปอยู่ในโรงเรียนทั่วประเทศทั้งระดับประถมศึกษาและ มัธยมศึกษา วงโยธวาทิตมีหน้าที่นำแถวนักกีฬา นำแถวลูกเสือ^๔

๑.๔ วิวัฒนาการของแตรวง ช่วงสมัยปัจจุบัน วงแตรวงชาวบ้าน

ภาพที่ ๕ แตรวงชาวบ้าน ปทุมธานี

^๔ อธิพิณ สวัสดิ์พิณฑุภา, การปรับตัวของแตรวงชาวบ้านในสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘), หน้า ๑๕.

แตรวง เชื่อว่ามีก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕ ประเพณีดั้งเดิมของชาวปทุมธานีที่พัฒนามาจากองแตรวง สัญญาณ บรรเลงเพลงฝรั่งและนำเพลงไทยเข้ามาบรรเลงด้วย เช่น เพลงคลื่นกระทบฝั่ง ทะเลบัว เป็นต้น จากแตรวงทหารที่ใช้บรรเลงเพื่อให้สัญญาณเป่านาขบวนหรือประกอบพิธีต่าง ๆ จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แตรวงชาวบ้านก็ถือกำเนิดขึ้นโดยมากมักเกิดขึ้นตามในจังหวัดที่มี กองทหารตั้งอยู่ ตามกองต่าง ๆ และเริ่มแพร่หลายสู่ชาวบ้านจนเกิดเป็นอาชีพรับเล่นแตรวง เพื่อความบันเทิง ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้แตรวงแพร่หลาย การเข้ามาของภาพยนตร์และก่อนจัดฉายจะมีการจัดขบวนแห่ไปด้วยเพื่อประชาสัมพันธ์ภาพยนตร์ของตัวเองไปตามย่านชุมชน โดยมีคณะแตรวงร่วมขบวนแห่ไปด้วย สร้างความครื้นเครงเมื่อมีการจัดงานก็มักจะจ้างคณะแตรวงไปร่วมแห่ขบวนจนกลายเป็นประเพณีนิยม แตรวงชาวบ้านในสังคมชนบทเป็นการแสดงถึงความสนุกสนาน ความรื่นเริง ไร้กฎเกณฑ์ ไม่เป็นระเบียบ ชาวบ้านจะเข้ามาร่วมสนุกกับนักดนตรีอย่างเป็นกันเอง เดินรำไปกับจังหวะดนตรี สนุกสนานไปกับลีลาของเพลงามารถเล่นได้ทั้งกลางแจ้งและในร่ม ไม่ต้องการเวทีตามระเบียบ มีอิสระ^๕

เพื่อให้เกิดเข้าใจความถึงองค์ประกอบของการพัฒนาการตั้งแต่ยุคแรกจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลที่นำมาศึกษานั้น โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา เข้าไปตามสถานที่ต่าง ๆ สรุปลำดับดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ สรุปลำดับวิวัฒนาการแตรวงตั้งแต่สมัยแรกจนถึงปัจจุบัน

สมัยสุโขทัย	สมัยอยุธยา	สมัยรัตนโกสินทร์	สมัยปัจจุบัน
-แตรวงอน (แตรวงอนของไทย ลักษณะการใช้งานสำหรับพิธีกรรมทางศาสนาและใช้ในงานพระราชพิธีของไทย) -สังข์ 	-แตรวงฝรั่ง (ลักษณะการใช้งานแตรวงเข้ามาอยู่ในพิธีกรรมที่ศักสิทธิ์อยู่คู่กับพิธีกรรมขอราชเป็นแตรวงสัญญาณแสดงการเข้าออกในการเทียบท่าเรือสินค้าของชาติตะวันตก)	-วงโยธวาทิต (ลักษณะการใช้งานทางด้านทหารเป่าเป็นสัญญาณบอกเหตุการณ์ต่าง ๆ การสวนสนามของกองดุริยางค์ทหาร กองลูกเสือและเพื่อความบันเทิงนอกจากนี้วงโยธวาทิตได้แพร่เข้าไปสู่ระบบการศึกษา	-แตรวง -แตรวงพื้นบ้าน (ลักษณะการใช้งานนำขบวนแห่ต่าง ๆ และเป็นการแสดงถึงความสนุกสนาน ความรื่นเริงเพื่อความบันเทิง)

^๕ พระศักดิ์ หินเมืองเก่า, ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเซ็นเตอร์พีซ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๕.

๒. ความเป็นมาแตรวงคณะบัวแก้วเกสร

แตรวงคณะบัวแก้วเกสร อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยมีนายณรงค์ รัตนไทรแก้ว เป็นผู้ฝึกซ้อม ซึ่งนายณรงค์ เป็นลูกศิษย์ของคุณครูณอม โพธิ์สุวรรณ เป็นหัวหน้าคณะบัวแก้วเกสร มีผู้อำนวยการ จรัญ ดีงาม ก่อตั้งขึ้นพร้อมกับวงดนตรีลูกทุ่งของโรงเรียนขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขา ศิลปะการแสดง (ดนตรี-พื้นบ้านแตรวง) แตรวงคณะบัวแก้วเกสร ได้พัฒนาขีดความสามารถ ทางด้านการแสดงอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านการทำกิจกรรมของโรงเรียนแสดงในงานต่าง ๆ ของชุมชนใกล้เคียงและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่ให้ออกาสนักเรียนเสนอผลงาน โดยมีสมาชิกผู้บรรเลง ๑๒ คน ผู้รำประกอบการแสดง ๘ คน รวม ๒๐ คน รูปแบบการแสดงเป็นการนำเพลงมาร์ช เพลงไทยเดิม เพลงร่ำวง ลูกทุ่งหรือเพลงสมัยนิยมมาบรรเลงโดยมีรำประกอบให้เป็นไปตาม ลักษณะของงาน นอกจากนี้ยังได้เข้าประกวดแตรวงในการแข่งขันต่าง ๆ ของกระทรวงวัฒนธรรม และตามหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้รับรางวัลมากมาย บทเพลงของแตรวงที่ใช้บรรเลง ในคณะบัวแก้วเกสร ชื่อหัวหน้า นายณรงค์ รัตนไทรแก้ว แบ่งออกเป็นบทเพลงสำหรับงานมงคล และงานอวมงคลในการแสดงแตรวง ส่วนใหญ่จะบรรเลงเพลงไทย เพลงมาร์ชเพลงไทย ตามสมัยนิยมมีการขับร้องประกอบ เครื่องดนตรี เครื่องห่มเป็ด แซกโซโฟน คีย์บอร์ด กีต้าเบส ทอมโบน กลองชุด กลองแขก และจังหวะ ใช้แต่รับร้อง ส่วนเพลงที่ใช้บรรเลงงานอวมงคล ส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยงานกันหรือร่วมกับวงอื่นการบรรเลงเพลงมอญ อย่างปี่พาทย์มอญ เช่น เพลงประจำวัด นางหงส์ เพลงมอญอ้อยอิ่ง เพลงเรื่องต่าง ๆ

บทเพลงที่ใช้สำหรับรูปแบบการแสดงเป็นการนำเพลงมาร์ช เพลงไทยเดิม เพลงร่ำวง ลูกทุ่งหรือ เพลงสมัยนิยมมาบรรเลงโดยมีรำประกอบให้เป็นไปตามลักษณะของงาน เพลงตามสมัยนิยม จังหวะร่ำวง ข่า ข่า ข่า ตะลุง ฯลฯ และเพลงอื่น ๆ อีกมากมายที่ควบคุมจังหวะแบบมาร์ชหรือแบบกราว การต่อเพลง และบันทึกโน้ต แตรวงคณะบัวแก้วเกสร ครูณรงค์ รัตนไทรแก้วใช้การอ่านโน้ต ซึ่งโน้ตที่ใช้บรรเลงจะเป็นโน้ตไทย แยกแต่ละเครื่องมือ การสืบทอดแตรวงคณะบัวแก้วเกสร ชื่อ นายณรงค์ รัตนไทรแก้ว ได้ฝึกฝนลูกหลาน ให้หัดเป่าแต่รเพื่อออกงานการแสดงตามงานต่าง ๆ การรับงานและรายได้ กระบวนท่ารำของแตรวงคณะบัวแก้วเกสรจะเริ่มจากเพลงมาร์ช เพลงไทยเดิม เพลงร่ำวง หรือเพลงสมัยนิยม บางครั้งเจ้าภาพให้มินางรำไปด้วยเลย หรือมีแขกในงานเล่นรำกันเอง บางงานเจ้าภาพเป็นผู้จ้ำนางรำมาเอง ส่วนใหญ่จะใช้จ้ำกลุ่มนางรำรับจ้ำ หรือมีกลุ่มแม่บ้านที่ว่างงานมารำ การแต่งกายของรำหน้าแตรวงชาวบ้าน บางงานไม่เน้นเรื่องชุด แต่บางงานแล้วแต่กลุ่มนางรำที่หามาบ้างใส่ชุดไทย บ้างชุดคล้าย แด้นซ์เซอร์กระโปรงบานสั้น ๆ บางงานก็ใส่ชุดไทย โจงกระเบน โอกาสที่ใช้รำหน้าแตรวง งานมงคล งานเทศกาลต่าง ๆ งานบวช^๖

^๖ สัมภาษณ์, ณรงค์ รัตนไทรแก้ว, ความเป็นมาแตรวงคณะบัวแก้วเกสร, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๓.

การพัฒนาการและรูปแบบแตงของคณะแตงคณะบัวแก้วเกษร อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยคณะแตงดังกล่าวมานี้ก็กลับกลายเป็นการแสดงพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแท้ไปด้วยสร้างความครื้นเครงด้วยรูปแบบการบรรเลงเพลงที่นิยมใช้เพลงไทยเดิม ซึ่งถูกปรับประยุกต์ท่วงทำนองขึ้นมาเป็นเพลงลูกทุ่ง นำมาเล่นภายในงานของชาวบ้าน และได้รับรางวัลการเข้าแข่งขันแตงดังนี้

- พ.ศ. ๒๕๕๒ ที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดการประกวดขึ้นคณะบัวแก้วเกษรเป็นจำนวนหนึ่งในแตง ได้เข้าร่วมการประกวดและได้รางวัลรองชนะเลิศการแข่งขันแตง ซึ่งถ้วยทองคำ

- พ.ศ. ๒๕๕๒ รางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่ง การแข่งขันแตงพื้นบ้าน ซึ่งถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

- พ.ศ. ๒๕๕๓ รางวัลรองชนะเลิศอันดับสอง การแข่งขันแตงพื้นบ้าน ซึ่งถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

- พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งเนื่องจากในการแข่งขันมีนางรำหน้าแตงชัดเจนและที่น่าสนใจการรำมีท่ารำประยุกต์โดยใช้ท่าแม่บทที่เรียนกันในภาคนาฏศิลป์ไทยเข้าไปประยุกต์ใช้ แต่ช่วงสุดท้ายท่ารำจะกึ่งแนวเต้นจึงมีความสนใจในการเก็บข้อมูลในแตงคณะบัวแก้วเกษร อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาการและรูปแบบแตงช่วงสมัยสุโขทัย ช่วงสมัยอยุธยา ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ ถึงช่วงสมัยปัจจุบัน มีรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ของแต่ละสมัย เช่น ช่วงสมัยสุโขทัย เริ่มแตงอนของไทย และสังข์มีลักษณะการใช้งานสำหรับพิธีกรรมทางศาสนาและใช้ในงาน พระราชพิธีของไทย พอมาช่วงสมัยอยุธยาเริ่มแตงฝรั่ง ลักษณะการใช้งานแตงเข้ามาอยู่ในพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ อยู่คู่กับพิธีกรรมขอราชเป็นแต่แรก สัญญาณแสดงการเข้าออกในการเทียบท่าเรือสินค้าของชาติตะวันตก ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มก่อตั้งเป็นวงโยธวาทิต ลักษณะการใช้งานทางด้านทหารเป่าเป็นสัญญาณบอกเหตุการณ์ต่าง ๆ การสวนสนามของกองดุริยางค์ทหาร กองลูกเสือ และเพื่อความบันเทิงนอกจากนั้นวงโยธวาทิตได้แพร่เข้าไปสู่ระบบการศึกษา ช่วงสมัยปัจจุบัน เริ่มเป็นแตง และแตงพื้นบ้าน ลักษณะการใช้งานนำขบวนการแห่ต่าง ๆ และเป็นการแสดงถึงความสนุกสนาน ความรื่นเริงเพื่อความบันเทิงซึ่งสอดคล้องกับพันทิพา สิงห์ขุฑิต^๗ ได้กล่าวไว้ว่าการแสดงพื้นบ้าน อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการศึกษาความเป็นมารูปแบบและกระบวนการทำรำของการแสดงพื้นบ้าน รวมทั้งบทบาทและการจัดการแสดงพื้นบ้านของ อำเภอยะหริ่ง จังหวัด

^๗ พันทิพา สิงห์ขุฑิต, “การแสดงพื้นบ้านอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษามหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๒.

นครสวรรค์ ผลการศึกษาด้านบทบาทของการแสดงพื้นบ้านพบว่า มี ๖ ประการ คือ การแสดงพื้นบ้านเป็นเครื่องบันเทิงให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้าน เป็นสื่อในการปะทะสังสรรค์หรือการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในการทำงานและการประกอบ พิธีกรรม เป็น เครื่องมือสื่อสารทำหน้าที่กระจายข่าวในชุมชน บทบาทในการให้การศึกษาทำหน้าที่ในการสั่งสอนให้ ความรู้และบทบาทในการเป็นอาชีพเมื่อการละเล่นได้พัฒนามาเป็นการแสดงในปัจจุบันบทบาทของการแสดงพื้นบ้านลดลงมาก เนื่องจากอิทธิพลของความเจริญด้านเทคโนโลยีที่แพร่เข้าไปในชุมชน ประกอบกับมีสิ่งบันเทิงสมัยใหม่เข้ามาแทนที่บทบาทการแสดงพื้นบ้าน ดังนั้น การแสดงพื้นบ้านจึงเป็น สิ่งบันเทิงของผู้มีอายุเล่นกันตามโอกาสที่มีอยู่น้อยเพื่อรอเวลาจากไปพร้อมกับผู้มีอายุเหล่านั้น

การพัฒนาการและรูปแบบแตงของคณะแตงคณะบัวแก้วเพชร อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยคณะแตงดังกล่าวมานี้ก็กลับกลายเป็นการแสดงพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแท้ไปด้วยสร้างความครื้นเครงด้วยรูปแบบการบรรเลงเพลงที่นิยมใช้เพลงไทยเดิมซึ่งสอดคล้องกับสุดแดนสุขเกษม^๔ ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะ สำคัญของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในสังคมไทยที่พระยาอนุมานราชธน ว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีการปรับปรุงและถ่ายทอดอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นมีทั้งการถ่ายทอดไปสู่วัฒนธรรมอื่นและได้รับการถ่ายทอดจากต่างวัฒนธรรมด้วยในทางด้านศิลปกรรมซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของวัฒนธรรม เช่นวัฒนธรรมแตงที่มีการสั่งสมปรับปรุงและถ่ายทอดมาถึงปัจจุบันมีบทบาทและหน้าที่ในงานพระราชพิธีเช่นการประโคมเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำเนินในงานพระราชพิธีต่าง ๆ อันเป็นระเบียบวิธีปฏิบัติการบรรเลงดนตรีหรือเครื่องประโคมในพระราชพิธีนั้น เพลงที่ใช้ทบในพระราชพิธีด้วยแตงได้แก่เพลงสรรเสริญพระบารมีแห่งชาติเพลงมหาชัย มหาฤกษ์และเพลงมาร์ชของเฉลิมพลเป็นต้นโครงสร้างของสังคมไทยประกอบไปด้วยสังคมชนบทและสังคมเมืองสังคมเมืองมีความหลากหลายทางชนชั้นทั้ง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจการเมืองการศึกษาพัฒนาการของแตงวงได้ถือกำเนิดมาจากสังคมเมืองโดยการริเริ่มของบุคคลชั้นสูงในสังคมได้แนวคิดและวิธีการมาจากตะวันตกต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่่วงได้เปลี่ยนไป บทบาทหน้าที่มาเป็นวงดนตรีที่สร้างความบันเทิงแพร่หลายมายังสังคมชนบทในสังคมชนบทประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมมีค่านิยมและความเชื่อในการประพาดิตนให้เป็นคนดีตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาผู้ที่ได้รับการยกย่องในสังคมชนบทคือพระผู้ใหญ่บ้านกำนันและผู้อาวุโสในหมู่บ้านมีความเข้มแข็งในระบบความสัมพันธ์สารเครือญาติชาวบ้านในสังคมชนบทได้รับอิทธิพลด้านการบันเทิง การสื่อสารประชาสัมพันธ์จากแตง

^๔ สุดแดน สุขเกษม, “แตงชาวบ้านกับการรับใช้สังคม: กรณีศึกษาคณะถนอมศิลป์”, วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๒, หน้า ๕๙.

โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางเช่นแตงกวาและองค์ประกอบการแห่ป้ายโฆษณาภาพยนตร์ตามหน้าตลาดและที่ชุมชนชาวบ้านได้นำแตงกวาเข้ามาบรรเลงในงานแห่หน้าแห่ขันหมากแห่ผ้าป่า ซึ่งนับได้ว่าแต่ละวงมีบทบาทในการให้ความบันเทิงโดยหน้าที่เป็นวงดนตรีแห่งที่สนุกสนานของชาวชนบททำให้เกิดเอกลักษณ์ของขบวนแห่แทนที่สะท้อนให้เห็นถึงสามัคคีความสนุกและ การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนารำหน้าแตงกวาคณะบัวแก้วเกษร จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการและองค์ประกอบของการรำหน้าแตงกวา (๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการรำหน้าแตงกวา พบสาระสำคัญดังนี้

๑. พัฒนาการรูปแบบการรำหน้าแตงกวา คณะบัวแก้วเกษร จังหวัดปทุมธานี

๑.๑ พัฒนารูปแบบเครื่องดนตรีในอดีตเครื่องดนตรีในการรำหน้าแตงกวาจะเน้นเครื่องดนตรีไทยเป็นหลัก เครื่องดนตรีเหล่านี้จะทำหน้าที่เสริมสร้างอารมณ์และบรรยากาศให้กับท่ารำ มีการผสมผสานระหว่าง เครื่องดนตรีตะวันตก และเครื่องดนตรีพื้นบ้านไทย เป็นเอกลักษณ์ของการแสดงเครื่องดนตรีที่ใช้ในการรำหน้าแตงกวาในปัจจุบันมีการผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีไทยดั้งเดิมและเครื่องดนตรีสากล ซึ่งช่วยให้การแสดงมีความหลากหลายและทันสมัยมากขึ้น โดยมีการใช้เครื่องดนตรีแตงกวาเป็นหลักในการขับเคลื่อนจังหวะ และการเพิ่มเครื่องดนตรีอื่น ๆ เช่น เครื่องดนตรีสาย ลม กลอง และเครื่องดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมสร้างอารมณ์และบรรยากาศในการแสดง องค์ประกอบเครื่องดนตรีแตงกวา คณะบัวแก้วเกษร เพื่อให้สอดคล้องกับลีลาท่ารำที่มีความสง่างาม ตลอดจนมีการผสมผสานเครื่องดนตรีไทย เช่น ฆ้อง เปิงมาง กลองยาวและขลุ่ย เพื่อเสริมความอ่อนช้อย ลุ่มลึก และสะท้อนเอกลักษณ์ แตงกวาในยุคนี้

๑.๒ พัฒนารูปแบบบทเพลง เพลงในยุคสมัยเก่า (ประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๖) ลักษณะเด่นเพลงในยุคดั้งเดิม โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับความรัก ความซื่อสัตย์ วิถีชีวิตเรียบง่าย และความผูกพันกับถิ่นฐานบ้านเกิด รูปแบบเพลงมักเป็นเพลงร่ำวงลูกทุ่ง หรือเพลงลูกกรุง ที่มีจังหวะดนตรีพื้นบ้าน เช่น เซ็ตสามลา และตะลุง ใช้ถ้อยคำสละสลวย ฟังง่าย และมีเสน่ห์ในแบบพื้นบ้านไทย ส่วนเพลง ในยุคปัจจุบันยังคงรักษาเอกลักษณ์ของเพลงพื้นบ้านไว้ แต่มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย เช่น การนำเครื่องดนตรีสากลมาผสม การใช้ภาษาพูดแบบร่วมสมัย หรือการนำเสนอเรื่องราวที่สะท้อนสังคมในยุคปัจจุบัน เช่น ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่น การเปรียบเปรยเชิงอารมณ์ขัน หรือการพูดถึงปัญหาสังคมด้วยแนวทางที่เข้าใจง่าย เพลงเหล่านี้นิยมใช้ในการแสดงพื้นบ้านหรือกิจกรรมโรงเรียน และช่วยสืบสานวัฒนธรรมไทยในรูปแบบใหม่ที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่มากขึ้น

๑.๓ พัฒนารูปแบบกระบวนท่ารำ เป็นการพัฒนารำหน้าเตวรวงด้วยท่ารำแม่บททำให้การรำหน้าเตวรวงมีความสง่างามด้วยท่ารำแม่บท การคัดเลือกท่ารำวง ท่ารำไทย ท่าเต้นที่สามารถเข้ากับจังหวะดนตรีเตวรวง เช่น ท่าจีบ ท่าปฐุม ท่าซึกแบ่งผัดหน้าปรับเปลี่ยนท่ารำให้มีความยืดหยุ่นและสนุกสนานมากขึ้น เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศของการแสดงหน้าเตวรวง การประยุกต์ใช้กับจังหวะดนตรีใช้ท่ารำแม่บทในช่วงเริ่มต้นหรือจังหวะสำคัญของเพลงผสมผสานท่ารำแม่บทเข้ากับการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระเพื่อให้เข้ากับบรรยากาศของดนตรีเตวรวง กำหนดลำดับท่ารำให้สอดคล้องกับการดำเนินเรื่องหรืออารมณ์ของเพลงปรับเปลี่ยนท่ารำตามผู้แสดง เช่น สำหรับนักรำมีอาชีพอาจเน้นท่าที่ประณีต ส่วนการรำแบบชาวบ้านอาจเน้นความเรียบง่าย ผลลัพธ์ของและนำเสนอใจมากขึ้นช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยให้แพร่หลายและเพิ่มคุณค่าให้กับการแสดงหน้าเตวรวง โดยผสมผสานความสนุกสนานเข้ากับความเป็นศิลปะที่มีเอกลักษณ์ นำท่ารำแม่บทมาประยุกต์ใช้ในการแสดงหน้าเตวรวงเป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนารูปแบบการแสดงให้มีคุณค่ามากขึ้น ทั้งในแง่ของความงามและความหมายทางวัฒนธรรม การปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมปัจจุบันยังช่วยให้ศิลปะการรำไทยคงอยู่และเป็นที่นิยมในวงกว้าง

๑.๔ พัฒนารูปแบบการแต่งกายของนางรำหน้าเตวรวงคณะบัวแก้วเพชรการเตวรวงในอดีตไม่เน้นความอลังการลักษณะความเรียบง่ายโดย หากไม่มีการเตรียมชุดเฉพาะ ก็อาจเป็น การสวมเสื้อผ้านที่ผู้แสดงมีอยู่แล้ว หรือหากมีชุดเฉพาะมักเป็นชุดไทยแบบดั้งเดิมโดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ความงดงามการเปลี่ยนแปลงการปรับตัวของศิลปวัฒนธรรมไทยสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมไทยเป็นกระบวนการแสดงให้เห็นถึงต่อแต่แฝงไว้ด้วยความเป็นไทย ความสง่างามและประณีต ที่ได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับการเคลื่อนไหวในท่ารำ เช่น เครื่องประดับ เสื้อแขนยาวหรือแขนสั้น ผ้าพันคอ และผ้าถุงที่ตัดเย็บจากวัสดุที่เอื้อต่อการแสดง ช่วง พ.ศ. ๒๕๖๐ จึงได้รับอิทธิพลจากแฟชั่นตะวันตกผสมผสานกับชุดไทยแบบดั้งเดิม ผู้หญิงพาดสไบเฉียง นุ่งโจงกระเบน หรือสวมเสื้อปิดไหล่เครื่องประดับ เช่น สร้อยคอ สร้อยข้อมือ และปิ่นปักผมผสมผสานกับชุดไทยสมัยอยุธยา สะดวกต่อการรำและจัดหาเครื่องแต่งกายรำหน้าเตวรวงสะท้อนให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ความงดงามของศิลปวัฒนธรรมไทยไว้เสมอการแต่งกายของผู้รำหน้าเตวรวงปัจจุบันยังคงรักษาความเป็นไทยไว้ สะดวกต่อการรำและการแสดง พัฒนาการของการแต่งกายรำหน้าเตวรวงสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย การแต่งกายของผู้รำหน้าเตวรวงจึงมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ความงดงามของศิลปวัฒนธรรมไทยไว้เสมอ

๑.๕ พัฒนารูปแบบโอกาสในการรำหน้าเตวรวงในปัจจุบัน ได้ขยายไปสู่หลากหลายเวที ทั้งในงานประเพณี งานรัฐ งานศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว การศึกษา การประชุม และการแสดงผ่านสื่อดิจิทัล

โดยมีการปรับตัวให้ทันสมัยและสามารถตอบโจทย์ทั้งในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการดึงดูดผู้ชมจากหลากหลายกลุ่มได้มากขึ้น

๑.๖ พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ รำหน้าแถวในปัจจุบัน จำเป็นต้องใช้การวางแผนอย่างรอบคอบผู้นำต้องมีการควบคุมทีมและการใช้เทคโนโลยีเครื่องมือสมัยใหม่ในการส่งเสริมการแสดง รวมถึงการฝึกซ้อม การเลือกสถานที่ การประสานงานกับทีมงาน และการประชาสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการที่ดีจะช่วยให้การแสดงรำหน้าแถวมีความราบรื่น น่าสนใจ และเข้าถึงผู้ชมได้อย่างกว้างขวาง

๒. กระบวนทำรำหน้าแถวคณะบัวแก้วเกษร

๒.๑ การรำโหมโรง

เพลงหัวเพลงกราวนอกออกเพลงตะลุงบ้องตัน เป็นเพลงพื้นบ้าน ที่มีจังหวะเร้าใจ ทำรำที่ปรากฏการพบทำการรำไทยทำตามแบบแผนแม่บท มีลีลาสวยงามสนุกสนานเหมาะแก่การรำและดึงดูดความสนใจของผู้ชมจังหวะของเพลงนี้สอดคล้องกับลีลาการรำที่เร็วและเน้นจังหวะทำให้ผู้แสดงสามารถโชว์ความสามารถด้านการเคลื่อนไหวได้เต็มที่การแสดงใช้ในงานบุญประจำปี เช่น งานบุญ งานแต่งงาน งานเทศกาลท้องถิ่น งานเลี้ยงต้อนรับแขก

๒.๒ การรำเป็นขบวนแห่

๑) เพลงงามแสงเดือน เป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีความสนุกสนานมีลักษณะเด่นที่ผสมผสานการรำเข้ากับเสียงเพลงของวงดนตรีที่บรรเลงเพลงไทยลูกทุ่งจังหวะเร็ว ทำรำจะเน้นจังหวะสนุกสนานใช้ท่ารำไทยประยุกต์ เช่น ท่าสรวด์สร้อยมาลา ท่ากัวมือ ผสมการเต้นเล็กน้อยให้เข้ากับจังหวะ “งามแสงเดือน” เป็นเพลงไทยลูกทุ่งแนวพ็อนรำที่มีทำนองสวยงาม จังหวะพอเหมาะกับการรำ ทั้งช้าและเร็วในท่อนต่าง ๆ ทำให้สามารถนำไปใช้ประกอบทำรำ เป็นเพลงที่เหมาะสมกับบรรยากาศงานวัฒนธรรม ทำให้เข้าถึงง่ายทั้งผู้แสดงและผู้ชม ใช้ในงานบวช เช่น ขบวนแห่นาค งานวันลอยกระทง งานสงกรานต์ งานแสดงวัฒนธรรม กิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ที่จัดโดยหน่วยงานวัฒนธรรม แสดงในสถานที่ลานวัด ลานหมู่บ้าน หรือสนามกลางแจ้ง ในชุมชนต่าง ๆ โรงเรียนและสถานศึกษา โดยเฉพาะในกิจกรรมแสดงผลงานนักเรียน หอประชุม หน่วยงานราชการ หรือเวทีเทศกาลท้องถิ่น

๒) เพลงสร้อยลำปาง นำเอาแต่วงบรรเลงทำให้จังหวะดนตรีดูคึกคักขึ้นตั้งแต่เดิมเพลง “สร้อยลำปาง” อ่อนหวาน ที่เน้นอารมณ์ความอ่อนช้อยแต่ยังเน้นเพลงไทยเดิมหรือไทยลูกทุ่งโดยใช้ท่ารำไทยอ่อนช้อย ผสมความสนุกสนานตามทำนองเพลง รูปแบบกระบวนทำรำหน้าแถวประยุกต์โดยประยุกต์ให้เข้ากับจังหวะเพลง มีจังหวะชัดเจน ตามทำนองของเพลง ท่วงท่ามีความพลิ้วไหว มักแสดงเป็นหมู่คณะ มีผู้รำหลายคนพร้อมเพรียงกันเพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้ชม มากกว่าความคึกคักแบบเพลงเร็ว ใช้เพลงนี้เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นภาคเหนือ แม้รำหน้าแถวจะมีรากมาจากภาคกลางแต่สามารถประยุกต์ให้เข้ากับเพลงของทุกภาคได้

๓) เพลงรำวงดาวพระศุภ์ การแสดงประยุกต์ที่มีความสนุกสนาน อ่อนช้อย และนิยมใช้ในงานมงคลหรือกิจกรรมรื่นเริงโดยผสมผสานจังหวะเพลงไทยเข้ากับท่ารำที่เรียบง่ายแต่สวยงาม เป็นท่ารำประยุกต์จากรำพื้นบ้าน เน้นความอ่อนช้อยและมีจังหวะรำเคลื่อนไหวเป็นขบวน ใช้ท่ารำไทยพื้นฐาน เช่น ท่ากัวมือ ท่าชูแขน ท่าพ้อนมือ เน้นความสวยงามพร้อมเพรียง เหมาะสำหรับการเดินรำและพ้อนรำหมู่ โดยเฉพาะในลักษณะการรำเป็นขบวนหน้าแตรวง เป็นเพลงที่สื่อถึง ความสุข ความรื่นเริง และบรรยากาศงานรื่นเริง ทำให้เหมาะกับการใช้ในงานมงคล เนื้อเพลงและทำนองช่วยสร้างอารมณ์ให้ผู้ชมรู้สึกประทับใจและร่วมสนุก ไปกับการแสดง

๔) เพลงเงี้ยวลาลึก ๒ ชั้น เป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยประยุกต์ที่มีท่าทางการรำที่งดงาม แสดงอารมณ์สะท้อนถึงความเป็นไทยผสม โดยใช้ท่ารำที่มีความอ่อนช้อย มีแบบแผน และสื่ออารมณ์ของเพลงได้อย่างชัดเจน รูปแบบกระบวนท่ารำหน้าแตรวง ลักษณะท่ารำเป็นการรำที่ประยุกต์จากรำไทยรูปแบบการรำเป็นขบวน โดยมีความพร้อมเพรียง

๕) เพลงตารีก็บัส เป็นการประยุกต์รูปแบบการรำแบบไทยผสมท่าตารีก็บัส มีอุปกรณ์คือพัดเครื่องดนตรีมีความไพเราะและเรียบง่าย ท่ารำรูปแบบกระบวนท่ารำหน้าแตรวง ท่ารำจะมีความพลิ้วไหว นุ่มนวล และอ่อนช้อย เช่น ท่ายกมือวนเป็นวง ท่าหมุนข้อมือ ท่าก้าวเท้าท่ารำสอดคล้องกับจังหวะดนตรี แต่แฝงด้วยพลังและจังหวะที่สม่ำเสมอ

๒.๓ การรำโชว์

๑) เพลงขอยู่ด้วยคน เป็นการแสดงที่มีความสนุกสนานและเข้ากับทำให้ผู้ชมรู้สึกมีส่วนร่วม และเพลิดเพลินไปกับการแสดงรูปแบบกระบวนท่ารำหน้าแตรวงโดยใช้เพลงลูกทุ่งร่วมสมัยบรรยากาศของงานรื่นเริงลักษณะท่ารำเป็นท่ารำไทยประยุกต์ที่ผสมท่ารำพื้นบ้านเข้ากับลีลาที่สนุกสนาน ท่าทางจะมีความอ่อนช้อยแต่แฝงความคึกคัก เช่น ท่ากัวมือ ท่าชูแขน ท่าหมุนตัว และอาจมีการใส่มุขตลกเล็กน้อยเพื่อความบันเทิง รำเป็นขบวนเคลื่อนที่ “ขอยู่ด้วยคน” เพลง “ขอยู่ด้วยคน” เป็นเพลงลูกทุ่งจังหวะเร็วที่มีเนื้อหาเป็นมิตรสนุก และเข้าถึงง่าย ทำนองสนุกสนาน เหมาะกับการรำที่ต้องการเรียกเสียงหัวเราะและสร้างบรรยากาศเป็นกันเอง ใช้เป็นเพลงที่สามารถเชื่อมโยง “รำหน้าแตรวง” เป็นการรำไทยกับเพลงสมัยใหม่ทำให้ผู้ชมรู้สึกว่า งานรื่นเริงชุมชน เช่น งานวัด งานประจำปี งานลอยกระทง งานสงกรานต์ กิจกรรมวัฒนธรรมร่วมสมัย ที่เน้นความสนุกและสร้างความสามัคคีงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยประยุกต์ เช่น งานแสดงของชมรมหรือกลุ่มกิจกรรมเยาวชน สนามโรงเรียน ลานวัด เวทีหมู่บ้านศูนย์เยาวชน งานมหกรรมท้องถิ่น หรือเวทีประกวดรำประยุกต์ทางสรรพสินค้า กิจกรรมออกร้าน หรืองานแสดงสินค้าที่ต้องการดึงดูดผู้ชม

๒) เพลงยายแล่ม เป็นการแสดงที่มีความสนุกสนาน เฮฮา และสะท้อนวิถีชีวิตพื้นบ้านของไทย โดยเฉพาะในภาคกลาง การนำเพลง “ยายแล่ม” มาประกอบการรำ ช่วยสร้างบรรยากาศครื้นเครงและเป็นกันเอง เหมาะสำหรับงานรื่นเริงและงานชุมชน รูปแบบกระบวนการทำรำหน้าแถววง ใช้ท่ารำไทยประยุกต์ผสมกับท่าทางที่สนุกสนาน เช่น ท่าตบมือ ท่าก้มมือ ท่าหมุนตัว หรือท่าที่ล้อเลียนอย่างมีศิลปะ สร้างเสียงหัวเราะ เดินรำเป็นวงหรือเป็นขบวนหน้าวงดนตรีแถววง มีจังหวะเร็ว สนุก และรื่นเริง ผู้แสดงอาจมีการแสดงสีหน้า ท่าทาง หรือแทรกการแสดงล้อเลียนเพื่อสร้างความบันเทิง เน้นความครึกครื้นและเข้าถึงง่าย ไม่เป็นทางการมาก

๓) เพลงลืมรูดชิป เป็นเพลงลูกทุ่งร่วมสมัยที่มีทำนองสนุกสนาน เฮฮา ด้วยเนื้อหาเพลงที่ขี้เล่นและทำนองที่คึกคัก เหมาะกับงานรื่นเริงและงานบันเทิงทั่วไปโดยผู้แสดงสามารถใส่ลูกเล่นทางสีหน้า ท่าทาง และลีลาการรำที่ชวนยิ้ม รูปแบบกระบวนการทำรำหน้าแถววง ท่ารำไทยประยุกต์ผสมลีลาตลกขบขัน เช่น ท่าทางเก๋เจิน ท่าก้มหน้า ท่าหมุนตัว หรือท่าล้อเลียนแบบ เนื้อเพลงทางดนตรีใช้การบรรเลงอย่างเดียว

๓. วิเคราะห์รูปแบบกระบวนการทำรำหน้าแถววง

การแสดงรำหน้าแถววงของคณะบัวแก้วเพชร พบว่ารูปแบบท่ารำที่ใช้ในการแสดงมีรากฐานมาจากกระบวนการรำในศิลปะพื้นบ้านจังหวัดปทุมธานีทั้งการรำหน้าแถววงและการบรรเลงดนตรี ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบกระบวนการรำหน้าแถววงออกเป็น ๓ รูปแบบประกอบด้วย ๓ รูปแบบ ได้แก่ การรำเบิกโรง การรำเป็นขบวนแห่ และการรำโชว์ ดังนี้ ท่าทาง ๑ รูปแบบโหมโรง ซึ่งเป็นการรำเพื่อเปิดการแสดงหรือแจ้งให้ทราบว่าการแสดงจะเริ่มขึ้นแล้ว สื่อถึงความพร้อมและสร้างบรรยากาศ และเป็นการเรียกผู้ชมให้มาร่วมชมการแสดง ท่าที่ ๒ รูปแบบการรำประกอบขบวน ใช้ในการเคลื่อนขบวนให้มีความสวยงาม จังหวะท่ารำจะบรรเลงทำนองเพลงไทยและสอดแทรกเพลงไทยลูกทุ่ง แนวเพลงร่ำวง เพลงที่บรรเลงไม่ซ้ำไม่เร็วมากนักจะสอดคล้องกับจังหวะความสนุกสนานดนตรี รื่นเริง บันเทิงใจ ท่าที่ ๓ รูปแบบรำโชว์ที่มุ่งเน้นการแสดงท่ารำอย่างสร้างสรรค์ในรูปแบบเพลงสมัยนิยม เพื่อความบันเทิงและดึงดูดผู้ชม ท่าทางแสดงจะเป็นการเดินรำหรือเป็นการสร้างท่ารวมสมัยนิยม

รูปแบบการรำเหล่านี้ถือเป็นการประยุกต์นาฏศิลป์พื้นบ้านของจังหวัดปทุมธานี ซึ่งได้รับ การสืบทอดและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในบริบทของแถววงพื้นบ้าน โดยท่ารำที่ใช้เป็นหลักใน การแสดงประกอบไปด้วยท่า ท่าที่ ๑ เพลงแม่บทใหญ่เป็นท่ารำที่แสดงออกถึงขนบธรรมเนียมของ ทำนาฏศิลป์ไทยความอ่อนช้อย สง่างาม ตาม มักใช้เป็นท่าเปิดของการแสดง เพื่อสร้างความประทับใจแรกเริ่มจะสร้างสรรค์เกินท่ารำจริงเพื่อให้ดูความอลังการ ท่าที่ ๒ ท่าร่ำวง ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย มีลักษณะการนำมาปฏิบัติดูความอ่อนช้อยเช่นกัน แต่เน้นการเคลื่อนไหวที่แสดงออกถึงความพลิ้วไหวของส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย

สะท้อนความสนุกสนานและเป็นกันเอง ท่าที่ ๓ ท่าการแสดงประยุกต์ เป็นท่ารำที่มีพัฒนาการและเป็นท่ารำที่มีการผสมผสานกับดนตรีแตรวงจึงมีการสร้างสรรค์ท่าทางจากเดิมไม่สู่ความเป็นจินตนาการร่วมสมัย โดยมีการปรับเปลี่ยนท่าทาง การใช้มือ แขน ลำตัวให้มีลักษณะแตกต่างจากนาฏศิลป์ไทยดั้งเดิม เน้นความสนุกสนานและความแปลกใหม่ เพื่อให้เข้ากับบริบทของการแสดงในยุคปัจจุบัน เช่น เพลงแนวเพลงป๊อปรีก หรือลูกทุ่งจังหวะเร็ว ท่ารำในกลุ่มนี้เน้นความร่าเริง สะท้อนรสนิยมของผู้ชมยุคใหม่ การพัฒนาการรำหน้า คณะบัวแก้วเพชร ทุกรูปแบบของกระบวนการรำมีความเชื่อมโยงท่าทางในนาฏศิลป์พื้นบ้าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญ ในการวางรากฐานทางของจังหวัดปทุมธานี โดยการรำหน้าแตรวงมิใช่เพียงกิจกรรมเพื่อความบันเทิง อันสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน หากแต่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาการของศิลปะการแสดงที่รับบริบทสังคมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

๑.๑ หน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาด้านนาฏศิลป์ไทย ที่มีความสนใจ เพื่อศึกษาพัฒนาการและรูปแบบรำหน้าแตรวงคณะบัวแก้วเพชร จังหวัดปทุมธานี สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างสรรค์การแสดงรำหน้าแตรวงในครั้งต่อไป โดยต้องเป็นผู้มีความรู้ ในศาสตร์นาฏศิลป์ ดนตรี และทำนองเพลงต่าง ๆ เป็นอย่างดี มีความรู้ความสามารถเพื่อสนับสนุน การรำหน้าแตรวงเข้าไปในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อปลูกฝัง ความเข้าใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรม ในการออกแบบรวมทั้งอัตลักษณ์ที่สำคัญ

๑.๒ ผู้ที่มีความสนใจในการพัฒนาสร้างสรรค์การแสดงรำหน้าแตรวงโดยวิเคราะห์รูปแบบการแสดงลักษณะของการการแสดงรำหน้าแตรวง หรือลักษณะของการแต่งกายที่สะท้อนเอกลักษณ์วิถีชีวิตเฉพาะตน สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ จากผลการศึกษาครั้งนี้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาสร้างสรรค์ รูปแบบการแสดงชุดใหม่ต่อไป

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาพัฒนาการรูปแบบการรำหน้าแตรวง พบว่า มีการแสดงพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนที่น่าสนใจในการบันทึก วิเคราะห์เป็นองค์ความรู้เชิงวิชาการอีกหลากหลาย เพื่อเป็นองค์ความรู้จากภูมิปัญญาที่ควรศึกษาและบันทึกเป็นองค์ความรู้เพื่อเก็บรักษาเป็นฐานข้อมูลวัฒนธรรม ในวงการศึกษาดังต่อไปนี้

องค์ความรู้ใหม่

๑. รูปแบบการรำน้าแตรวง คณะบัวแก้วเกษร จังหวัดปทุมธานี จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

- ๑) เทคนิคการรำที่พัฒนาให้เหมาะสมกับผู้แสดงและเวทีปัจจุบัน
- ๒) วิเคราะห์โครงสร้างท่ารำ พบว่าการใช้ท่าทางที่มีความอ่อนช้อยและไหลลื่นช่วยเพิ่มความต่อเนื่องของการแสดง
- ๓) สังเคราะห์แนวทางใหม่โดยนำเทคนิคการเคลื่อนไหวจากนาฏศิลป์ร่วมสมัยมาปรับใช้ ทำให้ผู้แสดงสามารถเคลื่อนไหวได้คล่องตัวขึ้น

๒. รูปแบบเครื่องดนตรี คณะบัวแก้วเกษร จังหวัดปทุมธานี จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

- ๑) วิเคราะห์ผลกระทบของจังหวะดนตรีต่อผู้ชม พบว่าการเพิ่มจังหวะที่หลากหลายช่วยให้การแสดงน่าสนใจมากขึ้น
- ๒) สังเคราะห์แนวทางโดยการผสมผสานดนตรีพื้นบ้านและเครื่องดนตรีสากลเพื่อเพิ่มอารมณ์ของการรำ

๓. รูปแบบเครื่องแต่งกายให้สอดคล้องกับการเคลื่อนไหว จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

- ๑) วิเคราะห์ข้อจำกัดของเครื่องแต่งกายแบบดั้งเดิมที่อาจทำให้เคลื่อนไหวได้ไม่สะดวก
- ๒) สังเคราะห์แนวทางใหม่โดยใช้วัสดุที่เบาขึ้น แต่ยังคงเอกลักษณ์ไทย ทำให้การรำดูพลิ้วไหวและมีมิติมากขึ้น

๔. รูปแบบโอกาสในการรำ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

- ๑) วิเคราะห์บทบาทของเทคโนโลยี พบว่าการใช้แสง สี และฉากหลังดิจิทัลช่วยเพิ่มบรรยากาศให้กับผู้ชม
- ๒) สังเคราะห์การประยุกต์ใช้ Projection Mapping และเซ็นเซอร์ตรวจจับการเคลื่อนไหว เพื่อให้ภาพการแสดงมีความทันสมัย

๕. รูปแบบการบริหารจัดการ สามารถนำรำน้าแตรวงไปสู่เวทีระดับนานาชาติ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

- ๑) วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้ศิลปะการแสดงไทยเข้าถึงผู้ชมต่างชาติ พบว่าการปรับเรื่องราวให้เป็นสากลและเพิ่มการสื่อสารผ่านภาษากายช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้น
- ๒) สังเคราะห์แนวทางใหม่โดยการสร้างการแสดงแบบผสมผสาน เช่น การรำที่มีปฏิสัมพันธ์กับการเต้นร่วมสมัยและศิลปะการแสดงนานาชาติ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล พัฒนาการรำน้าแตรวง คณะบัวแก้วเกษร สามารถพัฒนาให้ร่วมสมัยและเข้าถึงผู้ชมได้ง่ายขึ้น ผ่านการปรับปรุงเทคนิคการรำน้า ดนตรี เครื่องแต่งกาย เทคโนโลยี และแนวทางการนำเสนอ ทำให้เป็นศิลปะการแสดงที่ยังคงเอกลักษณ์ไทยแต่สามารถแข่งขันและเผยแพร่ในระดับนานาชาติได้

บรรณานุกรม

พันทิพา สิงห์ฐิต. “การแสดงพื้นบ้านอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พีระศักดิ์ หินเมืองเก่า. ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเซ็นเตอร์พีซ, ๒๕๕๔.

พูนพิศ อมาตยกุล, ณัฐชยา นัจจนาวกุล. แตรสยาม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับมูลนิธิจุฬาลงกรณ์-พันธุ์ทิพย์ และวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๙.

สัมพันธ์. ณรงค์ รัตนไทรแก้ว. ความเป็นมาแตรวงคณะบัวแก้วเกษร. ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๓.

สุกรี เจริญสุข. แตรและแตรวงชาวสยาม. กรุงเทพมหานคร: ด็อกเตอร์ใช้การพิมพ์, ๒๕๓๖.

สุดแดน สุขเกษม. “แตรวงชาวบ้านกับการรับใช้สังคม: กรณีศึกษาคณะอนมศิลป์”. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

อานันท์ นาคคง. แตรวง. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗.

อิทธิพล สวัสดิ์พิณฑุษา. การปรับตัวของแตรวงชาวบ้านในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘

บทบาทของสื่อในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๕

The Roles of Media in Thailand's Political Conflicts 2020-2022

อภิเชษฐ์ เกตุมณี*

Apichead Gatemanee

สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์**

Siripan Nogsuan Sawasdee

หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ประเทศไทย

Master of Arts Program in Government, Chulalongkorn University, Thailand

Email: 6480159724@student.chula.ac.th; Email: Nogsuan@gmail.com

Received: May 23, 2025

Revised: July 25, 2025

Accepted: July 27, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาบทบาทของสื่อในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕ (๒) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมของสื่อแต่ละสำนักจาก พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕ โดยการศึกษาในเชิงคุณภาพ ด้วยแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประกอบกับการวิเคราะห์เนื้อหาซ่อนเร้น (Latent Content) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาบทบาทของสื่อจำนวนทั้งสิ้น ๗ สำนัก

ผลการศึกษาพบว่า สื่อทั้ง ๗ สำนักมีความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) เป็นของตนเอง โดยมักนำเสนอข่าวสารไปในทิศทางที่ตอบสนองจุดยืนทางการเมืองของตน ประกอบกับการเติบโตขึ้นของเทคโนโลยี ทำให้ภูมิทัศน์ของสื่อส่วนใหญ่ในปัจจุบันอาศัยแพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นช่องทางหลักในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมีโอกาสก่อให้เกิดปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) อันเป็นผลมาจากระบบอัลกอริทึมของแพลตฟอร์มดิจิทัล ส่งผลให้ผู้รับข้อมูลข่าวสารอาจได้รับข้อมูลเพียงแง่มุมเดียวและอาจเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบัน นอกจากนี้ สื่อยังมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกล่อมเกลாதทัศนคติ ความเชื่อ และชุดความคิดของปัจเจกบุคคล ผ่านการใช้วิธีการวางกรอบ (Framing) เนื้อหาของข่าวที่จะนำเสนอ และการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda-Setting) ซึ่งแม้ว่าข้อเท็จจริงของเหตุการณ์จะเป็นอย่างไร สื่อมีเครื่องมือและวิธีการในการ

* นายอภิเชษฐ์ เกตุมณี Mr.Apichead Gatemanee นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Master of Arts Program in Government, Chulalongkorn University

** ศ.ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ Prof.Dr.Siripan Nogsuan Sawasdee ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

โน้มน้าวให้ผู้รับข้อมูลข่าวสารเห็นคล้อยตามความโน้มเอียงทางการเมืองของสื่อเหล่านั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาสื่อในฐานะหนึ่งในผู้แสดงทางการเมือง (Political Actor) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในสังคมไทย

คำสำคัญ: สื่อมวลชน; ทฤษฎีการตีกรอบ; ทฤษฎีการกำหนดวาระข้อมูลข่าวสาร;
เนื้อหาชวนเร้น; ความขัดแย้งทางการเมือง; ห้องเสียงสะท้อน

Abstract

This thesis focuses on (1) examining the role of the media as a tool in the process of political socialization, and (2) analyzing the patterns and methods of news presentation related to political protests by various media outlets during the period from 2020 to 2022. Employing a qualitative methodology, the study integrates content analysis, latent content analysis, and documentary research to investigate the roles of individual media outlets during the youth-led protest movement. A total of 7 media organizations were examined to identify how each outlet framed and presented information during this politically contentious period.

The findings reveal that all 7 selected media outlets exhibit distinct political orientation, often presenting news in ways that reflect and reinforce their own political stances. The rise of digital technology has significantly transformed the media landscape, with most organizations relying on digital platforms as their primary channels for information dissemination. This shift has heightened the prevalence of echo chambers—driven by platform algorithms—that expose users to one-sided information, contributing to political polarization. Furthermore, the media plays a critical role in shaping public attitudes, beliefs, and ideologies through framing and agenda-setting. Regardless of the factual nature of events, media outlets possess the capacity to distort or steer public perception in alignment with their political leanings. Thus, understanding the media as a political actor is essential to comprehending the roots and evolution of political conflict in contemporary Thai society.

Keywords: Media; Framing Theory; Agenda-Setting Theory; Latent Content; Political Conflict; Echo Chamber

บทนำ

‘สื่อ (Media)’ เป็นหนึ่งในตัวละครที่อยู่คู่กับสังคมมนุษยชาติมาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาที่ยังคงกำลังมีความสุขหรือตกทุกข์ได้ยาก สื่อทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงในการสะท้อนสถานการณ์ต่าง ๆ ภายในสังคม ดังนั้นสื่อจึงเปรียบเสมือนตัวกลางในการสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อเชื่อมประชาชนกับรัฐเข้าด้วยกัน ทว่าภูมิทัศน์ของสื่อไทย หรือแม้กระทั่งสื่อทั่วโลกในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสื่อที่ผู้คนควรให้ความตระหนัก นั่นคือ ‘การหล่อหลอมความขัดแย้งขึ้นภายในสังคม’ ภายใต้บริบทของการเมืองไทย สื่อกลายเป็นหนึ่งในตัวละครสำคัญที่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดสถานการณ์ ผ่านการกำหนดกรอบการรับรู้ของประชาชน โดยใช้วิธีการวางกรอบและการกำหนดวาระข่าวสาร

การวางกรอบ (Framing) หมายถึงการเลือกแง่มุมในการนำเสนออย่างเฉพาะเจาะจง เพื่อโน้มน้าวให้มีความเห็นไปในทิศทางที่ผู้นำเสนอต้องการ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการตีความและการทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ของผู้รับสาร^๑ โดยการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda - Setting) หมายถึงการเลือกหรือการจัดลำดับความสำคัญของประเด็นในการนำเสนออย่างเฉพาะเจาะจง เพื่อกำหนดกรอบการรับรู้ของผู้รับสาร กล่าวคือการกำหนดวาระข่าวสารแสดงให้เห็นว่า ‘สื่อ’ สามารถกำหนดประเด็นที่ผู้รับสารได้รับได้อย่างไร และการวางกรอบแสดงให้เห็นว่า ‘สื่อ’ มีอิทธิพลอย่างไรต่อความคิดเห็นของผู้รับสารในประเด็นดังกล่าว^๒

การเคลื่อนไหวของมีอบคณะราษฎร ๒๕๖๓ เป็นปรากฏการณ์ที่แปลกใหม่อย่างมากสำหรับสังคมไทย ทั้งในแง่ของรูปแบบของการแสดงออกทางการเมือง (Political Action) หรือวิธีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) โดยการเข้ามาของโซเชียลมีเดียทำให้ผู้คนสามารถแสดงออกทางการเมืองได้ทั้งบนโลกออนไลน์ และโลกออฟไลน์ อีกทั้งยังสามารถเชิญชวน นำเสนอ หรือทำการนัดหมายกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ได้อย่างสะดวกผ่านช่องทาง เฟสบุ๊ก (Facebook), ไลน์ (Line), ทวิตเตอร์ (Twitter), หรือเทเลแกรม (Telegram) เป็นต้น ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ หลายข้อจำกัดหลายอย่างในการชุมนุม ทำให้ในปัจจุบันการเคลื่อนไหวของผู้ชุมนุมมีความยืดหยุ่น (Flexibility) มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำลายข้อจำกัดในการทำงานของสื่อ ทั้งรูปแบบในการทำงานที่ยืดหยุ่นมากขึ้น หรือแม้กระทั่งการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถทำหน้าที่รายงานข่าวเหมือนสื่อ

^๑ Goffman, E., *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*, (Harper & Row, 1974), pp. 601-602.

^๒ McCombs, M. E., & Shaw, D. L., *The Agenda-Setting Function of Mass Media*, (Public Opinion Quarterly, 1972), pp. 176-187.

ในปัจจุบันภูมิทัศน์ของสื่อได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากหลังจากการเข้ามาของโลกยุคดิจิทัล โดยในสมัยก่อนภูมิทัศน์ของสื่อมีเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างสื่อบันเทิง (Entertainment) และสื่อที่นำเสนอข้อมูลข่าวสาร (Information) ทว่าในปัจจุบันเส้นแบ่งดังกล่าวได้ถูกลบออก เนื่องด้วยพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้รายการข่าวส่วนใหญ่มีลักษณะความบันเทิงเข้าไปในเนื้อหาข่าว เพื่อย่อยข่าวที่คนบางกลุ่มมองว่า “น่าเบื่อ” กลับกลายเป็นข่าวที่มีความสนุก และเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวถูกเรียกว่า “Infotainment”

นับตั้งแต่อดีต สื่อมักถูกใช้เป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจในการกล่อมเกลாதทัศนคติทางการเมือง ค่านิยม และความเชื่อของประชาชนให้สอดคล้องกับทางผู้มีอำนาจผ่านการผูกขาดช่องทางสื่อ เพื่อเผยแพร่โฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) ปราบปรามความคิดเห็นของผู้เห็นต่าง (Suppress Dissenting Voices) และสร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำของตนเอง (Legitimize their Authority) โดยอาศัยการวางกรอบกรอบ (Framing) และการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda - Setting) เพื่อตีความเหตุการณ์หนึ่ง ๆ โดยเน้นไปที่แง่มุมบางมุม ในขณะที่เดียวกันก็ลดทอนความสำคัญของแง่มุมอื่น ๆ หรือเลือกที่จะนำเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อชี้นำสาธารณชนไปยังจุดที่พวกเขาเห็นสมควร โดยภูมิทัศน์ของสื่อในประเทศไทยนั้น สามารถแบ่งออกได้อย่างชัดเจนระหว่างสื่อที่สนับสนุนรัฐบาล (Pro - Government) และสื่อที่สนับสนุนฝ่ายต่อต้านรัฐบาล (Pro - Opposition) ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างมีวาระ (Agenda) และอคติทางการเมือง (Political bias) ที่แตกต่างกัน

ในยุคก่อนหน้านี้เราอาจสามารถแบ่งประเภทของสื่อได้เป็น ๓ ประเภทหลัก ๆ คือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ แต่ ณ ปัจจุบัน การมาของโลกยุคดิจิทัล และพัฒนาการของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้สื่อทุกสำนักต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย กระจายและขยายช่องทางการนำเสนอข่าวเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน ในแง่หนึ่งคือผลดีต่อระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่ในอีกแง่หนึ่งนั้น ก็ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) ขึ้นภายในสังคม ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy)

การเติบโตขึ้นของพื้นที่ทางโซเชียลมีเดียนำมาซึ่งการแข่งขันเพื่อแย่งชิงฐานผู้ชมที่สูงมากยิ่งขึ้น ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์บ่งชี้ว่า “การแข่งขันบังคับให้สื่ออย่างหนังสือพิมพ์ต้องให้ความสนใจกับอคติทางการเมืองของผู้รับข้อมูล และยิ่งการแข่งขันสูงขึ้น มักส่งผลให้ท่าทีการนำเสนอข่าวของสื่ออิงอยู่กับอคติทางการเมืองของผู้รับข้อมูลยิ่งขึ้นไปอีก”^๓ นอกจากนั้น การเติบโตขึ้นของเทคโนโลยีมิได้เป็นการขยายภูมิทัศน์ทาง

^๓ Mullainathan, S., & Shleifer, A., “The Market for News”, *American Economic Review*, Vol. 95 No. 4 (2005): 1031-1035.

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หากแต่เป็นการจำกัดกรอบการรับรู้ของผู้คน ถึงแม้จะมีข้อมูลที่ค่อนข้างหลากหลายบนโซเชียลมีเดีย แต่ผู้รับข้อมูลมักเลือกรับเฉพาะข้อมูลที่ตรงกับจริตของตน^๔

พฤติกรรมของสื่อที่เลือกข้าง (Partisan Media) และผู้รับข้อมูลที่เลือกรับเฉพาะข้อมูลที่ตรงกับจุดยืนทางการเมืองของตนเอง ทั้งสองสิ่งนี้อาจเป็นได้ทั้งเหตุและผลซึ่งกันและกัน โดยล้วนแล้วแต่ช่วยเสริมสร้างปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) และลดทอนความอดกลั้นทางการเมือง (Political Tolerance) ของผู้คนในสังคม ผลกระทบของปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อนอาจทำให้บุคคลชาติซึ่งทักษะในการหาเหตุผลเพื่อสนับสนุนมุมมองของตนเอง หรือขาดทักษะในการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง

ปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน หรือ Echo Chamber เป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ง่ายบนโลกออนไลน์ และสืบเนื่องจากปัจจุบัน โซเชียลมีเดียกลายเป็นแหล่งข้อมูลหลักสำหรับประชาชนจำนวนมากในสังคมไทย ส่งผลให้ผู้คนมีโอกาสดกอยู่ภายใต้สภาวะห้องเสียงสะท้อนมากยิ่งขึ้น ผู้คนซึ่งใช้ช่องทางโซเชียลมีเดียเป็นช่องทางหลักในการรับข้อมูลข่าวสารจึงมีแนวโน้มที่จะได้รับข้อมูลที่สนับสนุนความคิดเดิมของตนเองเป็นส่วนใหญ่ อันเป็นผลมาจากระบบอัลกอริทึมของแพลตฟอร์มออนไลน์ สิ่งนี้ทำให้สังคมออนไลน์เกิดการแบ่งขั้ว ซึ่งในแต่ละสังคมก็มีการเล่าเรื่อง การตีความ และการตอบสนองต่อข้อมูลในทางของตัวเอง^๕ ส่งผลให้เส้นแบ่งทางด้านอุดมการณ์ (Ideology) และทัศนคติทางการเมือง (Political Attitude) ของประชาชนชัดเจนมากยิ่งขึ้น สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าแม้ในทางทฤษฎี แพลตฟอร์มดิจิทัลสามารถอำนวยความสะดวกให้เกิดความหลากหลายของมุมมองได้ แต่ประสิทธิภาพของแพลตฟอร์มนั้นขึ้นอยู่กับความเปิดกว้างของผู้ใช้ต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง มิเช่นนั้นแล้วแพลตฟอร์มดิจิทัลอาจกลายเป็นดาบสองคมที่หันกลับมาทำร้ายคุณค่าพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย

ในมุมมองทางวิชาการ ‘สื่อ (Media)’ จึงควรทำหน้าที่เป็นเวทีสำหรับพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) เป็นพื้นที่สำหรับการถกเถียงแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างเสรี โดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ^๖ เป็นแพลตฟอร์มที่ประชาชนสามารถใช้ในการอภิปราย เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบ (Accountable) ของรัฐบาล และดำรงไว้ซึ่งเสรีภาพในการพูดและการแสดงออกของประชาชน ทว่าในปัจจุบันสื่อไม่ได้เป็นเพียงตัวกลางในการสะท้อนความเป็นไปของสังคม หากแต่ยังเป็นหนึ่งในผู้แสดงทางการเมือง (Political

^๔ Iyengar, S., & Hahn, K. S., (), “Red media, blue media: Evidence of ideological selectivity in media use”, *Journal of Communication*, Vol.59 No.1 (2009): 19-39.

^๕ Jamieson, K. H., & Cappella, J. N., *Echo Chamber: Rush Limbaugh and the Conservative Media Establishment*, (Oxford University Press, 2008), pp. 140-163.

^๖ Habermas, J., *The Structural Transformation of the Public Sphere*, (MIT Press, 1989), pp. 128-129.

Actor) ที่สำคัญ ดังที่สามารถสังเกตได้จากประวัติศาสตร์การเมืองไทย ซึ่งมักถูกค้นด้วยการชุมนุมประท้วง ความขัดแย้ง และการทำรัฐประหาร โดยบ่อยครั้งมีความเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อ และในปัจจุบันก็เป็นอีกหนึ่งครั้งที่สังคมไทยต้องเผชิญหน้ากับความโกลาหล ซึ่งเกิดจากการแบ่งขั้วทางความคิดที่ค่อนข้างรุนแรง

การศึกษาสื่อในฐานะตัวละครการเมืองจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในสังคมไทย โดยสื่อมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดทัศนคติทางการเมืองของประชาชน งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาไปยังบทบาทของสื่อ (Media) ในฐานะตัวละครทางการเมือง (Political Actor) ที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการรับรู้ของประชาชน ผ่านการใช้วิธีการวางกรอบ (Framing) และการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda - Setting) โดยผู้เขียนหวังว่าผลการศึกษาของงานชิ้นนี้จะสามารถเติมเต็มช่องว่างและให้มุมมองคำอธิบายใหม่ ๆ ในการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยเพื่อสถาปนาระบอบประชาธิปไตยให้สามารถดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยได้อย่างมั่นคง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบทบาทของสื่อในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕
๒. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมของสื่อแต่ละสำนัก จาก พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕

สมมติฐานการวิจัย

สื่อมีอุดมการณ์หรือจุดยืนทางการเมืองเป็นของตนเอง และใช้วิธีการวางกรอบ (Framing) หรือการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda - Setting) เพื่อชี้นำหรือโน้มน้าวให้ผู้รับข้อมูลเห็นคล้อยตามทัศนคติทางการเมืองของสื่อแต่ละสำนัก

ขอบเขตของการวิจัย

สืบเนื่องจากสื่อที่ผู้วิจัยทำศึกษานั้น มีช่องทางการนำเสนอข้อมูลที่หลากหลาย และมีระยะเวลาที่ยาวนาน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็นขอบเขตในส่วน of ช่วงเวลาการศึกษา และขอบเขตในส่วน of ช่องทางการศึกษา

ในส่วน of ช่วงเวลาการศึกษา ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะช่วง พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕ ซึ่งเป็นช่วงที่มีอบคณระชากร ๒๕๖๓ มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวอย่างเข้มข้น โดยจะเริ่มศึกษาตั้งแต่วันที่พรรค

อนาคตใหม่ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรค (๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓) จนถึงวันที่กระแสของการชุมนุมเริ่มเบาบางลง (๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕)

ในส่วนของช่องทางการศึกษา ถึงแม้ว่าการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕ จะมีการนำเสนอผ่านรูปแบบและช่องทางที่หลากหลาย ผู้วิจัยเลือกศึกษาการนำเสนอข่าวที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ มีเนื้อหาเพียงพอต่อการค้นคว้าและเก็บข้อมูล โดยจะศึกษาจากสื่อที่ได้มีการจดทะเบียนบริษัทผ่านกรมพัฒนาธุรกิจการค้า หรือถูกรับรองโดยหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ ซึ่งมีการรายงานข่าวเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความขัดแย้งอย่างเข้มข้น

แนวทางการศึกษาข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข่าวที่สื่อแนะนำผ่านเว็บไซต์ เป็นหลัก ประกอบกับการเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เช่น บทความทางวิชาการ หนังสือ เนื้อหาข่าว และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์บทบาทของสื่อผ่านการตีกรอบและการกำหนดวาระของข้อมูลข่าวสาร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑. เนื้อหาสื่อ (Media Content) เช่น บทความข่าว โพสต์บนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย การออกอากาศผ่านช่องทางดั้งเดิม และการรายงานข่าวของสื่อในรูปแบบอื่น ๆ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕

๒. วรรณกรรมเชิงวิชาการ (Academic Literature) เช่น บทความในวารสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓. รายงานของรัฐบาลและองค์กรเอกชนเพื่อสาธารณะประโยชน์ (Government and NGO Reports) เช่น เอกสารจากหน่วยงานภาครัฐ, NGO, และองค์กรระหว่างประเทศที่ให้บริการและมุมมองอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕

โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นไปตามโอกาสทางสถิติ (Non-Probability Sampling) ผ่านการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งผู้วิจัยอาศัยเหตุผลในการเลือกเพื่อความเหมาะสมในวัตถุประสงค์ของงานวิจัยโดยปราศจากอคติ งานวิจัยชิ้นนี้พยายามรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาที่หลากหลายเพื่อยืนยันสมมติฐานและตอบคำถามงานวิจัยที่ตั้งไว้อย่างสมบูรณ์และครบถ้วน

กลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาไปยังการรายงานและการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อสำนักต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทในช่วงการชุมนุมเคลื่อนไหวปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕ ทั้งในช่องทางแพลตฟอร์มออนไลน์และแพลตฟอร์มออฟไลน์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกสำนักข่าวดังนี้

๑. เป็นสื่อที่มีการจดทะเบียนบริษัทผ่านกรมพัฒนาธุรกิจการค้า หรือถูกรับรองโดยหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ หรือเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง เพื่อเป็นฐานยืนยันความน่าเชื่อถือของสื่อหรือสำนักข่าวเบื้องต้น

๒. เป็นสื่อที่มีฐานผู้ติดตามพอสมควร และไม่น้อยกว่า ๑๐๐,๐๐๐ บัญชี/คน

๓. เป็นสื่อที่มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอและสอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา

เกณฑ์การคัดเลือกข่าว

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาไปยังการรายงานและการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อสำนักต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทในช่วงการชุมนุมเคลื่อนไหวปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕ ทั้งในช่องทางแพลตฟอร์มออนไลน์และแพลตฟอร์มออฟไลน์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกประเด็นหรือเนื้อหาข่าวดังนี้

๑. การรายงานข่าวเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕

๒. การรายงานข่าวเป็นเหตุการณ์ในช่วงเวลาเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องกัน เพื่อวิเคราะห์ถึงความเหมือนหรือแตกต่างของลักษณะการตีกรอบเนื้อหาข่าวของแต่ละสำนักข่าว

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการ “เนื้อหาที่ซ่อนเร้น (Latent Content)” เป็นหลัก ประกอบกับการใช้วิธีการ “เนื้อหาที่ปรากฏชัดแจ้ง (Manifest Content)” กล่าวคือผู้วิจัยจะทำการอ่านวิเคราะห์ทั้งตัวเนื้อหาของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบกับบริบทแวดล้อม ณ ขณะนั้นอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อทำความเข้าใจถึงจุดประสงค์ และเป้าหมายที่แท้จริงของการรายงานหรือการนำเสนอข่าวนั้น ๆ พร้อมทั้งระบุความโน้มเอียงของสื่อ (Political Orientation), รูปแบบการตีกรอบประเด็นเนื้อหาข่าว (Framing), การกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda - Setting), และมุมมองที่มีต่อการชุมนุม (Tone) ซึ่งเป็นจุดเด่นของวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่ซ่อนเร้น ทั้งนี้ผู้วิจัยยังอาศัยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏชัดแจ้งร่วมด้วย เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้มีมิติของข้อมูลที่ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยการเก็บข้อมูลผ่าน คำสำคัญ (Keyword) ที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่าง เพื่อวิเคราะห์ถึงความถี่ (Frequency) ที่ใช้ต่อคำที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ก่อนเริ่มทำการเก็บข้อมูล

โดยข้อมูลทั้งหมดที่ผ่านการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจะทำการสร้างแบบฟอร์มลงรหัส (Coding Sheet) ใน Google Spreadsheet ซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานข้อมูล (Database) หลักของงานวิจัยชิ้นนี้ โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๕ หัวข้อ คือ รูปแบบของเนื้อหา (Type of Content), การพาดหัวข่าว (Headline), การตีกรอบ (Framing), วัตถุประสงค์ (Objective), และความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation)

ผลการศึกษา

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยข้อที่ ๑ (ศึกษาบทบาทของสื่อในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕) ผู้วิจัยพบว่า สื่อในฐานะตัวละครทางการเมือง (Political Actor) มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อทัศนคติ ความเชื่อ และชุดความคิดของปัจเจกบุคคลที่มีต่อภูมิทัศน์ทางการเมืองไทย โดยผู้วิจัยทำการสำรวจสื่อ ๗ สำนัก จำนวนทั้งสิ้น ๑๒๐๒ กรณีศึกษา ได้แก่ มติชน (MATICHON), ผู้จัดการ (MGR Online), เนชั่นทีวี (Nation TV), ประชาไท (Prachatai), ไทยพีบีเอส (Thai PBS), เดอะ स्टานดาร์ด (The Standard), และวอยซ์ทีวี (Voice TV) โดยภายหลังจากผู้วิจัยเริ่มทำการศึกษา และเก็บข้อมูลแล้วนั้น ผู้วิจัยค้นพบรูปแบบหรือแพตเทิร์น (Pattern) ของการนำเสนอข่าว ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อได้ดังนี้

ท่าทีของเนื้อหาข่าว (Tone) ที่มีต่อการเคลื่อนไหวของมือบคณะราษฎร ๒๕๖๓ สามารถแบ่งได้เป็น ๓ แบบ คือ ท่าทีเชิงบวก (Positive), ท่าทีเชิงลบ (Negative), ท่าทีที่เป็นกลาง (Neutral)

การตีกรอบ (Framing) สามารถแบ่งได้เป็น ๑๖ รูปแบบ คือ ประเด็นกฎหมายหรือการดำเนินคดีทางกฎหมาย, ประเด็นการชุมนุม ข้อเรียกร้อง หรือการแสดงออกทางการเมือง, ประเด็นการทำงานของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐ, ประเด็นการทำงานของสื่อ, ประเด็นการอุ้มหาย, ประเด็นคนอยู่เบื้องหลัง, ประเด็นความรุนแรงจากทั้งสองฝ่าย, ประเด็นความรุนแรงจากฝ่ายมือบ, ประเด็นความรุนแรงจากฝ่ายรัฐ, ประเด็นความรุนแรงจากฝ่ายอนุรักษ์นิยม, ประเด็นคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ, ประเด็นผลโพล, ประเด็นวิพากษ์วิจารณ์มือบ, ประเด็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและฝ่ายสนับสนุน, ประเด็นสถาบันพระมหากษัตริย์, และประเด็นสิทธิเสรีภาพ

วัตถุประสงค์ (Objective) ของการนำเสนอข่าว สามารถแบ่งได้เป็น ๑๑ วัตถุประสงค์ คือ นำเสนอการทำงานของสื่อ, นำเสนอข่าววันเฉลิม, นำเสนอประเด็นเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์, นำเสนอภาพรวมหรือบทวิเคราะห์, นำเสนอหรือสนับสนุนฝ่ายรัฐ, นำเสนอหรือสนับสนุนมือบ, เปียงเบนประเด็น, วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและฝ่ายสนับสนุน, วิพากษ์วิจารณ์และลดทอนความชอบธรรมมือบ, สืบหาข้อเท็จจริง, และให้ความรู้

ความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ โน้มเอียงทางการเมืองสนับสนุนรัฐบาล (Pro - Government), โน้มเอียงทางการเมืองสนับสนุนฝ่ายต่อต้าน (Pro - Opposition), และเป็นกลาง (Neutral)

โดยเมื่อวิเคราะห์ทั้ง ๔ หัวข้อในเบื้องต้น ประกอบกับโครงสร้างความเป็นเจ้าของ (Ownership Structure) และกลุ่มทุน (Funding) แล้วนั้น ผู้วิจัยพบว่าสามารถแบ่งประเภทของสื่อได้เป็น ๓ ประเภทตามความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) ได้แก่ สื่อที่สนับสนุนฝ่ายรัฐบาล (Pro-Government), สื่อที่สนับสนุนฝ่ายต่อต้านรัฐบาล (Pro-Opposition), และสื่อที่วางตัวเป็นกลาง (Neutral)

๑. สนับสนุนรัฐบาล (Pro - Government) ได้แก่ เนชั่น ทีวี (Nation TV) และผู้จัดการออนไลน์ (MGR Online)

๒. สนับสนุนฝ่ายค้าน (Pro - Opposition) ได้แก่ ประชาไท (Prachatai), เดอะ แสตนด์ดาร์ด (The Standard), มติชน (Matichon), และวอยซ์ ทีวี (Voice TV)

๓. เป็นกลางทางการเมือง (Neutral) ได้แก่ ไทย พีบีเอส (Thai PBS)

จากข้อมูลในข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า ‘ในช่วงเหตุการณ์ม็อบคณะราษฎร ๒๕๖๓’ สื่อไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเวทีของพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ที่เป็นกลางตามอุดมคติ หากแต่เป็นตัวละครทางการเมือง (Political Actor) ที่วางกรอบประเด็นทางการเมืองเพื่อกำหนดทิศทางการรับรู้และการทำความเข้าใจความเป็นจริงทางการเมืองของประชาชน โดยสื่อแต่ละสำนักมักรายงานหรือนำเสนอข่าวซึ่งอิงอยู่กับจุดยืนทางการเมืองหรือความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) ของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น สื่อที่มีความโน้มเอียงทางการเมืองซึ่งสนับสนุนรัฐบาล (Pro - Government) มักจะรายงานหรือนำเสนอการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนว่าเป็นการละเมิดกฎหมาย เป็นการก่อความไม่สงบให้กับคนส่วนใหญ่ เป็นการใช้ความรุนแรง มีคนอยู่เบื้องหลังการชุมนุม หรือผู้เข้าร่วมชุมนุมถูกปลูกปั่น เป็นต้น

ในขณะเดียวกันสื่อที่สนับสนุนฝ่ายต่อต้าน (Pro - Opposition) มักจะรายงานหรือนำเสนอไปในทิศทางตรงกันข้าม นั่นคือการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นการเรียกร้องเพื่อประชาธิปไตย ประชาชนมีความตื่นรู้ทางการเมือง เป็นต้น และสื่อที่เป็นกลางทางการเมือง (Neutral) มักจะรายงานสถานการณ์ตามข้อเท็จจริง ให้ความรู้ในแง่มุมต่าง ๆ พร้อมทั้งตรวจสอบการกระทำของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้ชุมนุม หรือฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

ด้วยภูมิทัศน์สื่อในปัจจุบันซึ่งเปลี่ยนแปลงไป สื่อส่วนใหญ่หันมาอาศัยแพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นช่องทางหลักในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ถึงแม้ว่าแพลตฟอร์มดิจิทัลจะสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ได้ดีกว่าแพลตฟอร์มดั้งเดิมอย่างโทรทัศน์ หรือวิทยุ แต่ต้องแลกมาด้วยวัตถุประสงค์ของสื่อที่เปลี่ยนแปลงไปจากแต่เดิมที่สื่อต้องมุ่งเน้นไปยังคุณภาพของเนื้อหาเพื่อเพิ่มยอด

ผู้เข้าชม แต่ในปัจจุบันสื่อต้องอาศัยการพาดหัวข่าวที่ดูรุนแรง^๗ การเลือกรูปประกอบที่น่าดึงดูดเพื่อให้ระบบอัลกอริทึม (Algorithm) ของแต่ละแพลตฟอร์มนำเสนอข่าวของตนเองไปยังผู้รับข้อมูลข่าวสาร (Audience)

ด้วยเหตุนี้การอยู่รอดของสื่อในยุคปัจจุบัน จึงไม่เพียงแต่การพัฒนาคุณภาพของเนื้อหา แต่ต้องคำนึงถึงระบบอัลกอริทึมของแต่ละแพลตฟอร์มเป็นสำคัญ ซึ่งเงื่อนไขการทำงานของระบบอัลกอริทึมไม่เพียงแต่จะลดทอนความสำคัญของคุณภาพเนื้อหา แต่ยังสร้างปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) ขนาดใหญ่ขึ้นภายในสังคม กล่าวคือ ระบบอัลกอริทึมจะพยายามคัดสรรเนื้อหาข่าวหรือสำนักข่าวที่มีความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) ตรงกับผู้รับข้อมูลข่าวสารมากที่สุด ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้รับข้อมูลข่าวสารได้รับเพียงข้อมูลในมุมของฝ่ายที่ตนสนับสนุน^๘ อันเป็นการลดทอนความอดกลั้นทางการเมือง (Political Tolerance) และเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในสังคมไทย

จากข้อมูลในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษา ผู้วิจัยไม่สามารถระบุได้ว่าสื่อเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งในครั้งนี้หรือไม่ แต่จากข้อมูลที่ผู้วิจัยทำการรวบรวมมานั้น สามารถอนุมานได้ว่า ‘สื่อ’ เป็นหนึ่งในตัวละครทางการเมืองที่สำคัญ และมีบทบาทในสถานการณ์ความขัดแย้งในสังคมไทย

ในส่วนของวัตถุประสงค์ในการวิจัยข้อที่ ๒ (ศึกษารูปแบบและวิธีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมของสื่อแต่ละสำนักในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - พ.ศ. ๒๕๖๕) สืบเนื่องจากคำถามในการวิจัยข้อที่ ๑ ผู้วิจัยพบว่า สื่อแต่ละสำนักมีกรายงานหรือนำเสนอข่าวโดยอิงอยู่กับความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) ของตนเอง โดยอาศัยวิธีการตีกรอบ (Framing) และการกำหนดวาระข้อมูลข่าวสาร (Agenda - Setting) ในการชี้แนะหรือชักจูงปัจเจกบุคคลให้มีชุดความคิด ทศนคติ หรือความเชื่อทางการเมืองตามความโน้มเอียงทางการเมืองของแต่ละสื่อ

๑. การตีกรอบ (Framing) เป็นหนึ่งในวิธีการหลักที่สื่อมักใช้ในการชักจูงความคิดเห็นผู้รับข้อมูลข่าวสาร หรือเบี่ยงเบนประเด็นที่ไม่พึงประสงค์ต่อจุดยืนทางการเมืองของตน ยกตัวอย่างเช่น เหตุการณ์สลายการชุมนุมที่แยกปทุมวัน วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๓ ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์คือ เจ้าหน้าที่รัฐพร้อมอุปกรณ์ครบมือ ใช้รถฉีดน้ำแรงสูงผสมสารเคมีสีฟ้าฉีดเข้าใส่ผู้ชุมนุม ซึ่งสื่อที่สนับสนุนฝ่ายต่อต้าน นำเสนอข่าวในแง่ลบของการประณามการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่กระทำเกินกว่าเหตุ การตีกรอบประเด็นไปยังความรุนแรงที่มาจากเจ้าหน้าที่รัฐ^๙ กลับกันสื่อที่สนับสนุนรัฐบาลตีกรอบเหตุการณ์ดังกล่าว

^๗ อธิกิตติ แสงสุข, ปี ๖๘ วงการสื่อไทยเอาใจต่อ? | ค.การเมือง EP.๔๘, The101world, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://youtu.be/LrTzQWmDBgc?si=2_AqHavbo6WQ1K0V [๑๖ มกราคม ๒๕๖๘].

^๘ ชนิตา รอดอยู่, “‘สื่อดิจิทัล’ ความท้าทายต่อบทบาทการเป็นพื้นที่สาธารณะทางการเมือง”, วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๖) : ๒๒๘-๒๓๘.

^๙ VoiceTV, โหมไฟชิงชัย! ๖ พรรคฝ่ายค้าน ประณามรัฐใช้ความรุนแรงสลายม็อบปทุมวัน, VoiceTV, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.voicetv.co.th/read/2d5F10VL6> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๓].

ว่าเป็นการทำตามหลักสากล น้ำสีฟ้าไม่อันตราย อีกทั้งยังรายงานจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ได้รับบาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่^{๑๐}

๒. การกำหนดวาระข้อมูลข่าวสาร (Agenda - Setting) เป็นอีกหนึ่งวิธีการที่สื่อใช้ในการกำหนดลำดับความสำคัญของข่าว การคัดเลือกข่าวไหนควรได้รับการนำเสนอ ข่าวไหนไม่ควรได้รับการนำเสนอ ยกตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ ณ วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๓ ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์คือ มีผู้ใช้เฟซบุ๊กคนหนึ่งโพสต์กล่าวหาว่ามีการทุจริตภายในม็อบ ซึ่งสื่อฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลเลือกที่จะหยิบข่าวดังกล่าวมานำเสนอ^{๑๑} กลับกันสื่อฝ่ายสนับสนุนฝ่ายต่อต้าน เลือกที่จะไม่นำเสนอประเด็นดังกล่าว

ในส่วนของสมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๑ (สื่อมีจุดยืนทางการเมืองหรือจุดยืนทางการเมืองเป็นของตนเอง และใช้วิธีการตีกรอบ (Framing) หรือการกำหนดวาระข้อมูลข่าวสาร (Agenda - Setting) เพื่อบิดเบือนหรือโน้มน้าวให้ผู้รับข้อมูลเห็นคล้อยตามทัศนคติทางการเมืองของสื่อแต่ละสำนัก) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๑ ซึ่งผู้วิจัยตั้งเอาไว้ ‘เป็นความจริง’ สื่อมีจุดยืนทางการเมืองเป็นของตนเอง และใช้วิธีการตีกรอบ หรือการกำหนดวาระข้อมูลข่าวสารในการกำหนดความรู้ของประชาชนให้ตรงตามความโน้มเอียงทางการเมืองของตัวเอง

ดังนั้น ‘สื่อ’ จึงเป็นหนึ่งในตัวละครทางการเมืองที่บทบาทสำคัญอย่างมากในการกำหนดสถานการณ์และขึ้นำสังคม ซึ่งไม่ว่าข้อเท็จจริงของเหตุการณ์หรือสถานการณ์หนึ่ง ๆ จะเป็นอย่างไร สื่อมีเครื่องมือและวิธีการที่สามารถชักจูงหรือเบี่ยงเบนประเด็นให้ผู้รับข้อมูลข่าวสารได้รับข้อมูลที่ตรงกับความโน้มเอียงทางการเมืองของสื่อสำนักนั้น ๆ ประกอบกับการขยายตัวขึ้นของปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน ทำให้ผู้รับข้อมูลข่าวสารถูกแวดล้อมไปด้วยชุดข้อมูลของฝ่ายตนเอง ซึ่งส่งผลให้ผู้คนภายในสังคมขาดซึ่งข้อมูลที่รอบด้าน ครบถ้วน และเพียงพอ (Lack of Information) และนำไปสู่การแสดงออกทางการเมืองที่แตกต่างกัน อันเป็นผลมาจาก ‘ชุดข้อมูลที่ได้รับมันต่างกัน’

กล่าวโดยสรุป สื่อมีจุดยืนทางการเมืองเป็นของตนเอง โดยสามารถแบ่งออกได้เป็นสื่อที่สนับสนุนรัฐบาล (Pro - Government), สื่อที่สนับสนุนฝ่ายค้าน (Pro - Opposition), และสื่อที่เป็นกลาง (Neutral) โดยสื่อใช้วิธีการตีกรอบ (Framing) และการกำหนดวาระข้อมูลข่าวสาร (Agenda - Setting) เพื่อกำหนดกรอบการรับรู้ของประชาชนให้เป็นไปตามความโน้มเอียงทางการเมืองของสื่อ เมื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์ร่วมกับปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า “กระบวนการดังกล่าวของสื่ออาจส่งเสริมการแบ่งขั้วทางการเมือง (Political Polarization) ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และอาจมีส่วนก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง (Political Conflict) ภายในสังคมไทย”

^{๑๐} NationTV, รองโฆษก ดร. ยัน “น้ำสีฟ้า” ไม่ใช่แก๊สน้ำตา เผย “รถปราบจราจร” ราคา ๒๔ ล้านบาท, NationTV, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.voicetv.co.th/read/2d5F10VL6> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๓].

^{๑๑} NationTV, แฉกันเอง คนกลุ่มขับไล่รัฐบาล ลาภไล่เลขชอทาน จัดม็อบเพื่อหาเงินไว้ใช้เอง, NationTV, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.nationtv.tv/news/378796201> [๑๘ กันยายน ๒๕๖๓].

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากข้อจำกัดทางระยะเวลาของผู้วิจัย งานวิจัยชิ้นนี้จึงศึกษาบทบาทของสื่อในช่วงเวลา พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๕ ในเชิงคุณภาพเท่านั้น ดังนั้นจึงมีช่องว่างอันควรค่าให้นักศึกษาหรือผู้ที่สนใจนำไปศึกษาต่อได้ ดังนี้

๑. ควรศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสื่อในช่วงมีوبเวยวชนฯ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ อย่างเช่น การทำแบบสอบถาม เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาจุดยืนทางการเมืองของสื่อ เปรียบเทียบก่อนและหลังเหตุการณ์มีอบเวยวชน เพื่อทำความเข้าใจพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไปของสื่อ

๓. ควรศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) เพื่อกำหนดแผนและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยดังกล่าวในอนาคต

บรรณานุกรม

ชนิดา รอดอยู่ “‘สื่อดิจิทัล’ ความท้าทายต่อบทบาทการเป็นพื้นที่สาธารณะทางการเมือง”. **วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ**. ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๖) : ๒๒๘-๒๓๘.

Goffman, E., **Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience**. Harper & Row, 1974.

Habermas, J., **The Structural Transformation of the Public Sphere**. MIT Press, 1989.

Jamieson, K. H., & Cappella, J. N., **Echo Chamber: Rush Limbaugh and the Conservative Media Establishment**. Oxford University Press, 2008.

Iyengar, S., & Hahn, K. S. “Red media, blue media: Evidence of ideological selectivity in media use”. **Journal of Communication**. Vol.59 No.1 (2009): 19-39.

McCombs, M. E., & Shaw, D. L., **The Agenda-Setting Function of Mass Media**. Public Opinion Quarterly, 1972.

Mill, J. S., **On liberty**. Dover Publications, 2002.

Mullainathan, S., & Shleifer, A. “The Market for News”. **American Economic Review**. Vol. 95 No. 4 (2005): 1031-1035.

อถึกกิต แสงวงสุข. ปี ๖๘ วงการสื่อไทยเอาใจต่อ? ค.การเมือง EP.๔๘. The101world. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://youtu.be/LrTzQWmDBgc?si=2_AqHavbo6WQ1K0V [๑๖ มกราคม ๒๕๖๘].

NationTV. แฉกันเอง คนกลุ่มขับไล่รัฐบาล ลากไส้เซเลบขอทาน จัดมือบเพื่อหาเงินไว้ใช้เอง.

NationTV. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.nationtv.tv/news/378796201>

[๑๘ กันยายน ๒๕๖๓].

NationTV. รองโฆษก ตร. ยัน “น้ำสีฟ้า” ไม่ใช่แก๊สน้ำตา เผย “รถปราบจราจร” ราคา ๒๔ ล้านบาท.

NationTV. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.voicetv.co.th/read/2d5F10VL6>

[๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๓].

VoiceTV. โหมไฟชิงชัง! ๖ พรรคฝ่ายค้าน ประณามรัฐใช้ความรุนแรงสลายม็อบปทุมวัน. VoiceTV.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.voicetv.co.th/read/2d5F10VL6> [๑๖ ตุลาคม

๒๕๖๓].

การพัฒนารูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
สู่การจัดการเรียนรู้ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์
Model For Developing The Competency Of Students Practicing
Professional Experience In Teaching To Become Learning
Management Specialists, Department Of Thai Language Teaching,
Faculty Of Education

เอกลักษณ์ เทพวิจิตร*

Akekalak Tapwijitr

พิธิบูลย์ ทองเกลี้ยง**

Phitphiboon Thongkliang

พระมหาสันทัศน์ โสคติวิโส***

PhramahaSanthas Sotthivangso

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding author, e-mail: akekalak.tap@mcu.ac.th

Received: May 23, 2025

Revised: July 24, 2025

Accepted: July 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย (๒) เพื่อออกแบบการพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ (๓) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย และ (๔) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย โดยใช้การวิจัยครั้งนี้

* นายเอกลักษณ์ เทพวิจิตร Mr.Akekalak Tapwijitr

** ผศ.ดร.พิธิบูลย์ ทองเกลี้ยง Asst.Prof.Dr.Phitphiboon Thongkliang

*** พระมหาสันทัศน์ โสคติวิโส PhramahaSanthas Sotthivangso

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) กลุ่มตัวอย่าง นิสิตคณะครุศาสตร์ จำนวน ๑๕๕ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัจจุบันการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย โดยภาพรวม นิสิตมีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D. = ๐.๙๖) (๒) ออกแบบการพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนรูปแบบการวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๑$ S.D. = ๐.๕๖) และมีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๙$ S.D. = ๐.๕๔) (๓) ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย พบว่า คะแนนหลังการทดลองรูปแบบ ($\bar{X} = ๔.๔๒$) สูงกว่า ก่อนการทดลองใช้รูปแบบ ($\bar{X} = ๓.๔๐$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ผลการประเมินสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๒$ S.D. = ๐.๕๗) ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวม พบว่า นิสิตมีความพึงใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๐$ S.D. = ๐.๕๐) (๔) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๘$, S.D. = ๐.๕๗) องค์ความรู้ที่ได้ หรือความรู้ใหม่ ประกอบด้วย (๑) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสมรรถนะ (๒) การเรียนรู้ร่วมกันในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (๓) การฝึกปฏิบัติจริงให้นิสิตออกแบบและจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning และ (๔) การประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Evaluation & Professional Growth) ประเมินสมรรถนะก่อน-หลัง

คำสำคัญ: การพัฒนาสมรรถนะ; นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู; นักการจัดการเรียนรู้; สาขาวิชาการสอนภาษาไทย; คณะครุศาสตร์

Abstract

This research article has four objectives: (1) To study the current situation of the development of student teachers' competence to become learning managers in the Thai language teaching program. (2) To design the development of teachers to become learning managers for student teachers in the Thai language teaching program, Faculty of

Education. (3) To experiment with the development model for student teachers' competence to become learning managers in the field of Thai language teaching, and (4) To present the development model for student teachers' competence to become learning managers in the field of Thai language This research was used as a research and development (R&D) study. The sample group was 155 students from the Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Data were analyzed using mean, standard deviation and content analysis.

The research study, it was found that (1) the current situation of the development of student teachers' competence to become learning management specialists in the field of teaching Thai language, overall, the students' current situation is at a high level ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.96). (2) Designing the development of teachers into learning managers for student teachers in the Thai Language Teaching Program, Faculty of Education, found that The components of the competency model for student teachers to become learning managers include principles, objectives, steps, formats, measurement and evaluation, and conditions for success. The results of the evaluation of the competency model of student teachers interns towards learning management professionals, overall, found that it was at a high level of appropriateness ($\bar{X} = 4.41$ S.D. = 0.56) and was at a high level of feasibility ($\bar{X} = 4.49$ S.D. = 0.54). (3) Experimenting with the use of a model for developing the competencies of student teachers in their professional training to become learning managers in the field of teaching Thai language, found that The post-test scores ($\bar{X} = 4.42$) were significantly higher than those before the test ($\bar{X} = 3.40$) at a statistical significance level of .05. The satisfaction of students with the competency model for student teacher interns towards learning management professionals, overall, found that students were most satisfied with the model ($\bar{X} = 4.60$ S.D. = 0.50). (4) The presentation of the development model for student teachers' competence to become a learning management expert in Thai language teaching was found to be at the highest level ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.57). The acquired body of knowledge or newly gained insights includes (1) developing an understanding of competencies, (2) collaborative learning through the exchange of experiences, (3) hands-on practice

enabling students to design and manage Active Learning, and (4) continuous evaluation and professional growth with pre- and post-assessment of competencies.

Keywords: Developing of Competency; Students Practicing Professional Experience; Learning Management Specialists; Department of Thai Language Teaching; Faculty of Education

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี^๑ กำหนดวิสัยทัศน์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีการพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรมและเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้องมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีทักษะสื่อสาร มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสู่การเป็นเป็นคนไทยที่มีทักษะสูงเป็นนวัตกรรม นวัตกรรม โดยมีความสนใจศึกษาตามความถนัดของตนเองที่เป็นหัวใจสำคัญขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้วยเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ทางสถาบันอุดมศึกษาจึงได้กำหนดแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๒๐ ปี (๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๕๓ ได้กำหนดให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษามีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๖ โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดให้มีสภาครูและบุคลากรทางการศึกษาเรียกว่า “คุรุสภา” มีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ^๒ ซึ่งมาตรฐานข้อกำหนดคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ในการประกอบอาชีพทางการศึกษา คือ (๑) การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน (๒) การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ ซึ่งการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะนั้นไปประกอบด้วย สารความรู้การฝึก

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑ - ๒๕๘๐), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๒).

^๒ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, คู่มือการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา สำนักงานมาตรฐานวิชาชีพ กลุ่มมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพ. ๒๕๔๙), หน้า ๑๙-๒๕.

ทักษะ ๙ ประการ ได้แก่ (๑) การบูรณาการความรู้ทั้งหมดมาใช้ในการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา (๒) การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (๓) การจัดกระบวนการเรียนรู้ (๔) การเลือกใช้การผลิตสื่อและนวัตกรรมที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ (๕) การใช้เทคนิคและยุทธวิธีในการจัดการเรียนรู้ (๖) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (๗) การทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน (๘) การนำผลการประเมินผลพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (๙) การบันทึกและรายงานผลการจัดการเรียนรู้

การดำเนินการผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการสร้างองค์ความรู้ที่มีความสอดคล้องกับการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น อีกทั้งด้วยคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นแหล่งการเรียนรู้และความเป็นเลิศเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาด้านหลักสูตรและการสอนทางพระพุทธศาสนาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ โดยมีเป้าหมายหลักในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้จริงและรอบรู้ในศาสตร์ด้านหลักสูตรและการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์การสอนอื่น ๆ สร้างความเข้มแข็งและเป็นผู้นำทางวิชาชีพครูตามวิถีพุทธอย่างยั่งยืน พัฒนาบัณฑิตให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญามีความสามารถในการแก้ปัญหา รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรมอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา และมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม และตระหนักคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและประเพณี พื้นฟู สืบสาน ส่งเสริม และธำรง รักษาเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาไทย อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของบัณฑิต ให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์แผนการศึกษาชาติ กลไกสำคัญที่เป็นเครื่องมือในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ รวมถึงการแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล และยั่งยืน^๓

การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะระดับปริญญาตรีในชั้นเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ผู้สอนจะมีการตั้งเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มากกว่าการให้ผู้เรียนฟังการบรรยายตลอดบทเรียนโดยผู้สอนจะใช้เวลาไม่มากในการให้ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อแนะนำ แต่เวลาส่วนใหญ่จะเน้นให้ผู้เรียน ทำกิจกรรมที่มีความหมายเช่น อภิปราย ศึกษาข้อมูลจากตำรา ห้องสมุด หรืออินเทอร์เน็ต ระดมความคิด สร้างโครงงาน ผลิตผลงาน แสดงบทบาทสมมติ การแก้ปัญหา การวิจัย เป็นต้น ซึ่งวิธีการเรียนรู้เหล่านี้ตั้งอยู่บนฐานความคิด โดยผู้เรียนจะได้เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม มากกว่าการเรียนแบบรับฟังหรือรับรู้จากสิ่งที่ผู้สอนพูดอยู่คนเดียวเป็นเวลานาน และการเรียนรู้มีส่วนร่วม

^๓ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.๒๕๕๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๗).

ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากกว่าการพยายามทำความเข้าใจสิ่งที่ผู้สอนอธิบาย การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกันในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ของนิสิตคณะครุศาสตร์ที่ครอบคลุมทุกมาตรฐานผลการเรียนรู้ในทุกด้านตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดผลการเรียนรู้ด้านความรู้ (๑) มีความรอบรู้ในหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เนื้อหาสาระด้านวิชาชีพของครู อาทิ ค่านิยมของครู คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ จิตวิญญาณครู ปรัชญาความเป็นครูจิตวิทยาสำหรับครู จิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยา การเรียนรู้เพื่อจัดการเรียนรู้และช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนหลักสูตรและวิทยาการ การจัดการเรียนรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารการศึกษา และการเรียนรู้การวัด ประเมินการศึกษาและการเรียนรู้การวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนและภาษาเพื่อการ สื่อสารสำหรับครูทักษะการนิเทศและการสอนงาน ทักษะเทคโนโลยีและดิจิทัล ทักษะการทำงานวิจัยและ วัดประเมิน ทักษะการร่วมมือสร้างสรรค์ และทักษะศตวรรษที่ ๒๑ ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ครูประพฤติ ตนเป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรมและจริยธรรมตามจรรยาบรรณวิชาชีพ สามารถบูรณาการความรู้ในวิชาชีพ ครูและวิชาเอกสู่การปฏิบัติการสอนโดยใช้กลยุทธ์การสอนเพื่อให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ สามารถวัดและประเมินผลและนำผลไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน สามารถทำวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายจากสถานศึกษา ร่วมมือกับผู้ปกครองและ ชุมชนในการพัฒนาและแก้ปัญหาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สัมมนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษา ฝึกปฏิบัติงานด้านการศึกษา ๑๘ สัปดาห์ในสถานศึกษา ปฏิบัติงานครูร่วมกับครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา และรับประเมินผลโดยครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา/ผู้ที่ได้รับมอบหมาย เป็นระยะเวลา ๑๘ สัปดาห์ โดยมี ครูพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด และมีการสัมมนาระหว่างและหลังการฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา

จากปัญหาที่พบจากการลงพื้นที่นิเทศนิสิตฝึกปฏิบัติการสอนนิสิตชั้นปีที่ ๔ คณะครุศาสตร์ โดยการสังเกตการสอนของนิสิต สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย ซึ่งหลังจากที่ลงพื้นที่นิเทศเสร็จสิ้นแล้ว ทำให้ทราบปัญหา ดังนี้ นิสิตที่ออกฝึกปฏิบัติการสอนส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจในการเขียนแผน การจัดการเรียนรู้ จึงทำให้การออกแบบการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมปฐมวัยก่อนออกฝึกปฏิบัติการสอนไม่มีความชัดเจนในการปฏิบัติ ตัวของนิสิตในสถานศึกษา ไม่ได้ชี้แจงในการให้นิสิตได้เตรียมความพร้อมในการด้าน ๆ รวมถึงนิสิตบางท่าน โดยเฉพาะพระนิสิตปฏิบัติการสอนในรายวิชาอื่นๆนอกเหนือจากวิชาหลักที่นิสิตได้รับการฝึกปฏิบัติการ สอน ขาดการเตรียมความพร้อมก่อนออกสังเกตการสอน เพราะว่าการออกสังเกตการสอน

ในโรงเรียนของนิสิตชั้นปีที่ ๑ - ๓ ทำให้นิสิตไม่สามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการปรับปรุงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนนั้นทั้งจากการสังเกต การออกฝึกปฏิบัติการสอน และระหว่างการฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรและสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย
๒. เพื่อออกแบบรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย
๓. เพื่อทดลองใช้รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย
๔. เพื่อประเมินผลรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ครั้งนี้ใช้โดยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ (Research = R1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสาร ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการศึกษาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ด้วยแบบวิเคราะห์เอกสาร และเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ นิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๑-๔ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๗ จำนวน ๑๕๕ รูป/คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ผู้บริหาร ประธานหลักสูตร คณาจารย์ จำนวน ๕ คน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๑๐ คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น จำนวน ๑๕ คน โดยเลือกแบบอย่างง่าย

ขั้นตอนที่ ๒ (Development = D1) ออกแบบการพัฒนาแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ผู้วิจัย (ร่าง) รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์สู่การจัดการเรียนรู้ของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ หลังจากนั้นนำไปการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๐ คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อรับรองรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยการเลือกแบบอย่างง่าย และประเมินความเหมาะสม (Rating scale ๕ ระดับ) ของ Likert จากนั้นดำเนินการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาแบบตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วจึงนำ (ร่าง) รูปแบบที่ปรับปรุงแก้ไขให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินอีกครั้ง พร้อมนำเครื่องมือประเมินประสิทธิผลให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดียวกันประเมิน โดยใช้แบบประเมินความสอดคล้อง (IOC) จากนั้นดำเนินการปรับปรุงแก้ไข และจัดทำเป็นรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ และเครื่องมือประเมินประสิทธิผลที่สมบูรณ์ต่อไป

ขั้นตอนที่ ๓ (Research = R2) ทดลองใช้รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ผู้วิจัยทดลองใช้รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวกันวัดทักษะตามก่อนและหลังการฝึกอบรม (The One-Group Pretest-Posttest Design) และเพื่อวัดประสิทธิผลรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๔ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๗ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย จำนวน ๑๔ รูป/คน โดยคัดเลือกจากสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ขั้นตอนที่ ๔ (Development = D2) ประเมินประสิทธิผลรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ผู้วิจัยประเมินรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ พร้อมทั้งนำเสนอผลการทดลองรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ หลังจากนั้นได้นำรูปแบบไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ คน เพื่อรับรองผลการทดลองรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์

ผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษาศมรรถนะนิตตฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนรู้สาขาวิชา การสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ผลการศึกษาศมรรถนะนิตตฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนรู้สาขาวิชา การสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยภาพรวม

(n = ๑๕๕)

ที่	รายงาน	ความคิดเห็น		ระดับ
		$\bar{X}$	S.D	
๑	ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้	๔.๐๖	๑.๐๑	มาก
๒	ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนิตต	๔.๐๕	๐.๙๒	มาก
๓	ด้านนิตตฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนการสอน	๔.๐๑	๐.๘๗	มาก
๔	ด้านวิธีการสอน	๔.๐๖	๐.๙๕	
๕	ด้านการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้	๓.๙๐	๑.๐๔	มาก
รวม		๔.๐๒	๐.๙๖	มาก

จากตารางที่ ๑ สมรรถนะนิตตฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนรู้สาขาวิชา การสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยภาพรวม นิตตมีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๐๒, S.D. = ๐.๙๖) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านวิธีการสอน รองลงมาได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนิตต ด้านนิตตฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนการสอน และด้านการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

๒. ออกแบบรูปแบบสมรรถนะนิตตฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนรู้สาขา วิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ในการออกแบบรูปแบบสมรรถนะนิตตฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ การเสริมสร้างสมรรถนะนิตต ฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยนำเอาผลการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลจากการศึกษา สภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนารูปแบบสมรรถนะนิตตฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ และ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับรูปแบบสมรรถนะนิตตฝึกประสพการณวิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอน ภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มาสังเคราะห์ตามองค์ประกอบของรูปแบบสมรรถนะนิตตฝึกประสพการณ วิชาชีพรู่นักการจ้ดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนรูปแบบ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ และ ผลการประเมิน (ร่าง)

รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ ($\bar{X} = 4.41$ S.D. = 0.56) และมีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$ S.D. = 0.54)

๓. ผลการใช้รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ตามรูปแบบการวิจัยแบบก่อนการทดลอง (Pre-Experimental Design) โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียววัดสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวกันวัดทักษะตามก่อนและหลังการฝึกอบรม (The One-Group Pretest-Posttest Design) พบว่า คะแนนหลังการทดลองรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ($\bar{X} = 4.42$) สูงกว่า ก่อนการทดลองใช้รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ($\bar{X} = 3.40$) และผลการประเมินสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$ S.D. = 0.57) และความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ พบว่า โดยภาพรวมนิสิตมีความพึงใจต่อรูปแบบการฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$ S.D. = 0.50)

๔. ผลการนำเสนอรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ เป็นการดำเนินการรับรองรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูป/คน ที่มีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ผลการประเมินและรับรองรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ จากผู้เชี่ยวชาญ

(n = ๑๕๕)

ที่	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑	หลักการของรูปแบบ	๔.๕๖	๐.๕๓	มากที่สุด
๒	วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	๔.๕๘	๐.๕๖	มากที่สุด
๓	ขั้นตอนของรูปแบบ	๔.๕๕	๐.๕๓	มากที่สุด
๔	การวัดและประเมินผลรูปแบบ	๔.๕๙	๐.๕๗	มากที่สุด
๕	เงื่อนไขรูปแบบ	๔.๖๑	๐.๖๑	มากที่สุด
รวม		๔.๕๘	๐.๕๗	มากที่สุด

ตารางที่ ๒ ผลการประเมินและรับรองรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูป/คน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๘$, S.D.= ๐.๕๗) และอยู่ในระดับมากที่สุดทุกรายการประเมิน

อภิปรายผลการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบันการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย ผลการศึกษาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ แบ่งเป็น ๕ ด้าน ประกอบด้วย (๑) ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ (๒) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนิสิต (๓) ด้านนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูต้องการจัดการเรียนการสอน (๔) ด้านวิธีการสอน และ (๕) ด้านการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวม นิสิตมีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านวิธีการสอนรองลงมาได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนิสิต ด้านนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูต้องการจัดการเรียนการสอน และด้านการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนิสิตสามารถใช้ทักษะในด้านการสอนเพื่อแสวงหาความรู้ มีความรู้ความสามารถในการออกแบบจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนด้วยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองมีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนที่หลากหลาย นอกจากนี้ การแผนการจัดการเรียนรู้ช่วยพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ การสื่อสารสำหรับประเมินชิ้นงานเพื่อให้ได้เรียนรู้โดยการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับเพื่อน ได้ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนด้วยตนเองตามลำดับ ได้คิดวางแผน และสร้างชิ้นงาน ผลงาน สิ่งประดิษฐ์ ด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา

ผ่านกระบวนการสื่อออนไลน์ การใช้เทคโนโลยี และวิธีการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง และการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 5 STEPS ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วาสนา สังข์พุ่ม** ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูโดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มีการดำเนินการออกเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ ระบุปัญหา ได้แก่ ขั้นที่ ๑ สร้างชุมชนและขั้นที่ ๒ การวิเคราะห์ปัญหา และระยะที่ ๒ วงจรแก้ปัญหา ได้แก่ ขั้นที่ ๓ วางแผนการพัฒนาดนขั้นที่ ๔ ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ ๕ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่ามีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด และการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พบว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ มี ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) การกำหนดเนื้อหา การจัดโครงสร้าง (๒) การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้ (๓) การเลือกและระบุวิธีการสอน รูปแบบการสอน เทคนิคการสอน และสื่อและแหล่งเรียนรู้ (๔) การวัดและประเมินผลรวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน และ (๕) การบันทึกหลังการสอน และความพึงพอใจของผู้ใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูโดยในภาพรวม พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด^๔

๒. ออกแบบการพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชา การสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ สังกเคราะห์ตามองค์ประกอบของรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชา การสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ ประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนรูปแบบ การวัดและประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จ นำมาผนวกกับเนื้อหาที่ต้องการฝึกอบรวมจากองค์ประกอบของการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า พัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชา การสอนภาษาไทยเป็นกระบวนการออกแบบการพัฒนานิสิตฝึกปฏิบัติการสอนโดยประกอบด้วยการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ทดลองจัดการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน แนวทางออกแบบการจัดการเรียนรู้รวมถึงการพัฒนาสื่อวัตกรรมการสอนและการเรียนรู้ แบบทดสอบ และการวัดและประเมินผลที่พัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีปัญญารู้คิด นอกจากนี้ ยังเรียนรู้การออกแบบการจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสุขและปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วัชรพงศ์ โนนะ** ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงาน

^๔ วาสนา สังข์พุ่ม, แนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๖๓).

ร่วมกับแนวคิดการเสริมต่อความรู้ ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แนวคิดสำคัญในการพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครู ได้แก่ การจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ การสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงาน การเสริมต่อความรู้ การพัฒนาสมรรถนะครู และการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ^๕

๓. ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย ไปทดลองใช้โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะนำรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ไปทดลองใช้กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ คือ นิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ ๔ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย จำนวน ๑๔ รูป/คน ในรายวิชาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ๖ (๕๔๐ ชั่วโมง) (School Internship) ปฏิบัติงานในหน้าที่ครู ผลการทดลองใช้รูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย พบว่า คะแนนหลังการทดลองรูปแบบ สูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบ และผลการประเมินสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก รวมถึงความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ พบว่า โดยภาพรวมนิสิตมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การพัฒนาสมรรถนะจะเป็นตัวชี้วัดในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และคุณลักษณะที่นิสิตควรแสดงออกได้อย่างเหมาะสมในการปฏิบัติงานในสถานศึกษาจริง โดยทั่วไปแบ่งออกเป็นหลายด้าน ดังนี้ (๑) ด้านการจัดการเรียนรู้ (๒) ด้านความรู้ความสามารถวิชาชีพ (๓) ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ (๔) ด้านการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ (๕) ด้านการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ **อภิชาติ ใจอารีย์** ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพและความพร้อมของโรงเรียนเครือข่ายการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาการจัดการเรียนรู้ (เกษตรกรรมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเครือข่ายมีศักยภาพและความพร้อมในการเป็นโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสาขาวิชาการจัดการเรียนรู้ ตามข้อบังคับของคุรุสภาและคณะ โดยภาพรวมและรวบด้าน ประกอบด้วย (๑) ด้านนโยบายและแผน (๒) ด้านหลักสูตรและมาตรฐานและสาระการเรียนรู้ (๓) ด้านบุคลากร

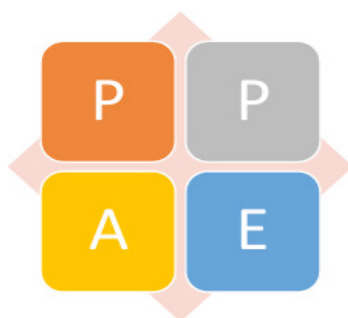
^๕ วุฑฒิพงศ์ โนนทะนะ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงานร่วมกับแนวคิดการเสริมต่อความรู้, การศึกษาคุศณิบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๕), หน้า บทคัดย่อ.

(๔) ด้านอาคารสถานที่และสื่ออุปกรณ์การสอน (๕) ด้านขนาด ที่ตั้งและการคมนาคม และ (๖) ด้านสวัสดิการ อยู่ในระดับสูง^๖

๔. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย ผลการประเมินและรับรองรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูป/คน อยู่ในระดับมากที่สุดและอยู่ในระดับมากที่สุดทุกรายการประเมิน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องสร้างองค์ความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการลงมือปฏิบัติ การทำงานเป็นทีมของนิสิตกับครูพี่เลี้ยงในบริบทของสถานศึกษาในรายวิชาและชั้นเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วาสนา สังข์พุ่ม** ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ มี ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) การกำหนดเนื้อหา การจัดโครงสร้าง (๒) การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้ (๓) การเลือกและระบุวิธีการสอน รูปแบบการสอน เทคนิคการสอน และสื่อและแหล่งเรียนรู้ (๔) การวัดและประเมินผลรวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน และ (๕) การบันทึกหลังการสอน^๗

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มี ๔ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑ PPAE Model ขั้นตอนการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้

^๖ อภิชาติ โจอารีย์, “ศักยภาพและความพร้อมของโรงเรียนเครือข่ายการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาการจัดการเรียนรู้ (เกษตรกรรมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์”, **วารสารสหวิทยาการมนุษย์และสังคมศาสตร์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๕): ๘๒๖ - ๘๔๗.

^๗ วาสนา สังข์พุ่ม, “แนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๖๓), บทคัดย่อ.

จากองค์ความรู้เกี่ยวกับ PPAE Model ขั้นตอนการพัฒนาสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้ มีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ : การเตรียมความพร้อม (Preparation) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสมรรถนะที่ต้องการพัฒนา ทำความเข้าใจแนวคิด PLC และ Active Learning จัดประชุมปฐมนิเทศนิสิต ครูพี่เลี้ยงและผู้เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ ๒ : การเรียนรู้ร่วมกัน (PLC-Based Learning) การจัดกิจกรรม PLC โดยให้ครูพี่เลี้ยงและนิสิตแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่น ถอดบทเรียนการสอน วางแผนร่วมกัน แลกเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาในห้องเรียน ใช้แนวทางสะท้อนผล (Reflection) อย่างสม่ำเสมอ

ขั้นที่ ๓ : การฝึกปฏิบัติจริง (Active Teaching Practice) ให้นิสิตออกแบบและจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ในชั้นเรียนจริง ครูพี่เลี้ยงร่วมสังเกตและให้ Feedforward นิสิตนำผลสะท้อนกลับมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้ต่อเนื่อง

ขั้นที่ ๔ : การประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Evaluation & Professional Growth) ประเมินสมรรถนะก่อน-หลัง สรุปผลการพัฒนาเป็นรายบุคคล จัดกิจกรรม “แลกเปลี่ยนเรียนรู้” หรือจัดนิทรรศการแสดงผลการฝึกสอน และ สร้างแผนพัฒนาตนเองต่อยอด

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ มหาวิทยาลัยที่เป็นสอนคณะครุศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ควรนำรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นเรื่องสำคัญ

๑.๒ อาจารย์ผู้สอนควรนำรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรนำรูปแบบสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ไปใช้กับครูผู้ช่วย หรือ จัดฝึกอบรมให้กับครู

๒.๒ ควรมีศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับสมรรถนะนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสู่การจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ผ่านกระบวนการนิเทศร่วมกับครูพี่เลี้ยง

บรรณานุกรม

- วัชรพงศ์ โนทะนะ. “การพัฒนาแบบเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพตามทฤษฎีสร้างสรรค์ความรู้ผ่านชิ้นงานร่วมกับแนวคิดการเสริม
ต่อความรู้”. การศึกษาคุณวิบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๕.
- วาสนา สังข์พุ่ม. “แนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏธนบุรี โดยใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ธนบุรี, ๒๕๖๓.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ๒๕๔๗.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ.
๒๕๖๑ - ๒๕๘๐). พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการ
ยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๒.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. คู่มือการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
เลขาธิการคุรุสภา สำนักงานมาตรฐานวิชาชีพ กลุ่มมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพ, ๒๕๔๙.
- อภิชาติ ใจอารีย์. “ศักยภาพและความพร้อมของโรงเรียนเครือข่ายการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขา
วิชาการจัดการเรียนรู้ (เกษตรกรรมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์”. วารสารสหวิทยาการมนุษยและสังคมศาสตร์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม
- กันยายน ๒๕๖๕): ๘๒๖ - ๘๔๗.

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล
The Guidelines For The Schools Cooperative Management of
The Schools Under Uthai Thani Primary Educational
Service Area Office 1 Acoriding to Good Governance

นัทธพงษ์ ระวังภัย*

Natthapong Rawangpai

อานนท์ เมธีวรฉัตร**

Anond Metheevachatra

วินัย ทองมัน***

Winai Tongmun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์,ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Sawan Campus, Thailand

E-mail: dongcup@hotmail.com

Received: May 24, 2025

Revised: July 25, 2025

Accepted: July 27, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล (๒) เสนอแนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี รวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามแนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครู จำนวน ๒๖๘ คน โดยวิธีการเทียบตารางเครจซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามแนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์

* นายนัทธพงษ์ ระวังภัย, Mr.Natthapong Rawangpai ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ Master of Education (Buddhist Educational Administration) Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya Universit,Nakhon Sawan Campus

** ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรฉัตร, Asst.Prof. Dr.Anond Metheevarachatra ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ดร.วินัย ทองมัน, Dr.Winai Thongmun ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ๔๕๑

โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๑ รูป/คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ อยู่ในระดับมาก (๒) แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล ๗ ด้านได้แก่ (๑) ด้านการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง พบว่า สหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ใช้บริการ ถือว่าเป็นความสำเร็จของโรงเรียน (๒) ด้านการควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย พบว่า สหกรณ์โรงเรียนมีการประชุมเพื่อให้สมาชิกได้ใช้สิทธิออกเสียงตามหลักประชาธิปไตยในการคัดเลือกกรรมการ (๓) ด้านการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก พบว่า สหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดูแลการใช้เงินทุนของสหกรณ์โรงเรียน (๔) ด้านการปกครองตนเองและการเป็นอิสระ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนหากได้รับความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากบุคคลภายนอก ต้องไม่ขัดต่อความเป็นอิสระของสหกรณ์โรงเรียน (๕) ด้านการฝึกอบรมและสารสนเทศ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนมีสมาชิกที่มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน (๖) ด้านการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนมีการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน (๗) ด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชน พบว่า สหกรณ์โรงเรียนพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารจัดการ; สหกรณ์โรงเรียน; หลักธรรมาภิบาล

Abstract

The objectives of this study were: (1) to study the status of the schools cooperative management of schools under Uthai Thani Primary Educational Service Area Office 1, and (2) to present the guidelines for the schools cooperative management of the schools under Uthai Thani Primary Educational Service Area Office 1 according to Good Governance. This research applied the Mixed Methods Research consisting of Quantitative Research by collecting the data from 268 samples with the questionnaire having the 0.99 of reliability and using frequency, percentage, mean and standard deviation for the data analysis, and Qualitative Research by collecting the data from 9 key informants with the Semi-structured Interviews and the content analysis for the data analysis.

The research results were as follows: (1) Overall, the status of the schools cooperative management of schools under Uthai Thani Primary Educational Service Area Office 1 was at the high. (2) The guidelines for the guidelines for the schools cooperative management of the schools under Uthai Thani Primary Educational Service Area Office 1 according to Good Governance consisted of (1) the voluntary and open membership found that the cooperatives should have the schedule and criterion for the membership obviously, measure for controlling the membership, (2) the democratic member control found that the cooperatives should have the schedule for expressing the opinion and co-decision on their rights and roles, not make the infringement, and listen the opinion in the meeting based on the democracy, (3) the member economic participation found that the cooperatives should give the opportunities to the member for participating in the investment obviously, open the information about the funds of the member for knowing the data and checking the work process of cooperatives, (4) the autonomy and independence found that the cooperatives should have the schedule and criterion for the membership fairly, not interfere the other rights and roles of the member, and have self-government fairly, (5) the education, training and information found that the cooperatives should have the schedule and criterion for the membership in the knowledge and understanding about the cooperative, set the member to pass the basic training, and construct the cooperative knowledge, (6) the cooperation among cooperatives found that the cooperatives should create the norms for the cooperation among cooperatives, not interfere the schools cooperative management, respect the co-decision, and update the regulations accepted, (7) the concern for communities found that the cooperatives should promote the energy saving, have the ethics in the responsibility on energy consumption in the society, raise awareness to the member in promoting the energy saving

Keywords: Guidelines for Schools; schools cooperative management;
Good Governance

บทนำ

ประเทศจะเจริญก้าวหน้าต้องอาศัย การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ต้องอาศัย กำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะคนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งกว่า ทรัพยากรใด ๆ แต่คนจะมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ดังนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ รัฐเห็นความสำคัญของการ จัดการศึกษา จึงได้กำหนด นโยบายการจัดการศึกษา ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๕ มาตรา ๕๔ ว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลา สิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียน จนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล^๑

ปัจจุบันวิวัฒนาการของโลกทำให้สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจการบริหารงานภาครัฐและเอกชน มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง เพราะความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสารเทคโนโลยี การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วสู่ประชาชน แต่ระบบการบริหารงานทั้งภาครัฐและเอกชน เกิดความไม่สอดคล้อง และทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงทำให้สังคมโลกหันกลับมาองถึงสาเหตุ ปัญหาที่แท้จริง ในการบริหารของแต่ละประเทศที่มีผลกระทบต่อด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อองค์การอื่น ๆ อย่างมากมาย การบริหารเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จ และความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความ ไร้ประสิทธิภาพขององค์การ ในปัจจุบันการบริหารจัดการมีความสลับซับซ้อนกว่าในอดีต แต่การบริหาร จัดการของหน่วยงานของรัฐยังอยู่ในช่วงปรับตัว และยังคงคุ้นเคยอยู่กับการใช้รูปแบบการบริหารจัดการ ที่เป็นการบริหารจัดการแบบแยกส่วน (Fragment administration) ผลลัพธ์ก็คือ หน่วยงานแต่ละหน่วย และบุคคลแต่ละบุคคลต่างก็มุ่งทำงานเฉพาะส่วนของตน ไม่ได้มุ่งเน้นให้มีการประสานงานและบูรณาการ กับหน่วยงานหรือบุคคลอื่น ๆ ทำให้การบริหารไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร การบริหาร จัดการแบบบูรณาการที่คำนึงถึงเป้าหมายและความต้องการของประชาชน การประสานงานระหว่าง ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องจะช่วยนำไปสู่การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good governance) ภายใต้การมี ส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างมีเอกภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อ ประเทศชาติและประชาชนโดยรวม ต่อไป^๒

^๑ บุญศรี ไพรัตน์, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช ๒๕๖๐, หมวด ๕ มาตรา ๕๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พท.พัฒนา, ๒๕๖๐). (อัดสำเนา).

^๒ กฤษ เพิ่มทันจิตต์, หลักการและแนวทางการบริหารงานยุคใหม่ภายใต้ภูมิทัศน์การแข่งขันใหม่ข้อสังเกตเชิงวิจารณ์ภายใต้กรอบคุณค่าทางสังคมและพุทธธรรมและแนวทางการบริหารแนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมวิทการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

จากสภาพปัญหาปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบภาวะวิกฤตทางด้านการบริหารจัดการ ในองค์การ เช่น การทุจริตคอร์รัปชัน การใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ การเรียกรับผลประโยชน์ การขาดประสิทธิภาพ ในการบริหารงบประมาณ หรือความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง จนก่อให้เกิดผลเสียหายต่อระบบ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อประเทศและประชาชน^๓

ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินงาน โครงการส่งเสริมสหกรณ์ในโรงเรียนขึ้นมีลักษณะเป็นสหกรณ์นักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และ ฝึกทักษะ “รวมกันซื้อ-รวมกันขาย” ด้วยวิธีการสหกรณ์ ตามหลักการสหกรณ์ ซึ่งจะให้บริการแก่สมาชิก สหกรณ์และชาวบ้านได้อันจะส่งผลต่อชุมชนในอนาคต^๔

การจัดการสหกรณ์ในโรงเรียนยังสอดคล้องกับนโยบายของ รัฐบาล ในเรื่องการสนับสนุนการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย เพราะทำให้นักเรียนรู้จักสิทธิ หน้าที่รู้จักทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ส่งเสริม การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยเนื่องจากเป็นวิธีการที่ใช้ระบบกลุ่มในการดำเนินการรวมทั้งระบบ สหกรณ์ยังปลูกฝังคุณสมบัติที่พึงประสงค์ให้แก่ักเรียนด้วยทั้งเป็นการสนองตอบนโยบายของกระทรวง ศึกษาธิการรวมทั้งเผยแพร่แนวความคิดของสหกรณ์ไปสู่ชุมชนและมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนา คุณภาพชีวิตให้มีความพร้อมที่จะทำประโยชน์ให้สังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียน มีความรู้และเกิดทักษะขั้นพื้นฐานทางด้านการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่จะสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รวมทั้งเสริมสร้างให้นักเรียนมีเจตคติที่ต่อระบบสหกรณ์ที่มีการพึ่งพาอาศัยกันและกันและการช่วยเหลือ ตนเอง ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมสหกรณ์ยังประสบ ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในการบริหารจัดการภายในสหกรณ์ระบบการรับเงิน การจ่ายเงิน การบันทึกบัญชีและการปิดบัญชี ยังมีข้อบกพร่องมาก การรับเงินแต่ละวันไม่มีหลักฐานการรับคือไม่ออก ใบเสร็จรับเงิน ซึ่งเป็นอันตรายมากในระบบสหกรณ์ จะทำให้ไม่ทราบว่ามีเงินมาจากที่ไหน และการจ่ายเงิน ไม่มีหลักฐานการจ่าย หรือหลักฐานการจ่ายที่ได้มาไม่สมบูรณ์ จ่ายเงินสดแต่จะเป็นใบส่งของ เมื่อหลักฐาน ไม่ครบถ้วนทำให้ไม่สามารถบันทึกบัญชีได้หรือบันทึกได้แต่ไม่ถูกต้องครบถ้วน ทำให้ข้อมูลทางการเงิน และบัญชีตลาดเคลื่อนบอย รับเงินค่าหุ้นยังไม่มีออกใบเสร็จรับเงิน และทำหุ้่นรายคนจะไม่ทราบข้อมูล การเข้าออกของสมาชิกว่าใครเป็นการรับเงินฝากออมทรัพย์จากสมาชิกสหกรณ์นักเรียนไม่ได้ออกใบเสร็จ รับเงิน ซึ่งทำให้ไม่มีหลักฐานที่จะไปบันทึกบัญชี และการปิดบัญชีจะส่งผลให้การรับเงินแต่ละวันไม่ถูกต้อง

^๓ เอื้องฟ้า เขากลม, “หลักธรรมาภิบาล การจัดการความขัดแย้ง และพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร”, วิทยานิพนธ์วิทยการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช, ๒๕๖๒), หน้า ๑.

^๔ ฉลวย ชาญสวัสดิ์, “กิจกรรมสหกรณ์นักเรียนตามพระราชดำริ”, เอกสารประกอบการอบรมการจัดกิจกรรม สหกรณ์ของนักเรียนในโครงการเด็กไทยเข้มแข็ง, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๖๑). (อัคราณา)

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ๔๕๕

ครบถ้วน เกิดข้อผิดพลาด อาจส่งผลให้เกิดความเสียหายทางการเงินได้ง่ายขึ้น การจัดเก็บเอกสารทางการเงินและบัญชียังไม่มีระเบียบและเป็นระบบ นักเรียนที่รับผิดชอบสหกรณ์ขาดความรู้ความสามารถในการบริหารงานสหกรณ์ จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ระบบการบริหารจัดการภายในบกพร่อง การบันทึกบัญชีและการปิดบัญชีไม่เป็นปัจจุบันเป็นอุปสรรคในการจัดทำงบการเงิน และปัญหาในการเข้าไปตรวจสอบแนะนำของผู้เกี่ยวข้องหรือการจัดทำงบการเงิน จัดทำงบดุล งบกำไรขาดทุนล่าช้า ส่งผลให้การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีล่าช้าออกไปด้วย^๕

จากรายงานผลการปฏิบัติงานสหกรณ์โรงเรียนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ พบว่า สภาพและปัญหาการบริหารงานสหกรณ์โรงเรียนในสถานศึกษาที่อยู่ในสังกัดแตกต่างกันเนื่องจากสถานศึกษาแต่ละแห่งมีความพร้อมที่ต่างกันทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และสภาพการบริหารจัดการที่ต่างกัน สถานศึกษาบางแห่งมีคุณภาพในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ สถานศึกษาบางแห่ง มีความพร้อมในปัจจุบันดังกล่าวอย่างสมบูรณ์ และได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ แต่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารสหกรณ์โรงเรียนยังไม่ดีเท่าที่ควร ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากคุณภาพในการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียนหรือคุณภาพและทักษะในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษานั้นเอง^๖

การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลเป็นภารกิจสำคัญที่รัฐบาลต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน จึงได้กำหนดพันธกิจของชาติที่จะพัฒนาร่วมกันทั้งประเทศโดยการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี ให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคม เน้นให้เกิดกลไกธรรมาภิบาลในภาคการเมือง ภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบพร้อมรับการตรวจสอบได้เสมอ ธรรมาภิบาลจึงเป็นยุทธศาสตร์หลักประการหนึ่งที่มีเป้าหมายที่จะสร้างระบบการบริหารราชการที่มีประสิทธิภาพ มีขนาดและโครงสร้างที่เหมาะสม เพิ่มขีดความสามารถที่จะพัฒนา และมีระบบสนับสนุนการกระจายอำนาจให้โปร่งใส มีระบบการตรวจสอบด้วยการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง^๗

^๕ รัชพร มลิกุล, “การบริหารกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนบ้านห้วยไคร้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๙), หน้า ๓.

^๖ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑, สหกรณ์โรงเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/a/utt1.go.th/area-uthai-thani-๑> [๑๕ กันยายน ๒๕๖๕].

^๗ เกียรติกมล คำวิมล, “การพัฒนาตัวชี้วัดการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของกองช่างในองค์การบริหารส่วนตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๘), หน้า ๑๕.

จากความเป็นมาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าการบริหารจัดการสหกรณ์มีความสำคัญกับโรงเรียนหรือสถานศึกษาทุกระดับ ดังนั้นผู้บริหารและครูที่จะเข้ามาจัดทำสหกรณ์โรงเรียนจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสำคัญของโรงเรียน และกระทำให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้ร่วมงานหรือผู้ได้บังคับบัญชา โดยใช้หลักธรรมาภิบาล มาเป็นกรอบหรือแนวทางในการบริหารจัดการสหกรณ์ เพื่อให้การบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพ และเพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปปรับใช้ในการบริหารการจัดการสหกรณ์โรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑
๒. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quatitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การบริหารจัดการที่ของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาลซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาที่มีความสอดคล้อง ประกอบด้วย

๑) การบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียน ประกอบด้วย ๗ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง (๒) ด้านการควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย (๓) ด้านการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก (๔) ด้านการปกครองตนเองและการเป็นอิสระ (๕) ด้านการศึกษาฝึกอบรมและสารสนเทศ (๖) ด้านการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ (๗) ด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชน^๔

๒) หลักธรรมาภิบาล จำนวน ๖ ประการ ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรม (๒) หลักนิติธรรม (๓) หลักความโปร่งใส (๔) หลักความมีส่วนร่วม (๕) หลักความรับผิดชอบ (๖) หลักความคุ้มค่า^๕

^๔ พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สหกรณ์นักเรียน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://praveetelearning.com/elearning_content.php?subject_id=๔&chapter_id=๔๕&page=๑ [๓๑ ส.ค. ๒๕๖๕].

^๕ ปธาน สุวรรณมงคล, การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘) หน้า ๑๒๒.

๒. ขอบเขตด้านประชากร

๑) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ จำนวน ๘๗๕ คน

๒) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารและครู จำนวน ๒๖๘ คน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ จำนวน ๗๘ โรงเรียน โดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ทำการเทียบสัดส่วนและสุ่มอย่างง่าย

๓. ขอบเขตด้านตัวแปร

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

๑) สภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ๑

๒) แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล

ระยะที่ ๑ ศึกษาสภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ จำนวน ๘๗๕ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารและครู จำนวน ๒๖๘ คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ จำนวน ๗๘ โรงเรียน โดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ทำการเทียบสัดส่วนและสุ่มอย่างง่าย

๒. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire)

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

วิจัยได้มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากตำราและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นขอบข่ายในการสร้างเครื่องมือ

๒. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความรู้ต่าง ๆ มาสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาการบริหารจัดการ โดยสร้างเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วน ประมาณค่า ๕ ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

๓. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาภาษา และเทคนิคการสร้างแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูป/คน

๕. หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Content Validity) ของแต่ละข้อคำถามโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ ลงความเห็น ว่า ข้อคำถามแต่ละข้อวัดได้ตรงวัตถุประสงค์ที่ต้องการหรือไม่ ซึ่งกำหนดความคิดเห็นไว้ดังนี้ ค่า IOC ที่ได้คือ ๑

๖. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เสนออาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๗. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) ในโรงเรียนบ้านเขาตลาดเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗ โรงเรียนอนุบาลสว่างอารมณ์เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗ และโรงเรียนบ้านล่อมเสือโฮก เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๗ กับผู้บริหารและครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อตรวจสอบหา ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alfa - coefficient) ตามวิธีการของ (Cronbach) พบว่า ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๙๐

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ผู้วิจัยขอหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครสวรรค์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

๒. ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒๖๘ คน/รูป พร้อมแบบสัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการให้สัมภาษณ์ พร้อมนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการ สัมภาษณ์ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนดนัดหมาย

๓. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ ตามที่นัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ในการ สัมภาษณ์ โดยมีการบันทึกเสียง จดบันทึกและถ่ายภาพระหว่างการสัมภาษณ์

๔. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ ๑ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ ๒ วิเคราะห์ข้อมูลสภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (mean) และค่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ๔๕๙

๒. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลตาม ได้แก่ (๑) สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสอบถาม ได้แก่ (๑) สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ IOC (๒) ตรวจสอบความเชื่อมั่น ด้วยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbachalpha coefficient) (๓) ค่าร้อยละ (๔) ค่าเฉลี่ย (๕) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ ๒ แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล

นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ ๑ ที่มีค่าเฉลี่ยการบริหารจัดการเรียนรู้ในระดับน้อยที่สุดของแต่ละด้าน จำนวนด้านละ ๑ ข้อ เรียงตามลำดับ นำข้อมูลดังกล่าวมาเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญที่ผู้วิจัยคัดเลือกโดยวิธีการเจาะจง จำนวน ๑๑ รูป/คน ได้แก่ (๑) เป็นผู้มีความรู้ทางด้านหลักพุทธธรรม จำนวน ๒ รูป (๒) เป็นผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ จำนวน ๓ คน (๓) เป็นผู้บริหารการศึกษาหรือบุคลากรทางการศึกษาหรือนักวิชาการหรือตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๓ คน (๔) เป็นคุณครูผู้ดูแลสหกรณ์โรงเรียน จำนวน ๓ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ ตามที่นัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยมีการบันทึกเสียง จัดบันทึกและถ่ายภาพระหว่างการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การสัมภาษณ์เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า

- ๑) ผู้บริหารและครูที่มีตำแหน่ง ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งครู จำนวน ๑๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๙๐
- ๒) ผู้บริหารและครูที่มีระดับการศึกษา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๑๐
- ๓) ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์ทำงาน ส่วนใหญ่คือมีประสบการณ์การทำงาน ๑๑-๒๐ ปี จำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๑๐

๒. สภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ พบว่า สภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง ส่วนด้านการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง ๗ ด้าน พบว่า

๑) ด้านการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ใช้บริการ ถือว่าเป็นความสำเร็จของโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ สหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้ทุกศาสนาได้เป็นสมาชิก สหกรณ์โรงเรียนไม่นำการเมืองมาแบ่งแยกการเป็นสมาชิก และสหกรณ์โรงเรียนยินดีต้อนรับทุกคนเป็นสมาชิกตามความสมัครใจ อยู่ในระดับมาก ส่วนสหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนสามารถเป็นสมาชิกสหกรณ์ได้ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก

๒) ด้านการควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนมีการประชุมเพื่อให้สมาชิกได้ใช้สิทธิออกเสียงตามหลักประชาธิปไตยในการคัดเลือกกรรมการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ สหกรณ์โรงเรียนมีการให้สมาชิกมีสิทธิในการเลือกผู้แทนตนไปประชุมเพื่อออกเสียงแทนได้ อยู่ในระดับมาก ส่วนสหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาส หรือมีช่องทางให้สมาชิก คณะกรรมการและฝ่ายจัดการ ร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และร่วมตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก

๓) ด้านการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดูแลการใช้เงินทุนของสหกรณ์โรงเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ สหกรณ์โรงเรียนมีการจัดสรรเงินส่วนเกินเพื่อเพิ่มทุนของสหกรณ์โรงเรียนให้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก ส่วน สหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ๔๖๑

๔) **ด้านการปกครองตนเองและการเป็นอิสระ** โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนหาความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากบุคคลภายนอก ต้องไม่ขัดต่อความเป็นอิสระของสหกรณ์โรงเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ สหกรณ์โรงเรียนพึ่งพาตนเองและปกครองตนเอง โดยมีการควบคุมจากสมาชิกในที่ประชุม อยู่ในระดับมาก ส่วนสหกรณ์โรงเรียนปกครองและปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก

๕) **ด้านการฝึกอบรมและสารสนเทศ** โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนมีสมาชิกที่มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ สหกรณ์โรงเรียนสร้างความตระหนักและสร้างความสำนึกในสิทธิหน้าที่ของสมาชิก อยู่ในระดับมาก ส่วนสหกรณ์โรงเรียนให้การศึกษาเพื่อให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก

๖) **ด้านการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์** โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนมีการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ สหกรณ์โรงเรียนสามารถร่วมมือกันในทางธุรกิจระหว่างสหกรณ์โรงเรียนภายในกลุ่มโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ส่วนสหกรณ์โรงเรียนมีการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์โรงเรียนภายในกลุ่มโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก

๗) **ด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชน** โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า สหกรณ์โรงเรียนพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ สหกรณ์โรงเรียนรักษาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในชุมชน อยู่ในระดับมาก ส่วนสหกรณ์โรงเรียนมีกิจกรรม แผนงาน หรือนโยบาย ในการส่งเสริมให้เกิดการประหยัดพลังงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก

๒. **แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล ผลการวิจัย พบว่า**

๑) **ด้านการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง** พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรม สหกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดการและเกณฑ์การสมัครเป็นสมาชิกของสหกรณ์โรงเรียนอย่างชัดเจน (๒) หลักนิติธรรม สหกรณ์โรงเรียนมีมาตรการกำกับควบคุมการสมัครสมาชิกให้ทุกคนได้ยึดถือและปฏิบัติตาม (๓) หลักความโปร่งใส สหกรณ์โรงเรียนให้ทุกคนเข้าถึงการเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้อย่างเป็นธรรม (๔) หลักความมีส่วนร่วม สหกรณ์โรงเรียนมีการปรับปรุงข้อบังคับในการปฏิบัติในระหว่างการเป็นสมาชิกอยู่เสมอ (๕) หลักความรับผิดชอบต่อโรงเรียนมีมาตรการกำกับควบคุม สามารถตรวจสอบได้ (๖) หลักความคุ้มค่า สหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนสามารถสมัครสมาชิกได้หลากหลายช่องทาง

๒) ด้านการควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่

(๑) หลักคุณธรรมสภกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดการและเกณฑ์การแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (๒) หลักนิติธรรมสภกรณ์โรงเรียนให้สมาชิกทุกคนตรวจสอบได้โดยการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงและหลากหลายช่องทาง (๓) หลักความโปร่งใสสภกรณ์โรงเรียนยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกอย่างเท่าเทียม (๔) หลักความมีส่วนร่วมสภกรณ์โรงเรียนรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน ไม่เลือกปฏิบัติ (๕) หลักความรับผิดชอบสภกรณ์โรงเรียนรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน (๖) หลักความคุ้มค่าสภกรณ์โรงเรียนอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ

๓) ด้านการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรมสภกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดการและเกณฑ์การเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน (๒) หลักนิติธรรมสภกรณ์โรงเรียนเปิดเผยข้อมูลของทุนที่สมาชิกทุกคนรวบรวมได้ เพื่อให้สมาชิกได้ทราบถึงข้อมูลและสามารถตรวจสอบกระบวนการทำงานของสภกรณ์ได้ (๓) หลักความโปร่งใสสภกรณ์โรงเรียนมีการประกาศเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงและหลากหลายช่องทาง (๔) หลักความมีส่วนร่วมสภกรณ์โรงเรียนสมาชิกสามารถตรวจสอบผลการลงทุนได้จากการประชาสัมพันธ์ข้อมูลอยู่ (๕) หลักความรับผิดชอบสภกรณ์โรงเรียนมีมาตรการสำหรับการดูแลผลประโยชน์ให้กับสมาชิก มีการติดตามประเมินวัดผลที่ต่อเนื่อง (๖) หลักความคุ้มค่าสภกรณ์โรงเรียนผลประโยชน์ให้กับสมาชิกทุกคน สร้างความสามารถและศักยภาพการทำงาน เพื่อผลกำไร โดยให้การเพิ่มของผลกำไรไปในทางบวกตามต้นทุน

๔) ด้านการปกครองตนเองและการเป็นอิสระ พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรมสภกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดและเกณฑ์ ข้อบังคับในปกครองและปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียม (๒) หลักนิติธรรมสภกรณ์โรงเรียนอยู่บนบรรทัดฐานที่สมาชิกยอมรับ ไม่ก้าวก่ายสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก (๓) หลักความโปร่งใสสภกรณ์โรงเรียนเปิดเผยข้อมูลเพื่อให้สมาชิกได้ตรวจสอบอยู่เสมอ (๔) หลักความมีส่วนร่วมสภกรณ์โรงเรียนสามารถปกครองตนเองได้ ให้ความเสมอภาคกับสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียม (๕) หลักความรับผิดชอบสภกรณ์โรงเรียนสามารถรักษารอบที่กำหนดไว้ในการปกครองตนเองอย่างต่อเนื่องได้ (๖) หลักความคุ้มค่าสภกรณ์โรงเรียนมีส่วนร่วมในการปกครองและดูแลผลประโยชน์อย่างทั่วถึง มีการเพิ่มความสามารถในการทำงานภายในสภกรณ์ เพื่อให้สภกรณ์สามารถพึ่งพาตนเองได้

๕) ด้านการศึกษาฝึกอบรมและสารสนเทศ พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรมสภกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดและเกณฑ์การศึกษาเพื่อให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสภกรณ์ (๒) หลักนิติธรรมสภกรณ์โรงเรียนกำหนดให้สมาชิกทุกคนต้องผ่านการอบรมพื้นฐานสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสภกรณ์ (๓) หลักความโปร่งใสสภกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้สมาชิกมีการศึกษา

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ๔๖๓

เพื่อให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์ (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียนเพื่อให้สมาชิกมีโอกาสเข้าถึงอย่างเท่าเทียม (๕) หลักความรับผิดชอบต่อสหกรณ์โรงเรียนมีการติดตามและประเมินผลการจัดการอบรมและความพึงพอใจในการจัดการอบรม (๖) หลักความคุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียน สร้างความเข้าใจแก่สมาชิกในระยะยาว ให้สมาชิกเข้าถึงการอบรมหลากหลายช่องทางผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัยและหลากหลาย ไม่ปิดกั้นการเข้าถึงการจัดอบรม

๖) ด้านการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรมสหกรณ์โรงเรียนมีการกำหนดและเกณฑ์การร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์โรงเรียนภายในกลุ่มโรงเรียน (๒) หลักนิติธรรมสหกรณ์โรงเรียนสร้างบรรทัดฐานการร่วมมือระหว่างสหกรณ์ให้เป็นที่ยอมรับ ไม่ละเมิดการบริหารของสหกรณ์ภายในกลุ่ม เคารพการตัดสินใจซึ่งกันและกัน ปรับปรุงระเบียบข้อบังคับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ข้อกำหนดกฎระเบียบได้รับการยอมรับ (๓) หลักความโปร่งใสสหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้มีการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์โรงเรียนภายในกลุ่มโรงเรียน โดยผ่านการยินยอมจากสมาชิก กำกับควบคุมผลกระทบ มาตรฐาน เป้าหมายในการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารสหกรณ์ที่ชัดเจนเพื่อความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์ (๕) หลักความรับผิดชอบต่อสหกรณ์โรงเรียน สามารถตรวจสอบผลการดำเนินงานของการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ได้ มีมาตรการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิก (๖) หลักความคุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียนสร้างความสามารถและศักยภาพการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสมาชิก

๗) ด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชน พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรมสหกรณ์โรงเรียนมีการกำหนดและเกณฑ์การจัดกิจกรรม แผนงาน หรือนโยบาย ในการส่งเสริมให้เกิดการประหยัดพลังงาน (๒) หลักนิติธรรมสหกรณ์โรงเรียนมีจรรยาบรรณพื้นฐานในความรับผิดชอบต่อการใช้พลังงานในสังคม (๓) หลักความโปร่งใสสหกรณ์โรงเรียนสร้างความตระหนักให้กับสมาชิกในการส่งเสริมให้เกิดการประหยัดพลังงาน (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียนสมาชิกทุกคนเข้าใจและรับรู้ถึงนโยบายในการประหยัดพลังงาน และปฏิบัติตามนโยบาย ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้คุ้มค่า (๕) หลักความรับผิดชอบต่อสหกรณ์โรงเรียนสร้างระบบการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพเปิดโอกาสให้มีการจัด ในการจัดกิจกรรม แผนงาน หรือนโยบาย (๖) หลักความคุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียนออกแบบกระบวนการทำงานให้เกิดการประหยัดพลังงาน มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบริหารจัดการสหกรณ์ เพื่อการประหยัดเวลาและพลังงาน

อภิปรายผลการวิจัย

๑. สภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ สภาพการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะสหกรณ์เป็นระบบที่มีข้อเสีย มีความเอื้ออาทร มีความสามัคคีระหว่างกันของคนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นิรันดร์ จันทน์เอียด**^{๑๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์และการธนกิจมหาวิทยาลัยรามคำแหง จำกัด กับสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำกัด” พบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ออมทรัพย์โดยภาพรวมมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานอยู่ในระดับมาก การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารสหกรณ์เพื่อให้การบริหารเป็นไปอย่างซื่อสัตย์ โปร่งใส มีความรับผิดชอบ และสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย การบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑

ด้านการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะสหกรณ์โรงเรียนเห็นความสำคัญของสมาชิกทุกคน เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม สอดคล้องกับงานวิจัยของ **เอล มุฮัมหมัด**^{๑๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สหกรณ์ต่อการควบคุมธุรกิจของสหกรณ์และสหกรณ์ต่อการพัฒนาการเกษตรกรรมในประเทศจอร์แดน” พบว่า สมาชิกสามารถช่วยเหลือสังคมของเขาได้เต็มที่ ถ้าสมาชิกสามารถรวมกลุ่มกันได้ และเกิดความสมัครใจของสมาชิก การบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑

ด้านการควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะสหกรณ์โรงเรียนเห็นความสำคัญของสมาชิกทุกคน ให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสหกรณ์โดยการเลือกตั้งตัวแทนกรรมการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อำไพ ทำสะดวง**^{๑๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี” พบว่า (๑) คณะกรรมการสหกรณ์มีความคิดเห็นว่า สหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี มีการจัดการตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน โดยสหกรณ์มีการจัดการตามหลักนิติธรรมสูงที่สุด รองลงมาคือ หลักความ

^{๑๐} นิรันดร์ จันทน์เอียด, “หลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์และการธนกิจมหาวิทยาลัยรามคำแหง จำกัด กับสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำกัด”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๑๑} EL Muhammad, “Jonanial Multi-purpose Agriculdiural Coopcratve as Instrument of Developinent: A Case Study in Public Policy”, **Dissertation Abstracts International**, (Dissertation Abstracts International, 1992), p. 51.

^{๑๒} อำไพ ทำสะดวง, “การจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต วิทยาการจัดการ สาขาวิชาบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ๔๖๕

รับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักคุณธรรม และหลักความคุ้มค่า ตามลำดับ (๒) คณะกรรมการสหกรณ์ที่มีอายุ ระดับการศึกษา และประเภทสหกรณ์ที่สังกัดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการตาม หลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ การบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑

ด้านการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เพราะการบริหารจัดการสหกรณ์ เน้นไปที่การบริหารจัดการเงินทุนของสมาชิกให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ มาร์เซลลา^{๑๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี” พบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหาร จะนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหาร เขตพื้นที่การศึกษาจนบรรลุเป้าหมาย การบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑

ด้านการปกครองตนเองและการเป็นอิสระ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เพราะสหกรณ์โรงเรียนต้องการปกครองด้วยตนเองมากกว่าการที่ให้ผู้อื่นภายนอกเข้ามามีส่วนในการบริหาร ซึ่งจะทำให้การบริหารสหกรณ์อาจเกิดปัญหาได้จากการที่มีบุคคลภายนอก หรือองค์กรภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องในการบริหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ คาราปิโก^{๑๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เศรษฐกิจการเมืองการพึ่งพาตนเอง : สหกรณ์พัฒนาในสาธารณรัฐอาหรับเยเมน” ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ มีจุดประสงค์ เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าประเทศที่ได้รับการพัฒนาน้อยสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดย ระบบสหกรณ์ การบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑

ด้านการฝึกอบรมและสารสนเทศ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เพราะสหกรณ์โรงเรียนไม่ได้เห็นถึงความสำคัญของการจัดอบรมและการให้ความรู้แก่สมาชิกมากนักสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพจน์ แก้วบุตตา^{๑๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการดำเนินงานโครงการ

^{๑๓} Marcella, Casey-coocer, “Educational Governance of the Morongo Unified school District California”, *Dissertation Abstracts International*, (Dissertation Abstracts International, 2005), p. 30.

^{๑๔} Carapico Sheila Helen, “The Political Economic of Self-Help”, *The Political Economy of Self-Help : Development Cooperatives in the Yemen Arab -Republic.*, (Dissertation Abstracts International, 1984), p. 24.

^{๑๕} ประพจน์ แก้วบุตตาเรื่อง, “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหาดทรายเพชร สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๒๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

ส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหาดทรายเพ สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๒๓” ผลการวิจัยพบว่า ด้านบทบาทผู้บริหารที่เกี่ยวข้องการพัฒนาโครงการส่งเสริมสหกรณ์ และด้านแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าเพื่อการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง การบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑

ด้านการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เพราะสหกรณ์โรงเรียนยึดหลักการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **โสพิน ปันกาญจนโต**^{๑๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนบ้านเหล่ากนกทุ่งสว่าง ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมสหกรณ์มีความสามัคคีระหว่างกันของคนในชุมชนหรือสหกรณ์ ที่คอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความยั่งยืนภายในชุมชน การบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนโดยรวม ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑

ด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เพราะสหกรณ์โรงเรียนบริหารจัดการโดยการยึดหลักการมีส่วนร่วม ให้ความสำคัญต่อชุมชน บริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **เอล มุฮัมหมัด**^{๑๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สหกรณ์ต่อการควบคุมธุรกิจของสหกรณ์และสหกรณ์ต่อการพัฒนาการเกษตรกรรมในประเทศจอร์แดน” ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสามารถช่วยเหลือสังคมของเขาได้เต็มที่ ถ้าสมาชิกสามารถรวมกลุ่มกันได้ และเกิดความสนใจของสมาชิก สหกรณ์เององค์ประกอบที่มีอิทธิพลคือ ระดับการศึกษาของสมาชิก สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม

๒. แนวทางการบริหารจัดการ ของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล

๑) **ด้านการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง** พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรม สหกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดการและเกณฑ์การสมัครเป็นสมาชิกของสหกรณ์โรงเรียนอย่างชัดเจน (๒) หลักนิติธรรมสหกรณ์โรงเรียนมีมาตรการกำกับควบคุมการสมัครสมาชิกให้ทุกคนได้ยึดถือและปฏิบัติตาม (๓) หลักความโปร่งใสสหกรณ์โรงเรียนให้ทุกคนเข้าถึงการเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้อย่าง

^{๑๖} โสพิน ปันกาญจนโต, “การศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนบ้านเหล่ากนกทุ่งสว่าง ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๑๗} EL Muhammad, “Jonanial Multi-purpose Agriculdiural Coopcratve as Instrumentof Developinent: A Case Study in Public Policy”, **Dissertation Abstracts International**, (Dissertation Abstracts International, 1992), p. 51.

เป็นธรรม (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียนมีการปรับปรุงกฎข้อบังคับในการปฏิบัติในระหว่าง
การเป็นสมาชิกอยู่เสมอ (๕) หลักความรับผิดชอบสหกรณ์โรงเรียนมีมาตรการกำกับควบคุม สามารถ
ตรวจสอบได้ (๖) หลักความคุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนสามารถสมัครสมาชิก
ได้หลากหลายช่องทาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสหกรณ์โรงเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริม
การมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม โดยยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ทำให้การเป็น
สมาชิกของสหกรณ์โรงเรียนไม่ได้จำกัดอยู่เพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เปิดโอกาสให้ทุกคนที่มีความสนใจ
สามารถเข้าร่วมได้โดยสมัครใจ อีกทั้งยังมีการกำหนดกรอบแนวทางที่ชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้
เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในระบบการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียน และสร้างแรงจูงใจให้บุคลากร
ในโรงเรียนเห็นถึงความคุ้มค่าในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **เอล
มุฮัมหมัด**^{๑๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สหกรณ์ต่อการควบคุมธุรกิจของสหกรณ์ และสหกรณ์ต่อการพัฒนาการ
เกษตรกรรมในประเทศจอร์แดน” พบว่า สมาชิกสามารถช่วยเหลือสังคมของเขาได้เต็มที่ ถ้าสมาชิกสามารถ
รวมกลุ่มกันได้ และเกิดความสมัครใจของสมาชิก

๒) ด้านการควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่

(๑) หลักคุณธรรมสหกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดการและเกณฑ์การแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ
ที่เกี่ยวข้อง (๒) หลักนิติธรรมสหกรณ์โรงเรียนให้สมาชิกทุกคนตรวจสอบได้โดยการประชาสัมพันธ์
อย่างทั่วถึงและหลากหลายช่องทาง (๓) หลักความโปร่งใสสหกรณ์โรงเรียนยอมรับฟังความคิดเห็น
ของสมาชิกอย่างเท่าเทียม (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียนรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน
ไม่เลือกปฏิบัติ (๕) หลักความรับผิดชอบสหกรณ์โรงเรียนรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน (๖) หลักความ
คุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียนอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ทั้งนี้
อาจเป็นเพราะสหกรณ์โรงเรียนเล็งเห็นถึงบทบาทสำคัญของสมาชิกในการร่วมกำหนดทิศทางและ
พัฒนาการดำเนินงานของสหกรณ์ โดยยึดหลักประชาธิปไตยเป็นแกนกลางในการบริหารจัดการ เปิดโอกาส
ให้สมาชิกทุกคนมีสิทธิเสียงอย่างเท่าเทียม และสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างโปร่งใส
ตรวจสอบได้ ไม่เลือกปฏิบัติ อีกทั้งยังมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงและหลากหลาย
ช่องทาง เพื่อให้สมาชิกเข้าถึงได้ง่าย สะดวก และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในองค์กร ส่งผล
ให้สหกรณ์โรงเรียนมีความมั่นคงและยั่งยืนในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อำไพ
ทำสะอาด**^{๑๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี” พบว่า

^{๑๘} EL Muhammad, “Jonanial Multi-purpose Agriculdiural Coopcratve as Instrumentof
Developinent: A Case Study in Public Policy”, **Dissertation Abstracts International**, (Dissertation
Abstracts International, 1992), p. 51.

^{๑๙} อำไพ ทำสะอาด, “การจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
วิทยาการจัดการ สาขาวิชาบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

(๑) คณะกรรมการสหกรณ์มีความคิดเห็นว่า สหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี มีการจัดการตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน โดยสหกรณ์มีการจัดการตามหลักนิติธรรมสูงสุด รองลงมาคือ หลักความรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักคุณธรรม และหลักความคุ้มค่าตามลำดับ (๒) คณะกรรมการสหกรณ์ที่มีอายุ ระดับการศึกษา และประเภทสหกรณ์ที่สังกัดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการตาม หลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓) ด้านการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรมสหกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดการและเกณฑ์การเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน (๒) หลักนิติธรรมสหกรณ์โรงเรียนเปิดเผยข้อมูลของทุนที่สมาชิกทุกคนรวบรวมได้ เพื่อให้สมาชิกได้ทราบถึงข้อมูลและสามารถตรวจสอบกระบวนการทำงานของสหกรณ์ได้ (๓) หลักความโปร่งใสสหกรณ์โรงเรียนมีการประกาศเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงและหลากหลายช่องทาง (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียนสมาชิกสามารถตรวจสอบผลการลงทุนได้จากการประชาสัมพันธ์ข้อมูลอยู่ (๕) หลักความรับผิดชอบต่อสหกรณ์โรงเรียนมีมาตรการสำหรับการดูแลผลประโยชน์ให้กับสมาชิก มีการติดตามประเมินวัดผลที่ต่อเนื่อง (๖) หลักความคุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียนผลประโยชน์ให้กับสมาชิกทุกคน สร้างความสามารถและศักยภาพการทำงาน เพื่อผลกำไร โดยให้การเพิ่มของผลกำไรไปในทางบวกตามต้นทุน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสหกรณ์โรงเรียนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิกในลักษณะของการร่วมลงทุนและการมีส่วนร่วมในการบริหารผลประโยชน์ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีความรับผิดชอบต่อสมาชิกทุกคน อีกทั้งยังเปิดเผยข้อมูลทางการเงินอย่างชัดเจน และมีระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สมาชิกสามารถวางแผนและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่น เห็นถึงความคุ้มค่า และมีแรงจูงใจในการร่วมลงทุนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้สมาชิกพัฒนาศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ยังช่วยส่งเสริมให้สหกรณ์เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกับงานวิจัยของ มาร์เซลลา^{๒๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี” พบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารจะนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหาร เขตพื้นที่การศึกษานนทบุรีเป้าหมาย

^{๒๐} Marcella, Casey-coocer, “Educational Governance of the Morongo Unified school District California”, *Dissertation Abstracts International*, (Dissertation Abstracts International, 2005), p. 30.

๔) ด้านการปกครองตนเองและการเป็นอิสระ พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรม สหกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดและเกณฑ์ ข้อบังคับในปกครองและปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียม (๒) หลักนิติธรรมสหกรณ์โรงเรียนอยู่บนบรรทัดฐานที่สมาชิกยอมรับ ไม่ก้าวก่ายสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก (๓) หลักความโปร่งใสสหกรณ์โรงเรียนเปิดเผยข้อมูลเพื่อให้สมาชิกได้ตรวจสอบอยู่เสมอ (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียนสามารถปกครองตนเองได้ ให้ความเสมอภาคกับสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียม (๕) หลักความรับผิดชอบสหกรณ์โรงเรียนสามารถรักษากรอบที่กำหนดไว้ในการปกครองตนเองอย่างต่อเนื่องได้ (๖) หลักความคุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียนมีส่วนร่วมในการปกครองและดูแลผลประโยชน์อย่างทั่วถึง มีการเพิ่มความสามารถในการทำงานภายในสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสหกรณ์โรงเรียนให้ความสำคัญกับการสร้างระบบการบริหารจัดการที่ยึดหลักการปกครองตนเองและความเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยเน้นการดำเนินงานภายใต้กรอบของกฎระเบียบที่ชัดเจน โปร่งใส และยอมรับร่วมกันจากสมาชิกทุกคน ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมและเสมอภาคในการมีส่วนร่วม ตลอดจนมีการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม โดยไม่ก้าวก่ายสิทธิของกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **คาราบิกโก**^{๒๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เศรษฐกิจการเมืองการพึ่งพาตนเอง : สหกรณ์พัฒนาในสาธารณรัฐอาหรับเยเมน” ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ มีจุดประสงค์เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าประเทศที่ได้รับการพัฒนาน้อยสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดย ระบบสหกรณ์

๕) ด้านการศึกษาฝึกอบรมและสารสนเทศ พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรม สหกรณ์โรงเรียนมีกรอบกำหนดและเกณฑ์การศึกษาเพื่อให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์ (๒) หลักนิติธรรมสหกรณ์โรงเรียนกำหนดให้สมาชิกทุกคนต้องผ่านการอบรมพื้นฐาน สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ (๓) หลักความโปร่งใสสหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้สมาชิกมีการศึกษา เพื่อให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์ (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียนเพื่อให้สมาชิกมีโอกาสเข้าถึงอย่างเท่าเทียม (๕) หลักความรับผิดชอบสหกรณ์โรงเรียนมีการติดตามและประเมินผลการจัดการอบรมและความพึงพอใจในการจัดการอบรม (๖) หลักความคุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียนสร้างความเข้าใจแก่สมาชิกในระยะยาว ให้สมาชิกเข้าถึงการอบรมหลากหลายช่องทาง ผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัยและหลากหลาย ไม่ปิดกั้นการเข้าถึงการจัดอบรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสหกรณ์โรงเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักคุณธรรม

^{๒๑} Carapico Sheila Helen, “The Political Economic of Self-Help”, *The Political Economy of Self-Help : Development Cooperatives in the Yemen Arab -Republic*, (Dissertation Abstracts International, 1984), p. 24.

ความโปร่งใส และความเสมอภาคในการจัดการศึกษาและฝึกอบรม พร้อมทั้งกำหนดให้มีการอบรม
ขั้นพื้นฐานสำหรับสมาชิกทุกคนอย่างเป็นระบบสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประพจน์ แก้วบุตตา**^{๒๒}
ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์
ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
บ้านหาดทรายเฒ่า สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๒๓” ผลการวิจัยพบว่า ด้านบทบาท
ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องการพัฒนาโครงการส่งเสริมสหกรณ์ และด้านแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าเพื่อการ
ดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

๖) ด้านการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรมสหกรณ์
โรงเรียนมีการกำหนดและเกณฑ์การร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์โรงเรียนภายในกลุ่มโรงเรียน
(๒) หลักนิติธรรมสหกรณ์โรงเรียนสร้างบรรทัดฐานการร่วมมือระหว่างสหกรณ์ให้เป็นที่ยอมรับ ไม่ละเมิด
การบริหารของสหกรณ์ภายในกลุ่ม เคารพการตัดสินใจซึ่งกันและกัน ปรับปรุงระเบียบข้อบังคับให้ทันสมัย
อยู่เสมอ ข้อกำหนดกฎระเบียบได้รับการยอมรับ (๓) หลักความโปร่งใสสหกรณ์โรงเรียนเปิดโอกาสให้มี
การร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์โรงเรียนภายในกลุ่มโรงเรียน โดยผ่านการยินยอมจากสมาชิก กำกับควบคุม
ผลกระทบ มาตรฐาน เป้าหมายในการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียน
มีโครงสร้างการบริหารสหกรณ์ที่ชัดเจนเพื่อความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์
(๕) หลักความรับผิดชอบสหกรณ์โรงเรียน สามารถตรวจสอบผลการดำเนินงานของการร่วมมือกันระหว่าง
สหกรณ์ได้ มีมาตรการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิก (๖) หลักความคุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียนสร้างความ
สามารถและศักยภาพการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสมาชิก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสหกรณ์
โรงเรียนเล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ในกลุ่มโรงเรียน
เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และแนวทางการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน โดยดำเนินการ
ภายใต้กรอบของคุณธรรม ความเคารพซึ่งกันและกัน และกฎระเบียบที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย
ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นและความโปร่งใสในการบริหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ **โสพิณ
ปั่นกาญจน์โต**^{๒๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนบ้านเหล่ากุ่มสว่าง

^{๒๒} ประพจน์ แก้วบุตตาเรื่อง, “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์
ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหาดทรายเฒ่า
สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๒๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา,
(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ

^{๒๓} โสพิณ ปั่นกาญจน์โต, “การศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนบ้านเหล่ากุ่มสว่าง ตามปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
แม่โจ้, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ๔๗๑

ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมสหกรณ์มีความสามัคคีระหว่างกันของคนในชุมชนหรือสหกรณ์ ที่คอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความยั่งยืนภายในชุมชน

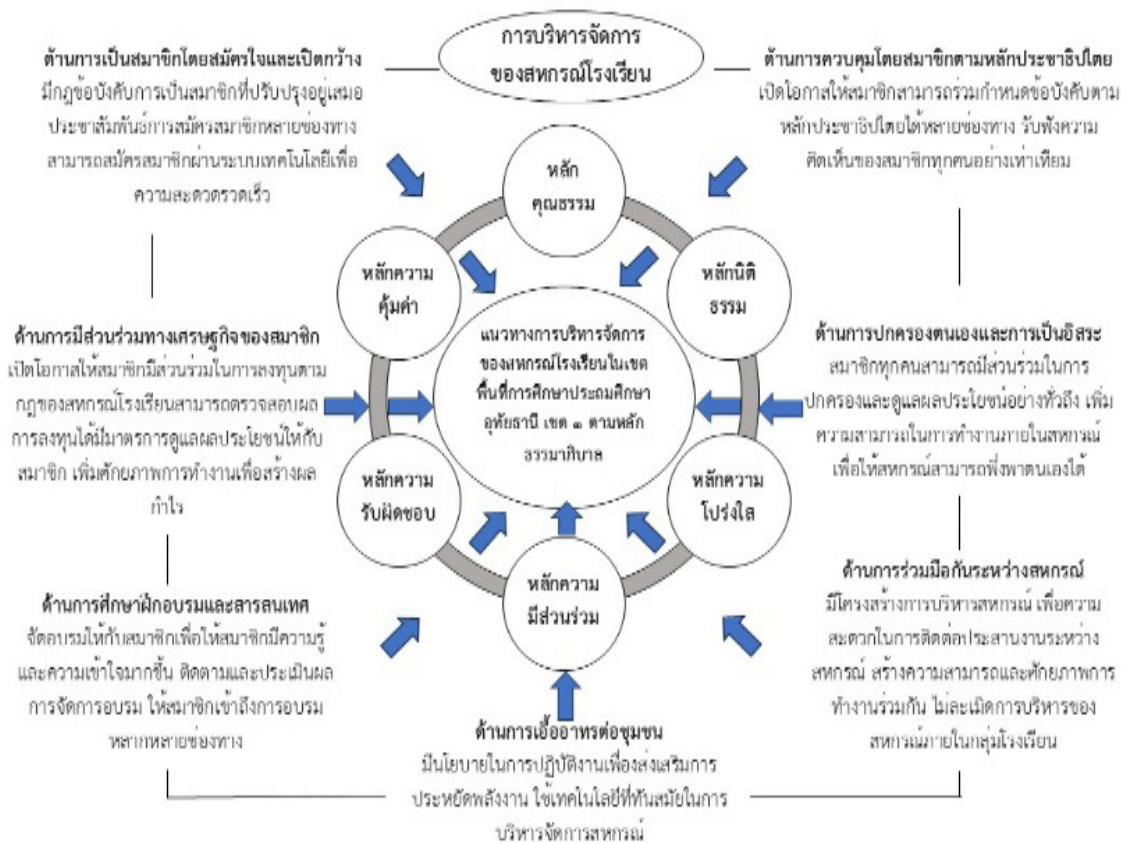
๗) ด้านการเอื้ออาทรต่อชุมชน พบว่ามี ๖ แนวทาง ได้แก่ (๑) หลักคุณธรรมสหกรณ์โรงเรียน มีกรอบกำหนดและเกณฑ์การจัดกิจกรรม แผนงาน หรือนโยบาย ในการส่งเสริมให้เกิดการประหยัดพลังงาน (๒) หลักนิติธรรมสหกรณ์โรงเรียนมีจรรยาบรรณพื้นฐานในความรับผิดชอบต่อการใช้พลังงานในสังคม (๓) หลักความโปร่งใสสหกรณ์โรงเรียนสร้างความตระหนักให้กับสมาชิกในการส่งเสริมให้เกิดการประหยัดพลังงาน (๔) หลักความมีส่วนร่วมสหกรณ์โรงเรียนสมาชิกทุกคนเข้าใจและรับรู้ถึงนโยบายในการประหยัดพลังงาน และปฏิบัติตามนโยบาย ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้คุ้มค่า (๕) หลักความรับผิดชอบต่อสหกรณ์โรงเรียนสร้างระบบการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพเปิดโอกาสให้มีการจัด ในการจัดกิจกรรม แผนงาน หรือนโยบาย (๖) หลักความคุ้มค่าสหกรณ์โรงเรียนออกแบบกระบวนการทำงานให้เกิดการประหยัดพลังงาน มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบริหารจัดการสหกรณ์ เพื่อการประหยัดเวลาและพลังงาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสหกรณ์โรงเรียนตระหนักถึงบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคม โดยเฉพาะในด้านการอนุรักษ์พลังงานและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์โรงเรียนจึงกำหนดนโยบาย แผนงาน และกิจกรรมที่มุ่งเน้นการประหยัดพลังงานอย่างมีระบบ พร้อมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกให้กับสมาชิกทุกคนรับรู้และปฏิบัติตามอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เอล มุฮัมหมัด**^{๒๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สหกรณ์ต่อการควบคุมธุรกิจของสหกรณ์และสหกรณ์ต่อการพัฒนาการเกษตรกรรมในประเทศจอร์แดน” ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสามารถช่วยเหลือสังคมของเขาได้เต็มที่ ถ้าสมาชิกสามารถรวมกลุ่มกันได้ และเกิดความสนใจของสมาชิก สหกรณ์เององค์ประกอบที่มีอิทธิพลคือ ระดับการศึกษาของสมาชิก สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียน ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนสามารถเป็นสมาชิกในสหกรณ์ได้ โดยมีการควบคุมสมาชิกสหกรณ์ตามหลักประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ฝ่ายบริหารและสมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นได้หลากหลายช่องทาง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ ให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการลงทุน ปฏิบัติต่อสมาชิกทุกคน

^{๒๔} EL Muhammad, “Jonanial Multi-purpose Agriculdiural Coopcratve as Instrumentof Developinent: A Case Study in Public Policy”, **Dissertation Abstracts International**, (Dissertation Abstracts International, 1992), p. 51.

อย่างเท่าเทียม สามารถปกครองและพึ่งพาตนเองได้ จัดการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์ สหกรณ์โรงเรียนมีการประสานและร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์โรงเรียนภายในกลุ่มโรงเรียน มีกิจกรรมที่เอื้อต่อชุมชน และส่งเสริมให้ประหยัดพลังงาน การบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียน ตามหลักธรรมาภิบาล นั้นประกอบไปด้วย ๗ ด้านสำคัญ โดยมีแนวทางในการบริหารจัดการ ดังแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ตามหลักธรรมาภิบาล ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรดำเนินการให้ความรู้เรื่องแนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียน อย่างต่อเนื่องทุกปี

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑๔๗๓

๒) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้ดูแลสหกรณ์โรงเรียน ให้เป็นผู้มีความรู้ในเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียน โดยการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียน

๓) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการวางแผน กำหนดนโยบายและส่งเสริมการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียน สนับสนุนให้ครูศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียน ให้กำลังใจและให้คำปรึกษา แก่ครูในสถานศึกษา

๒. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๑) ผู้บริหารโรงเรียนควรพัฒนา ฝึกฝนทักษะของตนเอง ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถในการ บริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียนมาใช้อย่างชำนาญ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและชุมชน

๒) ผู้บริหารโรงเรียนควรปฏิบัติงานโดยยึดถือประโยชน์ของทางราชการและชุมชน เป็นที่ตั้ง โดยรับฟังความคิดเห็นอย่างรอบด้านก่อนตัดสินใจดำเนินงานต่าง ๆ

๓) ผู้บริหารโรงเรียนควร มีการวางแผนการดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียนต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกครั้ง เพื่อให้เกิดการปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาสภาพการบริหารจัดการสหกรณ์ระหว่างโรงเรียนที่มีแนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์ กับโรงเรียนที่ไม่มีแนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียน

๒) ควรศึกษาแนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียนในพื้นที่อื่น เพื่อให้ได้ข้อมูลเปรียบเทียบ และสามารถวิเคราะห์ความแตกต่างของการบริหารจัดการสหกรณ์โรงเรียน

๓) ควรเพิ่มกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ ผู้ปกครอง หรือคณะกรรมการสหกรณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กฤษฎา เพิ่มทั้นจิตต์.หลักการและแนวทางการบริหารงานยุคใหม่ภายใต้ภูมิทัศน์การแข่งขันใหม่ข้อสังเกต

เชิงวิจารณ์ภายใต้กรอบคุณค่าทางสังคมและพุทธธรรมและแนวทางการบริหารแนวพุทธ.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมวิทการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๙.

เกียรติภูมิ คำวิมล. “การพัฒนาตัวชี้วัดการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของกองช่างในองค์การบริหาร

ส่วนตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎี

บัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี,

๒๕๕๘.

ฉลวย ชาญสวัสดิ์. “กิจกรรมสหกรณ์นักเรียนตามพระราชดำริ”. เอกสารประกอบการอบรมการจัดกิจกรรมสหกรณ์ของนักเรียนในโครงการเด็กไทยแก้มใส. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๖๑.

นิธินันท์ จันทน์เอียด. “หลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลการบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์และการธนกิจมหาวิทยาลัยรามคำแหง จำกัด กับสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำกัด”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๕.

บุญศรี ไพรัตน์. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช ๒๕๖๐**. หมวด ๕ มาตรา ๕๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พศ.พัฒนา, ๒๕๖๐.

ปธาน สุวรรณมงคล. **การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๘.

ประพจน์ แก้วบุตดาเรือง. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหาดทรายเพ สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๒๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๕.

รัชพร มลิกุล. “การบริหารกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนบ้านห้วยไคร้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๙.

โสพิน ปันกาญจน์โต. “การศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนบ้านเหล่ากกหุ้งสว่าง ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๕.

อำไพ ทำสะดวง. “การจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของสหกรณ์ในจังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตวิทยาการจัดการ สาขาวิชาบริหารธุรกิจ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๘.

เอื้องฟ้า เขากลม. “หลักธรรมาภิบาล การจัดการความขัดแย้ง และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร”. **วิทยานิพนธ์วิทยาการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารทรัพยากรมนุษย์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๒.

แนวทางการบริหารจัดการของสหกรณ์โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑ ๔๗๕

Carapico Sheila Helen. “The Political Economic of Self-Help”. **The Political Economy of Self-Help : Development Cooperatives in the Yemen Arab-Republic.**

Dissertation Abstracts International, 1984.

EL Muhammad. “Jonanial Multi- purpose Agricudiural Coopcrative as Instrument of Developinent: A Case Study in Public Policy”. **Dissertation Abstracts International.** Dissertation Abstracts International, 1992.

Marcella. Casey-coocer. “Educational Governance of the Morongo Unified school District California”. **Dissertation Abstracts International.** Dissertation Abstracts International, 2005.

พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. **สหกรณ์นักเรียน.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://praveetelearning.com/elearning_content.php?subject_id=๔&chapter_id=๔๕&page=๑ [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๕].

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๑. **สหกรณ์โรงเรียน.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/a/utt๑.go.th/area-uthai-thani-๑> [๑๕ กันยายน ๒๕๖๕].

การศึกษาความคิดเห็นและแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย
กับโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร
Exploring Opinions and Adaptation Guidelines of the Reggio Emilia
Approach in Private Kindergarten Schools in Bangkok

เจนจิรา อินทรสมบัติ*

Janejira Intarasombut

พิบูลย์ ตัญญบุตร**

Phibun Tanyabut

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน

วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต, ประเทศไทย

Master of Education Program in Educational Administration,

Suryadhep Teachers College, Rangsit University, Thailand

E-mail: janejira@bantangmo.com

Received: May 30, 2025

Revised: July 25, 2025

Accepted: July 27, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองและแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียกับโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยผู้บริหาร ๓ คน ครู ๑๓ คน และผู้ปกครอง ๒๐ คน ของโรงเรียนอนุบาลเอกชนแห่งหนึ่งที่น่าแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ (๑) แบบสอบถาม (มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๘) และ (๒) แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำผลทั้งสองส่วนมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงกัน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (Mean = ๔.๒๑, SD = ๐.๔๐) โดยมีความพึงพอใจมากที่สุด

* นางสาวเจนจิรา อินทรสมบัติ Miss Janejira Intarasombut นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต Student, Master of Education Program in Curriculum and Instruction, Suryadhep Teachers College, Rangsit University

** ดร.พิบูลย์ ตัญญบุตร Dr. Phibun Tanyabut อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ในด้านการเลี้ยงดู (Mean = ๔.๓๓) รองลงมาคือด้านการสื่อสาร (Mean = ๓.๙๑) การเรียนรู้ที่บ้าน (Mean = ๓.๘๕) การร่วมมือกับชุมชน (Mean = ๓.๗๘) การอาสาสมัคร (Mean = ๓.๗๓) และการตัดสินใจ (Mean = ๓.๖๓) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเผยให้เห็นถึงแรงบันดาลใจและวัตถุประสงค์ของผู้บริหารในการนำแนวคิดมาใช้ ความรู้ความเข้าใจและการสนับสนุนบุคลากรและผู้ปกครอง สมรรถนะของผู้บริหาร ข้อเสนอแนะในการปรับใช้ และความสำคัญของบทบาทผู้ปกครองและชุมชน แนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียในบริบทโรงเรียนอนุบาลเอกชนเน้น ๖ องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย ความรู้ความเข้าใจในหลักการ การปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การพัฒนาปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยนี้มีประโยชน์ต่อโรงเรียนอนุบาลเอกชนในการปรับปรุงการจัดการศึกษาตามแนวทางเรกจิโอ เอมีเลีย และเป็นข้อมูลสำหรับผู้ปกครองในการสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลาน

คำสำคัญ : ความคิดเห็นและแนวทางการปรับใช้; แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย;

การพัฒนาเด็กปฐมวัย; การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง; โรงเรียนอนุบาลเอกชน

Abstract

This research aimed to investigate parental opinions and the guidelines for adapting the Reggio Emilia approach to private kindergarten schools in Bangkok. The research sample consisted of 3 administrators, 13 teachers, and 20 parents from a private kindergarten school implementing the Reggio Emilia approach, selected using purposive sampling. The data collection instruments included: 1) a questionnaire (with an IOC of 1.00 and a reliability of 0.88), and 2) a semi-structured interview guide (with an IOC of 1.00). Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, and qualitative data were analyzed through content analysis, with the results of both analyses being compared and linked.

The findings revealed that parents had a high level of satisfaction with the overall adoption of the Reggio Emilia approach in the private kindergarten school (Mean = 4.21, SD = 0.40), with the highest satisfaction in the nurturing aspect (Mean = 4.33), followed by communication (Mean = 3.91), home learning (Mean = 3.85), community collaboration (Mean = 3.78), volunteering (Mean = 3.73), and decision-making (Mean = 3.63). Qualitative data analysis highlighted the administrators' inspiration and primary objectives for

adopting the approach, their knowledge and support for staff and parents, administrators' competencies, recommendations for adaptation, and the importance of parental and community roles. The guidelines for adapting the Reggio Emilia approach in the context of private kindergarten schools emphasized six key components: clear vision and goals, understanding of principles and concepts, improving learning processes, promoting stakeholder participation, developing support factors, and continuous development, which aligned with relevant principles and research. The findings of this research are beneficial for private kindergarten schools in improving their educational management based on the Reggio Emilia approach and provide information for parents in supporting their children's learning.

Keywords: Reggio Emilia; Private Kindergarten; Early Childhood Development; Opinions and Guidelines; Parental Involvement

บทนำ

การศึกษาปฐมวัยเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะในช่วงวัยที่สมองมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เนื่องจากในช่วงปฐมวัยนั้นสมองของเด็กมีการสร้างและเชื่อมต่อเซลล์ประสาทอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สำคัญในการวางรากฐานสำหรับการเรียนรู้ในอนาคต^๑ การได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพในช่วงปฐมวัยจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กอย่างสมดุล ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม การพัฒนาในแต่ละด้านล้วนมีความสำคัญต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และมีความสุขในการดำเนินชีวิต^๒ การศึกษาปฐมวัยไม่เพียงแต่เป็นการวางรากฐานทางวิชาการ เช่น การอ่าน การเขียน และการคำนวณ แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะทักษะทางสังคมและอารมณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นใจในตนเอง การรู้จักควบคุมอารมณ์ การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น^๓

^๑ ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย มหาวิทยาลัยมหิดล, โครงการนำร่องการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ EF (Executive Functions) ในเด็กปฐมวัย, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๗), หน้า ๑๐-๑๔.

^๒ สำนักงานส่งเสริมการศึกษาปฐมวัย, แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างสมดุล: ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๘), หน้า ๑๐-๑๔.

^๓ รักษ์กุล เจริญนึ่ง กรู๊ป, กระบวนการพัฒนาทักษะอารมณ์และสังคม (Social-Emotional Skills) ในเด็กปฐมวัย, (ม.ป.ท., สถาบัน RLG., ๒๕๖๔), หน้า ๓-๕.

ทักษะทางสังคมและอารมณ์เหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากช่วยให้บุคคลสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมได้อย่างสร้างสรรค์

แนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย เป็นปรัชญาการศึกษาปฐมวัยที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล เนื่องจากการมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้านผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การสำรวจ และการสร้างสรรค์ ปรัชญาของ เรกจิโอ เอมีเลีย ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่าเด็กทุกคนมีความสามารถ มีความอยากรู้อยากเห็น และมีศักยภาพในการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียน แต่เกิดขึ้นได้ทุกที่และทุกเวลา แนวทางนี้ให้ความสำคัญกับศักยภาพของเด็กแต่ละคน โดยมองว่าเด็กเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับความรู้จากครู เด็กควรได้รับโอกาสในการสำรวจ ทดลอง และค้นพบสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและยั่งยืน นอกจากนี้ แนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย ยังให้ความสำคัญกับการสื่อสารและแสดงออกที่หลากหลายของเด็ก ไม่จำกัดเพียงแค่ภาษาพูด แต่ยังรวมถึงการวาดภาพ การเคลื่อนไหว การเล่น การสร้างสรรค์ และการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ^๔ การส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ภาษาที่หลากหลายในการแสดงออกจะช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการแก้ปัญหา และทักษะทางสังคมได้อย่างรอบด้านในปัจจุบัน มีโรงเรียนเอกชนในประเทศไทยบางแห่งได้นำแนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย มาปรับใช้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย^๕ อย่างไรก็ตาม การนำแนวทางนี้มาปรับใช้ยังมีความท้าทายหลายประการ เช่น ความเข้าใจของผู้ปกครองและครู การจัดสรรทรัพยากร และการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ดังนั้น การวิจัยเกี่ยวกับการปรับใช้ใช้แนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย ในบริบทไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาปฐมวัยของประเทศไทย

ในขณะที่แนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับสากล การนำแนวทางนี้มาปรับใช้ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาและวิจัยอย่างรอบด้าน เพื่อให้ได้แนวทางการปรับใช้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การวิจัยนี้มุ่งศึกษาผลกระทบของการนำแนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย มาใช้ต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยในประเทศไทย โดยเฉพาะในโรงเรียนอนุบาลเอกชน ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาปฐมวัยในเขตเมือง นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังมุ่งศึกษาแนวทางการปรับใช้แนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย ให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมไทย เพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนอนุบาลเอกชนในประเทศไทย ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาปฐมวัยในภาพรวม

^๔ Lovell International School, **ปรัชญาเรกจิโอ เอมีเลีย คืออะไร?**, (๒๐๒๔), หน้า ๑-๕.

^๕ Xiair World. แนวทางเรกจิโอเอมีเลียสำหรับการพัฒนาเด็ก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://xiairworld.com/th/reggio-emilia-approach/\[๒๐๒๔\]](https://xiairworld.com/th/reggio-emilia-approach/[๒๐๒๔]).

ผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อโรงเรียนอนุบาลเอกชนในการนำไปใช้ปรับปรุงการจัดการศึกษาปฐมวัยตามแนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โรงเรียนสามารถนำข้อมูลจากงานวิจัยไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับหลักการและแนวปฏิบัติของแนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครองในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย และบทบาทของตนเองในการสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลานที่บ้าน ซึ่งผู้ปกครองสามารถนำแนวทางการสนับสนุนการเรียนรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการของบุตรหลาน และสร้างความร่วมมือที่ดีกับโรงเรียนในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง ต่อการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย มาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียในโรงเรียนอนุบาลเอกชนใน กรุงเทพมหานคร

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลายในการตอบคำถามวิจัย ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดของ Epstein ซึ่งประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การเลี้ยงดู การสื่อสาร การอาสาสมัคร การเรียนรู้ที่บ้าน การตัดสินใจ และการร่วมมือกับชุมชน^๖ โดยกรอบแนวคิดนี้ใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรวิจัยนี้คือผู้บริหาร (๕ คน) ครูผู้สอน (๓๐ คน) และผู้ปกครองนักเรียน (๔๘ คน) ของโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพฯ ที่นำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาใช้ โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่มหลัก ได้แก่ (๑) ผู้ปกครองเด็กอนุบาลในโรงเรียนที่ใช้แนวคิดนี้ต่อเนื่องอย่างน้อย ๑ ปี และสนใจให้ข้อมูล (กลุ่มตัวอย่างหลัก) และ (๒) ผู้บริหาร/ครูที่มีประสบการณ์และเกี่ยวข้องกับการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาใช้ (กลุ่มตัวอย่างรอง เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึก) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ๓ กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารจำนวน

^๖ Epstein, J. L., *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*, (Westview Press, 1995), pp. 71–78.

๓ คน ครูจำนวน ๑๓ คน และผู้ปกครองจำนวน ๒๐ คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แทนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงผู้ปกครองที่มีประสบการณ์โดยตรงกับการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความครอบคลุมและสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ประเภท ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide)

แบบสอบถามมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชน แบบสอบถามนี้ใช้เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งผู้ปกครองและผู้บริหาร/ครู โดยประกอบด้วย ๒ ส่วนหลัก คือ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๕ ข้อ (เช่น อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ) และส่วนที่ ๒ การประเมินระดับความพึงพอใจและความคิดเห็นต่อนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ โดยใช้มาตราส่วน Likert ๕ ระดับ (เช่น ๑ = ไม่พึงพอใจอย่างยิ่ง, ๕ = พึงพอใจอย่างยิ่ง) ในการวัดความพึงพอใจใน ๖ องค์ประกอบ จำนวน ๑๗ ข้อ

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชน ประกอบด้วยคำถามเปิดกว้างที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นตามกรอบแนวคิดของการวิจัยจำนวน ๒๐ ข้อจากผู้ปกครอง ครู และผู้บริหาร

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ สำหรับแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและขอบเขตเนื้อหาของแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของผู้ปกครองและความคิดเห็นของการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้และดำเนินการสร้างแบบสอบถามโดยอิงตามกรอบแนวคิดและผลการวิเคราะห์ดังกล่าว จากนั้น ตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยแบบสอบถามที่สร้างขึ้นได้รับการนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย ๑ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ๑ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล ๑ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องและความครอบคลุมของเนื้อหา

ในแบบสอบถาม โดยประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการพิจารณาความสอดคล้องของแบบสอบถามนี้ คือ $IOC=1.00$ จากนั้นนำแบบสอบถามดังกล่าวไปทดสอบคุณภาพด้านความเชื่อมั่นกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ คน เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) และสรุปผลค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับได้เท่ากับ ๐.๘๘ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ๐.๗๐ หมายความว่าเครื่องมือวิจัยนี้มีคุณภาพความเชื่อมั่นในระดับสูง

สำหรับแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและขอบเขตเนื้อหาของแนวทางการสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นและความท้าทายของการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ และดำเนินการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยอิงตามกรอบแนวคิดและผลการวิเคราะห์ดังกล่าว จากนั้นตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยแนวทางการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นได้รับการนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย ๑ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ๑ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล ๑ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องและความครอบคลุมของเนื้อหาในแนวทางการสัมภาษณ์ โดยประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการพิจารณาความสอดคล้องของแนวทางการสัมภาษณ์นี้ คือ $IOC=1.00$ เนื่องจากการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพนั้น จะแตกต่างจากการใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณ การวัดค่าความเชื่อมั่นจะแตกต่างกันออกไป ในส่วนของแนวทางการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบ โดยการนำแนวทางการสัมภาษณ์ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓ ท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของภาษา ความเหมาะสมของเนื้อหา และความครอบคลุมของประเด็นในการสัมภาษณ์ ผลการทดสอบพบว่า แนวทางการสัมภาษณ์มีความเหมาะสม ภาษาที่ใช้มีความเข้าใจง่ายและเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลงานวิจัยนี้ใช้วิธีผสมผสานเชิงปริมาณจากแบบสอบถามความพึงพอใจผู้ปกครองเด็กอนุบาล โดยประสานโรงเรียนเพื่อแจกแบบสอบถามทั้งด้วยตนเองและออนไลน์ กำหนดเวลาตอบและติดตามผลเพื่อรวบรวมมาวิเคราะห์ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บจากผู้บริหารและครูด้วยแนวสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง นั้ดหมายสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกเสียงและถอดเสียงเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง คุณภาพข้อมูลเน้นความสมบูรณ์และน่าเชื่อถือ โดยหลังจากบันทึกเสียงการสัมภาษณ์แล้ว จะมีการถอดเสียง (transcription) ออกมาเป็นตัวอักษร จากนั้นจึงตรวจสอบความถูกต้องของการถอดเสียง โดยเปรียบเทียบ

กับไฟล์เสียงต้นฉบับ เพื่อช่วยให้มั่นใจว่าข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์มีความครบถ้วนและตรงตามสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลได้พูดจริง ซึ่งเป็นการวัดความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาโดยตรง ควบคู่กับการเคารพจริยธรรมวิจัย โดยขอความยินยอมและรักษาความลับผู้ร่วมวิจัย ซึ่งการวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมจากมหาวิทยาลัยรังสิต (COA. No.RSU-ERB2025/020.2501)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลงานวิจัยนี้ได้รับการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ผลลัพธ์ครอบคลุมและน่าเชื่อถือ โดยการวิเคราะห์เชิงปริมาณใช้สถิติพรรณนาคำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความพึงพอใจในแต่ละองค์ประกอบ และนำเสนอภาพรวมระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ส่วนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาจากการถอดเสียงสัมภาษณ์ กำหนดหน่วยวิเคราะห์และหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดวิจัย จัดกลุ่มข้อมูลตามหมวดหมู่ วิเคราะห์ความถี่ และสรุปประเด็นสำคัญ นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสม โดยนำผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความพึงพอใจและความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลีย มาปรับใช้ โดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพอธิบายและตีความผลเชิงปริมาณ

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

จากการเก็บรวบรวมแบบสอบถามความพึงพอใจจากผู้ปกครองของเด็กที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นอนุบาลของโรงเรียนที่เก็บข้อมูล จำนวน ๒๐ ชุด พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลีย มาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบด้านการเลี้ยงดู ด้านการสื่อสาร ด้านการอาสาสมัคร ด้านการเรียนรู้ที่บ้าน ด้านการตัดสินใจ และด้านการร่วมมือกับชุมชน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ระดับความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในภาพรวมทุกด้าน

รายการประเมิน	Mean	SD	แปลผล
ด้านการเลี้ยงดู	๔.๓๓	๐.๒๑	มากที่สุด
ด้านการสื่อสาร	๓.๙๑	๐.๓๓	มาก
ด้านการเรียนรู้ที่บ้าน	๓.๘๕	๐.๐๗	มาก
ด้านการร่วมมือกับชุมชน	๓.๗๘	๐.๓๖	มาก
ด้านการอาสาสมัคร	๓.๗๓	๐.๓๒	มาก
ด้านการตัดสินใจ	๓.๖๓	๐.๐๐	มาก
สรุป	๔.๒๑	๐.๕๐	มาก

จากตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับ “มาก” (Mean = ๔.๒๑, SD = ๐.๔๐) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าผู้ปกครองมีความพึงพอใจในระดับ “มากที่สุด” ในด้านการเลี้ยงดู (Mean = ๔.๓๓, SD = ๐.๒๑) และมีความพึงพอใจในระดับ “มาก” ในด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านการสื่อสาร (Mean = ๓.๙๑, SD = ๐.๓๓), ด้านการอาสาสมัคร (Mean = ๓.๗๓, SD = ๐.๓๒), ด้านการเรียนรู้ที่บ้าน (Mean = ๓.๘๕, SD = ๐.๐๗), ด้านการตัดสินใจ (Mean = ๓.๖๓, SD = ๐.๐๐) และด้านการร่วมมือกับชุมชน (Mean = ๓.๗๘, SD = ๐.๓๖)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร จำนวน ๓ ท่าน และครูของโรงเรียนที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑๓ ท่าน พบประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนใน กรุงเทพมหานครดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับแนวทางการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชน **ประเด็นที่ ๑** แรงบันดาลใจและวัตถุประสงค์หลักของผู้บริหารในการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียคือ การมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้บริบทแวดล้อมและเทคโนโลยีบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการองค์รวม การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข พัฒนาคุณภาพการศึกษา ตอบสนองความต้องการผู้ปกครอง และสร้างเจตคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ **ประเด็นที่ ๒** ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย จากหลากหลายแหล่ง เช่น ภูมิหลังทางการศึกษา แหล่งข้อมูลออนไลน์ และประสบการณ์จากบุคคลอ้างอิง **ประเด็นที่ ๓** การสนับสนุนบุคลากร (ครู) โรงเรียนมีนโยบายและมาตรการสนับสนุนครูให้จัดการศึกษาตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการพัฒนาวิชาชีพครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง **ประเด็นที่ ๔** การสนับสนุนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้ปกครอง) โรงเรียนสนับสนุนผู้ปกครองให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย โดยมีการรายงานความก้าวหน้าและให้ข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลเชิงวิชาการ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในแนวทางการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน **ประเด็นที่ ๕** สมรรถนะของผู้บริหาร ผู้บริหารแสดงสมรรถนะที่เหมาะสมในการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาใช้ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร องค์ความรู้ในหลักการ และวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนพร้อมความมุ่งมั่น **ประเด็นที่ ๖** ข้อเสนอแนะในการปรับใช้ใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย ผู้บริหารเสนอแนะให้พัฒนาความเข้าใจเชิงลึกของบุคลากรผ่านการพัฒนาวิชาชีพ ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงวิชาการเกี่ยวกับแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียอย่างต่อเนื่อง และให้ความสำคัญกับการพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง **ประเด็นที่ ๗** ความคิดเห็นและแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียที่ผู้บริหารชี้คือ ความมุ่งมั่นของผู้บริหาร

องค์ความรู้ในแนวคิด การจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอ และความร่วมมือสนับสนุนจากชุมชน **ประเด็นที่ ๘** ผู้บริหารให้ความสำคัญอย่างมากกับบทบาทของผู้ปกครองในการสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของความเชื่อมั่นและการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากผู้ปกครอง **ประเด็นที่ ๙** ข้อเสนอแนะหรือความคาดหวังจากผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารมีข้อเสนอแนะหรือความคาดหวังจากผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการสังเกตและติดตามพัฒนาการเด็ก การเปิดรับข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่บ้าน และความชัดเจนในหลักสูตรที่ผู้ปกครองต้องการ **ประเด็นที่ ๑๐** การมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โรงเรียนส่งเสริมปฏิสัมพันธ์กับชุมชนผ่านกลุ่มการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการศึกษาภาคสนาม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก โดยผู้บริหารตระหนักถึงศักยภาพในการพัฒนาความร่วมมือกับชุมชนให้มากขึ้นในอนาคต **ประเด็นที่ ๑๑** การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนในการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนบูรณาการทรัพยากรชุมชนในการจัดการเรียนรู้ เช่น การทัศนศึกษา การเรียนรู้จากบริบทใกล้โรงเรียน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนกับประสบการณ์จริง ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบริบท และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน **ประเด็นที่ ๑๒** ประโยชน์ของการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารเห็นว่าปฏิสัมพันธ์กับชุมชนมีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย โดยช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เป็นแหล่งการเรียนรู้สำคัญ และสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชุมชนและสังคม

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ครู ผู้ปกครอง และ ผู้บริหารเกี่ยวกับแนวทางการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชน สามารถจัดกลุ่มตามประเด็นสำคัญ ได้แก่ **ประเด็นที่ ๑** การรับรู้และความเข้าใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับแนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่าผู้ปกครองมีการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียในระดับที่แตกต่างกัน โดยได้รับข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ออนไลน์ ประสบการณ์ส่วนตัว การบอกเล่า และการหาข้อมูลโรงเรียน บางส่วนไม่ทราบแนวทางนี้ ขณะที่ความเข้าใจมีตั้งแต่ระดับพื้นฐาน (สิ่งแวดล้อมเป็นครู, ลงมือทำ, เล่น) เข้าใจเด็กเป็นศูนย์กลาง ปานกลาง น้อย หรือไม่ทราบ นอกจากนี้ ผู้ปกครองมีความเห็นหลากหลายเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเรกจิโอ เอมีเลียกับการศึกษาแบบเดิม เช่น การเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง วิธีสอน บทบาทครู การพัฒนาเด็ก โครงสร้างกิจกรรม หรือเห็นว่าไม่แตกต่าง **ประเด็นที่ ๒** ประสบการณ์และความรู้สึกของผู้ปกครองต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่าผู้ปกครองแสดงความรู้สึกหลากหลายต่อการเรียนรู้แบบเรกจิโอ เอมีเลียของบุตรหลาน ทั้งพึงพอใจ ตื่นเต้น กังวล ประทับใจ หรือต้องการเรียนรู้เพิ่ม บางรายไม่ได้แสดงความเห็น สังเกตเห็นพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคม ความคิดสร้างสรรค์ ความกล้า การเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงจากการบำบัด

บุตรหลานเองก็มีความรู้สึกหลากหลาย เช่น ชอบ สุข กระตือรือร้น อยากทำกิจกรรมที่บ้าน ไม่เข้าใจ แต่สุข หรือมีความเห็นที่แตกต่างกันไป **ประเด็นที่ ๓** การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลาน จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่าผู้ปกครองมีส่วนร่วมสนับสนุนการเรียนรู้บุตรหลานที่บ้านหลากหลายวิธี เช่น ทำกิจกรรมร่วมกัน อ่าน สนทนา สนับสนุนการเล่นอิสระ หรือทำทุกกิจกรรมด้วยกัน โรงเรียนให้คำแนะนำต่างกันไป ทั้งการบ้าน โครงการ คำแนะนำกิจกรรม บัตรคำอ่านหนังสือ หรือทักษะสังคม บางส่วนได้คำแนะนำน้อยหรือไม่ได้รับเลย ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนก็ต่างกัน มีทั้งร่วมมาก ร่วมเฉพาะวันสำคัญ หรือแทบไม่เข้าร่วม **ประเด็นที่ ๔** ความร่วมมือและการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองและโรงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่าผู้ปกครองสื่อสารและร่วมมือกับโรงเรียนผ่านช่องทางหลากหลาย เช่น ออนไลน์ พูดคุยโดยตรง ประชุม หรืออีเมล บางส่วนสื่อสารน้อย หรือให้ข้อมูลทั่วไป ความพึงพอใจต่อการสื่อสารและความร่วมมือแตกต่างกัน มีทั้งพึงพอใจมาก ปานกลาง ไม่ค่อยพอใจ เฉย ๆ หรือมีความเห็นจำเพาะต่อช่องทางหรือรูปแบบการสื่อสาร ผู้ปกครองมีข้อเสนอแนะหรือความคาดหวังต่อโรงเรียนด้านกิจกรรม การสื่อสาร การเรียนการสอน และอื่น ๆ ขณะที่บางส่วนพึงพอใจแล้วหรือไม่ให้ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมผสาน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้ปกครอง และข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครู เกี่ยวกับแนวทางการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย มาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชน สามารถสรุปเป็นแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียในบริบทโรงเรียนอนุบาลเอกชน โดยเน้นองค์ประกอบสำคัญคือ

๑) ด้านวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน โรงเรียนควรมีวิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการใช้บริบทแวดล้อม เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย เช่น การส่งเสริมพัฒนาการองค์รวมของผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการส่งเสริมเจตคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้

๒) ด้านความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย ผู้บริหารและครูควรมีความรู้และความเข้าใจในหลักการและแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียอย่างถูกต้องและลึกซึ้ง ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ให้แก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

๓) ด้านการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ บูรณาการบริบทแวดล้อม และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การสำรวจบริบทแวดล้อม และการเรียนรู้แบบลงมือทำ จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก การเรียนรู้โดยอิสระและการเรียนรู้ด้วยความสุข

(๔) ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านผู้เรียน ให้นับจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมพัฒนาการองค์รวม ของผู้เรียน ด้านครู ควรสนับสนุนครูให้มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้านผู้ปกครอง ควรสร้างความร่วมมือและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง ให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลานที่บ้าน ด้านชุมชน ควรสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความร่วมมือกับชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

๕) ด้านการพัฒนาปัจจัยสนับสนุน จัดสรรทรัพยากร และงบประมาณ ที่เพียงพอต่อการนำแนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย มาใช้ ส่งเสริมความพร้อมของครู ความรู้ความเข้าใจของบุคลากร และสมรรถนะของผู้บริหารในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง เรกจิโอ เอมีเลีย

๖) ด้านการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการพัฒนา และการปรับปรุง การจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการประเมินผลและปรับปรุงแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียอย่างสม่ำเสมอ แนวทางเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียในบริบทโรงเรียนอนุบาลเอกชน เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ

บทสรุปและอภิปรายผล

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนในภาพรวมอยู่ในระดับมากนั้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของราตรี อิงมัน ที่พบว่าผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของเด็กและการสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของแนวทางเรกจิโอ เอมีเลีย^๗ ในส่วนของความพึงพอใจในระดับมากที่สุดในการเลี้ยงดูนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยภคมน วรกิตติมงคล ที่ชี้ให้เห็นว่าผู้ปกครองในระดับอนุบาลให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการดูแลเอาใจใส่ ความปลอดภัย และพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมของบุตรหลาน^๘ ซึ่งเป็นสิ่งที่แนวทางเรกจิโอ เอมีเลียให้ความสำคัญและปฏิบัติจริง

^๗ ราตรี อิงมัน, “ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนพันธะพัฒนา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๕-๑๘.

^๘ ภคมน วรกิตติมงคล, “ความต้องการการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองโรงเรียนอนุบาลสวนเด็กเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๒), หน้า ๕๕-๖๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:143166\[๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘\]](https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:143166[๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘]).

ขณะเดียวกันความพึงพอใจในระดับมากในด้านอื่นๆ เช่น ด้านการสื่อสาร ด้านการอาสาสมัคร ด้านการเรียนรู้ที่บ้าน ด้านการตัดสินใจ และด้านการร่วมมือกับชุมชน ก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ วราภรณ์ ชัดทาน และคณะ ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและครอบครัว การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการขยายเครือข่าย การเรียนรู้สู่ชุมชน^๙ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของปรัชญาเรกจิโอ เอมีเลีย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และครู ทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับแนวทางการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับแรงบันดาลใจและวัตถุประสงค์หลักของผู้บริหารในการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียที่มุ่งเน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การใช้บริบทแวดล้อมและเทคโนโลยีบูรณาการ การส่งเสริมพัฒนาการองค์รวม และการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข สอดคล้องกับหลักการสำคัญของแนวทางเรกจิโอ เอมีเลีย ที่ Rinaldi ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเคารพในศักยภาพของเด็กและการสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้น การเรียนรู้แบบสำรวจ^{๑๐} ความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียของผู้บริหารที่ได้รับ จากหลากหลายแหล่ง สะท้อนถึงความสำคัญของการแสวงหาความรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Gandini ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งในปรัชญาเป็นพื้นฐานสำคัญ ของการนำแนวทางไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๑} การสนับสนุนบุคลากร (ครู) ผ่านการพัฒนาวิชาชีพ อย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญในการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียไปปฏิบัติจริง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก งานวิจัยของ Edwards, Gandini และ Forman ที่เน้นย้ำถึงบทบาทของครูในฐานะผู้ร่วมเรียนรู้และ ผู้สนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก และความจำเป็นในการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เข้าใจและสามารถ นำหลักการไปใช้ได้เหมาะสม^{๑๒} การสนับสนุนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้ปกครอง) โดยการรายงานความ ก้าวหน้าและให้ข้อมูลต่าง ๆ สอดคล้องกับหลักการของ Vecchi ที่เน้นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ที่เปิดเผยและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างโรงเรียนและครอบครัว เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ

^๙ วราภรณ์ ชัดทาน, ระวีวรรณ แสงฉาย, ปิยะธิดา ขจรชัยกุล, & พรวิภา เย็นใจ, “ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและครอบครัวในการจัดการศึกษา”, *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๕): ๒๗-๔๐.

^{๑๐} Rinaldi, C. In *dialogue with Reggio Emilia: Listening, researching and learning*, (Routledge, 2006) pp. 55–62.

^{๑๑} Gandini, L. “Reggio Emilia education: Reflections on its development and suitability for a global context”. *International Journal of Early Childhood*, Vol.43 No.2 (2011) : 65–82.

^{๑๒} Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (Eds.). *The hundred languages of children: The Reggio Emilia experience in transformation*, 3rd ed., (2012), pp. 88–95.

และความร่วมมือในการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก^{๑๓} สมรรถนะของผู้บริหารที่เหมาะสมในการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาใช้ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร และวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Sergiovanni ที่เน้นบทบาทของผู้นำในการสร้างวิสัยทัศน์และแรงบันดาลใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา^{๑๔} ข้อเสนอแนะของผู้บริหารในการพัฒนาความเข้าใจเชิงลึกของบุคลากร การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สะท้อนถึงความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Fullan ที่เน้นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในองค์กรทางการศึกษา^{๑๕} ความสำคัญที่ผู้บริหารให้แก่บทบาทของผู้ปกครองในการสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของ Epstein ที่ระบุว่าความร่วมมือของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผลลัพธ์ทางการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก ข้อเสนอแนะหรือความคาดหวังจากผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้ เช่น การให้ความสำคัญกับการสังเกตและติดตามพัฒนาการเด็ก และการเปิดรับข้อมูลเชิงวิชาการ สอดคล้องกับหลักการของแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียที่เน้นการสังเกตเด็กอย่างใกล้ชิดและการทำงานร่วมกันระหว่างครูและผู้ปกครอง การมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนในการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Malaguzzi ที่มองว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทแวดล้อมและประสบการณ์จริงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ที่มีความหมาย^{๑๖}

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการนำแนวทางเรกจิโอ เอมีเลียมาปรับใช้ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (Mean = ๔.๒๑, SD = ๐.๔๐) โดยมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านการเล่นตุ๊กตา (Mean = ๔.๓๓) และรองลงมาคือด้านการสื่อสาร (Mean = ๓.๙๑) การเรียนรู้ที่บ้าน (Mean = ๓.๘๕) การร่วมมือกับชุมชน (Mean = ๓.๗๘) การอาสาสมัคร (Mean = ๓.๗๓) และการตัดสินใจ (Mean = ๓.๖๓) การตัดสินใจ (Mean = ๓.๖๓) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการ

^{๑๓} Vecchi, V. *Art and creativity in Reggio Emilia: Exploring the role and potential of ateliers in early childhood education*, (Routledge, 2010), pp. 43–47.

^{๑๔} Sergiovanni, T. J. *The principalship: A reflective practice perspective*, 6th ed., Pearson Education, 2009).

^{๑๕} Fullan, M. *The new meaning of educational change*, 5th ed., (Teachers College Press, 2016), pp. 55–60.

^{๑๖} Epstein, J. L. *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*, 2nd ed., (Westview Press, 2010), pp. 22–28.

สัมภาษณ์ผู้บริหารและครู พบว่าแรงบันดาลใจหลักในการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียคือการมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมพัฒนาการองค์รวม และการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข ผู้บริหารและครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของแนวทางและมีการสนับสนุนบุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้บริหารยังแสดงสมรรถนะที่เหมาะสมและมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาการปรับใช้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้ปกครองและการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมผสานนำไปสู่การสรุปแนวทางการปรับใช้แนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียในบริบทโรงเรียนอนุบาลเอกชน โดยเน้นองค์ประกอบสำคัญ ๖ ด้าน ได้แก่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย ความรู้ความเข้าใจในหลักการ การปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การพัฒนาปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากผลการวิจัย โรงเรียนอนุบาลเอกชนที่สนใจนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาใช้ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเข้าใจและทักษะของบุคลากร จัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง สร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และศึกษาประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้เข้าใจการนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาใช้ในประเทศไทยอย่างลึกซึ้ง ควรมีการศึกษาผลกระทบต่อการพัฒนาการเด็กในหลากหลายด้าน ศึกษาในบริบทที่แตกต่างกัน เปรียบเทียบกับแนวทางการศึกษาอื่น ศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จในระยะยาว ศึกษาความคิดเห็นของเด็ก และพัฒนาเครื่องมือประเมินผลที่เหมาะสม

บรรณานุกรม

- รักลูก เลิร์นนิ่ง กรุ๊ป. กระบวนการพัฒนาทักษะอารมณ์และสังคม (Social-Emotional Skills) ในเด็กปฐมวัย. (ม.ป.ท. สถาบัน RLG., ๒๕๖๔).
- ราตรี อิงมัน. “ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนพันธะวัฒนา กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๗.
- วรภรณ์ ชัดทาน. ระวีวรรณ แสงฉาย, ปิยะธิดา ขจรชัยกุล, & พรวิภา เย็นใจ. “ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและครอบครัวในการจัดการศึกษา”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๕): ๒๗-๔๐.

ศูนย์พัฒนาการเด็กปฐมวัย มหาวิทยาลัยมหิดล. **โครงการนำร่องการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ EF (Executive Functions) ในเด็กปฐมวัย**. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๗.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษาปฐมวัย. **แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างสมดุล: ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๘.

Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (Eds.). **The hundred languages of children: The Reggio Emilia experience in transformation**. 3rd ed.. 2012.

Epstein, J. L. **School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools**. Westview Press, 1995.

Epstein, J. L. **School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools**. 2nd ed. Westview Press, 2010.

Fullan, M. **The new meaning of educational change**. 5th ed.. Teachers College Press, 2016.

Gandini, L. “Reggio Emilia education: Reflections on its development and suitability for a global context”. **International Journal of Early Childhood**. Vol.43 No.2 (2011) : 65–82.

Lovell International School. **ปรัชญาเรจจิโอ เอมีเลีย คืออะไร?**. ๒๐๒๔.

Rinaldi, C. **In dialogue with Reggio Emilia: Listening. researching and learning**. (Routledge, 2006.

Sergiovanni, T. J. **The principalship: A reflective practice perspective**. 6th ed.. Pearson Education, 2009.

Vecchi, V. **Art and creativity in Reggio Emilia: Exploring the role and potential of ateliers in early childhood education**. Routledge, 2010.

ภคมน วรกิตติมงคล. “ความต้องการการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง โรงเรียนอนุบาลสวนเด็กเชียงใหม่” **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๖๒; [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:143166>[๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๘].

Xiair World. **แนวทางเรจจิโอเอมีเลียสำหรับการพัฒนาเด็ก**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://xiairworld.com/th/reggio-emilia-approach/>[๒๐๒๔].

คติชนสร้างสรรค์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด
ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
Creative Folklore Concepts for Developing Cultural Tourism in
Tai Dam Ethnic Community of Ban Na Pa Nat,
Chiang Khan District, Loei Province

พยุ่งพร ศรีจันทวงศ์*

Payungporn Srichanthawong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University

Phayung16@gmail.com

ณภัทร ภัทร์ธราธร**

(Napat Pattarathorn)

สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (มหาชน)

Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization)

mapoonboy@hotmail.com

Received: May 30, 2025

Revised: July 24, 2025

Accepted: July 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอการนำแนวคิดทางคติชนสร้างสรรค์มาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ภาควิชานาม และการสนทนากลุ่ม โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสนทนากลุ่มผู้รู้ ปรากฏข้อมูล และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน ๑๐ คน วิเคราะห์และตีความข้อมูลโดยใช้แนวคิดคติชนสร้างสรรค์ และแนวคิดบทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยา

* ผศ.ดร.พยุ่งพร ศรีจันทวงศ์ Asst.Prof.Dr.Payungporn Srichanthawong สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย Master of Arts Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University

** ดร.ณภัทร ภัทร์ธราธร Dr.Napat Pattarathorn หัวหน้างานบริหารภาคีเครือข่าย สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ได้จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน มาตั้งแต่ ปี ๒๕๓๙ ชุมชนได้นำแนวคิดคติชนเชิงสร้างสรรค์มาพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ๕ รูปแบบ ดังนี้ (๑) การผลิตซ้ำเรื่องเล่า โดยการนำเรื่องเล่าที่เป็นตำนานมาผลิตซ้ำ เพื่อบ่งบอกความเป็นตัวตนของ ชาวไทดำผ่านเรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เรื่องเล่าเจ้าบ้าน เป็นต้น (๒) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญา โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผ้าฝ้าย และเครื่องราง ในพิธีกรรม มาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โดยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวนี้ ได้นำเรื่องเล่ามาสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม เพื่อสร้างความหมายใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (๓) การนำเสนออาหารอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ได้แก่ แจ่วฮุด จูบผัก เพื่อสื่อสารถึงวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปรับตัวต่อธรรมชาติของบรรพบุรุษชาวไทดำ (๔) นำเสนอการละเล่น และการแสดง เช่น มะกอนลอดบ่วง การแสดง “แซปาง” และฟ้อนแคน เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างสีสัน และสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ อีกแนวทางหนึ่ง และ (๕) การสร้างสรรค์ประเพณี “ตุ้มโฮมพี่น้องไต” เพื่อหลอมรวมชาติพันธุ์ไทดำ การสร้างเครือข่ายทางสังคมและวัฒนธรรม และ การท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดดังกล่าวนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการนำคติชนเชิงสร้างสรรค์ มาสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม ซึ่งนำไปสู่การสร้างงาน และรายได้ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ในชุมชนไทดำในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมให้ยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ : คติชนสร้างสรรค์; กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ; การพัฒนา; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This academic article aims to explore the application of creative folklore concepts in the development of cultural tourism within the Tai Dam ethnic community of Ban Na Pa Nat, Khao Kaeo Sub-district, Chiang Khan District, Loei Province. The data were collected through documentary research, field study, and focus group discussions using structured interviews with ๑๐ key informants, including knowledgeable persons, local scholars, and stakeholders in tourism. The analysis and interpretation of data were guided by the frameworks of creative folklore and the functional roles of folkloristics.

The findings reveal that the Tai Dam community of Ban Na Pa Nat has been managing their cultural tourism since 1996. The community has been applying creative folklore to enhance tourism activities through four key approaches as follows.

(1) Reproduction of Narratives: legends and myths are reinterpreted to present the identity of Tai Dam through history, beliefs, traditions, rituals, and ancestral narratives of the community. (2) Creation of Intellectual Products: Local wisdom, such as cotton weaving and ritual amulets, is creatively transformed into tourism products, including souvenirs, clothing, and accessories. These products were embedded with narratives to create value and add value; so that, the new meanings are enhanced for the tourism products. (3) Presentation of Ethnic Cuisine: Distinctive dishes like *Jaeo Ot* and *Jup Pak* are showcased to reflect the Tai Dam ancestors' cultural adaptation to the natural environment and knowledge. ๔) Performance Arts: Traditional games (e.g., *Makon Lod Buang*), Seapang Performance, and Fon Kaen are staged to welcome tourists, fostering cultural immersion and interactive learning. And ๕) *Creating the tradition of "Tum Hom Phi Nong Tai"* to unite the Tai Dam ethnic group and create social, cultural networks and Community Based Touris. The development of the mentioned cultural tourism activities demonstrates how creative folklores generate added value, create employment, increase income, and ultimately improve the quality of life about society, economy and culture for the villagers in Tai Dam community to be sustainable forever.

Keywords: Creative folklore; Tai Dam Ethnic group; Development; Cultural Tourism

บทนำ

ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมในหลายด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งการไหลบ่าของผู้คน วัฒนธรรม สินค้า และบริการ เพื่อเชื่อมโยงโลกเป็นหนึ่งเดียว แต่อย่างไรก็ตามผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ก็เกิดกระแสต่อต้านนั่นคือแนวคิดท้องถิ่นนิยม (localism) ที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในวิถีชีวิต วัฒนธรรมถูกตีค่าเป็นสินค้าเพื่อการขาย และเพื่อการท่องเที่ยว ดังนั้นข้อมูลคติชน อันได้แก่ นิทาน ตำนาน ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อในท้องถิ่นซึ่งเป็นข้อมูลวัฒนธรรมก็ได้รับผลกระทบจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์เช่นกัน ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง^๑ ได้กล่าวไว้ว่า “โลกาภิวัตน์กับการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกกันไม่ออก กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดธุรกิจ

^๑ ศิราพร ณ ถลาง, “คติชนสร้างสรรค์ บทสังเคราะห์และทฤษฎี”, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙), หน้า ๒๓.

และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ระดับโลก ที่นำพาผู้คนจากประเทศต่างๆ มาพบกัน ธุรกิจและอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมประเพณีเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการปรับประเพณี และวิถีชีวิตของเจ้าของวัฒนธรรมเพื่อรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และของที่ระลึกเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อันทำให้เกิดปรากฏการณ์ “การขายวัฒนธรรม” โลกาภิวัตน์ และการท่องเที่ยว จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดพลวัตทางวัฒนธรรม และทางคติชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เช่นเดียวกัน

คำว่า “คติชนวิทยา” หรือ “คติชาวบ้าน” นั้น หมายถึงการศึกษาเรื่องราวความเป็นไปของท้องถิ่นใด ท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งแต่เดิมเราใช้คำว่า “คติชาวบ้านก็คือวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศชาติที่สืบทอดเป็นประเพณี มาแต่บรรพบุรุษ”^๒ ศาสตร์ทางคติชนวิทยาได้มีความสำคัญสรุปได้ ๓ ประการคือ ประการแรก คติชนวิทยา มุ่งศึกษาวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง รวมทั้งเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ ขึ้นใหม่ ทั้งที่ปรากฏในสังคมชนบทและสังคมเมืองอันมีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ประการต่อมา คือ คติชนวิทยาเป็นกุญแจที่จะนำไปสู่ความเข้าใจวัฒนธรรม ทั้งระบบของแต่ละกลุ่มชนได้ เรื่องราวทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนนั้น ทั้งที่เป็นเรื่อง เกี่ยวกับลักษณะสภาพแวดล้อม การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน การจัดองค์กรทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ระบบครอบครัว และเครือญาติ ความเชื่อและศาสนา ฯลฯ เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นผลผลิต ทางความคิดในชุมชนและสังคมของมนุษย์ทั้งสิ้น การทำความเข้าใจเรื่องราวดังกล่าวมิใช่แต่จะต้องศึกษา ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาเท่านั้น แต่ข้อมูลทางคติชนในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมนั้นเป็นตัวแปร สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะนำเราไปสู่ความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น และประการสุดท้ายคือ คติชนวิทยา ช่วยสืบทอดเผยแพร่ และอนุรักษ์ข้อมูลทางวัฒนธรรม รวมทั้งยังช่วยกระตุ้นให้สนใจการดำรงอยู่ และความเปลี่ยนแปลงของข้อมูลคติชนในฐานะที่เป็นเครื่องสะท้อนระบบความคิด ค่านิยม และพฤติกรรม ของผู้คนในสังคม^๓

ด้วยความสำคัญและความเปลี่ยนแปลงของข้อมูลคติชนวิทยาท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผล ให้ข้อมูลคติชนซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งได้ถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมภายใต้ บริบทการท่องเที่ยวและทุนนิยม หรือที่เรียกว่า “คติชนสร้างสรรค์ (Creative Folklore)” ซึ่งคำนี้ใน สังคมไทยร่วมสมัยถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นการนำคติชนในสังคมประเพณีมาปรับใช้ด้วย วัตถุประสงค์ใหม่ ๆ ในบริบทสังคมโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวและบริบทข้ามพรมแดน

^๒ ภิญโญ เวชโช, “คติชนวิทยา”, (ยะลา : ศูนย์ส่งเสริมการทำผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๖๑), หน้า ๒.

^๓ ปฐม หงษ์สุวรรณ, “คติชนวิทยา”, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ม.ป.ป.), หน้า ๑๓-๑๕.

ปรากฏการณ์ “คติชนสร้างสรรค์” ในลักษณะใหม่ ๆ นี้ เป็นผลจากการปรับใช้คติชนอันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยที่มีอยู่เดิม ผนวกกับวิถีคิดในการผลิตซ้ำ ประยุกต์ ผสมผสานสร้างใหม่หรือความหมายใหม่ในบริบทใหม่ ทำให้คติชนที่สืบทอดมาในสังคมประเพณี (คติชนเชิงชนบทหรือคติชนเชิงจารีต) มีพลวัตที่ต้องอธิบายด้วยบริบทใหม่ในสังคมปัจจุบัน^๔ เมื่อข้อมูลคติชนได้ถูกนำมาใช้ในบริบทของการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ย่อมส่งผลให้พื้นที่ในจังหวัดเลยมีการนำข้อมูลคติชนมาปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวในลักษณะ “คติชนสร้างสรรค์”

จังหวัดเลย เป็นส่วนหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เพราะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน ศิลปวัฒนธรรม เกษตรและหัตถกรรม ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศให้มาเที่ยวชม และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับจังหวัดใกล้เคียงได้ ตลอดจนได้มีการพัฒนาให้จังหวัดเลยก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง หรือที่กล่าวกันว่า “ประตูสู่อุณหภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง”^๕ และในขณะเดียวกันยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยสอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้น ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญจึงได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างเช่น ประเพณีผีตาโชน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ประเพณีผีขนน้ำ บ้านนาซาว อำเภอเชียงคาน เป็นต้น เมื่อประเพณีท้องถิ่นจังหวัดเลยได้พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยว แน่นนอนว่าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ตำนานท้องถิ่น ชชาติพันธุ์ ได้ถูกนำมาประกอบสร้างหรือหยิบยกขึ้นมาเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อรับใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ซึ่งได้นำแนวคิดคติชนสร้างสรรค์มาปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำได้อพยพมาจากเมืองเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ ถือเป็นเพียงหมู่บ้านเดียวที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในภาคอีสาน แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนผ่านแต่ยังคงรักษา อัตลักษณ์อันโดดเด่น ได้แก่ ภาษาไทดำ ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การทอผ้า การละเล่น อาหาร การกิน เป็นต้น นอกจากนั้น ชาวไทดำได้จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมคนไทดำขึ้นเพื่ออนุรักษ์สืบสานวิถีวัฒนธรรมไทดำ และได้เปิดหมู่บ้านเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ อนุรักษ์วัฒนธรรมไทดำและการท่องเที่ยว ตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ ถือได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ได้เปิดหมู่บ้านสู่การท่องเที่ยวแก่บุคคลภายนอก

^๔ ศิราพร ณ ถลาง, “คติชนสร้างสรรค์” บทสังเคราะห์และทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๑.

^๕ ภัทริรา ผลงาม, “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย”, วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๐๑๖): ๘๔-๙๓.

อย่างเป็นทางการตั้งแต่นั้นมา^๖ โดยมีการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ กิจกรรมสาธิตทางวัฒนธรรม มีการสร้างสรรค์งานตุ้มโฮมพื้น้องไทดำขึ้นเพื่อสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับไทดำในพื้นที่อื่นๆ ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่มีชื่อเสียงและโดดเด่น ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบพิพิธภัณฑ์และศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำโดยเอกชนหลายแห่งในหมู่บ้าน

จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำนั้นจะเห็นว่า ได้มีการนำแนวคิดคติชนเชิงสร้างสรรค์มาปรับใช้เพื่อการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

๑. การผลิตซ้ำเรื่องเล่า

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนั้น หนึ่งในขั้นตอนการต้อนรับนักท่องเที่ยว คือ กิจกรรมการต้อนรับแขกที่ศูนย์วัฒนธรรมคนไทดำ ประธานศูนย์วัฒนธรรมฯ จะกล่าวต้อนรับพร้อมเล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ โดยเริ่มจากการเข้ามาอยู่ในพื้นที่บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน เมื่อร้อยกว่าปีที่แล้ว ความหมายของชื่อหมู่บ้านที่มีความสัมพันธ์กับพืชในท้องถิ่น ความเชื่อที่สำคัญ เช่น ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าบ้าน เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ภูแก้ว เป็นต้น การเล่าเรื่องประเพณีสำคัญ เช่น ประเพณีปาดตง ประเพณีการแต่งงาน หรือแม้แต่ประเพณีการทำศพ พิธีเสนเอือน และแซปาง เป็นต้น ล้วนแต่แสดงถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และโลกทัศน์ทางสังคมวัฒนธรรมชาวไทดำที่มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและผู้มีพระคุณ

ถ้าหากนักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะสำรวจหมู่บ้าน เส้นทางท่องเที่ยวจะเริ่มจากการไหว้ศาลเจ้าบ้าน พร้อมกับการเล่าตำนานเจ้าบ้าน ๔ องค์ ได้แก่ เจ้าไทดำ เจ้าอนุเวียงจันทน์ เจ้าภูแก้ว และเจ้าภูหวด ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าบ้าน เป็นต้นว่า ความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าบ้านในการปกป้องรักษาชุมชน พิธีกรรมเลี้ยงเข้าก่อนฤดูการเก็บเกี่ยว พิธีเลี้ยงออกหลังเก็บเกี่ยวแล้ว เรื่องเล่าดังกล่าวล้วนเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพการเกษตร และการปรับตัวของบรรพบุรุษต่อการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวต่อธรรมชาติรอบ ๆ หมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังได้เล่าเรื่องการแต่งกายของชาวไทดำทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยนำตำนานของกระดุมผีเสื้อและเม็ดผักบุ้งที่ติดบนเสื้อของชาย (ผักบุ้ง) และหญิง (ผีเสื้อ) โดยตำนานได้เล่าว่า มีหนุ่มสาวคู่หนึ่งรักกันมาก แต่ไม่ได้แต่งงานกันและต้องจากกันไป ฝ่ายผู้ชายก็เลยขอว่าเวลาที่ตายแล้ว ขอให้หน้าเกิดมาใหม่ ขอเกิดมาเป็นอะไรก็ได้ที่ได้อยู่ใกล้ตัวคนที่เขารัก แล้วก็ให้เกิดมาเป็นผีเสื้อ ติดอยู่ในหน้าอกผู้หญิง” (สมจา บุตรโยจันโท)^๗ และยังมีเรื่องของการกล่อมวายนมเพื่อแสดงสถานภาพของตนเองในชุมชน เป็นต้น

^๖ สัมภาษณ์, กร ไพศุณย์, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๕.

^๗ สัมภาษณ์, สมจา บุตรโยจันโท, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๗.

การนำเรื่องเล่าที่เป็นตำนาน นิทาน และเรื่องเล่าอื่น ๆ มาผลิตซ้ำดังกล่าวในกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวนั้น เพื่อบ่งบอกความเป็นตัวตนของชาวไทยคำว่ากลุ่มของตนนั้นมีรากเหง้าความเป็นมาและวิถีวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีอย่างไร เป็นการนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองต่อนักท่องเที่ยว เพราะเชื่อว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ดังนั้น เรื่องเล่าดังกล่าวถูกผลิตซ้ำเพื่อรับใช้การท่องเที่ยวตามแนวคิดคติชนสร้างสรรค์ดังกล่าวที่ว่า “คติชนสร้างสรรค์” มีความหมายว่า คติชนที่มีการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมไทยปัจจุบัน ในลักษณะของการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่ การประยุกต์คติชน การ “ต่อยอด” คติชน การตีความใหม่ และสร้างความหมายใหม่ หรือการนำคติชนที่มีคุณค่าอยู่แล้วไปใช้เพื่อ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” หรือ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์^๔

๒. การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญา

นับตั้งแต่ชุมชนชาวไทยดำบ้านนาป่าหนาดได้สร้างศูนย์วัฒนธรรมคนไทดำตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทดำและการท่องเที่ยว ดำเนินงานโดยคณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทดำ เมื่อเปิดศูนย์และชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวแล้ว ได้มีหน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่น นักวิจัยเข้ามาส่งเสริมและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนได้สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผ้าฝ้าย สมุนไพร และเครื่องรางในพิธีกรรม มาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โดยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวนี้ได้นำเรื่องเล่ามาสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม เพื่อสร้างความหมายใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ และโดดเด่น อาทิเช่น

๒.๑ ตุ่มนกดุ่มหนู และหัวใจไทดำ

ตุ่มนกดุ่มหนู ถือเป็นสัญลักษณ์ของวิถีชาวไทยดำ ซึ่งมักจะแขวนไว้ทุกหลังคาเรือน เพื่อเป็นสิริมงคล นำโชคลาภ ความร่ำรวยมาสู่ครอบครัว ก่อนจะเป็นของที่ระลึกของชาวไทยดำนั้น ตุ่มนกดุ่มหนูจะทำขึ้นเพื่อประดับต้นป้าง ในพิธีกรรมเลี้ยงป้าง หรือพิธีกรรมเลี้ยงผี โดยหมอมด (บางที่ก็เรียกหมอมดหมอมนต์) เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ในอดีตชาวไทยดำมีความเชื่อว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นเกิดขึ้น เพราะผีเป็นผู้กระทำ หมอมดก็จะเป็นผู้จัดป้างสังฆ์ร้าย ดังนั้น ๓-๔ ปี หมอมดก็จะทำพิธีเลี้ยงผีและมีการละเล่นที่เรียกว่า “แซป้าง” เพื่อให้ผีได้รับความพึงพอใจ ก็จะไม่ทำให้ชาวไทยดำเจ็บไข้ได้ป่วย ดังนั้น ตุ่มนกดุ่มหนูจึงเป็นเครื่องรางของขลัง และมักนิยมาประดับบ้านหลังเสร็จพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคลของครอบครัว ซึ่งในปัจจุบันนี้พิธีกรรมเลี้ยงป้างไม่มีในชุมชนแล้วเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดหมอมด แต่เมื่อชุมชน

^๔ ศิราพร ณ ถกลาง, “คติชนสร้างสรรค์” บทสังเคราะห์และทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙) : หน้า ๑๘-๑๙.

ได้จัดการท่องเที่ยว จึงได้นำสัญลักษณ์ หรือสิ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวไทดำมาสร้างความหมายใหม่ โดยไม่ได้ประดิษฐ์เพื่อประกอบพิธีกรรม แต่ประดิษฐ์เพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นเครื่องหมายของความโชคดี ความเป็นสิริมงคล และเป็นสัญลักษณ์ของชาวไทดำ โดยสรุปการสร้างความหมายใหม่จากผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวตุ้มนกตุ้มหนู มีที่มาจากฐานความเชื่อเดิมในพิธีกรรมเลี้ยงปาง โดยเชื่อว่าตุ้มนกตุ้มหนูเป็นเครื่องรางของขลังในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ซึ่งประกอบพิธีกรรมโดยหมอมด หมอมดจึงเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถืออย่างยิ่ง ดังนั้นอุปกรณ์ต่าง ๆ ในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์จึงมีความศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย

“หัวใจไทดำ” นอกจากจะสร้างตุ้มนกตุ้มหนูแล้วนั้น ชาวไทดำได้สร้าง ซึ่งเป็นของที่ระลึกสำหรับกลัดเสื้อหรือประดับที่หน้าอก โดยจำลองจากตุ้มสี่เหลี่ยมซึ่งทำจากด้ายสีต่าง ๆ แล้วนำมามัดติดกันสามแผ่น ก็จะกลายเป็นรูปคล้ายหัวใจ ชาวไทดำได้ประกอบสร้างเรื่องเล่าว่าเป็นหัวใจของชาวไทดำ ซึ่งปกติหัวใจจะมีสี่ห้อง ส่วนห้องที่สี่นั้นขอให้นักท่องเที่ยวได้เติมเต็มให้ครบ หากนักท่องเที่ยวได้รับไปแล้วจะทำให้มีโชคลาภ ซึ่งในการท่องเที่ยววันนั้น ชาวไทดำได้จัดการสาธิตการทำผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ และทดลองทำด้วยตนเอง สามารถนำไปเป็นของที่ระลึก เมื่อนักท่องเที่ยวได้รู้ถึงเรื่องเล่าและได้ทำผลิตภัณฑ์ด้วยตนเองแล้ว ก็จะเกิดความประทับใจ ภูมิใจ และ เห็นคุณค่าและความหมายของผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยว

๒.๒ ผ้าซิ่นนางหาญ

ผ้าซิ่นนางหาญ เป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่โดดเด่นของชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด นอกเหนือจากผ้าซิ่นลายแดงโม ผ้าซิ่นหมี่ อันเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทดำแล้ว ยังมีผ้าซิ่นนางหาญ ซึ่งมีชื่อเสียงและมีการผลิตที่บ้านนาป่าหนาดเป็นแห่งแรก ความพิเศษของผ้าซิ่นชนิดนี้คือการนำคติชนเชิงสร้างสรรค์มาใช้เพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่าให้แก่ผ้าซิ่น ด้วยกลวิธีการทอแบบสองเทคนิค การใช้สีและมีการใช้ลวดลายที่มีความหมายสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิต โลกทัศน์ของชาวไทดำ เช่น ชาวไทดำมีความเชื่อและความผูกพันเกี่ยวกับพญานาคภูแก้ว ดังนั้น เมื่อสร้างสรรค์ “ลายนาคเกาะกัน” กล่าวคือมีลักษณะเป็นนาคสองแม่ลูกโดยตัวแม่พาลูกออกมาเล่นน้ำให้ลูกเกาะบนหลัง ทำให้มนุษย์มีน้ำในการประกอบ การเกษตรตลอดปี มีพืชผลอุดมสมบูรณ์ ในขณะที่ “ลายนาคเกี่ยวกัน” หมายถึง พญานาคสองตัวลงมาเล่นน้ำที่เมืองมนุษย์ทำให้มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์^๙ ส่วนการใช้สีนั้น มีการใช้สีดำ หมายถึงความอดทน สีแดง หมายถึงความกล้าหาญ สีขาวหมายถึงความบริสุทธิ์ สีเขียวหมายถึงความร่มเย็นและสีส้ม หมายถึงความเจริญรุ่งเรือง

^๙ อสิริยาภรณ์ ชัยกุลหลาบ และไทยโรจน์ พวงมณี, “การวิเคราะห์ผ้าซิ่นลายนางหาญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย”, ใน รายงานสืบเนื่องการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ ๕๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๘๒๙.

นอกจากสื่อความหมายผ่านลวดลายและสีแล้ว ยังมีการนำเรื่องเล่าเพื่ออธิบายความหมายของชื่อผ้าชิ้น “นางหาญ” โดยเรื่องเล่าได้กล่าวว่า มีหญิงไทดำ ๓ พี่น้องตั้งใจที่จะทอผ้าชิ้นขึ้นมาผืนหนึ่งเพื่อให้แปลกกว่าลายเดิมที่ใช้อยู่มาก เช่น ลายแดงโม โดยหญิงคนแรกเป็นผู้คิดค้นการมัดลายและทำการทอแต่ทอยังไม่ทันแล้วเสร็จก็ได้เสียชีวิตลงอย่างไม่ทราบสาเหตุ ต่อมาหญิงคนที่สองจึงได้คิดค้นลายยกขีดและทอต่อ ในระหว่างทอก็เสียชีวิตโดยไม่ทราบสาเหตุตามกันไปเป็นคนที่สอง หญิงคนที่สามจะทอต่อแต่ผู้เฒ่าประจำหมู่บ้าน (เจ้าจ้ำ) ได้สั่งห้ามไม่ให้ทอเพราะกลัวจะเสียชีวิตเหมือนหญิงสองคนที่ผ่านมา แต่ด้วยความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่จะสานต่องานฝีมือนางจึงไม่ฟังคำห้ามของผู้เฒ่า แต่ด้วยความฉลาดและความกตัญญูของนาง ก่อนลงมือทอนางจึงได้เข้าไปในกะล่อห้อง (ห้องวิญญานบรรพบุรุษ) เพื่อบอกกล่าวผีบ้านผีเรือนว่า หากตนทอชิ้นนี้สำเร็จ เมื่อมีการเสนเรือน จะนำผ้าชิ้นผืนแรกที่ตนทอสำเร็จใส่สำหรับให้เป็นของเซ่นไหว้ แล้วจึงลงมือทอผ้าลายนี้ทำให้หญิงคนที่สามทอผ้าชิ้นผืนดังกล่าวได้สำเร็จนับตั้งแต่นั้นมาชาวไทดำจึงต้องใช้ชื่อนางหาญในการประกอบพิธีเสนเรือนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคำว่า “นางหาญ” ที่ชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด เรียกกันนั้น หมายถึงความกล้าหาญ ความเด็ดเดี่ยวของหญิงในตำนานคนที่สาม ที่กล้าทอผ้าชิ้นผืนดังกล่าวได้จนสำเร็จนั่นเอง^{๑๐}

ผ้าชิ้นนางหาญ เป็นผ้าที่มีประวัติเรื่องเล่าถึงความยากลำบากในการทอ ยังมีความเชื่อว่าเป็นผ้าที่ใช้ในกลุ่มสตรีชั้นสูง ดังคำกล่าวที่ว่า “ผ้านางหาญเป็นผ้าถุงของภรรยาเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ท่านหนึ่งทอขึ้น” เพื่อให้แตกต่างจากผ้าถุงไทดำทั่วไป เป็นเครื่องแต่งกายของชนชั้นเจ้านายฝ่ายหญิง บุคคลทั่วไปไม่สามารถนำมาสวมใส่ได้ จะไม่นำมานุ่ง เพราะทอถวายเจ้าชนชั้นสูง เช่น ราชนี และเชื้อพระวงศ์เท่านั้น^{๑๑} และยังพบว่าในการประกอบพิธีเสนทุกครั้ง หมอเสนจะนำผ้าชิ้นนางหาญมาใส่พาน เรียกว่าป้านชิ้น เมื่อถึงคราวจะใช้ชื่อนางหาญปรามมารร้ายทั้งหลาย ก็จะใช้คำบอกกล่าว (ความตามป้านชิ้น) ดังนี้ “แม่นางหาญแกว่งควยป้อชิ้น แก่นแดดปิ่นไปก่อนอ่อนตางเนื้อ”^{๑๒}

จะเห็นว่าชิ้นนางหาญ เป็นผ้าชิ้นที่มีความหมาย มีเรื่องเล่าตำนาน มีความศักดิ์สิทธิ์ มีความยากลำบากในการทอที่แฝงไว้ด้วยความประณีต และเป็นผ้าชิ้นที่มีคุณค่าต่อผู้สวมใส่ ในช่วงแรกของการทอและจำหน่าย ซึ่งไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ราคาขายเพียงหลักร้อย มาในยุคปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับว่าความเป็นหนึ่งเดียวและของแหล่งทอ ความมีชื่อเสียง และความหมาย คุณค่าของผ้าทอ ด้วยคติชนสร้างสรรค์ได้สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผ้าชิ้นนางหาญในราคาหลักพันจนถึงหลักหมื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย

^{๑๐} สัมภาษณ์, สำลาน กรมทอง, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์, สำลาน กรมทอง, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

^{๑๒} เพชรตะบอง ไพศุนย์, “การปรับตัวทางวัฒนธรรมของไทดำในกระแสการเปลี่ยนแปลง : กรณีศึกษาเปรียบเทียบไทดำในประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๓).

ของเอกลักษณ์ เกษมผลกุล^{๑๓} ที่พบว่า เรื่องเล่าพื้นบ้านมีบทบาทที่น่าสนใจในการเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ และการท่องเที่ยวท้องถิ่นท่ามกลางปรากฏการณ์โยยหาอดีตในสังคมไทย ทั้งในฐานะส่วนหนึ่งของการ จำลองและสร้าง “อดีต” เพื่อการท่องเที่ยว ในฐานะเครื่องมือเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยว และฐานการสร้างภาพลักษณ์ความเป็น “คนไทย รุ่นใหม่” (modern Thai) แก่ผู้บริโภค ซึ่งนับว่าเป็น ตัวอย่างสำคัญในการใช้คติชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยวท้องถิ่นตามแนวทาง เศรษฐกิจสร้างสรรค์

๓) การนำเสนออาหารอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

อัตลักษณ์อีกด้านหนึ่งของชาติพันธุ์ไทดำที่มีความโดดเด่นคืออัตลักษณ์ด้านอาหาร ถือเป็นภูมิปัญญา ในการปรับตัวของชาวไทดำต่อสภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติในอบชุมชนซึ่งเป็นไร่นา ป่าเขา หนองน้ำ อันอุดมไปด้วยผักพื้นบ้าน เช่น หน่อไม้ ผักกูด ผักหนาม ผักบุ้ง ผักแว่น บอน บัวบก ผำ เทา เป็นต้น ดังนั้น วัฒนธรรมการรับประทานอาหารในครัวเรือนของชาวไทดำมักจะประกอบไปด้วยผัก น้ำพริก ชาวไทดำไม่นิยมรับประทานเนื้อสัตว์ใหญ่ อาหารส่วนใหญ่ไม่มีรสเปรี้ยว รสชาติเค็ม ๆ เผ็ด ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของประภาศรี เต็มสายทอง และคณะ^{๑๔} และมณีรัตน์ สุตันตั้งใจ^{๑๕} ซึ่งได้ศึกษา พิษพื้นถิ่นและผักพื้นบ้านตามผักสวนครัวหลังบ้าน ผักหัวไร่ปลายนา ผักห้วยหนองคลองบึง ในหมู่บ้าน ไทดำ บ้านนาป่าหนาด สามารถนำมาพัฒนาเป็นสารอาหารได้หลากหลาย มีกลวิธีสำคัญในการปรุง ได้แก่ แกง จุป ป๋าม แจ่ว ลาบ เป็นต้น ซึ่งเป็นกลวิธีการประกอบอาหารเพื่อสุขภาพก็จะเน้นผักพืชต่าง ๆ สำคัญ ที่สุดในแต่ละมื้อและขาดไม่ได้ เหมือนสุขภาพิตของชาวไทดำว่า “บ่กินผักบ่มีเยื่อตอง บ่เอาปิ่นอง บ่เป็นเฮือนเป็นจาน” หมายถึงว่า “ไม่มีผักเหมือนกับไม่มีอาหารอยู่ในท้อง ไม่เอาพิน้องหรือถ้าเอา ขนชาติอื่นคนไทดำจะไม่มีที่อยู่”^{๑๖} การกินอาหารที่เน้นผักเป็นหลักนั้น นอกจากแสดงถึงภูมิปัญญาในการ รักษาสุขภาพของชาวไทดำแล้ว ยังมีสาเหตุมาจากการดำเนินชีวิตที่ยากลำบากของชนกลุ่มน้อยที่ต้องจาก บ้านเมืองของตัวเองมาอยู่ในสังคมอื่น และต้องพบปะกับความอดอยาก ทำมาหากินตามธรรมชาติอย่าง ทุกข์ลำบาก คุณยายอ้วน คำบุ กล่าวไว้ว่า “เมื่อก่อนไม่ได้ซื้ออาหารกิน หาได้ปลาก็กินปลา หาได้ผักก็กินผัก อดยากกินผักก็ต้องปลูกเอาเอง เวลาผักออกพ่อแม่อีกเก็บไปลวก ไปต้ม ไปนึ่งหรือจูปกิน คนไทดำชอบกิน

^{๑๓} อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, “เรื่องเล่าพื้นบ้านกับการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ และการท่องเที่ยวท้องถิ่นใน ภาคกลาง: มิติความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์โยยหาอดีตกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์”, วารสารอักษรศาสตร์, ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๖): ๑๐๓-๑๓๒.

^{๑๔} ประภาศรี เต็มสายทอง, “การพัฒนาตำบลและสารอาหารภูมิปัญญาอาหารพื้นเมืองไทดำจากพิษพื้นถิ่นและ ผักพื้นบ้านบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย”, (เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑).

^{๑๕} มณีรัตน์ สุตันตั้งใจ, “การจัดการระบบนิเวศพืชพื้นถิ่นและผักพื้นบ้านเพื่อใช้ในการประกอบอาหารไทดำอย่าง ยั่งยืน บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย”, (เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑)

^{๑๖} สัมภาษณ์, สุเมฆ ช้อนเปี้ยยุ่ง, ปราชญ์ท้องถิ่น, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

จื๊อฝัก เนื้อหมู ไม่ค่อยมีกิน แต่ถ้าเวลาที่มีการมีงาน คนอื่นฆ่าหมูทำพิธี แล้วเขามาชวนเรา เราไปช่วยเขา จึงจะได้กิน”^{๑๗}

เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวให้ได้ลิ้มรสวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ชุมชนได้นำเสนอเมนูอาหารตามฤดูกาลสำคัญ ๆ ได้แก่ แจ่วอด จื๊อฝัก ลาบมะเขือ แกงหน่อปิ้ง (แกงหน่อไม้) เป็นต้น ซึ่งบทความนี้จะนำเสนอความพิเศษและลักษณะเฉพาะของอาหาร แจ่วอด และ จื๊อฝัก กล่าวคือ

แจ่วอด ถือเป็นอาหารวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความอดทน ความยากลำบากของผู้ปรุง กว่าที่จะได้รับประทานอาหารชนิดนี้จะต้องนำก้านบอนแก่ตามห้วย หนอง มาบ่ม ตากแดด แล้วก็หมัก นึ่ง ค่อยนำมา ตำใส่พริก ข่า ตะไคร้ เครื่องปรุงรส น้ำปลา เกลือ แล้วค่อยตัดรับประทาน โดยใช้เวลาตามกระบวนการดังกล่าวประมาณ ๑ สัปดาห์ถือเป็นอาหารภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการปรับตัวกับธรรมชาติที่สอดคล้องกับการเลือกทำเลที่อยู่อาศัยที่มีความอุดมสมบูรณ์ ถือว่าแจ่วอด เป็นอาหารที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวไทดำได้อย่างดี

จื๊อฝัก ก็ถือเป็นภูมิปัญญาในการประกอบอาหารที่นำวัตถุดิบในท้องถิ่น ประกอบกับอุปนิสัยของชาวไทดำที่ชอบรับประทานผัก โดยนำผักหลากหลายชนิดตามฤดูกาล เช่น ผักกาด ผักชี มะเขือ เห็ด ผักกูด ผักหนาม ตามฤดูกาล นำผักเหล่านี้ไปลวก หรือนึ่ง แล้วนำข่า พริก กระเทียม ผสมกับเครื่องปรุง น้ำปลาเกลือ ลงในครกตำให้ละเอียด และให้เข้ากันดี แล้วตักใส่ถ้วย หลังจากนั้นใส่ผักที่นึ่งสุกแล้ว เทน้ำต้มปลาร้าลงแล้ว จื๊อหรือยำให้เข้ากันกับเครื่องปรุง เสร็จแล้วตักใส่จานรับประทานกับข้าวเหนียว ถือได้ว่าแจ่วอดและจื๊อฝัก เป็นยอดอาหารอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทดำที่ได้นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว และนำมาสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมเชิงสาธิตอาหารพื้นถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานอีกด้วย

๔) นำเสนอการละเล่น และการแสดง

การละเล่น “มะกอนลอดห่วง” และการแสดง “แซปาง” ถือเป็นข้อมูลคติชนอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งชาวไทดำมักนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความประทับใจในการต้อนรับ ส่วนการละเล่นมักนำมาเพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรม ความเชื่อ และมีส่วนร่วมอย่างสนุกสนาน ซึ่งในอดีตชาวไทดำ บ้านนาป่าหนาด มีความเชื่อในเรื่องการเสี่ยงทาย โดยเฉพาะหนุ่มสาวเมื่อรักกัน ก็จะมีการเสี่ยงทายว่าเป็นเนื้อคู่กันหรือไม่ โดยนำลูกมะกอนมาโยนลอดห่วง ๓ ห่วง ซึ่งได้แขวนไว้บนปลายเสาไม้ ก่อนโยนก็จะอธิษฐานก่อนว่าเป็นเนื้อคู่กันหรือไม่ ถือเป็นความเชื่อในเรื่องการเสี่ยงทาย การละเล่นดังกล่าวนี้ ชาวไทดำได้นำมาให้นักท่องเที่ยวได้เล่นเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ ซึ่งไม่ได้จำกัดในเรื่องการอธิษฐานในเรื่องการเลือกคู่เท่านั้น แต่ก็ประยุกต์ไปสู่การอธิษฐานอื่น ๆ ด้วย เช่น การสอบ โชคลาภ และเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานนักท่องเที่ยว

^{๑๗} สัมภาษณ์, อวน คำบุ, ปราชญ์ท้องถิ่น, สัมภาษณ์, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

การแสดง “แซปาง” เป็นการละเล่นของชาวไทดำในพิธีกรรมที่แสดงความเคารพต่อหมอมดประจำหมู่บ้าน จะจัดงานในเดือนหก หมอมดหมอมนต์ เป็นผู้นำในพิธีกรรม จะสวมเสื้อฮี สวมขิ่นสีดำ มีผ้าโพกหัว ถือดาบ จะขับร้องรำยมนต์เป็นทำนองเพื่อเชิญผีสงเทวดามารับเครื่องเซ่นที่ต้นปาง โดยหมอมดกับผู้เข้าร่วมพิธีจะรำรำไปรอบ ๆ ต้นปางตามจังหวะของบั้งบู^{๑๘} ซึ่งในปัจจุบันนี้ ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดไม่ได้สืบทอดต่อ เพียงแต่นำการเล่นในพิธีกรรมซึ่งประกอบด้วยการเล่นประกอบดนตรีสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว การละเล่นแซปางซึ่งตัดตอนมาจากพิธีกรรมนั้นประกอบด้วยดนตรีซึ่งทำจากไม้ไผ่ เรียกว่า บั้งบูหรือกระบอกไม้ไผ่กระแทกพื้นเป็นจังหวะอย่างพร้อมเพรียง แล้วยังมีการเคาะเครื่องดนตรี ที่หาจากข้าวของในชีวิตประจำวัน ทั้งถาด โอ่งน้ำ เกาะไม้ไผ่ กลายเป็นเพลงประกอบ “การละเล่นแซปาง” และจะมีผู้แสดงเป็นชายหญิงสวมชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำรำรำไปรอบ ๆ ต้นปางอย่างพร้อมเพรียง

นอกจากการแสดงแซปางแล้ว ยังมีการละเล่นอื่นก่อนฟ้อนแคน ซึ่งเป็นประเพณีโบราณเพื่อการพบปะของหนุ่มสาวสู่การแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดำเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างสีสัน และสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้วัฒนธรรมไทดำอีกแนวทางหนึ่ง

๕) การสร้างสรรค์ประเพณี “ตุ้มโฮมพี่น้องไต”

หลังจากที่ชาวไทดำได้เปิดศูนย์วัฒนธรรมคนไทดำในปี ๒๕๓๙ เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทดำและการท่องเที่ยวแล้ว ในปี ๒๕๔๐ ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดได้สร้างสรรค์ประเพณี “ตุ้มโฮมพี่น้องไต” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในรัชสมัยล้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ ตรงกับวันจักรีและวันรำลึกพระมหากษัตริราชในราชวงศ์จักรี และเพื่อให้พี่น้องไทดำบ้านนาป่าหนาด และพี่น้องในพื้นที่อื่น ๆ เช่น ไทดำจากจังหวัดเพชรบุรี ไทดำจากบ้านน้ำกุ่ม สปป.ลาว และเวียดนาม มาร่วมพบปะสังสรรค์กันเพื่อถามข่าวสารข้อมูล และแลกเปลี่ยนเติมเต็มข้อมูลด้านวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยกำหนดจัดในวันที่ ๖ เมษายนของทุกปี ในงานประเพณีมีกิจกรรมบายศรีสู่ขวัญ กิจกรรมการแสดงต่าง ๆ เช่น การจัดให้มีขบวนแห่ การฟ้อน การจัดนิทรรศการ และการจำหน่ายสินค้า การสาธิตทางวัฒนธรรม ตลอดจนการพูด และการแต่งกายชุดไทดำ^{๑๙} จะเห็นว่างานตุ้มโฮมไทดำเป็นประเพณีสร้างสรรค์ หรือประเพณีประดิษฐ์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมไทดำ และในขณะเดียวกันจัดขึ้นเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนด้วย ดังนั้นในงานประเพณีดังกล่าวนี้ได้นำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทดำสู่การกลายเป็นสินค้าเพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ดังคำกล่าวที่ว่ากระแสหนึ่งที่เกิดตามมาจากการต้องการของเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวคือ การแปลงวัฒนธรรมให้ เป็นสินค้า (Commoditization

^{๑๘} สุรดิษ ภาคสุชล, “ดนตรีในพิธีกรรมแซปางของชาวไทดำ”, วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัย และพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ พิเศษที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๓) : ๒๒๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์, เพชรตะบอง ไพศุณย์, ปราชญ์ท้องถิ่น ๓ กันยายน ๒๕๖๗.

of Culture) ซึ่งหมายถึง ปรากฏการณ์ที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมได้ถูกแปร ให้เป็นสินค้า ทั้งในรูปของ วัตถุ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว ของที่ระลึก หรือรูปแบบเหตุการณ์ เช่น เทศกาล ประเพณีหรือการแสดง เป็นต้น (Prathom) ดังนั้นประเพณีตุ้มโฮมพี่น้องไตซึ่งเป็นอัตลักษณ์หนึ่งในวัฒนธรรมของชาวไทยคำจึงได้ ถูกนำเสนอเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวตามกระแสโลกาภิวัตน์

สรุป

กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการไหลบ่าของผู้คน วัฒนธรรม สินค้า และการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็เกิดกระแสท้องถิ่นนิยม ส่งผลให้เทศบาลนาป่าหนาดเกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าในการ อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ของตนเพื่อให้ดำรงอยู่ชั่วลูกหลานท่ามกลางกระแสดังกล่าว และในสภาวะของกระแสการท่องเที่ยวทำให้ชาวไทยคำบ้านนาป่าหนาด ได้ผลิตซ้ำและนำเสนออัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวจากฐานรากวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ การนำ แนวคิดคติชนเชิงสร้างสรรค์มาสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม ซึ่งนำไปสู่การสร้างงาน สร้างอาชีพ และรายได้ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะของการสร้างสรรค์ ๕ ประการคือ

๑) การผลิตซ้ำเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ โดยการนำเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นตำนาน นิทาน มาผลิตซ้ำ เพื่อบ่งบอกความเป็นตัวตนของชาวไทยคำผ่านเรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เรื่องเล่าเจ้าบ้าน เป็นต้น

๒) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญา โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผ้าฝ้าย สมุนไพร และเครื่องรางในพิธีกรรม มาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โดยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวนี้ ได้นำเรื่องเล่า มาสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม เพื่อสร้างความหมายใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

๓) การนำเสนออาหารอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ได้แก่ แจ่วอด จูบผัก เพื่อสื่อสารถึงวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปรับตัวต่อธรรมชาติของบรรพบุรุษชาวไทยคำ

๔) นำเสนอการละเล่น และการแสดง เช่น มะกอนลอดบ่วง การแสดง “แซปาง” และฟ้อนแคน เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างสีสัน และสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยคำ อีกแนวทางหนึ่ง

๕) การสร้างสรรค์ประเพณี “ตุ้มโฮมพี่น้องไต” เพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคม วัฒนธรรม และเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนให้ยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา : ชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาด ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาคติชนสร้างสรรค์ เพื่อต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ กิจกรรมอื่นๆ เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่า ตลอดจนต่อยอดเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย : ควรต่อยอดการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือ กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จากข้อมูลคติชนของชาวไทดำ ในการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน

บรรณานุกรม

ปฐม หงษ์สุวรรณ. คติชนวิทยา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ม.ป.ป..

ประภาศรี เต็มสายทอง. การพัฒนาตำบลและสำหรับอาหารภูมิปัญญาอาหารพื้นเมืองไทดำจากพืชพื้น ถิ่น และผักพื้นบ้านบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย”. เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑.

เพชรตะบอง ไพศุณย์. “การปรับตัวทางวัฒนธรรมของไทดำในกระแสการเปลี่ยนแปลง : กรณีศึกษาเปรียบเทียบไทดำในประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๓.

ภัทรธิดา ผลงาม. “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย”. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๐๑๖): ๘๔-๙๓.

ภิญโญ เวชโซ., คติชนวิทยา. ยะลา : ศูนย์ส่งเสริมการทำผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๖๑.

มณีรัตน์ สุตันตังใจ. การจัดการระบบนิเวศพืชพื้นถิ่นและผักพื้นบ้านเพื่อใช้ในการประกอบอาหารไทดำอย่างยั่งยืน บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๖๑.

ศิราพร ณ ถลาง. “คติชนสร้างสรรค์” บทสังเคราะห์และทฤษฎี. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. องค์การมหาชน, ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์. กร ไพศุณย์. ปรากฏ์ท้องถิ่น, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์. สมจา บุตรโยจันโท., ปรากฏ์ท้องถิ่น, ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์. เพชรตะบอง ไพศุณย์. ปรากฏ์ท้องถิ่น, ๓ กันยายน ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์. สุเมธ ช้อนเปีย. ปราชญ์ท้องถิ่น, ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์. สำลาน กรมทอง. ปราชญ์ท้องถิ่น, ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๗.

สัมภาษณ์. อวน คำบุ. ปราชญ์ท้องถิ่น. สัมภาษณ์, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

สุรดิษ ภาคสุชล. “ดนตรีในพิธีกรรมแซปางของชาวไทดำ”. **วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ พิเศษที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๓): ๒๒๓- ๒๒๙.

อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล. “เรื่องเล่าพื้นบ้านกับการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ และการท่องเที่ยวท้องถิ่น ในภาคกลาง: มิติความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์โยหยหาอดีตกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์”. **วารสารอักษรศาสตร์**. ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖): ๑๐๓-๑๓๒.

อิสริยาภรณ์ ชัยกุลหลาบ และ ไทโยโรจน์ พวงมณี. “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าขึ้นลายนางหาญของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทดำ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย”. รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ ครั้งที่ ๕๖. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๖๑.

การวิเคราะห์ภาษาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา:
กรณีศึกษาปริจเฉทเทศนาธรรมในเพจเฟซบุ๊ก “พระศักดา สุนทรโร”
An Analysis on Language for Buddhism Propagation:
A Case Study of Dhamma Discourse in Facebook Page
“Phra Sakda Suntaro”*

บันทিকা จารума**

Bantika Jaruma

คณะมนุษยศาสตร์ วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Faculty of Humanities, Nakhon Ratchasima Buddhist College

Mahamakut Buddhist University, Thailand

Email: bantika.jar@mbu.ac.th

Received: February 07, 2025

Revised: July 21, 2025

Accepted: July 23, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของพระศักดา สุนทรโร โดยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวคิดของจันทิม่า อังคพนิกขิก ซึ่งเก็บข้อมูลจากการปริจเฉทธรรมะที่ถอดความเป็นตัวหนังสือจากคลิปของพระศักดา สุนทรโรที่เผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กเพจ “พระศักดา สุนทรโร” ในช่วงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓ - วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ มีจำนวนปริจเฉททั้งหมด ๗๒๓ ปริจเฉท

ผลจากการวิจัย พบว่า พระศักดา สุนทรโรใช้กลวิธีทางภาษาในการเผยแผ่ธรรมะ จำนวน ๕ กลวิธี ได้แก่ (๑) กลวิธีทางศัพท์ (๒) กลวิธีขยายความ (๓) กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (๔) กลวิธีทางวาทศิลป์ และ (๕) กลวิธีอื่น ๆ พระศักดา สุนทรโรมีลักษณะเด่นเฉพาะตัว กล่าวคือ การเล่นเสียง การใช้คำซ้ำ การใช้สำนวน และการใช้คำคล้องจอง

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษาศาสตร์; ปริจเฉท; พระศักดา สุนทรโร

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖

** นางสาวบันทিকা จารума Miss Bantika Jaruma คณะมนุษยศาสตร์ วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย Faculty of Humanities, Nakhon Ratchasima Buddhist College Mahamakut Buddhist University.

Abstract

This research aims to analyze the linguistic strategies used by Phra Sakda Suntaro for the dissemination of Dhamma teachings. This research is a qualitative content analysis based on the concept of Jantima Angkapanichkit. The data was collected from transcribed Dhamma teachings taken from video clips of Phra Sakda Suntaro, published on the Facebook page “Phra Sakda Suntaro” between January 1, 2020, and December 31, 2022, totaling 723 clips.

The study found that Phra Sakda Suntaro employed five linguistic strategies in disseminating Dhamma teachings: (1) lexical strategies, (2) modification strategies, (3) discourse-pragmatic strategies, (4) rhetorical strategies, and (5) other strategies. Phra Sakda has the distinctive features, such as the use of sound play, repetition, idioms, and rhyming.

Keywords: Linguistic Strategies; Discourse; Phra Sakda Suntaro

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“เมืองไทยเมืองพุทธ” เป็นวลีที่คนไทยคุ้นหูกันมานานซึ่งสะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี จากการค้นคว้าทางเอกสารพบว่า พระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิส่วนของประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๓ หรือประมาณ ๒,๒๐๐ ปีที่แล้ว โดยปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่เมืองนครปฐมและสุพรรณบุรีในปัจจุบัน นับแต่นั้นมาพระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกในสังคมไทย ๓ มิติ^๑ ได้แก่ มิติที่ ๑ พระพุทธศาสนาในฐานะต้นทุนทางสังคม “มิติที่ ๒ ความเป็นองค์กรรวม” และ “มิติที่ ๓ แนวปฏิบัติสู่การบูรณาการโดยมีพุทธธรรมเป็นฐาน โดยหลักพุทธธรรมได้สอดแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตของคนไทย จนส่งผลให้วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมล้วนถูกออกแบบให้สอดคล้องกับหลักปฏิบัติและคำสอนทางพระพุทธศาสนาจนพระพุทธศาสนากลายเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่สำคัญของประเทศ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ประเทศไทยมีประชากรนับถือพระพุทธศาสนาในอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๙๔.๖^๒ ซึ่งนับแต่รับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามา คนไทยได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำรงชีวิต เช่น “อริยสัจ ๔ บุญกิริยาวัตถุ พระรัตนตรัย สัจจะ จาคะ สัทธรรม อันตรธาน ๕

^๑ สมบูรณ์ วัฒนะ, ประยูร สุขะใจ, เรืองวิทย์ นิลโคตร, สุวิญ รักสัตย์ และ พีรวัฒน์ พันศิริ, “พระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตคนไทยในดินแดนสุวรรณภูมิ”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๔): ๙๕๒-๙๕๘.

^๒ พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ (คำมาก), “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาทางการเมืองการปกครองในสังคมไทย”, วารสารปัญญาปณิธาน, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓): ๓.

ทศพิธราชธรรม ไตรลักษณ์ นรก สวรรค์ มงคล ๓๘ นิพพาน บุคคลหาได้ยากสองอย่าง ทิศ ๖ อิทธิบาท ๔ ศรัทธา ๔ คารวะ ๖ ทศบารมี อกุศลมูล เป็นต้น”^๓ แม้แต่รัฐไทยก็เน้นย้ำถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาด้วยการประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนว่าพระพุทธศาสนามีความเชื่อมโยงกับสถาบันกษัตริย์ โดยพระมหากษัตริย์ต้องเป็นพุทธมามกะและใช้หลัก “ธรรมราชา” ซึ่งเป็นแนวคิดของพระพุทธศาสนาสำหรับการปกครองประเทศ^๔

ปราชญ์และบุคคลสำคัญด้านพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีจำนวนมาก เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องจากยูเนสโก (UNESCO) ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และสันติภาพ ประจำปี ๒๕๔๔ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) ซึ่งพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันมีรากฐานการคิดตามหลักพระพุทธศาสนาให้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยผู้ผลักดันให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งได้ระบุความสำคัญของพระพุทธศาสนาไว้ว่า นอกจากการสอนให้ถึงจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การบรรลุนิพพานแล้ว ยังสอนให้คนประพฤติดี รักษาศีล กลัวบาปอันเป็นธรรมะที่รักษาความดี ความงาม และความจริง ส่งผลให้สังคมสงบสุข^๕ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ปัญญาชนชาวไทยผู้ได้รับคัดเลือกให้รับ “รางวัลโนเบลทางเลือก” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้ระบุความสำคัญของพระพุทธศาสนาไว้ว่า รัฐควรหันเข้าหาผู้นำทางศาสนาและส่งเสริมให้ผู้ที่มิคุ้นเคยธรรมเข้าใจการพัฒนาชาติ การเมือง และมีบทบาททางการเมืองอย่างถูกต้องซึ่งสอดคล้องกับ “แนวคิดพระพุทธศาสนาแบบพัฒนาสังคม”^๖ นอกจากนั้นแล้ว บุคคลที่ได้รับการเคารพนับถืออย่างสูงในสังคมไทยคือ พระสงฆ์ เพราะเชื่อว่า “พระสงฆ์เป็นผู้มีความรู้มากกว่าฆราวาส เป็นผู้ทรงศีล ย่อมพูดแต่สิ่งเท็จจริง และเป็นครูบาอาจารย์”^๗ สังคมไทยในศตวรรษที่ ๒๑ ได้ปรากฏพระสงฆ์รุ่นใหม่ที่มีบทบาทในการชี้นำ

^๓ ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, ชนิษฐ์ ชูเลื่อน, พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, สหทัยา วิเศษ, และ ธนุ ศรีทอง, “ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม : ประวัติศาสตร์เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรมในประเทศไทย”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒): ๙๔.

^๔ ชัชวิน วรปัญญาภา, “การเปลี่ยนแปลงสถานะของศาสนาพุทธในประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนผ่านอำนาจทางการเมือง”, รายงานการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ ๑ หัวข้อ “ระบบกฎหมายไทย : ปฏิรูป/เปลี่ยนผ่าน/ปฏิสังขรณ์”, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๑): ๒๒๙-๒๓๐.

^๕ เจตน์ ตันติวนิชขานนท์, “บทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชาติ : มุมมองของอาจารย์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙): ๓๔๗.

^๖ เรื่องเดียวกัน.

^๗ พระเริ่ม โชตะขบ, นลินทิพย์ พิมพ์กลัด, และ กิ่งแก้ว ปะติตังโฆ, “แนวทางการมีส่วนร่วมระหว่างวัดและชุมชนในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา”, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๐): ๑๘๗๗.

สังคมและกลายเป็นผู้มีอิทธิพลต่อสังคม (influencer) ผ่านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ในการเผยแพร่หลักธรรมพระพุทธศาสนาและเป็นผู้นำทางจิตใจ โดยหนึ่งในพระสงฆ์ที่มีอิทธิพลต่อสังคมสูง คือ พระครูสังฆรักษ์ ศักดา สุนทรโร จากวัดธรรมมาภิมุข (ไร่ป่า) จังหวัดตราด ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็น พระนักเทศน์ชื่อดังด้วยมีผู้ติดตามเพจ “พระศักดา สุนทรโร” ในเฟซบุ๊ก (Facebook) จำนวน ๓,๖๐๐,๐๐๐ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓) และมีสื่อมวลชนสัมภาษณ์ท่านเพื่อขอความคิดเห็นต่อสถานการณ์สังคมในกรณีต่าง ๆ อยู่เนือง ๆ

ในการเผยแพร่ธรรมะแต่ละครั้งของพระศักดา สุนทรโรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร และกลุ่มเป้าหมายชัดเจนแล้วจึงนำไปสู่การเลือกกลวิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันในการพูดแต่ละครั้ง ความหลากหลายของกลวิธีทางภาษาดังกล่าวสะท้อนถึงความเชี่ยวชาญด้านการใช้ภาษา วิธีการเล่าเรื่อง และการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายการสื่อสาร จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและทรงพลัง ด้วยเหตุนี้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ร่วมสมัยด้านการใช้ภาษาเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและ เพื่อเป็นการนำเสนอผู้เผยแพร่ที่ได้รับการยอมรับต่อสาธารณชน ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาการใช้ภาษาของพระศักดา สุนทรโรโดยวิเคราะห์ว่าท่านใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อการเผยแพร่ธรรมะที่กลวิธี มีกลวิธีอะไรบ้าง และหากผู้เผยแพร่ธรรมะพระพุทธศาสนาท่านอื่นต้องการแนวทางการออกแบบการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จะสามารถใช้แนวทางการใช้ภาษาของท่านเป็นต้นแบบในการสื่อสารได้อย่างไร อันจะยังประโยชน์แก่วงการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ที่ผู้คนบริโภคข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์และมีความทุกขอันเป็นลักษณะเฉพาะของยุคสมัย ดังนั้น การเผยแพร่ธรรมะที่เข้าถึงจิตใจคนได้ย่อมนำไปสู่สังคมสงบสุขและพระได้ทำหน้าที่ช่วยคนให้พ้นจากความทุกข์อันเป็นการบำเพ็ญเมตตาบารมีของสมณะทรงศีล พึงกระทำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์และมีฝ่ายเผยแพร่พระพุทธศาสนาสามารถใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาเพื่อการเผยแพร่ธรรมะของพระศักดา สุนทรโร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้อมูลจากปริจเฉทธรรมะที่ถอดความเป็นตัวหนังสือจากคลิปของพระครูสังฆรักษ์ศักดา สุนทรโรใช้เผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กเพจ “พระศักดา สุนทรโร” ในช่วงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓ - วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ รวมเป็นระยะเวลา ๓ ปี มีจำนวนปริจเฉททั้งหมด ๗๒๓ ปริจเฉท เกณฑ์การคัดเลือกคลิปเพื่อนำมาถอดความเป็นปริจเฉทมีดังนี้

๑) เป็นคลิปพระครูสังฆรักษ์ศักดิ์ดา สุนทรโพธิ์ พุทคนเดียว สื่อสารถึงผู้ที่ดูคลิปแบบการสื่อสารทางเดียว (one-way communication)

๒) เป็นคลิปที่เผยแพร่ในเพจ “พระศักดิ์ดา สุนทรโพธิ์” ในช่วงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๓ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ เท่านั้น

๓) มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนธรรมะ แนะนำวิธีปฏิบัติตน แนะนำการแก้ปัญหาโดยใช้ธรรมะเป็นพื้นฐาน หากแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ใด ๆ จะต้องมีการสอนหรือชี้แนะหรือวิเคราะห์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๔) เป็นคลิปที่สื่อความได้สมบูรณ์ กล่าวคือ มีโครงสร้างการสื่อสารทั้งการขึ้นต้น การบรรยาย และการสรุป

การทดสอบและวิเคราะห์เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

๑) ผู้วิจัยนำเค้าโครงหัวข้อที่สร้างขึ้นจากข้อมูลที่ทำการศึกษาไปขอคำแนะนำ และข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมทางวิชาการ มีการหาค่าประเมินดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือวิจัย (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ และได้รับใบรับรองจริยธรรมแบบไม่เข้าข่ายของข้อเสนอการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขใบรับรอง ว.๑๓๕/๒๕๖๗ วันที่ให้การรับรอง ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

๒) ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่ได้ทำการตรวจพิจารณาเค้าโครงหัวข้อมาปรับปรุง แก้ไขหัวข้อให้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับปริจเฉท

เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์^๔ เป็นคนแรกในประเทศไทยที่ใช้คำว่า “ปริจเฉท” แทนคำว่า discourse โดยได้อธิบายความหมายไว้ว่า เป็นหน่วยภาษาที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบภายในหน่วย เป็นระดับภาษาเหนือกว่าประโยคและมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของความหมายอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม จันทิมา อังคพณิชกิจ^๕ แย้งว่า รากศัพท์ของคำว่า “ปริจเฉท” แปลว่า ส่วนหนึ่งของเรื่องที่ไม่ใช่เรื่องสมบูรณ์ทั้งหมด ดังนั้น ในงานวิจัยชิ้นนี้ ปริจเฉท จึงหมายถึง การใช้ภาษาระดับเหนือประโยคโดยเป็นข้อความที่สมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์ก็ได้

^๔ เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์, “ปริจเฉท: แนวใหม่ในการศึกษาวากยสัมพันธ์ไทย”, วารสารภาษาและวรรณคดีไทย, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม ๒๕๓๐): ๒๕๗-๒๖๓.

^๕ จันทิมา อังคพณิชกิจ, การวิเคราะห์ข้อความ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมศาสตร์, ๒๕๖๗), หน้า ๒๒-๒๓.

จันทิมา อังคพาณิกกิจ^{๑๐} ได้จำแนกประเภทของปริจเฉทไว้ดังนี้

๑) ประเภทตามช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Mode หรือ Medium) โดยจำแนกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ปริจเฉทการพูด และปริจเฉทการเขียน

๒) ประเภทตามองค์ประกอบการสื่อสาร แบ่ง เป็น ๒ ประเภท คือ ปริจเฉทเรื่องเล่า และปริจเฉทสนทนา

๓) ประเภทตามเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร คือ เน้นความสำคัญที่เนื้อหาที่ต้องการสื่อสารให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้สื่อสาร

๔) ประเภทตามโครงสร้างของข้อความ โดยแบ่งตามลอง เอเคอร์^{๑๑} โดยใช้ ๒ เกณฑ์หลัก คือ ความสำคัญกับตัวละคร และการเรียงลำดับเวลา

ส่วนคำนิยามเกี่ยวกับปริจเฉทตามแนวคิดของนักคิดอื่น ๆ เช่น สตับส์ นิยามไว้ว่า Discourse หมายถึง “Language above the sentence or above the clause”^{๑๒} กล่าวคือ เป็น ภาษาที่ใหญ่กว่าประโยคหรืออนุพจน์ ชิฟพรีน^{๑๓} อธิบายไว้ ๒ ความหมาย คือ ความหมายแรก “องค์ประกอบหนึ่งที่สูงกว่าประโยค” ความหมายที่สอง “เป็นการใช้ภาษาที่ผูกกับมิติทางสังคมและวัฒนธรรม” โดยแนวทางที่ศึกษาปริจเฉทตามความหมายแรก เรียก “ปริจเฉทวิเคราะห์” ส่วนแนวทางที่ศึกษาตามความหมายที่สอง เรียกว่า “วาทกรรมวิเคราะห์” โดยงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาตามแนวทางความหมายแรก จึงเรียกการศึกษานี้ว่า “ปริจเฉทวิเคราะห์”^{๑๔} สำหรับนักคิดไทย ได้สร้างคำเรียก Discourse ไว้หลายแบบ เช่น “ข้อความต่อเนื่อง” (วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์) “วจนะ” (สมทรง บุรุษพัฒน์) “ระบบข้อความ” (ชลธิชา บำรุงรักษ์) และ “สัมพันธ์สาร” (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์)^{๑๕}

การศึกษา “ปริจเฉท” ต้องศึกษาความรู้เบื้องหลังและวัฒนธรรมของผู้พูดและผู้ฟัง จอร์กาโคปูลู และกูทซอส^{๑๖} ต้องศึกษาสถานการณ์การสื่อสาร บริบท และภาษาที่ใช้ในสถานการณ์สื่อสารนั้น ๆ กล่าวคือ ต้องศึกษาทั้งข้อความที่ใช้ในการสื่อสาร โดยการวิเคราะห์ข้อความมี ๔ ส่วน คือ

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๒} ปวีรศา ประดิษฐ์ศร, “ปริจเฉทการเล่าข่าวในรายการโทรทัศน์ : “เรื่องเล่าเช้านี้” และ “เรื่องเล่าเสาร์-อาทิตย์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐): หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๔} ปวีรศา ประดิษฐ์ศร, “ปริจเฉทการเล่าข่าวในรายการโทรทัศน์ : “เรื่องเล่าเช้านี้” และ “เรื่องเล่าเสาร์-อาทิตย์”, ๒๕๖๐.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๖} Georgakopoulou, A. & Goutsos, D., *Discourse Analysis: An Introduction*, (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001).

๑) การศึกษาภายใต้สถานการณ์ เช่น ใครเป็นผู้พูด ใครเป็นผู้ฟัง พูดกับใคร จุดมุ่งหมายการสื่อสารคืออะไร มีบทบาทในสังคมอย่างไร

๒) การศึกษาภายใต้วัฒนธรรม เช่น วิธีการพูดคุยในชุมชน บุคคลที่อยู่ในกลุ่ม หัวเรื่องที่พูดคุยกัน

๓) การศึกษาข้อความล้นรอบ เช่น มีการกล่าวถึงสิ่งใดมาก่อน ข้อความที่มาก่อนมีลักษณะอย่างไร อะไรจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อไป

๔) การศึกษาบรรทัดฐาน ความรู้เบื้องหลัง ค่านิยม กฎระเบียบ

ปริเฉท แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ ภาษาพูด กับ ภาษาเขียน^{๑๗} ในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาปริเฉทภาษาพูด กล่าวคือ เป็นคำพูดธรรมะของพระศักดา สุนทโรที่เผยแพร่ผ่าน เฟซบุ๊กเพจ “พระศักดา สุนทโร” ในรูปแบบคลิปขนาดสั้น

๒. แนวคิดการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา

จันทิมา อังคณชกิจ^{๑๘} ได้อธิบายไว้ว่า กลวิธีทางภาษาเป็นหนึ่งในกลวิธีของการผลิตตัวบท โดยมีทั้งแบบถ้อยคำหรือวัจนภาษา และไม่มีรูปถ้อยคำหรืออวัจนภาษา โดยกลวิธีทางภาษาที่นิยมใช้มีดังต่อไปนี้

๑) กลวิธีทางศัพท์ (lexical strategies) ได้แก่

๑.๑) การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) เป็นการเรียกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้ใดผู้หนึ่ง ตั้งชื่อบุคคล หรือการอ้างถึง (referencing) ได้เช่นกัน โดยการอ้างถึงนี้เป็นเพียงการใช้ภาษา โดยการใช้ชื่อและการเรียกชื่อเป็นกลวิธีปฏิบัติทางสังคมและยังสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อทางการเมือง การแสดงอัตลักษณ์ ความเชื่อทางโหราศาสตร์ ความเชื่อท้องถิ่น การแบ่งเป็นคนในกลุ่มและคนนอกกลุ่มอีกด้วย

๑.๒) การเรียกขาน (system of address) เป็นกลวิธีที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยกันโดย “คำเรียกขาน” (address term) ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน รวมทั้งความต่างของสถานการณ์ส่งผลให้เลือกใช้คำไม่เหมือนกันเช่นกัน

๑.๓) การอ้างถึง (referencing) เป็นกลวิธีในการเชื่อมโยงความ โดยใช้คำสรรพนามบุรุษที่ ๓ และคำบ่งชี้ต่าง ๆ เป็นต้นว่า นั่น นั้น โน่น โนน นู่น นู้น ในการวิเคราะห์ปริเฉท การอ้างถึงเป็นการบ่งชี้ (deixis) บ่งบอกสถานภาพและลักษณะเฉพาะของสิ่งที่กล่าวถึง แสดงมุมมองและบ่งบอกการกำหนด

^{๑๗} ทรงธรรม วงศ์วิรุฬห์, “การวางโครงเรื่อง ในปริเฉทเรื่องเล่า จากประสบการณ์ตรงและประสบการณ์อ้อม ในภาษาไทย”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๑๘} จันทิมา อังคณชกิจ, การวิเคราะห์ข้อความ, ๒๕๖๗.

ตำแหน่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับสิ่งที่ถูกกล่าวถึงบริบทและสถานการณ์ระหว่างผู้ส่งและผู้รับสารมีนี้ มีความสัมพันธ์กับเป็นอย่างมากในการอ้างอิงนี้

๑.๔) การใช้คำกริยา (verb forms) เป็นการใช้คำแสดงความคิด ความรู้สึก อารมณ์ การกระทำ เหตุการณ์ สถานภาพสิ่งต่าง ๆ บุคคลต่าง ๆ ดังนั้น การวิเคราะห์คำกริยาจึงไม่พิจารณาเพียงตำแหน่งของคำกริยา แต่ต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับคำแวดล้อมคำกริยานั้น ๆ ด้วย นอกจากนั้น ต้องพิจารณาโครงสร้างประโยคอีกด้วย

๒) กลวิธีการขยายความ (modification) ได้แก่

๒.๑) กลวิธีทางศัพท์และการขยายความ เป็นภาษาเฉพาะแตกต่างจากการใช้ภาษาทั่วไป เรียกว่า ใช้ในวงวิชาการ โดยการใช้กลวิธีประเภทเน้นการใช้รูปแบบโครงสร้างและรูปแบบข้อความ และการเลือกใช้คำที่แสดง ทิศนภาวะ (modality) อันแสดงออกได้หลายรูปแบบ เช่น คงจะ น่าจะ อาจจะ และคำที่แสดงความมั่นใจ เป็นต้นว่า แน่แน่นอน แน่ ๆ จริง ๆ ต้อง จะต้อง จำเป็น

๒.๒) การใช้ภาษาที่แสดงลีลาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ เป็นการแสดงความเห็นการวิเคราะห์ การแสดงทัศนะต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ประเด็นใดประเด็นหนึ่งหรือหลาย ๆ ประเด็น โดยงานวิชาการที่ดี ต้องแสดงการวิเคราะห์ของผู้เขียนที่โดดเด่นและมุมมองใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ และน่าเชื่อถือ โดยการแสดง ลีลา นี้ สามารถใช้ผ่าน คำกริยา คำวิเศษณ์ คำคุณศัพท์ และคำแสดงด้านบวกและด้านลบ

๓) กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (discourse-pragmatic strategies) ได้แก่

๓.๑) การใช้มุขลบท (presuppositions) เป็นการใช้ภาษาสื่อความนัยโดยมีความคิดหรือเจตนาบางประการแฝงในข้อความ ซึ่งการที่ผู้ฟังจะเข้าใจความหมายโดยนัยนี้ผู้ใช้ภาษาต้องเข้าใจวัฒนธรรมของการใช้ภาษาของผู้สื่อสาร

๓.๒) การปฏิเสธ (negation) เป็นการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอข้อมูลที่แย้งกับข้อมูลก่อนหน้านี้ เป็นการแสดงความเห็นโต้ตอบกับสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนแล้ว

๓.๓) การกลบเกลื่อนหรือการเบี่ยงบัง (hedging) เป็นการใช้ภาษาที่ผู้ใช้ภาษาแสดงระยะห่างโดยไม่นำตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของตัวบท โดยแสดงผ่านกริยาที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น เช่น คล้ายว่า เชื่อว่า คิดว่า ดูเหมือนว่า หรือแสดงความไม่แน่ใจ เช่น คงจะ น่าจะ อาจจะ หรือคำขยายนามที่ไม่เฉพาะเจาะจง เช่น บ้าง หนึ่ง บางสิ่ง บางคน

๓.๔) การใช้วัจนกรรม (speech acts) เป็นการใช้อ้อยคำที่แสดงเจตนาของผู้ส่งสาร เช่น ขอร้อง เคารพ ขวน ดักเตือน สั่งสอน โดยผู้รับสารสามารถตีความเจตนาของผู้ส่งสารได้ว่าต้องการให้กระทำสิ่งใด

๓.๕) การใช้อุปมาอุปไมย (metaphor) เป็นกลวิธีทางภาษาที่เปรียบเทียบที่ใช้สื่อสารให้ผู้รับสาร เกิดจินตนาการ มองเห็นภาพและเข้าใจสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการกล่าวถึง

๓.๖) การประชดประชัน (irony) เป็นกลวิธีทางภาษาที่แสดงความย้อนแย้งด้วยการกล่าวถึง สิ่งหนึ่งแต่มีความหมายถึงอีกสิ่งหนึ่งในทางตรงกันข้าม ดังนั้น ผู้รับสารจะเข้าใจความหมายได้ต้องอาศัย การตีความความคิดที่ปรากฏในตัวบทที่มีอยู่ก่อนหน้านั้น

๓.๗) การใช้เรื่องเล่า (narrative) เป็นการใช้ภาษาในลักษณะการบอกเล่าสิ่งที่เกิดขึ้นแบบ เรียงลำดับเวลา เช่น ทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด เกิดขึ้นได้อย่างไร โดยจะปรากฏหน่วยเชื่อมโยงเวลา เป็นต้น ว่า ก่อนหน้านั้น หลังจากนั้น ครั้นแล้ว ต่อมา และแล้ว

๓.๘) การใช้สหบท (intertextuality) เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อความคิดอื่นที่ปรากฏในข้อความ หรือตัวบทก่อนหน้าตัวบทปัจจุบัน โดยสหบทมี ๒ ระดับ คือ ระดับที่ ๑ สหบทเชิงมิติภาษา และระดับที่ ๒ สหบทเชิงมิติสังคม โดยบางครั้งสหบทไม่ได้แสดงขอบเขตของถ้อยคำหรือตัวบทที่แฝงอยู่ชัดเจนมากนัก จึงต้องอาศัยการตีความและพิจารณาภาษาในหลายลักษณะ

๔) กลวิธีทางวาทศิลป์ (rhetorical strategies) ได้แก่

๔.๑) การใช้คำขวัญ เป็นการนำภาษามาเรียงร้อยในลักษณะสั้น กระชับ มีสัมผัสหรือไม่ มีสัมผัสก็ได้ แต่โดดเด่นด้านการสื่อความคิด

๔.๒) การใช้บทประพันธ์ เป็นการนำภาษามาเรียงร้อยให้มีสัมผัส ทำนอง จังหวะ อย่างมีระบบ กฎเกณฑ์หรือฉันทลักษณ์

๕) กลวิธีทางสัญลักษณ์ (semiotic strategies) เป็นการสื่อความหลากหลายรูปแบบ เช่น การใช้ภาพ แสงสี เสียง การใช้พื้นที่ การจัดวางตำแหน่งซึ่งทำให้เกิดความหมายที่สมบูรณ์ขึ้นกว่าการใช้รูปภาษาเพียง อย่างเดียว

ผลการวิจัย

จากการศึกษา พบว่า พระศักดา สุนทโร ใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อการเผยแผ่ธรรมะ จำนวน ๕ กลวิธี ซึ่งสามารถนำไปเป็นต้นแบบในการใช้ภาษาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ โดยแต่ละกลวิธีมีกลวิธีย่อย ดังรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑) กลวิธีทางศัพท์ จำแนกเป็น

๑.๑) การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ

๑.๒) การเรียกขาน

๑.๓) การอ้างถึง

๑.๔) การใช้คำกริยา

๒) กลวิธีขยายความ

๒.๑) กลวิธีทางศัพท์และการขยายความ

๒.๒) การใช้ภาษาที่แสดงลีลาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์

๓) กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม

๓.๑) การกลบเกลื่อนหรือการเบี่ยงบัง

๓.๒) การใช้วัจนกรรม

๓.๓) การใช้อุปลักษณ์

๓.๔) การใช้เรื่องเล่า

๔) กลวิธีทางวาทศิลป์

๔.๑) การใช้คำขวัญ

๕) กลวิธีอื่น ๆ

๕.๑) การเล่นเสียง

๕.๒) ใช้คำซ้ำ

๕.๓) การใช้สำนวน

๕.๔) การใช้คำคล้องจอง

การอภิปรายผลการวิจัย

การใช้สื่อสังคมออนไลน์สามารถสร้างผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาทั้งทางบวกและทางลบ โดยส่วนใหญ่ผู้ศึกษาจะนำเสนอผลกระทบทางบวกมากกว่า โดยมองเป็นช่องทางการสื่อสารร่วมสมัยที่หลายข้อจำกัดการสื่อสารแบบไม่เผชิญหน้า เพราะสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ ในแง่การกระจายตัวของข่าวสาร สื่อสังคมออนไลน์สามารถกระจายตัวในวงกว้างระดับโลก จุดแข็งของสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลดีต่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยปัจจุบันนิยมใช้ทั้งพระสงฆ์และวัด เพราะรูปแบบการสื่อสารของสื่อสังคมออนไลน์มีความหลากหลาย ใช้ง่าย ประหยัด และสามารถสื่อสารถึงกลุ่มคนในวงกว้าง ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำนวนมากเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ดังในกรณีศึกษา งานวิจัยนี้ คือ พระศักดา สุนทรโร มีผู้ติดตามในเพจเฟซบุ๊ก “ศักดา สุนทรโร” จำนวน ๓,๖๐๐,๐๐๐ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๗) จึงกล่าวได้ว่า พระศักดา สุนทรโร เป็นอินฟลูเอนเซอร์ (Influencer) ทางสังคมท่านหนึ่งที่ประสบความสำเร็จด้านการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะ เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาภาษาในการเผยแผ่ธรรมะ พบว่า ปริจเฉทเทศนาธรรมของพระศักดา สุนทรโร มีกลวิธีทางภาษาที่มีลักษณะเฉพาะและโดดเด่น โดยสอดคล้องกับแนวคิดจันทิมา อังคพนิชภิกขุกลวิธีหลัก ๔ กลวิธี กลวิธีย่อย ๑๑ กลวิธี และมีกลวิธีเฉพาะอื่น ๆ อีก ๕ กลวิธี ดังเปรียบเทียบได้ดังนี้

ตาราง ๑ เปรียบเทียบกลวิธีทางภาษาตามแนวคิดของจันทิมา อังคพณิชกิจกับกลวิธีทางภาษาของพระศักดา สุนทรโร

กลวิธีทางภาษาตามแนวคิดของจันทิมา อังคพณิชกิจ	กลวิธีทางภาษาของพระศักดา สุนทรโร
๑. กลวิธีทางศัพท์	๑. กลวิธีทางศัพท์
๑.๑ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ	๑.๑ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ
๑.๒ การเรียกขาน	๑.๒ การเรียกขาน
๑.๓ การอ้างถึง	๑.๓ การอ้างถึง
กลวิธีทางภาษาตามแนวคิดของจันทิมา อังคพณิชกิจ	กลวิธีทางภาษาของพระศักดา สุนทรโร
๒. กลวิธีการขยายความ	๒. กลวิธีการขยายความ
๒.๑ กลวิธีทางศัพท์และการขยายความ	๒.๑ กลวิธีทางศัพท์และการขยายความ
๒.๒ การใช้ภาษาที่แสดงลีลาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์	๒.๒ การใช้ภาษาที่แสดงลีลาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์
๓. กลวิธีทางวินนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม	๓. กลวิธีทางวินนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม
๓.๑ การใช้มูลบท	-
๓.๒ การปฏิเสธ	-
๓.๓ การกลบเกลื่อนหรือการเบี่ยงบัง	๓.๑ การกลบเกลื่อนหรือการเบี่ยงบัง
๓.๔ การใช้วินนกรรม	๓.๒ การใช้วินนกรรม
๓.๕ การใช้อุปลักษณ์	๓.๓ การใช้อุปลักษณ์
๓.๖ การประชดประชัน	-
๓.๗ การใช้เรื่องเล่า	๓.๔ การใช้เรื่องเล่า
๓.๘ การใช้สทบท	-
๔. กลวิธีทางวาทศิลป์	๔. กลวิธีทางวาทศิลป์
๔.๑ การใช้คำขวัญ	๔.๑ การใช้คำขวัญ
๔.๒ การใช้บทประพันธ์	-
๕. กลวิธีทางสัญลักษณ์	-
	๕. กลวิธีอื่น ๆ
	๕.๑ การเล่นเสียง
	๕.๒ การใช้คำซ้ำ
	๕.๓ การใช้สำนวน
	๕.๔ การใช้คำคล้องจอง

การเปรียบเทียบกลวิธีทางภาษาตามแนวคิดของจันทิมา อังคพณิชกิจ กับกลวิธีทางภาษาของ พระศักดา สุนทรโพบว่าแนวคิดของจันทิมา อังคพณิชกิจ และกลวิธีทางภาษาของพระศักดา สุนทรโพบมีความคล้ายคลึงกันในหลายประเด็น แต่มีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนถึงการใช้ภาษาที่แตกต่างกันตามบริบทที่นำเสนอ ซึ่งการเปรียบเทียบทั้งสองแนวคิดดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. กลวิธีทางศัพท์

ทั้งแนวคิดของ จันทิมา อังคพณิชกิจและพระศักดา สุนทรโพบมีกลวิธีทางศัพท์คล้ายกัน ได้แก่ การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ การเรียกขาน การอ้างถึง และการใช้คำกริยา ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของพิชญาวี ทองกลาง^{๑๙} ที่ศึกษาการใช้อัตลักษณ์ผ่านกลวิธีทางภาษาของเด็กไทย โดยกลวิธีที่พบมีการใช้การเรียกชื่อ การกล่าวอ้าง และการใช้คำกริยา ซึ่งเป็นกลวิธีหลักในภาษาเช่นเดียวกับที่พบในปริศนาเทศนาธรรมของ พระศักดา สุนทรโพบ

๒. กลวิธีการขยายความ

ในกลวิธีนี้ ทั้งสองแนวคิดใช้การขยายความผ่านกลวิธีทางศัพท์และการขยายความ และการใช้ภาษาที่แสดงลีลาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปรับใช้กลวิธีที่มีความเหมือนกันในเชิงของการวิเคราะห์และการเสนอข้อมูลที่ลึกซึ้งขึ้น

๓. กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม

แม้ทั้งสองแนวคิดจะมีความสอดคล้องกันบางประเด็น เช่น การกลบเกลื่อน การเบี่ยงบัง และการใช้ วัจนกรรม แต่ จันทิมา อังคพณิชกิจได้ใช้กลวิธีที่ซับซ้อนกว่า เช่น การใช้มูลบทและการปฏิเสธ ซึ่งไม่ปรากฏในกลวิธีของพระศักดา สุนทรโพบ ขณะที่พระศักดา สุนทรโพบ เน้นการใช้อุปลักษณ์และการเล่าเรื่องเป็นกลวิธีหลักในการสื่อสาร

๔. กลวิธีทางวาทศิลป์

ทั้ง จันทิมา อังคพณิชกิจ และ พระศักดา สุนทรโพบ ใช้คำขวัญเป็นกลวิธีสำคัญในการสร้างความน่าสนใจและจูงใจในข้อความทางภาษา แต่ จันทิมา อังคพณิชกิจ เพิ่มเติมการใช้บทประพันธ์เข้ามา ซึ่งเป็นกลวิธีที่ไม่มีในแนวคิดของพระศักดา สุนทรโพบ

๕. กลวิธีทางสัญญาและกลวิธีอื่น ๆ

กลวิธีทางสัญญาปรากฏเฉพาะในแนวคิดของจันทิมา อังคพณิชกิจ ในขณะที่กลวิธีอื่น ๆ เช่น การเล่นเสียง การใช้คำซ้ำ และการใช้คำคล้องจอง เป็นลักษณะเฉพาะที่พบในปริศนาเทศนาของพระศักดา สุนทรโพบ และสะท้อนถึงการปรับใช้ภาษาที่เน้นความคิดสร้างสรรค์และจังหวะเสียงในการถ่ายทอดเนื้อหา

^{๑๙} พิชญาวี ทองกลาง, “กลวิธีทางภาษากับการนำเสนออัตลักษณ์เด็กไทยในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ”, วารสาร ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๕): ๓๔๐.

ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของวราพร สารกุล^{๒๐} ที่ศึกษาอัตลักษณ์ทางเพศผ่านกลวิธีทางภาษา โดยพบว่าการใช้อุปลักษณ์และการใช้คำเล่นเสียงเป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อสารอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มบุคคลนั้น ๆ

ด้านแนวคิด “ปริจเฉท” เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์^{๒๑} เป็นคนแรกในประเทศไทยที่ใช้คำว่า “ปริจเฉท” แทนคำว่า discourse โดยได้อธิบายความหมายไว้ว่า เป็นหน่วยภาษาที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบภายในหน่วย เป็นระดับภาษาเหนือกว่าประโยคและมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของความหมายอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม จันทิมา อังคพณิชกิจ^{๒๒} แย้งว่า “ปริจเฉท” แท้จริงแล้วหมายถึงส่วนหนึ่งของเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องมีความสมบูรณ์ทั้งหมด แต่ยังคงมีโครงสร้างที่เชื่อมโยงและสอดคล้องกันในระดับภาษาเหนือประโยค แนวคิดของทั้งสองท่านนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ปรากฏในงานวิจัยนี้เช่นกัน โดยในกรณีของพระศักดา สุนทโร การเผยแผ่คำสอนธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลอย่างเฟซบุ๊กเพจ “พระศักดา สุนทโร” ในรูปแบบคลิปวิดีโอขนาดสั้น ถือเป็นการใช้ภาษาระดับปริจเฉทที่มีลักษณะเฉพาะตัวในการถ่ายทอดเนื้อหา โดยข้อความแวดล้อมที่ใช้วิเคราะห์กลวิธีทางภาษามีทั้งที่เนื้อเรื่องสมบูรณ์ในหนึ่งปริจเฉทและเนื้อเรื่องที่มีโครงสร้างที่เชื่อมโยงกันและสอดคล้องกันระดับข้อความที่ไม่ได้สื่อเนื้อหาสมบูรณ์ทั้งหมดแต่สามารถเข้าใจได้ว่าผู้พูดต้องการสื่อสารอะไร

นอกจากนั้น การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของแต่ละปริจเฉทเทศนาธรรมนี้ต้องศึกษาความรู้เบื้องต้น บริบท และวัฒนธรรมของผู้ส่งสารและผู้รับสารอันสอดคล้องตามแนวคิดของ Georgakopoulou และ Goutsos (2001) ซึ่งสถานการณ์ทางภาษาของผู้ส่งสารและผู้รับสารต้องมีความเกี่ยวข้องกัน เช่น การเลือกใช้คำเรียกขาน (system of address) ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟังในกลุ่มสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันแต่สามารถสื่อสารเข้าใจกันได้ นอกจากนี้ ปริจเฉทเทศนาธรรมของพระศักดา สุนทโร ยังมีการเลือกใช้คำเรียกขานที่สร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ฟัง เช่น การใช้คำที่เป็นกันเองและไม่เป็นทางการมากเกินไป ส่งผลให้ผู้ฟังรู้สึกเชื่อมโยงและเข้าใจเนื้อหาที่สอนธรรมะได้ดียิ่งขึ้น

จันทิมา อังคพณิชกิจ^{๒๓} ยังอธิบายกลวิธีทางภาษาในหลายลักษณะ เช่น การใช้ชื่อและการเรียกชื่อ (name and naming) ซึ่งพระศักดา สุนทโร ใช้ในการเรียกผู้ฟังหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคำสอนทางศาสนาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังมี การอ้างถึง (referencing) ที่ช่วยเชื่อมโยงเนื้อหาหลายส่วนเข้าด้วยกันและสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น

^{๒๐} วราพร สารกุล, “กลวิธีทางภาษากับการนำเสนออัตลักษณ์ของตุ๊ด จาก ไดอารี่ตุ๊ดซี่ส์ เดอะซีรีส์”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๖๓) หน้า ๘๐.

^{๒๑} เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์, “ปริจเฉท: แนวใหม่ในการศึกษาวาทกรรมสัมพันธ์ไทย”, ๒๕๓๐.

^{๒๒} จันทิมา อังคพณิชกิจ, *การวิเคราะห์ข้อความ*, ๒๕๖๗.

^{๒๓} จันทิมา อังคพณิชกิจ, *การวิเคราะห์ข้อความ*, ๒๕๖๗.

การใช้อุปลักษณ์ (metaphor) ซึ่งเป็นกลวิธีที่พระศักดา สุนทรโรใช้ในการคำสอนธรรมะเช่นกัน โดยเฉพาะในการเปรียบเทียบเรื่องศีลธรรมและชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้ฟังสามารถจินตนาการและเข้าใจคำสอนได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้พบว่า กลวิธีทางภาษาเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกับการศึกษาของพิชญาวี ทองกลาง^{๒๔} ที่ชี้ให้เห็นถึงการใช้กลวิธีทางภาษา เช่น อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ และการใช้คำกริยา

กลวิธีทางวาทศิลป์ (rhetorical strategies) ซึ่งพระศักดา สุนทรโรใช้ในการถ่ายทอดธรรมะ ได้แก่ การใช้คำขวัญ (slogan) และการใช้ภาษาที่กระชับอันสามารถสื่อถึงแนวคิดที่ลึกซึ้ง เป็นตัวอย่างของการใช้ภาษาที่มีประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังที่หลากหลาย

สรุปได้ว่า การศึกษากลวิธีทางภาษาของพระศักดา สุนทรโร ในแง่ของการวิเคราะห์ปริเฉทตามแนวคิดของ จันทิมา อังคพนิชกิจ และการวิเคราะห์จากนักวิชาการหลายท่านแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างเนื้อหา บริบททางสังคม และวิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ กลวิธีเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้การสอนธรรมะน่าสนใจและเข้าใจง่ายขึ้น แต่ยังช่วยให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรศึกษาการเน้นความสำคัญของกลวิธีทางภาษาที่ต่างกันตามบริบทโดยหาค่าความถี่ของกลวิธีทางภาษาที่พระศักดา สุนทรโรใช้ในการสื่อสารปริเฉทเทศนาธรรม

๒. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของกลวิธีทางสัญลักษณ์ในการสื่อสารเชิงศาสนาหรือเชิงวัฒนธรรม รวมถึงการเปรียบเทียบว่าการใช้กลวิธีนี้ช่วยเสริมสร้างการเข้าใจข้อความหรือไม่

๓. ควรศึกษาการปรับใช้ภาษาตามสื่อที่ใช้ว่ามีลักษณะเด่นอย่างไร หรือเปรียบเทียบภาษาที่ใช้ผ่านสื่อต่าง ๆ ตั้งแต่สองสื่อขึ้นไป เช่น การสื่อผ่านคลิปขนาดสั้นต้องใช้ภาษาที่กระชับ การเลือกใช้คำที่สร้างความเชื่อมโยงกับผู้ฟังได้ง่ายขึ้น ในขณะที่การสื่อผ่านบทความในหนังสืออาจมีการขยายความของเนื้อหามากกว่า

๔. ควรศึกษาให้ชัดเจนว่ากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในสื่อดิจิทัลมีผลต่อการรับสารอย่างไร

๕. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงผลกระทบของบริบทที่แตกต่างในการใช้กลวิธีทางภาษา เช่น วัฒนธรรมของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งอาจส่งต่อการตีความและการเข้าใจสาร

๖. ควรมีการศึกษากลวิธีทางภาษาโดยใช้แนวคิดอื่น ๆ เพื่อให้เห็นความสามารถของพระศักดา สุนทรโรในแง่มุมมองด้านการใช้ภาษาอื่น

๗. ควรศึกษาการใช้กลวิธีทางภาษาของอินฟลูเอนเซอร์ที่เป็นพระรูปอื่น เพื่อจะได้เห็นมุมมองการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อการเผยแผ่ธรรมะที่กว้างขึ้น

^{๒๔} พิชญาวี ทองกลาง, “กลวิธีทางภาษากับการนำเสนออัตลักษณ์เด็กไทยในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ”, ๒๕๖๕.

บรรณานุกรม

- เจตน์ ตันติวณิชชานนท์. “บทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชาติ : มุมมองของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙): ๓๔๑-๓๕๕.
- ชัชวิน วรปัญญาภา. “การเปลี่ยนแปลงสถานะของศาสนาพุทธในประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนผ่าน อำนาจทางการเมือง”. รายงานการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ ๑ หัวข้อ “ระบบกฎหมายไทย : ปฏิรูป/เปลี่ยนผ่าน/ปฏิสังขรณ์”. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๑.
- ทรงธรรม วงศ์วิรุฬห์. “การวางโครงเรื่อง ในปริเฉทเรื่องเล่า จากประสบการณ์ตรงและประสบการณ์อ้อม ในภาษาไทย”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, ชนิศร์ ชูเลื่อน, พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, สหทยา วิเศษ, และ ธนุ ศรีทอง. “ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม : ประวัติศาสตร์ เส้นทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรม ในประเทศไทย”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๘๙-๑๐๐.
- ปวีรศา ประดิษฐ์สร. “ปริจเฉทการเล่าข่าวในรายการโทรทัศน์ : “เรื่องเล่าเข้านี้” และ “เรื่องเล่า เสาร์-อาทิตย์”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐.
- พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ (คำมาก). “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาทางการเมืองการปกครอง ในสังคมไทย”. วารสารปัญญาปณิธาน. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓): ๑-๑๔.
- พระเริ่ม ไข่ตะขบ, นลินทิพย์ พิมพ์กัลด, และ กิ่งแก้ว ปะติตังโ. “แนวทางการมีส่วนร่วมระหว่างวัดและ ชุมชน ในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา”. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๐): ๑๘๙๕-๑๙๐๗.
- พิชญาวี ทองกลาง. “กลวิธีทางภาษากับการนำเสนออัตลักษณ์เด็กไทยในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ”. วารสาร ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๕): ๓๒๔-๓๕๔.
- เพียรศิริ วงศ์วิภานนท์. “ปริจเฉท: แนวใหม่ในการศึกษาวากยสัมพันธ์ไทย”. วารสารภาษาและ วรรณคดีไทย. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม ๒๕๓๐): ๒๕๗-๒๖๓.

วราพร สารกุล. “กลวิธีทางภาษากับการนำเสนออัตลักษณ์ของตุ๊ด จาก ไดอารี่ตุ๊ดซี่ส์ เดอะซีรี่ย์”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๖๓.

สมบูรณ์ วัฒนะ, ประยูร สุขะใจ, เรืองวิชัย นิลโคตร, สุวิญ รักสัตย์ และ พีรวัฒน์ พันศิริ. “พระพุทธศาสนา กับวิถีชีวิตคนไทยในดินแดนสุวรรณภูมิ”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๔): ๙๕๐-๙๖๔.

Georgakopoulou, A. & Goutsos, D. *Discourse Analysis: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001.

การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔
ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
Health Promotion Based of Bhavana IV of Elderly in
Nongprue Municipality, Banglamung District, Choburi Province

โสภา ชื่นชูจิตต์*

Sohpa Chuenchoojit

สมคิด เศรษฐกิจ**

Somkid Setwong

พระมหาทวี มหาปณฺเฑ***

PhramahaTawee Mahāpaṇḍita

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

The Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: c.sohpa@gmail.com; Somkid_101@hotmail.com; Ptlalong @gmail.com

Received: May 30, 2025

Revised: July 22, 2025

Accepted: July 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี (๒) เพื่อศึกษากิจกรรมในการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ (๓) เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมสุขภาพตามหลักภavana ๔ ของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุงจังหวัดชลบุรี เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๒๕ รูป/คน โดยการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรีมีความสำคัญและต้องการการจัดการอย่างเร่งด่วน ซึ่งจำนวนผู้สูงอายุในพื้นที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่าง

* ท.พญ.โสภา ชื่นชูจิตต์ Sohpa Chuenchoojit, DDS. นิสิตปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies, The Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** ผศ.สมคิด เศรษฐกิจ Asst.Prof.Dr.Somkid Setwong ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor.

*** พระมหาทวี มหาปณฺเฑ, ผศ.ดร. PhramahaTawee Mahāpaṇḍita, Asst.Prof.Dr. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor.

ต่อเนื่อง ด้านสุขภาพและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะ ยังคงมีข้อจำกัดในหลายด้านซึ่งสุขภาพร่างกายที่เสื่อมโทรม ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และการขาดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุ ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุในพื้นที่นี้รวมถึงปัญหาสุขภาพโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน ความดันเป็นปัญหาที่พบได้บ่อยในกลุ่มผู้สูงอายุ การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ ตามหลักภavana ๔ เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลในชีวิตของผู้สูงอายุผ่านการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา หลักภavana ๔ ประกอบด้วย กายภavana (การพัฒนาร่างกาย), ศีลภavana (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภavana (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภavana (การพัฒนาปัญญา) เป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะในทุกมิติ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า แนวทางนี้ส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภavana ๔ ของผู้สูงอายุเขตเทศบาลเมืองหนองปรือจังหวัดชลบุรี เป็นการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ ๔ สอดคล้องกับกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างสมดุลในชีวิตและเสริมสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืนในชุมชน เป็นการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ช่วยให้การส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภavana ๔ ประสบความสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคม อย่างยั่งยืน ควรระบุโมเดล (PMSS Model.) P = กายภavana กิจกรรมที่เน้นการพัฒนาร่างกาย ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงและลดความเสี่ยงของโรคเรื้อรังในผู้สูงอายุ M = ศีลภavana การส่งเสริมความประพฤติที่ดีงามผ่านกิจกรรมทางศาสนา ช่วยสร้างความสงบสุขในจิตใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน S = จิตภavana กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ S = ปัญญาภavana การเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาผ่านการอบรมหรือกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า

คำสำคัญ: การส่งเสริมสุขภาวะ; ผู้สูงอายุ; หลักภavana ๔; จังหวัดชลบุรี

Abstract

This dissertation aims to: (1) study the states of problems and well-being of the elderly; (2) study activities that promote the well-being of the elderly to improve their quality of life based on the Fourfold Meditation Principles (four kinds of Bhāvanā); and (3) propose approaches to promote elderly well-being according to the four kinds of Bhāvanā principles in Nong Prue Municipality, Bang Lamung District, Chonburi Province. This is a qualitative and field research study conducted through in-depth interviews with 25 participants, presented using descriptive narration.

The findings showed that health-related problems among the elderly in Nong Prue Municipality are significant and require urgent attention. The number of elderly individuals in the area continues to increase, and there remain several limitations concerning health and well-being activities. These include physical deterioration, travel expenses, and the lack of activities that meet the specific needs of the elderly. Chronic health conditions are a common issue in this demographic. The development of well-being promotion activities for the elderly based on the Fourfold Meditation Principles focuses on creating life balance by integrating Buddhist teachings. These principles consist of *Kāya Bhāvanā* (physical development), *Sīla Bhāvanā* (moral development), *Citta Bhāvanā* (mental development), and *Pañña Bhāvanā* (wisdom development). This framework supports holistic well-being, enabling the elderly to adapt and live a meaningful life. In Nong Prue Municipality, promoting well-being through these principles involves integrating Buddhist teachings to enhance quality of life in all dimensions. The approach fosters balance and sustainable well-being in the community, strengthening the elderly's ability to adapt and live with dignity. The successful application of the Bhāvanā 4 principles provides a concrete and effective model for sustainably improving the quality of life among the elderly P = Physical Meditation Activities that focus on physical development, helping to strengthen the body and reduce the risk of chronic diseases in the elderly. M= Moral Meditation Promoting good conduct through religious activities, which help bring inner peace and foster positive relationships within families and communities. S = Mental Meditation Activities that enhance mental well-being, reduce stress, and promote emotional stability. S = Wisdom Meditation Learning and intellectual development through training or knowledge-enhancing activities, helping the elderly adapt and live a meaningful life.

Keywords: Well-being promotion; Elderly; Fourfold Meditation Principles (Bhāvanā 4) ; Chonburi Province

บทนำ

เมื่อคนผ่านวัยทำงานอย่างเข้าสู่วัยชราแล้วเรียกกันว่าเป็นผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะประสบกับภาวะพึ่งพิงในหลายด้าน ได้แก่ ด้านความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวัน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และจิตใจ ประกอบกับผู้สูงอายุเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์มากมาย อันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจและสังคม การสูญเสียปัจจัยทางสังคม (social factor) ของผู้สูงอายุ อันได้แก่ การสูญเสียบทบาท การปลดเกษียณจากการทำงาน ทั้ง ๆ ที่บางคนยังมีสภาพร่างกายที่แข็งแรงและจิตใจที่เข้มแข็งพอที่จะทำงานต่อได้อีก จึงทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกถึงการสูญเสียอำนาจ (power) และคุณค่า (value) ของตนเองลดลง เกิดมีปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมา เช่น ไม่มีรายได้หรือรายได้ลดลง ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ ในบางรายถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง^๑

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุมากที่สุดคือปัญหาสุขภาพกายซึ่งมีการทรุดโทรมเพราะความชราและโรคต่าง ๆ รุมเร้า เมื่อเกิดโรคทางกายก็ส่งผลกระทบต่อจิตใจทำให้เกิดความวิตกกังวล จึงเป็นทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ ในชนบทบางแห่งพบว่าผู้สูงอายุเป็นโรคซึมเศร้าเนื่องจากพลัดพรากจากลูกหลานที่ต้องเดินทางไปทำงานต่างถิ่นที่อยู่ห่างไกลจึงขาดคนดูแล เมื่อเกิดปัญหาทางจิตใจแล้วก็ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกายด้วย การช่วยให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้การดูแลสุขภาพทางกายและทางจิต รัฐโดยมีกระทรวงสาธารณสุขส่งเสริมเอาใจใส่เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีตรงตามข้อกำหนดขององค์การอนามัยโลก จิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาค้นคว้าเพื่อนำข้อมูลความรู้มาเสนอ อธิบาย และเพื่อควบคุมและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ จิตวิทยามุ่งศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการของร่างกายกับจิตใจ ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นระเบียบแบบแผน เพราะร่างกายและจิตใจมักมีการแสดงออกร่วมกัน อีกทั้งยังแสดงออกในแนวทางที่สามารถทำนายได้จิตวิทยา(psychology) คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับจิตใจ (กระบวนการของจิต), กระบวนการความคิด, และพฤติกรรมของมนุษย์ ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เนื้อหานักจิตวิทยาศึกษาเช่น การรับรู้ (กระบวนการรับข้อมูลของมนุษย์), อารมณ์, บุคลิกภาพ, พฤติกรรม, และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จิตวิทยายังมีความหมายรวมไปถึงการประยุกต์ใช้ความรู้กับกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน (เช่น กิจกรรมที่เกิดขึ้นในครอบครัว, ระบบการศึกษา, การจ้างงาน เป็นต้น) และยังรวมถึงการใช้ความรู้ทางจิตวิทยาสำหรับการรักษาปัญหาสุขภาพจิต นักจิตวิทยามีความพยายามที่จะศึกษาทำความเข้าใจถึงหน้าที่หรือจุดประสงค์ต่าง ๆ ของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากตัวบุคคลและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม ขณะ

^๑ ภิรมย์ เจริญผล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษา ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

เดียวกันก็ทำการศึกษาขั้นตอนของระบบประสาทซึ่งมีผลต่อการควบคุมและแสดงออกของพฤติกรรม การที่คนเราจะมีการพัฒนาดน โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทาง อินเทอร์เน็ต ทำให้โลกไร้พรมแดนและสังคมรอบตัวของเรามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คนเราจะคงรักษาการ พัฒนาดน และรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้มากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับความรู้จักตนมากน้อยเพียงใด กล่าวคือ คนที่รู้จักตนได้ดีจะมีการขัดเกลาตนด้วยประสบการณ์ชีวิต และการพัฒนาดนด้านต่าง ๆ จนระบุ ได้ว่าตนคือใคร และก้าวผ่านไปสู่ตัวตนที่เขาต้องการภายใต้ศักยภาพที่มีอยู่ หรือมีการพัฒนาดนที่ตนเอง ในการพัฒนาดนของบุคคลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้จักความหมายของคำว่า “ตน” และ “การพัฒนาดน” สืบเนื่องจากผลการวิเคราะห์จิตเดิมแท้ในคัมภีร์อรรถกถา ธรรมบทในสารนิพนธ์ของผู้วิจัยในข้อเสนอแนะ ในการทำวิจัย ครั้งต่อไปให้ศึกษาแนวทางพัฒนาจิตเพื่อพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์เชิงพุทธ ประกอบกับ พบว่า ภายในปี ๒๕๖๗ หรืออีก ๖ ปีข้างหน้า ไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ หรือมีผู้สูงอายุที่ มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๑๔.๐ ของประชากรทั้งหมด สัญญาณ ดังกล่าวคาดว่ากลุ่มผู้สูง อายุจะกลายมาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญต่อไป^๒ และสอดคล้องกับการดำเนินงานของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขที่ดูแลสุขภาพกลุ่มผู้สูงอายุ

ขณะเดียวกันก็เปิดใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น มีการยอมรับได้ต่อการเจ็บป่วย และการเสื่อมลงของสภาพร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ และทำให้ผู้สูงอายุปรับตัวในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข การมองโลกในแง่ดีเป็นการมีทัศนคติเชิงบวก กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่าการไม่ประสบความสำเร็จเป็นการล้มเหลวเพียงชั่วคราว เท่านั้น ส่วนสิ่งดี ๆ นั้นจะเกิดขึ้นเสมอ และจะไม่มัวแต่กล่าวโทษตนเองว่าเป็นสาเหตุของความล้มเหลว นั้น ๆ รวมถึงมีกำลังใจที่จะฝ่าฟันอุปสรรคต่อไปจนประสบความสำเร็จ ดังนั้น การมองโลกในแง่ดีจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมองสถานการณ์ในเชิงบวก สามารถปรับเปลี่ยนความคิดและทัศนคติ ไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตได้อย่างเหมาะสมเป็นความพยายามที่มีความสำคัญในด้านการดูแล สุขภาพจิตและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแก่ผู้สูงวัย ภาวะ ๔ ประกอบด้วย ภาวะกาย ภาวะจิต ภาวะสังคม และภาวะจิตตภาวะ ซึ่งเป็นการฝึกฝนที่เน้นการตระหนักรู้และการเจริญสติฝึกพัฒนาดน อย่างมีสุขภาวะในชีวิตประจำวัน โดยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จังหวัดชลบุรีได้เห็นการเติบโตของชุมชน ผู้สูงอายุ ซึ่งมาพร้อมกับความท้าทายในการดูแลสุขภาพจิตและการประคับประคองคุณภาพชีวิต ด้วยเหตุนี้ หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ได้ร่วมมือกันในการพัฒนากิจกรรมและโครงการ ที่ส่งเสริมการฝึกจิตตามหลักภาวะ ๔ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีการนำภาวะ ๔ มาประยุกต์ใช้ในกลุ่ม

^๒ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, “เศรษฐกิจไทย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/W7TaS> [๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗].

ผู้สูงอายุทำให้เห็นผลในเชิงบวกหลายประการ เช่น การลดความเครียด การเพิ่มความรู้สึกผ่อนคลาย และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน การฝึกฝนตามหลักภavana ๔ ยังเป็นการสร้างกิจกรรมที่มีประโยชน์ และสร้างความสุขในชีวิตประจำวันให้กับผู้สูงอายุ การส่งเสริมการฝึกจิตตามหลักภavana ๔ ของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตจังหวัดชลบุรีเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนาสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนอื่น ๆ เพื่อสร้างสุขภาวะที่ดีขึ้นได้ในอนาคต พุทธธรรมได้ชื่อว่าเป็นสิ่งนำทางจิตวิญญาณของมวลมนุษย์ทำหน้าที่เยียวยาแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาซึ่งมีหลักคำสอนที่เน้นการพัฒนาจิตเป็นหลักสำคัญดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “สรรพสิ่ง มีใจเป็นหัวหน้า มีใจสำคัญที่สุด ล้วนเกิดจากใจ”^๓ ความสุข ความทุกข์ ความดี ความชั่วทุกอย่างล้วนเกิดจากจิตทั้งสิ้น ถ้าฝึกอบรมพัฒนาจิตดีแล้ว ย่อมก่อให้เกิดสุขภาวะทางจิตที่ดีสามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขได้^๔ แม้จะมีโรคทางกายต่าง ๆ รุมเร้าก็ตาม ตรงกันข้ามถ้าคนขาดการพัฒนาจิตที่ดี ถึงแม้จะมีสุขภาพทางกายแข็งแรงก็จะหาความสุขที่แท้จริงได้ยาก ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ ๑๐ ตั้งแต่ปี ๒๕๖๔ และคาดว่าในปี ๒๕๗๘ จะมีผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ ๒๘ ของประชากรทั้งประเทศ ทั้งนี้พบว่าผู้สูงอายุโดยเฉพาะกลุ่มติดบ้านและติดเตียง กำลังเผชิญปัญหาด้านสุขภาพ โดยเฉพาะโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคหลอดเลือดสมอง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ภาวะสมองเสื่อม และการหกล้ม ซึ่งส่งผลให้เกิดการสูญเสียสุขภาวะและทำให้สูญเสียค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขในการดูแลรักษาสุขภาพผู้สูงอายุจำนวนมาก ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ด้านผู้สูงอายุล่วงหน้าโดยเฉพาะกลุ่มภาวะพึ่งพิง (กลุ่มติดบ้านและกลุ่มติดเตียง) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและกำหนดมาตรการที่เกี่ยวข้องเพื่อดูแลและลดการเจ็บป่วยของผู้สูงอายุในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทางกองพยากรณ์สุขภาพ กรมอนามัย จึงดำเนินการพัฒนาแบบจำลองทางสถิติเพื่อพยากรณ์สุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อคาดการณ์การมีภาวะพึ่งพิงของผู้สูงอายุของประเทศไทยใน ๒๐ ปีข้างหน้า โดยใช้ข้อมูลการประเมินความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวัน (ADL) จากฐานข้อมูล Blue Book ของสำนักงานผู้สูงอายุ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ปี ๒๕๖๔ - พ.ศ. ๒๕๖๗ มีข้อมูลผู้สูงอายุจำนวน ๑,๔๙๑,๘๘๑ ราย มาวิเคราะห์สัดส่วนการมีภาวะพึ่งพิง และพยากรณ์ภาวะพึ่งพิงของผู้สูงอายุ ใน ๒๐ ปีข้างหน้าของประเทศไทย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภavana ๔ ของกลุ่มผู้สูงอายุเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นการสนับสนุนสุขภาพจิตและร่างกายของผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาสุขภาพจิต เช่น ความเครียด ความซึมเศร้า และความวิตกกังวล การฝึกปฏิบัติตามหลักภavana ๔ ช่วยในการเสริมสร้างสุขภาพจิตที่ดีและลดปัญหาดังกล่าวได้อย่าง

^๓ พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑-๒/๑-๒.

^๔ พ.ร. (ไทย) ๒๕/๓๖/๒๒.

มีประสิทธิภาพเพื่อนำผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นการฝึกสมาธิและสติช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุขและความพึงพอใจในชีวิต ทำให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขมากขึ้นมา เสริมสร้างการส่งเสริมสุขภาวะให้ผู้สูงอายุได้ฝึกปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้ได้อย่างยั่งยืนอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือจังหวัดชลบุรี
๒. เพื่อศึกษาการพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภานา ๔
๓. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภานา ๔ ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในด้านเนื้อหาเอกสารการวิจัยเชิงคุณภาพ^๕ และสัมภาษณ์ (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึก^๖ (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภานา ๔ โดยการพิจารณาตามหัวข้อดังนี้คือ

- ๑) การสัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้เฒ่าชาญ ด้านภานา ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม และผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการเทศบาลเมืองหนองปรือและสาธารณสุขอำเภอบางละมุงฯเพื่อทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภานา ๔ ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือจังหวัดชลบุรี
- ๒) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งการสังเกตแต่ไม่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้ตัว (In-depth Interview) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative)โดยการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive) แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อการศึกษาถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในรูปแบบต่างๆ
- ๓) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (ภาคสนาม)
- ๔) จัดกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย
- ๕) ประเมินผลจากการเก็บข้อมูล

^๕ รศ.ดร.สุภาภรณ์ สุตหนองบัว, ลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ, (คณะสาธารณสุขศาสตร์: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ม.ป.พ.: ม.ป.ป.).

^๖ การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นวิธีการที่ใช้กันโดยทั่วไปในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้ถูกสัมภาษณ์โดยการเชิญให้ผู้ถูกสัมภาษณ์บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวข้องกับตัวเองโดยละเอียดอย่างเจาะลึก.

๖) วิเคราะห์และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การปฏิบัติงานภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ด้วยเครื่องมือวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบและเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและอนุมัติจากผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informant) จำนวน ๒๕ คน เป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มผู้สูงอายุที่สมัครใจร่วมโครงการจำนวน ๑๖ คน

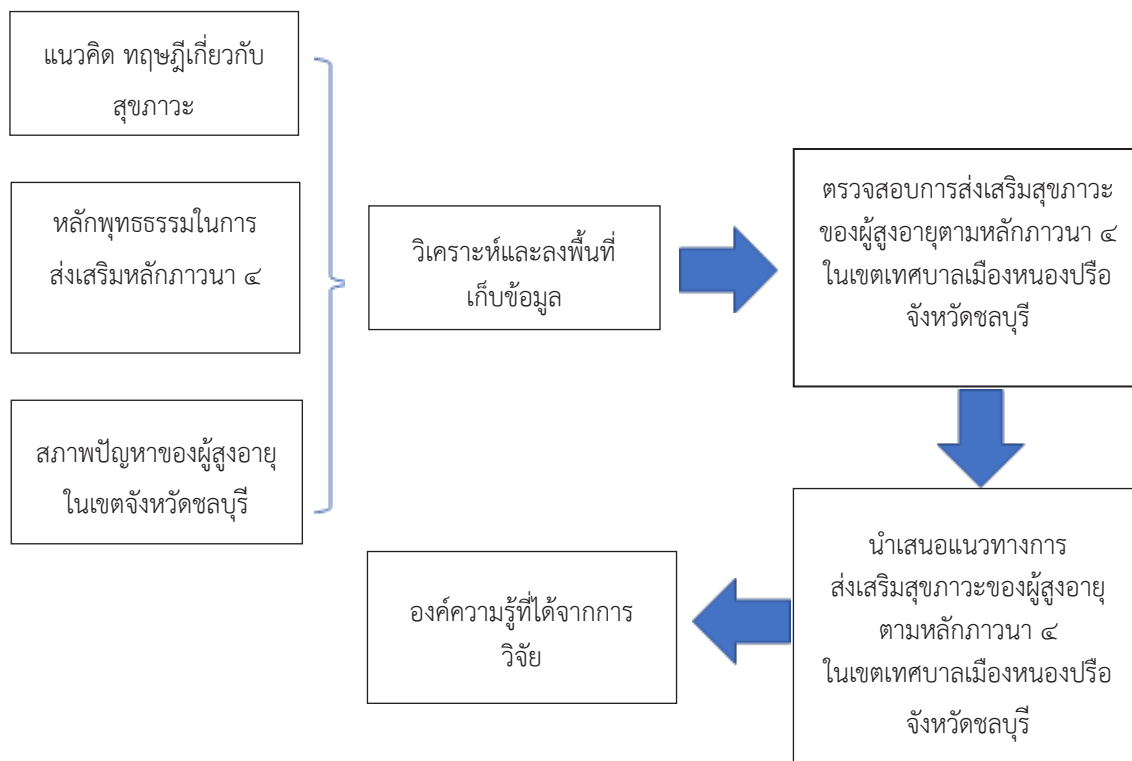
๒) กลุ่มนักวิชาการ ๕ คน จากเทศบาลเมืองหนองปรือ ๔ คน จากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอบางละมุง ๑ คน)

๓) ผู้ทรงคุณวุฒิ ๔ ท่าน

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากตำราวิชาการและวิจัยข้อมูลในด้านเนื้อหาเอกสารและสัมภาษณ์ (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึก (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔ เขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เพื่อใช้เป็นฐานวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔ ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี” จากที่ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ผลการวิจัย

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนามของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๕ คน สามารถสรุปผลได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

๑.๑ ระบุบทบาทและความสำคัญของกลุ่มตัวอย่าง การแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามบทบาทช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงบริบทและความต้องการเฉพาะของแต่ละกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุเป็นตัวแทนของประชากรกลุ่มใหญ่ที่ต้องการการสนับสนุนด้านความเป็นอยู่ ขณะที่นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงวิชาการและแนวทางการพัฒนา

๑.๒ วิเคราะห์ความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลที่ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างในแง่ของความสนใจและความต้องการร่วมกัน เช่น การสนับสนุนการพัฒนาในพื้นที่ชุมชน หรือการสร้างโครงการที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุโดยได้รับข้อมูลเชิงลึกจากนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ

๑.๓ ให้คำแนะนำและแนวทางปรับปรุงในอนาคต ผลการวิเคราะห์เสนอว่า การนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ควรคำนึงถึงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม เช่น การสร้างโครงการที่มีการบูรณาการข้อมูลจากผู้สูงอายุและมุมมองเชิงวิชาการ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ครอบคลุมและยั่งยืนซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูล

แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมจากกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายเพื่อพัฒนาทั้งเชิงนโยบายและการปฏิบัติที่ตอบสนองต่อความต้องการจริงในชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) สภาพปัญหาสุขภาวะของผู้สูงอายุในในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือจังหวัดชลบุรี

สภาพปัญหาสุขภาวะของผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและต้องการการดูแลอย่างเร่งด่วน เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุในพื้นที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะยังคงมีข้อจำกัดในหลายด้าน เช่น การเดินทาง ค่าใช้จ่าย และความเหมาะสมของกิจกรรมที่จัดขึ้นปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุในพื้นที่นี้รวมถึงปัญหาสุขภาพร่างกายที่เกิดจากโรคเรื้อรัง ความโดดเดี่ยวทางสังคม และการขาดการสนับสนุนจากครอบครัวหรือชุมชน นอกจากนี้การจัดการสุขภาวะในระดับเทศบาลยังพบว่าข้อจำกัดในด้านทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการวางแผนและดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ จากการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาสุขภาวะของผู้สูงอายุซึ่งมีนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แสดงความเห็นไว้สรุปได้ว่าการบูรณาการหลักภavana ๔ ในการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างสมดุลในชีวิตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่มีความสุขและสงบ แต่ยังช่วยสร้างผลดีต่อชุมชนโดยรวม การดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักภavana ๔ นี้ จึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนและส่งเสริมอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย การบูรณาการหลักภavana ๔ ในการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างสมดุลในชีวิตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่มีความสุขและสงบ แต่ยังช่วยสร้างผลดีต่อชุมชนโดยรวม การดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักภavana ๔ นี้จึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนและส่งเสริมอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย การบูรณาการหลักภavana ๔ ในการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างสมดุลในชีวิตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่มีความสุขและสงบ แต่ยังช่วยสร้างผลดีต่อชุมชนโดยรวม การดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักภavana ๔ นี้จึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนและส่งเสริมอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย

๒) การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔

การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ เป็นแนวทางที่ผสมผสานหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ากับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม โดยหลักภavana ๔ ประกอบด้วยกายภavana (การพัฒนาร่างกาย), ศีลภavana (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภavana (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภavana (การพัฒนาปัญญา) ซึ่งทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างสมดุลในชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นตามหลักภavana ๔ มุ่งเน้นการเสริมสร้างสุขภาวะในทุกมิติ เช่น การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย การฝึกสมาธิและสติ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

และการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนปัญญา กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีขึ้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความสุขในชีวิตประจำวันการนำหลักภavana ๔ มาใช้ในการพัฒนา กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุจึงเป็นแนวทางที่มีคุณค่าและเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับการดูแลผู้สูงอายุอย่างครบถ้วนและยั่งยืนหากต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักภavana ๔

๓) แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภavana ๔ ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี

การส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ เป็นแนวทางที่มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกมิติ หลักภavana ๔ ประกอบด้วย กายภavana (การพัฒนาร่างกาย), ศิลภavana (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภavana (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภavana (การพัฒนาปัญญา) ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสมดุลในชีวิตของผู้สูงอายุเป็นแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภavana ๔ ในพื้นที่นี้มุ่งเน้นการพัฒนากิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกายที่เหมาะสม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน การฝึกสมาธิและสติ รวมถึงการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนปัญญา กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีขึ้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความสุขในชีวิตประจำวันการนำหลักภavana ๔ มาใช้ในการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. กล่าวว่า แนวทางแรกที่เน้นการเสริมสร้างสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุให้แข็งแรงและพร้อมต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ อาจเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสุขภาพ เช่น การเดินทางที่ไม่สะดวกหรือการขาดโอกาสในการออกกำลังกาย^๗

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี พบว่า การนำหลักภavana ๔ ซึ่งประกอบด้วย กายภavana (การพัฒนาร่างกาย), ศิลภavana (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภavana (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภavana (การพัฒนาปัญญา) มาใช้ในการพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ดีในหลายมิติ ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความสัมพันธ์ในชุมชนด้านกายภavanaโดยการกำหนดกิจกรรมที่เน้นการพัฒนา ร่างกาย เช่น การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย การดูแลสุขภาพพื้นฐาน และการทำกิจกรรมกลางแจ้ง

^๗ สัมภาษณ์, พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงและลดความเสี่ยงของโรคเรื้อรังในผู้สูงอายุด้านศิลปวัฒนธรรมในการส่งเสริมความประพฤติที่ดีงามผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ การฟังธรรม และการปฏิบัติสมาธิ ช่วยสร้างความสงบสุขในจิตใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน ด้านจิตวิทยามีกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เช่น การฝึกสมาธิ การทำงานอดิเรกที่ช่วยให้จิตใจสงบ และการเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างความสุข ช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ และด้านปัญญาภวานาทำการเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาผ่านการอบรมหรือกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ เช่น การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ การอ่านหนังสือ หรือการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักภวานา ๔ ในการพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะในทุกมิติ แต่ยังช่วยสร้างความยั่งยืนและความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังผู้วิจัยจะได้อธิบายตามวัตถุประสงค์ต่อไป

๑) สภาพปัญหาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือจังหวัดชลบุรี

สภาพปัญหาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี มีความซับซ้อนและต้องการการจัดการอย่างเร่งด่วน เนื่องจากผู้สูงอายุในพื้นที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะยังคงมีข้อจำกัดในหลายด้าน เช่น สุขภาพร่างกายที่เสื่อมโทรม ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และการขาดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุ นอกจากนี้การจัดการสุขภาวะในระดับเทศบาลยังพบว่ามีข้อจำกัดในด้านทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการวางแผนและดำเนินกิจกรรม ปัจจุบันมีการจัดกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ แต่จำนวนผู้เข้าร่วมยังคงน้อยเมื่อเทียบกับประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด เนื่องจากกิจกรรมที่จัดขึ้นยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริงการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ซึ่งปัญหาของผู้สูงอายุสามารถแบ่งออกเป็นหลายด้านที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของพวกเขา ได้แก่ ปัญหาสุขภาพร่างกายโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และโรคหลอดเลือดสมองภาวะกระดูกพรุน ซึ่งทำให้กระดูกเปราะและหักง่ายปัญหาการกลืนลำบากและสำลักบ่อย ปัญหาสุขภาพจิตความเครียด วิตกกังวล และภาวะซึมเศร้าความรู้สึกว่าเหงาหรือกลัวการถูกทอดทิ้ง ปัญหาด้านความจำและสมองภาวะสมองเสื่อม เช่น โรคอัลไซเมอร์ ซึ่งส่งผลต่อความทรงจำและพฤติกรรมปัญหาด้านโภชนาการภาวะทุพโภชนาการจากการรับประทานอาหารไม่ครบถ้วนหรือไม่เหมาะสมปัญหาด้านสังคมการขาดการยอมรับหรือความสำคัญในชุมชนหลังเกษียณการขาดกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ในชุมชนและปัญหาด้านเศรษฐกิจค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพและการดำรงชีวิตที่สูงขึ้น

๒) การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔

การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔ ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกมิติ หลักภาวนา ๔ ประกอบด้วย กายภาวนา (การพัฒนาร่างกาย), ศีลภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างสมดุลในชีวิตและเสริมสร้างสุขภาวะในด้ายกายภาวนาต้องทำกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาร่างกาย เช่น การออกกำลังกายที่เหมาะสม การดูแลสุขภาพพื้นฐาน และการทำกิจกรรมกลางแจ้ง ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงของร่างกาย ลดความเสี่ยงจากโรคเรื้อรัง และเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ด้านศีลภาวนา การส่งเสริมความประพฤติที่ดีงามผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ การฟังธรรม และการปฏิบัติสมาธิ ช่วยสร้างความสงบสุขในจิตใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน ด้านจิตภาวนา ซึ่งกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เช่น การฝึกสมาธิ การทำงานอดิเรกที่ช่วยให้จิตใจสงบ และการเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างความสุข ช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ และด้านปัญญาภาวนา การเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาผ่านการอบรมหรือ มรรคความรู้ในชุมชน ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักภาวนา ๔ ในการพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะในทุกมิติ แต่ยังช่วยสร้างความยั่งยืน

๓) แนวทางการส่งเสริมสุขภาพตามหลักภาวนา ๔ ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือจังหวัดชลบุรี

แนวทางการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔ ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี เป็นการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คืออริยสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกมิติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสมดุลในชีวิตและเสริมสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืนในชุมชน แนวทางดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น ๔ ด้านตามหลักภาวนา ๔ ดังนี้

๑) กายภาวนา (การพัฒนาร่างกาย) ส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพร่างกาย เช่น การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย การจัดกิจกรรมกลางแจ้ง และการดูแลสุขภาพพื้นฐาน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีร่างกายที่แข็งแรงและลดความเสี่ยงจากโรคเรื้อรัง

๒) ศีลภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ) จัดกิจกรรมที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรม เช่น การสวดมนต์ การฟังธรรม และการปฏิบัติสมาธิ รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและจิตอาสา เพื่อสร้างความสงบสุขในจิตใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน

๓) จิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) สนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เช่น การฝึกสมาธิ การทำงานอดิเรกที่ช่วยให้จิตใจสงบ และการเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างความสุข เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และลดความเครียด

๔) ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาผ่านกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ เช่น การอบรม การอ่านหนังสือ การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า

แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔ ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกมิติ โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน หลักภาวนา ๔ ประกอบด้วย กายภาวนา (การพัฒนาร่างกาย), ศิลภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) ซึ่งแนวทางดังกล่าวช่วยส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต และ ความสมดุลในชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืนการส่งเสริมด้าน กายภาวนา มุ่งเน้นการพัฒนาร่างกายผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย เช่น การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพเบื้องต้น และกิจกรรมกลางแจ้ง เพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงของร่างกาย ด้าน ศิลภาวนา มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมผ่านการสวดมนต์ การปฏิบัติธรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งช่วยสร้างความสงบสุขในจิตใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนในด้าน จิตภาวนา แนวทางการพัฒนาจิตใจประกอบด้วย กิจกรรมที่ช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ เช่น การฝึกสมาธิ การทำนอติเรกที่สงบ หรือการปลูกต้นไม้ ส่วน ปัญญาภาวนา เน้นการเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาผ่านการอบรม การศึกษาเทคโนโลยีใหม่ ๆ และการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าแนวทางเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะในทุกด้าน แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีในชุมชนและความยั่งยืนในคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังช่วยให้การส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภาวนา ๔ ประสบความสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔ ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกมิติ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การนำหลักภาวนา ๔ ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา (การพัฒนาร่างกาย), ศิลภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) มาใช้ในการพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ สามารถสร้างผลลัพธ์และคุณภาพที่ดีในหลายด้าน ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นถึงผลการวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่มีความสอดคล้องกันและมีความต่างจากงานวิจัยอื่น ๆ อันจะนำมาแสดงบทวนเพื่ออภิปรายผลการวิจัยดังนี้

๑) สภาพปัญหาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและต้องการการจัดการอย่างเร่งด่วน เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุในพื้นที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะยังคงมีข้อจำกัดในหลายด้าน เช่น สุขภาพร่างกายที่เสื่อมโทรม ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และการขาดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุในพื้นที่นี้รวมถึงปัญหาสุขภาพเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และโรคหัวใจ ซึ่งเป็นปัญหาที่พบได้บ่อยในกลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากนี้ความโดดเดี่ยวทางสังคมและการขาดการสนับสนุนจากครอบครัวหรือชุมชนยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญ การจัดการสุขภาวะในระดับเทศบาลยังพบว่ามีข้อจำกัดในด้านทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการวางแผนและดำเนินกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์วัลลภ วลฺโล (เจสระ) ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “การพัฒนาจิตเพื่อลดความยึดติดในมิติทางพระพุทธศาสนา” พบว่า การพัฒนาจิตในความเข้าใจของคนส่วนใหญ่จะถือเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล และเกี่ยวข้องโดยตรงกับศาสนา แต่ความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ทำให้ความต้องการพัฒนาจิตมีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาจิตในรูปแบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมเมือง ความต้องการคำอธิบายในเชิงเหตุผล เช่น สาเหตุของความไม่พอดี ความยึดติด ไม่ยอมปล่อย ไม่ยอมวาง การแก่งแย่งทำให้คนพยายามหาวิธีในการพัฒนาจิตขึ้นมากมาย แต่ส่วนใหญ่ก็จะมีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญพระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมะที่ใช้รักษาใจไว้สองอย่างคือ หนึ่ง ฝึกใจของเราให้สงบนิ่งด้วยการทำสมาธิ และสอง ฝึกปัญญาของเราให้เกิดการรอบรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับตัวเรา เวลาเมื่อไรมากระทบ จะได้เกิดการปล่อยวาง เมื่อใช้ทั้งสองอย่างมารวมกัน ก็เป็นการใช้ทั้งสมาธิและปัญญาควบคุมใจให้หนักแน่น ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวการพัฒนาจิตและปัญญาเพื่อให้รู้เท่าทันธรรมชาติและความจริงของชีวิต รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ และเพื่อลดละความยึดติดจากสุขหรือทุกข์ จะทำให้ใจสงบและร่มเย็น สามารถช่วยป้องกันและลดความเครียดและความทุกข์ลงได้ ทำให้ใจและกายมีความปกติและแข็งแรง มีสุขภาวะทางกายจิต สังคม และปัญญา มีพลังในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยสติ” ซึ่งมีผลการวิจัยที่มีความสอดคล้องกันกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระภูษิสสระ ปณฺญาโชโต (มียศ) การเสริมสร้างสุขภาวะตามหลักภวนา ๔ ของผู้สูงอายุในตำบลยางฮอม อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น พบว่า (๑) สภาพปัญหาและการจัดการด้านสุขภาวะของผู้สูงอายุในตำบล ยางฮอม อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น มีการจัดการสุขภาวะมี ๔ แนวทาง ได้แก่ ๑) การจัดการ

“ พระสมุห์วัลลภ วลฺโล (เจสระ), “การพัฒนาจิตเพื่อลดความยึดติดในมิติทางพระพุทธศาสนา”, วารสารพุทธจิตวิทยา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙) : บทคัดย่อ.

สุขภาพทางกาย มีการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพทางกาย และออกกำลังกายแก่ผู้สูงอายุ ๒) การจัดการสุขภาพทางจิต โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ และสร้างกำลังใจให้แก่ผู้สูงอายุ ๓) การจัดการสุขภาพทางสังคม โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่นในสังคม และ ๔) การจัดการสุขภาพทางจิตวิญญาณ โดยการ จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรัก และให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ การจัดการทั้ง ๔ ด้านนี้ กระทำโดย รัฐ ชุมชน และครอบครัวของผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ (๒) การสร้างกระบวนการเสริมสร้างสุขภาพตามหลักภavana ๔ ของผู้สูงอายุ ในตำบล ยางฮ่อม อำเภอขุนตาล จังหวัด เชียงราย ได้แก่ ๑) กายภavana ฝึกพัฒนาให้ผู้สูงอายุกำนั่งและทำให้ตนเองมีร่างกายที่แข็งแรง มีสุขภาพที่ดี ๒) สีลภavana ฝึกให้ผู้สูงอายุสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้สูงอายุกับสังคม ๓) จิตภavana พัฒนาจิตใจผู้สูงอายุ ๒ ระดับ คือ เสริมสร้างกำลังใจการสร้างทัศนคติ ด้านบวกให้แก่ผู้สูงอายุ และสร้างคุณธรรมให้กับจิตใจ และ ๔) ฝึกพัฒนาให้ผู้สูงอายุสามารถเกิดการ เรียนรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมควบคู่กันไป^๙

๒) การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลในชีวิตของผู้สูงอายุผ่านการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา หลักภavana ๔ ประกอบด้วย กายภavana (การพัฒนาร่างกาย), สีลภavana (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภavana (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภavana (การพัฒนาปัญญา) ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพในทุกมิติ ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความสัมพันธ์ในชุมชนการพัฒนากิจกรรมด้าน กายภavana มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมที่เหมาะสม เช่น การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพพื้นฐาน และการทำกิจกรรมกลางแจ้ง ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงจากโรคเรื้อรังและเพิ่มคุณภาพชีวิต ด้านศีลภavana เน้นการปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ การฟังธรรม และการปฏิบัติสมาธิ ซึ่งช่วยสร้างความสงบสุขในจิตใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนในด้าน จิตภavana กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เช่น การฝึกสมาธิ การทำงานอดิเรกที่ช่วยให้จิตใจสงบ และการเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างความสุข ช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ ส่วนปัญญาภavana เน้นการเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาผ่านการอบรม การศึกษาเทคโนโลยีใหม่ ๆ และการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระกองสี พรม-โพธิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตตามหลักภavana ๔ ในพระพุทธศาสนา” พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักภavana ๔ ในพระพุทธศาสนา ในขั้นของ (๑) กายภavana คือ การพัฒนาอินทรีย์ที่ต้องติดต่อกับสิ่งภายนอกอย่างชาญฉลาด ไม่เป็นทุกข์เพราะการเข้าไปเกี่ยวข้อง

^๙ พระภุชิสสะ ปณฺณาปโชโต (มียศ), “การเสริมสร้างสุขภาพตามหลักภavana ๔ ของผู้สูงอายุ ในตำบลยางฮ่อม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

กับสิ่งเหล่านั้น (๒) ศิลภาวนา คือ กระบวนการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างชาญฉลาดและรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก และสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม (๓) จิตภาวนา ก็คือการมีจิตใจที่พัฒนาให้เข้มแข็ง ไม่ขุ่นมัว มีคุณธรรมมีปัญญาที่ได้จากการฝึกจิตภาวนา ได้แก่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา มีศรัทธา และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, การมีความพร้อมในการทำงาน ได้แก่ ขันติคือมีความอดทน สมาธิคือความมีใจตั้งมั่น อธิษฐานคือมีความเด็ดเดี่ยว วิริยะคือมีความเพียร สติคือมีความระลึกรู้เท่าทันสิ่งรอบข้างที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น ๆ (๔) ปัญญาภาวนา ได้แก่การรับ รู้ และเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงรู้เท่าทันสภาวะความเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิตวิเคราะห์การดำเนินชีวิตตามหลักภาวนา ๔ ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกรอบเป็นกระบวนการให้ผู้ปฏิบัติ ดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายของชีวิตตน คือ ทำให้ถึงประโยชน์ทั้ง ๓ ประการ คือ (๑) ประโยชน์ในปัจจุบันด้วยตน เป็นขั้นที่มองเห็นได้เฉพาะหน้า โดยมีหลักธรรม ๔ คือ ๑) อุฏฐานสัมปทา ๒) อารักขสัมปทา ๓) กัลยาณมิตตตา ๔) สมชีวิตา (๒) ประโยชน์ในชาติหน้า เป็นขั้นที่เลยจากตามองเห็น โดยมีหลักธรรม ๔ ประการ คือ ๑) ศรัทธาสัมปทา ๒) ศีลสัมปทา ๓) จาคสัมปทา ๔) ปัญญาสัมปทา (๓) และประโยชน์อย่างยิ่ง คือขั้นที่หลุดพ้นเป็นอิสระจากความทุกข์ทั้งมวล การส่งเสริมการฝึกจิตตามหลักภาวนา ๔ ในพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาจิตใจของผู้ปฏิบัติ โดยหลักการต่าง ๆ เช่น สติ สัมปะชัญญะ, สมาธิ, วิปัสสนา, และปัญญา เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการฝึกจิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการนำหลักภาวนา ๔ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน^{๑๐}

๓) แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภาวนา ๔ ของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔ ในเขตเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี เป็นการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกมิติ หลักภาวนา ๔ ประกอบด้วย กายภาวนา (การพัฒนาร่างกาย), ศิลภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างสมดุลในชีวิตและเสริมสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืนในชุมชนการส่งเสริมด้าน กายภาวนา มุ่งเน้นการพัฒนาร่างกายผ่านกิจกรรมที่เหมาะสม เช่น การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพเบื้องต้น และกิจกรรมกลางแจ้งเพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงของร่างกาย ด้าน ศิลภาวนา มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมผ่านการสวดมนต์ การปฏิบัติธรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งช่วยสร้างความสงบสุขในจิตใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนในด้าน จิตภาวนา แนวทางการพัฒนาจิตใจประกอบด้วยกิจกรรมที่ช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ เช่น การฝึกสมาธิ

^{๑๐} พระก่องสี ญาณโร (พรหมโพธิ์), “ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตตามหลักภาวนา ๔ ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

การทำงานอดิเรกที่สงบ หรือการปลูกต้นไม้ ส่วน ปัญญาภาวนา เน้นการเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญา ผ่านการอบรม การศึกษาเทคโนโลยีใหม่ ๆ และการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสามารถ ในการปรับตัวและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าแนวทางเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะในทุกด้าน แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีในชุมชนและความยั่งยืนในคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในระยะยาว การบูรณาการความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังช่วยให้ การส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภาวนา ๔ ประสบความสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ มากขึ้น แนวทางนี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ บทความวิจัยของ กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ และวรกร เกรียงไกรศักดิ์ตา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ” พบว่า กิจกรรมการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ๗ กิจกรรมหลักคือ กิจกรรมพบกันประจำเดือน กิจกรรมเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ กิจกรรมกลุ่ม ดูแลกันเอง กิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกาย กิจกรรมสวัสดิการผู้สูงอายุและกิจกรรมสืบสานประเพณี วัฒนธรรม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ๖ ปัจจัย คือ ด้านทุนทรัพยากรบุคคล ด้านเงินทุนในการดำเนินงาน ด้านการสนับสนุนและความร่วมมือจากภาคี เครือข่าย ด้านระบบการบริหารจัดการของชมรมผู้สูงอายุ ด้านบริบทวัฒนธรรมชุมชน และด้าน คุณลักษณะ ของประชาชนในตำบล การสรุปแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะ ผู้สูงอายุสามารถ อธิบายได้ว่าการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุในชุมชนต้องดำเนินการ ภายใต้การสนับสนุนและ ความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายหนุนเสริมการดำเนินการผ่านการจัดการ ระบบการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ ในชุมชน โดยมีกลไกการดำเนินงานคือระบบบริหารจัดการชมรม ผู้สูงอายุ และการดำเนินการอย่างมี ส่วนร่วม โดยมีแกนนำผู้สูงอายุและผู้สูงอายุจิตอาสาในชุมชนเป็นกลไกด้านทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ^{๑๑}

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔ ในเขตเทศบาลเมือง หนองปรือ จังหวัดชลบุรี พบว่า การนำหลักภาวนา ๔ ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา (การพัฒนาร่างกาย), ศิลภาวนา (การพัฒนาความประพฤติ), จิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ), และ ปัญญาภาวนา (การพัฒนา ปัญญา) มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ดีในหลายมิติ ทั้งด้าน สุขภาพกาย สุขภาพจิต และความสัมพันธ์ในชุมชนดังนี้

^{๑๑} กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ และ วรกร เกรียงไกรศักดิ์ตา, “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการ พัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ”, วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๐): บทคัดย่อ.

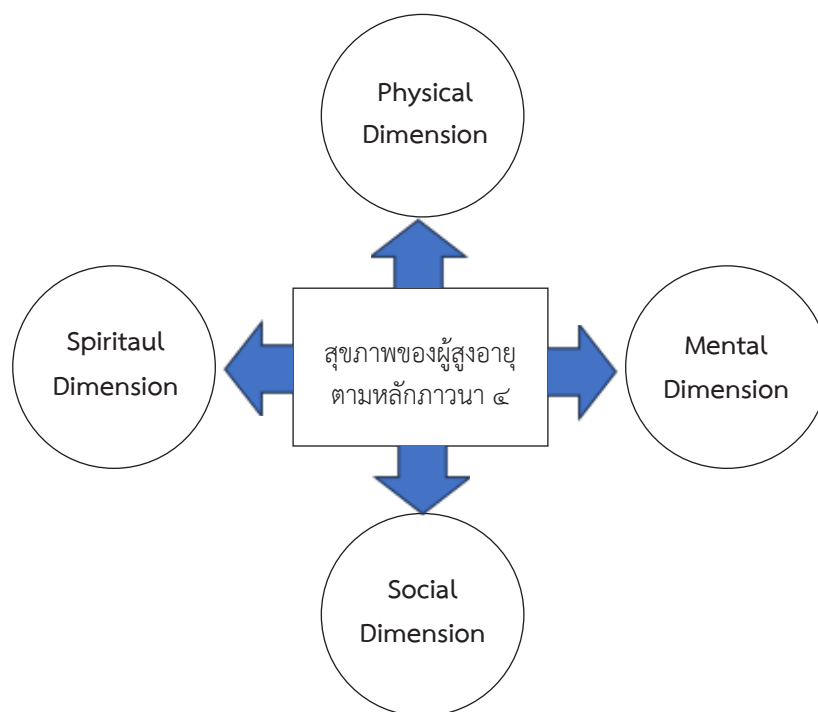
๑. กายภาวนา กิจกรรมที่เน้นการพัฒนาร่างกาย เช่น การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย การทำกิจกรรมกลางแจ้ง และการดูแลสุขภาพพื้นฐาน ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงและลดความเสี่ยงของโรคเรื้อรังในผู้สูงอายุ

๒. ศิลภาวนา การส่งเสริมความประพจน์ที่ต้งามผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ การฟังธรรม และการปฏิบัติสมาธิ ช่วยสร้างความสงบสุขในจิตใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน

๓. จิตภาวนา กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เช่น การฝึกสมาธิ การทำงานอดิเรกที่ช่วยให้จิตใจสงบ และการเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างความสุข ช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์

๔. ปัญญาภาวนา การเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาผ่านการอบรมหรือกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ เช่น การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ การอ่านหนังสือ หรือการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า

ผู้วิจัยขอสรุปประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็นแผนภาพดังนี้

บรรณานุกรม

กุลวดี ไรจน์ไพศาลกิจ และ วรากร เกரியงไกรศักดิ์ดา. “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสู่ภาวะผู้สูงอายุ”. **วารสารสมาคมนักวิจัย**. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๐): บทคัดย่อ.

พระทองสี ญาณธโร (พรมโพธิ์). “ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินชีวิตตามหลักภavana ๔ ในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระภูษิสส ปณฺณปิโธ (เมียศ). “การเสริมสร้างสุขภาวะตามหลักภavana ๔ ของผู้สูงอายุ ในตำบลยางฮอม อำเภอนาดูน จังหวัดเขียงราย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระสมุห์วัลลภ วลฺโล (เจสระ). “การพัฒนาจิตเพื่อลดความยึดติดในมิติทางพระพุทธศาสนา”. **วารสารพุทธ-จิตวิทยา**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙) : บทคัดย่อ.

ภิรมย์ เจริญผล. “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษา ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สุภาพรณ์ สุดหนองบัว, รศ.ดร. **ลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ**. คณะสาธารณสุขศาสตร์: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ม.ป.พ.: ม.ป.ป.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. “**เศรษฐกิจไทย**”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/W7TaS> [๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗].

สัมภาษณ์. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง
The Guidelines to Internal Supervision Process Development of
School under The Angthong Primary Educational Service Area Office

เจนจิรา ศรีชุม*

Kenjira Srichum

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Master of Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

อัจฉรา นียมาภา**

Achara Niyamabha

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Email. : ๗๖๔๗๗๐๑๘@aru.ac.th; Kenjira3333@gmail.com

Received: June 18, 2025

Revised: July 19, 2025

Accepted: July 20, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง (๒) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง จำนวน ๑๖๖ คน และผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ จำนวน ๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓ และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

* นางสาวเจนจิรา ศรีชุม Miss Kenjira Srichum นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

** รศ.ดร.อัจฉรา นียมาภา Assoc.Prof.Dr. Achara Niyamabha อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ผลการวิจัย พบว่า (๑) สภาพปัจจุบัน ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสภาพที่พึงประสงค์ ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปจนถึงน้อยสุด ได้ดังนี้ ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ ด้านปฏิบัติการนิเทศ ด้านประเมินผล ด้านวางแผนการนิเทศ ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน และด้านสร้างขวัญและกำลังใจ (๒) แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ประกอบด้วย ๖ ด้าน พบว่า ในแต่ละด้านมีประเด็นที่ควรพัฒนาเป็นลำดับแรก ดังนี้ (๑) ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ โรงเรียนรายงานผลประเมินการนิเทศภายใน เสนอข้อมูลต่อหน่วยงานต้นสังกัด (๒) ด้านปฏิบัติการนิเทศ ผู้บริหารโรงเรียนมีการนิเทศติดตามด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ (๓) ด้านประเมินผล ผู้รับการนิเทศรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานหลังจากการนิเทศ ภายในโรงเรียน (๔) ด้านวางแผนการนิเทศ โรงเรียนแต่งตั้งคณะดำเนินงานนิเทศภายใน โดยหน้าที่การดำเนินงานอย่างชัดเจน (๕) ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน โรงเรียนจัดลำดับความสำคัญของปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการ (๖) ด้านสร้างขวัญและกำลังใจ ผู้บริหารหรือผู้นิเทศ ยกย่องชมเชยโดยการมอบรางวัล ให้กับผู้ผ่านการนิเทศ หรือผู้ที่มีคะแนนการนิเทศสูง

คำสำคัญ: แนวทาง; การพัฒนาการนิเทศ; การนิเทศภายในสถานศึกษา;

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา; สถานศึกษา

Abstracts

The purpose of this research was to (1) study the current and desired conditions of the internal supervision processes in schools under the Ang Thong Primary Educational Service Area Office and (2) propose guidelines for the development of these processes. The sample group consisted of 166 school administrators, deputy academic administrators, or heads of academic departments in schools under the Ang Thong Primary Educational Service Area Office, and 5 experts who were interviewed. The research tools included a questionnaire with a reliability coefficient of 0.93 and a semi-structured interview guide. Data were analyzed using percentages, means, standard deviations, and content analysis.

The research findings revealed that (1) the current state of the internal supervision process in schools under the Ang Thong Primary Educational Service Area Office was at a medium level, while the desired state was at the highest level. When examining each aspect, the average scores ranged from highest to lowest as follows: (1) Improvement and reporting of supervision results, (2) Supervision operation, (3) Evaluation, (4) Planning for supervision, (5) Studying the needs for internal supervision in schools, and (6) Fostering morale and encouragement. (2) The proposed guidelines for developing the internal supervision process in schools under the Ang Thong Primary Educational Service Area Office include six areas. In each area, the key issues for immediate development are as follows: (1) Improvement and reporting of supervision results: Schools should report internal supervision evaluation results to the relevant supervisory bodies. (2) Supervision operation: School administrators should regularly supervise and monitor by themselves. (3) Evaluation: Supervised personnel should report their progress resulting from the internal supervision process. (4) Planning for supervision: Schools should appoint a supervision working group with clearly defined roles and responsibilities. (5) Studying the needs for internal supervision in schools: Schools should prioritize issues in line with the needs for problem-solving. (6) Fostering morale and encouragement: Administrators and supervisors should recognize and reward teachers who successfully undergo supervision or those with high supervision scores.

Keywords: Guidelines; Supervision Development; Supervision within Educational Institutions; Internal Supervision Process; Schools

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มีเจตนารมณ์ให้ “การศึกษา” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยการจัดการศึกษาดังกล่าว จะต้องให้ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกันในการที่ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ^๑ ดังนั้น

^๑ ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, *ก้าวข้ามขีดจำกัดสู่สหัสวรรษแห่งคุณภาพ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), ๒๕๕๘), หน้า ๓.

โรงเรียนจึงมีการกำหนดขอบข่ายการบริหารงานในสถานศึกษาไว้ ๔ งาน ได้แก่ งานบริหารงานวิชาการ งานบริหารงานบุคคล งานบริหารงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนที่ต้องรับผิดชอบโดยตรง โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการจัดการศึกษา^๒

การนิเทศการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากการนิเทศเป็นเครื่องมือที่จะช่วยส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาวิชาชีพ พัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งจะมีผลโดยตรงกับการพัฒนาผู้เรียน และปรับปรุงประสิทธิภาพการศึกษา ช่วยให้ครูเกิดความงอกงามทางวิชาชีพการศึกษา โดยการแนะนำ ช่วยเหลือจากผู้นิเทศไปสู่ผู้รับการนิเทศ^๓ จึงถือว่าการนิเทศการศึกษาเป็นการร่วมมือระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยให้ความช่วยเหลือ ปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่วางไว้

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครูและบุคลากรในสถานศึกษาในการให้คำแนะนำช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้ร่วมงานเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริม สนับสนุน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^๔ ดังนั้น งานนิเทศภายในจึงเป็นภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียนที่จะช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตรงตามความต้องการ และสอดคล้องกับหลักสูตร ด้วยเทคนิควิธีการที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ ปฏิบัติงานด้วยความมั่นใจ มีขวัญและกำลังใจดี มีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง^๕

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษา และแนวทางการส่งเสริมกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษา

^๒ อุมพร เขื่อนอก, “แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ, ๒๕๖๓), หน้า ๑.

^๓ เสาวณี สิริสุขศิลป์, *ภาวะผู้นำทางการนิเทศศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๔), หน้า ๓.

^๔ ศิริเดช เทพศิริ, “การพัฒนาตัวบ่งชี้ทัศนคติเชิงบวกต่อการนิเทศของครู”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๒๑.

^๕ จูไรรัตน์ สุดรุ่ง, *การนิเทศภายในโรงเรียน*, (กรุงเทพมหานคร: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑.

แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฯ ๕๕๗

ในการนำแนวทางการส่งเสริมกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษาไปดำเนินการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานของครู และบุคลากรในสถานศึกษาพัฒนาขึ้น ครูและบุคลากรในสถานศึกษาได้รับคำชี้แนะหรือการนิเทศภายในจากผู้อำนวยการโดยเฉพาะ จึงจะทำให้สามารถปรับปรุงแก้ไขปัญหามาได้ เพื่อส่งผลให้การยกระดับคุณภาพของครูในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้คุณภาพของผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ในระดับที่สูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง
๒. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ปีการศึกษา ๒๕๖๕ จาก ๑๔๒ โรงเรียน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๑๔๒ คน รองผู้บริหารฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการ จำนวน ๑๔๒ คน รวมประชากรทั้งสิ้นจำนวน ๒๘๔ คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และรองผู้บริหารฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ปีการศึกษา ๒๕๖๕ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบหากกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, ๑๙๗๐, pp. ๖๐๗ - ๖๑๐, อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๕๖, หน้า ๓๗ - ๔๓) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๖๖ คน และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดจำแนกตามอำเภอของสถานศึกษา และคำนวณตามสัดส่วนจำแนกตามอำเภอ ๗ อำเภอในจังหวัดอ่างทอง ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอไชโย อำเภอป่าโมก อำเภอโพธิ์ทอง อำเภอวิเศษชัยชาญ อำเภอสว่างแก้ว และอำเภอแสวงหา

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามประกอบด้วย ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง โดยใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating scale)

๓. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๓.๑ ดำเนินการสร้างแบบสอบถามโดยศึกษาเอกสาร รายงานการวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา การนิเทศภายในสถานศึกษา บริบทของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย มาสร้างแบบสอบถาม และนำเสนอเพื่อให้ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง

๓.๒ นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ คน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง ๐.๘๐ - ๑.๐๐

๓.๓ แบบสอบถามปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่ประชากรที่เก็บข้อมูลจริง จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๓

๓.๔ ปรับปรุงแก้ไขและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากร

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๑ ผู้วิจัยขอออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาเพื่อส่งถึงผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้างานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง จำนวน ๑๖๖ คน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ดำเนินการรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย () และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อวิเคราะห์หาค่าความแตกต่างของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ การนิเทศภายในสถานศึกษา โดยใช้วิธี Modified Priority Needs Index (PNI_{modified})

ขั้นตอนที่ ๒ การนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารหน่วยงานทางการศึกษา จำนวน ๑ คน ศึกษาพิเศษ จำนวน ๑ คน และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๓ คน ได้มาโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาจากผู้ที่มีคุณสมบัติ ประกอบด้วย

๑.๑ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารหน่วยงานทางการศึกษา และศึกษานิเทศก์ (มีประสบการณ์ในการบริหารด้านบริหารหน่วยงานทางการศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี) และผู้บริหารสถานศึกษา (มีประสบการณ์ในการบริหารด้านบริหารสถานศึกษา ไม่น้อยกว่า ๕ ปี)

๑.๒ มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง พัฒนาจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นแนวทางเพื่อสร้างแบบสอบถาม

๓. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

๓.๑ ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร บทความ ตำรา หนังสือที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ สร้างแบบสอบถามแบบกึ่งสัมภาษณ์

๓.๓ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

๓.๔ ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาให้เรียบร้อย จากนั้นจึงนำไปใช้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเก็บข้อมูลจริงต่อไป

๔. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยขอออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบสัมภาษณ์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาเพื่อส่งถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๕ คน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

๔.๒ ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ส่งถึงผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยตนเองพร้อมนัดหมายวัน เวลาในการสัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัน เวลาที่นัดหมาย

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปสาระสำคัญจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง โดยภาพรวม

กระบวนการนิเทศภายใน ของสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ค่า PNI
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๑. ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน	๓.๓๖๙	๐.๓๓	ปานกลาง	๔.๕๓๙	๐.๒๗	มากที่สุด	๐.๔๓๗ ^๕
๒. ด้านวางแผนการนิเทศ	๓.๓๖๕	๐.๓๒	ปานกลาง	๔.๕๔๐	๐.๒๘	มากที่สุด	๐.๓๕๕ ^๔
๓. ด้านปฏิบัติการนิเทศ	๓.๓๕๗	๐.๓๕	ปานกลาง	๔.๕๗๒	๐.๒๕	มากที่สุด	๐.๓๖๒ ^๒
๔. ด้านสร้างขวัญและกำลังใจ	๓.๓๙๗	๐.๓๖	ปานกลาง	๔.๕๖๐	๐.๒๗	มากที่สุด	๐.๓๔๒ ^๖
๕. ด้านประเมินผล	๓.๓๖๑	๐.๓๙	ปานกลาง	๔.๕๖๙	๐.๒๖	มากที่สุด	๐.๓๖๐ ^๓
๖. ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ	๓.๓๔๑	๐.๓๓	ปานกลาง	๔.๕๖๙	๐.๓๓	มากที่สุด	๐.๓๖๘ ^๑
ภาพรวม	๓.๓๗	๐.๓๓	ปานกลาง	๔.๕๖	๐.๑๘	มากที่สุด	๐.๓๕

จากตาราง พบว่า สภาพปัจจุบันของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๓๗, S.D. = ๐.๓๓) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสร้างขวัญและกำลังใจ ($\bar{X}$ = ๓.๓๙๗, S.D. = ๐.๓๖) รองลงมา คือ ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน ($\bar{X}$ = ๓.๓๖๙, S.D. = ๐.๓๓) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ ($\bar{X}$ = ๓.๓๔๑, S.D. = ๐.๓๓) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๕๖, S.D. = ๐.๑๘) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านปฏิบัติการนิเทศ ($\bar{X}$ = ๔.๕๗๒, S.D. = ๐.๒๕) รองลงมา คือ ด้านประเมินผล ($\bar{X}$ = ๔.๕๖๙, S.D. = ๐.๒๖) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน

แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฯ ๕๕๑

($\bar{X} = ๔.๕๓๙$, S.D. = ๐.๒๗) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับ ความต้องการจำเป็นของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ภาพรวมมีค่าเท่ากับ ๐.๓๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ ด้านปฏิบัติการนิเทศ ด้านประเมินผล ด้านวางแผนการนิเทศ ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน และด้านสร้างขวัญและกำลังใจ

๒. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง

ทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง เรียงจากมากไปน้อย ทั้ง ๖ ด้าน ดังนี้

๑) แนวทางด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ

๑.๑ โรงเรียนกำกับติดตามการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดประชุมหลังจากการดำเนินการนิเทศอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อสรุปปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

๑.๒ โรงเรียนสอบถามความคิดเห็น และความต้องการจากผู้รับการนิเทศ และประมวลผลลัพธ์ที่ได้ เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไข

๑.๓ โรงเรียนรวบรวมปัญหาที่เกิดจากการประเมินผล และรายงานผลแต่ละชั้นตอนทั้งก่อนระหว่างและหลังดำเนินการนิเทศ เพื่อสรุปผลสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

๑.๔ โรงเรียนจัดประชุมเพื่อกำหนดวิธีการในการแก้ไขปัญหามาจากการนิเทศภายใน

๑.๕ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการแก้ไข

๑.๖ โรงเรียนรายงานผลการนิเทศภายในต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อสรุปผลการดำเนินงานของโรงเรียน

๒) แนวทางด้านปฏิบัติการนิเทศ

๒.๑ โรงเรียนนำนโยบายจากต้นสังกัด มาปรับใช้ในการกำหนดกิจกรรม

๒.๒ โรงเรียนเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนได้เสนอความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน และกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมในการนิเทศภายในร่วมกัน

๒.๓ โรงเรียนสื่อนำเทคโนโลยี รวมถึงสื่อวัสดุอุปกรณ์เข้ามาปรับใช้เพื่ออำนวยความสะดวก

๒.๔ โรงเรียนดำเนินการนิเทศตามแผนการนิเทศ และจัดทำเล่มนิเทศ เพื่อบันทึกผลการนิเทศในแต่ละครั้งไว้เป็นหลักฐาน และรายงานผลความก้าวหน้าของแต่ละคน

๒.๕ ผู้บริหารเข้านิเทศติดตามครูและบุคลากรในโรงเรียนด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ

๒.๖ ผู้บริหาร รับฟังความคิดเห็นจากครูและบุคลากรในโรงเรียน เปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความคิดเห็น และเสนอแนวทางในการดำเนินการนิเทศ

๓. แนวทางด้านประเมินผล

๓.๑ โรงเรียนจัดทำบันทึกรายงานผลการนิเทศรายบุคคลให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อรวบรวมผลการประเมิน และนำผลการประเมินมาวิเคราะห์หาข้อบกพร่อง และหาแนวทางแก้ไขต่อไป

๓.๒ โรงเรียนประเมินผลการนิเทศเป็นระยะ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องในกระบวนการทำงาน

๓.๓ โรงเรียนสอบถามความคิดเห็น และความพึงพอใจของคณะครูผู้รับการนิเทศเป็นประจำ เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา

๓.๔ โรงเรียนจัดประชุมผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียน หลังเสร็จสิ้นการประเมินในปีการศึกษา เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหา และหาแนวทางการแก้ไข

๓.๕ โรงเรียนสรุปผลการนิเทศ และแจ้งผลการนิเทศต่อผู้รับการนิเทศ โดยผู้นิเทศต้องคอย ประเมินความก้าวหน้าของผู้รับการนิเทศอยู่เสมอ

๓.๖ ผู้รับการนิเทศนำผลจากการนิเทศไปพัฒนาแก้ไขปรับปรุงในครั้งถัดไป และรายงานผลความก้าวหน้าในการปรับปรุงแก้ไขให้แก่ผู้ประเมินรับทราบ

๔) แนวทางด้านวางแผนการนิเทศ

๔.๑ โรงเรียนจัดประชุมเพื่อให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานก่อนเปิดภาคเรียน

๔.๒ โรงเรียนกำหนดให้มีโครงการนิเทศภายใน และดำเนินงานตามโครงการอย่างเป็นระบบ

๔.๓ โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานอย่างชัดเจน

๔.๔ โรงเรียนศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการของโรงเรียนว่ามีความต้องการนิเทศในด้านใดบ้าง

๔.๕ โรงเรียนสร้างความเข้าใจกับบุคลากรในโรงเรียน ให้ทราบถึงวิธีการดำเนินการนิเทศ การติดตาม และประเมินผลที่ชัดเจน

๔.๖ ผู้บริหาร และครูร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการดำเนินการนิเทศภายใน

๕) แนวทางด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน

๕.๑ โรงเรียนสำรวจปัญหาและความต้องการในโรงเรียน ก่อนการดำเนินการนิเทศ

๕.๒ โรงเรียนร่วมกันวิเคราะห์เป้าหมาย และนโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัด

๕.๓ โรงเรียนวิเคราะห์ข้อมูลผลการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนในรอบปีที่ผ่านมา

แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฯ ๕๕๓

๕.๔ โรงเรียนให้ความสำคัญต่อการสำรวจความต้องการการนิเทศ เพื่อที่จะนำไปจัดลำดับความสำคัญในการวางแผนเพื่อการดำเนินการนิเทศภายในต่อไป

๕.๕ โรงเรียนสอบถามความต้องการและความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินการนิเทศภายใน

๕.๖ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู และบุคลากรในโรงเรียน มีส่วนร่วมในการวางแผน จัดลำดับความสำคัญของปัญหา และความต้องการการนิเทศร่วมกัน

๖. แนวทางด้านสร้างขวัญและกำลังใจ

๖.๑ โรงเรียนกำหนดเกณฑ์การประเมินในระดับต่าง ๆ มอบรางวัลให้ครูที่มีผลการนิเทศที่อยู่ในระดับตามเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

๖.๒ ผู้บริหารมีความไว้วางใจครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยมอบหมายงานด้วยความเชื่อใจให้บุคลากรในโรงเรียนสามารถนิเทศกันเองได้ และรายงานผลการนิเทศตามเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด

๖.๓ ผู้บริหารสร้างบรรยากาศที่ดีในโรงเรียน โดยเฉพาะบรรยากาศการอยู่ร่วมกันในโรงเรียน บุคลากรต้องมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน สามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๖.๔ ผู้นิเทศยกย่องชมเชย หรือมีเกียรติบัตรให้แก่ผู้รับการนิเทศ

๖.๕ ครูและบุคลากรต้องมีความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

๑. ผลการวิจัยที่พบว่า ระดับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ๖ ด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ ด้านปฏิบัติการนิเทศ ด้านประเมินผล ด้านวางแผนการนิเทศ ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน และด้านสร้างขวัญและกำลังใจ

๒. แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทองที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็นและสรุปแนวทางออกมาเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของแต่ละด้านทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน ด้านวางแผนนิเทศ ด้านปฏิบัติการนิเทศ ด้านสร้างขวัญและกำลังใจ ด้านประเมินผล และด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

๒.๑ ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ แนวทางการพัฒนา ตามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ โรงเรียนรวบรวมปัญหาที่เกิดจากการประเมินผล และรายงานผลแต่ละขั้นตอนทั้งก่อนระหว่างและหลังดำเนินการนิเทศ เพื่อสรุปผลสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการแก้ไข จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ถูกต้อง และรายงานผลการนิเทศภายในต่อหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชญ์พิริยะ กรุณา^๖ คณะกรรมการดำเนินงานจะมีการสรุปผลการประเมินผล การปฏิบัติการนิเทศ และรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานนิเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริหารทราบความเคลื่อนไหวในการทำงาน และทราบผลการนิเทศว่าเป็นไปในทิศทางใด ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ แจ้งผลการประเมินผลการนิเทศภายในสถานศึกษาในที่ประชุมโรงเรียนให้บุคลากรรับทราบอย่างทั่วถึงเมื่อจบภาคเรียน และจบปีการศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา

๒.๒ ด้านปฏิบัติการนิเทศ มีแนวทางการพัฒนา ตามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ โรงเรียนควรนำนโยบายจากต้นสังกัดมาปรับใช้ในการกำหนดกิจกรรม และปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน มีการลงมือปฏิบัติการนิเทศโดยดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ตามขั้นตอน นำเทคโนโลยีรวมถึงสื่อวัสดุอุปกรณ์เข้ามาปรับใช้ รวมทั้งผู้บริหารเข้านิเทศติดตามครูและบุคลากรในโรงเรียนด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สัจด์ อุทรานันท์^๗ ที่พบว่าการดำเนินการนิเทศมีการประชุมก่อนเปิดภาคเรียน การปฐมนิเทศหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเสนอแนะเรื่องต่าง ๆ การให้คำแนะนำปรึกษาทำความเข้าใจหรือให้ความรู้ การประชุมปฏิบัติการ การสัมมนา คณะครูกำหนดปัญหา สำนวนปัญหาปรึกษาหารือ และแก้ปัญหา คณะกรรมการบริหารศูนย์สนับสนุนการดำเนินงาน การนิเทศการศึกษาในระหว่างดำเนินการนิเทศ

๒.๓ ด้านประเมินผล มีแนวทางการพัฒนาตามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ โรงเรียนจัดทำบันทึกรายงานผลการนิเทศรายบุคคลให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อรวบรวมผลการประเมิน รวมถึงมีการติดตามประเมินผลการนิเทศเป็นระยะ ๆ สรุปผลการนิเทศและแจ้งผลการนิเทศต่อผู้รับการนิเทศทุกครั้งที่มีการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชญาภาญจ ศรีเนตร^๘ ได้ทำการศึกษา

^๖ พิชญ์พิริยะ กรุณา, “แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๔๕-๖๒.

^๗ สัจด์ อุทรานันท์, การนิเทศการศึกษา หลักการ ทฤษฎีและปฏิบัติ (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร: มิตรสยาม, ๒๕๓๐), หน้า ๔๖.

^๘ ชญาภาญจ ศรีเนตร, “รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘), หน้า ๑๐๒.

รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕ ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ด้านการประเมินผลควรตรวจสอบปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน นิเทศมีการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการนิเทศ สนับสนุนให้ครูมีส่วนร่วมในการประเมินผล การนิเทศ จัดทำเอกสารหลักฐานผลการประเมินการนิเทศภายในให้ถูกต้องและเป็นระบบ

๒.๔ ด้านการวางแผนการนิเทศ มีแนวทางการพัฒนา ตามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ โรงเรียนวางแผนงานก่อนเปิดภาคเรียน โดยจัดประชุมคณะครู และผู้เกี่ยวข้อง ในการวางแผนดำเนินงาน ในด้านต่าง ๆ กำหนดให้มีโครงการนิเทศภายใน แต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานอย่างชัดเจน และมีการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้อย่างเป็นระบบ สร้างความเข้าใจตรงกันให้กับบุคลากรในโรงเรียน ให้ทราบถึงวิธีการดำเนินการนิเทศ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ เพิ่มพูล ร่มศรี^๙ ที่ได้ทำการศึกษารูปแบบการนิเทศภายในที่มีประสิทธิผล สำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑ ที่ว่า ควรพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียน มีการดำเนินการวางแผนการนิเทศ และจัดทำแผนการนิเทศให้ต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคน พร้อมจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณไว้ให้เพียงพอ

๒.๕ ด้านศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน มีแนวทางการพัฒนา ตามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ โรงเรียนสำรวจปัญหาและความต้องการในโรงเรียน ก่อนการดำเนินการนิเทศ เพื่อเป็นการวางแผนในการดำเนินงาน โดยผู้บริหาร ครู และบุคลากรในโรงเรียน มีส่วนร่วมในการวางแผน จัดลำดับความสำคัญของปัญหา และความต้องการการนิเทศร่วมกัน เพื่อกำหนดเป้าหมาย วิเคราะห์นโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อนำมาปรับให้สอดคล้องกับการนิเทศภายในให้ตรงกับบริบทของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤตญ์ เจริญสุข^{๑๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสที่มีผลการประเมินคุณภาพภายนอกในระดับดีมาก สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนรวบรวมข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน โดยการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทำการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลเฉพาะที่เกิดจากการดำเนินงานและจัดการศึกษาของโรงเรียน และเป็นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยตรงการวิเคราะห์จะทำให้ทราบถึงสภาพความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของโรงเรียนนั้น

^๙ เพิ่มพูล ร่มศรี, “การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในที่มีประสิทธิผล สำหรับโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต ๑”, วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓๕.

^{๑๐} กฤตญ์ เจริญสุข และจุไรรัตน์ สุดรุ่ง, “การศึกษาการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสที่มีผลการประเมินคุณภาพภายนอกในระดับดีมาก สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร”, วารสารอิเล็กทรอนิกส์ศึกษา, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑-๑๓.

๒.๖ ด้านสร้างขวัญและกำลังใจ มีแนวทางการพัฒนา ตามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ โรงเรียนร่วมกันกำหนดเกณฑ์การประเมินในระดับต่าง ๆ และมอบรางวัลให้ครูที่มีผลการนิเทศที่อยู่ในระดับตามเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้โดยผู้นิเทศยกย่องชมเชย หรือมีเกียรติบัตรให้แก่ผู้รับการนิเทศ ผู้รวมถึงสร้างบรรยากาศที่ดีในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรศรี อุซึ^{๑๑} ที่กล่าวถึง การสร้างขวัญ และกำลังใจให้กับครูผู้สอนโรงเรียนระยองปัญญานุกูล จังหวัดระยอง สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ซึ่งได้เสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของโรงเรียนด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ คือ การสร้างความไว้วางใจ ความเป็นกันเองระหว่างผู้ให้การนิเทศและผู้รับการนิเทศ ควรมีการยกย่องชมเชย ผู้ปฏิบัติงานเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนแสดงความคิดเห็นในการพัฒนางานนิเทศภายในด้วยความเต็มใจ จัดให้มีการทำงานเป็นทีม เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑ จากผลการวิจัยทำให้ทราบสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง ดังนั้น บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลมากขึ้น

๑.๒ จากผลการวิจัย พบว่าแนวทางที่สำคัญของการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีการประชุมครู บุคลากรทางการศึกษา เพื่อร่วมกันกำหนดโครงการ/กิจกรรมหรือเป้าหมายก่อนดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา เพื่อหาแนวทางในจัดกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครู บุคลากรในสถานศึกษาสามารถแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดกิจกรรม หรือมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อกระบวนการนิเทศภายใน เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า ด้านปรับปรุงแก้ไข และรายงานผลการนิเทศ เป็นด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นบุคคลหลักที่ต้องแสดงถึงความเป็นผู้นำในการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

^{๑๑} พรศรี อุซึ, “ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนระยองปัญญานุกูล จังหวัดระยองสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ”, *งานนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕) หน้า ๑๒๕.

แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฯ ๕๕๗

๒.๒ ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครู เพื่อให้ได้กระบวนการนิเทศภายในที่มีแนวทางการส่งเสริมในด้านการจัดการเรียนการสอนของครู เพราะการจัดการเรียนการสอนถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ

บรรณานุกรม

- กฤตชัย เจริญสุข และจุไรรัตน์ สุตรุ่ง. “การศึกษาการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสที่มีผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับดีมาก สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร”. **วารสารอิเล็กทรอนิกส์ศึกษา**. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑-๑๓.
- จุไรรัตน์ สุตรุ่ง. **การนิเทศภายในโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น, ๒๕๕๙.
- ชนากาญจน์ ศรีเนตร. “รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘.
- ชาญณรงค์ พรุ่งรุ่งโรจน์. **ก้าวข้ามขีดจำกัดสู่สัทธิสุภาพแห่งคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), ๒๕๕๘.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๖๐.
- พรศรี อุซ. “ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนระยองปัญญานุกูล จังหวัดระยองสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ”. **งานนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕.
- พิชญ์พิริยะ กรุณา. “แนวทางการพัฒนากระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม**. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๔๕-๖๒.
- เพิ่มพูล ร่มศรี. “การพัฒนาแบบการนิเทศภายในที่มีประสิทธิผล สำหรับโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๘.
- ศิริเดช เทพศิริ. “การพัฒนาตัวบ่งชี้ทัศนคติเชิงบวกต่อการนิเทศของครู”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- สัจด์ อุทรานันท์. **การนิเทศการศึกษา หลักการ ทฤษฎีและปฏิบัติ (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม)**. กรุงเทพมหานคร: มิตรสยาม, ๒๕๓๐.

เสาวณี สิริสุขศิลป์. ภาวะผู้นำทางการนิเทศศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๔.

อุมพร เขื่อนอก. “แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๑”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๖๓.

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมปัจจุบันตามหลักไตรสิกขา

Current social development According to the principles of the Threefold Training

พระครูธรรมธรรวเรชา อคฺคเตโช (วรเดชา พรหมเสนา)*

Phrakhrudhammathorn Waradecha Aggatejo (Waradecha Phromsena)

วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Dhammaduta College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: wrdc_09@hotmail.com

Received: April 26, 2025

Revised: July 24, 2025

Accepted: July 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาสังคมอันจะนำไปสู่ประโยชน์ความสำเร็จและความสุข ศึกษาแนวทางการวางแผนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยวิธีการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อนำไปสังเคราะห์ บริหารจัดการ ปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางเอาไว้โดยไม่ขัดต่อตามความต้องการของผู้คนในสังคม พระพุทธศาสนามีหลักการที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคม เป็นมิตรกับสังคม อยู่กับสังคมมาโดยตลอด เมื่อสังคมเกิดวิกฤตการณ์ปัญหาหลักด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นประจำ เช่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม พระพุทธศาสนานอกจากจะมีบทบาทที่สำคัญ ต่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมนั้น ๆ เป็นอย่างยิ่งแล้ว อีกทั้งยังมีความสามารถในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น ด้วยการประสานเชื่อมโยงระหว่างสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ถูกต้องดีงามแบบบูรณาการ ซึ่งจะส่งผลให้สังคมมีคุณธรรมจริยธรรม อย่างต่อเนื่องด้วยดี และมีคุณภาพที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา; พัฒนาสังคมปัจจุบัน; ตามหลักไตรสิกขา

* พระครูธรรมธรรวเรชา อคฺคเตโช (พรหมเสนา), ดร., อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Phrakhrudhammathorn Waradecha Aggatejo (Waradecha Phromsena) Dr., Lecturer of the Dhammaduta college, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This article aims to: study the current problems in society; study solutions to social problems that will lead to benefits, success and happiness; study the Planning guidelines for preventing and solving social problems according to Buddhism, by analyzing the problems that arise in the way of life to synthesize, manage, improve and develop according to the objectives that have been laid without contradicting the needs of people in society, Buddhism has important principles for social development. it is benevolent and is in harmony with the society at all times especially when society is in crisis that arise on a regular basis such as from social, economic and environmental aspects, Buddhism, besides playing an important role in solving the problems and developing that society very much, It also has the ability to create unity to occur, by coordinating the links between society to make changes in the right, good, integrated way This will result in a society, which is consistently with morals and ethics. and sustainable quality.

Keywords: Buddhism; Current Social Development; Sustainable Integration.

บทนำ

ความเป็นมา สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชน มีอัตลักษณ์และโดดเด่นเฉพาะตัวหลาย ๆ ด้าน รวมไปถึงการลอกเลียนแบบสังคมต่างชาติ จึงเกิดปัญหาสังคมหลายประเภท ซึ่งส่งผลกระทบต่อส่วนรวม ทำให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน บั่นทอนจิตใจของผู้คนในสังคมนั้น ๆ ไม่เพียงทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลไปถึงความสิ้นเปลือง ต้องงบประมาณค่าใช้จ่ายที่จะนำไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอีกด้วย แต่ถ้าหากมีการศึกษาถึงสาเหตุความเป็นไปของสังคมและมวลปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วในสังคมหรือที่อาจจะเกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขได้อย่างเท่าทันอย่างบรรเทาเบาบาง ปัญหาสังคมภายนอกมีผลกระทบต่อสังคมครอบครัว ได้อย่างง่าย ตัวอย่างเช่น ปัญหาครอบครัว^๑ “วิกฤตการณ์ครอบครัว” (Family Crisis) หมายถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ภายในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปตามความผันแปรของวิถีทางการดำเนินชีวิตที่สมาชิกภายในครอบครัวต้องเผชิญกับภาวะที่โลกเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในขณะเดียวกัน ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ ทางสังคมก็เพิ่มทวีคูณมากขึ้น จนสมาชิกครอบครัวไม่สามารถจะปรับตัวหรือเตรียมที่จะรับสถานการณ์ได้อย่างระมัดระวังเหตุการณ์ไม่คาดฝัน หรือไม่ปรารถนาจะเกิดขึ้น ก็อาจจะเกิดขึ้นภายในครอบครัว

^๑ ทศนีย์ ทองสว่าง, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๙๙.

ความสำคัญ แนวทางเพื่อพัฒนาสังคมปัจจุบันที่จะนำไปสู่ประโยชน์สุขความสำเร็จได้นั้น จะต้องศึกษาประเด็นสำคัญของสังคม เช่น (๑) ความเป็นมาของสังคม มีความเป็นมาอย่างไร (๒) พื้นฐานของสังคม มีพื้นฐานดั้งเดิมอย่างไร (๓) ประเพณีของสังคม มีการปฏิบัติอย่างไร เช่น นับถือศาสนาอะไร มีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตอย่างไร และ (๔) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีแหล่งที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ให้ประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างไรบ้างทั้งทางด้าน ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และ ภูมิศาสตร์ ซึ่งจะต้องอาศัยสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่มาจากสังคม สังคม^๒ คือกลุ่มคนมากกว่า ๒ คนขึ้นไปมาอยู่รวมกันเป็นระยะเวลายาวนาน ในพื้นที่หรือขอบเขตที่กำหนด ประกอบด้วยสมาชิกทุกเพศทุกวัย ที่มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีระเบียบแบบแผนหรือวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของตนเอง สามารถเลี้ยงตนเองได้ (Self Sufficient) ในสังคม หมายความว่าสังคมนั้นต้องมีการจัดการให้สมาชิกได้รับสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การซื้อขายหรือการแลกเปลี่ยนกับสังคมอื่น ๆ

ปัญหาเชิงพื้นที่หรือเชิงปัญหาเชิงสถานการณ์ ขึ้นชื่อว่าสังคมอยู่ที่ไหนก็ตาม เมื่อรวมตัวกันแล้ว ก็ล้วนแต่มีปัญหาสังคมด้วยกันทั้งนั้น ในสถานการณ์ปัจจุบันมีปัญหาต่าง ๆ ที่สลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก ยิ่งที่เป็นสังคมที่ทันสมัยไปตามยุคที่มีการติดต่อประสานงานแบบไร้สายที่มองไม่เห็น ก็ยังเป็นสังคมที่น่าหวาดกลัวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่เป็นเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ก็ยิ่งเพิ่มอันตรายมากขึ้น แบบชนิดที่ว่าต้องเฝ้าจับตาอย่าให้พลาดเคลื่อนเลยทีเดียว ต้องระมัดระวังแบบไม่ให้พลาดสายตากันเลยก็ว่าได้ ถ้าเผื่อเมื่อไหร่จะเกิดปัญหาได้ทันที นั่นก็คือปัญหาสังคมในเมืองไทย ปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นสังคมชนบทหรือเมืองหลวงก็มีความเสี่ยงทั้งนั้น เพราะเป็นสังคมที่กำลังพัฒนาสู่ความเจริญทางด้านวัตถุอย่างไม่หยุดหย่อน ถึงแม้ว่าจะแตกต่างกันก็ตาม แต่จุดมุ่งหมายของการพัฒนามุ่งไปที่ความเจริญทางวัตถุภายนอก ดำรง ฐานดี^๓ กล่าวว่า นักปราชญ์ชาวกรีกชื่อ อริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (social animal) นั้นหมายความว่า มนุษย์จะมีชีวิตอยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่า มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันในหมู่มวลสมาชิก

เป็นความจริงในแต่ละวันทุกคนมีภาระงานที่จำเป็นในการติดต่อประสานงานและเกี่ยวข้องกับบุคคล ทั้งที่รู้จักและไม่รู้จักเป็นประจำโดยไม่ขาด การติดต่อประสานงาน การเชื่อมโยงกันระหว่างสังคมต่อสังคม เป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหา โดยปัญหาแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นน้อยบ้างมากบ้างตามเหตุปัจจัยของแต่ละสังคม เป็นธรรมชาติของสังคมมนุษย์ที่มีจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไปก็เริ่มเกิดปัญหา เป็นต้นว่า ปัญหา

^๒ ทศนิยม ทองสว่าง, สังคมวิทยา, หน้า ๒.

^๓ ดำรง ฐานดี, สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน การแบ่งปัน การคิดเห็น เป็นต้น สำนักงานสถิติแห่งชาติ^๕ ได้จัดทำการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี ๒๕๕๔ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ค่าใช้จ่าย ภาวะหนี้สิน และทรัพย์สินของครัวเรือน ตลอดจนลักษณะที่อยู่อาศัย โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกเดือน (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๕๔) จากครัวเรือนตัวอย่างในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล สำหรับสรุปผลเบื้องต้นการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ในช่วงเดือนแรกของปี ๒๕๖๔ ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอข้อมูลเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ข้อมูล โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจ ๖ เดือนแรก (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔) ซึ่งสรุปผลการสำรวจที่สำคัญไว้แล้ว

สรุปหลักการและเหตุผล จากความเป็นมา ความสำคัญ และปัญหาเชิงพื้นที่ ตามที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ดังต่อไปนี้

ความเป็นมา จากความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น สังคมปัจจุบันมีความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง มีความเป็นอยู่แบบเร่งด่วนกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมหลาย ๆ อย่างที่หลากหลาย ทุกอย่างดูเหมือนจะรวดเร็วไปหมดที่เรียกกันทางสังคมปัจจุบันว่าความทันสมัย แม้กระทั่งผู้คนในสังคมเองยังต้องก้าวกระโดดให้ทันตามความรวดเร็วให้ได้ เช่น ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันต้องทันต่อเหตุการณ์ เช่น กินอย่างรวดเร็ว เดินทางอย่างรวดเร็ว ทำงานอย่างรวดเร็ว ติดต่อประสานงานอย่างรวดเร็ว เป็นต้น

ความสำคัญ สังคมมีความสำคัญที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจ เช่น ความเป็นมาของสังคม มีความเป็นมาอย่างไร พื้นฐานของสังคม มีพื้นฐานดั้งเดิมอย่างไร ประเพณีของสังคม มีการปฏิบัติอย่างไร เช่น นับถือศาสนาอะไร มีวัฒนธรรมประเพณีการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไร และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีแหล่งที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมหรือไม่ ให้ประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างไร ปัจจัยที่กล่าวมานี้เป็นแหล่งที่มาของปัญหาสังคมที่ยากแก่การป้องกันและแก้ไขได้ แต่ก็ยังมีวิธีการที่ทำให้ผ่อนหนักกลายเป็นเบาได้

ปัญหาเชิงพื้นที่ สังคมเมืองไทยปัจจุบันมีความหลากหลาย ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติที่แตกต่างสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งสถานที่อยู่อาศัย บ้านเรือน ตึก อาคาร ที่ไม่ใช่มีไว้สำหรับเป็นบ้านเรือนอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่เป็นธุรกิจการก่อสร้างเพื่อการลงทุนการค้าเอากำไรเป็นที่ตั้ง จนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านความคิด ด้านพฤติกรรม ด้านการดำเนินชีวิต เป็นต้น トラบใดที่ยังมีผู้คนที่ยังมีความต้องการที่ไม่รู้จักพอ มีการสังสรรค์ไม่รู้จักจบสิ้นเพื่อสนองกิเลสตัณหา แต่ยังเรียกกันว่า การพัฒนา トラบนั้น ปัญหาจะเกิดขึ้นและจะถูกส่งต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

^๕ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. ๒๕๖๔ ทัวราชอาณาจักร, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, ๒๕๖๔), บทสรุปสำหรับผู้บริหาร.

ประเด็นปัญหา ปัญหาสังคม หมายถึง ภาวะหรือสถานการณ์ ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่ไม่พึงประสงค์ ไม่พึงปรารถนา ซึ่งกระทบกระเทือนต่อความต้องการขั้นมูลฐาน (ปัจจัย ๔ และระเบียบกฎหมายของสังคม) ของมนุษย์ในสังคม ทำให้คนในสังคมนั้นไม่อาจทนอยู่ในสภาพการณ์ต่าง ๆ นั้นได้ เช่น สังคมที่แต่การลักขโมย จี้ชิงทรัพย์ อาชญากรรมเป็นพิษ หรือข่มขืนแล้วฆ่า ต้องมีการร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้หมดสิ้นไปหรือบรรเทาเบาบางลง ปัญหาสังคม คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ เนื่องจากว่า สังคมไม่สามารถจะควบคุมบุคคล ให้ปฏิบัติตามกฎหมายของสังคมนั้นได้ ปัญหาสังคม เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นมูลฐาน ซึ่งได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ถ้าสังคมไม่สามารถจัดบริการให้ได้ ปัญหาสังคมก็จะเกิดขึ้นอย่างไม่มีวันสิ้นสุด ปัญหาสังคมทำให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน ไม่พึงประสงค์ ไม่พึงปรารถนา ซึ่งพบได้ในสังคมทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นสังคมชนบท สังคมเมือง สังคมเกษตรกรรม สังคมอุตสาหกรรม ทุกอย่างเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติ และเป็นปัญหาเป็นปกติในสังคม^๕

นักสังคมวิทยาศึกษาปัญหาสังคมไว้ว่า

๑) สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติในสังคม (Normality) นักสังคมวิทยาจะศึกษาถึง การจัดระเบียบสังคม ขององค์กรหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ระเบียบโครงสร้างสังคม การทำงานของสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมือง

๒) สิ่งที่เป็นปัญหาเป็นปกติในสังคม (abnormality) นักสังคมวิทยาจะศึกษาถึง ปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ ในสังคมชนบท คนในสังคมจะทราบถึง ปัญหาสังคมจากการพูดคุยกัน ร้านกาแฟ ตลาด วงเหล้า ฯลฯ ในสังคมเมือง ปัญหาสังคม จะได้รับการบอกเล่าจากสื่อมวลชน^๖

สาเหตุหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม

สาเหตุหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม อาจแบ่งได้ คือ

๑) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านโครงสร้างและการทำงานของสังคม ซึ่งจะกระทบกระเทือนภาวะการดำรงชีวิตตลอดจนการปรับตัวของคนในสังคมนั้นและสถาบันต่าง ๆ เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป เช่น การเปลี่ยนแปลงสังคมทางด้านชนชั้น แต่เดิมการจะเลื่อนฐานะเป็นคนชั้นสูงได้ก็โดยสายเลือดเท่านั้น และคนชั้นสูงจะให้ความคุ้มครองแก่ชนชั้นต่ำ ชนชั้นผู้น้อย ในปัจจุบันทุกคนมีโอกาสเป็นชนชั้นสูง เป็นชนชั้นผู้นำได้โดยอาศัยการศึกษา ความอดุสาหะ

^๕ ฌ็องลดา พิชิตบัญชาการ, **ปัญหาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐), หน้า ๔.

^๖ ฌ็องลดา พิชิตบัญชาการ, **ปัญหาสังคม**, หน้า ๒.

การพยายามในการประกอบอาชีพการงานและความขยันขันแข็งอดทน ความผูกพันกันไม่ค่อยมีชนชั้นต่ำผูกพันกับชนชั้นสูงด้วยค่าจ้างที่ได้รับ และชนชั้นสูงก็ไม่ต้องการความคุ้มครองแก่ชนชั้นต่ำซึ่งทำไม่ได้ก็ออกไป หรือยึดเงินเดือนหรือสิ่งอื่นสุดแล้วแต่จะตกลงกัน ต่างคนต่างอยู่อย่างตัวใครตัวมัน อีสระไม่ผูกพันกันเท่าที่ควร ไม่มีทั้งผู้คุ้มครองและผู้ที่จะรักภักดี การฝึกอาชีพและงานอาชีพก็เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันหนึ่งที่เกิดปัญหาสังคม แต่เดิมลูกจะฝึกงานกับพ่อหรือแม่ ส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้านทำงานบ้าน แต่ในปัจจุบันค่าครองชีพสูงขึ้นพ่อบ้านหาคนเดียวคงไม่พอต้องช่วยกันรับผิดชอบมากขึ้น ผลก็คือทำให้ลูกขาดความอบอุ่นก่อให้เกิดปัญหาเยาวชนเสพติด ปัญหาอาชญากรรมตามมา

๒) **สิ่งแวดล้อมทางสังคมบางประการ** เป็นต้นว่า ภาวะทางเศรษฐกิจ ครอบครัวยุคใหม่ การศึกษา ศาสนา สื่อมวลชนต่าง ๆ ค่านิยมในสังคม อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก

๓) **ความไม่เป็นระเบียบของสังคม** ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่คนในสังคมยึดมั่นถือปฏิบัติเห็นว่าเหมาะสมแล้ว แต่มีบุคคลบางส่วนละเมิดไม่ยอมปฏิบัติตามหรือไม่ยอมปฏิบัติตามให้เข้ากับค่านิยมอันใหม่ที่คนส่วนยี่สิบถือปฏิบัติและเห็นว่าเหมาะสมแล้ว ทำให้กระทบกระเทือนโครงสร้างของสังคมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา สาเหตุก็เนื่องมาจากแต่เดิมการดำเนินชีวิตของคนเราจะเป็นแบบอุตสาหกรรมย่อย ๆ ในครอบครัว ในบางครอบครัวอาจจะทำการปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก หรือทำงานอาชีพอื่น เช่น เป็นช่างปูนก็มีหน้าที่ผสมปูน เทพื้นฉาบและแต่งหน้าปลูกบ้าน ในปัจจุบันการทำงานจะแยกออกเป็นส่วนย่อย ๆ มีทั้งชาวนา คนปลูกผัก คนเลี้ยงสัตว์ คนเทพูน ช่างฉาบ ช่างแต่งหน้า ช่างทำประตูหน้าต่าง ผลงานต่าง ๆ จะแยกย่อยออกไป ทำให้ขาดความภาคภูมิใจตลอดจนเกิดการขัดแย้งกันทางด้านเศรษฐกิจ บางครั้งมีการตีราคาของ ถือเอาความสำคัญของวัตถุเป็นเกณฑ์ เกิดการขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ความสัมพันธ์ในสังคมเป็นแบบทำตามหน้าที่ บุคคลบางไม่ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีศีลธรรม การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมบางอย่างขัดกัน ความเจริญทางด้านวัฒนธรรมทางวัตถุไปเร็วกว่าความเจริญทางด้านจิตใจ ในโรงงานอุตสาหกรรมสถานที่สะดวกก่อให้เกิดผลผลิตได้มาก แต่ก็ไม่สามารถระงับกรณีพิพาทระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างได้ หรือการที่เราสามารถผลิตรถยนต์ได้มากมายใช้ประโยชน์ได้ดีรูปร่างสวยงาม ทำให้การคมนาคมสะดวกแต่ก็ไม่สามารถระงับหรือลดอุบัติเหตุที่เกิดจากรถยนต์ได้ สมาชิกทุกคนในสังคมจะอยู่กันอย่างสงบสุข มีระเบียบ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็จะต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐาน สถานภาพและบทบาทที่ได้มีกฎเกณฑ์วางไว้แล้วในทุกสังคม ความสัมพันธ์ของคนในสังคม จะมีทั้งความร่วมมือ แข่งขัน เอาเปรียบ ประนีประนอมและเอาเปรียบ^๗

^๗ ณัฏฐตา พิชิตบัญชาการ, ปัญหาสังคม, หน้า ๕-๖.

ลักษณะของโครงสร้างสังคมที่มีส่วนทำให้เกิดปัญหาสังคม

ลักษณะโครงสร้างสังคมที่มีส่วนทำให้เกิดปัญหาสังคมถูกแบ่งเอาไว้ คือ

๑) การขัดกันเองของบรรทัดฐาน เป็นต้นว่า ในฐานะแห่งความเป็นพ่อต้องรักลูก ปกป้องคุ้มครอง มีความอยู่ดีตามควรแก่ฐานะ การลักขโมย จี้ชิงทรัพย์ เป็นสิ่งที่ละเมิดบรรทัดฐาน เมื่อฐานะทางเศรษฐกิจ บีบบังคับ พ่อทนเห็นลูกอด ทนเห็นลูกหิวไม่ได้ ก็ไปทำการจี้ชิงทรัพย์ เมื่อเจ้าทุกข์ร้องขอความช่วยเหลือ เห็นไม่ทันการก็อาจจะทำร้ายร่างกายหรือปิดปากเจ้าทรัพย์นั้นเสีย

๒) สังคมปัจจุบันเน้นการเลื่อนฐานะของตนเอง ปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา ทำให้คนเราต้องต่อสู้แข่งขันกัน บางครั้งอาจล้มเหลวทำให้คนเรามีความกดดันมาก ขาดความมั่นใจและความมั่นคงในชีวิต ทำให้เป็นโรคจิตโรคประสาทได้ง่าย

๓) จากสภาพการณ์ที่คนเราต้องต่อสู้แข่งขันกันในการดำเนินชีวิตอยู่ตลอดเวลา ทำให้คนเราสนใจศาสนาน้อยลง เนื่องจากมุ่งแต่จะทำมาหากินหาวัตถุมารับรองความสุขให้ได้มากที่สุด ทำให้ศีลธรรมประจำใจน้อยลง เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

๔) สถานภาพและบทบาทในทางสังคมมักจะขัดกันเอง เป็นต้นว่า ผู้ที่เป็นข้าราชการ มีเกียรติ มีตำแหน่งสูง แต่มีสิ่งตอบแทนที่เป็นวัตถุน้อย ตรงข้ามกับพ่อค้า นักร้อง นักแสดง กลับได้ผลตอบแทนทางวัตถุมากกว่า เกียรติยศและอำนาจทำให้ขาดความรับผิดชอบของต่อสังคม บางครั้งพ่อค้าอาจทำอะไรเพื่อผลประโยชน์ในอาชีพของตน บางคนอาจมีการแลกเปลี่ยนกัน ระหว่างวัตถุมารับรองความสุขกับอำนาจ ทำให้เกิดปัญหาคอรัปชั่นตามมา

๕) ความเสมอภาคกัน ความเป็นตัวของตัวเองอันเป็นคุณค่าใหม่ในสังคม ทำให้คนเราไม่พอใจในสถานภาพและบทบาทของตน ในสังคมสตรีมีกนิยมนทำงานนอกบ้าน ไม่ต้องการเป็นแม่บ้านแต่เพียงอย่างเดียว ต้องการอำนาจในความเสมอภาคในชีวิตครอบครัว ในขณะที่พ่อบ้านต้องการเป็นผู้นำ ทำให้เกิดปัญหาตามมา การมีสิทธิออกเสียงและเปิดโอกาสแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมบางอย่างทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างปกครองและฝ่ายประชาชน ประชาชนไม่พอใจในสถานภาพความเป็นอยู่ของตนเอง บางครั้งโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ทำให้เรียกร้องมากเกินไปจนเป็นผลเสียต่อส่วนรวม^๔

^๔ ฌัณดดา พิชิตบัญชาการ, ปัญหาสังคม, หน้า ๗.

ประเภทของปัญหาสังคม

ปัญหาสังคม ถูกแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยีต่าง ๆ (Social and Technological Change) สังคมเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง จากเมืองเป็นนคร ทำให้มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นและเป็นผลกระทบกระเทือนต่อคนในสังคมนั้น^๙ อธิบายได้ ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาชุมชนแออัด หมายถึง แหล่งชุมชนที่เกิดจากการอพยพของคนชนบทสู่เมือง ความเป็นอยู่ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่มีพื้นที่จำกัด พื้นที่คับแคบ พื้นที่จำนวนน้อย ขยับขยายไม่ได้ ไม้มีความเป็นอิสระ ยิ่งอยู่ก็ยิ่งเกิดปัญหา ไม่สะดวกสบาย ทำให้ทุกข์กายทุกข์ใจ ซ้ำยังมีปัญหาหลาย ๆ อย่างตามมาเป็นประจำไม่หยุด การเป็นอยู่ในพื้นที่แบบนี้เกิดจากการต่างคนต่างอพยพหรือย้ายจากที่อื่นจากน้อยไปหามาก บางแห่งอาจให้เช่าราคาถูก บางแห่งไม่มีค่าเช่า เป็นต้น

๒) ปัญหาจราจร หมายถึง บริเวณสถานที่ที่มีความเจริญทางวัตถุ ผู้คนส่วนใหญ่มีเศรษฐกิจดี มีรายได้จนสามารถซื้อรถยนต์ได้ด้วยตนเอง เช่น เมืองใหญ่ เมืองหลวง คนหนึ่งอาจจะมียอดส่วนตัวสองสามคันก็มี หรือบางบ้านเรือนอาจจะมากกว่าหนึ่งคันก็มี หรือผู้ที่ซื้อรถยนต์ได้แต่ไม่มีสถานที่จอดรถยนต์ เมื่อไม่มีสถานที่จอดรถยนต์ ก็นำรถยนต์ไปจอดตามสถานที่สาธารณะบ้าง ข้างถนนบ้าง ไหล่ถนนบ้าง สุดท้ายเกิดปัญหาจราจรติดขัดไม่สามารถเดินทางได้

๓) ปัญหาอุบัติเหตุ หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดจากความประมาทอันเนื่องมาจากการจราจรบ้าง การพลัดพลั้งที่เกิดจากการทำงานในชีวิตประจำวันบ้าง จากการดำเนินชีวิตตามปกติบ้าง อุบัติเหตุเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ทั้งบนบกหรือในแม่น้ำ บนอากาศ หรือแม้กระทั่งจากกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อ จากความไม่ระมัดระวัง อุบัติเหตุเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ ถ้าขาดสติคือความระลึกรู้ได้ หรือขณะที่เรามีสติอยู่แต่ผู้อื่นไม่มีสติ ก็ยังทำให้เกิดอุบัติเหตุมาถึงเราได้

๔) ปัญหาการว่างงาน หมายถึง การไม่มีงานทำ หรืออาจจะตีความหมายว่า มีงานทำแต่ไม่ทำงาน ก็เป็นไปได้ ความว่างงานเกิดจากการไม่ทำงาน มัวเลือกงาน ไม่ชอบงาน งานหนักไม่เอา งานเบาไม่สู้ งานมีอยู่แต่มีผลัดวันประกันพรุ่งก็มีมากมาย หรือแม้กระทั่งงานมีแต่ได้ค่าแรงน้อยก็ไม่ทำก็มี งานมากมายในประเทศไทยแต่กลับกันนี้ยืมสินไปหางานทำที่ต่างประเทศก็มี สมัยก่อนผู้คนไปทำงานต่างประเทศ ก็ยังมีคำพูดที่พูดกันอยู่ประจำว่า “ไปเสียนา มาเสียเมีย” ก็เป็นจริงตามที่พูดกัน

๕) ปัญหาวัยรุ่น หมายถึง ปัญหาการเจริญเติบโตของมนุษย์ที่มีการเกิดที่ไม่รู้จบสิ้น トラบใดที่ยังมีการเกิด ปัญหาวัยรุ่นก็ยังมีอยู่เดิมนั้น ปัญหาวัยรุ่นเป็นช่วงการเจริญเติบโตของมนุษย์ในช่วงวัยเด็ก ซึ่งกำลังจะเป็นผู้ใหญ่ เรียกว่าวัยรุ่น ยังมีความคึกคะนองไม่กลัวความเป็นความตาย ชอบทำในสิ่งที่มีความ

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๘.

เสี่ยงต่ออันตรายอยู่เป็นประจำ วัยรุ่นมีลักษณะคือดั่งเช่นเดียวกันทั้งหญิงและชาย ไม่ยอมเชื่อฟังใครง่าย ๆ แม้กระทั่งพ่อแม่ก็ยังไม่ยอมเชื่อฟัง วัยรุ่นจะรวมกลุ่มกันกระทำในสิ่งที่ตนเองชอบใจโดยขาดเหตุผล

๖) ปัญหาผู้สูงอายุ หมายถึง จำนวนผู้คนที่มียายุมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ก็เริ่มเกิดปัญหาการดูแล เพราะว่าผู้สูงอายุเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้นจะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ให้ดี เพราะในช่วงบั้นปลายชีวิตเป็นชีวิตที่อยู่ระยะใกล้สุดท้าย ลูกหลานในฐานะที่พ่อแม่หรือผู้สูงอายุเคยเลี้ยงดูมาแล้ว จะต้องปฏิบัติตอบแทนกตัญญูทดแทนเวทิตาต่อท่าน ให้ท่านได้มีความเป็นอยู่สะดวกสบาย เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกหลาน ไม่ควรมองว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้มีปัญหา เพราะว่าสักวันหนึ่งลูกหลานก็จะแก่เฒ่าเป็นผู้สูงอายุเช่นเดียวกัน

๗) ปัญหามลพิษ หมายถึง สภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศรอบ ๆ โดยทั่วไปเกิดมลพิษ เช่น ในเมืองใหญ่ฝุ่นชนิดต่าง ๆ ที่เกิดจากการเผาขยะ หรือเผาสิ่งของต่าง ๆ โดยขาดความระวัง ควันเสียที่ถูกปล่อยออกจากโรงงานต่าง ๆ ที่ผลิตสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ในชนบทฝุ่นที่เกิดจากการเผาไม้ทำลายป่า ทำให้เกิดควันถูกลมพัดเข้าไปในตัวเมือง หรือกระจายไปทั่วบริเวณทั้งใกล้และไกล ฝุ่นมลพิษถ้ามีจำนวนมากก็ก่อปัญหาต่อผู้คนและสิ่งมีชีวิตทั้งในเมืองหลวงและชนบท

๘) ปัญหาประชากร หมายถึง การเพิ่มขึ้นหรือการลดลงของประชากร หรืออาจจะหมายถึง ประชากรขาดคุณภาพก็เป็นไปได้ หรืออาจจะมองว่าเกิดปัญหาประชากรมาจากประเทศอื่นก็เป็นไปได้ ในเมื่อเกิดปัญหาประชากรคือประชากรมากเกินไปหรือน้อยเกินไป รัฐจะมองเป็นแบบไหน จะมองว่าเป็นปัญหาหรือมองเป็นโอกาส ถ้ามองเป็นปัญหาจะไม่สามารถแก้ปัญหาหรือบริหารจัดการได้ ถ้ามองเป็นโอกาสจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ ก็คือมองหาช่องทางหรือแนวทางพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพมากขึ้น

๙) ปัญหาสมองไหล หมายถึง มีการกล่าวกันว่าสมองไหลก็คือ การที่เมื่อประชากรได้รับการศึกษาเล่าเรียนจนมีความรู้ความสามารถแล้ว กลับยังไม่ได้ทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ ไม่ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศชาติ เพราะเกิดปัญหาไม่เป็นธรรม ถูกแบ่งแยกเส้นสายหรืออำนาจหน้าโดยมิชอบก็เป็นไปได้ เมื่อเกิดปัญหามูลค่าของการศึกษาเล่าเรียนได้ต้องหาทางช่วยเหลือตัวเองด้วยการดิ้นรนแสวงหางานเองหาทำงานโดยไม่ตรงกับที่ศึกษาเล่าเรียนมาบ้าง เดินทางไปหางานทำที่ต่างประเทศบ้าง

ประเภทที่ ๒ ความไม่เป็นระเบียบในสังคม และพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ (Social Disorganization and Deviant Behavior) ทำให้เกิดปัญหาเป็นประจำ ได้แก่

ความไม่เป็นระเบียบในสังคม หมายถึง การที่ระบบของสังคมทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์หรือบกพร่องไปทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบขึ้นในสังคมนั้น เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม เกิดจากสาเหตุ ๒ ประการ คือ (๑) สถาบันสังคมไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้อง

สมบูรณ์ ทำให้สมาชิกในสังคมนั้น ไม่มีที่พึ่งพิงที่ยึดเหนี่ยว เช่น สถาบันครอบครัว บิดามารดาไม่ทำหน้าที่ของตน ตั้งแต่สุราเมามาเป็นนิจสิน ทำให้เด็กวัยรุ่นต้องหันไปพึ่งยาเสพติด (๒) ค่านิยมต่าง ๆ ในสังคมเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา^{๑๐} อธิบายได้ ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาการกระทำผิดของเยาวชน หมายถึง การเกิดปัญหากับเด็ก ๆ ทั้งหญิงและชาย อาจจะมองได้หลายแง่มุมเพราะเด็กเยาวชนโดยเฉพาะคนไทยไม่ใช่ชนกลุ่มน้อย เป็นผลผลิตที่เกิดมาจากการสร้างของผู้ใหญ่ด้วยกันนั้น จะบอกว่าเยาวชนเป็นปัญหาสังคมก็ต้องคิดให้ดีกว่านี้ตั้งแต่ต้นจนจบว่า สาเหตุแห่งปัญหาเกิดมาจากอะไร ใครเป็นผู้ก่อ แล้วจะมีแนวทางวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาย่างไรกันต่อไป ผู้ใหญ่จะต้องมองตัวเองด้วยการเปรียบเทียบเหมือนการทำงานว่า อยากจะให้งานที่กำลังทำเป็นไปในแบบไหนเป็นงานละเอียดประณีต งานหายาบหรืองานเพียงชั่วคราว การเรียนรู้แผนและหลักการทำงานจะเป็นเรื่องดี

๒) ปัญหาอาชญากรรม หมายถึง มีบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรืออาจจะเป็นบุคคลคนเดียวก็ได้ที่เรียกว่า อาชญากร มีอาชีพทุจริตที่บุคคลทั่วไปไม่ต้องการ มีการก่อเรื่องราวที่น่ากลัวที่เกี่ยวกับความเป็นความตายโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัย แต่มุ่งหวังกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ ด้วยการปล้นจี้ เช่นฆ่า ทารุณ บังคับ ทำลายตามต้องการ สารพัดที่จะอยากจะทำ เป็นต้น การที่จะทำอาชญากรรมเช่นนี้ได้ จิตใจจะต้องหนักไปในทางโหดเหี้ยมอำมหิต ชนิดที่แม้แต่ก็ไม่อาจจะกล้าไปสั่งสอนได้

๓) ปัญหายาเสพติด หมายถึง มีการเสพและจำหน่ายสิ่งให้โทษที่เป็นทั้งวัตถุและน้ำ ที่ทำจากสารชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือที่ทำจากพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะกินหรือสูดดมเข้าไปแล้วเกิดอาการมึนเมา ควบคุมสติไม่ได้ โดยทั้งที่เป็นสารและเป็นน้ำมีการจำหน่ายแจก ซื้อง่ายกันเป็นขบวนการสมัยก่อนมีการรณรงค์ห้ามการปลูกฝิ่น หันมาส่งเสริมปลูกการเกษตรไม้ผลแทน แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไป กลับมีการนำเสนอบำบัดที่กินเข้าไปแล้วเกิดอาการมึนเมา ยกให้เป็นสิ่งของถูกต้องตามกฎหมาย

๔) ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง หมายถึง มีการคดโกงทรัพย์สินแผ่นดิน ทั้งที่ผู้กระทำความผิดอยู่ในเครื่องแบบราชการ โดยชนิดที่ว่าไม่มีใครจับไปลงโทษได้ มีทั้งที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำและตำแหน่งที่สูง ทั้งเส้นเล็กและเส้นใหญ่ การหากินแบบฉ้อราษฎร์บังหลวงมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การกระทำความผิดแบบฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้ ผู้กระทำไม่ใช่ยากจนแต่เป็นผู้มีฐานะการเป็นอยู่ระดับผู้นำสังคมกันเลยทีเดียว และจะต้องเป็นผู้ที่รู้วิธีการในการลงมือทำแบบไร้ร่องรอย

๕) อัตตวินิบาตกรรม หมายถึง ผู้ที่มีความเป็นส่วนตัวสูง มีโลกเป็นส่วนตัว และมีปัญหาส่วนตัวมากมายจนไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้เอง และไม่กล้าที่จะระบายความในใจหรือระบายเรื่องปัญหาที่

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

ตนเองมีอยู่ให้ผู้อื่นรับรู้ ในที่สุดเมื่อไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหานั้น พอถึงจุดสุดท้ายพบทางตันทางที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ก็คือ การกระทำอัตวินิบาตกรรม ก็คือการฆ่าตัวตายเพื่อตัดปัญหาหรือหนีปัญหาที่เรียกกันว่าการคิดสั้นเพื่อตัดปัญหาให้พ้น ๆ ไป

นอกจากนั้น ยังมีปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม เกิดจากสาเหตุ ๒ ประการ คือ (๑) สถาบันสังคมไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ ทำให้สมาชิกในสังคมนั้น ไม่มีที่พึ่งพิงที่ยึดเหนี่ยว เช่น สถาบันครอบครัว บิดามารดา ไม่ทำหน้าที่ของตน คื้แต่สุราเมามายเป็นนิจสิน ทำให้เด็กวัยรุ่นต้องหันไปพึ่งยาเสพติด (๒) ค่านิยมต่าง ๆ ในสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา

พฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ หรือพฤติกรรม ที่ไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม สาเหตุของการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากปกติ เมอร์ตัน (Robert Merton) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้สรุปสาเหตุไว้ในทฤษฎีของเขา ที่ชื่อ ทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Theory of Deviant Behavior) ไว้ว่า สาเหตุที่ทำให้คนเราเกิดความขัดแย้งกันในตัวบุคคลระหว่าง ความดีกับความชั่ว ความผิดความถูกต้อง การปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม การละเลย หรือการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน จะมีตัวแปร ๒ ประการ คือ (๑) จุดมุ่งหมายของชีวิต (Cultural Goals) (๒) วิธีการที่จะนำบุคคลสู่จุดมุ่งหมาย (Institutionalized Means)

ตัวแปร ๒ ประการนี้ จำทำให้บุคคลประสบความสำเร็จตามความคาดหวัง หรือล้มเหลวในจินตนาการต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต บุคคลทุกคน มีการปรับตัวในรูปแบบต่าง ๆ ตามประเภทของการปรับตัว (Modes of adaptation) ดังต่อไปนี้

๑) ปฏิบัติตามโลก (conformity) บุคคลประเภทนี้จะมองโลกในแง่ดี เป็นบุคคลผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต มีแนวความคิดว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมเวลานี้ดีแล้ว อาชีพของผู้ปฏิบัติตามโลก ได้แก่ อาชีพสุจริตต่าง ๆ เช่น แพทย์ วิศวกร บุคคลระดับบริหาร หรือผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนด้วยความเต็มใจ

๒) แหวกแนว (innovation) ก่อให้เกิดปัญหาสังคม บุคคลประเภทนี้ต้องการความสำเร็จ ความสมหวังในชีวิต แต่ไม่ชอบปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม จะใช้วิธีการต่าง ๆ นอกกรอบเพื่อความสำเร็จของตนเอง เช่น ค้ายาเสพติด อนุกรรยา รับสินบน ปลอมแปลงเอกสาร

๓) เจ้าระเบียบพิธี (ritualism) ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม บุคคลประเภทนี้ ถือกฎเกณฑ์เป็นที่ยึดอย่างเข้มงวด มีความซื่อสัตย์ สุจริต เกลียดการคอร์รัปชั่น การบิบบังคับ ไม่ว่าจากเจ้านาย หรือลูกน้อง ไม่มีความคิดริเริ่ม การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้นบางครั้ง เป็นไปตามเถรตรง ทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงาน

๔) **หนีโลก (retreatism)** ดำเนินชีวิตแบบนี้ก่อให้เกิดปัญหาสังคม บุคคลประเภทนี้จะเบื่อชีวิตขาดกำลังใจในการทำงาน เกิดจากความล้มเหลวในชีวิตที่ผ่านมา อาจจะเคยพบแต่สิ่งที่ย่ำแย่ ๆ มาตลอด ทำดีแล้วไม่ได้ดี เจ้านายไม่เคยเห็นใจ บางครั้งบุคคลประเภทนี้ อาจจะมีความรู้สึกว่า เพื่อน ๆ รุ่นเดียวกัน ก้าวหน้ากันไกล ๆ หมดแล้ว เป็นหัวหน้างาน แต่ตนเองยังคงอยู่กับที่ จึงหาทางออกด้วยการดื่มสุรา ติดยา เสพติด เชื้อถื้อไสยศาสตร์ โชคลาง ของขลัง การพนันขั้นต่อ

๕) **ทำทลายโลก (rebellion)** การดำเนินชีวิตแบบนี้ก่อให้เกิดปัญหาสังคม บุคคลประเภทนี้ไม่พอใจในโครงสร้างสังคม เห็นว่ายุติธรรมที่ไม่ให้ออกาสทุกคนในการแสวงหาความก้าวหน้าให้กับชีวิต อยากจะเปลี่ยนโครงสร้างสังคมหรือปฏิรูปสังคมเสียใหม่ ให้อากาศทุกคนเท่าเทียมกัน นิยมสังคมอุดมคติ ต้องการ ชักชวนหรือบังคับให้คนอื่นทำตามความคิดเห็นของตน บางครั้งมีการกระทำที่รุนแรง กระทบกระเทือนต่อสังคมส่วนรวม เช่น ประทุษร้ายด้วยการอดอาหาร โกงฉ้อ เฆี่ยนตีตัวเอง เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการ^{๑๑}

ปัญหาสังคมที่สำคัญของชาวโลก

ปัญหาที่สำคัญของชาวโลกที่ไม่มีจบสิ้น ข้อใหญ่ ๆ มีอธิบาย ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาหายาเสพติด หมายถึง ปัญหาหายาเสพติดให้โทษ (Narcotic Drugs) มีการเสพและจำหน่ายสิ่งให้โทษที่เป็นทั้งวัตถุและน้ำ ที่ทำจากสารชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือที่ทำจากพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะกินหรือสูดดมเข้าไปแล้วเกิดอาการมึนเมา ควบคุมสติไม่ได้ โดยทั้งที่เป็นสารและเป็นน้ำมีการจำหน่ายจ่ายแจก ซื้อง่ายขายเบียดเป็นขบวนการ สมัยก่อนมีการรณรงค์ห้ามการปลูกฝิ่น หันมาส่งเสริมปลูกการเกษตรไม่ผลแทน แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไป กลับมีการนำเสนอบำบัดที่กินเข้าไปแล้วเกิดความอาการมึนเมา ยกให้เป็นสิ่งของถูกต้องตามกฎหมาย

๒) ปัญหาก่อการร้าย หมายถึง มีการก่อเหตุการณ์อันไม่สงบสุขผิดปกติที่สังคมส่วนใหญ่ไม่ต้องการ ซึ่งจัดอยู่ในประเภทของความวุ่นวายในพื้นที่บางแห่งของกลุ่มบุคคลที่ไม่หวังดีต่อประเทศชาติ บ้านเมือง หรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการผลประโยชน์ เมื่อไม่ได้ตามที่คิดเอาไว้หรือถูกต่อต้าน ก็จะสร้างสถานการณ์และเหตุการณ์ที่น่าสะพรึงกลัว หรือแม้กระทั่งการทำลายสถานที่ทางราชการ เช่นฆ่าประชาชนทั่ว ๆ ไปเพื่อเรียกร้องความสนใจ รวมถึงการก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อลงมือกระทำเรื่องเลวร้าย

๓) ปัญหาความยากจน หมายถึง ความขาดแคลนปัจจัยสี่ของต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ปัจจัย ๔ มี อาหาร ฝ้านุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น หากจะถามว่า ความยากจนเกิดมาจากอะไร อาจจะมีผู้ตอบได้แตกต่างกันไป มีการกล่าวกันว่า “ไม่มีความยากจนในหมู่คนขยัน” เป็นจริง

^{๑๑} ธีรฉลดา พิชิตบัญชาการ, ปัญหาสังคม, หน้า ๘-๙.

ตามนั้น คนขยันไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตาม สามารถเอาตัวเองรอดได้ ตั้งตัวได้ สามารถเป็นผู้นำของชุมชน เป็นที่พึ่งของญาติพี่น้อง เป็นเสาหลักของครัว เป็นผู้ใหญที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน เป็นนักพัฒนาของสังคม

๔) ปัญหาครอบครัว หมายถึง การอยู่รวมตัวของสมาชิกในครัวเรือนเดียวกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป หรืออาจจะหมายถึง การที่บุคคล ๒ คน แต่งงานอยู่กินร่วมกันไม่นานแล้วก็เลิกราว่างร้างกันไป อาจจะ เป็นเพราะว่าอุปนิสัยใจคอหรือความประพฤติปฏิบัติที่เข้ากันไม่ได้ หรืออาจจะเกิดจากความเบื่อหน่าย เกลียดชัง ด้วยสาเหตุหลายอย่าง เช่น การเห็นแก่ตัว การเอารัดเอาเปรียบ การไม่ระวังในเรื่องการพูด การกระทำ ไม่รู้จักหลักและวิธีการที่จะสร้างความรักสามัคคีให้เกิดเกิดขึ้นในครอบครัว

๕) ปัญหาสุขภาพจิต หมายถึง การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความเป็นอยู่ที่เจริญในด้านวัตถุ จนเกินไป หรือในชุมชนที่แออัดไปด้วยบ้านเรือนผู้คนมากมายแบบชนิดที่ต่างคนต่างอยู่ พึ่งพากันไม่ได้ มีแต่การเอารัดเอาเปรียบกัน มองหาแต่ความผิดพลาดซึ่งกันและกัน ไม่มีความไว้วางใจกัน หรืออาจจะ เป็นสังคมที่มีแต่กิจกรรมที่เน้นไปทางอบายมุขเป็นส่วนใหญ่ มอมเมาผู้คนให้หลงเข้าไปติดหนี้สิน ขาดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสติปัญญา ที่จะนำไปความสุขทางใจ

๖) ปัญหาการคอร์รัปชัน หมายถึง การประพฤติดที่มีขอบผู้รับก็เพื่อหวังรวยทางลัด ผู้ให้ก็หวังมียศ มีตำแหน่งอันมิชอบ เป็นการกระทำแบบลับ ๆ ล่อ ๆ แอบให้แอบรับ ทั้งที่รู้ว่าเป็นการกระทำที่ผิดวินัย ผิดจรรยาบรรณผิดกฎหมาย แต่ก็ยังมีการกระทำไม่หยุด ปัญหาการคอร์รัปชัน จึงเป็นปัญหาที่ทำลายทุกระบบ เพราะว่าทำให้ผู้คนสังคมเห็นผิดเป็นชอบ เห็นชั่วเป็นดี เป็นการเอารัดเอาเปรียบสังคม ทำให้สังคมคุณธรรม กลายเป็นสังคมไร้คุณธรรม ทำให้บ้านเมืองขาดคนดีมีศีลธรรม ปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นเพียง ส่วนหนึ่งของปัญหาสังคมเท่านั้น

ปัญหาดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ อาจจัดรวมเข้าในปัญหาหลักใหญ่ ๆ ๓ ประเด็น ได้แก่

๑) **ปัญหาเศรษฐกิจ** คือ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ครอบครัว การงาน ชุมชน แหล่งที่อยู่อาศัย บ้านเรือน ชุมชนที่มีเศรษฐกิจที่ความเป็นอยู่ขาดการพัฒนา

๒) **ปัญหาสังคม** คือ เกี่ยวข้องกับสังคมที่ขาดการพัฒนาด้านศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม เป็นสังคมที่ห่างจากกุศลธรรมทั้งหลายทั้งปวง ขาดความสามัคคีปรองดอง

๓) **ปัญหาสิ่งแวดล้อม** คือ เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมด้านมนุษย์ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านธรรมชาติ เป็นแหล่งที่ขาดความปลอดภัย มีมลพิษ มีอันตราย

สาเหตุของปัญหาสังคมตามแนวคิดในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาค้นพบสาเหตุของปัญหาสังคม ที่เกิดขึ้นตามเหตุและปัจจัย โดยมีหลักการที่ทำให้เกิดปัญหาสังคม ซึ่งเป็นธรรมดา หรือกฎธรรมชาติ คือ ปฏิจจสมุปบาท^{๑๒} (การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลาย เพราะอาศัยกัน, ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม, การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดขึ้น มี ๑๒ อย่าง ได้แก่

- ๑-๒) อวิชชาปจยยา สังขาร เพราะ อวิชชา เป็นปัจจัย สังขาร จึงมี
- ๓) สังขารปจยยา วิญญาณ เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณ จึงมี
- ๔) วิญญาณปจยยา นามรูป เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูป จึงมี
- ๕) นามรูปปจยยา สฬายตนะ เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะ จึงมี
- ๖) สฬายตนะปจยยา ผัสส เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสส จึงมี
- ๗) ผัสสปจยยา เวทนา เพราะผัสสเป็นปัจจัย เวทนา จึงมี
- ๘) เวทนาปจยยา ตณหา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตณหา จึงมี
- ๙) ตณหาปจยยา อุปาทาน เพราะตณหาเป็นปัจจัย อุปาทาน จึงมี
- ๑๐) อุปาทานปจยยา ภโว เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพ จึงมี
- ๑๑) ภวปจยยา ชาติ เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติ จึงมี
- ๑๒) ชาติปจยยา ชรามรณะ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ จึงมี

โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา สมภวนติ ความโศก ความเศร้าครวญ ทุกข์ โทมนัส และความคับแค้นใจ ก็มีพร้อม

เอวเมตสส เกวลสส ทุกขกฺขนธสส สมุทโย โหติ. ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้ จึงมีด้วยประการฉะนี้^{๑๓}

จากกฎธรรมชาติที่กล่าวมาทั้งหมด อาจอธิบายความหมายโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

อวิชชา หมายถึง ความไม่รู้ คือไม่รู้ในอริยสัจ ๔ หรือตามนัยอภิธรรมว่า อวิชชา ๘ มี ไม่รู้ในส่วนอดีต ไม่รู้ในส่วนอนาคต เป็นต้น อวิชชา ๔ คือ ความไม่รู้แจ้ง ไม่รู้จริง ในอริยสัจ ๔ มี ทุกข์ เป็นต้น

สังขาร หมายถึง สภาพที่ปรุงแต่ง ได้แก่ สังขาร ๓ มี มีกายสังขาร เป็นต้น

วิญญาณ หมายถึง ความรู้แจ้งอารมณ์ ได้แก่ วิญญาณ ๖ มี จักขุวิญญาณ เป็นต้น

ขันธ หมายถึง นามและรูป ได้แก่ เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ หรือตามนัยอภิธรรมว่า นามขันธ ๓ + รูป ขันธ ๕ มี รูปขันธ เวทนาขันธ เป็นต้น

^{๑๒} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๙/๘๕.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอสอาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๒๕๒-๒๕๓.

อายตนะ หมายถึง อายตนะ ๖ ได้แก่ อายตนะภายใน ๖ มี จักขุ โสตะ ชานะ เป็นต้น

ผัสสะ หมายถึง ความกระทบ ความประจวบ ได้แก่ สัมผัส ๖ มี จักขุสัมผัส เป็นต้น

เวทนา หมายถึง ความเสวยอารมณ์ ได้แก่ เวทนา ๖ มี เวทนาเกิดจากสัมผัสทางตา เป็นต้น

ตัณหา หมายถึง ความทะยานอยาก ได้แก่ ตัณหา ๖ มี รูปตัณหา ตัณหาในรูป เป็นต้น

อุปาทาน หมายถึง ความยึดมั่น ได้แก่ อุปาทาน ๔ มี กามอุปาทาน ความยึดมั่นในกาม เป็นต้น

ภพ หมายถึง ภาวะชีวิต ได้แก่ ภพ ๓ มี กามภพ รูปภพ อรูปภพ เป็นต้น

ชาติ หมายถึง ความเกิด ได้แก่ ความปรากฏแห่งขันธทั้งหลาย การได้อายตนะ

ชรา มรณะ หมายถึง ความแก่และความตาย ได้แก่ ชรา คือ ความเสื่อมอายุ ความห่อหม่ออินทรีย์ กับมรณะ คือ ความสลายแห่งขันธ ความขาดชีวิตินทรีย์ ทั้ง ๑๒ ข้อ เป็นปัจจัยต่อเนื่องกันไป หมุนเวียน เป็นวงจร ไม่มีต้นไม่มีปลาย เรียกว่า ภาวจักร คือ วงล้อหรือวงจรแห่งภพ^{๑๔} สาเหตุแห่งปัญหาทั้งหมด

ความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลง เกิดจากสังคมปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็วมาก ถึงแม้ว่าจะประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจก็ตาม แต่การก่อสร้างไม่มีวันหยุดอยู่กับที่ เช่น สิ่งปลูกสร้างของเก่าเกิดการชำรุดเสียหายไปกาลเวลา ก็ต้องมีการซ่อมแซมสร้างขึ้นมาใหม่หมุนเวียนอยู่ต่อไปไม่มีวันจบสิ้น

สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง เป็นต้น สิ่งแวดล้อมในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก แบบหน้ามือเป็นหลังเลยทีเดียว กล่าวคือ ในอดีตสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น มีป่าไม้ต้นไม้เป็นจำนวนมากและมีความอุดมสมบูรณ์ในทุกจังหวัด ทำให้ดินฟ้าอากาศดี มีฝนตกตรงตามฤดู ทำให้ระบบการเกษตรกรรมให้ผลค่อนข้างดี แต่ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศ ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนตามไปด้วย ไม่มีสิ่งใดที่คงที่คงที่อยู่ได้ตลอดไป

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน มีหลักคิดสำคัญในเรื่องขององค์การสหประชาชาติว่า การพัฒนาไม่ควรตั้งเป้าหมายไว้ที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เพราะที่ผ่านมาการพัฒนาทางเศรษฐกิจจนเจริญเติบโตมากกลับเป็นผลร้ายเพราะนำไปสู่การทำลายสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งทำให้ผลของการพัฒนาไม่ยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องรวมเป้าหมายหลักสามประการเข้าด้วยกัน กล่าวคือ พัฒนาด้านเศรษฐกิจ พัฒนาด้านสังคม และพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม^{๑๕}

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๕๓-๒๕๔.

^{๑๕} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศาสนากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs), (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ ๒ บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๖๒), หน้า ๑๐.

อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมสหประชาชาติสรุปเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเหลือ ๕ ข้อ เรียกว่า ๕ร ดังนี้

- ๑) ประชาชน (People) หมายถึง การพัฒนาที่เกี่ยวกับคน คือมุ่งถึงการพัฒนาด้านสังคม
- ๒) ความมั่นคง (Prosperity) หมายถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ
- ๓) โลกของเรา หมายถึง การพัฒนาที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมบนโลกนี้
- ๔) สันติภาพ (Peace) หมายถึง สันติภาพที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาทุกด้าน ถ้าไม่มีสันติภาพ การพัฒนาทุกด้านก็เป็นไปไม่ได้ การพัฒนาทุกด้านต้องนำไปสู่สันติภาพจึงจะมีความยั่งยืน
- ๕) หุ้นส่วน (Partnership) หมายถึง การเรียกร้องให้ทุกฝ่ายร่วมมือด้วยช่วยกัน คนละไม้คนละมือในการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๑๖}

การพัฒนาสังคมปัจจุบันตามหลักไตรสิกขา

พระพุทธศาสนามีแนวทางพัฒนาสังคมปัจจุบันแบบบูรณาการ ตามหลักการพัฒนาที่ทำให้เข้าใจได้ไม่ยาก แนวทางการดำเนินชีวิตในเบื้องต้น คือ ไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ อย่าง ได้แก่

๑) อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูงมุ่งไปในทางสงบเรียบร้อย ไม่มีการก่อเรื่องราวุ่นวายเสียหาย นำมาแต่ความสุขกายสุขใจ

๒) อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่น สมาธิอย่างสูงไปในทางสงบใจ ไม่เดือดร้อนใจ ได้พบแต่ความเย็นใจสบายใจสุขใจ

๓) อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูงไปในทางฝึกฝนความคิดสติปัญญา จะนำพาชีวิตไปสู่ความเจริญอกงาม

ทั้ง ๓ ข้อนี้เรียกแบบง่าย ๆ สั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งกรรมฐานควรศึกษาหลักสำคัญเบื้องต้นตามหลักสิกขา หรือ ไตรสิกขา คือ ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุความประสงคที่ตั้งไว้ หรือถึงจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน ซึ่งจะนำไปสู่การดับแห่งปัญหาทั้งหมดทั้งมวล

สิกขา ๓ ประการนี้ จะทำให้เข้าใจในการนำไปบูรณาการในการปฏิบัติด้านการพัฒนาสังคมที่เป็นปัญหาหลักใหญ่ ๆ ๔ อย่าง ได้แก่

๑) พัฒนาปัญหาเศรษฐกิจ พัฒนาด้วยวิธีการพัฒนาแบบถูกจุด ได้แก่ พัฒนาตรงที่การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นชุมชนที่มีคุณธรรมจริยธรรม ตามหลัก ไตรสิกขา คือ มีศีล ความเรียบร้อย งดงาม ไม่เบียดเบียนกัน เป็นชุมชนที่ปกติสงบสุข มีสมาธิ คือ ตั้งใจในการทำมาหากิน มีศีลธรรม จริยธรรม รู้จักหน้าที่ของตน รักชุมชนของตนเอง และมีปัญญา คือ รู้จักแนวทาง วิธีการนำเอา

^{๑๖} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศาสนากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs), หน้า ๑๑.

หลักคุณธรรมจริยธรรม ไปพัฒนาวิถีชีวิต ครอบครัว การงาน ชุมชน แหล่งที่อยู่อาศัย บ้านเรือนของตนเอง ให้เป็นชุมชนที่มีเศรษฐกิจที่อุดมสมบูรณ์ เจริญ มั่งคั่ง ยั่งยืน

๒) พัฒนาปัญหาสังคม พัฒนาด้วยวิธีการพัฒนาแบบตรงปัญหา ได้แก่ เข้าใจปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น รู้สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสังคม รู้แนวทางที่เริ่มต้นพัฒนาเพื่อให้เกิดความสงบสุข ตามหลัก ไตรสิกขา สร้างสังคมให้เป็นสังคมที่มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม เป็นสังคมที่ห่างจากบาปมุข ห่างจากอกุศลธรรมทั้งหลายทั้งปวง สนับสนุนให้สังคมเป็นสังคมที่มีความสามัคคีปรองดอง มีครอบครัวที่อบอุ่น ตั้งมั่นในพระรัตนตรัย มีความเชื่อมั่นในศีล สมาธิ และปัญญา พร้อมทั้งจะก้าวไปสู่สังคมแห่งคุณธรรมจริยธรรม

๓) พัฒนาปัญหาสิ่งแวดล้อม พัฒนาด้วยวิธีการพัฒนาให้เป็นไปตามหลักไตรสิกขา คือ เป็นสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ น่าอาศัย ปราศจากอกุศลธรรมทั้งปวง มีความพร้อมที่ดีทั้งสิ่งแวดล้อมด้านมนุษย์ สิ่งแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมด้านธรรมชาติ เป็นแหล่งที่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิต มีความปลอดภัย ไร้มลพิษ ไม่มีอันตรายทั้งในด้านปัจจัย ๔ คือ (๑) อาหาร (๒) เสื้อผ้า (๓) ที่อยู่อาศัย และ (๔) ยารักษาโรค

บทสรุป

ปัญหาสังคมเกิดมาจากปัจจัยหลายสิ่งหลายประการที่มนุษย์เข้าใจว่า เป็นการยากที่จะแก้ไขปัญหาให้ลดลงหรือให้หมดไปได้ การทำความเข้าใจเนื้อหาประเด็นต่าง ได้แก่ (๑) สาเหตุหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม (๒) ลักษณะของโครงสร้างสังคมที่มีส่วนทำให้เกิดปัญหาสังคม (๓) ประเภทของปัญหาสังคม (๔) ปัญหาสังคมที่สำคัญของชาวโลก (๕) สาเหตุของปัญหาสังคมตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา และ (๖) การพัฒนาสังคมปัจจุบันแบบบูรณาการที่ยั่งยืน ทั้งหมดนี้จะทำให้มองเห็นแนวทางและวิธีการในการแก้ไขและพัฒนาสังคมได้อย่างง่ายขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ควรฝึกฝนในการพัฒนาสังคมตามแนวทางแห่ง ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งกรรมฐาน ควรศึกษาหลักสำคัญเบื้องต้นตามหลักสิกขา หรือ ไตรสิกขา คือ ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ซึ่งจะนำไปสู่การดับแห่งปัญหา และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้บรรลุความประสงค์ที่ตั้งไว้

บรรณานุกรม

ทัศนีย์ ทองสว่าง. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙.

ดำรง ฐานดี. **สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

ณัฏฐดา พิชิตบัญชาการ. **ปัญหาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๙.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ศาสนากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๖๒.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. ๒๕๖๔** ทัวราชอาณาจักร. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, ๒๕๖๔.

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย
สำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
The Development of Teaching and Learning Management Models
in Thai Language for Foreign Students
at Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาโกศล ธีรบุญโณ*

Phramaha Kosol Thirapaño

พระมหาสันทัศน์ โสตุวิโส**

Phramaha Santhath Sothivamso

พิธิพิบูลย์ ทองเกลี้ยง***

Pithapiboon Thongklieng

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail : Kosol.mad@mcu.ac.th

Received: June 17, 2025

Revised: July 26, 2025

Accepted: July 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน (๓) ประเมินประสิทธิผลและความพึงพอใจของนิสิตชาวต่างชาติที่ได้เรียนรู้ด้วยรูปแบบดังกล่าว การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบและพัฒนา การทดลองใช้และการประเมินผล กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชาวต่างชาติที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ปีการศึกษา ๒๕๖๗ ชั้นปีที่ ๑ จาก ๔ คณะ จำนวน ๔๐ รูป/คน ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาไทยพื้นฐานในปีการศึกษา ๒๕๖๗ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทย และแบบทดสอบการอ่านภาษาไทยของนิสิต

* พระมหาโกศล ธีรบุญโณ Phramaha Kosol Thirapaño นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการสอนภาษาไทย.

** พระมหาสันทัศน์ โสตุวิโส Phramaha Santhath Sothivamso อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ดร.พิธิพิบูลย์ ทองเกลี้ยง Dr.Pithapiboon Thongklieng อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ต่างชาติ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที (t-test) แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน

ผลการวิจัยพบว่า นิสิตส่วนใหญ่มีปัญหาในการอ่านคำศัพท์ไม่ถูกต้อง รู้คำศัพท์น้อย ไม่เข้าใจ ความหมาย ออกเสียงไม่ชัด และใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันน้อย ทำให้หลีกเลี่ยงการอ่านภาษาไทยและไม่ชอบรายวิชาที่เน้นทักษะการอ่าน รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเป็นคู่มือ กิจกรรมการอ่านตามลำดับขั้น ได้แก่ ก่อนอ่าน ระหว่างอ่าน หลังอ่าน และการประเมินผล ซึ่งผ่านการ ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ และทดลองใช้จริงกับนิสิต ผลการทดลองใช้พบว่านิสิตมีคะแนนการอ่านหลัง เรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรูปแบบ ดังกล่าวในการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาไทย นอกจากนี้ ความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อรูปแบบการจัด การเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๐) โดยเฉพาะในด้านการกระตุ้นความสนใจและ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนิสิต

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน; ภาษาไทย; นิสิตชาวต่างชาติ

Abstract

This research article focuses on three key objectives: (1) examining the conditions and challenges faced by international students at Mahachulalongkornrajavidyalaya University in learning the Thai language, (2) development of teaching and learning management models of Thai language tailored to the context of these students, and (3) assessing the effectiveness of the model and the students' satisfaction with their learning experience. The study adopts a Research and Development (R&D) methodology comprising four main phases: analyzing problems, designing and developing the model, implementing it on a trial basis, and evaluating the results. The sample population includes 40 international undergraduate students currently enrolled in a basic Thai language course for the of first-year students in academic year 2024 across four faculties at Mahachulalongkornrajavidyalaya University (Central Campus). Research instruments utilized in the study include questionnaires, a teaching management manual for Thai language reading, and a Thai reading proficiency test designed for international learners. Data analysis was performed using techniques such as frequency, percentage, mean, standard deviation, and independent t-test.

The research findings indicate that most students have difficulties in accurately reading vocabulary, possess limited vocabulary, do not understand meanings, pronounce unclearly, and use Thai language minimally in daily life, which leads to an avoidance of reading Thai and a dislike for courses focusing on reading skills. The developed teaching management model features a step-by-step reading activity manual, including pre-reading, during reading, post-reading, and assessment, which was reviewed by experts and tested with students. The experimental results showed that students' reading scores after lessons were significantly higher than before lessons at the .05 level, demonstrating the effectiveness of this model in developing Thai reading skills. Additionally, students' overall satisfaction with the teaching management model was rated as high (mean 4.40), particularly regarding its ability to stimulate interest and promote students' creativity.

Keywords: Development of Teaching and Learning Management Models;
Thai Language; Foreign Students

บทนำ

ภาษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารและสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรม ทั้งในการศึกษา การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี นอกจากนี้ ภาษายังสะท้อนถึงวัฒนธรรม อารยธรรม และเอกลักษณ์ของแต่ละชาติ พระอุดมธีรคุณกล่าวว่า ภาษาคือเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น เป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการสื่อสาร ขณะที่วัฒนธรรมคือแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เรียนรู้และสืบทอดกันมา ทั้งสองสิ่งจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน โดยภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่สะท้อนความคิด ทักษะ และค่านิยมของผู้ใช้ภาษานั้น^๑

การสอนภาษาไทยให้กับชาวต่างชาติเริ่มได้รับความสนใจอย่างจริงจังในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในภูมิภาคอาเซียน รวมถึงการท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวและชาวต่างชาติที่ต้องการเรียนรู้ภาษาไทยมากขึ้น การพัฒนาหลักสูตรการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการและระดับความสามารถของนักเรียนที่หลากหลาย การจัดตั้งหลักสูตรสอนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และการจัดอบรมภาษาต่าง ๆ โดยมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการ

^๑ พระอุดมธีรคุณ, “ภาษาและวัฒนธรรม: ความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน”, วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๓): ๓.

เรียนการสอนเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย^๒ ซึ่งการพัฒนารูปแบบการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นเรื่องที่สำคัญในปัจจุบัน เนื่องจากมีจำนวนชาวต่างชาติที่สนใจเรียนรู้ภาษาไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตต่างชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของกลุ่มผู้เรียนเหล่านี้ เพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งนี้ สภาพปัญหาการสอนภาษาไทยแก่ชาวต่างชาติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีหลายด้านที่อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเรียนการสอน ดังนี้

๑) ด้านความแตกต่างทางภาษาศาสตร์ ภาษาไทยมีโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่แตกต่างจากภาษาต่างประเทศอย่างมาก เช่น ระบบการใช้คำกริยาที่ไม่ระบุเวลา การใช้คำไทยที่มีหลายความหมาย ขึ้นอยู่กับบริบท รวมถึงการออกเสียงที่อาจทำให้ชาวต่างชาติเข้าใจผิดหรือพูดผิดได้ง่าย

๒) ปัญหาการออกเสียง ภาษาไทยมีเสียงที่ชาวต่างชาติอาจไม่เคยพบในภาษาแม่ของตน เช่น เสียงพยัญชนะที่ไม่มีในภาษาอื่นๆ หรือเสียงสูงต่ำที่สำคัญในการแยกความหมาย ทำให้การออกเสียงภาษาไทยเป็นอุปสรรคสำคัญในการเรียนรู้

๓) ความแตกต่างในวัฒนธรรม ภาษาไทยสะท้อนถึงวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้ง เช่น การใช้สรรพนามที่แตกต่างกันตามสถานะทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูด ซึ่งอาจทำให้ชาวต่างชาติที่ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมไทยไม่สามารถเข้าใจหรือใช้ภาษาไทยได้ถูกต้องในบางบริบท

๔) ขาดแคลนวัสดุการสอนที่เหมาะสม แม้ว่าจะมีการพัฒนาแหล่งข้อมูลในการสอนภาษาไทย แต่บางครั้งวัสดุการสอนที่มีอยู่อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนที่มีความหลากหลายทางภาษาหรือพื้นฐานการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

๕) ปัญหาในการประยุกต์ใช้ภาษาภายในชีวิตจริง นักเรียนอาจเรียนรู้ภาษาไทยในห้องเรียน แต่ไม่สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ เนื่องจากขาดการฝึกฝนในบริบทที่เหมาะสม เช่น การสื่อสารในสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการหรือในสถานการณ์การทำงาน

๖) การขาดความต่อเนื่องในการเรียนรู้ การเรียนภาษาไทยให้กับชาวต่างชาติอาจจะเป็นการเรียนในระยะเวลาสั้น ๆ หรือเรียนในช่วงที่ไม่สามารถฝึกฝนได้ตลอดเวลา ซึ่งอาจทำให้เกิดการลืมและไม่มี ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา^๓

^๒ Nittayasothorn, P., "The use of technology in teaching Thai to foreigners", *Journal of Education and Technology*, Vol.8 No.1 (2020): 115.

^๓ Tantivorawong, C., "Adjusting the Thai language teaching curriculum for international students in universities", *International Education Journal*, Vol. 12 No. 2 (2018) : 23-35.

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบแผนการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นแนวทางในการสอนภาษาไทยแก่ชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและสถานศึกษาทั่วไป เป็นการเผยแพร่การเรียนการสอนภาษาไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการอ่านภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. เพื่อพัฒนาแบบแผนการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนิสิตต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การทบทวนวรรณกรรม

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาไทย

Dickinson มองว่ากลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไทยเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือเทคนิคต่าง ๆ ที่นำไปสู่การเรียนรู้ เช่น กลยุทธ์การจัดการเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของภาษาไทยที่เรียนซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจ ช่วยให้การเรียนรู้ง่ายขึ้นและสามารถนำกลยุทธ์ไปใช้ในสถานการณ์อื่น^๔

Krashe กล่าวถึง สมมติฐานการเรียนรู้และการรู้ภาษา (The Acquisition Learning Hypothesis) ว่ากระบวนการเรียนรู้ภาษาของคนเรามี ๒ แบบ คือการเรียนรู้ภาษา (Language Acquisition) และการเรียนภาษา (Language Learning) ดังนี้^๕

๑) การรู้ภาษา (Language Acquisition) เป็นวิธีการเรียนรู้ภาษาที่มีกระบวนการคล้ายคลึงกับการเรียนรู้ภาษาแม่ โดยเป็นการเรียนรู้ภาษาโดยไม่รู้ตัว ผู้เรียนจะไม่คิดว่ากำลังเรียนภาษาอยู่เพราะมุ่งเน้นที่ใช้ภาษาสื่อสารเป็นหลัก ผู้เรียนมักไม่รู้ตัวว่าได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ของภาษาแล้ว เพราะไม่มีการเน้นเรื่องกฎเกณฑ์เหล่านั้น แต่จะรู้สึกได้ถึงความถูกต้องของภาษา แม้จะไม่ได้เรียนกฎเกณฑ์โดยตรง การเรียนรู้แบบนี้จึงมีลักษณะเป็นธรรมชาติและไม่เป็นทางการ

^๔ L., Dickinson, *Self-instruction in language learning*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), p. 9.

^๕ Krashen. S. D.. & Terrel. T. D., *The Natural Approach Language Acquisition in the Classroom*, (U.K.: Pergamon Press, 1983), p.112.

๒) การเรียนภาษา (Language Learning) เป็นวิธีการเรียนภาษาอย่างรู้ตัว โดยเน้นการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของภาษา ผู้เรียนจะสามารถอธิบายกฎเกณฑ์ของภาษาได้ มีความรู้เกี่ยวกับตัวภาษาที่เรียน แต่ในกระบวนการเรียนด้วยวิธีนี้ ไม่มีการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเหมือนในชีวิตประจำวัน จึงเป็นการเรียนรู้ว่าเป็นทางการ

ปรียา หิรัญประดิษฐ์ กล่าวว่า สาเหตุที่ทำให้ชาวต่างชาติจำนวนมากสนใจเรียนรู้ภาษาไทย เนื่องจากเคยเป็นนักเรียนแลกเปลี่ยน มีคู่สมรสเป็นคนไทย มีเพื่อสนิทที่เป็นคนไทย มีมารดาหรือมารดาเป็นคนไทย มีความสนใจในการวิจัยศึกษาในประเทศไทย เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพหรือการทำงานที่ต้องใช้ภาษาไทย ไม่ว่าจะเป็นราชการ ธุรกิจ วิธีการสอนทำให้เกิดความประทับใจ บางครั้งสอนใจภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับภาษาไทยไทย ทำให้เกิดการผ่อนคลายทำให้เกิดการส่งเสริมในการเรียนรู้ภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ^๖

สรุปได้ว่า การเรียนภาษาไทยของชาวต่างชาติมีทั้งแบบเป็นธรรมชาติที่เน้นการสื่อสารโดยไม่เน้นกฎเกณฑ์ และแบบเป็นทางการที่มุ่งเรียนรู้โครงสร้างภาษาอย่างชัดเจน การใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ และกิจกรรมที่หลากหลายช่วยเสริมความเข้าใจและประสิทธิภาพในการเรียน ขณะเดียวกัน แรงจูงใจในการเรียนก็มักมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือความจำเป็นทางอาชีพ ทำให้การเรียนภาษาไทยเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและการใช้จริงในชีวิตประจำวัน

๒. แนวคิดการเรียนรู้ภาษาไทยที่สองหรือภาษาต่างประเทศ

ราชบัณฑิตยสถาน ภาษาไทยที่สอง (Second language, L๒) หมายถึง ภาษาไทยที่บุคคลเรียนรู้หลังจากภาษาไทยแรกเป็นภาษาไทยมีบทบาทสำคัญในสังคม ในฐานะภาษาไทยราชการ ภาษาไทยเพื่อการติดต่อสื่อสาร เพื่อการศึกษา เพื่อธุรกิจ และเพื่อการเมืองการปกครองภาษาไทยที่บุคคลเรียนรู้หลังจากภาษาไทยแรก เป็นภาษาไทยที่มีบทบาทสำคัญในสังคม ในฐานะภาษาไทยราชการ ภาษาไทยเพื่อการติดต่อสื่อสาร เพื่อการศึกษา เพื่อธุรกิจและเพื่อการเมืองการปกครองภาษาต่างประเทศ หมายถึง ภาษาไทยที่ไม่ใช่ภาษาไทยแม่ของประเทศ คนในประเทศศึกษาภาษาต่างประเทศเพื่อสื่อสารกับชาวต่างประเทศ หรือเพื่อใช้อ่านเอกสารที่เขียนเป็นภาษาต่างประเทศ^๗

^๖ ปรียา หิรัญประดิษฐ์, “สถานภาพการเรียนการสอนภาษาไทยไทยให้แก่ชาวต่างชาติในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ภาษาไทยศาสตร์ (ภาษาไทยศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙๗.

รุ่งฤดี แผลงศร กล่าวว่าการเรียนรู้ภาษาไทยที่หนึ่ง ภาษาไทยที่สอง และภาษาต่างประเทศมีความคล้ายคลึงกันคือ ผู้เรียนต้องเรียนรู้ทั้งโครงสร้างภาษาไทยและการใช้ภาษาไทยควบคู่กันไป^๔

สรุปได้ว่า ภาษาไทยที่สองหมายถึงภาษาไทยที่ผู้เรียนใช้หลังจากภาษาแม่ โดยมีบทบาทสำคัญในด้านราชการ การสื่อสาร การศึกษา ธุรกิจ และการเมือง ส่วนภาษาต่างประเทศคือภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาแม่ ซึ่งเรียนเพื่อการสื่อสารหรืออ่านเอกสารจากต่างประเทศ การเรียนภาษาไทยทั้งในฐานะภาษาแรก ภาษาไทยที่สอง และภาษาต่างประเทศ ล้วนต้องอาศัยการเรียนรู้ทั้งโครงสร้างและการใช้งานควบคู่กัน

๓. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอนเป็นวิธีการเชิงระบบ สามารถพิสูจน์และทดสอบได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือวิธีการเชิงระบบ ในขณะที่กระบวนการจัดการมีความหมายในเชิงการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลตามขั้นตอนการดำเนินการข้างต้น ดังนั้น กระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงหมายถึง วิธีการหรือกลวิธีในการใช้ความพยายามของครูที่จะดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น ต้องบูรณาการส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับหลักการ ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวิชาการ ผู้เรียน ผู้สอน สื่อ รูปแบบวิธีการ ศิลป์การสอน การวัดและการประเมินผล ตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาขณะที่สอนได้อย่างดี

การจัดกระบวนการเรียนการสอนสามารถจัดได้ ๒ นัย คือ^๕

๑. การจัดกระบวนการเรียนการสอนโดยทั่วไป แบ่งออก ๖ ขั้นตอน ดังนี้คือ

๑) ขั้นเตรียมความพร้อมของผู้เรียนผู้สอน คือ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือการวัดประเมินผล และปัจจัยที่เกี่ยวข้องก่อนสอน

๒) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นนี้เป็นขั้นดึงความสนใจของผู้เรียนทั้งหมดให้มาสนใจกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจะดำเนินการขึ้นระหว่างสอน ขั้นนี้อาจใช้ได้หลายวิธีตามความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ความสะดวกและสอดคล้องกับกิจกรรมและบทเรียนที่จะจัดขึ้น เช่น แสดงกิจกรรม แนะนำจุดประสงค์การเรียนรู้ คู่มืออุปกรณ์สอบทบทวน ประสบการณ์เดิม เริ่มต้นโน้มน้าว กล่าวคำถาม ทำท่าทางปูทางด้านซ้าย เล่านิทาน นำสถานการณ์กล่าวอ้าง สร้างบรรยากาศรองสนองผู้เรียนที่สนใจนำในการเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสนุกสนาน และเพลิดเพลินกับบทเรียน โดยมีปฏิสัมพันธ์กันทางบวกระหว่างครูกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง

^๔ รุ่งฤดี แผลงศร, ศาสตร์การสอนภาษาไทยไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๔.

^๕ ขาญชัย ยมดิษฐ์, เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร: อุดมการณ์พิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๖๖-๙๔.

๓) ขึ้นสอนตามรูปแบบการสอน กระบวนการเรียนรู้ วิธีสอน เทคนิคการสอนและศิลปะการสอนต่าง ๆ ที่ถูกเลือกมาใช้ในการสอนที่ถูกออกแบบไว้ โดยขั้นนี้ถือเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุดแก่ผู้เรียนด้วยการบูรณาการ เนื้อหาสาระ กิจกรรม สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนเทคนิควิธีที่สอดคล้องกับธรรมชาติวัย ประสบการณ์ของผู้เรียนอย่างเหมาะสม สามารถบรรลุคุณลักษณะคุณภาพหรือพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นตามผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์โดยมีสื่อนวัตกรรมและเครื่องมือการวัดผลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเหมาะสมกับขั้นตอนที่กำหนด

๔) ขั้นสรุปบทเรียน ขั้นนี้เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงสรุปว่าสาระการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนจริง ๆ มีอะไรบ้าง โดยอาจสรุปเฉพาะประเด็นหรือหัวข้อสำคัญ ๆ ดังที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ เป็นการย้ำสิ่งที่หลงเหลือจากการสอนของครูและการเรียนของผู้เรียนเมื่อกระบวนการเรียนการสอนสิ้นสุดลงไป อาจสรุปด้วยการใช้การอภิปราย การจดบันทึก การย่อ การแต่งบทหรือกรอง การจัดทำโครงการ การประมวลเหตุการณ์ การวาดภาพการจัดทำผังความคิด เครือข่าย ฯลฯ

๕) ขั้นวัดผลและประเมินผล ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนตรวจสอบตนเองว่าได้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ตามเป้าหมายหรือไม่เพียงใดในสภาพที่เป็นจริง หลังกระบวนการเรียนการสอนสิ้นสุดลง การวัดผลการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาด้านตนเองของผู้เรียน ให้บรรลุศักยภาพสูงสุดของการพัฒนาดังนั้น วิธีประเมินต้องใช้เครื่องมือหรือวิธีการที่หลากหลายและเที่ยงตรง การประเมินผลที่ดีต้องประเมินทั้งก่อนสอน ระหว่างสอน และหลังกระบวนการจัดการเรียนการสอนสิ้นสุดลง เพื่อครูผู้สอนสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนไปตัดสินผลการเรียน

๖) ขั้นส่งเสริมความแม่นยำและเปิดโอกาสให้ใช้จริงในชีวิตประจำวัน

๒. กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามกระบวนการเรียนรู้เฉพาะการจัดการเรียนการสอนแบบนี้ มีขั้นตอนเหมือนกับการจัดการเรียนการสอนทั่วไปตามข้อที่ ๑ แต่ต้องจัดการสอนในข้อ ๓) ตามกระบวนการเรียนรู้ที่นำมาใช้ให้ครบถ้วนหรือไม่ครบถ้วนแต่ก็สามารถปรับปรุงให้เหมาะสมกับบทเรียน วัย ประสบการณ์และประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนได้ โดยกระบวนการดังกล่าวที่นำมาใช้สอน เช่น กระบวนการทักษะ ๙ ขั้น กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการสร้างค่านิยม กระบวนการคิดวิจารณ์ญาณ กระบวนการสร้างเจตคติ กระบวนการสร้างทักษะ กระบวนการวิทยาศาสตร์ กระบวนการจำและกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น

๔. วิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรนิษฐ์ ขายป่า และคณะ ได้ศึกษาวิจัยถึงการพัฒนาแบบการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติตามกระบวนการ ADDIE Model โดยผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย ๖ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) เรื่องน่าสนใจ (๒) อ่านเข้าใจเนื้อเรื่อง (๓) ค่อยๆฟังเรื่องย้อนกลับ (๔) จับหลักเกณฑ์ทางภาษา (๕) หารายการเขียน และ (๖) การวัดผลและประเมินผล โดยอิงตามกฎการเรียนรู้ของ

ธอร์นโด๊ก ได้แก่ กฎแห่งความพร้อม กฎแห่งความพอใจ และกฎแห่งการฝึกหัด สำหรับประสิทธิภาพของรูปแบบการสอน พบว่ามีค่าประสิทธิภาพ ๕๓.๕๘/๙๕.๓๕ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ที่ ๘๐/๘๐ แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทยของชาวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐} และ OU LIUFEN ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาชาวจีนในมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ พบว่าปัญหาการใช้ภาษาไทยมี ๕ ด้าน ได้แก่ การฟัง พูด อ่าน เขียน และความแตกต่างทางวัฒนธรรม แนวทางแก้ไขประกอบด้วย ๓ วิธี คือ การอ่านหนังสือ การพูดกับคนไทย และการดูภาพยนตร์ไทย ผลวิจัยช่วยให้เข้าใจปัญหาอย่างชัดเจน และสามารถนำไปพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยแก่ชาวจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๑}

สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นวิธีการเชิงระบบที่สามารถพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งหลักการ ทฤษฎี ผู้เรียน ผู้สอน สื่อ วิธีการ และการประเมินผล ให้เหมาะสมกับบริบท กระบวนการเรียนการสอนทั่วไปมักดำเนินไปตามขั้นตอนตั้งแต่เตรียมความพร้อม ดึงความสนใจ สอนตามแผน สรุปบทเรียน ประเมินผล และส่งเสริมการนำไปใช้จริง ส่วนการจัดการเรียนรู้เฉพาะทางจะดำเนินการตามรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ที่เลือกใช้ เช่น กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม หรือกระบวนการวิทยาศาสตร์ โดยปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหาเพื่อประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ และจากการศึกษาวิจัยของ กรนิษฐ์ ชายป่า และคณะ พบว่า การพัฒนาแบบการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติตามกระบวนการ ADDIE Model ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) เรื่องน่าสนใจ (๒) อ่านเข้าใจเนื้อเรื่อง (๓) คอยฟังเรื่องย้อนกลับ (๔) จับหลักเกณฑ์ทางภาษา (๕) ทบทวนการเขียน และ (๖) การวัดผลและประเมินผล โดยอิงตามกฎการเรียนรู้ของธอร์นโด๊ก ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสูง (๕๓.๕๘/๙๕.๓๕) เกินเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ (๘๐/๘๐) ในขณะที่ OU Liufen ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาชาวจีนในมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ พบว่าปัญหาหลักมี ๕ ด้าน คือ การฟัง พูด อ่าน เขียน และความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยมีแนวทางแก้ไขผ่านการอ่านหนังสือ การพูดกับคนไทย และการดูภาพยนตร์ไทย ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยแก่ชาวจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

^{๑๐} กรนิษฐ์ ชายป่า และคณะ, “การพัฒนาแบบการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ โดย ADDIE model”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๖๕), บทคัดย่อ.

^{๑๑} OU LIUFEN, “ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาชาวจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ”, การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี ๒๕๖๑ (RSU National Research Conference 2018), วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา R&D (Research and Development) คือ R๑: วิเคราะห์สภาพและปัญหาการอ่านภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติ D๑: ออกแบบและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน R๒: ทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนากับกลุ่มตัวอย่าง และ D๒: ประเมินผลรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาแล้ว ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิตชาวต่างชาติที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ปีการศึกษา ๒๕๖๗ โดยเลือกจาก คณะพุทธศาสตร์ จำนวน ๑๐๐ รูป/คน คณะครุศาสตร์ จำนวน ๑๐๐ รูป/คน คณะมนุษยศาสตร์ จำนวน ๑๐๐ รูป/คน และคณะสังคมศาสตร์ จำนวน ๑๐๐ รูป/คน รวมเป็นจำนวน ๔๐๐ รูป/คน จากนั้นจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเฉพาะนิสิตชาวต่างชาติชั้นปีที่ ๑ เท่านั้น ที่กำลังศึกษาอยู่ใน คณะพุทธศาสตร์ จำนวน ๑๐ รูป/คน คณะครุศาสตร์ จำนวน ๑๐ รูป/คน คณะมนุษยศาสตร์ จำนวน ๑๐ รูป/คน และคณะสังคมศาสตร์ จำนวน ๑๐ รูป/คน รวมเป็นจำนวน ๔๐ รูป/คน โดยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling)

๒. เครื่องมือการวิจัย

๑) แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการอ่านภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๕ เรื่อง

๓) แบบทดสอบการอ่านภาษาไทยของนิสิตต่างชาติ

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามคู่มือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติ และแบบทดสอบการอ่านภาษาไทยของนิสิตต่างชาติ จากนั้นจึงจัดทำคู่มือและทดลองใช้กับนิสิตที่มีระดับความสามารถแตกต่างกัน ทั้ง “ดีมาก” “ดี” และ “พอใช้” เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์และประเมินประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมการอ่านภาษาไทย โดยคำนวณตามเกณฑ์ที่กำหนด พร้อมปรับปรุงคู่มือให้เหมาะสม แล้วจึงนำคู่มือที่พัฒนาแล้วไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มทดลองในการวิจัยครั้งนี้

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบค่าที (t-test) แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent)

ผลการวิจัย

๑. สภาพและปัญหาการอ่านภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายและมีอายุระหว่าง ๒๐-๒๕ ปี ส่วนมากมีทักษะการอ่านภาษาไทยไม่ดี พบว่านิสิตชาวต่างชาติมีปัญหาในการอ่านคำศัพท์ไม่ถูกต้อง รู้คำศัพท์น้อย ไม่เข้าใจความหมาย การออกเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์ไม่ชัดเจน รวมถึงใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันน้อย เนื่องจากอยู่ในกลุ่มเพื่อนต่างชาติ ผลการศึกษาพบว่าสภาพและปัญหาการอ่านภาษาไทยของนิสิตอยู่ในระดับมาก โดยนิสิตมักพบปัญหาเมื่อต้องอ่านภาษาไทย มีความกังวลในการเริ่มพูดคุย และหลีกเลี่ยงการอ่านเนื้อหาภาษาไทยจากสื่อต่าง ๆ แต่ยังไม่ชอบรายวิชาที่เน้นทักษะการอ่านมากนัก

๒. การพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากการวิจัยพบว่า การพัฒนาแบบกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการผ่านขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การศึกษาวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างคู่มือการสอนและกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ รวมถึงการออกแบบภาระงานในแบบฝึกที่หลากหลาย โดยได้รับการตรวจสอบและปรับปรุงจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของนิสิต คู่มือได้จัดลำดับเนื้อหาและกิจกรรมตามระดับความยากง่าย โดยแบ่งเป็นขั้นก่อนอ่าน ระหว่างอ่าน หลังอ่าน และขั้นประเมินผล พร้อมทดลองใช้กับนิสิตกลุ่มตัวอย่างเพื่อวัดประสิทธิภาพและเก็บความคิดเห็นเพื่อนำมาปรับปรุงแบบฝึกให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ผลการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญสรุปว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนควรออกแบบให้สอดคล้องกับพื้นฐานและความสามารถของนิสิต เน้นการเรียนรู้ที่เป็นลำดับขั้น ใช้สื่อและกิจกรรมที่หลากหลาย มีการประเมินพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอ่านและเข้าใจภาษาไทยอย่างถูกต้องและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การประเมินความถูกต้องและความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดำเนินการโดยการสร้างแบบสอบถาม ๑๐ ข้อ ที่มีระดับคำตอบ ๕ ระดับ พร้อมช่องแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม จากนั้นนำแบบสอบถามไปให้

ผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสมทั้งเนื้อหา ภาษา และรูปแบบ รวมถึงประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยค่าที่ได้ตั้งแต่ ๐.๐๕ ขึ้นไปถือว่าผ่านเกณฑ์และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปทดลองใช้จริง ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีข้อที่ได้รับคะแนนสูงสุดในเรื่องการส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนข้อที่ได้คะแนนต่ำสุดเกี่ยวกับวิธีการวัดผลที่ตรงจุดประสงค์และหลากหลาย สำหรับการพัฒนาแบบทดสอบการอ่านภาษาไทยนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สร้างข้อสอบปรนัย ๒๐ ข้อครอบคลุมเนื้อหาทั้ง ๕ แผน เสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ดัชนี IOC และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่านิสิตมีคะแนนทักษะการอ่านก่อนใช้คู่มืออยู่ในระดับต่ำกว่าคะแนนหลังใช้คู่มืออย่างชัดเจน โดยคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๖.๕๐ ซึ่งสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนที่ ๘.๕๓ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวช่วยพัฒนาทักษะการอ่านภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลให้ความสามารถทางการอ่านภาษาไทยดีขึ้นอย่างชัดเจนหลังการเรียนตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้

๓. ความพึงพอใจของนิสิตต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาความพึงพอใจของนิสิตต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อที่ (๑) กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติ กระตุ้นให้นิสิตมีความกระตือรือร้นอยากเรียนภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น ($\bar{X} = 4.65$, $S.D. = 0.48$) รองลงมาคือ ข้อที่ ๔. ระยะเวลาในการเรียนการสอนมีความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.63$, $S.D. = 0.49$) รองลงมาคือ ข้อที่ ๕. กิจกรรมการเรียนโดยใช้คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติ ส่งเสริมให้นิสิตมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.53$, $S.D. = 0.60$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อที่ ๘. อาจารย์ตั้งใจสอน ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกแก่นิสิตในการทำกิจกรรม ($\bar{X} = 4.10$, $S.D. = 0.55$) ตามลำดับ จะเห็นได้ความพึงพอใจของนิสิตต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

๑. สภาพและปัญหาการอ่านภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่านิสิตชาวต่างชาติมีปัญหาหลักในการอ่านภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับความรู้คำศัพท์และการออกเสียง เช่น การอ่านคำศัพท์ผิด ความเข้าใจความหมายคำศัพท์ที่จำกัด รวมถึงความยากลำบากในการแยกเสียงพยัญชนะและการออกเสียงสระและวรรณยุกต์ที่ถูกต้อง เนื่องจากลักษณะเสียงในภาษาไทยที่ใกล้เคียงกัน ทำให้นิสิตเกิดความสับสน นอกจากนี้ นิสิตมักอยู่ในกลุ่มเพื่อนต่างชาติ ทำให้ขาดโอกาสใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้การอ่านออกเสียงและการรับรู้เสียงวรรณยุกต์ไม่ชัดเจน และยังคงเผชิญกับคำที่เขียนไม่ตรงกับเสียงอ่านซึ่งเป็นความท้าทายเพิ่มเติม การประเมินภาพรวมปัญหาการอ่านภาษาไทยพบว่าอยู่ในระดับมาก โดยนิสิตมักพบอุปสรรคขณะอ่านภาษาไทย และมักหลีกเลี่ยงการอ่านสื่อภาษาไทย อย่างไรก็ตาม นิสิตส่วนใหญ่ไม่ได้ต่อต้านการเรียนรายวิชาที่เน้นทักษะการอ่าน แม้ว่าจะมีปัญหาต่างๆ ก็ตาม สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการและความสำคัญของการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตกลุ่มนี้อย่างชัดเจน เพื่อช่วยให้พวกเขาสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นใจมากขึ้นในบริบทการเรียนและการสื่อสารจริง สอดคล้องงานวิจัยของกับ Zhong Rulin^{๑๒} ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอ่านภาษาไทยโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์สำหรับนักศึกษาจีน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาจีนมีความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ในระดับพื้นฐาน สามารถวิเคราะห์ใจความสำคัญ จุดมุ่งหมาย และสื่อความหมายของผู้เขียนจากบทอ่านต่าง ๆ ได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังมีปัญหาในเรื่องความเข้าใจความหมายแฝง การแยกแยะโครงสร้างประโยค สำนวนภาษา รวมถึงการวิเคราะห์โครงสร้างและเจตนาของผู้เขียนได้ไม่ดีนัก

๒. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับพื้นฐานและความสามารถของนิสิตชาวต่างชาติ โดยการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบเรียนรู้จากง่ายไปยาก และเน้นการฝึกอ่านควบคู่กับการทำความเข้าใจ จะช่วยพัฒนาทักษะการอ่านภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การใช้สื่อและกิจกรรมที่หลากหลาย รวมถึงการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงของนิสิต ผลการทดสอบที่

^{๑๒} Zhong Rulin, “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอ่านภาษาไทยโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์สำหรับนักศึกษาจีน”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๖), บทคัดย่อ.

เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนนี้ ยืนยันว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาไทยได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาศักยภาพทางภาษา และสามารถเป็นแนวทางที่มีประโยชน์สำหรับการพัฒนาการสอนภาษาไทยในกลุ่มนิสิตชาวต่างชาติในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **กรนิษฐ์ ขายป่า และคณะ**^{๑๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ โดย ADDIE model ผลการวิจัยพบว่า การสร้างและพัฒนารูปแบบการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติโดยใช้ ADDIE model ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอนที่เน้นทั้งความพร้อม ความพอใจ และการฝึกฝนของผู้เรียน ตั้งแต่การสร้างความสนใจจนถึงการวัดผลประเมินความรู้และผลการสอน ส่วนประสิทธิภาพของรูปแบบการสอนนี้พบว่ามีความสูงถึง ๕๓.๕๘ จาก ๙๕.๓๕ ซึ่งอยู่ในระดับประสิทธิภาพสูงตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสอนนี้เหมาะสมและส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของนิสิตชาวต่างชาติอย่างชัดเจน

๓. ความพึงพอใจของนิสิตต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

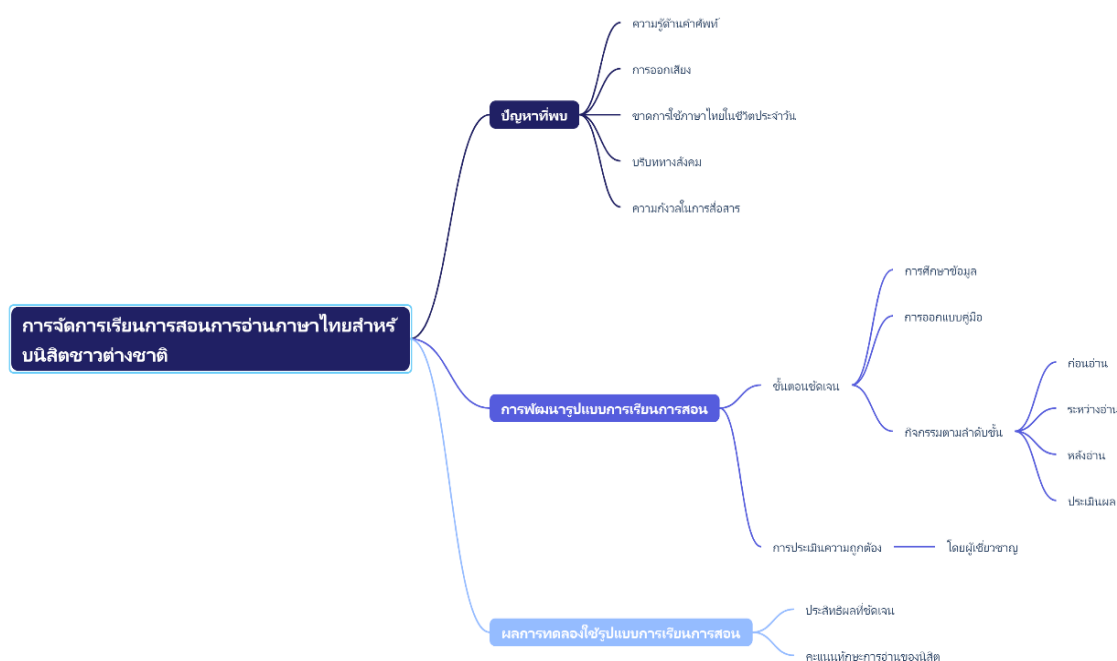
ผลการศึกษาความพึงพอใจของนิสิตต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่ามีความพึงพอใจในระดับมากโดยรวม โดยนิสิตรู้สึกว่าการเรียนการสอนที่ใช้คู่มือช่วยกระตุ้นให้มีความสนใจและความกระตือรือร้นในการเรียนภาษาไทยเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน รวมทั้งระยะเวลาเรียนที่เหมาะสมและกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ก็ได้รับการตอบรับดี อย่างไรก็ตาม คะแนนความพึงพอใจในเรื่องการดูแลและช่วยเหลือของอาจารย์มีค่าสูงสุดน้อยกว่าข้ออื่น ๆ ซึ่งอาจบ่งบอกถึงโอกาสในการพัฒนาการสนับสนุนนิสิตให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผลการวิจัยของ Zhong Rulin ที่ศึกษานักศึกษาจีนในรูปแบบการเรียนการสอนแบบโครงการก็สอดคล้องกัน โดยพบว่านักศึกษาที่มีความพึงพอใจในระดับมากเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าการออกแบบการเรียนการสอนที่เน้นกิจกรรมและรูปแบบที่เหมาะสมสามารถสร้างแรงจูงใจและเพิ่มพูนทักษะการอ่านภาษาไทยในกลุ่มนิสิตชาวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรี เรืองสุข และคณะ**^{๑๔} ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยสำหรับ

^{๑๓} กรนิษฐ์ ขายป่า และคณะ, “การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ โดย ADDIE model”, *รายงานวิจัย*, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๖๕), บทคัดย่อ.

^{๑๔} วรี เรืองสุขและคณะ, “ความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศ และความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาจีนในโครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏราชภัฏนครินทร์กับมหาวิทยาลัยครูฉู่จี้ มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน”, *วารสารราชภัฏนครินทร์*, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๗) : ๒๑-๓๖.

ชาวต่างประเทศ และความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาจีนในโครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์กับมหาวิทยาลัยครูฉวี่จี้ มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศในระดับมาก ทั้งในด้านการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพนักศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงความเหมาะสมของหลักสูตรในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ นักศึกษายังมีความมุ่งมั่นในอนาคตด้านอาชีพอย่างชัดเจน โดยอาชีพที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ นักแปลภาษา (ล่าม) รองลงมาคือผู้ประกอบการธุรกิจระหว่างจีน-ไทย และอาชีพด้านการสื่อสาร การตลาด และการสอนภาษาทั้งในไทยและจีน แสดงให้เห็นถึงทิศทางการศึกษาที่เชื่อมโยงกับตลาดแรงงานและความต้องการของนักศึกษาในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ ๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญได้ดังนี้

ประการแรก ปัญหาในการอ่านภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติส่วนใหญ่เกิดจากความรู้ด้านคำศัพท์ ที่จำกัด การออกเสียงไม่ถูกต้อง และขาดการใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นผลจากบริบททางสังคม และกลุ่มเพื่อนที่ใช้ภาษาต่างประเทศร่วมกันมากกว่า ทำให้เกิดความกังวลในการสื่อสารและไม่มั่นใจ ในการอ่านภาษาไทย โดยเฉพาะจากสื่อต่าง ๆ สะท้อนถึงความจำเป็นในการออกแบบการเรียนรู้ที่ตรงกับ บริบทของผู้เรียน

ประการที่สอง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่มีขั้นตอนชัดเจนตั้งแต่การศึกษาข้อมูล การออกแบบคู่มือ การจัดกิจกรรมตามลำดับขั้น (ก่อนอ่าน – ระหว่างอ่าน – หลังอ่าน – ประเมินผล) และการประเมินความถูกต้องโดยผู้เชี่ยวชาญ ช่วยยกระดับการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพื้นฐานและความ สามารถของนิสิต และสามารถเสริมสร้างความเข้าใจภาษาไทยได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

ประการที่สาม ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพ ที่ชัดเจน โดยคะแนนทักษะการอ่านของนิสิตหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบและเหมาะสมกับผู้เรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมทักษะ การอ่านอย่างแท้จริง

ประการที่สี่ ความพึงพอใจของนิสิตต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ ในด้านที่กิจกรรมการเรียนสามารถกระตุ้นความกระตือรือร้น ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และจัดเวลาเรียน ที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ยังพบจุดที่ควรปรับปรุงในเรื่องของการสนับสนุนจากอาจารย์และวิธีการวัดผล ที่ควรหลากหลายยิ่งขึ้น

องค์ความรู้จากการวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับ พื้นฐานของผู้เรียน ใช้กระบวนการพัฒนาที่มีระบบ และประเมินผลอย่างรอบด้าน จะสามารถยกระดับ ทักษะภาษาไทยของนิสิตชาวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านความสามารถและความพึงพอใจ ในการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ควรพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนิสิตชาวต่างชาติให้มีความหลากหลาย และน่าสนใจยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านการอ่าน โดยอาจเสริมในเรื่องของทักษะการพูดและการเขียน และควร จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แปลกใหม่และใช้สื่อที่ทันสมัยอย่างเพียงพอ รวมทั้งเปิดโอกาสให้อาจารย์นำ แนวทางการสอนการอ่านไปประยุกต์ใช้ในระดับชั้นอื่นได้ นอกจากนี้ยังควรออกแบบระบบการวัดและ ประเมินผลที่หลากหลาย โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้น

๒) ข้อเสนอแนะการวิจัย

ควรมีการพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนการอ่านภาษาไทยให้สามารถนำไปใช้กับนิสิตในระดับชั้นอื่นได้ รวมทั้งส่งเสริมการศึกษาและวิจัยในประเด็นใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเปรียบเทียบการใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของนิสิตมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรนิษฐ์ ชายป่า และคณะ. “การพัฒนาแบบแผนการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ โดย ADDIE model”. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๖๕.
- ชาญชัย ยมดิษฐ์. เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: อุดมการณ์พิมพ์, ๒๕๔๘.
- ปรียา หิรัญประดิษฐ์. สถานภาพการเรียนการสอนภาษาไทยไทยให้แก่ชาวต่างชาติในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.
- พระอุดมธีรคุณ. “ภาษาและวัฒนธรรม: ความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๓) : ๕๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ภาษาไทยศาสตร์ (ภาษาไทยศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๓.
- รุ่งฤดี แผลงศร. ศาสตร์การสอนภาษาไทยไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- วรี เรืองสุข และคณะ. “ความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศ และความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพหลังสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาจีนในโครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์กับมหาวิทยาลัยครุฉวีจิ่ง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน”. วารสารราชชนครินทร์. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๗): ๒๑-๓๖.
- Krashen. S. D.. & Terrel. T. D. The Natural Approach Language Acquisition in the Classroom. U.K.: Pergamon Press, 1983.
- L.. Dickinson. Self-instruction in language learning. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Nittayasothorn, P. “The use of technology in teaching Thai to foreigners”. Journal of Education and Technology. Vol. 8 No. 1 (2020) : 102.

Zhong Rulin. “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอ่านภาษาไทยโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์สำหรับนักศึกษาจีน”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรการศึกษาดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๖.

OU LIUFEN. “ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาชาวจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ”. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี ๒๕๖๑ (RSU National Research Conference 2018), วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

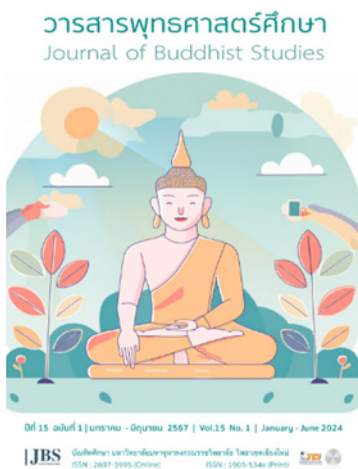
บทบาทของเศรษฐกิจในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท พระมหาสิทธิชัย เตชวณโณ และ อุเทน ลาพิงค์

จิริกิตติยา บุญครองทรัพย์*

Jirakitiya Boonkrongsupaya

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Doctor of Philosophy (Buddhist Studies), The Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

บทวิพากษ์บทความวารสารเรื่อง: บทบาทของเศรษฐกิจในการอุปถัมภ์
พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

ผู้เขียน: พระมหาสิทธิชัย เตชวณโณ และ อุเทน ลาพิงค์

วารสาร: วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา

ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๗)

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตเชียงใหม่

จำนวนหน้า: ๑๖

บทนำ

บทความเรื่อง “บทบาทของเศรษฐกิจในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท” นี้ เป็นบทความประเภทบทความวิจัย ตีพิมพ์ในวารสารพุทธศาสตร์ศึกษา ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เนื้อหามีจำนวน ๑๖ หน้า เป็นผลงานของพระมหาสิทธิชัย เตชวณโณ และ อุเทน ลาพิงค์

* นางสาวจิริกิตติยา บุญครองทรัพย์ Miss Jirakitiya boonkrongsupaya นิสิตปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies, The Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ความสำคัญของเนื้อหา

บทความวิจัยนี้ประกอบด้วยบทความย่อยภาษาไทย บทความย่อยภาษาอังกฤษ คำสำคัญทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการ คือ

- ๑) เพื่อศึกษาประวัติของเศรษฐีที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท
- ๒) เพื่อศึกษาบทบาทของเศรษฐีที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท
- ๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของเศรษฐีที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยได้ตอบวัตถุประสงค์ ๓ ประการ อภิปรายผลการวิจัย ผลการวิจัยที่ได้ค้นพบสอดคล้องกับงานของบุคคลอื่นที่ทำมาแล้ว องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ความรู้ว่าเศรษฐีทั้ง ๕ คนมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาการบริจาคทรัพย์สร้างถาวรให้กับพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้วายชนม์ บทสรุปเป็นการสรุปภาพรวมของวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัยเนื้อหาเป็นการตอบวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อ ผู้วิจารณ์จะสรุปภาพรวมทั้ง ๓ ข้อ

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ผู้วิจัยได้นำเสนอประวัติของเศรษฐี ๕ คน คือ

๑) โชติกเศรษฐี เกิดในตระกูลเศรษฐี เสวยบุญในปราสาทแก้ว ๗ ครั้ง กำแพงแก้ว ๗ ชั้นล้อม มีหม้อขุมทรัพย์ใหญ่ ๔ มุม แจกจ่ายช่วยเหลือประชาชนเป็นจำนวนมาก ใครไม่สามารถทำอันตรายท่านได้

๒) เมณฑกเศรษฐี เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย มีแพะทองคำ มีทรัพย์สมบัติจำนวนมาก สามารถเลี้ยงดูประชากรได้ทั้งเมือง

๓) อนาถบิณฑิกเศรษฐี เกิดมารวย มีเงินสร้างวัดพระเชตวันมหาวิหาร ๕๔ โกฎิ ให้พ่อค้ายืม ๑๘ โกฎิ ทรัพย์อีก ๑๘ ฟังไว้ถูกแม่น้ำกัดเซาะหายไปกับแม่น้ำแต่ด้วยบุญบารมีของท่านจึงทำให้เทวดาช่วยเหลือนำทรัพย์กลับคืนให้ แล้วกลับมามีฐานะร่ำรวยเหมือนเดิม

๔) โฆสกเศรษฐี เกิดในตระกูลยากจน มีแม่เป็นโสเภณีและได้นำลูกชายไปตั้งตั้งแต่เป็นทารก เศรษฐีให้คนไปขอซื้อมาเลี้ยงเป็นลูกบุญธรรม หวังจะได้แต่งงานกับลูกสาว แต่เมื่อได้ลูกชายจึงต้องกำจัดเด็กนั้นเพื่อไม่ให้มาแข่งบารมีกับลูก ด้วยกรรมเก่าที่ท่านเคยทิ้งลูกจึงต้องรับผลจากการกระทำนั้นคือถูกบงร้ายถึง ๗ ครั้ง แต่ด้วยบุญของท่านจึงทำให้สามารถรอดชีวิตมาได้ทุกครั้ง สุดท้ายได้รับตำแหน่งเศรษฐี แต่กว่าที่แต่ละท่านจะได้มาเป็นเศรษฐีสร้างบารมีอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในชาตินี้นั้นต้องการผ่านการสร้างสมบุญบารมีมานับภพชาติไม่ถ้วน เมื่อถึงเวลาที่บุญส่งผลจึงทำให้ได้สมบัติอัครรรยเช่นนี้มีโอกาสได้พบพระพุทธเจ้าได้ฟังธรรมและเข้าถึงธรรมในที่สุดมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

๕) จิตตเศรษฐีมีบุญสุนทานเป็นที่นับถือของประชาชนท่านอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยการทำบุญทำทานอย่างสม่ำเสมอบริจาคส่วนมะม่วงสร้างอารามที่อัมพภาควัน

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ บทบาทของเศรษฐีทั้ง ๕ คน ผู้วิจัยได้นำเสนอว่า

๑) บทบาทของอนาถ บิณฑิกเศรษฐีในการบริจาคเงินสร้างพระเชตวันมหาวิหาร พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ๑๙ พรรษา อุปถัมภ์พระสงฆ์ ๓ เวลา คือ เช้า บ่าย และเย็น

๒) บทบาทของโชติกเศรษฐี สร้างพระคันธกุฎีด้วยรัตนะ ๗ ประการ โปรยรัตนะรอบพระคันธกุฎี ขุดสระโบกขรณี ๓ สระ ปลูกดอกไม้อีก ๕ สี

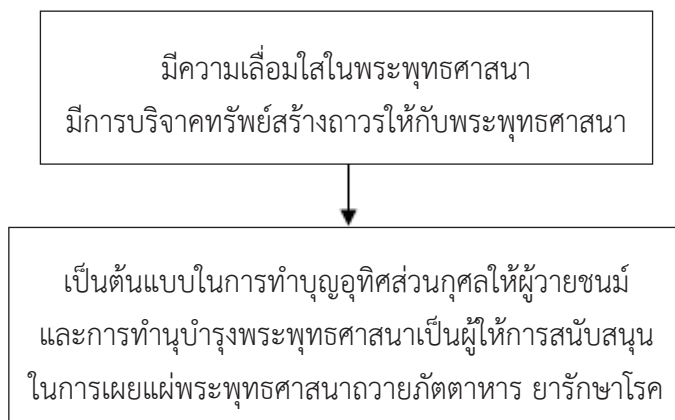
๓) บทบาทของเมณฑกเศรษฐี สร้างศาลารายชื่อกุญชร ประดับรัตนะ ๗ ประการ ถวายภัตตาหาร ผ้าไตรจีวรแก่พระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุจำนวน ๖ ล้าน ๘ แสนรูป เป็นผู้ทูลขอให้พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ภิกษุสามารถรับปัจจัยโครสและเสปียงเดินทางได้

๔) บทบาทของโฆสกเศรษฐี ถวายภัตตาหารดาบส ๕๐๐ คนทุกวันตลอด ๔ เดือน ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าได้บรรลุโสดาบัน ได้สร้างโฆสิตาราม เป็นเพื่อนกับกุกกุณเศรษฐี ผู้สร้างกุกกุณาราม และปาวาริกเศรษฐีผู้สร้างปาวาริการาม

๕) บทบาทของจิตตเศรษฐี สร้างอารามในพระพุทธศาสนาชื่อว่า อัมพภาคกราม เพื่อพระสงฆ์ผู้จรมมาจากทิศทั้ง ๔

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ วิเคราะห์บทบาทของเศรษฐีทั้ง ๕ ผู้วิจัยได้นำเสนอบทบาทของเศรษฐีในภาพรวมคือ เป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเศรษฐีทั้ง ๕ คนนี้ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อนส่วนมากนับถือเดียรีถีย์ ภายหลังได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาให้การอุปถัมภ์พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกด้วยการสร้างอารามเสนาสนะ ถวายภัตตาหาร ถวายจีวรเครื่องนุ่งห่ม เกสซ์ เป็นแบบอย่างให้อนุชนรุ่นหลัง ประชาชนทั้งหลายสามารถนำแบบอย่างของเศรษฐีทั้ง ๕ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตทำธุรกิจไว้เลี้ยงกาย ศาสนกิจไว้เลี้ยงใจ พระพุทธศาสนาอาศัยพุทธบริษัท ๔ ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอ ดังนี้

บทวิพากษ์

๑. จุดเด่นของบทความ

ผู้วิจารณ์มองว่าบทความมีเนื้อหาที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับนิสิตนักศึกษาและประชาชนทั่วไปเป็นการปูพื้นความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ผู้วิจัยเรียบเรียงประวัติและบทบาทของเศรษฐกิจทั้ง ๕ คนไว้อย่างน่าสนใจ ผู้วิจัยได้แสดงถึงความมุ่งมั่นที่จะให้อนุชนรุ่นหลังดูแบบอย่างเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตาม ผู้วิจารณ์เห็นว่าองค์ความรู้จากบทความนี้ถึงแม้ว่าไม่ใช่องค์ความรู้ใหม่ แต่ก็เป็นสิ่งสำคัญในการที่บุคคลที่สนใจเกี่ยวกับความต้องการที่จะเป็นเศรษฐกิจแนวทางในการปฏิบัติและดำเนินชีวิตในการเป็นเศรษฐกิจที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมบท เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตลอดจนแบบอย่างในการทำบุญในพระพุทธศาสนาพร้อมทั้งแบบอย่างในการแบ่งปันให้กับบุคคลที่ยากไร้ในแผ่นดิน นอกจากนี้ยังเป็นการทบทวนเรื่องเศรษฐกิจในทางพระพุทธศาสนาเพื่อมาพัฒนาตนเองเนื่องจากเศรษฐกิจบางคนเริ่มต้นจากการไม่มีอะไร แต่ที่สำคัญคนเหล่านั้นเริ่มต้นจากการเป็นคนดี ประวัติดีช่วยเหลือชุมชนสังคม ทำบุญและแบ่งปันมาอย่างต่อเนื่อง

๒. จุดตั้งข้อสังเกตจากผู้วิจารณ์

ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตไว้เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตว่า การตอบวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยทั้ง ๓ ข้อยังไม่ชัดเจน ดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ศึกษาประวัติของเศรษฐกิจที่อุทิศพระพุทธศาสนา ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ในวัตถุประสงค์ข้อนี้ ผู้วิจัยไม่ได้นำเสนอผลการวิจัยแยกเป็นประวัติในอดีตชาติและประวัติที่เป็นปัจจุบันชาติให้ชัดเจนว่าข้อความไหนเป็นภูมิหลังที่เป็นอดีตชาติของเศรษฐกิจทั้ง ๕ คนและข้อความไหนที่เป็นภูมิหลังที่เป็นปัจจุบันชาติ ผู้วิจัยได้นำเสนอแบบปะปนสลับกันไปมาก่อให้เกิดความสับสนจนแยกข้อมูลไม่ออก ทำให้ผู้อ่านที่ยังไม่เคยทราบประวัติของเศรษฐกิจทั้ง ๕ คนเหล่านั้นมาก่อนอาจจดจำข้อมูลไปสื่อสารผิดพลาดต่อไป

๒) วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ศึกษาบทบาทของเศรษฐกิจที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ผู้วิจัยมุ่งเสนอภาพรวมของเศรษฐกิจด้านการอุปถัมภ์ ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าควรเขียนนำเสนอเป็นประเด็นในแต่ละด้าน เช่น บทบาทการอุปถัมภ์ด้านการถวายภัตตาหาร บทบาทการอุปถัมภ์ด้านการสร้างเสนาสนะ บทบาทในด้านการเป็นผู้นำหรือชักชวนคนมานับถือพระพุทธศาสนา บทบาทในด้านการแก้ปัญหาวิกฤตในชีวิต ควรนำเสนอบทบาทแบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ บทบาทส่วนตัวและบทบาทการมีส่วนร่วมที่โดดเด่นของเศรษฐกิจทั้ง ๕ ท่าน คือ โชติกเศรษฐี เมณฑกเศรษฐี อนาถบิณฑิกเศรษฐี โฆสกเศรษฐี จิตตเศรษฐี โดยทั้ง ๕ ท่านมีบทบาทที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร

๓) วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ วิเคราะห์บทบาทของเศรษฐกิจที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ผู้วิจัยนำเสนอให้เห็นบทบาทของเศรษฐกิจทั้ง ๕ ท่านว่าเป็นผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยการถวายจีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะ ยารักษาโรค สร้างวัดวาอาราม เป็นแบบอย่างต้นแบบให้บุคคลรุ่นหลัง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจารณ์จึงมีความเห็นว่า เนื้อหาของบทความวิจัยนี้ยังมีน้ำหนักทางวิชาการไม่เพียงพอ เพราะขาดองค์ประกอบสำคัญที่ควรนำมาเสนอร่วมในการแสดงบทบาทของเศรษฐกิจทั้ง ๕ ท่าน ดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อนำมาวิเคราะห์ผ่านหลักทฤษฎีและหลักปฏิบัติอย่างเป็นระบบชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น ควรนำหลักธรรม ๔ ประการ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของความเป็นเศรษฐีมาร่วมวิเคราะห์ผ่านบทบาทของเศรษฐกิจทั้ง ๕ ท่าน ดังนี้คือ

๑) อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น)

๒) อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา)

๓) กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตตริ)

๔) สมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม)^๑

หลักธรรมเหล่านี้ถึงแม้ว่าชีวิตจะเริ่มจากศูนย์ก็สามารถรวยได้ นอกจากนั้นยังขาดการนำเสนอว่าเศรษฐกิจทั้ง ๕ คนนี้ใช้หลักธรรมอะไรในการดำเนินชีวิต ดังนั้น ผู้วิจารณ์จึงมีความเห็นว่า เศรษฐีทั้ง ๕ คนใช้หลักความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต บำเพ็ญตนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการคือ ทาน ศีล ภาวนา

^๑ อก.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๐.

ผู้วิจารณ์จะนำเสนอองค์ความรู้ในทัศนะของผู้วิจารณ์เป็น Gantt Chart ดังนี้

ลำดับ	บุพพกรรม	ปัจจุบันกรรม	การบริจาครัตน์ (ผลงาน)	บันปลายชีวิต
๑.อนาถบิณฑิก- เศรษฐี		เป็นทีมงานตัดสิน คดีความร่วมมือกับ พระอุบาลี กรณี ภิกษุณีท้อง ผลการ ตัดสินปรากฏว่า ภิกษุณีท้องก่อนบวช	-บริจาครัตน์ ๕๔ โกฏิ สร้างเขตวันมหาวิหาร -ทำบุญเวลาเช้า บ่าย เย็น	เอตทัคคะ ในด้านผู้ยินดี ในการถวายทาน
๒.โชติกเศรษฐี	-ภรรยาเป็นชาวอุตตรกุรุทวีป -มีปราสาท ๗ ชั้นสำเร็จด้วย แก้ว ๗ ประการ กำแพง ๗ ชั้น สำเร็จด้วยแก้ว ๗ ประการ ภูเขาทองสูง ๘๐ ศอกผุดขึ้นที่ หลังบ้าน มีต้นกัลปพฤกษ์ใน ที่สุตรอบกำแพง ขุมทรัพย์ ๔ ขุมผุดขึ้นที่มุมทั้ง ๔ แห่ง ปราสาท		บริจาครัตน์ แก้วหาชน ทั่วชมพูทวีป	ออกบวชแล้วบรรลุ พระอรหันต์
๓.เมณฑกเศรษฐี	แพะทองคำผุดขึ้นในพื้นดิน หลังบ้าน บริจาคทานด้วย ภัต พีช เงินทองแก่ชาวชมพูทวีป	ทูลขออนุญาตให้ พระพุทธเจ้าอนุญาต ให้ ภิกษุแสวงหา เสบียงในการเดินทาง คือ โครส ๕ ชนิด คือ นมสด นมเปรี้ยว เปรี้ยว เนยข้น และ เนยใส ทรงอนุญาต ให้หาเสบียงคือปัญจ โครส ข้าวสาร ถั่วเขียว ถั่วราขมาส เกลือ น้ำอ้อยบ น้ำมัน เนยใส เนื่องจาก หนทาง กันดาร อดคัดน้ำ อดคัดอาหารมีอยู่ ภิกษุไม่มีเสบียงเดิน ทางไป ต้องลำบาก คนทั้งหลายที่ศรัทธา		-ฟังอนุพุทธานุ คือ ๑. ทานกถา ๒. สีลกถา ๓. สักกกถา ๔. กามาทิณวกถา ๕. เนกขัมมานิ- สังสกถา ฟังสามกัถาสังกรรม (อริยสัจ ๔) -บรรลุธรรมเป็น พระโสดาบัน

		เลื่อมใสมอบเงินและทองไว้แก้กบปียการกกล่าวว่ ‘สิ่งใดควรแก่พระคุณเจ้า จงถวายสิ่งนั้นจากกบปีย-ภณฺฑนี้’ ดังนี้ก็มีอยู่สิ่งใดควรจากกบปีย-ภณฺฑนั้น พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ยินดีสิ่งนั้นได้ แต่เราไม่ได้กล่าวว่ “ภิกษุพึงยินดีและแสวงหาทองและเงินไม่ว่ากรณีใดๆ”		
๔. โฆสกเศรษฐี			บริจาคทานสร้างวัดโฆสิตาราม	บรรลุนิรุตถ์เป็นพระโสดาบัน
๕. จิตตเศรษฐี			สร้างอัมพวาการามเพื่อพระสงฆ์จรมานในทิศทั้ง ๔	บรรลุนิรุตถ์เป็นพระอนาคามีเอตทัคคะด้านธรรมกถึก

บทสรุป

ในบทความนี้มีการนำเสนอประวัติของเศรษฐีทั้ง ๕ คนไม่ได้แยกเป็นภูมิหลังที่เป็นอดีตชาติและภูมิหลังที่เป็นปัจจุบันชาติ ผู้วิจัยนำเสนอเป็นภาพรวมจึงทำให้มองไม่เห็นรายละเอียดมากพอเพราะแยกไม่ออกว่าการกระทำกุศลส่วนไหนเป็นอดีต การกระทำกุศลส่วนไหนเป็นปัจจุบันชาติ การนำเสนอบทบาทของเศรษฐีควรนำเสนอแยกประเด็นดังนี้ บทบาทการอุปถัมภ์ภัตตาหาร บทบาทการสร้างเสนาสนะ บทบาทในการเป็นผู้นำคนมานับถือพระพุทธศาสนา บทบาทในการแก้ปัญหา เช่น บทบาทของอนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ร่วมเป็นทีมงานของพระอุบาลีในการตัดสินอธิกรณ์กรณีภิกษุณีแม่ของพระกุมารกัสสปะ เป็นต้น นอกจากนั้นการวิเคราะห์บทบาทของเศรษฐีทั้ง ๕ คนเป็นการวิเคราะห์ที่ยังไม่ชัดเจน ควรวิเคราะห์ที่มีหลักธรรมเป็นกรอบเช่นหลักธรรม ๔ ประการคือ อุดมฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตร สมชีวิตา เศรษฐีทั้ง ๕ คนล้วนได้ฟังธรรมและบรรลุนิรุตถ์ อนาถบิณฑิกเศรษฐี เณรชกเศรษฐีและโฆสกเศรษฐีได้บรรลุนิรุตถ์เป็นพระโสดาบัน จิตตเศรษฐีบรรลุนิรุตถ์เป็นพระอนาคามี โชติกเศรษฐีบรรลุนิรุตถ์เป็นพระอรหันต์

บรรณานุกรม

พระมหาสิทธิชัย เตชวณโณ และ อุเทน ลาพิงค์. “บทบาทของเศรษฐกิจในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท”. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๗) : ๑๕๖-๑๗๑.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

คำแนะนำ

สำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยวารสาร

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์วารสารมหาวิทยาลัยวารสาร กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ และมีค่าตีพิมพ์บทความตามประกาศ เรื่อง เกณฑ์ค่าใช้จ่ายวารสารมหาวิทยาลัยวารสาร

๑. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาดเอ ๔ โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ ๓.๑๗ เซนติเมตร ด้านล่างและขวามือ ๒.๕๔ เซนติเมตร

๑.๒ รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร Angsana New หรือ TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่ง ดังนี้

๑.๒.๑ ขนาดกระดาษ ประกอบด้วย

๑) ชื่อเรื่องต้นฉบับของผู้เขียน ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๒) เลขหน้า ขนาด ๑๔ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา

๑.๒.๒ ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๓ ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๔ ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ) พร้อมระบุตำแหน่งทางวิชาการ ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง (ในกรณีที่มิอาจารย์ที่ปรึกษาให้ลงชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาด้วย)

๑.๒.๕ ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียนเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียนและในบรรทัดถัดมา

- ให้ใส่อีเมล มือถือ (ถ้ามี).....

- Received :

- Revise :

- Accepted :

๑.๒.๖ หัวข้อของบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษ ด้านซ้าย ใต้ที่อยู่/หน่วยงานสังกัดของผู้เขียน

๑.๒.๗ เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น ๑ แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๒.๘ หัวข้อของคำคีย์เวิร์ด ภาษาไทย ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาไทย

๑.๒.๙ หัวข้อของคำคีย์เวิร์ดภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

๑.๒.๑๐ หัวข้อเรื่อง ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๑ หัวข้อย่อย ขนาด ๑๖ ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อยโดยเรียงตามลำดับ หมายเลขตำแหน่งเว้น ๑ Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๒ เนื้อหา ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๓ จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวประมาณ ๑๐ - ๑๓ หน้า

๑.๔ การอ้างอิงการเขียน เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม และการใช้อักษรย่อคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

๒. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับมหาจุฬาริชาการ

เนื้อหาภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน โดยเนื้อหาต้องเรียงลำดับตามประเภทบทความดังนี้

๒.๑ บทความวิจัย

๑) ชื่อเรื่อง (title of the article) ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน ๑๐๐ ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

๒) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

- ๓) ที่อยู่ ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (บรรทัดถัดมา)
- ให้ใส่อีเมล มือถือ.....
 - Received :
 - Revise :
 - Accepted :

๔) บทคัดย่อ (Abstract) เขียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน ๕๐๐ คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง

๕) บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาค้นคว้า สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกเหตุผลนำไปสู่การศึกษางานวิชาการหรืองานวิจัย และควรอ้างอิงงานวิชาการหรืองานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ

๖) วัตถุประสงค์ (Objective) ให้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

๗) วิธีการศึกษา (Methods) ต้นฉบับด้านศาสนา และปรัชญา รวมถึงพระพุทธศาสนา ที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ควรอธิบายรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาที่ใช้ในการวิจัยให้ละเอียดพอที่ผู้อ่านสามารถทำการศึกษาค้นคว้าได้ รวมทั้งสถิติที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูล

๘) ผลการศึกษา (Results) เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตาราง กราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้น ขอบตาราง ด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดา ไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน ๕ ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาว-ดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้รูป กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้ และภาพประกอบ (Figure) และตาราง (Table) ควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์ใต้ภาพหรือตาราง

๙) บทสรุป (Conclusion) และข้อเสนอแนะ (Recommendation) เป็นการสรุปผลที่ได้จากการวิจัย ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เพียงใด และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือ

คัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการนำผลไปใช้ประโยชน์ และการให้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต หรือ

วิจารณ์ (Discussion) เป็นการอภิปรายผลจากข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ นำมาเปรียบเทียบกับผลการทดลองของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ด้วย

๑๐) กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นการแสดงความขอบคุณแก่ผู้ที่ช่วยเหลือให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพียงสั้นๆ (อาจมี หรือไม่มีก็ได้)

๑๑) บรรณานุกรม (Bibliography) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด และแนวทางการอ้างอิงแนวการเขียนตำราของมหาวิทยาลัย และการอ้างอิงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ใช้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานของคู่มือการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสืบค้นได้จาก

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาไทย <https://bit.ly/37gBBQr>

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาอังกฤษ <https://bit.ly/3q8xc9h>

ดังที่ปรากฏในแบบฟอร์มในหน้าถัดไป

(ดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่)

<https://drive.google.com/file/d/1Cte5NHAMsJqG9UDR0-cbgcCXpYO3sXLV/view>

แบบฟอร์มบทความวิจัย (ใช้อักษร TH SarabunPSK)

.....ชื่อเรื่อง (ไทย) (20 pt).....
ชื่อเรื่อง (อังกฤษ) (20 pt).....
 (เว้นบรรทัดขนาด 14 pt)

ข้อมูลผู้เขียน (ขนาด 14 pt)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (ไทย)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (อังกฤษ)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (ไทย)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (อังกฤษ)

Email ผู้เขียน

***ในกรณีที่ผู้เขียนมากกว่า 1 ท่าน ให้เพิ่มข้อมูลผู้เขียนท่านที่ 2, 3 เหมือนกับท่านที่ 1

(เว้นบรรทัด ขนาด 14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

คำสำคัญ : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

Abstract (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

Keywords : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บทนำ (Introduction) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

วัตถุประสงค์ (Objective) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

วิธีการศึกษา (Method) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....
(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

ผลการศึกษา (Results) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....
(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บทสรุป (Conclusion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

ข้อเสนอแนะ (Suggestion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

วิจารณ์ (Discussion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

บรรณานุกรม (References) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

***อ้างอิงแบบเชิงอรรถ ใช้ขนาด (14 pt)

๒.๒ บทความวิชาการ

๑) **ชื่อเรื่อง** (title of the article) ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน ๑๐๐ ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

๒) **ชื่อผู้เขียน** เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

๓) **ที่อยู่** ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (บรรทัดถัดมา)

- ให้ใส่อีเมล มือถือ.....

- Received :

- Revise :

- Accepted :

๔) **บทคัดย่อ** (Abstract) เขียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน ๕๐๐ คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง

๕) **บทนำ** (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกเหตุผลนำไปสู่การศึกษางานวิชาการหรืองานวิจัย และควรอ้างอิงงานวิชาการหรืองานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ

๖) **เนื้อหา** ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยมีจำนวนหน้าต้นฉบับควรมีความยาวประมาณ ๑๐ - ๑๓ หน้า

๗) **บทสรุป** (Conclusion) และ**ข้อเสนอแนะ** (Recommendation) เป็นการสรุปผลที่ได้จากเนื้อหา โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญต่าง ๆ ในเนื้อหาอย่างครบถ้วน

๘) **บรรณานุกรม** (Bibliography) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด และแนวทางการอ้างอิงแนวการเขียนตำราของมหาวิทยาลัย และการอ้างอิงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ใช้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานของคู่มือการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสืบค้นได้จาก

๖๑๐

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาไทย <https://bit.ly/37gBBQr>

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาอังกฤษ <https://bit.ly/3q8xc9h>

ดังที่ปรากฏในแบบฟอร์มในหน้าถัดไป

(ดาวโหลดแบบฟอร์มได้ที่)

https://drive.google.com/file/d/1KCKeHnPHPEYr_26v-T8hmLaCf8vP7KZe/view

แบบฟอร์มบทความวิชาการ (ใช้อักษร TH SarabunPSK)

.....ชื่อเรื่อง (ไทย) (20 pt).....
ชื่อเรื่อง (อังกฤษ) (20 pt).....
 (เว้นบรรทัดขนาด 14 pt)

ข้อมูลผู้เขียน (ขนาด 14 pt)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (ไทย)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (อังกฤษ)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (ไทย)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (อังกฤษ)

Email ผู้เขียน

***ในกรณีที่ผู้เขียนมากกว่า 1 ท่าน ให้เพิ่มข้อมูลผู้เขียนท่านที่ 2, 3 เหมือนกับท่านที่ 1
 (เว้นบรรทัด ขนาด 14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

คำสำคัญ : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

Abstract (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

Keywords : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บทนำ (Introduction) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

เนื้อเรื่อง Content) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

สรุป (Conclusion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

ข้อเสนอแนะ (Suggestion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บรรณานุกรม (Reference) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

***อ้างอิงแบบเชิงอรรถ ใช้ขนาด (14 pt)

๓. ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๒. บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการไม่เข้มข้นนัก เน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป

๓. บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

๔. บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือและวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๕. ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ วิพากษ์แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่ น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

๔. การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนส่งต้นฉบับที่พิมพ์ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ จำนวน ๒ ชุด พร้อมแผ่นดิสก์ ส่งด้วยตนเอง หรือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนมาที่

กองบรรณาธิการ วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ หรือทาง e-mail: su_cha2509@hotmail.com

กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

หลังจากที่กองบรรณาธิการรับบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารแล้ว ขอให้ผู้เขียนส่งบทความเข้าสู่ระบบวารสารออนไลน์ ThaiJo 2.0 ทางเว็บไซต์ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/index> โดยผู้เขียนต้องปฏิบัติตามขั้นตอนการส่งบทความอย่างเคร่งครัด โดยสามารถดูรายละเอียดขั้นตอนได้ที่ <https://docs.google.com/document/d/1NsYlde3i1zXdTfQ4x1ms5g9Wbd148Kk7yKiPexr8xal/edit>

๕. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอนพร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารเสียก่อน

๖. การอ่านประเมินต้นฉบับ

ต้นฉบับจะได้รับการอ่านประเมิน โดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากภายนอกและภายในมหาวิทยาลัย ในสาขาวิชานั้น ๆ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง ประเภทของการ Peer Review คือ Double Blinded และส่งผลการอ่านประเมินคืน ผู้เขียนให้เพิ่มเติม แก้ไข หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

๗. ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำ เว้นเสียแต่ว่า จะได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยฯ เป็นลายลักษณ์อักษร และเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์ บทความให้แก่วารสาร พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

๘. ความรับผิดชอบ

เนื้อหาต้นฉบับที่ปรากฏในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ ไม่รวมความผิดพลาด อันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

๙. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย” กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๗๗๓, ๘๗๕๖, ๘๗๗๔) (นายสุชนา ศิริชัยภรณ์, นายสุภูฐาน สุดาจันทร์, พระมหาขวัญชัย ปุตุติโส)

โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๑๓ ภายใน ๘๗๗๓, มือถือ ๐๘๖ ๙๙๘๔๖๔๖ e-mail : su_cha2509@hotmail.com , Idline : Sucha2509

อัตราค่าวารสาร กำหนดออกวารสารปีละ ๓ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๓๐๐ บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก ปีละ ๖๐๐ บาท

๑๐. เกณฑ์ค่าใช้จ่ายวารสารมหาจุฬาริชาการ

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๐.๑ ค่าตีพิมพ์บทความภาษาไทย/บทความภาษาอังกฤษ

๑. คณาจารย์/ผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	อาจารย์ภายใน มจร	บทความวิชาการหรือบทความวิจัย	๓,๐๐๐ บาท
๒	อาจารย์ภายนอก มจร	บทความวิชาการหรือบทความวิจัย	๓,๕๐๐ บาท
๓	ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักปราชญ์/ผู้เชี่ยวชาญบทความวิชาการ หรือบทความวิจัย		ฟรีค่าใช้จ่าย

๒. ประเภทนิสิต/นักศึกษา

๑) ระดับปริญญาโท

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	นิสิตภายใน มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๓,๐๐๐ บาท
๒	นิสิตภายนอก มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๓,๕๐๐ บาท

๒) ระดับปริญญาเอก

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	นิสิตภายใน มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๔,๐๐๐ บาท
๒	นิสิตภายนอก มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๔,๕๐๐ บาท

๑๐.๒ ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิตรวจบทความภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ

ที่	ประเภทผู้ทรงคุณวุฒิ	ประเภทบทความ	บทความละ
๑	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาไทย	๗๐๐ บาท
๒	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาอังกฤษ	๑,๐๐๐ บาท
๓	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาอังกฤษ (ด่วน)	๑,๒๐๐ บาท

๑๐.๓	ค่าตอบแทนผู้ตรวจรู้ฟพิสูจน์อักษร	หน้าละ	๑๐ บาท
๑๐.๔	ค่าตอบแทนการจัดพิมพ์ต้นฉบับในวารสาร	หน้าละ	๒๐ บาท
๑๐.๕	ค่าตอบแทนผู้จัดรูปเล่มวารสาร (เหมาจ่าย)	ฉบับละ	๒,๕๐๐ บาท
๑๐.๖	ค่าตอบแทนผู้เป็นบรรณาธิการ (เหมาจ่าย)	ฉบับละ	๒,๕๐๐ บาท
๑๐.๗	ค่าตอบแทนการออกแบบปก	ปกละ	๒,๕๐๐ บาท
๑๐.๘	ค่าให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจคนที่ ๓ เป็นต้นไป	ท่านละ	๑,๐๐๐ บาท
๑๐.๙	ค่าตอบแทนให้คำปรึกษาปรับแก้ไขบทความ	บทความละ	๑,๐๐๐ บาท

แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณานำลงในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

๑. ข้าพเจ้า (นาย/นาง/น.ส.).....

๒. วุฒิการศึกษาชั้นสูงสุด..... ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี).....

๓. สถานภาพผู้เขียน

☐ อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....

โปรแกรม..... คณะ.....

☐ บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน)

๔. ขอส่ง

ต้นฉบับ (Original Article) เรื่อง.....

๕. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี)

๖. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่

แขวง/ตำบล..... เขต/อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... โทรศัพท์มือถือ..... โทรสาร.....

E-mail

๗. สิ่งที่มาด้วย ☐ แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....

☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน ๒ ชุด

๘. หากบทความนี้ จำเป็นต้องเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ ๓ อ่านอีก ข้าพเจ้ายินดียอมเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม

และหากยังไม่ผ่านอีก ข้าพเจ้ายอมรับและไม่ขอเรียกร้องค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืน

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน ลงนาม.....อาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(.....)

(.....)

วันที่...../...../.....

วันที่...../...../.....

(ดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่ https://drive.google.com/file/d/14jxgXuh2-9zO_HMCBihzt-6buM7a3uzNy/view)

กระบวนการจัดทำวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นวารสารทางวิชาการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานบทความวิชาการหรืองานวิจัย ในลักษณะนิพนธ์ต้นฉบับ (Original Article) และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผลงานวิจัย เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อยกมาตรฐานการเผยแพร่งานวิชาการทางพระพุทธศาสนาในประเทศให้มีคุณภาพดี เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์ออกเผยแพร่ปีละ ๓ ฉบับ (มกราคม - เมษายน, พฤษภาคม - สิงหาคม, กันยายน - ธันวาคม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานจัดทำวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัยดังต่อไปนี้

๑. ประกาศรับต้นฉบับจากคณาจารย์ หรือนักวิจัย ช่วงที่ ๑ พ.ย.-ธ.ค., ช่วงที่ ๒ มี.ค.-ก.ค. ช่วงที่ ๓ ก.ค. - ส.ค.

๒. กองบรรณาธิการวารสารฯ รับบทความ ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของต้นฉบับและพิจารณาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ ท่าน (Double Blinded)

๓. กองบรรณาธิการวารสารฯ จัดส่งต้นฉบับให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชานั้น ๆ อ่านประเมินต้นฉบับ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง ประเภทของการ Peer Review คือ Double Blinded

๔. ส่งให้ผู้เขียนแก้ไขตามผลการอ่านประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)

๕. กองบรรณาธิการวารสารฯ ตรวจสอบคุณภาพบทความและจัดทำเนื้อหาต้นฉบับวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. กองบรรณาธิการแจ้งยืนยันรับบทความให้ผู้เขียนบทความทราบ

๗. ดำเนินการจัดพิมพ์

๘. กองบรรณาธิการวารสารฯ ดำเนินการเผยแพร่วารสารฯ

หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดวารสารหนึ่งมาก่อน
๒. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาต้องไม่อยู่ระหว่างเสนอขอตีพิมพ์ในวารสารอื่น
๓. เนื้อหาในต้นฉบับควรเกิดจากการสังเคราะห์ความคิดขึ้น โดยผู้เขียนเองไม่ได้ลอกเลียนหรือตัดทอนมาจากผลงานวิจัยของผู้อื่น หรือจากบทความอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือปราศจากการอ้างอิงที่เหมาะสม
๔. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับตามรูปแบบคำแนะนำที่กำหนด
๕. ผู้เขียนได้แก้ไขความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) แล้ว
๖. หลังจากผู้เขียนได้แก้ไขบทความเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งก่อนแล้วจึงดำเนินการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทรศัพท์ : ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, ๘๗๕๖, มือถือ ๐๘๖ ๙๙๘๕๖๔๖, Idline : sucha2509

E-mail : su_cha2509@hotmail.com

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารหาจุฬาราชการ

